ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פּאַרקווי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לִשְׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לְמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ:

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת י"ב־י"ג תמוז, ה'תשכ"ה

התוועדויות פעילות ולהמשיכן בכל השנה ובברכת חג הגאולה.

מנחם שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה וידבר הוי׳ וגו׳
שבת פרשת חוקת, יו״ד תמוז, ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת חוקת,
יו״ד תמוז, ה׳תשכ״ה ..... יח

ה) משיחת שבת פרשת חוקת,
ז׳ תמוז, ה׳תש״נ ..... כ

ו) לקוטי שיחות פרשת חוקת כרך יח ..... כט

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לה

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת חוקת ..... לז

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת חוקת ..... לח

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת חוקת ..... נח

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת חוקת ..... נט

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת חוקת ..... סז

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... סט

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת חוקת ..... עב

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת חוקת ..... קכח

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת חוקת ..... קמו

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כח, איוב פרק ד ..... קמח

יח) משניות – מסכת כלאים
ביאור קהתי ..... קנ

יט) עין יעקב מסכת סוכה ..... קנז

כ) מסכת בבא קמא עם ביאורים
מדף מ עד דף מו ..... קנח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קפו

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... קפו

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קפט

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... קצ

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קצא

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קצב

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קצג

כח) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קצד

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קצה

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קצו

לא) פרקי אבות פרק ה ..... קצז

לב) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת חוקת ..... קצח

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת ..... רו

לד) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת חוקת, יו"ד תמוז, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וַיְדַבֵּר הֲוָיָ֗ וגו׳ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה גו׳ וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה וגו׳[1]. ומְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[2] ספר מאמרי חסידות של אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה בחומשים ויקרא, במדבר, דברים (ושיר השירים) **עִנְיַן** התוכן הפנימי של **פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ** "**חֻקַּת הַתּוֹרָה**" היינו שמדובר על כללות התורה ולא רק על מצוות פרה אדומה בפרט, **שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא** אכן לא רק מצווה פרטית אלא מצווה שבה בא לידי ביטוי **כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, כִּי כְּלָלוּת** עִנְיַן התוכן הכללי של **הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יָבֹא הָאָדָם לִבְחִינַת** ׳**רָצוֹא וָשׁוֹב**׳, בנבואת יחזקאל על מראה המרכבה העליונה נאמר (יחזקאל א, יד) "והחיות [המלאכים הנקראים "חיות הקודש"] רצוא ושוב". והמשמעות הפנימית של הדברים היא שמצד אחד יש בהם תשוקה ורצון להתעלות למעלה ("רצוא"), ומצד שני נרגשת בהם הכוונה האלוקית לרדת ולהאיר למטה ("שוב"), וכך גם בעבודת ה' של כל אחד מישראל, יש שילוב של תשוקה לדבוק באלוקות עד כלות הנפש ("רצוא") עם מילוי השליחות המוטלת על הנשמה כפי שהיא למטה בגוף גשמי ובעולם גשמי, **וְעִנְיַן זֶה** של ׳רצוא ו׳שוב׳ **בָּא בְּבִרּוּר וְגִלּוּי גָּמוּר** מתבטא בצורה ברורה וגלוייה **בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁכָּל עִנְיָנָהּ הוּא שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת דְּ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳** ביחד, בשילוב ביניהם **(מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת, שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁעִנְיָנָן** התוכן הפנימי של מצוות אלו **הוּא רַק** ׳**רָצוֹא**׳ רצון ותשוקה להתעלות למעלה ולדבוק באלוקות, **וְיֵשׁ מִצְוֹת שֶׁעִנְיָנָן הוּא רַק** ׳**שׁוֹב**׳ המשכת והתלבשות אלוקות למטה), **הָ׳רָצוֹא׳ הוּא עִנְיַן שְׁרֵפַת הַפָּרָה לְאֵפֶר** המסמל את ההתעלות של דבר גשמי להפוך למציאות רוחנית, **וְהַ׳שּׁוֹב׳ הוּא עִנְיַן "וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי"** המסמל את עניין ה'התיישבות' וההתלבשות בכלים, **וְלָכֵן נִקְרֵאת** מצוות פרה אדומה **בְּשֵׁם "חֻקַּת הַתּוֹרָה"**, כי התוכן של מצוות פרה אדומה, ׳רצוא׳ ו׳שוב׳, הוא התוכן הכללי של התורה והמצוות.

אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ זֶה הביאור ב׳לקוטי תורה׳ המובא לעיל **יַתְאִים עִם הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט** של הפסוק **שֶׁמַּה שֶּׁכָּתוּב "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" קָאֵי** מכוון **עַל מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁהִיא** מצווה הנקראת **חוּקָּה שֶׁאֵינָהּ מוּבֶנֶת בְּשִׂכְלָ[הֵן** והיגיון אנושי **בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַטָּהֳרָה, שֶׁמְּטַהֶרֶת אֶת הַטְּמֵאִים** שמזים עליהם מאפר הפרה **וּמְטַמֵּאת אֶת הַטְּהוֹרִים**[3] המתעסקים בעשיית הפרה, **וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לַעֲשִׂיַּת הַפָּרָה, שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת**[4] שהיו במשכן מחנה שכינה, מחנה לוויה ומחנה ישראל, **הֵפֶךְ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת** האחרים **שֶׁמְּקוֹמָם בְּפְנִים** בתוך העזרה **דַּוְקָא], וּכְפֵירוּשׁ רַשׁ"י** על פסוק זה המבטא ומדגיש את העובדה שפרה אדומה היא מצווה שאינה מובנת בשכל **לְפִי שֶׁהַשָּׂטָן וְאוּמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין** מקניטים **אֶת יִשְׂרָאֵל לוֹמַר מַה הַמִּצְוָה הַזֹּאת (לָכֶם**[5]**) וּמַה טַּעַם יֵשׁ בָּהּ** שהרי כאמור יש בה דברים שאינם מובנים בשכל, **לְפִיכָךְ כָּתַב בָּהּ** הקדוש-ברוך-הוא בתורה **"חוּקָּה", גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, וְעַד שֶׁבַּמִּצְוֹת שֶׁהֵן בְּסוּג** ׳**חוּקִּים**׳ כי אינם מובנות בשכל **גּוּפָא** עצמן, **חֲלוּקָּה** ושונה **פָּרָה אֲדוּמָה מִכָּל שְׁאָר הַחוּקִּים, שֶׁבִּכְלָלוּת הֵם בְּגֶדֶר הַשֵּׂכֶל, אֶלָּא שֶׁאֲפִלּוּ בְּפְרָטִיּוּת הֵם בְּגֶדֶר הַשֵּׂכֶל**

1) ריש פרשתנו (יט, א־ב). 2) ריש פרשתנו (נו, א ואילך). 3) ראה במדב"ר פי"ט, ה. תנחומא פרשתנו ז. 4) פירש"י פרשתנו שם, ג. 5) גירסא זו נעתקה בד"ה הוי' לי בעוזרי תרפ"ז (שהובא לקמן ס"ד. ס"ז).

ביאור בדרך אפשר

והתוכן והעניין הכללי של מצוות ה'חוקים' כן מובן, **אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם** קוּשְׁיוֹת כּוּ', **וְאִלּוּ פָּרָה אֲדוּמָה הִיא הַחוּקָה הַיְחִידָה שֶׁאֵין לָהּ מָקוֹם בַּשֻּׁלְחָן** כמבואר לעיל, **שֶׁלָּכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה** המלך שעליו אמרו חכמינו ז"ל שהיה החכם מכל אדם, **"עַל כָּל אֵלֶּה** המשמעות הפנימית האמיתית של שאר המצוות **עָמַדְתִּי** והצלחתי להבין את עומק הדברים, **וּפָרָשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדוּמָה חָקַרְתִּי וְשָׁאַלְתִּי וּפִשְׁפַּשְׁתִּי** וחיפשתי, **אָמַרְתִּי** ואיננה מובנת ומושגת לי"[8], **וְרַק לְמֹשֶׁה** רבינו בלבד **אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "לְךָ** לבדך **אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה"**[9], **וְכִדְאִיתָא** כמובא **בְּמִדְרָשׁ**[10], **עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה, הָיָה** אוֹמֵר לוֹ טוּמְאָתוֹ וְטָהֳרָתוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים", אָמַר לְפָנָיו, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאִם נִטְמְאוּ אֵלּוּ** הכוהנים **- בְּמַה הִיא טָהֳרָתָן. לֹא הֻשִׁיבוֹ דָּבָר. אוֹתָהּ** הקדוש־ברוך־הוא **שָׁעָה נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה** מרוב צער, **וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָרָשַׁת פָּרָה אֲדוּמָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כּוּ' זוֹ הִיא** טָהֳרָתָן של הכוהנים שנטמאו, **"וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת"**[11] ויעשו לו ככל הפרטים האמורים בתורה. **אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכִי הִיא טָהֳרָתָן? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מֹשֶׁה, חוּקָה הִיא, וּגְזֵרָה גָּזַרְתִּי, וְאֵין בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד עַל גְּזֵרָתִי, דִּכְתִיב "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה".**

שֶׁבָּזֶה בביטוי "זאת חוקת התורה", **מוּדְגָּשׁ שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה שׁוֹנָה מִכָּל שְׁאָר מִצְוֹת הַתּוֹרָה (כּוֹלֵל גַּם הַחוּקִים** כמבואר לעיל), **וְאֵיךְ יַתְאִים עִנְיַן זֶה** הביאור בייחודה של מצות פרה אדומה ועד כמה היא שונה אפילו לגבי שאר המצוות שמוגדרות כ'חוקים' **עִם הֱיוֹתָהּ כְּלָלוּת הַתּוֹרָה** ולא דבר שונה ומיוחד ביחס לשאר המצוות.?

ב) וְיוּבָן ענינה הפנימי של מצוות פרה אדומה כ"חוקת התורה" **בְּהַקְדִּים תחילה הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[12] במאמר הנזכר **שֶׁ"חֻקַּת הַתּוֹרָה" הוּא מִלְּשׁוֹן 'חֲקִיקָה'**[13], **דְּקָאֵי** שהמכוון הוא **עַל הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ** למעלה באלוקות, **שֶׁשָּׁם** בשורשה, התורה **הִיא בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה,** כמו אותיות ומילים החקוקות באבן **שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה** יותר בתורה **מֵהִתְלַבְּשׁוּתָהּ בְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁבִּכְתָב** בה התורה ירדה ונתלבשה באותיות ומילים כתובות, **וּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת,** כשם שבגשמיות יש מעלה ויתרון לאותיות החקיקה ביחס לאותיות הכתיבה **שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה** אותיות הכתובות **בְּדִיוֹ עַל הַקֶּלָף, הֲרֵי הָאוֹתִיּוֹת** המילים עצמן **הֵן דָּבָר זָר וְנִפְרָד** מהות אחרת ושונה **מֵהַקֶּלָף** שעליו הן כתובות, **אֶלָּא שֶׁאַחַר־כַּךְ כְּשֶׁכּוֹתֵב הַסֵּפֶר בְּדִיוֹ עַל הַקֶּלָף, נִתְאַחֲדוּ** האותיות והקלף **וְהָיוּ לַאֲחָדִים** ולאחר הכתיבה האותיות והקלף התחברו והפכו לדבר אחד, **אֲבָל**

1 שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם קוּשְׁיוֹת כּוּ', וְאִלּוּ פָּרָה אֲדוּמָה הִיא
2 הַחוּקָה הַיְחִידָה שֶׁאֵין לָהּ מָקוֹם בַּשֻּׁלְחָן
3 לַחֲלוּטִין[6], שֶׁלָּכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה "עַל כָּל אֵלֶּה
4 עָמַדְתִּי, וּפָרָשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדוּמָה חָקַרְתִּי וְשָׁאַלְתִּי
5 וּפִשְׁפַּשְׁתִּי, אָמַרְתִּי[7] אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה
6 מִמֶּנִּי"[8], וְרַק לְמֹשֶׁה אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "לְךָ
7 אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה"[9], וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ[10], עַל
8 כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר
9 לְמֹשֶׁה, הָיָה אוֹמֵר לוֹ טוּמְאָתוֹ וְטָהֳרָתוֹ, וְכֵיוָן
10 שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים", אָמַר לְפָנָיו,
11 רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאִם נִטְמְאוּ אֵלּוּ - בְּמַה הִיא
12 טָהֳרָתָן. לֹא הֻשִׁיבוֹ דָּבָר. אוֹתָהּ שָׁעָה נִתְכַּרְכְּמוּ
13 פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָרָשַׁת פָּרָה
14 אֲדוּמָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כּוּ' זוֹ הִיא
15 טָהֳרָתָן, "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת
16 הַחַטָּאת"[11]. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכִי
17 טָהֳרָה הִיא? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מֹשֶׁה,
18 חוּקָה הִיא, וּגְזֵרָה גָּזַרְתִּי, וְאֵין בְּרִיָּה יְכוֹלָה
19 לַעֲמוֹד עַל גְּזֵרָתִי, דִּכְתִיב "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה".
20 שֶׁבָּזֶה מוּדְגָּשׁ שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה שׁוֹנָה מִכָּל שְׁאָר
21 מִצְוֹת הַתּוֹרָה (כּוֹלֵל גַּם הַחוּקִים), וְאֵיךְ יַתְאִים
22 עִנְיַן זֶה עִם הֱיוֹתָהּ כְּלָלוּת הַתּוֹרָה.
23 ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[12]
24 שֶׁ"חֻקַּת הַתּוֹרָה" הוּא מִלְּשׁוֹן
25 'חֲקִיקָה'[13], דְּקָאֵי עַל הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּשָׁרְשָׁהּ
26 וּמְקוֹרָהּ, שֶׁשָּׁם הִיא בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה,
27 שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מֵהִתְלַבְּשׁוּתָהּ בְּאוֹתִיּוֹת
28 הַכְּתִיבָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת,
29 שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה בְּדִיוֹ עַל הַקֶּלָף, הֲרֵי הָאוֹתִיּוֹת הֵן דָּבָר זָר וְנִפְרָד מֵהַקֶּלָף,
30 אֶלָּא שֶׁאַחַר־כַּךְ כְּשֶׁכּוֹתֵב הַסֵּפֶר בְּדִיוֹ עַל הַקֶּלָף, נִתְאַחֲדוּ וְהָיוּ לַאֲחָדִים, אֲבָל

6) כמשנ"ת בארוכה בשיחה שלפני המאמר (נדפסה בלקו"ש ח"ח ע' 124 ואילך). 7) קהלת ז, כג. 8) במדב"ר שם, ג. תנחומא שם ו. 9) במדב"ר שם, ו. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1057 הערה 6. 10) שם, ד. קה"ר פ"ח, א [ה]. 11) פרשתנו שם, יז. 12) ריש פרשתנו. וראה גם לקו"ת ר"פ בחוקותי. 13) בהבא לקמן - ראה לקו"ש ח"ח ע' 127 ואילך (ממאמר זה).

ביאור בדרך אפשר

אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה (כְּמוֹ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּלּוּחוֹת שני לוחות הברית, עליהם נאמר בתורה **״חֲרוּת עַל הַלֻּחֹת״**[14] ועשרת הדברות הכתובות על הלוחות חקוקות באבני הלוחות) **הֵן מִינֵהּ וּבֵהּ** מהם ובהם, היינו שהאותיות חקוקות בתוך האבנים עצמן, **וְהֵן** האותיות **דָּבָר אֶחָד** ומהות אחת **עִם הָאֶבֶן שֶׁנֶּחְקְקוּ בָּהּ.**

וּבִפְרָטְיוּת יוֹתֵר, מְבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תרס״ו[15] מאת הרבי הרש״ב נשמתו־עדן המכיל קבוצת מאמרים שנאמרו בהמשך אחד, החל משנת תרס״ו **שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה גּוּפָא** עצמן **יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפַנִּים, חֲקִיקָה סְתָם** חקיקה בצורה הרגילה, **וַחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר** של האבן בה האותיות חקוקות, **כְּמוֹ הָאוֹתִיּוֹת** של עשרת הדברות **שֶׁבַּלֻּחֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16] **״מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם״** של הלוחות, **מִזֶּה וּמִזֶּה** משני הצדדים, מלפנים ומאחור, **הֵם כְּתֻבִים״, וּכְפִי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[17] **מ״ם וְסָמֶ״ךְ** שהם אותיות שכדי לחקוק אותן מעבר לעבר יש לחקוק היקף שלם **שֶׁבַּלֻּחֹת בְּנֵס הָיוּ עוֹמְדִין** כי בדרך הטבע החלק שסביבו חקוק באבן את האותיות הללו אמור ליפול כי אין לו במה להיאחז. **וְהַחִלּוּק בֵּינֵיהֶם,** ההבדל בין אותיות החקיקה סתם לאותיות חקוקות מעבר לעבר הוא **שֶׁאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה בִּכְלָל** בחקיקה רגילה **(שֶׁלֹּא מֵעֵבֶר לְעֵבֶר), עִם הֱיוֹתָן מִינֵהּ וּבֵהּ,** למרות שגם בחקיקה רגילה האותיות הן מתוך האבן עצמה והן חקוקות ממנה ובה, **וְלֹא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁהֵן דָּבָר נוֹסָף עַל הַקֶּלָף שֶׁבּוֹ נִכְתְּבוּ** אחת עם הקלף, **וּמְכַסִּים וּמַסְתִּירִים לְגַמְרֵי עַל הַקֶּלָף שֶׁנִּמְצָא תַּחְתָּם**[18], במקום שבו כתובות האותיות רואים רק את האותיות, ואילו הקלף מכוסה ומוסתר, בשונה מאותיות החקיקה שגם במקום בו הן חקוקות, האבן עצמה גלויה שהרי החקיקה היא ׳מינה ובה׳, **מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן** לאותיות החקיקה הרגילות שלא חקוקות מעבר לעבר, **מָקוֹם**

ביאור בדרך אפשר

אֲחִיזָה בָּאֶבֶן, וְעַד שֶׁאֶפְשָׁר לְמַלְאוֹתָן את האותיות החקוקות באבן **בְּדִיּוֹ** ואם יעשו כך וימלאו את האותיות החקוקות באבן בדיו, אזי מקום האותיות באבן יהיה מכוסה ומוסתר, **וְהֵינוּ, שֶׁנּוֹתְנִים מָקוֹם** אותיות החקיקה נותנות מקום ואפשרות **לְאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁמַּעֲלִימִים לְגַמְרֵי** על הדבר שעליו הן כתובות, **הֲרֵי יֵשׁ לָהֶן** לאותיות החקיקה הרגילות **שַׁיָּכוּת לְאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה, לְפִי שֶׁגַּם הֵן מַעֲלִימוֹת קְצָת** אפילו אם לא ממלאים את החקיקה בדיו וכד׳, וההעלם המועט שנוצר על ידי אותיות החקיקה בא לידי ביטוי בכך **שֶׁבְּמָקוֹם חֲקִיקַת הָאוֹתִיּוֹת נֶחְשָׁךְ מְעַט הַהַבְהָקָה וְהַבְּהִירוּת שֶׁל הָאֶבֶן טוֹבָה,** אם החקיקה היא באבן טובה שבוהקת והיא בהירה, הרי החקיקה מעמעמת ומחשיכה מעט את ההבהקה והבהירות **שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד עַצְמוֹ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם שֶׁנֶּחְקְקוּ הָאוֹתִיּוֹת**[19]. וכל זה אמור באותיות חקיקה רגילות **אֲבָל אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, שֶׁאֵין לָהֶן מָקוֹם אֲחִיזָה כְּלָל** באבן עליה הן חקוקות, **הֲרֵי הֵן מוּבְדָּלוֹת לְגַמְרֵי** שונות לחלוטין והן מהות אחרת לגמרי **(וּלְמַעְלָה** ונעלות יותר) **מֵאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה. וְכַמְבֹאָר שָׁם**[20] ב׳המשך׳ תרס״ו הנזכר **פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים** של סוגי האותיות השונות **לְמַעְלָה, שֶׁכְּלִים דַּאֲצִילוּת** כמבואר בקבלה וחסידות, גילוי והמשכת האור האלוקי מלמעלה למטה, ובמיוחד גילוי והמשכת עשר הספירות העליונות (שהוא בעיקר החל מעולם האצילות – הראשון והנעלה מבין ארבעת העולמות הכלליים של ׳סדר השתלשלות׳, אצילות־בריאה־יצירה־עשיה) הוא בדרך של אורות (האור והשפע שנמשך מהאין־סוף הבלי־גבול) המלובשים בכלים (המדידה וההגבלה) וה׳כלים׳ בהם מתלבשים האורות בעולם האצילות **הֵם כְּמִשֶּׁל אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה, שֶׁאַף שֶׁאֵינָם מַהוּת זָרָה חַס־וְשָׁלוֹם, לִהְיוֹתָם אֱלֹקוּת,** בעולם האצילות, גם הכלים שעניינם להגביל ולהגדיר

---

14) תשא לב, טז. וראה לקו״ת פרשתנו נט, ג. 15) ד״ה אין עומדין תרס״ז (ע׳ תפג ואילך). 16) תשא שם, טו. 17) שבת קד, א. 18) ראה גם לקו״ת שם, ד. 19) ראה גם לקו״ת שם, ג. שה״ש ה, א. המשך תרס״ו ס״ע תעד ואילך. 20) ע׳ תעו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

את האור הם אלוקות ממש ולא מהות זרה חס־ושלום ובכל זאת הכלים דאצילות נמשלו לאותיות הכתיבה שאינם מהות אחת ממש עם הדבר שעליו הן כתובות, כמו הקלף, כי **מְקָבֵל־מָקוֹם** למרות שגם מהות הכלים היא אלוקות, סוף סוף **הֲרֵי הֵם מַהוּת אַחֶרֶת מִן הָאוֹר כו'** שכן האור הוא התוכן וההארה וההשפעה והכלים הם ההגדרה וההגבלה. **וְהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת** העליונות כפי שהן בדרגות באלוקות שלמעלה מאצילות, הם הספירות **דְּ'כֶתֶר'** בחינת כתר עליון שלמעלה מאצילות **וּד'אָדָם־קַדְמוֹן'** כמבואר בקבלה וחסידות, כשם שלכל עולם ומדרגה פרטית ב'סדר ההשתלשלות' קדם רצון להתהוות עולם ומדרגה זו, כן גם ביחס לכללות כל סדר ההשתלשלות קדם רצון כללי, והוא מדרגת "אדם קדמון" ("א"ק"), הנקרא גם "אור כללי" (שלמעלה מהתחלקות לפרטים מוגדרים) בו כל הנבראים נסקרים בסקירה אחת כללית, ועשר הספירות כפי שהן בבחינת 'אדם קדמון' **הֵם כְּמַשָּׁל אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה שֶׁאֵינָן מַהוּת אַחֶרֶת מִלְּבַד הָאֶבֶן טוֹבָה** שעליה הן חקוקות, **אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁ לָאוֹתִיּוֹת מָקוֹם אֲחִיזָה, וְאֶפְשָׁר לְמַלְאוֹתָן בִּדְיוֹ** שעשוי לכסות את האבן ולהסתיר אותה, **וְהַיְנוּ, שֶׁבַּ'כֶתֶר' וּב'אָדָם־קַדְמוֹן'** אף שהם בחינות שלמעלה מ'סדר השתלשלות' בו האור מאיר בסדר והדרגה, ובאופן כללי 'כתר' ו'אדם קדמון' הם בחינות של בלי־גבול ואין־סוף, מכל־מקום בדרגות אלו עשר הספירות הם באופן של אורות בכלים, ובבחינות אלו **יֵשׁ מְצִיאוּת הַכֵּלִים כו', וְעַד שֶׁהֵם בְּבְחִינַת מָקוֹר לְכֵלִים דַּאֲצִילוּת** שגורמים הגבלה יותר משמעותית לאור הספירות, והעובדה שהכלים ב'כתר' וב'אדם קדמון' הם שורש ומקור לכלים דאצילות מדגישה יותר את מציאותם בתור כלים.

וְעִנְיַן הַחֲקִיקָה של האותיות **מֵעֵבֶר לְעֵבֶר** כפי שהוא למעלה באלוקות **הוּא עִנְיַן** האמור בזוהר לגבי השלב הכי ראשוני של הבריאה, בהתעוררות הרצון העליון לברוא עולמות, **גָּלִיף גְּלִיפוּ בְּטָהִירוּ עִלָּאָה,** חקק חקיקה בטוהר [האור] העליון **בְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם** הראשון באור האין־סוף כדי שתהיה נתינת מקום ואפשרות לעולמות ונבראים מוגבלים, **שֶׁשָּׁם** באין־סוף עצמו, **לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַמְצִיאוּת כְּלָל** אין שום אפשרות לקיומה של מציאות מוגדרת, **שֶׁזֶּהוּ** גם משמעות העובדה שבמשל אותיות החקיקה החקוקות מעבר לעבר הן בצורה כזו **שֶׁאֵין לָהֶם מָקוֹם אֲחִיזָה** באבן ולכן אותיות אלה הן משל לאין־סוף שאינו מציאות מוגדרת, **וְאִי אֶפְשָׁר לְמַלְאוֹתָן בִּדְיוֹ** שהוא מציאות אחרת מהאבן עצמה, ובנמשל, מדובר על דרגות נעלות באלוקות **שֶׁאֵינָן בְּגֶדֶר מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת כו'** ואין להם יחס ישיר לעולמות ונבראים מוגבלים אף לא כמקור ושורש להם.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְהָעִיר לתוספת ביאור בעניין 'אותיות החקיקה' **גַּם מֵהַמְבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תער"ב**[21] קבוצת מאמרים בהמשך אחד מאת הרבי הרש"ב נשמתו־עדן שתחילתה בשנת תער"ב, **בְּעִנְיַן אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה,** שהם **כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת בְּחוֹתָם** בחותמת, **שֶׁאַף שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵן רַק הַצִּיּוּר** הצורה **שֶׁבַּחוֹתָם** ולכאורה לא מדובר במציאות בפני עצמה השונה מהחותמת עצמה, **מְקָבֵל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה בְּחִינַת צוּרָה עַצְמִית** צורה שנעשית בעצם הדבר והפכה לחלק בלתי נפרד ממנו עצמו, **וְהַיְנוּ, שֶׁהַצִּיּוּר הוּא בְּעֶצֶם חוֹמֶר הַחוֹתָם** שהחומר עצמו מקבל את צורת האותיות, **וְלֹא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת שֶׁבְּשַׂעֲוָה שֶׁנֶּחְקָקִין מֵהָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּחוֹתָם,** כאשר חותמים בחותמת על שעווה, הרי השעווה מקבלת את צורת האותיות שבחותמת אלא שבחותמת עצמה האותיות הן ב'צורה עצמית' והחותמת עצמה מקבלת את צורת האותיות, ואילו הצורה שהאותיות יוצרות בשעווה הן שונות, כיון **שֶׁאַף שֶׁהַצִּיּוּר וְהַתְּמוּנָה** שנוצרת בשעווה **הִיא בְּשָׂעֲוָה מַמָּשׁ** זהה בדיוק **כְּמוֹ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּחוֹתָם, אֵין זוֹ צוּרָה עַצְמִית** של השעווה עצמה, **אֶלָּא רַק צוּרָה שֶׁנֶּחְקְקָה מִצּוּרַת** אחרת, **שֶׁהִיא** הצורה שבשעווה **נִבְדֶּלֶת מִצּוּרַת הַחוֹתָם** ולא חלק ממהות הצורה והתמונה שבחותמת עצמה.

וּמוֹסִיף הרבי הרש"ב נשמתו־עדן במאמר הנזכר **לְבָאֵר הָעִנְיָן דְּ'צוּרָה עַצְמִית'**[22], **שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַצִּיּוּר הוּא בְּהֶעֱצֶם שֶׁהוּא הִיא**

ביאור בדרך אפשר

1 מַהוּת אַחֶרֶת מִן הָאוֹר כו'. וְהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת
2 דְּ'כֶתֶר' וּד'אָדָם־קַדְמוֹן' הֵם כְּמַשָּׁל אוֹתִיּוֹת
3 הַחֲקִיקָה שֶׁאֵינָן מַהוּת אַחֶרֶת מִלְּבַד הָאֶבֶן טוֹבָה,
4 אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁ לָאוֹתִיּוֹת מָקוֹם אֲחִיזָה,
5 וְאֶפְשָׁר לְמַלְאוֹתָם בִּדְיוֹ, וְהַיְנוּ, שֶׁבַּ'כֶתֶר'
6 וּב'אָדָם־קַדְמוֹן' יֵשׁ מְצִיאוּת הַכֵּלִים כו', וְעַד
7 שֶׁהֵם בְּבְחִינַת מָקוֹר לְכֵלִים דַּאֲצִילוּת. וְעִנְיַן
8 הַחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר הוּא עִנְיַן גָּלִיף גְּלִיפוּ
9 בְּטָהִירוּ עִלָּאָה, בְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם,
10 שֶׁשָּׁם לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַמְצִיאוּת כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאֵין
11 לָהֶם מָקוֹם אֲחִיזָה, וְאִי אֶפְשָׁר לְמַלְאוֹתָן בִּדְיוֹ,
12 שֶׁאֵינָן בְּגֶדֶר מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת כו'. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף
13 וּלְהָעִיר גַּם מֵהַמְבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תער"ב[21] בְּעִנְיַן
14 אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת
15 בְּחוֹתָם, שֶׁאַף שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵן רַק הַצִּיּוּר
16 שֶׁבַּחוֹתָם, מְקָבֵל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה בְּחִינַת צוּרָה
17 עַצְמִית, וְהַיְנוּ, שֶׁהַצִּיּוּר הוּא בְּעֶצֶם חוֹמֶר
18 הַחוֹתָם, וְלֹא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת שֶׁבְּשַׂעֲוָה שֶׁנֶּחְקָקִין
19 מֵהָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּחוֹתָם, שֶׁאַף שֶׁהַצִּיּוּר וְהַתְּמוּנָה
20 הִיא בְּשָׂעֲוָה מַמָּשׁ כְּמוֹ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּחוֹתָם, אֵין זוֹ
21 צוּרָה עַצְמִית, אֶלָּא רַק צוּרָה שֶׁנֶּחְקְקָה מִצּוּרָה,
22 שֶׁהִיא נִבְדֶּלֶת מִצּוּרַת הַחוֹתָם. וּמוֹסִיף לְבָאֵר
23 הָעִנְיָן דְּ'צוּרָה עַצְמִית'[22], שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַצִּיּוּר
24 הוּא בְּהֶעֱצֶם, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁהֶעֱצֶם מְצַיֵּר

21) ח"א פרפ"ט. 22) ראה גם סה"מ קונטרסים ח"א קכט, סע"א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

בעצם החומר ואינה דבר נפרד מעצם מהותו, **אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁהָעֶצֶם מְצוּיָר בָּזֶה** הצורה הפכה להיות צורתו של העצם, **וְהַיְנוּ, שֶׁהַצִּיּוּר הוּא** לא משהו אחר ונפרד מהעצם עצמו אלא **הָעֶצֶם גּוּפָא** עצמו **שֶׁמְּצוּיָר בְּצִיּוּר זֶה, שֶׁלָּכֵן אֵין כָּאן** בצורה שבחותמת וכן בנמשל, באותיות החקיקה החקוקות מעבר לעבר, **דָּבָר נוֹסָף מִלְּבַד הָעֶצֶם** עצמו, והצורה היא **גַּם** אפילו **לֹא גִּילּוּי מִן הָעֶצֶם, אֶלָּא שֶׁהָעֶצֶם** עצמו **הוּא הַמִּתְגַּלֶּה** באמצעות הצורה.

וּמְסַיֵּם ב׳המשך׳ תער״ב שם, **שֶׁעִנְיַן זֶה** של אותיות החקיקה שהופכות להיות ׳צורה׳ של העצם עצמו **שַׁיָּךְ רַק בַּמַּדְרֵגוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת כוי׳.**

(לתוספת ביאור, מובא כאן לשון המאמר ב׳המשך׳ תער״ב: ״דהנה האורות בכלל הן בבחינת פשיטות ובבחינת בלי גבול, והכלים הן שמגבילין ועושין ציור בהאור כו׳, אך בצלמינו הוא בחינת צורה עצמיות והיינו הצורה הראשונה שנחקקה בהעצם כו׳, וכדמותינו הוא בחינת צורה מצורה שנבדל מן העצם כו׳. ויובן על־דרך־משל מן צורת החותם דהנה אותיות החקוקים בחותם הן נחקקים בשעווה כשחותמין בה באותן הצירופים ממש לא יוסיף ולא יגרע בה. ואף על פי שהציור והתמונה בהצירופים אחד הוא בחותם ובשעווה, מכל־מקום הפרש גדול יש ביניהם שהאותיות שבחותם הן במהות חומר החותם עצמו, ואף על פי שהאותיות הן רק ציור שבחותם מכל־מקום הרי זה בחינת צורה עצמית והיינו שמצוייר בהעצם כו׳, והוא הנקרא צלם וכמו צלם האדם שצורתו צורה עצמית היא, דאף על פי שגם היא אינה רק ציור בגוף החומר, מכל־מקום הרי הציור הזה בהעצם הוא כו׳, אבל אותיות שבשעווה שנחקקין מהאותיות שבחותם הרי זה צורה שנחקקה מצורה הרי זה בבחינת דמות דהיינו צורה נבדלת מן צורת החותם כו׳, וכמו דמות צורת האדם שעל הלוח שנבדל הוא מן האדם כו׳. והדוגמא מזה יובן בבחינת כלים דאצילות שהן בבחינת צורה עצמיות והיינו דעם היות שהן בבחינת ציור לבד דהיינו בחינת הגבלה ובחינת מציאות דבר כו׳, מכל־מקום הרי הציור הוא בהחומר עצמו דהיינו האור כו׳, וכמו אותיות החקוקים בהחותם שהציור הוא בעצם חומר החותם כו׳, כמו כן בחינת הכלים הוא הציור בעצם האור שאינו נבדל מן האור כו׳ (והנה במשל האותיות שבחותם הרי לבד זאת שהציור הוא בהעצם, עוד זאת שזהו מה שהעצם מצויר בזה והיינו שהציור הוא העצם גופא שמצוייר בציור זה כו׳, ומבואר במקום אחר ההפרש בזה דהנה כל צורה היא בחינת התגלות כו׳, וזה שהעצם מצויר הוא שההתגלות אינו רק בבחינת גילוי מן העצם כי־אם שהעצם הוא המתגלה כו׳, וזה שייך במדריגות שלמעלה מאצילות שהכל הוא בבחינת גילוי העצמית כו׳, והעיקר הוא בהרצון העליון במצוות וכמו כן הוא בגלולים דתורה כו׳, שהרי המצוות באים בבחינת ציור שבאופן כזה דוקא היא המצווה לא באופן אחר כו׳, וכל ־שכן התורה שבאה בכמה חילוקי טעמים כו׳, ומכל־מקום הכל הוא גילויים עצמיים כו׳ וכמו שנתבאר במקום אחר, וזה שהציור הוא בהעצם היינו שהגילוי הוא אינו העצם כי־אם הארה ממנו רק שהיא הארה הדבוקה בהעצם, דבדרך כלל הוא בחינת גילוי מן העצם כו׳, וזהו בבחינת אצילות שהגילוי שעל ידי הכלים הוא בחינת הארה לבד רק שאינו בחינה הארה נבדלת כי־אם בחינת הארה הדבוקה בהעצם כו״).

וּמִכָּל זֶה מוּבָן גּוֹדֶל הָעִילּוּי דְּ״חֻקַּת הַתּוֹרָה״, שֶׁזֶּהוּ התורה במדריגה הנקראת ״חוקה״, מלשון חקיקה, זהו **כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, עַד לַדַּרְגָּה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה שֶׁבַּחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, בִּבְחִינַת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם כוי׳.**

ג) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר הָעִנְיָן דְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה וְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה בִּנְפָשׁ הָאָדָם, וּמִזֶּה יוּבָן גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת דְּאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה (״חֻקָּה״ מִלְּשׁוֹן ׳חֲקִיקָה׳) לְעִנְיַן הַחוּקִים כְּפִשׁוּטָם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַשֵּׂכֶל שֶׁבָּאָדָם הוּא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁהֵם דָּבָר נוֹסָף עַל עֶצֶם הַקֶּלֶף, כִּי עִנְיַן הַשֵּׂכֶל הוּא דָּבָר נוֹסָף עַל עֶצֶם הָאָדָם, וְכִדְמוּכָח מִזֶּה שֶׁבְּעִנְיַן הַשֵּׂכֶל יֵשׁ שִׁינּוּיִים מְקַטְנוּת לְגַדְלוּת, שֶׁהַתִּינוֹק שִׂכְלוֹ קָטָן בְּיוֹתֵר, וְכָל שִׂמְתַּגַּדֵּל יִתְוַסֵּף בְּהַגְדָּלַת שִׂכְלוֹ, וְכִמּוֹ־כֵן רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ אָדָם שֶׁהוּא בַּעַל שֵׂכֶל, וְיֵשׁ אָדָם שֶׁאֵינוֹ בַּעַל שֵׂכֶל כָּל־כַּךְ, וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁעִנְיַן הַשֵּׂכֶל הוּא דָּבָר נוֹסָף עַל עֶצֶם שהוא **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם**, כפי שיתבאר להלן, **וּמִזֶּה** מביאור הענין כפי שהוא בנפש האדם, **יוּבָן גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת דְּאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה (״חֻקָּה״ מִלְּשׁוֹן ׳חֲקִיקָה׳) לְעִנְיַן הַחוּקִים כְּפִשׁוּטָם** המצוות שאין להם טעם המובן בשכל.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַשֵּׂכֶל שֶׁבָּאָדָם הוּא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁהֵם דָּבָר נוֹסָף עַל הַקֶּלֶף שעליו הן כתובות, **כִּי עִנְיַן הַשֵּׂכֶל הוּא דָּבָר נוֹסָף עַל עֶצֶם** המהות של **הָאָדָם, וְכִדְמוּכָח מִזֶּה שֶׁבְּעִנְיַן הַשֵּׂכֶל יֵשׁ שִׁינּוּיִים** הבדלים **מְקַטְנוּת לְגַדְלוּת, שֶׁהַתִּינוֹק** הקטן **שִׂכְלוֹ קָטָן בְּיוֹתֵר, וְכָל שֶׁמִּתְגַּדֵּל** ומתפתח **יִתְוַסֵּף בְּהַגְדָּלַת שִׂכְלוֹ, וּכְמוֹ־כֵן רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ אָדָם שֶׁהוּא בַּעַל שֵׂכֶל** רב ויש לו יכולות להבין ולהעמיק הרבה, **וְיֵשׁ אָדָם שֶׁאֵינוֹ בַּעַל שֵׂכֶל כָּל־כַּךְ** ויש לו יכולות שכליות מועטות ומצומצמות, **וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁעִנְיַן הַשֵּׂכֶל הוּא דָּבָר נוֹסָף**

ביאור בדרך אפשר

עַל עֶצֶם הָאָדָם שכן מבחינת עצם המהות אין הבדל בין קטן לגדול ובין בעל שכל רב לשכל מועט. וְאִלּוּ אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה הוּא עִנְיַן עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה בְּאֵין־עֲרוֹךְ נעלית לאין שיעור, ללא כל יחס והשוואה מֵעִנְיַן הַשֶּׂכֶל כּוּ׳ שעם כל חשיבותו ומעלתו הוא בסך הכול פרט מסוים באדם ולא עצם מהותו, וּכְמוֹ שמבואר בחסידות לגבי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, עצם מהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו כַּמְבֹאָר בְּ׳שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה׳[23] בספר התניא שֶׁהוּא ׳עצמות׳ האלוקות רָם וְנִשָּׂא ומרומם וְנַעֲלֶה עֲלוּי רַב מְאֹד מְאֹד, שהיא השכל העליון, וְלֹא שַׁיָּךְ כְּלָל לְיַחֵס אֶצְלוֹ אצל ׳עצמותו׳ שׁוּם עִנְיָן הַמִּתְיַחֵס לַחָכְמָה, אֲפִילּוּ בְּדֶרֶךְ מַעֲלָה וְעֲלוּי רַב, מַאֲלָה עֲלוּי רַב מְאֹד מְאֹד, כְּגוֹן לוֹמַר עָלָיו שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשִּׂיג חָכְמָתוֹ אוֹ מַהוּתוֹ כּוּ׳, וְהָאוֹמֵר עָלָיו שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ, הוּא כְּאוֹמֵר עַל אֵיזוֹ חָכְמָה רָמָה וַעֲמוּקָה שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לְמַשְׁשָׁהּ בַּיָּדַיִם מִפְּנֵי עוֹמֶק הַמּוּשָׂג, שֶׁכָּל הַשּׂוֹמֵעַ יִצְחַק לוֹ כּוּ׳. וְכָךְ גַּם הַנִּשְׁמָה הִיא לְמַעְלָה בְּאֵין־עֲרוֹךְ מֵעִנְיַן הַשֶּׂכֶל, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה מִתְלַבֶּשֶׁת הַנִּשְׁמָה בַּשֵּׂכֶל, עַד שֶׁנִּקְרֵאת נֶפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בַּעֲבוּרַת הָאָדָם, שֶׁעִנְיַן אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה הוּא מַה שֶּׁכָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל רוֹצֶה בְּטִבְעוֹ לְקַיֵּם רְצוֹן ה׳[24], שֶׁטֶבַע זֶה הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל. וְעִנְיָן זֶה בָּא לִידֵי גִּלּוּי בְּעִקָּר בְּמִצְוֹת דְּ׳חוּקִים׳, כִּי בְּמִצְוֹת דְּ׳עֵדוּת׳ וּ׳מִשְׁפָּטִים׳, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טַעַם שִׂכְלִי, לֹא מִתְבַּטֵּא בָּהֶם הָרָצוֹן שֶׁמִּצַּד הַנִּשְׁמָה בְּטַהֲרָתוֹ, כֵּיוָן שֶׁהַשֵּׂכֶל הַנּוֹסָף (וּבִפְרָט לִהְיוֹתוֹ כֹּחַ פְּנִימִי וּמִתְאַחֵד עִם נֶפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת) מַעֲלִים (עַל־כָּל־פָּנִים בְּמִקְצָת) עַל הָרָצוֹן הָעַצְמִי, וְרַק בְּמִצְוֹת דְּ׳חוּקִים׳, שֶׁאֵין בָּהֶם הַהַרְכָּבָה דְּשֵׂכֶל וְטַעַם, מִתְגַּלֶּה עֶצֶם הַנִּשְׁמָה. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַשַּׁיָּכוּת דְּ׳חוּקִים׳ לְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה[25], שֶׁמַּעֲלַת ה׳חוּקִים׳ עַל הַהַרְכָּבָה והתוספת דְּשֵׂכֶל וְטַעַם וגם לאחר שירדו וניתנו כציווים מעשיים לבני ישראל נשארו למעלה מטעם ודעת, מִתְגַּלֶּה עֶצֶם הַנִּשְׁמָה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַשַּׁיָּכוּת דְּ׳חוּקִים׳ המצוות שלמעלה מהשכל לְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה[25] החקוקות באבן, שֶׁמַּעֲלַת ה׳חוּקִים׳ נפש בעלת כוח

ביאור בדרך אפשר

ויכולת להשכיל, אבל התואר הזה לא מתייחס בשום אופן לעצם הנשמה עצמה.

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בַּעֲבוּרַת הָאָדָם הרוחנית, עבודת ה׳, שֶׁעִנְיַן אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה בנפש האדם הוּא מַה שֶּׁכָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל כל יהודי רוֹצֶה בְּטִבְעוֹ לְקַיֵּם רְצוֹן ה׳[24], שֶׁטֶבַע זֶה הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל ולכן זהו רצון חזק ועמוק ותקיף יותר מרצון שנוצר בעקבות נימוקים שכליים. וְעִנְיָן זֶה הרצון הטבעי של כל יהודי לקיים את רצון ה׳ בָּא לִידֵי גִּלּוּי בְּעִקָּר בְּמִצְוֹת דְּ׳חוּקִים׳, המצוות שלמעלה מטעם ודעת ואין להם הבנה בשכל אנושי כִּי בְּמִצְוֹת דְּ׳עֵדוּת׳ כמו השבת והמועדים שהם עדות, אות וסימן, לעניינים שונים וּ׳מִשְׁפָּטִים׳ מצוות שמתקבלות גם בשכל כמו כיבוד אב ואם ואיסור גניבה וגזילה וכד׳, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טַעַם שִׂכְלִי, לֹא מִתְבַּטֵּא בָּהֶם הָרָצוֹן היהודי הטבעי לעשות את רצון ה׳ שֶׁמִּצַּד הַנִּשְׁמָה בְּטַהֲרָתוֹ, כֵּיוָן שֶׁהַשֵּׂכֶל הַנּוֹסָף על הרצון הטבעי (וּבִפְרָט לִהְיוֹתוֹ כיוון שהשכל הוא כֹּחַ פְּנִימִי במהותו, בשונה מכוח המעשה, למשל, שהוא כוח חיצוני, וּמִתְאַחֵד עִם נֶפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת כיוון שכוח השכל הוא כוח פנימי, הרי הוא מאוחד עם הנפש ועד כדי כך שכאמור הנפש נקראת ׳נפש המשכלת׳) ובגלל תכונות אלה של השכל, שבעצם הם יתרונות ומעלות, השכל מַעֲלִים (עַל־כָּל־פָּנִים בְּמִקְצָת) עַל הָרָצוֹן הָעַצְמִי של עצם הנפש לעשות את מצוות ה׳, וְרַק בְּמִצְוֹת דְּ׳חוּקִים׳, שֶׁאֵין בָּהֶם הַהַרְכָּבָה וְטַעַם, מִתְגַּלֶּה עֶצֶם הַנִּשְׁמָה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַשַּׁיָּכוּת דְּ׳חוּקִים׳ המצוות שלמעלה מהשכל לְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה[25] החקוקות באבן, שֶׁמַּעֲלַת ה׳חוּקִים׳ נפש בעלת כוח

ברור ומובן מאליו שחוש המישוש איננו כלי ואמצעי לקלוט באמצעותו דברי חכמה. וְכָךְ כמו שהוא לגבי ׳עצמות׳ האלוקות גַּם הַנִּשְׁמָה הִיא לְמַעְלָה בְּאֵין־עֲרוֹךְ נעלית ללא כל יחס והשוואה מֵעִנְיַן הַשֶּׂכֶל, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה בדרגות יותר נמוכות מהעצם עצמו מִתְלַבֶּשֶׁת הַנִּשְׁמָה בַּשֵּׂכֶל, עַד שֶׁנִּקְרֵאת נֶפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת נפש בעלת כוח

23) פ"ט. 24) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב. 25) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1056.

ביאור בדרך אפשר

עַל 'עֵדוּת' וּ'מִשְׁפָּטִים' קיום המצוות רק משום שזהו רצון ה' ללא
'הרכבה' ותוספת של נימוקים שכליים הִיא בְּדוּגְמַת יִתְרוֹן המעלה של
אוֹתִיּוֹת הַחֻקִּיקָה עַל אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה, שֶׁאֵינָם דָּבָר נוֹסָף
עַל הָאֶבֶן טוֹבָה, וּבְמֵילָא אֵינָם מַעֲלִימִים עָלָיו כמבואר לעיל.
וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, בְּנוֹגֵעַ לִשְׁנֵי הָאוֹפַנִּים בַּחֻקִּיקָה עצמה,
חֻקִּיקָה סְתָם חקיקה רגילה
וַחֲקִיקָה של האותיות מֵעֵבֶר
לְעֵבֶר מצד לצד של האבן,
שֶׁהַ'חוּקִּים' שֶׁבִּכְלָלוּת לפחות
באופן כללי יֵשׁ לָהֶם אֲחִיזָה
והם נתפסים לפחות במידה מסוימת
בַּהֲבָנָה שִׂכְלִית, הִנֵּה בחוקים
הַשַּׂכָּל מַעֲלִים בְּמִקְצָת עַל-
כָּל-פָּנִים עַל הָרָצוֹן הָעַצְמִי
של כל יהודי לקיים מצוות, וְלֹא
מִתְגַּלֶּה בקיום חוקים אלה כָּל-
כַּךְ עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, בְּדוּגְמַת
אוֹתִיּוֹת הַחֻקּוּקוֹת בְּאֶבֶן
טוֹבָה שאמנם הן חקוקות ומהוות
חלק בלתי נפרד מהאבן עצמה, ובכל
זאת אלו הן אותיות שֶׁמַּחְשִׁיכוֹת
בְּמִקְצָת אֶת בְּהִירוּת הָאֶבֶן
טוֹבָה, שֶׁבְּמָקוֹם הַחֲקִיקָה
של האותיות אֵינוֹ מַבְהִיק כָּל-
כַּךְ כמו במקום שלא נחקקו בו
אותיות.
וְאִלּוּ "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה"
(מצות פָּרָה אֲדוּמָה) שֶׁלְּמַעְלָה
לְגַמְרֵי מִשֶּׂכֶל, כמובא לעיל
שבמצווה זו בפרט יש דברים שאינם
מתקבלים בשכל, חֲרֵי זֶה בְּדוּגְמַת
אוֹתִיּוֹת הַחֻקּוּקוֹת מֵעֵבֶר
לְעֵבֶר, שֶׁאֵין לָהֶן מָקוֹם
אֲחִיזָה כְּלָל, וְאֵינָן מַעֲלִימוֹת
כְּלָל וכך בקיום מצווה זו, מצוות פרה
אדומה, השכל לא פוגם כלל ברצון
הטבעי של היהודי לקיים מצוות, כיוון
שאין לה כל תפיסת מקום בשכל.
ד) וְהִנֵּה מִבֹּאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[2] במאמר הנזכר בְּפֵירוּשׁ
"זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" לשון הכתוב "זֹאת חֻקַּת
הַתּוֹרָה" על פי חסידות, שֶׁעַל-יְדֵי
מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁהִיא

ביאור בדרך אפשר

'חוּקָּה', מצווה שלא מובנת בשכל האנושי, תַּמְשִׁיכוּ לְמַעְלָה, כלומר
תגרמו המשכה והתגלות מלמעלה שתאיר למטה בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת
הַחֻקִּיקָה שֶׁל הַתּוֹרָה, התורה כפי שהיא דבר אחד ממש עם
הקדוש-ברוך-הוא בעצמו לִהְיוֹת מִשָּׁם מַמָּשׁ מהבחינה הנעלית הזו של
אותיות החקיקה' יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ
מלמעלה למטה להתגלות בִּבְחִינַת
אוֹתִיּוֹת הַכְּתָב כו', כפי שהתורה
התלבשה ב'אותיות הכתיבה' וירדה
למטה וְהֵינוּ הסיבה לכך שהדבר
נפעל על-ידי קיום מצוות פרה אדומה
הוא לְפִי שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה
הִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה כו'
(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א שלכן
נאמר בה "זאת חוקת התורה" ולא
"זאת חוקת הפרה").
וּמִזֶּה מובן, שֶׁגַּם עִנְיַן
הַ'חוּקִּים' כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁבְּ"זֹאת
חֻקַּת הַתּוֹרָה", העובדה שמצווה
זו אינה מובנת בשכל האדם אלא
גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, אֵין לְךָ
רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, צָרִיךְ
לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּכָל מִצְוֹת
הַתּוֹרָה כולל גם מצוות אלה שכן
ניתן להבין ולקלוט בשכל האנושי, כפי
שממשיך ומבאר.
וְיוּבָן עַל-פִּי מַה שֶּׁכָּתַב כְּבוֹד-
קְדוּשַׁת מוֹרִי-וְחָמִי אַדְמוֹ"ר
הרבי הריי"צ בַּמַּאֲמָר שֶׁאָמַר
בְּי"ב תַּמּוּז דִּשְׁנַת הַגְּאוּלָה[26]
שנת תרפ"ז בה יצא ממאסר ברוסיה
וְלַאֲחֵרֵי שֶׁמַּקְדִּים ומבאר בתחילה
באותו מאמר שֶׁמִּצְוֹת הֵוֵּי'
נִקְרָאוֹת בתורה ובדברי חכמינו ז"ל
בְּכַמָּה שֵׁמוֹת, כְּמוֹ 'עֵדוֹת'
'חוּקִּים' וּ'מִשְׁפָּטִים'. וּמְבָאֵר
הרבי הריי"צ במאמר הנזכר,
שֶׁ'מִּשְׁפָּטִים' הֵן מִצְוֹת שֶׁעַל-
פִּי הַשֶּׂכֶל כו' וגם השכל של
האדם מסכים למצוות אלו וְ'חוּקִּים'
הֵן שֶׁאֵינָן עַל-פִּי הַטַּעַם, כִּי-
אִם גְּזֵרַת הַכָּתוּב, למעלה
מהשכל, וְכִדְאִיתָא וכפי שמובא
בְּבְרֵ"שׁ (עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת
הַתּוֹרָה") לְפִי שֶׁהַשָּׂטָן

1 'עֵדוּת' וּ'מִשְׁפָּטִים' הִיא בְּדוּגְמַת יִתְרוֹן אוֹתִיּוֹת
2 הַחֲקִיקָה עַל אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה, שֶׁאֵינָם דָּבָר נוֹסָף
3 עַל הָאֶבֶן טוֹבָה, וּבְמֵילָא אֵינָם מַעֲלִימִים עָלָיו.
4 וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, בְּנוֹגֵעַ לִשְׁנֵי הָאוֹפַנִּים בַּחֲקִיקָה,
5 חֲקִיקָה סְתָם וַחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, שֶׁהַ'חוּקִּים'
6 שֶׁבִּכְלָלוּת יֵשׁ לָהֶם אֲחִיזָה בַּהֲבָנָה שִׂכְלִית, הִנֵּה
7 הַשֵּׂכֶל מַעֲלִים בְּמִקְצָת עַל-כָּל-פָּנִים עַל הָרָצוֹן
8 הָעַצְמִי, וְלֹא מִתְגַּלֶּה כָּל-כַּךְ עֶצֶם הַנְּשָׁמָה,
9 בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת בְּאֶבֶן טוֹבָה,
10 שֶׁמַּחְשִׁיכוֹת בְּמִקְצָת אֶת בְּהִירוּת הָאֶבֶן טוֹבָה,
11 שֶׁבְּמָקוֹם הַחֲקִיקָה אֵינוֹ מַבְהִיק כָּל-כַּךְ. וְאִלּוּ
12 "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" (פָּרָה אֲדוּמָה) שֶׁלְּמַעְלָה
13 לְגַמְרֵי מִשֶּׂכֶל, חֲרֵי זֶה בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת
14 מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, שֶׁאֵין לָהֶן מָקוֹם אֲחִיזָה כְּלָל, וְאֵינָן
15 מַעֲלִימוֹת כְּלָל.
16 ד) **וְהִנֵּה** מִבֹּאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[2] בְּפֵירוּשׁ "זֹאת
17 חֻקַּת הַתּוֹרָה", שֶׁעַל-יְדֵי מִצְוַת פָּרָה
18 אֲדוּמָה שֶׁהִיא 'חוּקָּה', תַּמְשִׁיכוּ לְמַעְלָה בְּחִינַת
19 אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה שֶׁל הַתּוֹרָה, לִהְיוֹת מִשָּׁם מַמָּשׁ
20 יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַכְּתָב כו', וְהֵינוּ
21 לְפִי שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה כו'
22 (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א). וּמִזֶּה מובן, שֶׁגַּם עִנְיַן
23 הַ'חוּקִּים' כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁבְּ"זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", גְּזֵרָה
24 הִיא מִלְּפָנַי, אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, צָרִיךְ
25 לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה.
26 **וְיוּבָן** עַל-פִּי מַה שֶּׁכָּתַב כְּבוֹד-קְדוּשַׁת מוֹרִי-
27 וְחָמִי אַדְמוֹ"ר בַּמַּאֲמָר שֶׁאָמַר בְּי"ב תַּמּוּז
28 דִּשְׁנַת הַגְּאוּלָה[26] [לְאַחֲרֵי שֶׁמַּקְדִּים שְׁמִצְוֹת הֵוֵּי'
29 נִקְרָאוֹת בְּכַמָּה שֵׁמוֹת, כְּמוֹ 'עֵדוֹת' 'חוּקִּים'
30 וּ'מִשְׁפָּטִים'. וּמְבָאֵר, שֶׁ'מִּשְׁפָּטִים' הֵן מִצְוֹת
31 שֶׁעַל-פִּי הַשֵּׂכֶל כו' וְ'חוּקִּים' הֵן שֶׁאֵינָן עַל-פִּי
32 הַטַּעַם, כִּי-אִם גְּזֵרַת הַכָּתוּב, וְכִדְאִיתָא בְּרֵ"שׁ"י
33 (עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה") לְפִי שֶׁהַשָּׂטָן

26) ד"ה הוי' לי בעוזרי תרפ"ז פ"ג (סה"מ תרפ"ז ע' רג).

ביאור בדרך אפשר

וְאוּמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין מקניטים אֶת יִשְׂרָאֵל כּוֹ' לגבי קיום מצווה זו, לְפִיכָךְ כָּתַב בָּהּ חוּקָה כּוֹ'], ועל כך אומר הרבי הריי"צ במאמר שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא אֲשֶׁר קִיּוּם הַמִּצְוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת יִהְיֶה בְּקַבָּלַת עוֹל דַּוְקָא לא בגלל שהדבר מתחייב על פי השכל האנושי אלא מתוך קבלת עול מלכות שמים וקיום גזירת הכתוב כְּמוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן 'חוּקִים'. וְהַיְנוּ, דְּמִצְוֹת שֶׁמּוּשָׂגוֹת ומובנות עַל־פִּי הַשֵּׂכֶל, הִנֵּה זֶה שֶׁמְּקַיְּמָן הסיבה לכך שהיהודי מקיים מצוות אֵינוֹ לְפִי שֶׁהַשֵּׂכֶל מְחַיֵּב אוֹתָן, כִּי־אִם לִהְיוֹתָן מִצְוַת ה' כּוֹ'. וכמובן בכך האדם עובד את ה' באופן יותר פנימי ועמוק שהרי בקיום המצוות באופן כזה, מתוך קבלת עול, יש ביטול של המציאות האישית הרבה יותר מאשר בקיום המצוות משום שכך מחייב גם שכל האדם.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי שֶׁמֵּבִיא הרבי הריי"צ וּמְצַיֵּן לְפֵירוּשׁ רַשׁ"י עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" [נוֹסָף לְכָךְ שֶׁזּוֹהִי פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ הַסָּמוּךְ לְעִנְיַן הַגְּאוּלָה. וְכוֹתֵב בִּמְפוֹרָשׁ הַתֵּיבוֹת "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", שֶׁמְּתַרְגְּמִין "דָּא גְּזֵרַת אוֹרַיְתָא", שֶׁרוֹמֵז לַגְּזֵרָה עַל הַתּוֹרָה, כַּמּוּבָא בְּסִפְרִים[27]], שֶׁכָּוָנָתוֹ לְהָבִיא רְאָיָה לְמַה שֶׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן שֶׁגַּם מִצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת צָרִיךְ לְקַיֵּם בְּקַבָּלַת עוֹל כְּמוֹ 'חוּקִים', כִּי מֵהַפֵּירוּשׁ דְּ"זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, מוּכָח - שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵם הַפְּרָטִים, צָרִיךְ לְקַיְּמָן מִתּוֹךְ קַבָּלַת עוֹל (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל לְגַמְרֵי) כְּמוֹ שֶׁמְּקַיְּמִים אֶת הַ'חוּקָה' דְּפָרָה אֲדוּמָה' שֶׁהִיא הַכְּלָל, שֶׁהֲרֵי הַפְּרָטִים בָּאִים מִן (וְדוֹמִים אֶל) הַכְּלָל.

וְהַבְּאוּר בָּזֶה, דְּאַף שֶׁהַחֲלוּקָה דִּשְׁלֹשָׁה הַסּוּגִים 'עֵדוּת' 'מִשְׁפָּטִים' וְ'חוּקִים' הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, הַיְנוּ שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ אוֹמֶרֶת שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁאֵין לָהֶן טַעַם וְנִקְרָאוֹת בְּשֵׁם 'חוּקִים', וְיֵשׁ מִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן טַעַם וְנִקְרָאוֹת (בַּתּוֹרָה) 'עֵדוֹת' וּ'מִשְׁפָּטִים', וְנִמְצָא, שֶׁרְצוֹן הַתּוֹרָה הוּא שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת דְּ'עֵדוֹת' יִהְיֶה בְּתוֹר עֵדוּת עַל עִנְיָנִים שׁוֹנִים[28], וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת דְּ'מִשְׁפָּטִים' יִהְיֶה מִצַּד חִיּוּב הַשֵּׂכֶל[29], הִנֵּה הָא גּוּפָא שֶׁמִּצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת צְרִיכוֹת לְהֵעָשׂוֹת מִצַּד הַטַּעַם, צָרִיךְ

ביאור בדרך אפשר

התורה מתרגמינן 'דא גזירת אורייתא'. וגם בשנת ת"ח נחברו שני קהילות גדולות באותו היום כמו שכתוב בסליחות שחיבר בעל ה'שפתי כהן"], שֶׁכָּוָנָתוֹ של הרבי הריי"צ בציטוט דברי רש"י אלו בפרשת חוקת היא לְהָבִיא רְאָיָה לְמַה שֶׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן במאמר הנזכר שֶׁגַּם מִצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת צָרִיךְ לְקַיֵּם בְּקַבָּלַת עוֹל כְּמוֹ 'חוּקִים' ולא משום שמצוות אלו מתקבלות ומובנות בשכל, כִּי מֵהַפֵּירוּשׁ דְּ"זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה והתוכן שלה מבטא את התוכן הכללי של כל המצוות, מוּכָח - שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵם הַפְּרָטִים של כללות התורה, צָרִיךְ לְקַיְּמָן מִתּוֹךְ קַבָּלַת עוֹל (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל מתוך ביטול מוחלט של השכל) כְּמוֹ שֶׁמְּקַיְּמִים אֶת הַ'חוּקָה' דְּ'פָרָה אֲדוּמָה' שֶׁהִיא הַכְּלָל מתוך קבלת עול מוחלטת, שֶׁהֲרֵי הַפְּרָטִים בָּאִים מִן (וְדוֹמִים אֶל) הַכְּלָל.

וְהַבְּאוּר בָּזֶה, דְּאַף שֶׁהַחֲלוּקָה דִּשְׁלֹשָׁה הַסּוּגִים של המצוות 'עֵדוּת' 'מִשְׁפָּטִים' וְ'חוּקִים' הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, הַיְנוּ שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ אוֹמֶרֶת שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁאֵין לָהֶן טַעַם וְנִקְרָאוֹת בְּשֵׁם 'חוּקִים', וְיֵשׁ מִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן טַעַם וְנִקְרָאוֹת (בַּתּוֹרָה) 'עֵדוֹת' וּ'מִשְׁפָּטִים', וכיוון שהתורה עצמה קבעה את החלוקה הזו ברור שזו חלוקה אמיתית ונכונה וְנִמְצָא, שֶׁרְצוֹן הַתּוֹרָה עצמה הוּא שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת דְּ'עֵדוֹת' יִהְיֶה בְּתוֹר עֵדוּת עַל עִנְיָנִים שׁוֹנִים[28] כמו למשל חג הפסח שהוא עדות על יציאת מצרים, וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת דְּ'מִשְׁפָּטִים' מצוות המובנות בשכל כמו כיבוד אב ואם וכד' יִהְיֶה מִצַּד חִיּוּב הַשֵּׂכֶל[29],

27) תניא - הובא במג"א או"ח סו"ס תקף. 28) וכמפורש בכתוב (תשא לא, יג) אך את שבתותי תשמורו כי אות היא גו'; (אמור כג, מג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי גו'. ובכ"מ. - ולהעיר מב"ח ושו"ע אדה"ז ריש הל' סוכה. ועד"ז בציצית, תפילין כו'. 29) להעיר מח' פרקים להרמב"ם פ"ו (הובא בדרמ"צ פד, ב), שהרעות שהן רע גם מצד השכל צריך

ביאור בדרך אפשר

הִנֵּה הָא גּוּפָא זה עצמו שֶׁמִּצְוֹת שִׁכְלִיּוֹת צְרִיכוֹת לְהֶעָשׂוֹת
מִצַּד הַטַּעַם והאדם כן אמור לדעת את טעם המצווה ולקיים את המצווה
מתוך ידיעה והכרה שיש לה טעם מובן בשכל, זה עצמו צָרִיךְ לִהְיוֹת
בְּדֶרֶךְ קַבָּלַת־עוֹל, הַיְנוּ שקיום המצוות הללו, מסוג 'משפטים', צריך
להיות רַק בְּגִלַּל שֶׁהַקָּדוֹשׁ־
בָּרוּךְ־הוּא גָּזַר שֶׁקִּיּוּם מִצְוֹת
אֵלּוּ יִהְיֶה מִצַּד הַטַּעַם[30] ולא
שהטעם השכלי הוא הסיבה לקיום
המצווה, ולא שמצוות המובנות בשכל
האדם מקיים בתוספת טעם ועניין אלא
רק משום שכך גזר הקדוש־ברוך־הוא
שיקיימו מצוות אלו מצד הטעם.

וְכֵן הוּא לא רק לגבי אופן קיום
המצוות אלא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַמִּצְוֹת
גּוּפָא עצמן, שֶׁגַּם הָרָצוֹן
הָעֶלְיוֹן רצונו של הקדוש־ברוך־הוא
שֶׁבְּמִצְוֹת דְּ'עֵדוֹת'
וּ'מִשְׁפָּטִים' הוּא רָצוֹן עַצְמִי
שְׁלְמַעְלָה מֵחָכְמָה, כפי שגם
בכוחות הנפש כוח הרצון נעלה מכוח
השכל, אֶלָּא (גַּם זֶה העובדה
שהרצון העצמי במצוות אלו מתלבש
בשכל) "גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי"
שֶׁהָרָצוֹן ה'עצמי' שֶׁבְּמִצְוֹת אֵלּוּ
שבעצם נעלה מהשכל והחכמה
יִתְלַבֵּשׁ גַּם בְּטַעַם וְשֵׂכֶל.
וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְמַה
שֶּׁכָּתוּב במצוות פרה אדומה "זֹאת
חֻקַּת הַתּוֹרָה" (הַגַּם שֶׁפָּרָה
אֲדוּמָּה הִיא כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת,
שֶׁעִנְיָנָן רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, וְאִלּוּ
תּוֹרָה הִיא חָכְמָה ונתבאר לעיל
שהרצון הוא למעלה מהחכמה, ולמה
אם כן נאמר על פרה אדומה שהיא
חוקת "התורה", ולא לשון אחר
שמייחס אותה למצוות), אלא ההסבר
הוּא כְּדֵי לְהַדְגִּישׁ שֶׁעִנְיָנָן הַגְּזֵרָה שבקיום המצוות הוּא לֹא רַק
מִצַּד הַמִּצְוָה שֶׁבְּ'עֵדוֹת' וּ'מִשְׁפָּטִים', היינו בגלל שהם הרצון

ביאור בדרך אפשר

1 לִהְיוֹת בְּדֶרֶךְ קַבָּלַת־עוֹל, הַיְנוּ רַק בְּגִלַּל
2 שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גָּזַר שֶׁקִּיּוּם מִצְוֹת אֵלּוּ יִהְיֶה
3 מִצַּד הַטַּעַם[30]. וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַמִּצְוֹת גּוּפָא,
4 שֶׁגַּם הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁבַּמִּצְוֹת דְּ'עֵדוֹת'
5 וּ'מִשְׁפָּטִים' הוּא רָצוֹן עַצְמִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה,
6 אֶלָּא (גַּם זֶה) "גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי" שֶׁהָרָצוֹן
7 שֶׁבְּמִצְוֹת אֵלּוּ יִתְלַבֵּשׁ גַּם בְּטַעַם וְשֵׂכֶל. וְזֶהוּ
8 הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְמַה שֶּׁכָּתוּב "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה"
9 (הֲגַם שֶׁפָּרָה אֲדוּמָּה הִיא כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת, שֶׁעִנְיָנָן
10 רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, וְאִלּוּ תּוֹרָה הִיא חָכְמָה), כְּדֵי
11 לְהַדְגִּישׁ שֶׁעִנְיָן הַגְּזֵרָה הוּא לֹא רַק מִצַּד הַמִּצְוָה
12 שֶׁבְּ'עֵדוֹת' וּ'מִשְׁפָּטִים', אֶלָּא גַּם הַתּוֹרָה שֶׁבָּהֶם,
13 הַיְנוּ מַה שֶּׁנִּמְשְׁכוּ בְּחָכְמָה וְשֵׂכֶל (וְעַד גַּם הַשֵּׂכֶל
14 גּוּפָא), הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁל "חֻקַּת", "גְּזֵרָה הִיא
15 מִלְּפָנַי".

16 ה) **אַךְ** עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁעִנְיָן
17 הַשֵּׂכֶל יִתְלַבֵּשׁ מִצַּד קַבָּלַת־עוֹל, הֲרֵי שֵׂכֶל
18 וְקַבָּלַת־עוֹל הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים. אַךְ עַל זֶה נֶאֱמַר
19 "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל חֻקִּיקָה
20 מֵעֵבֶר לְעֵבֶר (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ג). וּבְהַקְדִּים,
21 שֶׁהַיִּתְרוֹן שֶׁל חֻקִּיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר עַל חֻקִּיקָה
22 סְתָם, הוּא לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לָאוֹתִיּוֹת הַחֻקּוּקוֹת
23 בִּפְנֵי עַצְמָן (שֶׁבַּחֻקִּיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר אֵין לָהֶן
24 מָקוֹם אֲחִיזָה כו'), אֶלָּא גַּם בְּשֵׂכוּת לַדָּבָר
25 הַנֶּחְקָק, שֶׁבַּחֻקִּיקָה סְתָם, כְּמוֹ בָּאוֹתִיּוֹת
26 הַחֻקּוּקוֹת עַל אֶבֶן טוֹבָה, פְּעוּלַת הַחֻקִּיקָה הִיא
27 רַק בַּחֵלֶק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָאֶבֶן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן

ביאור בדרך אפשר

28 הָעֶלְיוֹן, אֶלָּא גַּם הַתּוֹרָה שֶׁבָּהֶם, הַיְנוּ מַה שֶּׁנִּמְשְׁכוּ בְּחָכְמָה
29 וְשֵׂכֶל (וְעַד גַּם הַשֵּׂכֶל גּוּפָא עצמו), למרות שלכאורה בזה מודגש
30 עניין ההבנה וההשגה, הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁל "חֻקַּת", "גְּזֵרָה הִיא
31 מִלְּפָנַי".

32 ה) **אַךְ** גם לאחר הביאור
33 שמצוות פרה אדומה היא 'חוקת
34 התורה' במובן זה שגם קיום המצוות
35 המובנות בשכל צריך להיות מתוך
36 ביטול וקבלת עול **צָרִיךְ לְהָבִין,**
37 **אֵיךְ שַׁיָּךְ** ייתכן **שֶׁעִנְיָן הַשֵּׂכֶל**
38 שבמצוות אלה **יִתְלַבֵּשׁ** גם הוא **מִצַּד**
39 **קַבָּלַת־עוֹל, הֲרֵי שֵׂכֶל וְקַבָּלַת־**
40 **עוֹל הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים** הסותרים זה
41 לזה שהרי הבנה והשגה שכלית קשורה
42 במציאות של האדם, ואילו קבלת עול
43 עניינה ביטול המציאות האישית כלפי
44 הרצון העליון?
45 **אַךְ עַל זֶה** על השילוב המיוחד הזה
46 בין שכל וקבלת עול בקיום המצוות
47 המובנות בשכל **נֶאֱמַר "זֹאת חֻקַּת**
48 **הַתּוֹרָה", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל**
49 **חֻקִּיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר** חקיקה
50 שפועלת על כל המציאות וחודרת בה
51 לעומק **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ג**
52 לעניין 'אותיות החקיקה' כפי שהוא
53 בנפש האדם), כפי שממשיך ומבאר.
54 **וּבְהַקְדִּים, שֶׁהַיִּתְרוֹן** והמעלה
55 **שֶׁל חֻקִּיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר עַל**
56 **חֻקִּיקָה סְתָם, הוּא לֹא רַק**
57 **בְּנוֹגֵעַ לָאוֹתִיּוֹת הַחֻקּוּקוֹת**
58 **בִּפְנֵי עַצְמָן (שֶׁבַּחֻקִּיקָה מֵעֵבֶר**
59 **לְעֵבֶר אֵין לָהֶן מָקוֹם אֲחִיזָה**
60 באבן **כו'** והדבר מוכיח על מעלה
61 מיוחדת באותיות כשלעצמן), **אֶלָּא**
62 **גַּם בְּשֵׂכוּת לַדָּבָר הַנֶּחְקָק** שבו
63 האותיות חקוקות, גם לגביו יש
64 לאותיות החקיקה מעלה ויתרון,
65 **שֶׁבַּחֻקִּיקָה סְתָם, כְּמוֹ בָּאוֹתִיּוֹת הַחֻקּוּקוֹת עַל אֶבֶן טוֹבָה,**
66 **פְּעוּלַת הַחֻקִּיקָה הִיא רַק בַּחֵלֶק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָאֶבֶן** ואילו

---

[30] לומר ע"ז "אי אפשי". וראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 18-17. חט"ז ע' 248. ובזה יובן מה שאמרו (עירובין ק, סע"ב) "אלמלי לא ניתנה תורה (ח"ר*) היינו למדים צניעות מחתול וגזל מנמלה כו'" - דלכאורה, למאי נפק"מ. 30) שלכן גם במשפטים אמרו "לפניהם ולא לפני עו"כ, ואפי'.. דנין אותו כדיני ישראל" (רש"י ר"פ משפטים).

*) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' שלז. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

בַּחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, הִנֵּה כָּל מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַדָּבָר הַנֶּחְקָק נַעֲשֵׂית חֲדוּרָה לְגַמְרֵי (דּוּרְכְגֶּעדרונגען דורך און דורך) מֵהָעִנְיָן שֶׁחוֹקְקִים בּוֹ והאבן כולה, בכל המציאות שלה ובכל השכבות שלה, היא אבן שחקוקות בה אותיות.

וּמִזֶּה מהאמור לעיל שהיתרון של אותיות החקיקה' החקוקות מעבר לעבר שחודרת בכל המציאות כולה, הִיא לֹא רַק מְצַד עִנְיַן הַ'קַּבָּלַת עוֹל' שֶׁבְּקִיּוּם הַחוּקָה דְּ'פָּרָה אֲדוּמָה', שֶׁאֵין לָהּ מָקוֹם בְּשֵׂכֶל כְּלָל (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), אֶלָּא גַּם מִצַּד הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁבּוֹ חָקוּק עִנְיַן הַ'קַּבָּלַת עוֹל', שֶׁחֲקִיקָה זוֹ חוֹדֶרֶת אֶת כָּל מְצִיאוּתוֹ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁדָּבָר שֶׁנֶּחְקָק בָּאָדָם בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת בְּאֶבֶן טוֹבָה, הִנֵּה אַף שֶׁהַדָּבָר נֶחְקָק בְּתוֹכוֹ (וְלֹא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁכְּתוּבוֹת עַל גַּבֵּי הַקְּלָף), מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה מַגִּיעַ עַד לָעֻמְקָם שֶׁל מַמָּשׁ, וְאָז הִנֵּה כְּשֶׁם שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ עַד לָעֻמְקָם הַיּוֹתֵר פְּנִימִי, כְּמוֹ כֵן אֵינוֹ נִקְלָט וְנִקְבָּע הֵיטֵב (אַיינְגֶּעְקַארְבְּט) גַּם בַּכֹּחוֹת הַחִיצוֹנִיִּים. אָמְנָם, עִנְיַן הַ'קַּבָּלַת עוֹל', לְהְיוֹתוֹ חָקוּק אֵצֶל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, הַיְנוּ בְּכָל עַצְמוּתוֹ, הֲרֵי הוּא נִמְשָׁךְ גַּם בַּכֹּחוֹת הֲכִי חִיצוֹנִיִּים, כֵּיוָן שֶׁכָּל כֹּחוֹת הָאָדָם שַׁיָּכִים לָעֶצֶם שֶׁלּוֹ[31]. וְזֶהוּ הָעִנְיָן דַּחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, הַיְנוּ, מֵהָעוֹמֶק הַיּוֹתֵר פְּנִימִי עַד לַחִיצוֹנִיּוּת הֲכִי רְחוֹקָה. וְלָכֵן פּוֹעֵל הַ'קַּבָּלַת עוֹל' גַּם עַל כֹּחַ הַשֵּׂכֶל[32] (שֶׁגַּם בַּהֲבָנַת הַמִּצְוֹת דְּ'עֵדוֹת' וּ'מִשְׁפָּטִים' לֹא תִּהְיֶה נִכֶּרֶת מְצִיאוּת הַשֵּׂכֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד "גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי"), כֵּיוָן שֶׁעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ כּוֹלֵל וּפוֹעֵל עַל כָּל הַכֹּחוֹת.

ו) וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה עַצְמָהּ, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", בְּחִינַת חֻקִּיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר,

ביאור בדרך אפשר

בְּחלק האבן הפנימי יותר, שמתחת לאותיות, אין לאותיות שום פעולה והשפעה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, הִנֵּה כָּל מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַדָּבָר הַנֶּחְקָק נַעֲשֵׂית חֲדוּרָה לְגַמְרֵי עִנְיַן הַ'קַּבָּלַת עוֹל', לִהְיוֹתוֹ חָקוּק אֵצֶל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, הַיְנוּ בְּכָל מֵעֵבֶר לְעֵבֶר בכל המציאות שלו, וְלֹא רק בפרט מסויים וברובד מסויים, הֲרֵי הוּא נִמְשָׁךְ גַּם בַּכֹּחוֹת הֲכִי חִיצוֹנִיִּים, כֵּיוָן שֶׁכָּל כֹּחוֹת הָאָדָם שַׁיָּכִים לָעֶצֶם שֶׁלּוֹ[31] וכשהדבר נוגע בכל עצמותו, הרי זה חודר ונוגע גם לצדדים הכי חיצוניים של המציאות שלו. וְזֶהוּ הָעִנְיָן דַּחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר מן הקצה אל הקצה ממש, הַיְנוּ, מֵהָעוֹמֶק הַיּוֹתֵר פְּנִימִי עַד לַחִיצוֹנִיּוּת הֲכִי רְחוֹקָה וכל הבחינות וכל המדריגות חדורות בקבלת עול הזו לגמרי. וְלָכֵן פּוֹעֵל הַ'קַּבָּלַת עוֹל' גַּם עַל כֹּחַ הַשֵּׂכֶל[32] (והפעולה היא שֶׁגַּם בַּהֲבָנַת הַמִּצְוֹת דְּ'עֵדוֹת' וּ'מִשְׁפָּטִים' לֹא תִּהְיֶה נִכֶּרֶת מְצִיאוּת הַשֵּׂכֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד "גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי"), כֵּיוָן שֶׁעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ כּוֹלֵל וּפוֹעֵל עַל כָּל הַכֹּחוֹת ובזה מיושבת גם השאלה שנשאלה לעיל איך ייתכן שהקבלת־עול תשפיע על השכל והרי הם שני הפכים, והביאור הוא שהקבלת־עול הוא כאותיות החקוקות מעבר לעבר ולכן ההשפעה שלה היא על עצם הנפש ועצם המציאות, כולל השכל שגם הוא נמשך מהעצם ומושפע מהעצם.

ו) וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בדומה לאמור לעיל אודות השילוב הייחודי בין שכל וקבלת עול במצוות המובנות בשכל הוּא בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה עַצְמָהּ שהיא מצווה שלמעלה מהשכל, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", בְּחִינַת חֻקִּיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, וגם בה ישנו שילוב (אַיינְגֶּעְקַארְבְּט חרוט ונקלט עמוק) גַּם אפילו בַּכֹּחוֹת הַחִיצוֹנִיִּים וגם בהם, במובן מסוים, הדבר נשאר מעליהם ולא חודר בפנימיותם. אָמְנָם, עִנְיַן הַ'קַּבָּלַת עוֹל', לִהְיוֹתוֹ חָקוּק אֵצֶל אִישׁ יִשְׂרָאֵל כל יהודי מֵעֵבֶר לְעֵבֶר בכל המציאות שלו, הַיְנוּ בְּכָל עַצְמוּתוֹ ולא רק בפרט מסויים וברובד מסויים, הֲרֵי הוּא נִמְשָׁךְ גַּם בַּכֹּחוֹת הֲכִי חִיצוֹנִיִּים, כֵּיוָן שֶׁכָּל כֹּחוֹת הָאָדָם שַׁיָּכִים לָעֶצֶם שֶׁלּוֹ[31] וכשהדבר נוגע בכל עצמותו, הרי זה חודר ונוגע גם לצדדים הכי חיצוניים של המציאות שלו. וְזֶהוּ הָעִנְיָן דַּחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר מן הקצה אל הקצה ממש, הַיְנוּ, מֵהָעוֹמֶק הַיּוֹתֵר פְּנִימִי עַד לַחִיצוֹנִיּוּת הֲכִי רְחוֹקָה וכל הבחינות וכל המדריגות חדורות בקבלת עול הזו לגמרי. וְלָכֵן פּוֹעֵל הַ'קַּבָּלַת עוֹל' גַּם עַל כֹּחַ הַשֵּׂכֶל[32] (והפעולה היא שֶׁגַּם בַּהֲבָנַת הַמִּצְוֹת דְּ'עֵדוֹת' וּ'מִשְׁפָּטִים' לֹא תִּהְיֶה נִכֶּרֶת מְצִיאוּת הַשֵּׂכֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד "גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי"), כֵּיוָן שֶׁעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ כּוֹלֵל וּפוֹעֵל עַל כָּל הַכֹּחוֹת ובזה מיושבת גם השאלה שנשאלה לעיל איך ייתכן שהקבלת־עול תשפיע על השכל והרי הם שני הפכים, והביאור הוא שהקבלת־עול הוא כאותיות החקוקות מעבר לעבר ולכן ההשפעה שלה היא על עצם הנפש ועצם המציאות, כולל השכל שגם הוא נמשך מהעצם ומושפע מהעצם.

ו) וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בדומה לאמור לעיל אודות השילוב הייחודי בין שכל וקבלת עול במצוות המובנות בשכל הוּא בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה עַצְמָהּ שהיא מצווה שלמעלה מהשכל, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", בְּחִינַת חֻקִּיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, וגם בה ישנו שילוב

31) ראה עד"ז קונטרס העבודה פ"ה (ע' 33), שדוקא בחי' היחידה - עם היותה מופשטת לגמרי ואין לה שום אחיזה כלל בכחות הפנימיים, נמצאת היא בכל הכחות ופועלת גם על החומריות דנה"ב (משא"כ בחינת חי'). עיי"ש באריכות.

32) ואדרבה: דוקא בזה שהקב"ע פועל גם על השכל, מתבטא שהוא חקוק בעצם נפשו.

ביאור בדרך אפשר

מעין זה שֶׁקִּיּוּמָהּ הוּא (לֹא רַק בְּכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ של האדם
מִצַּד קַבָּלַת־עוֹל, אֶלָּא) בְּאוֹפֶן שֶׁהָאֱמוּנָה שהיא היסוד לקיום
המצוות וְהַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ ביטול המציאות האישית שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל
פּוֹעֲלִים גַּם עַל הַשֵּׂכֶל שֶׁבּוֹ, שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר מחשבות של תמיהות
על מהותה ועניינה של מצווה זו
(״אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר
אַחֲרֶיהָ״)[33], וְעַד שֶׁמְּקַיְּם אוֹתָהּ בְּחַיּוּת וּבְשִׂמְחָה,
כְּמוֹ מְצָוָה שֶׁמּוּבָנֶת בַּשֵּׂכֶל האנושי
והחבנה גורמת לאדם נועם וערכיות
בקיום המצווה, כך הוא מקיים בחיות
ובשמחה גם מצווה זו שלמעלה מטעם
ודעת ואין לו בה שום הבנה.
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָעִנְיָן
שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת
הַתּוֹרָה, הוּא לֹא רַק מִצַּד
הַ׳חוּקָּה׳ שֶׁבָּהּ כי היא למעלה
מהשכל וצריך לקיים גם מצוות
שמובנות בשכל מצד קבלת עול
(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ד), אֶלָּא
גַּם בָּזֶה שֶׁהַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ פּוֹעֶלֶת
ומשפיע עַל הַשֵּׂכֶל. אֶלָּא,
שֶׁהַמְּצָוָה דְּ׳פָרָה אֲדוּמָה׳
מִצַּד עַצְמָהּ, מִכְּיוָן שֶׁאֵינָהּ
מְלוּבֶּשֶׁת בְּטַעַם אלא היא למעלה
מהשכל, פְּעוּלַת ההשפעה של
הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ שֶׁבָּהּ עַל הַשֵּׂכֶל
הִיא בְּאוֹפֶן כְּלָלִי (בִּבְחִינַת
שְׁלִילָה), שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר מחשבות
של תמיהות על מצווה זו, וּמִזֶּה
מהפעולה של הקבלת־עול על השכל
כפי שהיא בפרה אדומה שהיא אמנם
פעולה מוגבלת, נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ
בְּפָרְטֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהַ׳קַּבָּלַת
עוֹל׳ פּוֹעֶל עַל הַשֵּׂכֶל האנושי
שֶׁיִּשִּׂיג ויבין ויקלוט כְּפִי הָרָצוֹן
העליון האלוקי.
וְעִנְיָן זֶה שכל פרטי הכוחות של
האדם, כולל כוח השכל, יהיו
מושפעים מהקבלת־עול הקשורה
בעצם הנפש, מַתְאִים גַּם עִם
פְּרָטֵי עִנְיְנֵי הַ׳חוּקָּה׳ דְּ׳פָרָה
אֲדוּמָה׳ (שֶׁחֻלּוּקָה גַּם מִשְּׁאָר

ביאור בדרך אפשר

הַ׳חוּקִּים׳, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א ויש בה עניינים שלמעלה מהשכל
לגמרי, יותר משאר המצוות שגם הם בגדר ׳חוקים׳), שֶׁיֵּשׁ בָּהּ במצוות
פרה אדומה שְׁנֵי הֶפְכִּים, שֶׁעֲשָׂיָתָהּ חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת מחנה
שכינה, מחנה לויה ומחנה ישראל והיינו מחוץ לתחום הקדושה, וּבְיַחַד עִם

1 שֶׁקִּיּוּמָהּ הוּא (לֹא רַק בְּכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ מִצַּד
2 קַבָּלַת־עוֹל, אֶלָּא) בְּאוֹפֶן שֶׁהָאֱמוּנָה וְהַ׳קַּבָּלַת
3 עוֹל׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל פּוֹעֲלִים גַּם עַל הַשֵּׂכֶל
4 שֶׁבּוֹ, שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר (״אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר
5 אַחֲרֶיהָ״)[33], וְעַד שֶׁמְּקַיְּם אוֹתָהּ בְּחַיּוּת וּבְשִׂמְחָה,
6 כְּמוֹ מְצָוָה שֶׁמּוּבָנֶת בַּשֵּׂכֶל. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר,
7 שֶׁהָעִנְיָן שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, הוּא
8 לֹא רַק מִצַּד הַ׳חוּקָּה׳ שֶׁבָּהּ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף
9 ד), אֶלָּא גַּם בָּזֶה שֶׁהַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ פּוֹעֶל עַל
10 הַשֵּׂכֶל. אֶלָּא, שֶׁהַמְּצָוָה דְּ׳פָרָה אֲדוּמָה׳ מִצַּד
11 עַצְמָהּ, מִכְּיוָן שֶׁאֵינָהּ מְלוּבֶּשֶׁת בְּטַעַם, פְּעוּלַת
12 הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ שֶׁבָּהּ עַל הַשֵּׂכֶל הִיא בְּאוֹפֶן כְּלָלִי
13 (בִּבְחִינַת שְׁלִילָה), שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר, וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ
14 אַחַר־כָּךְ בִּפְרָטֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ פּוֹעֵל
15 עַל הַשֵּׂכֶל שֶׁיַּשִּׂיג כְּפִי הָרָצוֹן.
16 וְעִנְיָן זֶה מַתְאִים גַּם עִם פְּרָטֵי עִנְיְנֵי הַ׳חוּקָּה׳
17 דְּ׳פָרָה אֲדוּמָה׳ (שֶׁחֻלּוּקָה גַּם מִשְּׁאָר
18 הַ׳חוּקִּים׳, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א), שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי
19 הֶפְכִּים, שֶׁעֲשָׂיָתָהּ חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, וּבְיַחַד עִם
20 זֶה, ״וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד״[34], וְהַיְנוּ,
21 שֶׁמִּצַּד הָעֶצֶם שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, בְּחִינַת חֲקִיקָה
22 מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, הִנֵּה אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁנִּמְצָא חוּץ
23 לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, הֲרֵי הוּא מִתְכַּוֵּן וְרוֹאֶה פְּתִחוֹ שֶׁל
24 הֵיכָל[35].
25 וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳
26 שֶׁמַּה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָה אֲדוּמָה ״זֹאת חֻקַּת
27 הַתּוֹרָה״ הוּא מִצַּד הָ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳ שֶׁבָּהּ (כַּנִּזְכָּר
28 לְעֵיל סְעִיף א), כִּי הָ׳רָצוֹא׳ לָצֵאת מִגְּדֶר הַכֵּלִים
29 וְהַשֵּׂכֶל, הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ שֶׁלְּמַעְלָה
30 מִטַּעַם וָדַעַת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן ״נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד״,
31 וְהַ׳שׁוֹב׳ הוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה בַּשֵּׂכֶל, שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר
32 (וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שֶׁגַּם הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ יַסְכִּים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְעַד

זֶה, ״וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד״[34] דווקא מול הקודש,
וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד הָעֶצֶם שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, בְּחִינַת חֲקִיקָה מֵעֵבֶר
לְעֵבֶר והרי מצד עצם מהותו בוודאי
כל יהודי חדור בקדושה בכל פרט
ופרט של מציאותו, הִנֵּה אֲפִילּוּ
בְּשָׁעָה שֶׁנִּמְצָא חוּץ לְשָׁלֹשׁ
מַחֲנוֹת, הֲרֵי הוּא מִתְכַּוֵּן
וְרוֹאֶה פְּתִחוֹ שֶׁל הֵיכָל[35] כי
סוף סוף העצם משפיע ופועל על כל
פרט ופרט מהמציאות שלו.
וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה המבואר לעיל
אודות פעולת והשפעת הקבלת־עול על
השכל עִם הַמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי
תּוֹרָה׳ שֶׁמַּה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָה
אֲדוּמָה ״זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״
הוּא מִצַּד הָ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳
שֶׁבָּהּ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א
שהוא עניין כללי בכל המצוות), כִּי
הָ׳רָצוֹא׳ הרצון והתשוקה לָצֵאת
מִגְּדֶר הַכֵּלִים וְהַשֵּׂכֶל שהם
הגדרים שעושים את האדם למציאות
מוגדרת, ולהתבטל לאלוקות ולדבוק
באלוקות, הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַ׳קַּבָּלַת
עוֹל׳ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת,
שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן התוכן הפנימי של
ההזאה ״נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד״
בפרה אדומה, וְהַ׳שׁוֹב׳ הוּא עִנְיָן
הַהַמְשָׁכָה של הקבלת־עול והביטול
והשפעתם בַּשֵּׂכֶל, שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר
אלא יקבל את הציווי מתוך ביטול,
ללא קושיות וללא תהיות (וּמִזֶּה
נִמְשָׁךְ בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שאינם
בגדר ׳חוקים׳ אלא ׳עדות׳ או
׳משפטים׳) שֶׁגַּם הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ
יַסְכִּים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְעַד

33) ראה לקו״ש ח״ג ע׳ 898. 34) פרשתנו שם, ד. 35) פירש״י עה״פ.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁפּוֹעֵל הַבְּרוּר ההפרדה של הטוב מהרע והעלאתו לקדושה גַּם חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת היינו בירור גם של המקום הנחות ביותר, וּמְטַהֵר טוּמְאַת מֵת שהיא טומאה חמורה ביותר "שֶׁלְּמַטָּה מַטָּה מִנַּהּ"[36], כמבואר בקבלה וחסידות שה'קליפות', הכוחות שמחוץ לקדושה המכסות על האור האלוקי כשם שהקליפה מכסה על הפרי, נחלקות לשתי דרגות כלליות, קליפת נוגה, לשון אור, שיש בה תערובת טוב ורע, וקליפות טמאות לגמרי שאין בהם טוב כלל, ועל כך מבואר (ב'אגרת הקודש' שבספר התניא) שהקרבנות הנעשים בפנים מבררים את קליפת נוגה ואילו פרה אדומה הנעשית בחוץ מטהרת ומבררת טומאה שלמטה מטה מקליפת נוגה (וכמבואר שם, "נודע מזוהר הקדוש והאריז"ל סוד הקרבנות שעל גבי המזבח הן בחי' העלאת מיין־נוקבין מנפש הבהמית שבנוגה אל שרשן ומקורן הן בחי' ד' חיות שבמרכבה הנושאות את הכסא פני שור ופני נשר וכו'... אכן בשריפת הפרה אדומה הנה על ידי השלכת עץ ארז ואזוב וכו' ונתינת מים חיים אל האפר נקרא בשם קידוש מי חטאת במשנה והיא בחינת קדש העליון... ולזאת מטהרת טומאת המת אף שהוא אבי אבות וכו' ולמטה מטה מנוגה").

ז) וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי גַּם הַשַּׁיָּכוּת דְּפָרָשַׁת "חֻקַּת" לְחַג הַגְּאוּלָה של הרבי הריי"צ ממאסרו ביום י"ב תַּמּוּז, שֶׁלְּכֵן קוֹרִין (בְּכַמָּה וְכַמָּה שָׁנִים) בְּשַׁבָּת (עליה נאמר בזוהר דְּמִינֵהּ מִתְבָּרְכִין כּוּלְהוּ יוֹמִין[37] שממנה מתברכים כל הימים של השבוע) שֶׁלְּפָנֵי י"ב תַּמּוּז, וְעַל־כָּל־פָּנִים בְּסִמְיכוּת לְגַ' תַּמּוּז, שֶׁאָז הִתְחִילָה הַגְּאוּלָה (חוּפְּשָׁה נִתְּנָה לוֹ) לצאת מבית האסורים, על מנת להישלח לעיר גלותו לשלוש שנים ולמעשה שוחרר בי"ב תמוז), וְעַד שֶׁגַּם בַּמַּאֲמָר דְּי"ב תַּמּוּז הָרִאשׁוֹן של שנת תרפ"ז עצמה הוּבָא פֵּירוּשׁ רַשׁ"י עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ד).

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּיָּדוּעַ שֶׁכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר בְּיַחַד עִם הַשַּׁמְחָה וְהַגְּאוּלָה, הָיָה חָדוּר כָּל יָמָיו בַּעֲבוֹדָה דְּ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' על כל ענייני יהדות בְּפוֹעַל, וּבְיַחַד עִם זֶה, הָיוּ כָּל עִנְיָנָיו בְּחַכְלִית ההתישבות מתוך יישוב הדעת ועל פי השכל. וַאֲפִילּוּ "הָעֲבוֹדָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָבַדְתִּי בְּהַרְבָּצַת תּוֹרָה וְחִזּוּק הַדָּת"[38], כלשונו במכתבו לי"ב תמוז תרפ"ח, שֶׁבְּגִלָּלָהּ הָיָה הַמַּאֲסָר לִפְנֵי י"ב תַּמּוּז, הִנֵּה אַף שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ לֹא הָיָה לָהּ מָקוֹם עַל־פִּי שֵׂכֶל, אֲפִילּוּ לֹא עַל־פִּי שֵׂכֶל דִּקְדוּשָׁה, וּבָאָה בְּגִלּוּי מִצַּד הָעֲבוֹדָה דְּ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' בְּפוֹעַל שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִמִּדִּידַת הַשֵּׂכֶל, היינו תוך התעלות מוחלטת מגדרי השכל, אַף־עַל־פִּי־כֵן הָיְתָה עֲבוֹדָה מְסוּדֶּרֶת ומאורגנת בְּחַכְלִית ו'בהתיישבות' מלאה (אַף שֶׁטֶבַע הָאָדָם הוּא שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁעוֹמֵד בְּתִנּוּעָה שֶׁל 'מְסִירַת נֶפֶשׁ' אֵין מָקוֹם אֲצְלוֹ לְחֶשְׁבּוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה אלא מתנהג למעלה ממדידה והגבלה לגמרי), וְהָיְתָה פעילותו של הרבי הריי"צ שנעשתה במסירות נפש ממש מְחוּשֶּׁבֶת וַעֲרוּכָה בְּאוֹפֶן שֶׁהַרְבָּצַת הַתּוֹרָה וְחִזּוּק הַדָּת תִּהְיֶה בְּמִדָּה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה בשילוב מיוחד של מסירות נפש ויציאה מכל הגדרים ביחד עם עבודה מאורגנת ומסודרת היטב.

וְעַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפֵירוּשׁ רַשׁ"י בְּפָרָשָׁתֵנוּ[39] שֶׁ"מֹּשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה, לוֹמַר לְךָ[40] שֶׁנִּשְׁיָא הַדּוֹר הוּא כְּכָל הַדּוֹר, ביישוב הסתירה לכאורה שפעם נאמר שמשה שלח מרגלים ופעם נאמר שבני ישראל שלחו מרגלים) שֶׁ"מֹּשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה,

1 שֶׁפּוֹעֵל הַבְּרוּר גַּם חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, וּמְטַהֵר
2 טוּמְאַת מֵת "שֶׁלְּמַטָּה מַטָּה מִנַּהּ"[36].
3 ז) וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי גַּם הַשַּׁיָּכוּת דְּפָרָשַׁת
4 "חֻקַּת" לְחַג הַגְּאוּלָה י"ב תַּמּוּז, שֶׁלְּכֵן
5 קוֹרִין אוֹתָהּ (בְּכַמָּה וְכַמָּה שָׁנִים) בְּשַׁבָּת (דְּמִינֵהּ
6 מִתְבָּרְכִין כּוּלְהוּ יוֹמִין[37]) שֶׁלְּפָנֵי י"ב תַּמּוּז,
7 וְעַל־כָּל־פָּנִים בְּסִמְיכוּת לְגַ' תַּמּוּז, שֶׁאָז הִתְחִילָה
8 הַגְּאוּלָה (חוּפְּשָׁה נִתְּנָה לוֹ), וְעַד שֶׁגַּם בַּמַּאֲמָר
9 דְּי"ב תַּמּוּז הָרִאשׁוֹן הוּבָא פֵּירוּשׁ רַשׁ"י עַל פָּסוּק
10 "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ד).
11 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּיָּדוּעַ שֶׁכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי
12 אַדְמוֹ"ר בַּעַל הַשִּׂמְחָה וְהַגְּאוּלָה, הָיָה חָדוּר כָּל
13 יָמָיו בַּעֲבוֹדָה דְּ'מְסִירַת נֶפֶשׁ' בְּפוֹעַל, וּבְיַחַד עִם
14 זֶה, הָיוּ כָּל עִנְיָנָיו בְּחַכְלִית הַהִתְיַשְּׁבוּת. וַאֲפִילּוּ
15 "הָעֲבוֹדָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָבַדְתִּי בְּהַרְבָּצַת תּוֹרָה
16 וְחִזּוּק הַדָּת"[38], שֶׁבְּגִלָּלָהּ הָיָה הַמַּאֲסָר לִפְנֵי י"ב
17 תַּמּוּז, הִנֵּה אַף שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ לֹא הָיָה לָהּ מָקוֹם
18 עַל־פִּי שֵׂכֶל, אֲפִילּוּ לֹא עַל־פִּי שֵׂכֶל דִּקְדוּשָׁה,
19 וּבָאָה בְּגִלּוּי מִצַּד הָעֲבוֹדָה דְּ'מְסִירַת נֶפֶשׁ'
20 בְּפוֹעַל שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִמִּדִּידַת הַשֵּׂכֶל, אַף־
21 עַל־פִּי־כֵן הָיְתָה עֲבוֹדָה מְסוּדֶּרֶת בְּחַכְלִית (אַף
22 שֶׁטֶבַע הָאָדָם הוּא שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁעוֹמֵד בְּתִנּוּעָה שֶׁל
23 'מְסִירַת נֶפֶשׁ' אֵין מָקוֹם אֲצְלוֹ לְחֶשְׁבּוֹנוֹת
24 וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה), וְהָיְתָה מְחוּשֶּׁבֶת וַעֲרוּכָה בְּאוֹפֶן
25 שֶׁהַרְבָּצַת הַתּוֹרָה וְחִזּוּק הַדָּת תִּהְיֶה בְּמִדָּה הַיּוֹתֵר
26 גְּדוֹלָה. וְעַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפֵירוּשׁ רַשׁ"י
27 בְּפָרָשָׁתֵנוּ[39] שֶׁ"מֹּשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם
28 מֹשֶׁה, לוֹמַר לְךָ[40] שֶׁנִּשְׁיָא הַדּוֹר הוּא כְּכָל הַדּוֹר,

ביאור בדרך אפשר

29 שַׁיָּכוּת דְּפָרָשַׁת "חֻקַּת" לְחַג
30 הַגְּאוּלָה
31 י"ב תַּמּוּז, שֶׁלְּכֵן קוֹרִין
32 אוֹתָהּ את פרשת חוקת (בְּכַמָּה
33 וְכַמָּה שָׁנִים) בְּשַׁבָּת
34 דְּמִינֵהּ מִתְבָּרְכִין כּוּלְהוּ
35 יוֹמִין
36 שֶׁלְּפָנֵי י"ב תַּמּוּז,
37 וְעַל־כָּל־פָּנִים בְּסִמְיכוּת לְגַ'
38 תַּמּוּז, שֶׁאָז הִתְחִילָה הַגְּאוּלָה
39 (חוּפְּשָׁה נִתְּנָה לוֹ
40 האסורים, על מנת להישלח לעיר גלותו לשלוש שנים ולמעשה שוחרר בי"ב
41 תמוז), וְעַד שֶׁגַּם בַּמַּאֲמָר דְּי"ב תַּמּוּז הָרִאשׁוֹן של שנת תרפ"ז

36) ראה תניא אגה"ק סכ"ח. דרך מצוותיך קיא, ב. 37) זח"ב סג, ב. פח, א. 38) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו לחגיגת יב תמוז הראשונה - בשנת תרפ"ח (נדפס בסה"מ תש"ח ע' 263. ולאח"ז ח"ב ע' פ). 39) כא, כא. - וראה בארוכה לקו"ש חל"ג ס"ע 134 ואילך. 40) לכאורה "לומר לך.. הכל" - אינו נוגע להבנת פשוטו של מקרא? אלא שמתרץ ומבאר למה שינה הכתוב - שזהו "לומר לך" - כולל גם "בן חמש" - כי כן הוא גם בפשטות הדברים (ובעולם העשי' הגשמי - לעומת

ביאור בדרך אפשר

לוֹמַר לְךָ[40] שֶׁנִּשְׁיָא הַדּוֹר הוּא
כְּכָל הַדּוֹר, כִּי הַנָּשִׂיא הוּא
הַכֹּל״, מוּבָן, שֶׁכֹּחַ זֶה
מתוך שילוב זה של מסירות נפש מצד
אחד וסדר והתיישבות מצד שני, נוֹתֵן
כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי
אַדְמו״ר לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
וְעַד אֲפִילוּ לְמִי שֶׁ(רַק) בְּשֵׁם
יִשְׂרָאֵל יְכֻנֶּה[41] מי שהיותו נקרא
בשם ׳ישראל׳ הוא אצלו כינוי בלבד

כִּי הַנָּשִׂיא הוּא הַכֹּל״, מוּבָן, שֶׁכֹּחַ זֶה נוֹתֵן כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמו״ר לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַד אֲפִילוּ לְמִי שֶׁ(רַק) בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכֻנֶּה[41]. וְכַאֲשֶׁר נִלְךְ בַּדֶּרֶךְ שֶׁפָּלַל לָנוּ, יֶשְׁנָהּ הַהַבְטָחָה שֶׁיִּקְוִים מַה שֶּׁכָּתוּב[42] יְהִי ה׳ אֱלֹקֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ, וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה אוֹר[43] בְּרוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת[44].

ביאור בדרך אפשר

ושייכותו הפנימית לדבר לא נראית בגלוי. וְכַאֲשֶׁר נִלְךְ בַּדֶּרֶךְ שֶׁפָּלַל לָנוּ הרבי בעל הגאולה, יֶשְׁנָהּ הַהַבְטָחָה שֶׁיִּקְוִים מַה שֶּׁכָּתוּב[42] יְהִי ה׳ אֱלֹקֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ, כפי שאמר הרבי הריי״ץ עצמו לגבי מאסרו וגאולתו, וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה אוֹר[43] בְּרוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת[44].

פשט שבתורה) - שנשיא הדור כו׳. ועפ״ז מובנת התמי׳ - דלכאורה הו״ל לרש״י לסיים בדוגמא ל״וישראל הם משה״ - וע״פ הנ״ל מובן, דבזה לא תמיד ישנה האמירה לך (שכן הוא בפועל) - אף שישראל דדור דעה דמשה - הם משה, משא״כ בנשיא הדור. 41) לשון כ״ק מו״ח אדמו״ר במכתבו הנ״ל. וראה לקו״ש ח״ח בהוספות ע׳ 329 ואילך. 42) מלכים־א ח, נז. 43) ע״פ לשון הכתוב - בא יו״ד, כג. 44) לשון כ״ק מו״ח אדמו״ר - ג׳ תמוז תרפ״ז (נדפס בסה״ש תרפ״ז ע׳ 169 ואילך). וראה לקו״ש ח״ח ע׳ 336 הערה ד״ה יהי.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד ב

הגמרא מבארת המשך דברי רבי שמעון: אָמַר מַר, נוֹגֵחַ מְשַׁלֵּם אֶת
הַכּוֹפֶר רוֹבֵעַ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר. מקשה הגמרא, הֵיכִי דָּמֵי –
באיזה אופן נאמר חילוק זה, אֵילֵימָא באופן דְּרַבְעָהּ וְקַטְלָהּ –
שברביעת השור מתה האשה, ובזה אמר רבי שמעון שאינו משלם
כופר, יש להקשות מַה לִּי קַטְלָהּ בְּקַרְנָא מַה לִּי קַטְלָהּ בִּרְבִיעָה – מה
לי אם הרג השור בקרניו או שהרג ברביעתו, ומדוע אכן אינו משלם
כופר. וְאֶלָּא תאמר שמדובר באופן דְּרַבְעָהּ וְלֹא קַטְלָהּ – שרבע השור
ולא מתה האשה, עדיין יקשה מה חילוק הוא זה, הרי הַאי דְּלֹא מְשַׁלֵּם
כּוֹפָר אינו משום שקל מנוגח, אלא מִשּׁוּם דְּלֹא קַטְלָהּ הוּא, ודין
הכופר נאמר על הריגת אדם וכיון שלא הרג אינו משלם כופר, שהרי
אף הנוגח אינו משלם כופר אלא באופן שהרג אדם בנגיחתו ולא אם
הוזק בלבד.
אָמַר אַבָּיֵי, לְעוֹלָם מדובר באופן דְּרַבְעָהּ וְלֹא קַטְלָהּ, וכגון דְּאַתְיוֹהָ
לְבֵי דִּינָא וְקַטְלוּהָ – שהעידו על האשה שנבעלה בבית דין והרגוה,
ובאופן זה מַהוּ דְּתֵימָא שהריגת האשה מחמתו

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמוד ב

פטורו, ודאי משום דְּכֵיוָן דְּאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין חֲוָה לֵיהּ שׁוֹר הֶפְקֵר, ונמצא
דַּהֲיְינוּ שׁוֹר הַמְּדַבֵּר הֵיינוּ שׁוֹר הַנִּגָּח שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין, ומדוע
הוצרך רבי יהודה להזכיר את שניהם, אֶלָּא לַאו הָא קָמַשְׁמַע לָן
דַּאֲפִילּוּ נָגַח וּלְבַסּוֹף הִקְדִּישׁ, או שֶׁנָּגַח וּלְבַסּוֹף הֶפְקֵר, פטור, שֶׁמַּע
מִינָּהּ. מביאה הגמרא הוכחה לזה מברייתא מפורשת: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי
בתוספתא (פ״ד ה״ו) יָתֵר עַל כֵּן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כלומר רבי יהודה
מוסיף, שהשור פטור ממיתה לא רק אם בשעת נגיחה כבר היה ללא
בעלים, אלא אֲפִילּוּ נָגַח וּלְבַסּוֹף הִקְדִּישׁ, או נָגַח וּלְבַסּוֹף הֶפְקֵר,
פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כט) וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם
וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגוֹ׳,
והעדאה הרי נעשית בפני בית דין, וממשמעות הפסוק לומדים עַד
שֶׁתְּהֵא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בַּדִּין שָׁוִין כְּאֶחָד, כלומר עד שיהיה לשור בעל
אחד משעה שהמית עד שעת העמדה בדין. שואלת הגמרא: וכי רק
העמדה בדין ומיתת השור צריך שיהיו שוין כאחת וְנֵימָא דִּין לֹא בְּעִינָן
שיהיו שוין כאחת, וְהָא בהמשך הפסוק נאמר גם הַשּׁוֹר יִסָּקֵל׳ וּנְמַר
דִּין הוּא, ואם כן צריך שגם בגמר הדין יהיה לשור אותו בעל שהיה
בשעת מיתה והעמדה בדין. מיישבת הגמרא: אֶלָּא אֵימָא – אכן תאמר,
עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בַּדִּין וּנְמַר דִּין שָׁוִין כְּאֶחָד.

משנה

המשנה עוסקת בשור שהמית אדם, ממתי הופקע כח הבעלים ורשותם
ממנו: שׁוֹר שֶׁהוּא יוֹצֵא לִיסָּקֵל כלומר שנפסק דינו לסקילה ומעתה
נאסר על בעליו בהנאה, וְהֻקְדִּישׁוּ בְּעָלָיו, אֵינוֹ מוּקְדָּשׁ, כיון שאיסורי
הנאה אינם נחשבים שהם ברשותו של אדם להקדישם. ואם שְׁחָטוֹ
לאחר שנגמר דינו, בְּשָׁרוֹ אָסוּר באכילה. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ,
הִקְדִּישׁוּ בְּעָלָיו, השור מוּקְדָּשׁ עד שיגמר דינו, וְאִם שְׁחָטוֹ, בְּשָׂרוֹ
מוּתָּר באכילה.
דין תשלומי נזקי שור שמסרו בעליו לאחד מארבעת השומרים: מָסְרוּ
הבעלים לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל לִנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר קודם שנגח,
נִכְנְסוּ כל אחד מאלו השומרים תַּחַת הַבְּעָלִים להתחייב בנזקי השור,
ואם השור שהזיק מוּעָד, מְשַׁלֵּם השומר נֵזֶק שָׁלֵם, ואם השור תָּם,
מְשַׁלֵּם השומר חֲצִי נֵזֶק.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שמפרטת יותר את דיניו של שור הנסקל קודם
גמר דינו ולאחר גמר דינו: תָּנוּ רַבָּנָן, שׁוֹר שֶׁהֵמִית אדם, אם עַד שֶׁלֹּא
נִגְמַר דִּינוֹ מְכָרוֹ,

בס"ד. שיחת שבת פרשת חוקת, יו"ד תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "זאת חוקת התורה", "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חוקה, גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה",

- שכוונת רש"י היא לבאר הלשון "זאת חוקת התורה", שמשמעותו שפרה האדומה היא החוקה היחידה שבכל התורה (מה־שאין־כן "זאת חוקת הפסח"[1], שפירושו: "זאת" - הדינים שנאמרו לאחרי זה, "כל בן נכר לא יאכל בו"[1], הם חוקת הפסח[2], מה־שאין־כן הדינים שלפני זה), להיותה ה"חוקה" היחידה שאין לה מקום בשכל לחלוטין (ולא כמו שאר החוקים, שבכללות הם בגדר השכל, אלא שיש עליהם קושיות כו'; ורק "טהרת מי חטאת" שמנה רש"י בפרשת אחרי[3], מובנת בכללות על־פי שכל כשאר חוקי התורה[4]), כיון שאין מקריבים ממנה על המזבח, ועשייתה דוקא חוץ לשלש מחנות.

ועל־פי־זה יובן דיוק לשון רש"י "השטן" (ולא "יצר הרע"), "מונין" (ולא "משיבין"), "אין לך רשות להרהר אחריה" (ולא "אי אתם רשאין להפטר"), כי במצוה שאין לה מקום בשכל לחלוטין, לא שייך שהיצר הרע ואומות העולם יהיו "משיבין", להוכיח שאינה מפי הקדוש־ברוך־הוא חס־ושלום (כמו במצוות שבכללות הם בגדרי השכל, ומכל־מקום יש עליהם קושיות), ובמילא אין קא־סלקא־דעתך ש"רשאין להפטר"; אלא רק "מונין את ישראל", לצערם ולקנטרם כו', כמו ה"שטן", שרק מפריע ומצער כו', אבל לא מבטל את הדבר -

הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד 123 ואילך; שם עמוד 183 ואילך - בפירוש "זאת חוקת התורה" שבפרשת מטות[5].

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל וידבר גו' זאת חוקת התורה וגו'.

* * *

ג. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "ויכו אותו", "משה הרגו, כדאיתא בברכות בהרואה[6], עקר טורא בר תלתא פרסי וכו'",

- דכיון שהקדוש־ברוך־הוא אמר למשה[7] "אל תירא אותו", לפי "שהיה משה ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם" (מה־שאין־כן בני ישראל שהיו בטוחים בנצחון בכח תפלתו של משה), על כרחך צריך לומר, שגם "כי בידך נתתי אותו"[7], קאי על משה לבדו, ולכן מפרש רש"י "משה הרגו".

ואף־על־פי־כן נאמר "ויכו" לשון רבים, כי לאחרי שעוג "עקר טורא בר תלתא פרסי", כגודל השטח של מחנה ישראל, היינו, שרצה לאבד חס־ושלום את כל בני ישראל, זרע אברהם, בטלה ממנו זכותו של

---

*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ח ע' 289 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

1) ראה שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"ו. ובט"ז שם "שהוא המנהג בכל יום".

2) ראה גם תורת מנחם חל"ז ע' 206. וש"נ.

3) כולל מצוות יסודי התורה: אחדות ה', אהבתו ויראתו וכו' ש"הדרך לאהבתו ויראתו" היא שיתבונן האדם במעשיו (של ה') .. ויראה מהן חכמתו .. מיד הוא .. מתאווה תאווה גדולה לידע כו' (ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב). ראה גם תורת מנחם חמ"א ע' 70. וש"נ.

4) הל' ת"ת סוף פ"א.

5) ראה תורת מנחם חמ"א ע' 284. וש"נ.

6) שמות ג, א.

7) שמו"ר (פ"ב, ב) ותנחומא שם (ז).

אברהם*, ושוב לא היו זקוקים לזכותו של משה דוקא, אלא גם שאר בני ישראל היו יכולים להרגו, ועוד זאת, ש"משה הרגו" בשליחותם של כל ישראל, שנתחייבו להרגו מצד "אם בא להרגך השכם להרגו"[8].

ורש"י לא מסתפק בציון ל'ברכות', ומוסיף "בהרואה", שבהתחלת הפרק מדובר אודות ברכת הנס דרבים, שמזה מוכח, שגם מה ש"משה הרגו" היה נוגע לרבים.

וענין זה (שגם ענין שנעשה על־ידי משה נעשה נס של כל ישראל) שייך ליו"ב תמוז, שעל־ידי ה'מסירות נפש' של בעל הגאולה המשיך גאולה לכל בני ישראל -

הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' שם עמוד 134 ואילך.

---

*) שהרי[9] "בתוהא על הראשונות", "איבד את הראשונות"[10]. ואף שבפועל רק התכוון לאבד את ישראל, ומחשבתו לא באה לידי פועל - הרי אצל אומות העולם מצרף הקדוש־ברוך־הוא מחשבה רעה למעשה[11]. ולכן, אף שבעקירת ההר רק רצה להורגם[12] - ומענישין על החטא דוקא, ולא על ההכנה, ובדוגמת הלוקח כלי ברזל בידו להרוג חבירו - הרי זה נחשב לחטא שמענישין עליו[13].

8) יג, ג.
9) שם, כא.
10) ראה גם במכילתא בפירוש הנבואה שבשירה "בגדול זרועך ידמו כאבן" (בשלח טו, טז) — שמדבר ב"כל מלכי כנען" כשיבואו וילחמו בישראל.
11) בשלח שם, טו.
12) ראה וישב לז, כה. ובכ"מ.
13) לו, ג ואילך.
14) עקב ח, ד. וראה רש"י שם.
15) בשלח טז, לה.
16) ראה סנהדרין קז, רע"א.
17) ראה גם שיחת ש"פ שלח בתחלתה (לקמן ריש ע' 32).
וש"נ.
18) ראה מכילתא יתרו יט, ט.
19) שלח יג, כז.
20) שם, כח.
21) שם יד, ט.
22) כו, סד. מספרי (שם כז, ד) ותנחומא שם (ז). וראה גם שיחת ש"פ שלח דאשתקד ס"כ (תורת מנחם ח"מ ע' 144 ואילך).
23) ראה סוטה לה, א: "ולא היא כו'".
24) פנחס כז, ד.
25) שלח שם, ח.
26) ראה הוספות לתו"א קו, ג ואילך.
27) סוטה מו, סע"א.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ט סיון... כנראה אשר ענין נשי ובנות חב"ד נשתקע כו', ולפלא אשר לאחר כל אשר ראו בהשגחה פרטית כנראה עדיין לא חדרה ההכרה לפנימיותם אשר אין זהו רק ענין של תעמולה כלפי חוץ אלא **שבעיקר** נוגע לנשי ובנות חב"ד ולביתם ולא רק בענינים של הידור לחוד, ואין הדבר דומה להמצב כשהי' במדינתנו לפנים שאז היתה הברירה רק בשתי הקצוות או במס"נ לצד ימין או הפקירות לצד שמאל לגמרי משא"כ בהמצב עתה וד"ל. וכיון שנשים דעתם קלה הרי ביותר יש לתבוע לארגן זה מהאנשים ויה"ר שיקויים והוא ימשול בך במילי דשמיא שזה יבוא לאחרי שהענין יהי' נוגע להם כמו שצ"ל נוגע. מובן שכל הנ"ל כתוב לכל אנ"ש והרשות בידו וגם הזכות לפרסם באופן המתאים.

בברכה.

נ.ב. ע"ד הקבלות בטח יסודר מהמשרדים.

בס"ד. משיחות ש"פ חוקת, ז' תמוז ה'תש"נ.

א. בפרשת חוקת – ישנו דבר תמוה בנוגע לסדר הפרשיות שבספר במדבר:

מלבד "פרשה שבראש הספר (ש)לא נאמרה עד אייר ("באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים"[1]). . אין סדר מוקדם ומאוחר בתורה"[2] – נכתבו שאר הפרשיות על סדר המאורעות[3]:

פרשת נשא – פרשיות ומאורעות שהיו בר"ח ניסן (בשנה השנית), כמו: "צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה גו'"[4], ש"פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן"[5]; "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן גו'"[6], "ראש חודש ניסן הי'"[7].

פרשת בהעלותך – פרשת נרות ("בהעלותך את הנרות גו'"[8]), פרשת לוים ("קח את הלוים גו'"[9]), ופרשת טמאים ("ויהי אנשים וגו'[10], משום הלכות הפסח"[11]), שהם מה"שמונה פרשיות (ש)נאמרו בו ביום", בר"ח ניסן[5]. ובהמשך הפרשה: "ויהי בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש נעלה הענן גו'"[12] – כ' אייר.

פרשת שלח – שילוח המרגלים שהי' בכ"ט סיון[13].

ופרשת קורח – מחלוקת קורח שהיתה לאחרי ביאת המרגלים (בתשעה באב[13]), כדאיתא בסדר עולם[14].

ועפ"ז תמוה שלאח"ז באה פרשת חוקת, "זאת חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה אדומה גו'" – אע"פ ש(גם) "פרשת פרה אדומה"[15] היא מהשמונה פרשיות שנאמרו בר"ח ניסן[16], כמה חדשים לפני המאורעות שבפרשיות שלח וקורח!

ב. תמיהה זו מתחזקת יותר בהמשך הפרשה:

לאחרי פרשת פרה אדומה נאמר בהמשך לה[17] "ויבואו בני ישראל כל העדה מדבר צין גו'", ומפרש רש"י "כל העדה, עדה השלמה שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים". וכן בההמשך, "ויסעו מקדש ויבואו בני ישראל כל העדה הר ההר"[18], ומפרש רש"י "כל העדה כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ . . שכבר כלו מתי מדבר ואלו מאותן שכתוב בהן[19] חיים כולכם היום".

כלומר, המשך הפרשה (בסמיכות לפרשת פרה אדומה) הוא בנוגע למאורעות שאירעו בסוף שנת הארבעים (לאחרי שכלו מתי מדבר) – מתחיל ממיתת מרים[17], (ובהמשך לזה) מי מריבה[20], מיתת אהרן בהר ההר[21], כיבוש סיחון ועוג[22], ועד לסיום וחותם הפרשה – "ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו".

ותמוה – שסיפור המאורעות דסוף שנת הארבעים מתחיל בהמשך ובסמיכות לפרשת פרה אדומה שנאמרה בר"ח ניסן (ונשרפה בשני בו) בשנה השנית, לפני כל המאורעות שבפרשיות שלח וקורח – דילוג[23] בזמן מן הקצה אל הקצה, מהתחלת הארבעים שנה (שנה השני') לסוף הארבעים שנה!

ג. ולהעיר:

בנוגע למיתת מרים – מתרץ רש"י[17] "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה ("דאין

---

1) ר"פ במדבר.
2) פרש"י בהעלותך ט, א.
3) בהבא לקמן – ראה גם סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 508 ואילך בהערות.
4) ה, ב.
5) פרש"י עה"פ – מגיטין ס, סע"א.
6) ז, א.
7) פרש"י עה"פ.
8) ח, ב.
9) שם, ו.
10) ט, ו.
11) פרש"י גיטין שם.
12) יו"ד, יא.
13) תענית כט, א.
14) רבא פ"ח. הובא ברשב"ם ותוס' ב"ב קיט, א.
15) גיטין ס, רע"ב.
16) ומיד גם עשייתה – "בשני נשרפה הפרה" (פרש"י שם – ירושלמי מגילה פ"ג ה"ה. פרש"י נשא ז, א).
17) כ, א.
18) שם, כב.
19) ואתחנן ד, ד.
20) "ותמת שם מרים גו' ולא הי' מים לעדה וגו'", כי, "כל מ' שנה הי' להם הבאר בזכות מרים", ולאחרי מיתת מרים "לא הי' מים לעדה" (פרש"י שם, ב).
21) כ, כח.
22) כא, כא ואילך.
23) להעיר מהשייכות ד"חוקת התורה" ל"חוקת הפסח" (ראה שמו"ר פי"ט, ב) – שענינו של פסח הוא דילוג וקפיצה (פרש"י בא יב, יא-יג).

כאן מקומו, שהרי . . בשנה שני' שרפו פרה אדומה ומיתת מרים היתה בסוף מ' שנה"[24]), לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת". ועפ"ז יש לומר, שלאחרי מיתת מרים (שצריכה להיות בסמיכות לפרשת פרה) באים בהמשך הפרשה שאר המאורעות דסוף שנת הארבעים.

אבל, כיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק, מסתבר לומר, שגם המשך הפרשה ע"ד המאורעות דסוף שנת הארבעים (במעמד ומצב ד"כל העדה", "עדה השלמה", "כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ"), קשור ושייך (לא רק ל(זמן)מיתת מרים שנסמכה לפרשת פרה, אלא גם) לפרשת פרה[25], למרות הריחוק שביניהם בזמן.

ד. ויובן בהקדים דבר תמוה בהמסופר בסיום פרשתנו אודות התחלת הכניסה לארץ ("שלמים ועומדים להכנס לארץ") – בכיבוש ארץ סיחון ועוג[26]:

בסיום פרשתנו נאמר[27] "וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו בנותי' ויורש את האמורי אשר שם", ומפרש רש"י: "המרגלים לכדוה, אמרו לא נעשה כראשונים, בטוחים אנו בכח תפלתו של משה להלחם".

וצריך להבין:

כיון שמשה שלח "לרגל את יעזר" – למה שינו המרגלים משליחותו של משה[28] והוסיפו ולכדוה?!

יתירה מזה: השינוי וההוספה משליחותו של משה הוא חטאם של המרגלים הראשונים – שמשה שלח אותם "לתור את הארץ"[29], "וראיתם את הארץ גו' ואת העם גו' החזק הוא הרפה גו' הבמחנים אם במבצרים וגו'"[30], והם שינו משליחותו של משה בזה שהוסיפו (על תיאור מצבה של הארץ והעם היושב בה, "עז העם גו' והערים בצורות גו'"[31], ואמרו גם) מסקנא משלהם – "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו"[32]. ואיך יתכן שבידעם הקלקול שאירע ע"י ההוספה דמרגלים הראשונים, ויתירה מזה מפני ש"אמרו לא נעשה כראשונים" – שינו והוסיפו גם הם ("כראשונים") על שליחותו של משה עי"ז שלכדו את יעזר?!

ה. ותמיהה נוספת – בנוגע להתיישבות בנ"י בארץ סיחון ועוג:

בסיום פרשתנו נאמר "וישב ישראל בכל ערי האמורי בחשבון ובכל בנותי'"[33], "וישב ישראל בארץ האמורי"[34], "ויירשו את ארצו"[35] (של עוג). ומבואר בפרטיות יותר בפרשיות שלאח"ז (בס"פ מטות ובס"פ דברים) – שארץ סיחון ועוג ניתנה לבני גד ולבני ראובן וחצי שבט המנשה (לאחרי שבני גד ובני ראובן ביקשו ש"יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזה"[36]), ובנו שם ערים לשבת, ולא עוד אלא ש"ויקראו בשמות את שמות הערים אשר בנו"[37] (כולל גם ש"הסבו את שמם לשמות אחרים"[38]), ועד שמצינו ביאיר בן מנשה ש"ויקרא אתהן חוות יאיר", "לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון"[39] – שכל זה מדגיש את תוקף הקנין וההתיישבות בערים אלו.

ולכאורה צריך להבין:

בכו"כ פסוקים שבהם הבטיח הקב"ה למשה ע"ד כניסת בנ"י לארץ ישראל – נתפרש ארץ כנען[40], שהיא בעבר הירדן המערבי[41]. וכפי שמצינו בשילוח המרגלים – "וישלח אותם משה לתור את ארץ כנען"[42], "ויעלו ויתורו את הארץ ממדבר צין

24) שפ"ח כאן.

25) כמודגש בכך שהם חלק מפרשה ששמה "חוקת", "זאת חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה אדומה".

26) להעיר מפרש"י (פינחס כז, יב. ר"פ ואתחנן) "כיון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן (ארץ סיחון ועוג) שמח ואמר כמדומה שהותר לי נדרי".

27) כא, לב.

28) ובפרט ששינוי בהשליחות מבטל השליחות (רמב"ם הל' שלוחין ושותפין פ"א ה"ב ואילך. שו"ע חו"מ סקפ"ב ס"ב ואילך). ולהעיר מהשקו"ט בהוספה על השליחות (כתובות צח, ב ואילך. מעילה כ, סע"ב. רמב"ם שם ה"ד. שו"ע שם ס"ח).

29) שלח יג, טז.

30) שם, יח-יט.

31) שם, כח.

32) שם, לא.

33) כא, כה.

34) שם, לא.

35) שם, לה.

36) מטות לב, ה.

37) שם, לח.

38) פרש"י עה"פ.

39) שם, מא ובפרש"י.

40) "כל שבעה גוים במשמע שכולן בכלל כנעני הם" (פרש"י בא יג, ה).

41) וגבולותי' נתפרשו בפ' מסעי (לד, ב ואילך) – "זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה ארץ כנען לגבולותי' וגו'".

42) שלח יג, יז.

עד רחב לבא חמת"[43], "הלכו בגבולי' וכו' כמו שמפורש בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי"[44], היינו, שהמרגלים תרו רק את ארץ כנען (בעבר הירדן המערבי), שאותה התכוננו לכבוש ולהתיישב בה ע"פ ציווי ה'.

משא"כ בנוגע לארצות שבעבר הירדן מזרחה – לא מבעי ארץ אדום, עמון ומואב שלא כבשו בנ"י [כמ"ש בפרשתנו[45] "וימאן אדום נתון את ישראל עבור בגבולו ויט ישראל מעליו"[46], ועד"ז עמון, "כי עז גבול בני עמון", "ומהו חזקו, התראתו של הקב"ה שאמר להם אל תצורם וגו'"[47], ועד"ז מואב, "לפי שנאמר[48] אל תצר את מואב"[49]], אלא אפילו בנוגע לארץ סיחון ועוג שכבשו בנ"י – מפורש בפרשתנו[50] "וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמורי לאמר אעברה בארצך גו' עד אשר נעבור גבולך" (ללכת לארץ כנען), ורק כאשר "לא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו ויאסוף סיחון את כל עמו ויצא גו' וילחם בישראל"[51] ("לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס שהי' שומרם . . אמר להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם"[52]), אזי "ויכהו[53] ישראל גו' ויירש את ארצו"[54], היינו, שבתחילה לא הי' בדעתם של משה וישראל לכבוש ארץ סיחון ועוג, כי אם, להכנס לארץ כנען, בעבר הירדן המערבי.

ועפ"ז תמוה ביותר: איך יתכן שבני גד ובני ראובן רצו להתיישב בארץ סיחון ועוג שבעבר הירדן המזרחי – בה בשעה שכל בנ"י יודעים שרצונו של הקב"ה ליתן להם ארץ כנען, בעבר הירדן המערבי להתיישב שם?!

יתירה מזה:

בקשת בני גד ובני ראובן "אל תעבירנו את הירדן" לארץ כנען היא בדוגמת המרגלים שלא רצו להכנס לארץ כנען. ואיך יתכן שבידעם הקלקול שנעשה ע"י המרגלים שלא רצו להכנס לארץ כנען, ביקשו גם הם "אל תעבירנו את הירדן"?!

[ואף ש"מקנה רב הי' לבני ראובן ולבני גד גו' ויראו גו' והנה המקום מקום מקנה גו' ארץ מקנה היא ולעבדיך מקנה"[55] – תמוה: היתכן שבשביל טובת המקנה יוותרו על טובתם הם ושל נשיהם וטפם בענין נעלה ביותר כהכניסה לארץ ישראל?! והרי ההתחשבות בטובת המקנה ולוותר עי"ז על טובת האדם היא היפך השכל, ועאכו"כ של "דור דעה"[56], דורו של משה רבינו].

ותמיהה גדולה יותר – שמשה רבינו הסכים לבקשתם שלא יעברו את הירדן,

[אף שהשוה אותם למרגלים באמרו "כה עשו אבותיכם בשלחי אותם גו' לראות את הארץ גו' ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בוא אל הארץ אשר נתן להם ה' גו' והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים גו' ויסף עוד להניחו במדבר גו'"[57].

ומענה בני גד ובני ראובן "ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל"[58], שולל רק ההפחדה "שיהיו סבורים שאתם יראים לעבור מפני המלחמה וחוזק הערים והעם"[59], אבל אינו שולל החסרון שלא נכנסו לארץ כנען, ובלשון המדרש[60] ש"ישבו להם חוץ מארץ ישראל"[61]].

---

43) שם, כא.
44) פרש"י עה"פ.
45) כ, כא.
46) וכמפורש בפ' דברים (ב, ה) "אל תתגרו בם וגו'".
47) כא, כד ובפרש"י.
48) דברים ב, ט.
49) פרש"י כא, כו.
50) שם, כא-כב.
51) שם, כג.
52) פרש"י עה"פ.
53) שם, כד.
54) ועד"ז בנוגע לעוג – "ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם גו' למלחמה", ואז, "ויכו אותו גו' ויירשו את ארצו" (שם, לג-לה). ובפי' הרמב"ן (שם, כא): "ולא שלחו אל עוג דברי שלום, כי הוא כאשר ראה כי הכו את סיחון יצא לקראתם להלחם".
55) מטות לב, א ואילך.
56) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. וש"נ.
57) מטות לב, ח ואילך.
58) שם, יז.
59) פרש"י שם, ז.
60) במדב"ר פכ"ב, ז. – ומסיים (שם, ט): "עליהם נאמר (משלי כ, כא) נחלה מבוהלת בראשונה ואחרינה לא תבורך", ובפי' ידי משה: "לפי שבא"י כתיב ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד וגו', משא"כ הם שנטלו בראשונה מעבר לירדן אינה מבורכת כ"כ כמו א"י" (וראה לקו"ת בחוקותי נ, ב. לקו"ש ח"ח ע' 187 הערה 6). ומזה מובן שגם לאחרי שמשה הסכים לבקשתם, נשאר בזה ענין בלתי-רצוי.
61) ראה ספרי עה"פ תבוא כו, ג: "כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו . . פרט לעבר הירדן שנטלו מעצמם" (וראה רמב"ן פרשתנו כא, כא. אוה"ח מטות לב, ז).

ו. ויש לומר הביאור בכל זה:

הדור ש"כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ" לאחרי שזה־עתה נסתיים קיום הגזירה שע"י חטא המרגלים – בודאי נזהרו בתכלית שלא לחזור ח"ו על הטעות של אבותיהם שנשארו במדבר. ויתירה מזה – מסתבר שהשתדלו לתקן הקלקול שנעשה ע"י חטא המרגלים.

ועפ"ז יש לבאר הנהגת המרגלים ששלח משה לרגל את יעזר ששינו והוסיפו על שליחותו של משה בלכידתה של יעזר:

באמירתם "לא נעשה כראשונים" היתה כוונתם (נוסף על הזהירות מהנהגת המרגלים הראשונים) גם לתקן את הנהגת המרגלים הראשונים.

וכיון ששלימות התיקון הוא ע"י ענין דוגמתו[62] – לכן, כשם שחטא המרגלים הראשונים הי' השינוי והוספה על שליחותו של משה באופן בלתי־רצוי באמרם "לא נוכל לעלות גו'", שינו והוסיפו גם הם אבל באופן טוב ורצוי (שינוי למעליותא) שאף ששלחם רק לרגל את יעזר, הוסיפו ולכדוה, ואדרבא דוקא ע"י (שהיו "בטוחים . . בכח תפלתו של) משה להלחם".

ז. ועד"ז בנוגע להתיישבות (דבני גד ובני ראובן וחצי שבט המנשה) בעבר הירדן המזרחי – שכוונתם היתה לתקן החטא דדור המדבר שלא רצו להכנס לארץ:

בהבטחת הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים ע"ד ירושת הארץ כתיב[63] "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת", ומונה בפרטיות "את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני ואת החתי ואת הפריזי וגו' ואת היבוסי", ומפרש רש"י: "עשר אומות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה אדום ומואב ועמון והם קיני קניזי וקדמוני, עתידים להיות ירושה לעתיד".

ויש לומר, שכוונת בני גד ובני ראובן להתיישב בעבר הירדן המזרחי היתה למהר ולזרז ירושת הארץ בשלימותה, לא רק ארץ שבעה אומות, אלא כל עשר אומות – עי"ז שבנ"י יתיישבו לא רק בארץ כנען, בעבר הירדן המערבי, אלא גם בעבר הירדן המזרחי, בארץ סיחון ועוג[64], שבה נכלל חלק מארץ עמון ומואב, כמארז"ל[65] "עמון ומואב טיהרו בסיחון", כמ"ש בפרשתנו[66] "והוא (סיחון) נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו", "למה הוצרך להכתב, לפי שנאמר אל תצר את מואב, וחשבון משל מואב היתה, כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה לישראל"[67].

ועפ"ז יש לומר שכוונתם היתה לתקן החטא דדור המדבר שלא רצו להכנס לארץ ע"י ענין דוגמתו, באופן טוב ורצוי (למעליותא) – שכשם שדור המדבר לא רצו להכנס לארץ כנען (בגלל המרגלים ש"ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בוא אל הארץ אשר נתן להם ה'"), כך גם הם לא רצו להכנס לארץ כנען ("אל תעבירנו אל הירדן") למעליותא (היפך דור המדבר) – כדי שירושת הארץ תהי' בשלימות, נוסף על ארץ כנען (שבעה אומות) גם (התחלת) כיבוש וירושת ארץ עשר אומות[68].

---

62) וע"ד שמצינו בענין התשובה – "איזו היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה" (רמב"ם הל' תשובה רפ"ב).

63) לך לך טו, יח ואילך.

64) להעיר מהשקו"ט וחילוקי הדעות אם ארץ סיחון ועוג היא בכלל הארץ שנתן ה' לאברהם (ראה אנציק' תלמודית ערך א"י (ע' רה-ו). לקו"ש חי"ג ע' 125 הערה 20. וש"נ). וראה לקמן הערה 68.

65) גיטין לח, א. וש"נ.

66) כא, כו.

67) פרש"י עה"פ.

68) ולהדעות* שארץ סיחון ועוג היא בכלל ארץ שבעה גוים (אף שיש חילוק בין עבר הירדן לארץ כנען)** – אולי יש לומר:

הטעם שמשה רבינו ביקש תחילה מסיחון "אעברה בארצך גו' עד אשר נעבור גבולך", הוא, מפני שצריך להקדים הכיבוש דארץ כנען לעבר הירדן – ע"ד "הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען . . (ש)ירדו ממעלת ארץ ישראל, מפני שכבש אותם קודם שיכבוש כל ארץ ישראל . . ואילו תפס כל ארץ כנען לגבולותי' ואח"כ כבש ארצות אחרות הי' כיבושו כולו כארץ ישראל לכל

*) וכן היא דעת רש"י בפשוטו של מקרא: "ואת הרפאים" (לך לך טו, כ) – "ארץ עוג, שנאמר בה (דברים ג, יג) ההוא יקרא ארץ רפאים" (וכן מפרש בפסוק "ההוא יקרא ארץ רפאים" – "היא אותה שנתתי לאברהם"). "את הכנעני ואת החתי" (משפטים כג, כח) – "החתי והכנעני (מז' האומות) הם ארץ סיחון ועוג". ובפ' שופטים (יח, ב): "ארץ כנען שמעבר הירדן ואילך נקראת ארץ ה' עממין, ושל סיחון ועוג ב' עממין **אמורי וכנעני**" (ולהעיר מהשינוי בפרש"י – **חתי** וכנעני או אמורי וכנעני. ואכ"מ).

**) ומ"ש בספרי "פרט לעבר הירדן שנטלו מעצמם" – "הוא על ישיבת הארץ, כי . . לא כל הארצות שוות . . כענין קדושת האדץ עצמו שמצינו עשר קדושות בארץ עצמה במקומותי'" (אוה"ח דברים ג, יג). אף ש"נוהג בה תרומות ומעשרות מדאורייתא וכל המצוות התלויות בארץ, וכן מבואר ברבות נשא פ' ז' עשר קדושות הן, א"י מקודשת מכל הארצות כן ארץ כנען מקודשת מעבר הייצא רדן כו' ע"ש, הרי עכ"פ עבר הירדן הוא בכלל קדושת הארץ המקודשת מכל הארצות כו'" (אוה"ת מטות ע' א'שלט).

ויש לומר, שעי"ז ניתוסף עילוי ושלימות בכיבוש וירושת הארץ – שבזמנו של משה רבינו[69] נעשה כבר מעין והכנה לכיבוש וירושת הארץ לעתיד לבוא, כל עשר אומות[70].

ולכן הסכים משה רבינו לבקשתם והנחיל להם את עבר הירדן המזרחי, "חוץ מארץ ישראל" – כיון שע"י ישיבתם בעבר הירדן המזרחי ("חוץ מארץ ישראל") ניתוסף עילוי ושלימות בכללות הענין דכיבוש וירושת הארץ[71].

ח. ובביאור הטעם שההשתדלות בכיבוש וירושת כל ארץ ישראל, גם ארץ קיני קניזי וקדמוני (ע"י הכיבוש וההתיישבות בארץ סיחון ועוג, שבזה נכלל החלק דעמון ומואב שטיהרו בסיחון), היתה אצל בני גד ובני ראובן דוקא[72] – יש לומר: ידוע[73] שהטעם שבני גד ובני ראובן שהי' להם "מקנה רב" רצו לקבל נחלתם בעבר הירדן המזרחי שהיתה "ארץ מקנה" – כיון שרצונם הי' להתעסק עם מרעה צאן שאין בזה טרדא כמו בההתעסקות בחרישה וזריעה בארץ כנען.

וגם בזה מודגש התיקון דחטא המרגלים ע"י ענין דוגמתו:

המרגלים – רצו להשאר במדבר ולא להכנס לארץ כדי שיוכלו להיות מובדלים מעניני העולם[74], אלא, שהמרגלים סברו שכל בנ"י צריכים להשאר במדבר, ו"טעו בזה טעות גדול", כיון שהכוונה היא לעסוק בבירור העולם דוקא;

משא"כ בני גד ובני ראובן, שידעו שהכוונה היא לעסוק בבירור העולם ע"י הכניסה לארץ דוקא (ואדרבה, רצונם הי' שהכניסה לארץ תהי' בתכלית השלימות, מעין ודוגמת לעתיד לבוא, כנ"ל), אלא שביקשו שהם ישארו בעבר הירדן (וגם זה – רק לאחרי ש"נחלץ חושים לפני בני ישראל . . עד התנחל בני ישראל איש נחלתו"[75]),

ועל זה הסכים משה רבינו, כיון שאצל מיעוט בנ"י צ"ל העבודה באופן שלמעלה מהתעסקות בעניני העולם[76], ואדרבה, עי"ז ניתוסף כח בעבודתם של רוב בנ"י שעיקר עסקם בבירור העולם (כשם שע"י התיישבות בני גד ובני ראובן בעבר הירדן המזרחי ניתוסף שלימות בכללות הענין דכיבוש וירושת הארץ, כנ"ל).

וענין זה מודגש גם בהשייכות לארץ קיני קניזי וקדמוני – ע"י עמון ומואב שטיהרו בסיחון:

בטעם החילוק שבין ארץ שבע אומות (שניתנה לבנ"י מיד) לארץ קיני קניזי וקדמוני (ש"עתידים להיות ירושה לעתיד") – מבאר אדמו"ר האמצעי (במאמרו הידוע ד"ה אל תצר את מואב[77]) ששבע אומות הם כנגד ז' המדות (ז' תחתונות), וג' הארצות קיני קניזי וקדמוני הם כנגד ג' המוחין (ג' ראשונות, חב"ד). וכיון שעיקר העבודה בזמן הזה היא בבירור ז' המדות, לכן קיבלו רק ארץ ז' אומות שכנגד ז' המדות, ולעתיד לבוא שיתגלו ג' המוחין

דבר" (רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ג), ועד"ז בנוגע לארץ סיחון ועוג ש"זולת טעם הקדימה (שכבשוה קודם שכבשו ארץ כנען). . דין א"י יש לה לכל דבר" (אוה"ח מטות לב, ג).

וכיון ששינוי הסדר דכיבוש הארץ (שכבשו תחלה ארץ סיחון ועוג ואח"כ ארץ כנען) נגרם כתוצאה מחטא המרגלים [שהרי לולי חטא המרגלים היו נכנסים תחלה לארץ כנען, ורק בגלל חטא המרגלים הוצרכו לחזור לאחוריהם למדבר ולסבב את הר שעיר עד ארץ מואב, ולסבב ארץ מואב ועמון עד ארץ סיחון ועוג (פרש"י דברים א, מ ואילך)], רצו בני גד ובני ראובן לתקן הדבר ע"י ההתיישבות בארץ סיחון ועוג, כדי להדגיש שייכותה לבנ"י*** (ועפ"ז יומתק שהכתוב מדגיש את השתדלותם בהתוקף דקנין הערים גם ע"י קריאת שמות, כנ"ל ס"ה).

69) שעל ידו נעשה ה"קידוש" דארץ ישראל כולה (גם בעבר הירדן המערבי), כמ"ש (ברכה לד, א) "ויראהו ה' את כל הארץ וגו'", ואמרו חז"ל (ב"ב נו, א) "כל מקום שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשר" (וראה לקו"ש חכ"ח ע' 212 ואילך. וש"נ).

70) להעיר מילקוט דוד פ' מטות (בשם מפרשים) שנתינת עבר הירדן לבני גד ובני ראובן היתה "התחלה על לעתיד" כאשר בנ"י יזכו "לירש את כל העולם".

71) ועפ"ז י"ל, שהישיבה "חוץ מארץ ישראל" כשלעצמה היא בבחי' "נחלץ חושים לפני בני ישראל" – מסירת-נפשם לוותר על מעלת הישיבה בארץ כנען (שמקודשת יותר מעבר הירדן) לטובת שלימות ירושת הארץ לכלל ישראל.

72) משא"כ חצי שבט המנשה – ש"לא נטלו מעצמן", "דויתן להם משה וגו' כתיב, והן לא בחרו מעצמן בתחילה כמו בני גד ובני ראובן" (ירושלמי ביכורים פ"א ה"ח, ובפני משה). וראה לקמן הערה 79.

73) אוה"ת מטות ע' א'שלט. ד"ה ומקנה רב תרכ"ט (בתחלתו) ותרס"ו (בסופו). לקו"ש ח"ח ע' 189. ועוד.

74) ראה לקו"ת ר"פ שלח. ובכ"מ.

75) מטות לב, יז-יח.

76) וע"ד החילוק שבין ישכר לזבולון, מארי תורה ומארי עובדין טבין (ראה אגה"ק ס"ה. לקו"ש שם. וש"נ).

77) מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א בתחלתו.

***) וראה אוה"ת מטות שם, שטענת בני גד ובני ראובן היתה שכיון שסוכ"ס הי' כיבוש ארץ סיחון ועוג ע"פ ציווי ה', "הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל", "מעתה הסכים ה' על הקדימה", ולכן "דינה כא"י לכל דברי".

בשלימות[78], יקבלו גם הארץ דג' האומות קיני קניזי וקדמוני שכנגד ג' המוחין.

ובסגנון אחר קצת:

החילוק שבין העבודה דבירור המדות (ז' האומות דארץ כנען) לעבודה שמצד גילוי המוחין (ארץ קיני קניזי וקדמוני), הוא, ע"ד ובדוגמת החילוק שבין העבודה דבירור העולם לעבודה באופן שלמעלה מהתעסקות בעניני העולם.

וכיון שעבודת בני גד ובני ראובן[79] היתה למעלה מהתעסקות בעניני העולם – קיבלו נחלתם בארץ מקנה שבעבר הירדן המזרחי, שבה נכלל החלק דעמון ומואב שטיהרו בסיחון, השייכים לבחי' המוחין[80], ועי"ז המשיכו גילוי בחי' המוחין לכל בנ"י לצורך עבודתם בבירור המדות (מוחין השייכים אל המדות), עד לגמר ושלימות העבודה דבירור המדות, שאז יהי' גילוי המוחין לכל בנ"י בתכלית השלימות, שיירשו גם ארץ קיני קניזי קדמוני (לא רק עמון ומואב שטיהרו בסיחון) שכנגד ג' המוחין.

ט. ויש לומר, שענין זה מרומז גם בדברי המשנה[81] בדין ארץ עמון ומואב בשביעית:

"עמון ומואב מה הן בשביעית, ר"ט גזר מעשר עני . . שיהיו עניי ישראל נסמכים עליהם בשביעית . . נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית".

כלומר: "ישראלים[82] הדרים בארץ עמון ומואב שכיבש משה מסיחון (בעבר[83] הירדן במה שכבשו מסיחון ועוג ארץ עמון ומואב)[84] ונתקדשו בקדושת א"י, ועכשיו בבית שני בטלה קדושתה וזורעין בשביעית, ותקנו להן מעשר ראשון ומעשר עני בשביעית . . מפני פרנסת עניים שבא"י שאין להם מה לאכול בשביעית לפי שבטל לקט שכחה ופיאה, והולכים שם ונוטלים לקט שכחה ופאה ומעשר עני"[85].

---

78) נוסף על המשכת וגילוי המוחין בזמן הזה לצורך העבודה דבירור המדות.

79) ובנוגע לחצי שבט מנשה – יש לומר, שכיון שענינו של שבט מנשה הוא (כשמו) ע"ש "כי נשני אלקים גו' בית אבי" (מקץ מא, נא), ה"ז פועל אצלו רצון ותשוקה שלא לשכוח שייכותו ל"בית אבי" (ארץ ישראל), וענין זה מתבטא בב' אופנים: (א) עי"ז שנמצא תמיד בארץ ישראל – חצי השבט שקיבל חלקו בארץ כנען, (ב) עי"ז שגם בחוץ לארץ עושה מעמד ומצב דארץ ישראל (ע"ד* פתגם הצ"צ "עשה כאן (בחו"ל) ארץ ישראל") – חצי השבט שקיבל חלקו בעבר הירדן. וראה הערה 72.

ועפ"ז מובן החילוק שבין בני גד ובני ראובן לחצי שבט המנשה – שבני גד ובני ראובן ביקשו "ארץ מקנה" כיון שלא הי' בכחם לעסוק בבירור העולם, מפני היות נשמותיהם מבחי' זרע בהמה שלמטה מבחי' זרע אדם (ראה לקו"ת בחוקותי נ, א. אוה"ת שם ע' א'שלט), היינו, שנחלתם בעבר הירדן היא גם ענין של חסרון (ובפשטות – שנחלתם בעבר הירדן שקדושתה למטה מקדושת ארץ כנען), כיון שחסר אצלם מעלת העבודה דבירור העולם שבארץ כנען (אף שמסייעים בעבודתם של שאר בנ"י שבארץ כנען בבירור העולם); משא"כ שבט מנשה ש"נחלק לשנים ולקח ב' חלקים בארץ חציו בעבר הירדן וחציו בארץ כנען" (לשון המדרש – במדב"ר נשא פי"ד, ז) – יש להם ב' המעלות גם יחד, הן מעלת העבודה דבירור העולם בארץ כנען, והן מעלת העבודה שלמעלה מבירור העולם בעבר הירדן, מעין והכנה למעמד ומצב דלעתיד לבוא (ראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 210 ואילך).

80) ויש להוסיף בהשייכות דבחי' המוחין לבני גד – כדאיתא בספרים (תפארת יהונתן עה"פ) שהטעם ש"מקנה רב הי' לבני גד", הוא, מפני שלא שחטו צאנם ובקרם למאכל כיון שהיו מחבבים ביותר את ה"מן"** (שנאמר בו "והמן כזרע גד הוא"),

וידוע שע"י ה"מן", "לחם מן השמים", ניתוסף בידיעת ה' (כמו בלחם מן הארץ שאין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעם טעם דגן (ברכות מ, סע"א)), כמ"ש (עקב ח, ג) "ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך", שע"י אכילת המן נמשך בחי' הדעת (דרגתו של משה שבזכותו ירד המן) שלא נתגלה אפילו להאבות*** (אוה"ת תשא ע' א'תתקעו). – ולהעיר גם מזח"ב קפג, ב: "ומגו ההוא נהמא (מן) הוו ידעין ומסתכלין ברזי דאורייתא".

81) ידים פ"ב מ"ג. וראה חגיגה ג, ב. יבמות טז, א.

82) פרש"י יבמות שם.

83) פרש"י חגיגה שם.

84) ולדעת התוס' בחגיגה ויבמות שם (לפי תירוץ א'), וכ"ה בפי' הרע"ב לידים שם – קאי בעמון ומואב שלא כבשו סיחון ועוג ולא נתקדשו כלל בקדושת הארץ, כי, עמון ומואב שטיהרו בסיחון הם בכלל עבר הירדן שנוהגת בה שביעית**** (ירושלמי שם. – וברמב"ם הל' שמיטה ויובל (פ"ד הכ"ח): "עבר הירדן שביעית נוהגת בה מדבריהם").

85) "לפי סדר השנים הי' להם להפריש מעשר שני שהוא שנה ראשונה, ומעשר עני נוהג בששית, ולא מצינו מעשר עני של שתי שנים רצופים, אלא תקנה תקנו בה כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית. ובדין הוא דאפילו תרומה גדולה לא ניתקן, אלא יהא הכל מעשר עני, אלא שלא רצו לחלק כל כך משאר שנים" (תוס' חגיגה שם – הובא בתיו"ט ידים שם).

---

*) אבל לא ממש, כי, בפתגם הצ"צ ההדגשה דעשיית א"י היא על בירור המטה (חוץ לארץ), וכאן מודגש הענין דא"י באופן שמתעלה מבירור העולם (שגם בחו"ל הוא במעמד ומצב שלמעלה מבירור העולם).

**) ובתפארת יהונתן שם בתירוץ הא' – שגם בבני ראובן היתה חיבת המן.

***) "וכן בענין והטיבך והרבך מאבותיך ארז"ל (ירושלמי שביעית רפ"ו) שהן ג' ארצות קני קניזי וקדמוני והן ג' ראשונות" (אוה"ת שם).

****) ולפי עוד תירוץ בתוס' שם – ארץ סיחון שכיבש מעמון ומואב לא קידשו עולי בבל (אלא ארץ סיחון ממש), ולא נוהג בה שביעית.

ויש לבאר ע"ד הרמז – בעבודת ה':

עניים – מורה על עני בדעת, כמארז"ל[86] "אין עני אלא בדעת".

והפירוש "שיהיו עניי ישראל נסמכים עליהם בשביעית", הוא, ש"עניי ישראל" ("עני בדעת") מקבלים השפעת הדעת מבנ"י הדרים (– שעבודתם הרוחנית) בארץ עמון ומואב (שכיבש משה מסיחון) שהיא מבחי' ג' מוחין חב"ד, כאמור, שבני גד ובני ראובן[87] שנחלו בארץ עמון ומואב שטיהרו בסיחון המשיכו בחי' המוחין לבנ"י שבארץ כנען שעיקר עבודתם בבירור שבעת המדות[88] (עני בדעת), כהכנה להמשכת וגילוי המוחין בשלימות לעתיד לבוא.

י. ע"פ האמור לעיל יש לבאר גם שייכותה של התקופה דסוף שנת הארבעים (בהיות בנ"י "עדה השלמה", "כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ") לפרשת חוקת, "זאת חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה אדומה גו'", אף שפרשת פרה אדומה נאמרה בר"ח ניסן בשנה השני' לצאתם ממצרים – ובשתים:

א) מצד תוכן ומעלת הזמן שבו נאמרה פרשת פרה אדומה – בר"ח ניסן שבו הוקם המשכן, כשבנ"י היו בתכלית העילוי, לפני חטא המרגלים – שבזה מודגש שכל פרטי הענינים בנוגע להכניסה לארץ בסוף שנת הארבעים, הן כיבוש ארץ סיחון ועוג שהתיישבו בה בני גד ובני ראובן ולא נכנסו לארץ כנען, והן לכידת יעזר ע"י המרגלים אף שנשלחו רק לרגל אותה, היו במעמד ומצב של שלימות, באופן טוב ורצוי (כנ"ל בארוכה), כמו בהתחלת הארבעים שנה (לפני חטא המרגלים ויתירה מזה – בארבעים יום הראשונים, שהם ברצון), בזמן שנאמרה פרשת פרה אדומה[89].

ב) ועוד (ועיקר) – מצד תוכן שם הפרשה, "חוקת":

"חוקת" – הוא לשון חקיקה[90], בדוגמת אותיות החקיקה שבלוחות – "חוקת התורה", שהם מיני' ובי', דבר א' ממש עם האבן שנחקקו בו, ואי־אפשר להפריד ביניהם.

ודוגמתו בנוגע להכניסה לארץ (בסוף שנת הארבעים, שכל בנ"י "שלמים ועומדים להכנס לארץ") – ששייכותם של בנ"י לארץ ישראל כולה (ארץ עשר אומות), "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"[91], היא, באופן של חקיקה, שאי־אפשר להפריד ביניהם, כמודגש בהענין ד"ברית בין הבתרים", "כך היו כורתי בריתות עושין מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים בינתיים, כמ"ש[92] העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו"[93] ("וכמ"ש בברית בין הבתרים ויבתר אותם בתוך וגו' והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה"[94], "להיות שניהם עוברים בתוך גוף אחד להיות לאחדים"[95].

ובזה נכלל גם שאי־אפשר לחלק ולהפריד (בהבטחתו של הקב"ה בברית בין הבתרים "לזרעך נתתי את הארץ הזאת") בין ז' אומות דארץ כנען לארץ קיני קניזי וקדמוני, שלכן, גם כיבוש וירושת ארץ עמון ומואב (שעתידים להיות ירושה לעתיד) התחיל כבר בהכניסה לארץ בפעם הראשונה –

---

86) ראה כתובות סח, סע"א. נדרים מא, רע"א. זח"ג רעג, רע"ב.

87) וע"פ האמור לעיל (בהערה 79) שבבני גד ובני ראובן (משא"כ בחצי שבט המנשה) ישנו גם ענין של חסרון לגבי שאר השבטים שנחלו בארץ כנען (שקדושתה נעלית יותר מעבר הירדן) להיותם מבחי' זרע בהמה שלמטה מבחי' זרע אדם – יש לומר (גם) באופן אחר, שעבודתם היא באופן של עניות (נתינת מעשר עני), עני בדעת, בדוגמת העדר הדעת דבהמה* לגבי דעת האדם.

88) ועפ"ז יומתק הדיוק "שיהיו עניי ישראל נסמכים עליהם בשביעית" – כיון שהנתינת־כח ("נסמכים עליהם") היא לצורך העבודה בבירור שבעת המדות. ומ"ש "שביעית" (מדה אחת משבע המדות) – כיון שעבודת המדות היא (בעיקר) במדה אחת מז' המדות, כמרומז במנורה שיש בה ז' קנים (ז' נרות) כנגד ז' מדרגות בעבודת ה', יש עובד מאהבה ויש עובד מיראה וכו' (לקו"ת ר"פ בהעלותך), והמנורה עצמה – "מנורת זהב כולה", ש"זהב" רומז על בינה** (לקו"ת שם לו, ב), בחי' מוחין***.

89) ויתירה מזה – שניתוסף גם התיקון דחטא המרגלים, בדוגמת התוכן דפרה אדומה שהיא תיקון לחטא העגל (פרש"י ריש פרשתנו – מיסודו של רבי משה הדרשן) הקשור גם עם חטא המרגלים (פרש"י שלח יד, לג).

90) לקו"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ.

91) תהלים קיא, ו.

92) ירמי' לד, יח.

93) פרש"י נצבים כט, יא.

94) מצו"ד עה"פ.

95) לקו"ת ר"פ נצבים.

---

*) ובשורש הענין – בחי' בהמה רבה שלמעלה מן הדעת (לקו"ת ואוה"ת שבהערה 79).

**) ויש לומר, שג' האותיות ד"זהב" רומזים גם לג' בחי' חב"ד. ואכ"מ.

***) ולהעיר ממארז"ל (ע"ז מג, סע"א) "הנעשרו נעשאום של זהב", שנעשיית המנורה מזהב קשורה עם עשירות, אין עשיר אלא בדעת.

עי"ז שסיחון כבש (חלק מ)עמון ומואב ו"על ידו טהרה לישראל"[96].

זאת ועוד:

התחלת הכיבוש וירושת ארץ עמון ומואב ע"י בני גד ובני ראובן שהתיישבו בארץ סיחון ועוג היתה באופן של תיקון ענין הפכי – שסיחון עצמו, ש"כל מלכי כנען היו מעלין לו מס שהי' שומרם", ואמר לישראל "כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם", הוא בעצמו כבש מעמון ומואב כדי לטהרם לישראל!

ולא עוד אלא שגם הציווי "אל תצר את מואב" (שלילת הכיבוש עד בוא זמן הגאולה) הוא כדי "להוציא . . רות המואבי'"[97], "שהיתה אמה של מלכות"[98] – דוד המלך, עד לדוד מלכא משיחא[99], שעל ידו יהי' כיבוש וירושת ארץ ישראל כולה, ארץ עשר אומות, בקרוב ממש.

* * *

יא. בהאמור לעיל ניתוסף הדגשה יתירה בשייכות לתוכן הזמן שבו קורין בתורה פרשת חוקת[100] – בחודש תמוז, חודש הגאולה דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, בי"ב-י"ג תמוז:

כל עניני גאולה קשורים ושייכים לגאולה האמיתית והשלימה – "כיון דשם גאולה עלה"[101]. ועאכו"כ בגאולה של נשיא הדור, "שנשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכל"[102], ונשיא של דור זה, דור האחרון של הגלות שהוא דור הראשון של הגאולה, ובפרט ע"פ דברי נשיא הדור, בעל הגאולה, במכתבו הידוע לחגיגת י"ב תמוז הראשונה[103]: "לא אותי בלבד גאל הקב"ה בי"ב תמוז, כי אם גם את כל מחבבי תורתו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה", גאולה דכל ודכלל ישראל – הרי בודאי שגאולה זו קשורה ושייכת ביותר לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ובפשטות – שמגאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר בי"ב-י"ג תמוז[104] באים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובפרט שלפני עשרות שנים הכריז כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו "לאלתר לגאולה" (כיון שישנו כבר "לאלתר לתשובה")[105], והודיע שכבר סיימו כל עניני העבודה, ולא נשאר אלא לצחצח הכפתורים[106], ולעמוד מוכנים – "עמדו הכן כולכם"[107] – לקבל פני משיח צדקנו.

וענין זה מודגש גם בפרשת חוקת שקורין בכמה שנים בשבת שמיני' מתברכין ימי הגאולה י"ב-י"ג תמוז[108] – שבה מדובר אודות המעמד ומצב דבנ"י בסוף שנת הארבעים, ש"כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ", כולל גם הכיבוש והכניסה לארץ עמון ומואב שטיהרו בסיחון, מעין ודוגמא והכנה לשלימות הכיבוש והכניסה לארץ עשר אומות בגאולה האמיתית והשלימה.

ויש לומר, שעבודתו של בעל הגאולה די"ב-י"ג תמוז בהפצת התורה והמעיינות דפנימיות התורה חוצה, ובפרט לאחרי י"ב-י"ג תמוז שניתוסף ביותר וביותר בהפצה התורה והמעיינות חוצה בכל קצוי תבל, גם בחצי – ומחצי כדור התחתון, עד לתחתון שבחצי כדור התחתון עצמו, היא, מעין ודוגמא והכנה לשלימות גילוי המוחין (ג' ראשונות, ארץ

96) להעיר מדיוק הלשון "טהרה לישראל" (ולא בלשון של הכשר וכיו"ב) – ש"טהרה" היא באופן שלא נעשה שינוי בחומר הדבר (משא"כ הכשר), ודוגמתו בנדו"ד, שאין צורך לשנות המציאות דעמון ומואב כדי שיהיו מוכשרים לבנ"י, להיותם מוכשרים לישראל מבריאתם, כי אם, ענין של טהרה בלבד. – ולהעיר מהשייכות דטהרה להגאולה: "טהרה מביאה לידי כו' אליהו זכור לטוב אמן" (ברייתא דרפב"י – משניות סוף סוטה).

97) ב"ק לח, רע"ב.

98) יל"ש רות בתחלתו (רמז תקצו בסופו).

99) להעיר מהשייכות לפ' בלק שמתחילין לקרוא במנחה – ש"בפרשת בלעם . . נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד . . ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה]" (רמב"ם הל' מלכים רפי"א).

100) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א). "היום יום" ב' חשון. ובכ"מ.

101) פרש"י מגילה יז, ב.

102) פרש"י פרשתנו כא, כא.

103) אג"ק שלו ח"ב ע' פ'. וש"נ. – ונדפס כמ"פ בקונטרס בפ"ע. ובהוצאה מיוחדת זה-עתה.

104) בשנת תרפ"ז – שסימנה (בפי החסידים) "פרזת", "פרזות תשב ירושלים" (זכרי' ב, ח).

105) אג"ק שלו ח"ו ס"ע תל. וש"נ.

106) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.

107) אג"ק שלו ח"ד ריש ע' רעט.

108) ובקביעות שנה זו – בשבעה בתמוז, שישנה כבר השלימות דשבעה ימים רצופים הכוללים כל ימי השבוע, וכסדרם, מיום ראשון א' תמוז עד ליום השבת ז' תמוז. – ולהעיר, שהשלימות דז' ימים קשורה גם עם כללות החודש – שמקדשין הלבנה (הקשורה עם ימי החודש) לאחר ז' ימים מהמולד (סידור אדה"ז לפני "קידוש לבנה". וראה שער הכולל פל"ג ס"ב. וש"נ).

קיני קניזי וקדמוני) בתורתו של משיח, שילמד פנימיות התורה לכל העם[109], "סוד[110] טעמי' ומסתר צפונותי'"[111].

וכל זה הוא בהדגשה יתירה בשנה זו – לאחרי מלאות ארבעים שנה להסתלקות בעל הגאולה שבהם הולך וניתוסף בהפצת התורה והמעיינות חוצה בעילוי אחר עילוי, ועד לאופן ש"נתן הוי' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"[112], השלימות דג' מוחין חב"ד[113], הרי בודאי ובודאי ש"כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ", לארץ ישראל בשלימותה, ארץ עשר אומות.

ובזה נכללת גם העמידה בתוקף על שלימות הארץ שכבר נתן הקב"ה בידם של בנ"י בפועל ממש[114] – עי"ז שיודעים ומכריזים בגלוי לעין־כל (גם לאומות העולם) ש"כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"[115], ובפרט שגם בלאה"כ יודעים זאת אומות העולם בעצמם, ועד שהם בעצמם קורין לשטח זה של כדור הארץ בשם "ארץ ישראל", ולא רק "ארץ ישראל", אלא "ישראל" (כפי שנקרא באופן רשמי בכמה ארצות ממשלות דאוה"ע), ישראל – ע"ש "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל"[116]; והעמידה בתוקף על שלימות הארץ הקשורה בשלימות התורה והעם – נעשית גם הכנה המתאימה לירושת כל ארץ ישראל שהבטיח הקב"ה בברית בין הבתרים (עשר אומות), מתוך מנוחה, דרכי נועם ודרכי שלום.

יב. ולסיים בענין מעשה, והרי המעשה הוא העיקר[117], ו"מפקחין על צרכי ציבור בשבת"[118]:

יש לעורר ע"ד ההכנות המתאימות לחגיגות ימי הגאולה י"ב־י"ג תמוז בכל מקום ומקום, כולל ובמיוחד – קבלת החלטות טובות להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל עניני יהדות, תורה ומצוותי', ובפרט בהפצת המעיינות חוצה, ומתחיל מההוספה בשיעורי תורה ברבים (ובפרט בתורתו של בעל הגאולה) באופן ד"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה"[119] (כמודגש בהמאמר (והמכתב) דבעל הגאולה לחגיגת י"ב תמוז הראשונה, שבודאי ילמדוהו), כמדובר בארוכה בתקופה האחרונה.

ויה"ר שהדיבור וההחלטה טובה בקשר לגאולת י"ב־י"ג תמוז תמהר ותזרז ותביא בפועל ממש ותיכף ומיד את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו – ועד שביום הש"ק זה נגאלים כל בנ"י, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[120], ו"קהל גדול ישובו הנה"[121], לארצנו הקדושה, ארץ עשר אומות, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש[122], ומראים באצבע "זאת חוקת התורה", הנה אותיות החקיקה דעשרת הדברות שבלוחות הראשונים כפי שהם בשלימותן[123], והנה ה"פרה אדומה" ה"עשירית (ש)יעשה מלך המשיח, מהרה יגלה אכי"ר"[124].

---

109) ראה לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ.

110) פרש"י שה"ש א, ב.

111) ראה ד"ה אל תצר את מואב הנ"ל (ע' טז ואילך) ששלימות הבירור דג' ראשונות קשור עם גילוי פנימיות התורה.

112) תבוא כט, ג.

113) ראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 201. ועוד.

114) נוסף על ההבטחה "לזרעך נתתי את הארץ הזאת", "אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשוי'" (לך לך טו, יח ובפרש"י).

115) להעיר, שפסוק זה הוא במזמור שמתחילים לאמרו בי"ב תמוז שנה זו – שבו נעשית השלימות דק"י שנה להולדתו של בעל הגאולה (י"ב תמוז תר"ם – י"ב תמוז תש"נ), ומתחילה שנת הקי"א, ואז מתחילים לומר מזמור קי"א (ע"פ המנהג לומר המזמור המתאים למספר השנים, ששייך גם לאחרי ההסתלקות (ראה קונטרס משיחות ש"פ חו"ב תשמ"ו ס"ב. וש"נ)).

116) וישלח לב, כט.

117) אבות פ"א מי"ז.

118) ראה שבת קנ, א. וש"נ.

119) אבות פ"ג מ"ו.

120) בא יו"ד, ט.

121) ירמי' לא, ז.

122) להעיר מהשייכות לפרקי אבות שלומדים בשבת זו – "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש" (פ"ה מ"ה).

123) כיון שנמצאים בארבעים יום הראשונים (שהלוחות הראשונות בשלימות) – "הראשונים ברצון" (ראה קונטרס משיחות ש"פ שלח ס"ד).

124) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ח ע' 131 ואילך.

לקוטי־שיחות פרשת חוקת כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.
ה"חוקה" האמיתית - פרה אדומה, והשאלות המתעוררות

על הפסוק "זאת חוקת התורה" נאמר במדרש[1]: "ארבעה דברים יצר־הרע משיב עליהן דכתיב בהן חוקה, אשת אח וכלאים ושעיר המשתלח ופרה אדומה"[2], שבכל אלו קיימים דברים הנעלים מן השכל — דברים והיפוכם[3].

אך מדברי שלמה המלך[4] "על כל אלה עמדתי, ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי אמרתי[5] אחכמה והיא רחוקה ממני" מובן, שעיקר ענין החוקה — "חוקה חקקתי גזירה גזרתי" — מתבטא דוקא בפרה אדומה.

מזה ש"חוקת" הפרה מובדלת מחוקים אחרים, מובן מדוע כתוב בענינה "זאת חוקת התורה", שמשמעותו בפשטות היא: "זאת ולא אחרת, היא ה"חוקה" של התורה[6], כלומר, הענין האמיתי של חוקת התורה, שכלל איננה בגבולות של השגה שכלית[7], הוא אצל פרה אדומה[8].

ב.
הגילוי למשה רבינו - לא בכח עצמו

לפי זה יש להבין את דברי המדרש[9] "אמר לו הקדוש־ברוך־הוא למשה לך אני מגלה טעם פרה", שמזה מובן שגם לחוקת הפרה יש טעם שכלי. ואם כך, קשה: א) מדוע לא יכול היה שלמה, שעליו נאמר[10] "ויחכם מכל האדם", להשיג את הטעם של פרה אדומה? ב) מדוע לא גילה משה רבינו את הטעם לכל ישראל, כפי שהוא עשה לגבי "פלפולא" דאורייתא[11], שניתנה על־ידי ה' רק למשה ולמרות זאת הוא "נהג בה טובת עין" ומסרה "לישראל".

הכרחי לומר, שאי־גילוי טעם פרה אדומה, אינו מפני שמשה לא רצה לגלותו, או מפני שה' לא ציוהו בכך[12], אלא מפני שטעם זה אינו בתחום ההשגה השכלית של הנבראים[13]. ולכן, לו היה משה רבינו מגלה את הטעם לישראל, הם לא היו יכולים להבינו ולקבלו, כפי שאמר ה' למשה על טהרת פרה אדומה — "חוקה היא וגזירה גזרתי ואין כל בריה יכולה לעמוד על גזירתי"[14].

משום כך לא יכול היה אפילו שלמה להשיג טעם פרה אדומה בחכמתו — "היא רחוקה ממני"[12], ואפילו משה רבינו, "שלימות מין האנושי"[15], לא השיג זאת בכוחות עצמו, כי אין זה בתחום שכלו של נברא, אלא הקדוש־ברוך־הוא, שהוא כל יכול, ואין לו שום הגבלות, גילה זאת בכוחו וביכולתו למשה רבינו — "לך אני מגלה טעם פרה", למרות שהנברא אינו יכול להשיג זאת בכוחות עצמו[16].

---

1) במדב"ר פרשתנו פי"ט, ה. תנחומא כאן ז.

2) וביומא סז, ב: את חוקותי תשמרו דברים שהשטן משיב עליהן ואלו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח כו', וראה השינויים בפרש"י תולדות כו, ה. בשלח טו, כו. אחרי יח, ד.

3) וראה במדב"ר שם (רפי"ט. תנחומא ג) ג"כ ד' דוגמאות בעניני טומאה שנמצאו בהם דבר והיפוכו וא' מהם "העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים היא גופה מטהרת בגדים אמר הקב"ה חוקה חקקתי כו'".

4) במדב"ר שם, ג (בסופו). תנחומא ו.

5) קהלת ז, כג.

6) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח (ע' 128) שכ"ה גם ע"ד הפשט.

7) ולא מצד הדבר והיפוכו ש"מטהרת את הטמאים ומטמאה את הטהורים"* שהרי בזה: א) שוה הוא לשאר החוקים שבמדרש שם, ב) ה"יצה"ר משיב",

אלא מצד עצם ענין טהרתו כמובן מהמדרש דלקמן הערה 14

וכדלקמן בפנים ס"ז־ח. וראה לקו"ש שם ע"ד הפשט. אבל ראה אוה"ח כאן ד"ה "אשר צוה" בסופו.

8) הפירוש ב"זאת חוקת התורה" דפ' מטות (לא, כא) — ראה לקו"ש שם ע' 187 ואילך. ועפ"י המבואר לקמן בפנים (ס"ז־ח) החוקה דטהרת פרה אדומה, יובן גם שם.

9) במדב"ר שם, ו. תנחומא ח.

10) מ"א ה, יא. וממשיך שם: "מאיתן האזרחי והימן גו'". ובפרש"י שם (מפסיקתא): הימן זה משה.

11) נדרים לח, א.

12) אבל ראה אוה"ח שם.

13) ראה ד"ה זאת חוקת תרע"ג בסופו. אבל ראה אוה"ת לקהלת ע' רנד. ד"ה יבחר לנו תש"ג פי"א. וראה כלי יקר כאן.

14) קה"ר פ"ח, א (ה). וראה פסיקתא (ופסיקתא דר"כ) פרה.

15) פיה"מ להרמב"ם פ' חלק היסוד השביעי. וראה ר"ה כא, ב.

16) ועפ"ז מובן התיווך בין ב' פירושי המדרש (אם ידע משה טעם פרה). ומתורצת הערת המפרשים בזה.

*) וראה לקו"ש שם הערה 17 שנ"ד הפשט מובן הוא גם בשכל.

לפי זה מתעוררת השאלה: כשם שמשה רבינו לא השיג את טעם פרה אדומה בכח עצמו, אלא הקדוש־ברוך־הוא גילה לו אותו, בכוחו הבלתי־מוגבל, כך יכול היה הקדוש־ברוך־הוא לגלות טעם זה גם לאחרים?

ג.
התורה והמצוות במהותן - נעלות מהבנה

ההסבר לכך הוא:

ידוע[17] ההסבר על כך שלא נאמר "זאת חוקת הפרה" וכדומה (כפי שנאמר[18] "זאת חוקת הפסח") אלא "זאת חוקת התורה", שמצות פרה אדומה היא "התורה" באופן כללי, ומזה שענין זה מתבטא במילה "חוקה" מובן, שפרה אדומה היא כללות התורה מצד החוקה שבה, זוהי הדגשה שהחוקה היא ענין של כל התורה כולה[19].

זאת, הן לגבי מצוות התורה והן לגבי התורה עצמה: כבר הוסבר פעמים רבות[20], ש"מהותן" של כל המצוות, גם מסוג העדות והמשפטים שיש להם טעם שכלי הוא רצון הקדוש־ברוך־הוא, הנעלה מחכמה ומשכל. ה' רצה שרצונו במצוות ירד ו"יתלבש" באופן שכלי, אך גם לאחר ה"התלבשות" בטעם שכלי נשאר רצון ה' "במהותו ובפשיטותו"[21] — נעלה מהבנה.

וכך גם לגבי התורה[22]: גם הענינים שבתורה המובנים בשכלו של האדם, נעלים בעצם מתחום ההבנה, שהרי התורה היא חכמתו של הקדוש־ברוך־הוא, ומובן, ש"כשם[23] שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו[24] כך אינו יכול להשיג" חכמתו, כנאמר[25] "ונעלמה מעיני כל חי".

ד.
כל התורה - חוקה

ידיעה זו חשובה לכל יהודי בעבודתו בקיום תורה ומצוות: קיום כל המצוות, גם אלה שיש להן טעם שכלי, צריך להיות מתוך קבלת עול, מפני שהן ציווי ה'[26] — "גזירה גזרתי חוקה חקקתי"[27] כנוסח של כל ברכות המצוות: "וציוונו".

וכך, ואף יותר מזה, לגבי לימוד התורה: התורה היא אינסופית, ולכן ככל שתגדל הבנתו בתורה, עדיין תהיה ההבנה לקויה בחסר, ולפיכך עליו לעמול יותר, שמה שהיה עד עתה למעלה מהשגתו השכלית יהיה מובן על ידו, וענין החוקה שבתורה יתבטא אצלו בענינים נעלים יותר[28], עד שיגיע לחוקה האמיתית של התורה, שהיא מעל לתחום ההשגה השכלית.

לפיכך נאמר בפסוק "זאת חוקת התורה", למרות שבתורה ישנם דברים ש"התלבשו" בשכל, בכל זאת במהותם כל עניני התורה הם מעל להבנה: תורה היא "חוקה".

יתר־על־כן: כל עניני התורה הם חוקה באופן של מצות פרה אדומה, "זאת חוקת התורה", הנעלית לחלוטין מתחום החכמה וההשגה השכלית.

ה.
ענין אחד בתורה צריך להיות "חוקה"

לפי האמור לעיל מובן, שלפחות ענין אחד בתורה צריך להישאר "חוקה", ולהוכיח בכך שגם שאר עניני התורה הם בעצם חוקה, מעל ההבנה, ולפיכך לא גילה זאת הקדוש־ברוך־הוא לישראל[29]:

לו היו כל עניני התורה "מתלבשים" בשכל הנבראים, היה פגם באופן של קיום המצוות רק מפני שהן רצון ה', ובנוסף לכך לא היה היהודי יכול להגיע לידי קיום תורה ומצוות מתוך מסירות נפש, כיון שכל עניני התורה מובנים בשכל, וכל התנהגותו על־פי התורה היא בהתאם לשכל. דבר זה היה פוגם לא רק במסירות נפש למעשה, אלא גם בפרטים רבים בקיום תורה ומצוות, כי כאשר בר־שכל צריך לנהוג שלא על־פי השכל הרי זאת מסירות נפש לגביו.

וכך יכול היה היהודי להגיע (כלשון הרמב"ן[30]), עד להיותו "נבל ברשות התורה", ח"ו, כי בהחשיבו רק טעם שכלי בעניני התורה, ללא דרגה שמעל לשכל, הוא יכול היה למצוא הסברים ונימוקים "תורניים" להתנהגות בלתי־נאותה.

---

17) לקו"ת ריש פרשתנו.

18) בא, יב, מג. וראה שמו"ר (פי"ט, ב): שניהם דומים זל"ז בזה נאמר כו'.

19) ראה אוה"ח כאן.

20) ראה (בהבא לקמן) בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 28 ואילך ובהנסמן שם. ח"ח [המתורגם] ע' 133 ואילך. חי"ג ע' 67.

21) כי הרצון, גם כשיש עליו טעם, נשאר במהותו ובפשיטותו (ראה ד"ה ואני תפלתי תרצ"ד. ועייג"כ אגה"ק סי"ט (קכח, א)).

22) ראה לקו"ש חי"ז ע' 319 ואילך.

23) ראה שער היחוד והאמונה פ"ד. שם פ"ח.

24) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"י. פ"ב ה"ח. ובכ"מ.

25) איוב כח, כא. וראה תניא קו"א סד"ה דוד זמירות.

26) אולי יש ליישב עפ"ז הסתירה במו"נ ח"ג פי"ג לפכ"ה שם.

27) לשון שהובא בכ"מ והוא במדרש תהלים (באבער) ט, ב.

28) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 277 ואילך.

29) ראה גם ערבי נחל פרשתנו (לבעהמ"ס לבושי שרד שהובא במאמרי הצ"צ).

30) ר"פ קדושים.

וכך גם לגבי לימוד התורה, כדי להגיע ל"ומצאת" בתורה, "מציאה" שאיננה לפי השכל, מעל ההבנה, צריך להיות "יגעת"[31] – עמלים בתורה. כל עוד הוא מסתפק בהעמקה הרגילה ובהבנתו בתורה, אין זאת "יגיעה" אמיתית.

רק כאשר יהודי עמל בלימוד התורה מעל להרגלו, להיפך משכלו הטבעי והרגיל, רק אז הוא יכול להגיע ל"ומצאת" הבא "בהיסח הדעת"[32], מעל לשכל[33] (בדומה ליתרון של התלמוד הבבלי על־פני התלמוד הירושלמי, כמוסבר במספר מקומות[34]).

כל זאת רק כאשר קיים בתורה בגלוי ענין הנעלה לחלוטין מן השכל, ומזה יודע היהודי שבעצם כל עניני התורה הם כך, וככל שיוכל להבין, עדיין יש דברים נעלים יותר בתחום ההבנה השכלית, וזה מביאו לידי "יגעת", ביטול ואי־החשבת שכלו. כך הוא יגיע לדרגת התורה כפי שהיא בעצם, מעל ההבנה – "תכלית הידיעה שלא נדעך"[35].

ו.
תמיהת משה על היטהרות מטומאת מת

לפי זה מתעוררת השאלה מצד שני: למשה רבינו גילה ה' את טעם חוקת פרה אדומה, ויוצא, שלפי האמור לעיל, היו פגומים ח"ו אצל משה הענין של מסירות־נפש בקיום המצוות והיגיעה המושלמת בלימוד התורה? –

ובכלל, כיצד ייתכן לומר, שעל־ידי שה' גילה למשה רבינו את הטעם, ייפגם אצל משה ענין חשוב בעבודת התורה והמצוות[36].

דבר זה יובן[37] על־ידי הנאמר במדרש[38], שכאשר שמע משה רבינו אודות טומאת מת, הוא שאל את ה' "אם נטמא זה במה תהא טהרתו, לא השיבו. באותה שעה, נתכרכמו פניו של משה", אבל לאחר שאמר לו ה' שטהרתו היא על־ידי "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת", הוא שאל "וכי טהרה היא"[39].

וצריך להבין:

הרי ישנן טומאות שבכמה פרטים עיקריים הן חמורות יותר מטומאת מת, כגון טומאת זב ומצורע[40]. לטמא מת אסור לשהות במחנה שכינה בלבד, אך במחנה לויה מותר לו להיות[41], ואילו את הזב יש לשלח גם ממחנה לוי', יותר חמור הוא מצורע שנשלח מחוץ לשלוש המחנות, גם מחוץ למחנה ישראל; אצל זב ומצורע "טומאה יוצאה עליהן מגופן"[42], ואילו טומאת טמא מת נובעת מנגיעה במת ועוד. מדוע, אפוא, תמה משה דוקא על טהרתו של טמא טומאת מת, עד אשר "נתכרכמו פניו", ולא על טומאות אחרות, חמורות יותר, ובמיוחד כאשר הן מופיעות לפני־כן?

ז.
טומאת מת - ניתוק מכח אלקי

ההסבר לכך הוא[43]:

כל הטומאות האחרות אצל ישראל קשורות לגוף חי של יהודי, אשר יש בו נשמה, ולכן אף אם הגוף נטמא, ניתן להבין, שמפני ששוכנת בו נשמה שהיא "חלק אלוקה ממעל ממש"[44], והקדוש־ברוך־הוא הוא כל יכול, הרי יש לנשמה מלכתחילה כח אלקי שיכול להשפיע על הטומאה, כך שהגוף יוכל בסופו של דבר להיטהר מן הטומאה (באמצעות טבילה וכו').

לעומת זאת, טומאת מת היא טומאה הבאה מגוף מפני שהוא איננו חי[45], גוף המופרד מן הנשמה, והוא עצמו אינו יותר מאשר עפר מן האדמה. וכאן התעוררה אצל משה השאלה: כיצד אפשר להיטהר מטומאה כזאת, הנובעת מניתוק הקשר של הגוף עם הכח האלוקי – כח הנשמה?

ההסבר בפנימיותם של הענינים הוא:

---

31) מגילה ו, ב.
32) סנהדרין צז, סע"א.
33) ראה אגה"ק ס"ד.
34) שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. המשך תרס"ו ד"ה ויתן לך, ד"ה אמר רבא תש"ח פי"א.
35) ראה בחינות עולם ח"ז פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה קצא, ב.
36) ועד"ז אי"מ בנוגע לכאו"א: שממדרש (במדב"ר יט, ו) "דברים המכוסין מכם בעולם הזה עתידים להיות צופים לעולם הבא כהדין סמיא דצפי" משמע שלעת"ל יתגלה לכאו"א, ואיך יתכן שיחסר (וע"ז) אז ענין עיקרי בישראל?
37) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 278 באו"א קצת.
38) במדב"ר שם, ד. תנחומא שם ו (בסופו). קה"ר שם.
39) קה"ר שם.
40) פסחים סז, א ואילך. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ב ואילך.
41) וגם המת עצמו (פסחים שם. רמב"ם שם ה"ד).
42) בגמרא (שם) אי' זה ב"חומרי דזב מטמא מת", ובחומרי' דמצורע מזב "שכן טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש" (שם, ב), וברמב"ם חומרי' דזבין "מפני שהן מטמאין המשכב והמושב אפי' מתחת האבן" (שם ה"ג. וראה תוד"ה מאי חומרא – שם סז, סע"א) וחומרי' דמצורע "מפני שהוא מטמא בביאה" (שם ה"ב). אבל בפרש"י שם (סו, סע"ב) הוא כבפנים.
43) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 326.
44) תניא רפ"ב.
45) וצע"ק מספרי זוטא הובא בילק"ש חוקת עה"פ הנוגע במת: נוגע במת טמא ואין מת עצמו טמא. וכבר דשו בו רבים. וראה בארוכה בשיחה שלאח"ז (לקו"ש חי"ח ע' 259 ואילך).

הטומאה איננה כטיט גשמי שיש לשוטפו[46], זהו לכלוך רוחני ופגם בדבקותו של היהודי באלקות, אשר בזכותה נקראים ישראל – חיים[47], כנאמר[48] "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים...".

אך כאשר יהודי נכשל ח"ו בחטא ועוון[49], נחלשת דבקותו ו"חיותו" והוא נטמא. ויש מספר דרגות בחומרת הטומאה, לפי ההחלשות של דבקותו באלקות, אך גם במקרה של טומאה חמורה ביותר, אם היהודי קשור עדיין לה' ולתורה־ומצוות, הרי מובן שבכוחו להיטהר ולחזק את דבקותו בתורה ובמצוות עד לשלימות.

לא כך הדבר כאשר יהודי עובר ח"ו על רצון ה', שהוא מתנתק לחלוטין מדבקות באלקות ובחיים רוחניים – אשר מיתה רוחנית היא הגורם למיתה גשמית[50], שממנה נובעת טומאת מת.

לפיכך, "נתכרכמו פניו של משה" והוא תמה: כיצד אפשר להיטהר מטומאת מת? מטומאה הבאה מגוף מת, שניתק לחלוטין מאלקות ומתורה־ומצוות (בעוד אשר הנשמה עצמה אפילו בשעת החטא היתה באמנה אתו[51])?

ח.

השפעת הנשמה על הגוף בתמידיות - חוקה

על כך ענה ה' "זאת חוקת התורה" – זהו כוחה של התורה:

אף כאשר הגוף מנותק מן הנשמה ומן התורה־והמצוות[52], יכולה הנשמה (אשר היא נצחית[53] – חלק אלוקה ממעל ממש) אשר בהיותה בגוף זה למדה תורה וקיימה מצוות[54], להשאיר בגוף[55] רושם נצחי[56] של קדושת הנשמה והתורה, גם כאשר הגוף מנותק ממנה, וכך יכולה להיטהר הטומאה הנובעת מגוף מת[57].

[ויש לומר, שזהו אחד ההסברים, (בפנימיות), למאמר חז"ל "צדיקים אינן מטמאין"[58], כי מהות גופו של צדיק היא הנשמה האלקית, כי "חיי הצדיק אינם חיים בשריים כי־אם חיים רוחנים שהם אמונה ויראה ואהבה"[59], ועל כך מתבססת חיות גופו[60], ומובן, שאף כאשר הנשמה יוצאת מן הגוף נשארת בו פעולה[61] נצחית[62]].

אך כל זה הוא "חוקה" – נעלה משכל והבנה[63], כי לפי הבנת הנבראים, יכול דבר אחד להשפיע על האחר רק כאשר יש ביניהם קשר, ולא כאשר הם

46) ראה רמב"ם סוף הל' מקואות.
47) אדר"נ ספל"ד.
48) ואתחנן (ד, ד) הובא באדר"נ שם.
49) ראה תניא ספכ"ד. אגה"ת פ"ד־ו.
50) ראה אגה"ת שם. קונט' ומעין מאמר ז.
51) תניא שם.
52) ראה לקו"ש שם, שמטעם זה לא אמר הקב"ה למשה הטהרה מטומאת מת ביחד עם טומאתו כבשאר הטומאות, כי מכיון שיש כאן הפסק ודילוג בין הטומאה והטהרה, בא גם הפסק באמירת דיניהם.
53) ראה סנהדרין ר"פ חלק. ובארוכה בהמובא בתשובות וביאורים (קה"ת, תשל"ד*) סי' ח'.
54) להעיר מתניא פל"ד: שזכה להיות אושפזיכין לגבורה.
55) ועפ"ז י"ל דזה ש"לא ידח ממנו נדח" (הל' ת"ת פ"ד ס"ג. תניא ספל"ט) – הוא (גם) מצד הגוף. וראה לקמן הערה 61.
56) וראה תשובות וביאורים שם הערה 5, שמפשטות הסוגיא בירושלמי (כלאים פ"ט ה"ג) משמע, דאפילו ירבעם וחבריו גם גופם קם בתחה"מ.
57) ובנוגע לטומאת מת עכו"ם י"ל, שמלכתחילה לא הי' קשה למשה, כיון שהטומאה בישראל באה דוקא מצד קדושתם (תורה, נשמתם) שנסתלקה כמו שהאריך באוה"ח ריש פרשתנו. שו"ע אדה"ז מהדו"ב סי' ד' ס"ב.
ומזה מובן במכ"ש בטומאה הבאה משרץ או נבילה שלא שאל משה איך אפ"ל טהרתו.

58) ברמב"ן כאן "וטעם טומאת המת בעטיו של נחש כי הנפטרים בנשיקה לא יטמאו מן הדין והוא שאמרו צדיקים אינן מטמאין" – ראה מדרש משלי פ"ט, ב. תוד"ה מה ב"מ קיד, ב. זח"א קכה, א. קסח, א (ובנצוצי זהר שם). חינוך שבהערה 62. וראה פנ"י ובכלי חמדה כאן. שדי חמד (כמסומן במפתח). שו"ת מנח"א ח"ג סי' סד. אלף המגן למטה אפרים סימן תקפ"א סקי"א (וש"נ). – וראה שו"ת שארית יהודא – לאחי אדה"ז – (הוספות סי"ד סל"ה) שפוסק לאיסור אפילו הוא צד"ג, ומורה ע"ד בנין ציון אדה"ז באופן שיוכלו הכהנים לעמוד בהרחקה וכו'. – ואולי יש לקשר זה ולהסביר ע"פ סברת הספרי זוטא הנ"ל (הערה 45) ואכ"מ.
59) ביאור לאגה"ק סי' ז"ך.
60) להעיר מחילוק אופן בירור וזיכוך הגוף דמשה ואלי' – המשך תרס"ו ע' קנח ואילך. שמח תשמח תרנ"ז ע' 102 ואילך. ובכ"מ.
61) וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 89 ובהנסמן שם, שמצד בחירת הקב"ה בהגוף (תניא פמ"ט. תורת שלום ע' 120) נעשה הגוף מצ"ע ענין נצחי. ודבר משנה הוא (סנה' ר"פ חלק): כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב (נשמות בגופים). וראה לקמן ע' 442 הערה 71.
62) ראה בהנ"ל בחינוך (מצוה רס"ג): לפי שגופם טהור ונקי כו'. ולהעיר מרבינו בחיי (ויחי מט, לג) בזה שיעקב אבינו לא מת כי נפשו של יעקב הי' מרחפת על גופו תמיד כו', עיי"ש. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1260 ואילך. חט"ו [המתורגם] ע' 463 ואילך (ס"י, ח).
63) ועפ"ז מובן שאין לזה סתירה ממ"ש החינוך (מצוה שצז) שאין החוקה "מהיותה מטהרת בהגיע אפרה על גוף המטהר כו'".

*) אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' קמא ואילך. המו"ל.

מתנתקים ונעשים הפכיים[64], דבר כזה ייתכן רק מצד כוחו של הבורא[65], הנעלה מכל מגבלות[66].

ט.
משה רבינו - דרגת "חוקה"

לפי האמור לעיל מובן מדוע גילה ה' למשה רבינו את טעם פרה אדומה, ולא נפגמה על־ידי־זה השלימות במסירות־הנפש שלו לתורה ומצוות, כי־אם להיפך: דרגת משה היא דרגת "החכמה"[67], אשר מפני התבטלותה שורה בה דרגת האינסופיות של ה' – אין־סוף ברוך־הוא, כדברי אדמו"ר הזקן[68] "אין־סוף ברוך־הוא הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה".

יותר מכך: בלשון הקבלה[69], "פנימיות אבא[70] הוא פנימיות עתיק ממש" (=מקור החכמה הוא בדרגה הנעלית ביותר של ה"כתר" של כביכול עצמיות הקדוש־ברוך־הוא), ואחד ההסברים לכך הוא[71]: בדרך כלל הקשר בין דרגה גבוהה לנמוכה הוא באופן של משפיע ומקבל. וכיון שהקשר הוא באופן של ירידה, מובן, שעוברת הארה בלבד, כהשפעת שכלו של הרב לתלמיד[72]. לא כך הוא האופן שבו מושפע "פנימיות אבא" מ"פנימיות עתיק", שעל כך נאמר, ש"פנימיות אבא הוא פנימיות עתיק" – המהות האמיתית של "פנימיות עתיק".

וא"כ מובנים דברי ה' אל משה "לך אני מגלה טעם פרה" – למשה נתגלתה "פנימיות אבא" – רצון ה' האמיתי – ענין ה"חוקה"[73], כי זו היתה דרגת משה, וה' גילה לו את מהות דרגתו באמת[74].

י.
ההיטהרות מטומאת מת נעשית על־ידי השפעה של עצם האלקות

זהו הסבר גם לכך שה"חוקה" שנתגלתה למשה קשורה דוקא להיטהרות מטומאת מת:

כאשר ההשפעה היא באופן של משפיע ומקבל, והיא נעשית בדרך של ירידה, מגיעה רק ההארה ולפיכך יש בין הדברים קשר רק בעת ההשפעה ולא מאוחר יותר, כי המקבל נשאר עדיין מציאות נבדלת מן המשפיע.

לעומת זאת, כאשר אין ההשפעה באופן של ירידה והארה בלבד, אלא השפעה של עצם המהות ממש, כב'פנימיות אבא' – אז אין לומר שההשפעה היא רק כאשר יש קשר, ומציאות "המקבל" נשארת מובדלת. מקום שמשפיעה העצמיות ממש, נעשה הכל למהות של עצם האלקות.

כך מובן כיצד תיתכן היטהרות מטומאת מת, למרות שבגלוי אין הגוף קשור לכח האלקי של הנשמה והתורה והמצוות – כי בפנימיות הענין, הרי הגוף עצמו הוא מהות אמיתית של אלקות.

בזמן הזה אין הדבר מאיר בגלוי, כי עתה השפעת עצמיות האלקות אינה גלויה, ולכן מתאפשרת טומאת מת, וההיטהרות ממנה היא חוקה, אך לעתיד לבוא, כאשר ההשפעה מעצמיות האלקות תהיה גלויה, יהיה גילוי של "פנימיות עתיק"[75], יוכר בגלוי שמהותו של הגוף היא הנשמה האלקית שבו, ולא תתאפשר כלל טומאת מת[76]. חוקת ההיטהרות ממנה תתגלה אז לכל אחד[77].

---

64) משא"כ בהענינים דפעולה נמשכת.

65) ועד"ז הוא בחוקה של פרה שהיא נעשית בחוץ, שמכפר על גקה"ט (אגה"ק סכ"ח) דגם ניצוצות שנפלו בגקה"ט, שנכרתו לגמרי מקדושה ונעשים כמו רע, מהפכים לטוב, הטמא נהפך לטהור, מי יתן טהור מטמא לא אחד – יחידו של עולם – ראה בכ"ז לקו"ת פרשתנו נט, ד ואילך.

66) ועפ"ז יומתק הדיוק בזה שלעת"ל כאשר "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" תשאר גם בחי' ארץ הלזו שהיתה בה טומאה (ויתרה מזו: מלאה הארץ דעה את ה') – דמכיון שכל העולם נברא בשביל ישראל ובשביל התורה, הרי עי"ז נמשך בה מהנצחיות דישראל ותורה. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 97, שהכוונה בשביל ישראל ובשביל התורה היא ענינה של הבריאה גופא.

67) ראה לקו"ת מסעי פט, ד. צב, רע"א. ובכ"מ. וראה בארוכה לקו"ש ח"ו (ע' 244 ואילך) מכמה מקומות דמשה הוא בחי' יסו"א.

68) תניא פל"ה בהגהה.

69) ראה בהמובא בלקו"ת נצבים מט, ד. וראה סה"מ הש"ת ע' 49 בהערה.

70) בתו"א בשלח סו, ב לגבי משה.

71) ראה המשך תרס"ו ע' צה ואילך.

72) ראה גם ד"ה תקעו תרצ"ו פ"ב (נדפס בסה"מ ה'תשי"א).

73) ראה המשך תרס"ו שם (ס"ע צו ואילך), דבחי' רצה"ע שלמעלה מהטעם הוא בחי' פנימיות אבא פנימיות עתיק.

74) ועפ"ז מובן גם מ"ש לך אני מגלה, דפשוטו דמקודם לזה לא ידע (ובפרט ע"פ קה"ר שם), כי מתחילה לא הגיע לבחי' פנימיות אבא פנימיות עתיק (ראה ד"ה אלה הדברים תרע"ג (נעתק בלקו"ש שם ע' 248) שזהו שביקש הראני נא את כבודך), ורק בעת הסתלקותו זכה לשעה"נ (לקו"ת להאריז"ל וס' הליקוטים ואתחנן ג, כו), ראה סה"מ ה'ש"ת שם. ובכ"מ.

75) פע"ח שער הק"ש רפט"ו. לקו"ת שה"ש בסופו (נא, ג) וראה המשך תרס"ו שם.

76) וכמ"ש (ישעי' כה, ח) בלע המות לנצח. ונא' ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

77) ראה לעיל הערה 36.

יא.
מהות משה רבינו - מסירות נפש

לפי זה מובן, שהענין של "לך אני מגלה טעם פרה" לא גרם ח"ו לפגם בשלימות מסירות־הנפש אצל משה רבינו:

טעם פרה אדומה שנגלה למשה איננו טעם שכלי[12] ה"מלובש" בשכל, אלא נתגלה בשכלו של משה רצון עצמיות ה', עד שזה נהפך גם למהות של שכלו.

ואדרבה: פגם במסירות נפש ייתכן אצל מי שמציאותו היא עצמאית ונפרדת, והוא צריך למסור את נפשו לאלקות, ולעמול היפך משכלו, כדי להבין את התורה[78]. לעומת זאת כל מציאותו של משה רבינו היא אלקות[79], ולכן עצם מהותו היא מסירות נפש[80].

יב.
הקשר לי"ב־י"ג תמוז

ויש לומר, שזהו הקשר[81] בין פרשת חוקת לבין י"ב־י"ג תמוז, חג הגאולה של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר:

בעל השמחה והגאולה היה חדור בעבודה של מסירות נפש בפועל[82], במיוחד בעבודה של הרבצת התורה במדינה ההיא שבה היה המאסר (רוסיה), שבה נדרשה מסירות נפש לכל ענין של תורה ומצוות – מן הכללי ביותר ועד לפרט הקטן ביותר,

לפיכך היתה הגאולה מן המאסר באופן, שביחד עם היותה נס גלוי שמעל לטבע, היא "התלבשה" והתיישמה בטבע.

ההסבר לכך הוא: בהנהגת ה' את העולם יש מספר אופנים[83], כדלהלן: הנהגה טבעית, הנובעת משם "אלקים"[84] (בגימטריא "הטבע"), דרגת האלקות ה"מלובשת" בעולם, והעולם תופס מקום – דרגת "ממלא כל עלמין";

הנהגה ניסית, כאשר הנהגת הטבע מתבטלת. זו נובעת משם "הוי"" שמעל לטבע, דרגת האלקות שמעל לעולם – דרגת "סובב כל עלמין", ולכן היא מתבטאת בביטול הטבע;

וניסים ה"מלובשים" בטבע, הנובעים מדרגה אלקית גבוהה יותר, הנעלית משם "אלקים" ומשם "הוי""[85], ולכן נובעים משם הניסים הנעלים מן הטבע, אך מיושמים בלבוש טבעי. כלומר, הנס משפיע על הטבע, כך שהטבע עצמו מסכים לנס.

כדוגמת נס פורים, שהיה רצוף ניסים המיושמים בדרכי הטבע, עד כדי כך, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר[86].

בדומה לכך היתה גאולת בעל השמחה, שאותם האנשים[87] אשר ציוו לאוסרו, הם עצמם הוכרחו לצוות על שחרורו[88].

וזה בדומה לענין של "פנימיות אבא פנימיות עתיק": כאשר ירד שפע כזה לעולם באמצעות מסירות נפש מעשית של בעל השמחה והגאולה, שזאת היתה מהותו, לא ביטל הדבר את טבעו של העולם, אלא דבר זה עצמו הפך למציאות של טבע, שסייעה לקדושה.

(משיחות ש"פ פרה, תשכ"ח. ש"פ חו"ב, י"ב תמוז, תשכ"ט)

---

78) ראה המשך תרס"ו שם דע"י דדייק במילין דחוכמתא בבחי' יגיעה כו' מגיעים לבחי' העלם העצמי דחכמה דפנימיות אבא.

79) וראה שרש מצות התפלה ספט"ו.

80) ועד"ז ביגיעת התורה דטעמי תורה שיתגלה לעת"ל שלא יהיו בבחי' ענין שכלי כ"א מה שיתגלה בכל ענין בחי' התענוג העצמי הפשוט (המשך תרס"ו שם).

81) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

82) ראה לקמן ע' 328 ואילך ע"ד הג' תקופות דימי נשיאותו (תר"פ־תש"י).

83) ראה אוה"ת אחרי ע' תקסד. ועוד. ובאוה"ת בראשית יח, ב ואילך. ד"ה החודש הזה תרס"ו בתחילתו וסופו (ב' אופנים דלקמן – טבע ונס).

84) ראה טושו"ע חאו"ח ס"ה בפי' שם אלקים.

85) תו"א צט, ד ואילך (ועוד) לענין הנס דפורים, אוה"ת שם (מג"א ב'שלו) ובכ"מ. ובאוה"ת אחרי שם, דנסים המלובשים בטבע הם מבחי' שם שד"י.

86) תו"א צד, ב. ושם, שזהו כענין אתהפכא חשוכא לנהורא שיהי' לעת"ל (שלמעלה מאתכפיא). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 46 ואילך) שהנסים לצדיקים שבדור האחרון לפני ביאת משיח הוא הקדמה והכנה להנסים דהגאולה. ולכן הגאולה די"ב־י"ג תמוז הי' ע"ד "אומר לצפון תני", כבהגאולה העתידה.

87) ראה לקו"ש שם. ועד"ז בלקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 125 ואילך.

88) והיינו אף שהי' מלבוש בטבע הי' נראה בחוש שכל הסיבות היו למעלה מהטבע וע"ד אופן הנס דפורים (תו"א צג, ג. ק, א. ועוד).

89) ראה תו"א (צט, ד ואילך) דבפורים ע"י המסנ"פ הגיעו לעצמות אוא"ס שלמעלה מבחי' שם הוי', ומזה נמשכו הנסים המלובשים בטבע. ובהמשך שמח תשמח שם (ע' 101) ועוד, שע"י מסנ"פ בפועל מגיעים לעצמות א"ס דפנימיות אבא כו'.

בראשית כט, יט־כ: וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי: וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:

תא חזי[1] דאפילו לבן רמז לי׳ באינון שבע, ולא ידע מאי קאמר דפתח ואמר טוב דכתיב טוב תתי וגו׳.

היינו, כי השבע שנים[2] ביעקב היו בעיניו כימים אחדים, ימי״ם אחדי״ם הוא מספר שם אהו״ה[3] שבדעת במלוי[4] יודי״ן הוא מספר ימי״ם אחדי״ם במכוון. כי כל השבע מדות עליונות כלולים בדעת, ששם הם באחדות ממש.

וימים לשון רבים[5] הוא התרין עטרין[6] דחסד וגבורה שבדעת ששם הם אחדים. גם הימים הם חו״ב שהם שני ימים ודעת[7] מאחדם, כי דעת מחבר חו״ב, והוא מה שבדעת הוא שם אהו״ה שהוא חיבור הוי׳[8] דחכ׳ ואהי׳[9] דבינה, א״ה[10] מאהי׳ ו״ה מהוי׳.

והנה יעקב הוא ז״א[11] שמספרו ז׳ פעמים הוי׳ דז״א, ובעיני יעקב מתגלה דעת כי ב׳ פעמים עין הוא מספר[12] ס״ר דדעת, ועיין במאורי אור[13] מע׳ עינים ע״ש. זהו

---

1) מבאר כאן כמה שאלות בזהר:
א) איך נרמז בתיבת כימים אחדים״ על השבע מדות עליונות?
ב) מהו דיוק בפסוק ויהיו **בעיניו** כימים אחדים״?
ג) מהו הפירוש בזהר, דגם לבן רמז ענין הז׳ ספירות במה שאמר טוב תתי״, היכן מרומז ענין זה בתיבת טוב תתי״?

2) מבאר: דיעקב רצה להמשיך הז׳ מדות עליונות, וידוע דבחי׳ דעת״ הוא **כולל** כל הז׳ מדות. ראה תניא סוף פ״ג וז״ל: ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פי׳ אהבה וענפי׳ ויראה וענפי׳, ע״ש.
וזהו שמבאר, דיעקב בגי׳ ז׳ פעמים הוי׳, כנגד הז׳ ספירות ומדות, והם מקבלים חיותם מבחי׳ דעת״, ומרומז זה במה שאמר יעקב ימים אחדים״. ומתחיל לבאר דבחי׳ דעת הוא שֵׁם אהו״ה. ושֵׁם אהוה״ — דעת, הוא **צירוף** אותיות מִשְׁמות חכמה ובינה, דשֵׁם חכמה הוא יהו׳, ושֵׁם בינה הוא אהי׳, וזהו שדעת **מאחד** חכמה ובינה. שתי אותיות ו״ה משֵׁם הוי׳ דחכמה, ושתי אותיות א״ה משֵׁם אהי׳ דבינה, וזהו שֵׁם אהוה״ בדעת. ראה הערה 7.

3) פירוש: מבואר בקבלה ובספרי חסידות דבחי׳ דעת״ **מאחד ומקשר** כמ״ש בתניא שם והדעת מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות״ ע״ש, לפעמים מבואר זהו שהוא מאַחד״ החכמה ובינה ביחד, וכן מאַחד״ ומקשר השכל והמדות ביחד. ראה ספר המאמרים ה׳תשל״ב ד״ה ולקחתם לכם (עמוד 23). ועוד.
וראה קהלת יעקב אות אלף שם אהו״ה וז״ל: אהו״ה שֵׁם הזה הוא סוד גושפנקא דחתים בי׳ שמיא וארעא, ונרמז בראשי תיבות* את השמים ואת הארץ (זוהר חלק א׳ השמטות סימן א׳), ושם הזה הוא לעולם בדעת והוא בגימטריא טוב (פרי עץ חיים שער קריאת שמע פרק כ״ה), וזה שאמר (משלי יט, ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, ושורש זה השם שמקבל **מפנים** דאהיה שבבינה, שני אותיות **ראשונות** דאהי״ה שהן סוד הפנים, ומקבל **מאחוריים** דאבא שהוא סוד הוי״ה שני אותיות **אחרונות** דהוי״ה שהוא ו״ה, וזהו אהוה (כתם פז בראשית), אהוה ראשי תיבות אחורי החכמה ופני הבינה.
*) ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן י׳.

4) פירוש: שם אהו״ה במלוי יודי״ן, הוא: אל״ף (111), + ה״י (15), + וי״ו (22), + ה״י (15) = 163, וכן ימי״ם (100) + אחדי״ם (63) = 163.
והיינו, שֵׁם אהוה״ עצמו זהו בחי׳ דעת״, והמילוי״ — שהוא ע״ד התולדה — זהו השבע מדות **הכלולים** בדעת, כמו אותיות המילוי **הכלול** בהתיבה.

5) מבאר דתיבת ימים״ מרמז על שני דברים, א) ימים קאי על חסד וגבורה, ב) ימים״ קאי על חכמה ובינה, דדעת מאַחד״ שניהם.

6) דבחי׳ דעת״ כולל חסד וגבורה כנ״ל הערה 6 אהבה וענפי׳ ויראה וענפי׳״. בלקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות־דברים עמוד קסה מבאר הטעם דנקראים תרין **עטרין**״ (כתרים) דחסד וגבורה וז״ל: חסד וגבורה שבדעת הם בבחי׳ מקיף על המדות, חסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה דדעת נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרה הוא בחי׳ מקיף, כי הם בבחי׳ מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן.

7) ראה אור התורה תצוה עמוד א׳תשד. שיר השירים עמוד רכב־ג. ועוד.

8) וכמ״ש (משלי ג, יט) הוי׳ בחכמה, ראה זהר חלק ג׳ עמוד קצג, ב. ספר המאמרים ה׳תרנ״ט (קה״ת תשע״א) עמוד עז. ראה לעיל הערה 7. לקמן הערה 13.

9) **שם אהי׳ בבינה**, ראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על מאחז״ל עמוד קיד (מובא בילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן לב) שמביא ראי׳ מגמ׳ קידושין ע, ב כשהקב״ה משרה שכינתו אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל שנא׳ (ירמי׳ ל, כה) בעת ההיא נאם ה׳ אהי׳ לאלקים לכל משפחות ישראל, הוי׳ אהי׳ הוא חכמה ובינה שהוא אב ואם״ ע״ש. סידור עם דא״ח עמוד קנח ד. תורת מנחם ספר המאמרים ה׳תשט״ז עמוד ר. ספר הערכים־חב״ד ח״א עמוד תרמז.
וראה לקוטי תורה פרשת פקודי ז, ד וז״ל: שם אהי׳ במילוי יודי״ן שהוא פנימיות בינה, והענין כי הנה הדם הוא הנפש והוא המחי׳ לכל האברים והוא מבחי׳ בינה, וגם שם אהי׳ בריבוע גימטריא דם כמ״ש בע״ח״ (שער הארת המוחין פ״ז).
וא׳ הטעמים בזה, כי אהי׳ ברבוע בגי׳ ד״ם, כזה: א׳, א״ה, אה״י, אהי״ה = 44. והדם הוא בלב, ובינה ליבא (תיקוני זהר בהקדמה — פתח אליהו), וכן כמו שהדם״ הוא חיות הגוף, כן בינה״ הוא חיות המדות.

10) פירוש (כנ״ל הערה 7): אותיות שֵׁם **אהו״ה** הוא צירוף, אותיות א״ה משֵׁם אהי׳, ואותיות ו״ה משֵׁם הוי׳.

11) פירוש: יעקב בגי׳ ז׳ פעמים הוי׳ (7 X 26 = 281), דיעקב כולל כל הז׳ מדות, וכידוע דבפרטיות יעקב הוא בחי׳ תפארת״ שהוא כולל כל המדות. ראה לעיל סימן טז הערה 6

12) ראה לקוטי תורה להאריז״ל פרשת שמות (ג, ד) בפסוק כי סר לראות ע״ש. ס״ר הוא מספר עשר פעמים שם הוי׳. ה׳ פעמים חסד, וה׳ פעמים גבורה. עיין עוד עץ חיים שער כו (שער הצלם) פרק ג. מאמרי אדמו״ר האמצעי במדבר ח״ד א׳שצח ובהנסמן שם. שם חלק ג׳ עמוד א׳רסח. דברים חלק א׳ עמוד רלז. נביאים וכתובים עמוד צט. ספר המאמרים תרס״ו עמוד שכד. (סה״מ ה׳תשל״ב עמוד 55).

13) וז״ל: עינים הם הארת הדעת היושב בפנים י׳ הויו״ת ה׳ חסדים וה׳ גבורות ק״ל ק״ל בגי׳ עי״ן. ע״ש. (ופירושו: ה׳ פעמים הוי׳ (5 X

שבעיניו דוקא היו כימים אחדים דעת, כי בעינים הוא הארת הדעת, עיניו הוא מספר קמ״ו מספר[14] המלוי בלבד דאהו״ה במילוי יודי״ן, וכשמאיר שם הארת הדעת אהו״ה אז נעשה מספר ימי״ם אחדי״ם הפשוט והמלוי יחדו, וזהו שבעיניו דוקא נעשו בחי׳ ימיםאחדים.

ולבן ג״כ רמז על זה במה שאמר טוב, טו״ב הוא מספר שם אהו״ה פשוט שבדעת המחבר הוי׳ דחכ׳ ואהי׳ דבינה, והיינו לב״ן[15] שהוא ל״ב נתיבות החכמה ונ׳ שערי בינה, (ולבן דלמטה[16] לא ידע מאי קאמר), ולבן אמר רק טו״ב אהו״ה פשוט דדעת, ובעיניו דיעקב נעשה זה ימי״ם אחדי״ם[17] כי מספר עיניו״ עם טו״ב הוא מספר ימי״ם אחדי״ם.

ודע, דיש לומר עוד[18] בימים אחדים, אחדי״ם הוא מספר ס״ג, ימים הוא חשבון מספר האותיות[19] שאחר האותיות דשם ס״ג שהם כז״ה ו״כ זב״ז ו״כ מספר ימים, והיינו בינה, כי יסוד אימא הוא בדעת כידוע בענין[20]אתי מפתחא דכליל שית וסתים פתחהא, וד״ל.

והיינו ג״כ מה ששני חיי יעקב הי׳[21] קמ״ז שנה כמספר עי״ן טו״ב, ע״ן עד בואו[22] למצרים, וטו״ב במצרים.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קטז

---

26 = 130), מספר ק״ל בגי׳ עי״ן, וב׳ פעמים ק״ל — כנגד ה׳ חסדים וה׳ גבורות, וזהו עיני״ם לשון רבים).

14) פירוש: המספר דהאותיות המלוי דשם אהו״ה הוא: אל״ף (110) + הי (10) + וי״ו (16) + הי (10) = 146, קמ״ו.
ואם מצרפים הַשֵּׁם עצמו אהו״ה, שהוא מספר י״ז (שהוא בגי׳ טו״ב) היינו 146 + 17 = 163, והוא בגי׳ ימים אחדים״.
נמצא, השם אהו״ה עצמו הוא בחי׳ דעת, והמילוי״ של הַשֵּׁם, שהוא בגי׳ (קמ״ו) עיניו״, הוא **הארת** הדעת, מה שנמשך למדות, והוא ע״ד האותיות המלוי״ **הכלולים** בהתיבה עצמה, כן המדות״ **כלולים** בהדעת.

15) לב״ן הוא ר״ת **ל״ב** נתיבות חכמה, **ונ׳** שערי בינה, והיינו שלבן״ אמר טוב״ שהוא הגי׳ דַּשֵּׁם אהוה״, וקאי על בחי׳ דעת **המחבר** חכמה ובינה, ויעקב **המשיך** זה למטה בהמדות. ראה הערה 21.

16) ראה לעיל סימן יד הערה 8, דיש לבן״ בקדושה למעלה, ויש לבן למטה ע״ש.

17) פירוש: עיני״ו (בגי׳ 146), + טו״ב (17) = 163, וכן ימי״ם (100), + אחדי״ם (63) = 163. והיינו מ״ש בזהר דכוונת יעקב הי׳ **להמשיך** לרחל הז׳ מדות (הכלולים בדעת), כמ״ש למיתב גבה כדקא יאות . לאשכחא כגוונא עלאה״, וזהו שתיבת עיניו״ הוא הגי׳ דהמילוי״ דַּשֵּׁם אהו״ה (שבדעת). דפירוש המילוי״ הוא מה שנמשך האותיות בגילוי יותר, וכן יעקב **המשיך** לרחל הז׳ מדות וד״ל.
וזהו שלבן״ אמר **טוב** תתי״ גי׳ אהו״ה — דעת, וביעקב ויהיו **בעיניו**״ — המילוי דאהו״ה, — להמשיך הז׳ מדות (הכלולים בדעת) לרחל.

18) פירוש: דלפי פירוש הראשון תיבות תימים אחדים״ קאי על בחי׳ הדעת״, דהם בגי׳ שם אהו״ה — הַשֵּׁם עצמו (17) + האותיות המילוי״ (146) כנ״ל בהערה 21.
ולפי הפירוש כאן דיש לומר עוד״, התיבות ימים אחדים״ קאי על בינה״ **דהחיות**״ של המדות שבדעת הוא מבינה״. ראה ביאור הערה 24.

19) פירוש: שם ס״ג הוא: יו״ד (20), + ה״י (15), + וא״ו (13), + ה״י (15) = 63, ס״ג.
והאותיות שאחרי שם ס״ג הוא: אחר יו״ד הוא אותיות כז״ה (32), אחר אותיות ה״י הוא ו״כ (26), אחר אותיות וא״ו הוא זב״ז (16), אחר אותיות ה״י הוא ו״כ (26).
ביחד 32 + 26 + 16 + 26 = 100, מספר ימי״ם.
סך הכל: 63 + 100 — 163, כמספר ימי״ם (100), + אחדי״ם (63) = 163.

20) לשון הזהר חלק ב׳ עמוד קעז, א. ראה דרך מצותיך עמוד מו וז״ל: הדעת הוא הנקרא בזהר מפתחא דכליל שית דהיינו שהוא פנימי׳ המדות כמו שאנו רואים שהמדות בטילים ונמשכים אחר הדעת, כי כשהאדם יודע ומרגיש את עצמו הרי אנו רואים בחוש שלפי שהוא מרגיש את עצמו וחיותו מאד אזי מדותיו מתפעלים בהתפעלות רב לאהוב הטוב ולשנוא הרע יותר מכפי שיתפעל בעת שאינו מרגיש עצמו כל כך, כגון כשטרוד באיזה ענין גדול שאז אינו מרגיש עצמו כל כך, שאז לא יתפעל כל כך במדותיו באהבה ושנאה, נמצא שהמדות נגררים אחר הדעת שהוא ההרגשה כנ״ל, ולכן נק׳ מפתח לששה המדות החג״ת נה״י כמו המפתח שפותח התפעלות המדה ומעוררה או סוגרה ע״י שמסיח דעתו וכו׳.
ושרשו נמשך מאחוריים דיסוד אימא, וכמו שנתבאר לעיל שלגבי השגת המהות אינו אלא בחי׳ אחוריים בלבד שהוא רק ידיעת המציאות לבד, ולפי שכח ההבנה הוא להבין מהות הדבר, אם כן כח הידיעה של המציאות הוא בחי׳ אחוריים שלו לבד שז״ס אחזה אלוה כמש״ל, ע״ש.
ראה גם לקוטי תורה פרשת ואתחנן ו, ד. תורת חיים שמות תכד, א.

21) פירוש: דכמו בלבן״ ויעקב״ הי׳ שני דברים, לבן״ אמר טוב״ בגי׳ שֵׁם אהו״ה — דעת עצמו, ויעקב המשיך זה למטה, וזהו המילוי״ שהוא בגי׳ עיניו״, כן במספר שני חיי יעקב הי׳ שני המספרים עי״ן וטוב״.
נמצא דביעקב״ מרומז ב׳ דברים, א) בהשֵׁם עצמו, היינו בהגימטריא דיעקב״, ב) במספר **שני** חייו, והיינו:
א) בהגי׳ דהשֵׁם יעק״ב 182, דהוא בגי׳ ז׳ פעמים הוי׳, הו״ע הז׳ מדות.
ב) ורמז בשני חייו״ קמ״ז שנים דהוא בגי׳ ז׳ פעמים שֵׁם אהי׳ בבינה (וכנ״ל הערה 13), דכל עבודת יעקב הוא להמשיך הז׳ מדות למטה — ששרשם מבינה, היינו חיבור״ הז׳ פעמים הוי׳ — המדות, עם הז׳ פעמים אהי׳ — בינה וד״ל. ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן. לקמן סימן מח. ובילקוט לוי יצחק פרשת ויחי פרק מז פסוק כח.

22) בראשית מז, כח.

יט, ב – זאת חוקת התורה' אשר צוה ה' לאמור דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול

א. ויקחו אליך פרה אדמה. אדמה לעתיד כשיקיצו ישני אדמה יטהרם באפר פרת משה, שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, וזהו אדמה תמימה, **תמימה** אותיות **המתים**, כשיחיו המתים. **אשר אין בה מום** ישראל שנאמר (שיר השירים ד, ז) כלך יפה רעיתי ומום אין בך. **אין בה** אותיות הנביא.

[**אשר אין בה** מום, **בה** בגימטריא שבעה, ואותיות **בה** שתים, הרי תשע, רמז תשע פרות נעשו, והעשירית בימות המלך המשיח שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם.]

רמזי רבינו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

ב. בנוגע הטהרה דפרה אדומה, על ידי הפרה העשירית שיעשה מלך המשיח[2], יש לומר, שמכין שמשה ואהרן עמהם[3], הרי, כל פרטי העבודה דפרה אדומה יהיו על ידי אהרן הכהן[4] – כי:

הטעם לכך שעשיית הפרה היתה על ידי אלעזר בן אהרן[5], מצוותה בסגן[6], הוא, מפני שיש סיבה המעכבת את עשיית הפרה על ידי אהרן, שאין קטיגור נעשה סניגור כו'[7].

אמנם, לעתיד לבוא, שאז יושלם לגמרי התיקון על חטא העגל, כמ"ש[8] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", לא שייך טעם זה, ובמילא, בודאי יעשה אהרן את הפרה, שהרי, כהן גדול, "כל עת שירצה להקריב מקריב כל מה שירצה"[9], ופשיטא – כפי שמבין גם בן חמש למקרא – שאהרן לא יוותר, ח"ו, על העבודה דעשיית הפרה, שכן, למרות ענוותנותו כו', ירצה שעבודת הפרה תהי' בתכלית השלימות על ידי עבודתו באופן ד"לא שינה"[10] (באופן נעלה יותר מהעדר השינוי בעבודת שאר הכהנים).

וזוכים לקיום היעוד[11] (בהפטרה דפרשת פרה) "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם גו' אטהר אתכם", ובלשון המשנה[12] "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם כו'", כאמור, על ידי הפרה העשירית שיעשה מלך המשיח.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ז חלק ב עמוד 671 (הנחה בלתי מוגה)

ג. הנוגע במת וגו' הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר וגו' (במדבר יט, יא-יב). יש בזה הפסוק רמז גדול, כי אף בזמן שאין אפר פרה יוכל אדם לטהר את עצמו כשדבק בהתמדת התורה ולומד ומלמד על מנת לשמור ולעשות ולקיים, וכבר אמרו רז"ל (בראשית רבה ח, ב) יומו של הקב"ה אלף שנים, וכוונתם כי הימים אשר היו בתחילת היצירה שברא הש"י שבעת ימי בראשית רומזים לששת אלפים שנה[13] וחד חרוב[14] הרומז לעולם שכולו שבת (ראה סנהדרין צז, א) הרי שכל יום מהימים האלה רמז לאלף שנה כמו שהאריך בזה הרמב"ן בפרשת בראשית (ב, ג) עיין שם.

והנה התורה נתנה באלף השלישי שהוא יום השלישי והמתחטא ביום השלישי כלומר שמתחטא ומטהר את עצמו מהתורה הנתנה ביום השלישי אזי ביום השביעי יטהר כי אז תגמור טהרתו בעולם הבא שהוא יום השבת יום שכולו שבת ואם חס ושלום לא יתחטא ביום השלישי אזי ביום השביעי לא יטהר כי מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (עבודה זרה ג, א).

של"ה עה"ת

ד. ויאמר ה' אל משה עשה לך. יש ללמוד תחיית המתים מקל וחומר מנחש הנחשת, ומה נחש הנחשת שהטילו מיתה עשה בו הקב"ה חיים שנאמר והביט אל הנחש וחי, תחיית המתים שכולו חיים על אחת כמה וכמה.

זוהר – ילקוט ראובני

---

1) **יט, ב – זאת חקת התורה...**: עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן שיז, ביאור המשך הפרשיות דספר במדבר. (ועיין פרשת משפטים סימן קצה דכתב רבינו בחיי וז"ל דרשו חז"ל לעתיד לבוא הקב"ה מגלה להם לישראל מפני מה צותה התורה בשר בחלב ופרה אדומה וכו').

2) רמב"ם הלכות פרה אדומה סוף פרק ג. נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות חלק כח עמוד 131 ואילך. ושם נסמן. (עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן לו).

3) ראה יומא ה, ב. תוס' ד"ה אחד – פסחים קיד, סוף עמוד ב.

4) עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן לו הערה 2. סימן קז הערה 60, דפרטי העבודה נעשה על ידי הכהן, אבל הציווי וההוראה באה לעתיד על ידי מלך המשיח, עיין שם.

5) חוקת יט, ג.

6) פירוש רש"י על הפסוק.

7) פירוש רש"י שם (השני).

8) זכרי' יג, ב.

9) רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ה הלכה יב.

10) ספרי ופירוש רש"י בהעלותך ח, ג. וראה אור התורה בהעלותך עמוד שכז. ועוד.

11) יחזקאל לו, כה.

12) יומא בסופה.

13) **שבעת ימי בראשית רומזים לששת אלפים שנה**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בראשית סימן רלז. פרשת בהר סימן ו, ובהנסמן שם.

14) **רומזים לששת אלפים שנה וחד חרוב וכו'**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בחוקותי סימן פז. פרשת בהר סימן ו, ובהנסמן שם.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמוד ב

1 ולבאורה מדוע הוצרך הפסוק לומר כן, **וַהֲלֹא** דִּין הוּא – אפשר ללמוד
2 דין זה מבמה מצינו, **הוֹאִיל וְחַיֵּיב אָדָם בְּאָדָם** – אדם שהרג אדם
3 במיתה, **וְחַיֵּיב שׁוֹר בְּאָדָם** –שור שהרג אדם לסוקלו, **מַה כְּשֶׁחַיֵּיב אָדָם**
4 **בְּאָדָם לֹא שָׁנָא בֵּין קְטַנִּים לִגְדוֹלִים** – אין חילוק אם הרג לגדול או
5 לקטן, ובשניהם חייב הרוצח מיתה, **אַף כְּשֶׁחַיֵּיב שׁוֹר בְּאָדָם לֹא**
6 **תַּחֲלוֹק בּוֹ בֵּין קְטַנִּים לִגְדוֹלִים. וְעוֹד**, הרי **קַל וָחוֹמֶר הוּא, וּמָה אָדָם**
7 **בְּאָדָם שֶׁלֹּא עָשָׂה בּוֹ קְטַנִּים** הרוצחים **כִּגְדוֹלִים** הרוצחים, שקטן
8 שהרג אינו חייב מיתה, ומכל מקום **חַיֵּיב בּוֹ עַל** רציחת **הַקְּטַנִּים**
9 **כִּגְדוֹלִים**, שכן אף אם הנהרג היה קטן חייבים עליו מיתה,

◆ יום ראשון ד' תמוז ◆

יט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

א ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר:

(ב) זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל:

ב דָּא גְּזֵרַת אוֹרַיְתָא דִּי פַקִּיד יְיָ לְמֵימָר מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְּבוּן לָךְ תּוֹרְתָא סְמִיקְתָּא שְׁלֶמְתָּא דִּי לֵית בָּהּ מוּמָא דִּי לָא סְלִיק עֲלַהּ נִירָא:

רש"י ◂ **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה** • לְפִי שֶׁהַשָּׂטָן וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל, לוֹמַר: מַה הַמִּצְוָה הַזֹּאת וּמַה טַּעַם יֵשׁ בָּהּ? לְפִיכָךְ כָּתַב בָּהּ "חֻקָּה", גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ. **וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ** • (במדבר רבה)

לְעוֹלָם הִיא נִקְרֵאת עַל שְׁמִךָ: פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר. **אֲדֻמָּה תְּמִימָה** • שֶׁתְּהֵא תְּמִימָה בַּאֲדִמִּימוּת, שֶׁאִם הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת — פְּסוּלָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יערויין לקו"ש כרך יח עמ' 229 – מתוך 'לקראת שבת')

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה . . וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה (יט, ב־ג)

אוֹדוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (במדב"ר פי"ט, ג) שֶׁאֲפִילּוּ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ 'הֶחְכָּם מִכָּל אָדָם' אָמַר: "עַל כָּל אֵלֶּה עָמַדְתִּי, וּפָרָשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדֻמָּה חָקַרְתִּי וְשָׁאַלְתִּי וּפִשְׁפַּשְׁתִּי אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי". וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, גַּבֵּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם מָצִינוּ בַּמִּדְרָשׁ (במדב"ר שם ועוד): "אָמַר לוֹ הַקָּבָ"ה לְמֹשֶׁה, לְךָ אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה". וְצָרִיךְ בֵּאוּר, בְּאֵם גִּלָּה הַקָּבָ"ה טַעַם פָּרָה לְמֹשֶׁה, מַדּוּעַ לֹא הִשִּׂיגָהּ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ. וְכֵן, לְאַחַר שֶׁגִּלָּה ה' טַעֲמָהּ לְמֹשֶׁה, מַדּוּעַ לֹא גִּלָּהוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה: כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, גַּם אִלּוּ הַמּוּבָנוֹת לָנוּ בְּסִבָּרָא, יְסוֹדָן וּמְקוֹרָן הוּא "חֻקָּה", שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה שִׂכְלִית. שֶׁלָּכֵן נִקְרְאָה הַפָּרָה, שֶׁהִיא הַמִּצְוָה בָּהּ נִכָּר בְּגִלּוּי יֶתֶר הַפְלָאָתָהּ לְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל — "חֻקַּת הַתּוֹרָה".

אַף לְאַחַר שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בְּטַעֲמִים שִׂכְלִיִּים, יְכוֹלָה לִהְיוֹת אֵיזוֹ מְחֻשָּׁבָה שֶׁבְּאֵם יַכְרִיחַ הַשֵּׂכֶל שֶׁאֵין מָקוֹם חַס־וְשָׁלוֹם לְאֵיזֶה מִצְוָה, לֹא יִמְסְרוּ נַפְשָׁם עָלֶיהָ. אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא נִתְגַּלְּתָה טַעַם פָּרָה אֲדֻמָּה לְכָלַל יִשְׂרָאֵל, בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה לְכָל הַפָּחוֹת מִצְוָה אַחַת שֶׁלֹּא נִתְלַבְּשָׁה בְּטַעֲמִים שִׂכְלִיִּים, וְעַל־יְדֵי־זֶה, יִהְיֶה כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ בְּכָלַל יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוּי גַּם בְּשֹׁאָר דְּבָרִים.

רַק מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, לִהְיוֹתוֹ בָּטֵל לַהַקָּבָ"ה בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, יָכֹל לְהַשִּׂיג גַּם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה לְגַמְרֵי, דְּכֵיוָן שֶׁמְּצִיאוּתוֹ לֹא נִפְרֶדֶת כְּלָל מֵהַשֵּׁם־יִתְבָּרַךְ, הֲרֵי אֶצְלוֹ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ לְהַשֵּׁם־יִתְבָּרַךְ דָּבָר טִבְעִי הוּא, וְזוֹ הַכַּוָּנָה שֶׁהִשִּׂיג טַעַם פָּרָה, הַיְינוּ שֶׁהוּנַח בְּמְצִיאוּתוֹ בְּהַנָּחָה פְּשׁוּטָה הַבִּטּוּל לֶאֱלוֹקוּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1061)

פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר (רש"י יט, ב) מִלַּת "בַּמִּדְבָּר" מְיֻתֶּרֶת לְכְאוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִים שְׁמֹשֶׁה הָיָה כָּל יָמָיו בַּמִּדְבָּר, וּבְוַדַּאי שֶׁגַּם אֶת הַפָּרָה עָשָׂה שָׁם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אָדָם עָלוּל לוֹמַר: אֵיךְ בְּכֹחִי לְטַהֵר גַּם יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּדַרְגָּה בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ מְדוּבָּר אוֹדוֹת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשֵׂית הַטָּהֳרָה מִטּוּמְאָה הֵכִי חֲמוּרָה, טוּמְאַת מֵת, שֶׁ"נִּתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה" כֵּיוָן שֶׁ"לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בַּמָּה תִּהְיֶה טָהֳרָתוֹ", עַד שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּבָ"ה "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה גּוֹ' וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדוּמָה וְגוֹ'".

וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית - שֶׁטּוּמְאַת מֵת (הָעֵדֶר הַחִיּוּת) מוֹרֶה עַל מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁנִּתְעַלְּמָה הַדְּבֵיקוּת בַּה' מְקוֹר הַחַיִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כּוּלְכֶם הַיּוֹם", וְהַטָּהֳרָה מִמַּעֲמָד וּמַצָּב זֶה (לִפְעֹל גִּלּוּי הַחִיּוּת עַל־יְדֵי דְּבֵקוּתוֹ בַּה') הוּא עִנְיַן שֶׁל "חֻקָּה", "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", וְנַעֲשֵׂית בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה", "לְעוֹלָם הִיא נִקְרֵאת עַל שְׁמִךָ, פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר", הַיְינוּ, שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לָקְחַת פָּרָה אֲדֻמָּה - פָּרָה גַּשְׁמִית כִּפְשׁוּטָהּ, וְנוֹסֵף לָכָךְ, גַּם (פָּרָה) אֲדֻמָּה, שֶׁמְּוֹרָה עַל הַגְבּוּרוֹת, תֹּקֶף הַחֲמִימוּת ("קָאךְ") בְּגַשְׁמִיּוּת וְחָמְרִיּוּת - וְלֹא רַק לְהַעֲלוֹת הַ"פָּרָה אֲדֻמָּה" עַצְמָהּ, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מֵהַ"פָּרָה אֲדֻמָּה" אֲפִלּוּ שֶׁעַל־יָדוֹ תִּהְיֶה הַטָּהֳרָה מִטּוּמְאָה הֵכִי חֲמוּרָה.

וְהִנֵּה, אֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה נָחְלָק לְג' חֲלָקִים: חֵלֶק א', לִטֹּל מִמֶּנּוּ בְּנֵי הָעֲיָרוֹת וְכָל הַצְּרִיכִים לְהִטָּהֵר. חֵלֶק ב', כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת מְקֻדָּשִׁין הַיְמָנָה. וְחֵלֶק ג', נָתוּן לְמִשְׁמֶרֶת. כְּלוֹמַר, שֶׁהַטָּהֳרָה שֶׁל טְמֵא מֵת הִיא לֹא רַק מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, אֶלָּא גַּם מֵאֵפֶר פָּרוֹת אֲחֵרוֹת (תֵּשַׁע פָּרוֹת) שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַחֲרֵי זְמַנּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אֲבָל, לְעֲשִׂיַּת הַפָּרוֹת הָאֲחֵרוֹת הָצְרְכוּ לְאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁמִּמֶּנָּה מְקֻדָּשִׁין כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לַעֲשִׂיַּת פָּרוֹת אֲחֵרוֹת, וְעַד שֶׁגַּם לַעֲשִׂיַּת הַפָּרָה הָעֲשִׂירִית עַל־יְדֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, יִצְטָרְכוּ לְקַדֵּשׁ מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁקָּיְמִים לְעוֹלָם.

וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה - שֶׁפְּעוּלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (כּוֹלֵל גַּם אִתְּפַשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דָּרָא וְדָרָא) לְגַלּוֹת הַחִיּוּת שֶׁל הַדְּבִיקוּת בַּה' אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (גַּם זֶה שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל טְמֵא מֵת), הוֹלֶכֶת וְנִמְשֶׁכֶת גַּם בְּכָל הַדּוֹרוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעוֹסְקִים בְּכָךְ (כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים שֶׁעוֹשִׂים פָּרוֹת אֲחֵרוֹת) חֲדוּרִים בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (שֶׁמְּקַדְּשִׁין בְּאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה).

. . . כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל טְמֵאַת מֵת, שֶׁלֹּא רוֹאִים בּוֹ חִיּוּת הַקְּדֻשָּׁה - חַיָּבִים לְטַהֲרוֹ, לְהַחֲיוֹתוֹ בְּחִיּוּת שֶׁל קְדֻשָּׁה, וְדָבָר זֶה הוּא בְּכֹחוֹ וּבִיכָלְתּוֹ (וּבְמֵילָא גַּם חוֹבָתוֹ) שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כֵּיוָן שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ (מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ) נָתַן וְנוֹתֵן לוֹ מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁלּוֹ ("מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הָאט דִּיר גֶעגֶעבֶּן אוּן גִּיט דִּיר, פּוּן דֶעם אֵפֶר פּוּן זַיִן פָּרָה"), וּבְמֵילָא, פְּעוּלָתוֹ הִיא בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה - "לְעוֹלָם הִיא נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה".

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּאוּר בְּדִיּוּק לְשׁוֹן רַשׁ"י "פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר" - שֶׁלְּכְאוֹרָה, מַאי קָא־מַשְׁמַע־לָן. הֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה בַּמִּדְבָּר, וּבְוַדַּאי שֶׁגַּם אֶת הַפָּרָה עָשָׂה שָׁם - שֶׁבָּזֶה מְלַמְּדֵנוּ שֶׁגַּם אֵצֶל יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּמָקוֹם וְדַרְגָּא שֶׁל מִדְבָּר, "נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין מָיִם", יְכוֹלִים לִפְעֹל עִנְיַן הַטָּהֳרָה, וְעַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁהַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁמְּמֻנָּה מְקֻדָּשִׁין הַכֹּהֲנִים לַעֲשִׂיַּת כָּל הַפָּרוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, הָיְתָה בַּמִּדְבָּר דַּוְקָא, שֶׁבּוֹ מְדֻגָּשׁ הַצַּרְךְ בְּעִנְיַן הַטָּהֳרָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁאֵין מְלִינִים בָּהּ אֶת הַמֵּת, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּכְלָלוּתָהּ (וּבִפְרָט עַל־פִּי מַאֲמָר רַז"ל עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל), אֶלָּא בְּחוּץ לָאָרֶץ דַּוְקָא, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת "מִדְבָּר" בְּיִחַס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם.

זֹאת וְעוֹד:

נוֹסָף לְכָךְ שֶׁעַל־יְדֵי אֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה נַעֲשֵׂית הַטָּהֳרָה שֶׁלּוֹ, צְרִיכִים לִפְעֹל עָלָיו שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ יוּכַל לִשְׁרוֹף פָּרָה וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אֵפֶר לְטַהֵר אֲחֵרִים, שֶׁיִּהְיֶה בְּעַצְמוֹ מַשְׁפִּיעַ עַל אֲחֵרִים לְהַחֲיוֹתָם בְּעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה, "טוֹפֵחַ עַל־מְנַת לְהַטְפִּיחַ".

וְגַם עִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה דַּוְקָא - שֶׁחֵלֶק מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת מְקֻדָּשִׁין הֵימֶנָּה, שֶׁמְּקֻדָּשִׁין אֶת עוֹשֵׂה הַפָּרָה בְּאֵפֶר הַפָּרָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה. וְדוּגְמָתוֹ בָּעֲבוֹדָה, שֶׁגַּם הֶמְשֵׁךְ פְּעוּלָתוֹ לְטַהֵר אֲחֵרִים (לְאַחֲרֵי שֶׁנַּעֲשָׂה טָהוֹר בְּעַצְמוֹ) הוּא בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אָמְנָם, כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד גֹּדֶל הַטְּרָדָה בְּפֹעַל עַל הַזּוֹלֶת ("יֶענעם בּאַלעֶבּן"), לְטַהֲרוֹ, וְעַד לַעֲשׂוֹתוֹ טוֹפֵחַ עַל־מְנַת לְהַטְפִּיחַ, יִתְכַּן שֶׁיִּשְׁכַּח עַל עַצְמוֹ - יֵשׁ צֹרֶךְ לְהַזְהִיר גַּם בְּנוֹגֵעַ לָעֲבוֹדַת עַצְמוֹ ("אַליין לָעבֶּן"), וּכְפִתְגָּם כ"ק מו"ח אַדְמו"ר "וועגן זיך אַליין דאַרף מען אויך ניט פאַרגעסן" [=גַּם עַל עַצְמוֹ לֹא צָרִיךְ לִשְׁכֹּחַ].

וְגַם עִנְיָן זֶה מְרֻמָּז בְּאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה - שֶׁחֵלֶק מִמֶּנּוּ הָיָה נָתוּן "לְמִשְׁמֶרֶת", לְלַמְּדָךְ, שֶׁנּוֹסַף עַל הַפְּעֻלָּה עִם הַזּוֹלֶת בְּחֵלֶק הָאֵפֶר שֶׁבּוֹ מְטַהֲרִים אֶת הַטְּמֵאִים, וּמִמֶּנּוּ מְקֻדָּשִׁין לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת, יֶשְׁנוֹ גַּם חֵלֶק שֶׁנִּתָּנוּן לְמִשְׁמֶרֶת, שֶׁבָּזֶה מְרוּמָּזֶת הָעֲבוֹדָה עִם עַצְמוֹ.

וְהַהוֹרָאָה מִזֶּה - שֶׁצְּרִיכִים לְהִתְעַסֵּק בְּהַשְׁפָּעָה עַל הַזּוֹלֶת, "גַּם נֵאר וואָס מען לעֶבט אַליין, נאָר מען באַלעֶבט אויך אַנדערע", וּכְדִבְרֵי כ"ק מו"ח אַדְמו"ר בְּהֶמְשֵׁךְ הַשִּׂיחָה הַנַּ"ל שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לְהַשְׁפִּיעַ עַל שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה מִנְיָנִים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל!

(ג) וְנָתַתָּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו:

ג וְתִתְּנוּן יָתַהּ לְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְיִפֵּק יָתַהּ לְמִבְּרָא לְמַשְׁרְיָתָא וְיִכּוֹס יָתַהּ קֳדָמוֹהִי:

רמ"י ◂ אֶלְעָזָר • (ספרי) מִצְוָתָהּ בַּסְּגָן. אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • (יומא סח ספרי) חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו • (יומא מב) זָר שׁוֹחֵט, וְאֶלְעָזָר רוֹאֶה.

(ד) וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים:

ד וְיִסַּב אֶלְעָזָר כַּהֲנָא מִדְּמָהּ בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיַדֵּי לְקֳבֵל אַפֵּי מַשְׁכַּן זִמְנָא מִדְּמָהּ שְׁבַע זִמְנִין:

רמ"י ◂ אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד • עוֹמֵד בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וּמִתְכַּוֵּן וְרוֹאֶה פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל בְּשָׁעַת הַזָּאַת הַדָּם (יומא כח)•

(ה) וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ
וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף׃

ה וְיוֹקַד יָת תּוֹרְתָא לְעֵינוֹהִי יָת מַשְׁכַּהּ וְיָת
בִּשְׂרַהּ וְיָת דְּמַהּ עַל אָכְלַהּ יוֹקֵד׃

(ו) וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ
אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה׃

ו וְיִסַּב כָּהֲנָא אָעָא דַּאֲרְזָא וְאֵזוֹבָא וּצְבַע
זְהוֹרִי וְיִרְמֵי לְגוֹ יְקִידַת תּוֹרְתָא׃

(ז) וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא
אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב׃

ז וְיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי כָּהֲנָא וְיִסְחֵי בִּשְׂרֵהּ בְּמַיָּא
וּבָתַר כֵּן יֵעוּל לְמַשְׁרְיָתָא וְיֵהֵי מְסָאַב כָּהֲנָא
עַד רַמְשָׁא׃

רש״י ◂ אֶל־הַמַּחֲנֶה • לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה, שֶׁאֵין טָמֵא מְשֻׁלָּח חוּץ לִשְׁתֵּי מַחֲנוֹת, אֶלָּא זָב וּבַעַל קֶרִי וּמְצֹרָע. וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב • סָרְסֵהוּ וְדָרְשֵׁהוּ: ״וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה״.

(ח) וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃

ח וּדְמוֹקֵד יָתַהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי בְּמַיָּא וְיִסְחֵי
בִּשְׂרֵהּ בְּמַיָּא וְיֵהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא׃

(ט) וְאָסַף ׀ אִישׁ טָהוֹר אֶת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא׃

ט וְיִכְנוֹשׁ גְּבַר דְּכֵי יָת קִטְמָא דְּתוֹרְתָא וְיַצַּנַּע
לְמִבְרָא לְמַשְׁרְיָתָא בַּאֲתַר דְּכִי וִיהֵי
לְכְנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּרָא לְמֵי אַדָּיוּתָא
חַטָּאתָא הִיא׃

רש״י ◂ וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • (פרה פ״ג) לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים מִתְחַלֶּקֶת: אֶחָד נָתַן בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת, וְאֶחָד נָתַן בַּחֵיל; זֶה שֶׁל מִשְׁמָרוֹת הָיָה חוּץ לָעֲזָרָה, לִטֵּל מִמֶּנּוּ בְּנֵי הָעֲיָרוֹת וְכָל הַצְּרִיכִין לְהִטָּהֵר. וְזֶה שֶׁבְּהַר הַמִּשְׁחָה – כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת מְקֻדָּשִׁין הַיְמֶנָּה. וְזֶה שֶׁבַּחֵיל – נָתוּן לְמִשְׁמֶרֶת מִגְּזֵרַת הַכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת״. לְמֵי נִדָּה • לְמִי הִזָּיָה, כְּמוֹ (איכה ג): ״נַיְדוּ־אֶבֶן בִּי״, (זכריה ב): ״לְיַדּוֹת אֶת־קַרְנוֹת הַגּוֹיִם״ לְשׁוֹן זְרִיקָה. חַטָּאת הִוא • לְשׁוֹן ׳חִטּוּי׳ כְּפִשׁוּטוֹ; וּלְפִי הִלְכוֹתֶיהָ קָרָאהּ הַכָּתוּב ״חַטָּאת״, לוֹמַר שֶׁהִיא כְּקָדָשִׁים לְהֶאָסֵר בַּהֲנָאָה.

(י) וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם
לְחֻקַּת עוֹלָם׃

י וְיצַבַּע דְּכַנּוּשׁ יָת קִטְמָא דְּתוֹרְתָא יָת
לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וִיהֵי לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָיָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן לִקְיָם
עָלָם׃

(יא) הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים׃

יא דְּיִקְרַב בְּמִתָּא לְכָל נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא וִיהֵי
מְסָאַב שַׁבְעָא יוֹמִין׃

(יב) הוּא יִתְחַטָּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
לֹא יִטְהָר׃

יב הוּא יִדֵּי עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה יִדְכֵּי וְאִם לָא יִדֵּי עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא
תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה לָא יִדְכֵּי׃

רש״י ◂ הוּא יִתְחַטָּא־בּוֹ • בְּאֵפֶר הַפָּרָה (ס״א הַזֶּה).

(יג) כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ:

יג כָּל דְּיִקְרַב בְּמֵתָא בְּנַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא דִּי יְמוּת וְלָא יַדֵּי עֲלוֹהִי יָת מַשְׁכְּנָא דַּיְיָ סָאַב וְיִשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל אֲרֵי מֵי אַדָּיוּתָא לָא אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאֲב יְהֵי עוֹד סְאוּבְתֵּהּ בֵּהּ:

רש"י ◂ **בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ** • וְאֵיזֶה מֵת? שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם, לְהוֹצִיא נֶפֶשׁ בְּהֵמָה, שֶׁאֵין טֻמְאָתָהּ צְרִיכָה הַזָּאָה (וְלֹא טֻמְאַת שִׁבְעָה). דָּבָר אַחֵר: בְּנֶפֶשׁ, זוֹ רְבִיעִית דָּם (חולין עב). **אֶת־מִשְׁכַּן ה' טִמֵּא** • אִם נִכְנָס לָעֲזָרָה אֲפִלּוּ בִּטְבִילָה, בְּלֹא הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. **עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ** • אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּבַל.

(יד) זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים:

יד דָּא אוֹרַיְתָא אֱנָשׁ אֲרֵי יְמוּת בְּמַשְׁכְּנָא כָּל דְּעָלֵל לְמַשְׁכְּנָא וְכָל דִּי בְּמַשְׁכְּנָא יְהֵי מְסָאֲב שַׁבְעָא יוֹמִין:

רש"י ◂ **כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל** • בְּעוֹד שֶׁהַמֵּת בְּתוֹכוֹ.

(טו) וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא:

טו וְכֹל מָן דַּחֲסַף פְּתִיחַ דְּלֵית מְגוּפַת שְׁיִיעַ מַקַּף עֲלוֹהִי מְסָאֲב הוּא:

רש"י ◂ **וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ** • (חולין כה א) בִּכְלִי חֶרֶס הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה מִגַּבּוֹ אֶלָּא מִתּוֹכוֹ, לְפִיכָךְ אִם אֵין מְגוּפַת צְמִידָתוֹ פְּתוּלָה עָלָיו יָפֶה בְּחִבּוּר — טָמֵא הוּא. הָא אִם יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו — טָהוֹר. **פָּתִיל** • לְשׁוֹן מְחֻבָּר, בִּלְשׁוֹן עִבְרִי. וְכֵן (בראשית ל): "נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי", נִתְחַבַּרְתִּי עִם אֲחוֹתִי.

(טז) וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקֶבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים:

טז וְכֹל דִּי יִקְרַב עַל אַפֵּי חַקְלָא בְּקְטֵל חַרְבָּא אוֹ בְּמֵתָא אוֹ בִּגְרְמָא דֶּאֱנָשָׁא אוֹ בְקִבְרָא יְהֵי מְסָאֲב שַׁבְעָא יוֹמִין:

רש"י ◂ **עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה** • (חולין עב) רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: לְרַבּוֹת גּוֹלֶל וְדוֹפֵק. וּפְשׁוּטוֹ: "עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה", שֶׁאֵין שָׁם אֹהֶל — מְטַמֵּא הַמֵּת שָׁם בִּנְגִיעָה.

(יז) וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי:

יז וְיִסְבּוּן לְדִמְסָאֲב מֵעֲפַר יְקֵדַת חַטָּאתָא וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי מֵי מַבּוּעַ לְמָן:

◆ יום שני ה' תמוז ◆

(יח) וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר:

יח וְיִסַּב אֵזוֹבָא וְיִטְבּוֹל בְּמַיָּא גְּבַר דְּכֵי וְיַדֵּי עַל מַשְׁכְּנָא וְעַל כָּל מָנָיָא וְעַל נַפְשָׁתָא דִּי הֲווֹ תַמָּן וְעַל דְּיִקְרַב בְּגַרְמָא אוֹ בְקְטֵלָא אוֹ בְּמֵתָא אוֹ בִּקְבְרָא:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יט (יז) **מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי.** מִכָּאן רֶמֶז לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה כֹּהֵן וְלֵוִי וְיִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר **וְנָתַן עָלָיו** הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת **מַיִם** כְּמַא דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה נה א) הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם, וְגַם נִקְרֵאת עֵץ **חַיִּים** שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג יח) עֵץ חַיִּים הִיא, [**אֶל כֶּלִי** נוֹטָרִיקוֹן] **כֹּהֵן לֵוִי יִשְׂרָאֵל**: תורה יח

(יט) וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב:

יט וְיַדֵּי דַכְיָא עַל מְסָאֲבָא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְיַדַּכְּנֵהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְיִצַּבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְמַיָּא וְיִדְכֵּי בְּרַמְשָׁא׃

רש"י ◂ **וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי** • (ספרי) הוּא גְּמַר טָהֳרָתוֹ.

(כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא:

כ וּגְבַר דִּי יִסְתָּאַב וְלָא יִדְּכֵי עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ קְהָלָא אֲרֵי יָת מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ סְאַב מֵי אַדָּיוּתָא לָא אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאֲבָ הוּא׃

רש"י ◂ **וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וגו'** • אִם נֶאֱמַר "מִקְדָּשׁ", לָמָּה נֶאֱמַר "מִשְׁכָּן" כו'? כְּדַאִיתָא בִּ'שְׁבוּעוֹת' (דף טז).

(כא) וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:

כא וִיהֵי לְהוֹן לִקְיָם עָלָם וּדְיַדֵּי מֵי אַדָּיוּתָא יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וּדְיִקְרַב בְּמֵי אַדָּיוּתָא יְהֵי מְסָאֲבָ עַד רַמְשָׁא׃

רש"י ◂ **וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה** • (נדה ט, יומא יד) רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁהַמַּזֶּה טָהוֹר, וְזֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁהַנּוֹשֵׂא מֵי חַטָּאת — טָמֵא טֻמְאָה חֲמוּרָה לְטַמֵּא בְּגָדִים שֶׁעָלָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּנּוֹגֵעַ. וְזֶה שֶׁהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן "מַזֶּה", לוֹמַר לְךָ שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין עַד שֶׁיְּהֵא בָּהֶן שִׁעוּר הַזָּאָה. **וְהַנֹּגֵעַ וגו' יִטְמָא** • וְאֵין טָעוּן כִּבּוּס בְּגָדִים.

(כב) וְכָל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב: פ

כב וְכֹל דִּי יִקְרַב בֵּהּ מְסָאֲבָא יְהֵי מְסָאֲבָ וֶאֱנָשׁ דְּיִקְרַב בֵּהּ יְהֵי מְסָאֲבָ עַד רַמְשָׁא׃

רש"י ◂ **וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב** • "הַטָּמֵא" הַזֶּה שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת "יִטְמָא". **וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת** • בּוֹ בְּטֻמְאַת מֵת. **תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב** • מִכָּאן לָמְדְנוּ, שֶׁהַמֵּת אָבִי אָבוֹת הַטֻּמְאָה, וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ אַב הַטֻּמְאָה וּמְטַמֵּא אָדָם. וְזֶהוּ פֵּרוּשָׁהּ לְפִי מַשְׁמָעָהּ וְהִלְכוֹתֶיהָ. וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה הֶעְתַּקְתִּי מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, וְזֶהוּ: (ב) **וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ** • מִשֶּׁלָּהֶם, כְּשֵׁם שֶׁהֵם פְּרָקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב לָעֶגֶל מִשֶּׁלָּהֶם, כָּךְ יָבִיאוּ זוֹ לְכַפָּרָה מִשֶּׁלָּהֶם. **פָּרָה אֲדֻמָּה** • מָשָׁל לְבֶן שִׂפְחָה שֶׁטִּנֵּף פַּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ. אָמְרוּ: תָּבֹא אִמּוֹ וּתְקַנְּחַ הַצּוֹאָה, כָּךְ תָּבֹא פָּרָה וּתְכַפֵּר עַל הָעֶגֶל. **אֲדֻמָּה** • עַל שֵׁם (ישעיה א): "אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע", שֶׁהַחֵטְא קָרוּי אָדֹם. **תְּמִימָה** • עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ תְּמִימִים וְנַעֲשׂוּ בּוֹ בַּעֲלֵי מוּמִין — תָּבֹא זוֹ וּתְכַפֵּר עֲלֵיהֶם וְיַחְזְרוּ לְתַמּוּתָם. **לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל** • כְּשֵׁם שֶׁפָּרְקוּ מֵעֲלֵיהֶם עֹל שָׁמַיִם: (ג) **אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן** • כְּשֵׁם שֶׁנִּקְהֲלוּ עַל אַהֲרֹן, שֶׁהוּא כֹּהֵן, לַעֲשׂוֹת הָעֶגֶל. וּלְפִי שֶׁאַהֲרֹן עָשָׂה אֶת הָעֶגֶל לֹא נַעֲשֵׂית עֲבוֹדָה זוֹ עַל־יָדוֹ, שֶׁאֵין קַטֵּיגוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּיגוֹר: (ד) **וְשָׁרַף אֶת־הַפָּרָה** • כְּשֵׁם שֶׁנִּשְׂרַף הָעֶגֶל: (ו) **עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלָעַת** • שְׁלֹשָׁה מִינִין הַלָּלוּ כְּנֶגֶד שְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ שֶׁנִּפְלוּ בָּעֶגֶל. וְאֶרֶז הוּא הַגָּבֹהַּ מִכָּל הָאִילָנוֹת וְאֵזוֹב נָמוּךְ מִכֻּלָּם, סִימָן, שֶׁהַגָּבֹהַּ שֶׁנִּתְגָּאָה וְחָטָא, יַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כְּאֵזוֹב וְתוֹלַעַת, וְיִתְכַּפֵּר לוֹ: (ט) **לְמִשְׁמֶרֶת** • כְּמוֹ שֶׁפֵּשַׁט הָעֶגֶל שָׁמוּר לְדוֹרוֹת לְפֶרְעָנוּת, שֶׁאֵין לְךָ פְּקֻדָּה שֶׁאֵין בָּהּ מִפְּקֻדַּת הָעֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי וגו'". וּכְשֵׁם שֶׁהָעֶגֶל מְטַמֵּא כָּל הָעוֹסְקִין בּוֹ, כָּךְ פָּרָה מְטַמְּאָה כָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ. וּכְשֵׁם שֶׁנִּטַּהֲרוּ בְּאֶפְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַיִּזֵּר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וגו'", כָּךְ "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וגו'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 128)

תָּבֹא פָּרָה וּתְכַפֵּר עַל הָעֶגֶל (רש"י יט, כב) בְּאֵרוּ הַמְפָרְשִׁים, שֶׁלּוּלֵא חֵטְא הָעֶגֶל לֹא הָיְתָה מִיתָה בְּיִשְׂרָאֵל, כִּי בְּמַתַּן תּוֹרָה זָכוּ ל"חֲרוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת", וְהַחֵטְא גָּרַם לְמִיתָה וּלְטֻמְאַת מֵת; וּמוּבָן אֲפוֹא, שֶׁכַּפָּרַת הַחֵטְא מְבַטֶּלֶת בְּדָרְךְ מִמֵּילָא טֻמְאַת מֵת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם שֶׁהַפָּרָה הָעֲשִׂירִית יַעֲשֶׂה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ: רָמָז רָמַז לָנוּ, שֶׁשְּׁלֵמוּת הַטָּהֳרָה תִּהְיֶה בְּטוּל הַמָּוֶת לְגַמְרֵי, "בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח".

כ (א) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם:

א וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמַדְבְּרָא דְצִין בְּיַרְחָא קַדְמָאָה וִיתֵב עַמָּא בְּרְקָם וּמִיתַת תַּמָּן מִרְיָם וְאִתְקְבָרַת תַּמָּן:

רש"י ◂ **כָּל־הָעֵדָה** • עֵדָה הַשְׁלֵמָה, שֶׁכְּבָר מֵתוּ מֵתֵי מִדְבָּר, וְאֵלּוּ פָּרְשׁוּ לַחַיִּים. **וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם** • (מ"ק כ"ח) לָמָּה נִסְמְכָה מִיתַת מִרְיָם לְפָרָשַׁת פָּרָה אֲדֻמָּה? לוֹמַר לְךָ: מַה קָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין (ס"א כְּמוֹ שֶׁפָּרָה אֲדֻמָּה מְכַפֶּרֶת), אַף מִיתַת צַדִּיקִים מְכַפֶּרֶת. **וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם** • (שם) אַף הִיא בִּנְשִׁיקָה מֵתָה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר בָּהּ: "עַל־פִּי ה'"? שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה. וּבְאַהֲרֹן נֶאֱמַר (במדבר לג): "עַל־פִּי ה'", בְּ"אֵלֶּה מַסְעֵי".

(ב) וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן:

ב וְלָא הֲוָה מַיָּא לְכְנִשְׁתָּא וְאִתְכְּנָשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן:

רש"י ◂ **וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה** • מִכָּאן, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה לָהֶם הַבְּאֵר בִּזְכוּת מִרְיָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת יום א' פרשת חוקת, בדר"ח תמוז, ה'תשכ"ו)

יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁנּוֹפְלִים בְּרוּחָם בִּגְלַל שֶׁלַּמְרוֹת יְגִיעָתָם, הֵן בְּנוֹגֵעַ לְעַצְמָם וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְזוּלָתָם, אֵינָם רוֹאִים מְיָד אֶת הַפֵּירוֹת. וְגַם עַל זֶה יֶשְׁנוֹ לִימּוּד מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ - שֶׁלַּמְרוֹת שֶׁבְּמֶשֶׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא יָדְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּזְכוּת מִי הָיְתָה לָהֶם הַבְּאֵר שֶׁמְּמָנָה שָׁתוּ בְּהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הִנֵּה סוֹף־כָּל־סוֹף נוֹדַע לָהֶם הַדָּבָר, אִם כִּי לְאַחֲרֵי מֶשֶׁךְ זְמַן רַב.

וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּיָמֵינוּ, שֶׁהַמְאוֹרָעוֹת מִתְרַחֲשִׁים בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר, בְּרוּר הַדָּבָר, שֶׁאִם רַק מִתְעַסְקִים מִתּוֹךְ רָגֶשׁ, מְסִירָה וּנְתִינָה עַד לְמְסִירַת נֶפֶשׁ (בְּאוֹפֶן חִיובִי) - מַצְלִיחַ הַקָּבָּ"ה וְרוֹאִים פֵּירוֹת טוֹבִים בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה יוֹתֵר, אוֹ תֵּיכֶף וּמִיָּד, וּבְכָל אוֹפֶן - תּוֹךְ מֶשֶׁךְ זְמַן קָצָר.

(ג) וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ בִּגְוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה:

ג וּנְצָא עַמָּא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ לְמֵימַר וּלְוֵי דְמִתְנָא בְּמוֹתָא דְאַחָנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◂ **וְלוּ גָוַעְנוּ** • הַלְוַאי שֶׁגָּוַעְנוּ. **בִּגְוַע אַחֵינוּ** • בְּמִיתַת אַחֵינוּ בַּדֶּבֶר. לְמֵד שֶׁמִּיתַת צָמָא מְגֻנָּה מִמֶּנָּה. **בִּגְוַע** • שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ "בְּמִיתַת אַחֵינוּ", וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ "כְּשֶׁמֵּתוּ אַחֵינוּ", שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְהַנְקֵד "בִּגְוֹעַ" (בְּחוֹלָם הַוָּא"ו).

(ד) וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ:

ד וּלְמָא אַעְלְתּוּן יָת קְהָלָא דַיְיָ לְמַדְבְּרָא הָדֵין לְמֵמַת תַּמָּן אֲנַחְנָא וּבְעִירָנָא:

(ה) וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה לֹא ׀ מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן וּמַיִם אַיִן לִשְׁתּוֹת:

ה וּלְמָא אַסֵּקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם לְאַיְתָאָה יָתָנָא לְאַתְרָא בִּישָׁא הָדֵין לָא אֲתַר כִּשָּׁר לְבֵית זְרַע וְאַף לָא תִינִין וְגוּפְנִין וְרִמּוֹנִין וּמַיָּא לֵית לְמִשְׁתֵּי:

(ו) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם: פ

ו וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִן קֳדָם קְהָלָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְהוֹן:

◆ יום שלישי ו׳ תמוז ◆

(ז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ח) קַח אֶת־הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם:

ח סַב יָת חֻטְרָא וְאַכְנֵשׁ יָת כְּנִשְׁתָּא אַתְּ וְאַהֲרֹן אָחוּךְ וּתְמַלְלוּן עִם כֵּיפָא לְעֵינֵיהוֹן וְיִתֵּן מוֹהִי וְתַפֵּק לְהוֹן מַיָּא מִן כֵּיפָא וְתַשְׁקֵי יָת כְּנִשְׁתָּא וְיָת בְּעִירֵהוֹן:

רמ״י ◂ **וְאֶת־בְּעִירָם** • (במדבר רבה) מִכָּאן, שֶׁחַס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֶּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ:

ט וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת חֻטְרָא מִן קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי פַּקֵּדֵהּ:

(י) וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֶּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם:

י וְאַכְנִישׁוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יָת קְהָלָא לָקֳדָם כֵּיפָא וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ כְעַן סָרָבָנַיָּא הֲמִן כֵּיפָא הָדֵין נַפֵּק לְכוֹן מַיָּא:

רמ״י ◂ **וַיַּקְהִלוּ וְגוֹ׳** • (שם) זֶה אֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֶחֱזִיק מֹעַט אֶת הַמְרֻבֶּה. הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא • לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ מַכִּירִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהָלַךְ הַסֶּלַע וְיָשַׁב לוֹ בֵּין הַסְּלָעִים כְּשֶׁנִּסְתַּלֵּק הַבְּאֵר, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם: מַה לָּכֶם? מֵאֵיזֶה סֶלַע תּוֹצִיאוּ לָנוּ מַיִם? לְכָךְ אָמַר לָהֶם: ״הַמֹּרִים״, סָרָבָנִים, לְשׁוֹן יָוָנִי: שׁוֹטִים – מוֹרִים אֶת מוֹרֵיהֶם, הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה, שֶׁלֹּא נִצְטַוִּינוּ עָלָיו, נוֹצִיא לָכֶם מַיִם?.

(יא) וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה וּבְעִירָם:

יא וַאֲרֵם מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ וּמְחָא יָת כֵּיפָא בְּחֻטְרֵהּ תַּרְתֵּין זִמְנִין וּנְפָקוּ מַיָּא סַגִּיאֵי וּשְׁתִיאַת כְּנִשְׁתָּא וּבְעִירֵהוֹן:

רמ״י ◂ **פַּעֲמָיִם** • לְפִי שֶׁבָּרִאשׁוֹנָה לֹא הוֹצִיא אֶלָּא טִפִּין, לְפִי שֶׁלֹּא צָוָּה הַמָּקוֹם לְהַכּוֹתוֹ אֶלָּא ״וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע״, וְהֵמָּה דִּבְּרוּ אֶל סֶלַע אַחֵר וְלֹא הוֹצִיא. אָמְרוּ: שֶׁמָּא צָרִיךְ לְהַכּוֹתוֹ כְּבָרִאשׁוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז) ״וְהִכִּיתָ בַּצּוּר״ – וְנִזְדַּמֵּן לָהֶם אוֹתוֹ סֶלַע וְהִכָּהוּ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כ (ח) **קַח אֶת הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל.** אָמַר הָרַב בְּכוֹר שׁוֹר, וּלְהַכּוֹת בַּסֶּלַע קָאָמַר לוֹ שֶׁיִּקַּח הַמַּטֶּה, וְזֶהוּ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל בְּשַׁלַּח דִּכְתִיב שָׁם (שמות יז ו) וְהִכִּיתָ בַּצּוּר, אֶלָּא שֶׁהָיָה מְסֻדָּר שָׁם אֵיךְ פָּרְנֵס יִשְׂרָאֵל בַּמָּן וּבַשְּׂלָיו וּבַמַּיִם וְאַחַר מִפְרֵשׁ כָּל אֶחָד בִּמְקוֹמוֹ, וְתַרְוַיְיהוּ חַד מַעֲשֶׂה הוּא, דְּהָא כְּתִיב הָתָם (שם פסוק ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה, וּבְפָרָשַׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה (דברים לג ח) כְּתִיב אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל מֵי מְרִיבָה. וְגַם כָּאן כְּתִיב (ראה להלן כז יד) הֵמָּה מֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר סִין, וְהָתָם (שמות יז א) נַמִי כְּתִיב וַיִּסְעוּ וגו׳ מִמִּדְבַּר סִין. וְהָא דִּכְתִיב כָּאן **וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע**, לָאו לְאַפּוּקֵי שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ קָאָמַר, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר תְּדַבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל לִפְנֵי הַסֶּלַע, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַדָּבָר לְעֵינֵיהֶם שֶׁאֲנִי מוֹצִיא לָהֶם מַיִם מִצּוּר הַחַלְמִישׁ. וְהֵם אָמְרוּ **שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם**, כְּלוֹמַר לָמָּה תְּרִיבוּן עִמִּי וְכִי אָנוּ יְכוֹלִין לְהוֹצִיא לָכֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע הַזֶּה אִם לֹא עַל יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְאִם כֵּן דֶּרֶךְ תְּפִלָּה וּבַקָּשָׁה הָיָה לָכֶם לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ וְלֹא דֶּרֶךְ מְרִיבָה וּתְלוּנָּה. וּלְפִי שֶׁהָיָה לָהֶם לְפָרֵשׁ דִּבְרֵיהֶם יוֹתֵר הִקְפִּיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲלֵיהֶם וְאָמַר **יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי**. וּלְפִי הַפְּשָׁט הָעוֹנֶשׁ מִמַּה שֶׁאָמַר **נוֹצִיא**, וְהָיָה לָהֶם לוֹמַר ׳יוֹצִיא׳, דְּמַשְׁמַע יוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְכֵן יֵשׁ הַפַּיְּטָן (אומן אדירי, מוסף יום א׳ דראש השנה) ׳נוֹקֵשׁ בְּעֶשֶׂר׳, וְהֵיכִינוּ הַיּוּ״ד דְּ׳יוֹצִיא׳, עֶשֶׂר: תורה ט

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־
הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא
תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם:

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן חֲלַף דִּי לָא
הֵימַנְתּוּן בְּמֵימְרִי לְקַדָּשׁוּתִי לְעֵינֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּכֵן לָא תַעֲלוּן יָת קְהָלָא הָדֵין
לְאַרְעָא דִּי יְהָבִית לְהוֹן:

רש״י ◂ **יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי** • גִּלָּה הַכָּתוּב שֶׁאִלּוּלֵי חֵטְא זֶה בִּלְבַד הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עֲלֵיהֶם: כַּעֲוֹן שְׁאָר דּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ, כָּךְ הָיָה עֲוֹן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וַהֲלֹא (במדבר יא) ״הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט״ קָשֶׁה מִזּוֹ? אֶלָּא לְפִי שֶׁבַּסֵּתֶר – חָסַךְ עָלָיו הַכָּתוּב, וְכָאן שֶׁבְּמַעֲמַד כָּל יִשְׂרָאֵל – לֹא חָסַךְ עָלָיו הַכָּתוּב, מִפְּנֵי קִדּוּשׁ הַשֵּׁם.

לְהַקְדִּישַׁנִי • שֶׁאִלּוּ דִּבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע וְהוֹצִיא, הָיִיתִי מְקֻדָּשׁ לְעֵינֵי הָעֵדָה וְאוֹמְרִים: מַה סֶּלַע זֶה, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפַרְנָסָה, מְקַיֵּם דִּבּוּרוֹ שֶׁל מָקוֹם, קַל־וָחֹמֶר אָנוּ!. **לָכֵן לֹא תָבִיאוּ** • בִּשְׁבוּעָה, כְּמוֹ (שמואל א ג): ״לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי״. נִשְׁבַּע בְּקִפְּיָצָה, שֶׁלֹּא יַרְבּוּ בִּתְפִלָּה עַל כָּךְ.

(יג) הֵמָּה מֵי מְרִיבָת אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה
וַיִּקָּדֵשׁ בָּם: ס

יג אִנּוּן מֵי מַצּוּתָא דִּי נְצוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם
יְיָ וְאִתְקַדַּשׁ בְּהוֹן:

רש״י ◂ **הֵמָּה מֵי מְרִיבָה** • הֵם הַנִּזְכָּרִים בְּמָקוֹם אַחֵר: (סנהדרין ק״א ב) אֶת אֵלּוּ רָאוּ אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה, שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לוֹקֶה בַּמַּיִם, לְכָךְ גָּזְרוּ (שמות א): ״כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ״. **וַיִּקָּדֵשׁ בָּם** • שֶׁמֵּתוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־יָדָם, (זבחים קט״ו ב) שֶׁכְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בִּמְקֻדָּשָׁיו, הוּא יָרֵאוּי וּמִתְקַדֵּשׁ עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהילים סח): ״נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ״, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא י): ״בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ״.

◆ יום רביעי ז׳ תמוז ◆

(יד) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם
כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ:

יד וּשְׁלַח מֹשֶׁה אִזְגַּדִּין מֵרְקָם לְוָת מַלְכָּא
דֶּאֱדוֹם כִּדְנָן אֲמַר אֲחוּךְ יִשְׂרָאֵל אַתְּ יְדַעְתְּ
יָת כָּל עָקְתָא דִּי אַשְׁכַּחְתָּנָא:

רש״י ◂ **אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל** • מָה רָאָה לְהַזְכִּיר כָּאן אַחֲוָה? אֶלָּא אָמַר לוֹ: אַחִים אֲנַחְנוּ, בְּנֵי אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (בראשית טו): ״כִּי־גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ״, וְעַל שְׁנֵינוּ הָיָה אוֹתוֹ הַחוֹב לְפָרְעוֹ. **אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה** • לְפִיכָךְ פִּירַשׁ אֲבִיכֶם מֵעַל אָבִינוּ (שם לו): ״וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו״ – מִפְּנֵי הַשִּׂטְנָה־חוֹב הַמֻּטָּל עֲלֵיהֶם, וְהִטִּילוּ עַל יַעֲקֹב.

(טו) וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים
רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ:

טו וּנְחָתוּ אֲבָהָתָנָא לְמִצְרַיִם וִיתֵבְנָא בְּמִצְרַיִם
יוֹמִין סַגִּיאִין וְאַבְאִישׁוּ לָנָא מִצְרָאֵי
וְלַאֲבָהָתָנָא:

רש״י ◂ **וַיָּרֵעוּ לָנוּ** • סָבְלָנוּ צָרוֹת רַבּוֹת. **וְלַאֲבֹתֵינוּ** • מִכָּאן, שֶׁהָאָבוֹת מְצַטַּעֲרִים בַּקֶּבֶר כְּשֶׁפֻּרְעָנוּת בָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל.

(טז) וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ
וַיּוֹצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קְצֵה
גְּבוּלֶךָ:

טז וְצַלֵּינָא קֳדָם יְיָ וְקַבֵּיל צְלוֹתָנָא וּשְׁלַח
מַלְאָכָא וְאַפֵּקָנָא מִמִּצְרַיִם וְהָא אֲנַחְנָא
בִּרְקַם קַרְתָּא דִּבְסְטַר תְּחוּמָךְ:

רש״י ◂ **וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ** • בַּבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָנוּ אָבִינוּ (בראשית כז): ״הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב״, שֶׁאָנוּ צוֹעֲקִים וְנַעֲנִים. **מַלְאָךְ** • זֶה מֹשֶׁה. מִכָּאן, שֶׁהַנְּבִיאִים קְרוּאִים ״מַלְאָכִים״, וְאוֹמֵר (ד״ה ב לו): ״וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים״.

(יז) נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בִּשְׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃

יז נִתְעַבַּר כְּעַן בְּאַרְעָךְ לָא נִתְעַבַּר בַּחֲקַל וּבְכַרְמָא וְלָא נִשְׁתֵּי מֵי גּוּבָּא בְּאוֹרַח מַלְכָּא נֵזֵל לָא נִסְטֵי לְיַמִּינָא וְלִסְמָאלָא עַד דְּנִתְעַבַּר תְּחוּמָךְ׃

רמ"י ◂ נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ • אֵין לְךָ לְעוֹרֵר עַל הַיְרֻשָּׁה שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא פָּרַעְתָּ הַחוֹב, עֲשֵׂה לָנוּ עֵזֶר מְעַט לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אַרְצֶךָ. וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר • (במדבר רבה) "מֵי בוֹרוֹת" הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, אֶלָּא כַּךְ אָמַר מֹשֶׁה: אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדֵינוּ מָן לֶאֱכֹל וּבְאֵר לִשְׁתּוֹת, לֹא נִשְׁתֶּה מִמְּנוּ, אֶלָּא נִקְנֶה מִכֶּם אֹכֶל וּמַיִם לַהֲנַאֲתְכֶם. מִכָּאן לְאַכְסָנַאי, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לֶאֱכֹל, יִקְנֶה מִן הַחֲנָוָנִי, כְּדֵי לְהַנּוֹת אֶת אַשְׁפִּיזוֹ. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ וְגוֹ' • אָנוּ חוֹסְמִים אֶת בְּהֶמְתֵּנוּ וְלֹא יִטּוּ לְכָאן וּלְכָאן לֶאֱכֹל.

(יח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ׃

יח וַאֲמַר לֵהּ אֱדוֹמָאָה לָא תִעְבַּר בִּתְחוּמִי דִּילְמָא בִּדְקָטָלִין בְּחַרְבָּא אֶפּוֹק לְקֳדָמוּתָךְ׃

רמ"י ◂ פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ • אַתֶּם מִתְגָּאִים בַּקּוֹל שֶׁהוֹרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם, וַאֲמַרְתֶּם: "וַנִּצְעַק אֶל־ה' וַיִּשְׁמַע קוֹלֵנוּ", וַאֲנִי אֵצֵא עֲלֵיכֶם בַּמָּה שֶׁהוֹרִישַׁנִי אָבִי (בראשית כז): "וְעַל חַרְבְּךָ תִּחְיֶה".

(יט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמְסִלָּה נַעֲלֶה וְאִם־מֵימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנַי וְנָתַתִּי מְכָרָם רַק אֵין־דָּבָר בְּרַגְלַי אֶעֱבֹרָה׃

יט וַאֲמָרוּ לֵהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹרַח כְּבִישָׁא נִסַּק וְאִם מַיֶּיךָ נִשְׁתֵּי אֲנָא וּבְעִירֵי וְאֵיהַב דְּמֵיהוֹן לְחוֹד לֵית פִּתְגָם דְּבִישׁ בְּרַגְלַי אֶעְבָּר׃

רמ"י ◂ רַק אֵין־דָּבָר • אֵין שׁוּם דָּבָר מַזִּיקְךָ.

(כ) וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד חֲזָקָה׃

כ וַאֲמַר לָא תִעְבַּר וּנְפַק אֱדוֹמָאָה לְקֳדָמוּתֵהּ בְּחֵיל רַב וּבִידָא תַּקִּיפָא׃

רמ"י ◂ וּבְיָד חֲזָקָה • בְּהַבְטָחַת זְקֵנָיו (שם): "וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו".

(כא) וַיְמָאֵן אֱדוֹם נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו׃ פ

כא וְסָרִיב אֱדוֹמָאָה שְׁבֵק יָת יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּר בִּתְחוּמֵהּ וּסְטָא יִשְׂרָאֵל מִלְוָתֵהּ׃

◆ יום חמישי ח' תמוז ◆

(כב) וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הֹר הָהָר׃

כב וּנְטָלוּ מֵרְקָם וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנִשְׁתָּא לְהֹר טוּרָא׃

רמ"י ◂ כָּל־הָעֵדָה • כֻּלָּם שְׁלֵמִים וְעוֹמְדִים לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ, שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן אֶחָד מֵאוֹתָם שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עֲלֵיהֶם, שֶׁכְּבָר כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר, וְאֵלּוּ מֵאוֹתָן שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (דברים ה): "חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם". הֹר הָהָר • הַר עַל גַּבֵּי הַר, כְּתַפּוּחַ קָטָן עַל גַּבֵּי תַּפּוּחַ גָּדוֹל. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֶעֱנָן הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וּמַשְׁוֶה אֶת הֶהָרִים, שְׁלֹשָׁה נִשְׁאֲרוּ בָּהֶן: הַר סִינַי – לְתוֹרָה, וְהַר נְבוֹ – לִקְבוּרַת מֹשֶׁה. וְהֹר הָהָר – לִקְבוּרַת אַהֲרֹן.

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם לֵאמֹר׃

כג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּהֹר טוּרָא עַל תְּחוּם אַרְעָא דֶּאֱדוֹם לְמֵימָר׃

רמ״ו ◂ עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם • מגיד, שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁנִּתְחַבְּרוּ בָּאן לְהִתְקָרֵב לְעֵשָׂו הָרָשָׁע, נִפְרְצוּ מַעֲשֵׂיהֶם וְחָסְרוּ הַצַּדִּיק הַזֶּה, וְכֵן הַנָּבִיא אוֹמֵר לִיהוֹשָׁפָט (ד״ה ב כ): ״בְּהִתְחַבְּרְךָ עִם־אֲחַזְיָהוּ פָּרַץ ה׳ אֶת מַעֲשֶׂיךָ״.

(כד) יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמֵי מְרִיבָה:

כד יִתְכַּנֵּשׁ אַהֲרֹן לְעַמֵּהּ אֲרֵי לָא יֵיעוֹל לְאַרְעָא דִּי יְהָבִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דִּי סָרֶבְתּוּן עַל מֵימְרִי לְמֵי מַצּוּתָא:

(כה) קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר:

כה דְּבַר יָת אַהֲרֹן וְיָת אֶלְעָזָר בְּרֵהּ וְתַסֵּיק יָתְהוֹן לְהֹר טוּרָא:

רמ״ז ◂ קַח אֶת־אַהֲרֹן • בְּדִבְרֵי נְחוּמִים. אֱמֹר לוֹ: אַשְׁרֶיךָ שֶׁתִּרְאֶה כִּתְרְךָ נָתוּן לְבִנְךָ, מַה שֶּׁאֵין אֲנִי זַכַּאי לְכָךְ.

(כו) וְהַפְשֵׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם:

כו וְאַשְׁלַח יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי וְתַלְבֵּשִׁנּוּן יָת אֶלְעָזָר בְּרֵהּ וְאַהֲרֹן יִתְכַּנֵּשׁ וימות תַּמָּן:

רמ״ח ◂ אֶת־בְּגָדָיו • אֵת בִּגְדֵי כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה הַלְבִּישֵׁהוּ, וְהַפְשִׁיטֵם מֵעָלָיו לְתִתָּם עַל בְּנוֹ בְּפָנָיו. אָמַר לוֹ: ״הִכָּנֵס לַמְּעָרָה״, וְנִכְנַס. רָאָה מִטָּה מְצֻעַת וְנֵר דָּלוּק. אָמַר לוֹ: ״עֲלֵה לַמִּטָּה״ — וְעָלָה, ״פְּשֹׁט יָדֶיךָ״ — וּפָשַׁט, ״קְמֹץ פִּיךָ״ — וְקָמַץ, ״עֲצֹם עֵינֶיךָ״ — וְעָצַם, מִיָּד חָמַד מֹשֶׁה לְאוֹתָהּ מִיתָה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (דברים לב): ״כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ״ — מִיתָה שֶׁנִּתְאַוִּיתָ לָהּ.

(כז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר לְעֵינֵי כָּל־הָעֵדָה:

כז וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ וּסְלִיקוּ לְהֹר טוּרָא לְעֵינֵי כָּל כְּנִשְׁתָּא:

רמ״ט ◂ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה • (במדבר רבה) אַף־עַל־פִּי שֶׁהַדָּבָר קָשֶׁה לוֹ, לֹא עִכֵּב.

(כח) וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר:

כח וְאַשְׁלַח מֹשֶׁה יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי וְאַלְבֵּישׁ יָתְהוֹן יָת אֶלְעָזָר בְּרֵהּ וּמִית אַהֲרֹן תַּמָּן בְּרֵישׁ טוּרָא וּנְחַת מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן טוּרָא:

(כט) וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת־אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל:

כט וַחֲזוֹ כָּל כְּנִשְׁתָּא אֲרֵי מִית אַהֲרֹן וּבְכוֹ יָת אַהֲרֹן תְּלָתִין יוֹמִין כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל:

רנ״א ◂ וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה וגו׳ • (שם) כְּשֶׁרָאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר יוֹרְדִים וְאַהֲרֹן לֹא יָרַד, אָמְרוּ: הֵיכָן הוּא אַהֲרֹן? אָמַר לָהֶם: מֵת. אָמְרוּ: אֶפְשָׁר, מִי שֶׁעָמַד כְּנֶגֶד הַמַּלְאָךְ וְעָצַר אֶת הַמַּגֵּפָה יִשְׁלֹט בּוֹ מַלְאַךְ הַמָּוֶת? מִיָּד בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַחֲמִים וְהֶרְאוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לָהֶם מוּטָל בַּמִּטָּה, רָאוּ — וְהֶאֱמִינוּ. כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל • הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים; לְפִי שֶׁהָיָה אַהֲרֹן רוֹדֵף שָׁלוֹם וּמְטִיל אַהֲבָה בֵּין בַּעֲלֵי מְרִיבָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. כִּי גָוַע • אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהַמְתַרְגֵּם ״דְּהָא מִית״, טוֹעֶה הוּא, אֶלָּא־אִם־כֵּן מְתַרְגֵּם וַיִּרְאוּ — ״וְאִתְחֲזִיאוּ״, שֶׁלֹּא אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה ״כִּי״ זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ״דְּהָא״, אֶלָּא עַל מִדְרַשׁ שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד, וְכִדְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ (ראש השנה ג): אַל תִּקְרֵי ״וַיִּרְאוּ״ אֶלָּא ״וַיֵּרָאוּ״, וְעַל לָשׁוֹן זֶה נוֹפֵל לָשׁוֹן ״דְּהָא״, לְפִי שֶׁהוּא נִתְּנַת טַעַם לְמַה שֶּׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ. לָמָּה וַיֵּרָאוּ? לְפִי שֶׁהָרֵי מֵת אַהֲרֹן, אֲבָל עַל תַּרְגּוּם ״וַחֲזוֹ כָּל כְּנִישְׁתָּא״ אֵין לְשׁוֹן ״דְּהָא״ נוֹפֵל אֶלָּא לְשׁוֹן ״אֲשֶׁר״, שֶׁהוּא מִגְזֶרֶת שִׁמּוּשׁ ״אִי״, שֶׁמָּצִינוּ ״אִם״ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ״אֲשֶׁר״, כְּמוֹ (איוב כא): ״וְאִם־מַדּוּעַ לֹא־תִקְצַר רוּחִי״. וְהָרְבֵּה מְפֹרָשִׁים מִזֶּה הַלָּשׁוֹן (שם יד): ״אִם חֲרוּצִים יָמָיו״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 253)

וּמֵטִיל אַהֲבָה בֵּין בַּעֲלֵי מְרִיבָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ (רש"י כ, כט) הַתֵּבוֹת "בֵּין בַּעֲלֵי מְרִיבָה" מְיֻתָּרוֹת לִכְאוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַחִדּוּשׁ הוּא שֶׁגַּם הַנָּשִׁים בָּכוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם לְגַבֵּי הָאֲנָשִׁים הָיָה חִדּוּשׁ: כָּלָם בָּכוּ, כַּכָּתוּב "**כֹּל** בֵּית יִשְׂרָאֵל". וְהֵיכָן: **כֹּל** - מַרְבֶּה כָּל הַזְּכָרִים. **בֵּית יִשְׂרָאֵל** - מַרְבֶּה גַּם הַנָּשִׁים.

כא (א) **וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי:**

א **וּשְׁמַע כְּנַעֲנָאָה מַלְכָּא דַּעֲרַד יָתֵב דְּרוֹמָא אֲרֵי אָתָא יִשְׂרָאֵל אֹרַח מְאַלְיָא וְאַגַּח קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל וּשְׁבָא מִנֵּהּ שִׁבְיָא:**

רמ"י◄ **וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי • שָׁמַע שֵׁמֶת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ עֲנָנֵי כָּבוֹד כּוּ', כְּרְאֵיתָא בְּ'רֹאשׁ הַשָּׁנָה' (דף ג). וַעֲמָלֵק מֵעוֹלָם רְצוּעַת מַרְדּוּת לְיִשְׂרָאֵל, מְזַמֵּן בְּכָל עֵת לְפֵרָעָנוּת. יֹשֵׁב הַנֶּגֶב • זֶה עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר יג): **"עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב", וְשִׁנָּה אֶת לְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן כְּנַעַן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָתֵת כְּנַעֲנִים בְּיָדָם, וְהֵם אֵינָם כְּנַעֲנִין, רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְבוּשֵׁיהֶם כִּלְבוּשֵׁי עֲמָלֵקִים וּלְשׁוֹנָם לְשׁוֹן כְּנַעַן; אָמְרוּ: "נִתְפַּלֵּל סְתָם", שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי". דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים • דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב שֶׁהָלְכוּ בָּהּ הַמְרַגְּלִים,** (שם): **"וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב". דָּבָר אַחֵר: "דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים" דֶּרֶךְ הַתַּיָּר הַגָּדוֹל הַנּוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם,** שֶׁנֶּאֱמַר (שם י): **"דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה". וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי •** אֵינָהּ אֶלָּא שִׁפְחָה אַחַת (ילקוט בשם מדרש).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חל"ח עמ' 83 – מתוך 'לקראת שבת')

הַדֶּרֶךְ לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי . . כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל

דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים – דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב שֶׁהָלְכוּ בָּהּ הַמְרַגְּלִים . . ד"א . . דֶּרֶךְ הַתַּיָּר הַגָּדוֹל הַנּוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם. (כא, א. ובפרש"י)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: שְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים בְּ"דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים" מוֹרִים עַל שְׁנֵי אוֹפַנִּים שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְיַצְּבִים לַמִּלְחָמָה נֶגֶד עֲמָלֵק (כֹּחוֹת הַ'לְּעוּמַת זֶה') הַמְנַגֵּד לִקְדֻשָּׁה וּמְנַצְּחִים אוֹתוֹ.

"דֶּרֶךְ . . שֶׁהָלְכוּ בָּהּ הַמְרַגְּלִים" - הַמּוֹרָה עַל עֲבוֹדַת ה' שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת. וּכְמוֹ הַמְרַגְּלִים שֶׁתָּרוּ אֶת הָאָרֶץ, שֶׁתַּפְקִידָם הָיָה לִמְצוֹא הַדֶּרֶךְ הַקַּלָּה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע (עֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי שִׂכְלָן) לִכְבּשׁ אֶת הָאָרֶץ, וּכְמוֹ כֵן בְּרוּחָנִיּוּת, כַּאֲשֶׁר הַיֵּצֶר הָרַע מֵסִית אֶת הָאָדָם נֶגֶד הַתּוֹמ"צ, לוֹחֵם הָאָדָם עִמּוֹ עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בְּמַעֲלַת הַטּוֹב וְהַקְּדֻשָּׁה, וּפְחִיתוּת עֶרֶךְ הֶרַע. וּכְלָלוּת מִלְחַמְתּוֹ הִיא עַל־יְדֵי שִׂכְלָן, תַּכְסִיסֵי מִלְחָמָה וְכוּ'.

"דֶּרֶךְ הַתַּיָּר הַגָּדוֹל" – עֲבוֹדַת הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ שְׁלְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, הוּא בְּטֶל אֶל הַקָּבָ"ה וְסוֹמֵךְ עַל "הַתַּיָּר הַגָּדוֹל", אֲרוֹן בְּרִית ה', שֶׁלְּפָנָיו מִתְבַּטְּלִים הָאוֹבְיִם בְּדֶרֶךְ מְמֵילָא, "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרוֹן וְגוֹ' קוּמָה ה' וְיָפוּצוּ אוֹיְבֶךָ וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ".

ב' אוֹפַנִּים אֵלּוּ הֵם בְּהֶתְאֵם לְמַצָּבוֹ שֶׁל הַמִּנַּגֵּד עֲמָלֵק: כַּאֲשֶׁר עֲמָלֵק מְפֻחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָכֵן נִלְחָם עַל־יְדֵי תַּכְסִיסִים וְתַחְבּוּלוֹת – שֶׁשִּׁנָּה אֶת לְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן כְּנַעַן, אָז אֶפְשָׁר לְנַצְּחוֹ גַּם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת.

אוּלָם כַּאֲשֶׁר עֲמָלֵק נִלְחָם בְּאֹפֶן שֶׁל חָצְפָּה, לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, גַּם כַּאֲשֶׁר הַדָּבָר נוֹגֵד אֶת הַשֵּׂכֶל – הַדֶּרֶךְ לְבַטְּלוֹ הוּא רַק עַל־יְדֵי מְסִירַת נֶפֶשׁ וּבִטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת.

(ב) **וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־עָרֵיהֶם:**

ב **וְקַיֵּם יִשְׂרָאֵל קְיָם קֳדָם יְיָ וַאֲמַר אִם מְמַסַּר תְּמְסַר יָת עַמָּא הָדֵין בִּידִי וַאֲגַמַּר יָת קִרְוֵיהוֹן:**

רמ"י◄ **וְהַחֲרַמְתִּי • אַקְדִּישׁ שְׁלָלָם לְגָבֹהַּ.**

(ג) **וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת־עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חָרְמָה: פ**

ג **וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתֵהּ דְּיִשְׂרָאֵל וּמְסַר יָת כְּנַעֲנָאָה וְגַמַּר יָתְהוֹן וְיָת קִרְוֵיהוֹן וּקְרָא שְׁמָא דַּאֲתְרָא חָרְמָה:**

רמ"י◄ **וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם • בַּהֲרִיגָה. וְאֶת־עָרֵיהֶם • חֶרְמֵי גְּבֹהַּ.**

(ד) וַיִּסְעוּ֙ מֵהֹ֣ר הָהָ֔ר דֶּ֖רֶךְ יַם־סֽוּף׃ לִסְבֹּ֥ב אֶת־אֶ֖רֶץ אֱד֑וֹם וַתִּקְצַ֥ר נֶֽפֶשׁ־הָעָ֖ם בַּדָּֽרֶךְ׃

ד וּנְטָלוּ מֵהֲרָ טוּרָא אֹרַח יַמָּא דְסוּף לְאַקָּפָא יָת אַרְעָא דֶאֱדוֹם וַעֲקַת נַפְשָׁא דְעַמָּא בְּאָרְחָא׃

רש"י ◂ **דֶּרֶךְ יַם־סוּף** • כֵּינָן שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וּבָאָה עֲלֵיהֶם מִלְחָמָה זוֹ, חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם דֶּרֶךְ יַם סוּף, הוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁחָזְרוּ לָהֶם כְּשֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת מְרַגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א): "וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף". וְכָאן חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם (עיין פ' פנחס) שֶׁבַע מַסָּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם י): "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה, שָׁם מֵת אַהֲרֹן". וְכִי בְּמוֹסֵרָה מֵת? וַהֲלֹא בְּהֹר הָהָר מֵת?! אֶלָּא שָׁם חָזְרוּ וְהִתְאַבְּלוּ עָלָיו וְהִסְפִּידוּהוּ כְּאִלּוּ הוּא בְּפָנֵיהֶם. וְצֵא וּבְדֹק בַּמַּסָּעוֹת, וְתִמְצָא שֶׁבַע מַסָּעוֹת מִן מוֹסֵרָה עַד הֹר הָהָר. **לִסְבֹּב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם** • שֶׁלֹּא נִתָּנָם לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ. **וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ** • בְּטֹרַח הַדֶּרֶךְ שֶׁהַקָּשָׁה לָהֶם. אָמְרוּ: עַכְשָׁו הֵיינוּ קְרוֹבִים לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וְאָנוּ חוֹזְרִים לַאֲחוֹרֵינוּ, כַּךְ חָזְרוּ אֲבוֹתֵינוּ וְנִשְׁתַּהוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה עַד הַיּוֹם, לְפִיכָךְ קָצְרָה נַפְשָׁם בְּעִנּוּי הַדֶּרֶךְ. וּבְלָשׁוֹן לַעַ"ז אנקרוטלו"ר. וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר "וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ" – בִּהְיוֹתָם בַּדֶּרֶךְ, וְלֹא פֵּירֵשׁ בּוֹ בַּמֶּה קָצְרָה, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָא קִיצּוּר נֶפֶשׁ בַּמִּקְרָא, מְפוֹרָשׁ שָׁם בַּמֶּה קָצְרָה, כְּגוֹן (זכריה יא): "וַתִּקְצַר נַפְשִׁי בָּהֶם", וּכְגוֹן (שופטים י): "וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ בַּעֲמַל יִשְׂרָאֵל", וְכָל דָּבָר הַקָּשֶׁה עַל אָדָם, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן "קְצִיר נֶפֶשׁ", כְּאָדָם שֶׁהִטְרַח בָּא עָלָיו וְאֵין דַּעְתּוֹ רְחָבָה לְקַבֵּל אוֹתוֹ הַדָּבָר וְאֵין לוֹ מָקוֹם בְּתוֹךְ לִבּוֹ לָגוּר שָׁם אוֹתוֹ הַצַּעַר. וּבְדָבָר הַמַּטְרִיחַ נוֹפֵל לְשׁוֹן גָּדֵל, שֶׁגָּדוֹל הוּא וְכָבֵד עַל הָאָדָם, כְּגוֹן (זכריה יא): "וְגַם נַפְשָׁם בָּחֲלָה בִי" גָּדְלָה עָלַי, (איוב י): "וַיִּגְאֶה כַּשַּׁחַל תְּצוּדֵנִי". כְּלָלוֹ שֶׁל פֵּרוּשׁ: כָּל לְשׁוֹן קְצִיר נֶפֶשׁ בְּדָבָר – לְשׁוֹן שֶׁאֵין יָכוֹל לְסָבְלוֹ הוּא, שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבַלְתּוֹ.

(ה) וַיְדַבֵּ֥ר הָעָ֖ם בֵּֽאלֹהִ֑ים וּבְמֹשֶׁ֗ה לָמָ֤ה הַעֲלִיתֻ֙נוּ֙ מִמִּצְרַ֔יִם לָמ֖וּת בַּמִּדְבָּ֑ר כִּ֣י אֵ֥ין לֶ֙חֶם֙ וְאֵ֣ין מַ֔יִם וְנַפְשֵׁ֖נוּ קָ֣צָה בַלֶּ֔חֶם הַקְּלֹקֵֽל׃

ה וְאִתְרַעַם עַמָּא בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְעִם מֹשֶׁה וְצוֹ לְמָא אַסֵּקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם לְמֵמַת בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי לֵית לַחְמָא וְלֵית מַיָּא וְנַפְשָׁנָא עָקַת בְּמַנָּא הֲדֵין דְּמֵיכְלֵה קָלִיל׃

רש"י ◂ **בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה** • הִשְׁוּוּ עֶבֶד לְקוֹנוֹ (במ"ר). **לָמָה הֶעֱלִיתָנוּ** • שְׁנֵיהֶם שָׁוִים. **וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה** • אַף זֶה לְשׁוֹן קְצִיר נֶפֶשׁ וּמְאוֹס. **בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל** • (ע"ז ה) לְפִי שֶׁהַמָּן נִבְלָע בָּאֵיבָרִים, קָרָאוּהוּ "קְלוֹקֵל", אָמְרוּ: עָתִיד הַמָּן הַזֶּה שֶׁיִּתְפַּח בְּמֵעֵינוּ, כְּלוּם יֵשׁ יְלוּד אִשָּׁה שֶׁמַּכְנִיס וְאֵינוֹ מוֹצִיא?.

(ו) וַיְשַׁלַּ֤ח יְהוָה֙ בָּעָ֔ם אֶת־הַנְּחָשִׁ֖ים הַשְּׂרָפִ֑ים וַיְנַשְּׁכ֣וּ אֶת־הָעָ֔ם וַיָּ֥מָת עַם־רָ֖ב מִיִּשְׂרָאֵֽל׃

ו וְגָרֵי יְיָ בְּעַמָּא יָת חִוְיִן קָלָן וּנְכִיתוּ יָת עַמָּא וּמִית עַם סַגִּי מִיִּשְׂרָאֵל׃

רש"י ◂ **אֶת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים** • (במ"ר) שֶׁשּׂוֹרְפִים אֶת הָאָדָם בְּאָרְחָם שִׁנֵּיהֶם. **וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם** • יָבֹא נָחָשׁ שֶׁלָּקָה עַל הוֹצָאַת דִּבָּה וְיִפְרַע מִמּוֹצִיאֵי דִּבָּה, יָבֹא נָחָשׁ שֶׁכָּל הַמִּינִין נִטְעָמִין לוֹ טַעַם אֶחָד (טַעַם עָפָר) וְיִפְרַע מִכְּפוּיֵי טוֹבָה, שֶׁדָּבָר אֶחָד מִשְׁתַּנֶּה לָהֶם לְכַמָּה טְעָמִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כא (ד) **וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר וגו' לִסְבֹּב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם.** כֵּינָן שֶׁרָאוּ שֶׁחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם אֶל דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר, הָיָה קָשֶׁה בְּעֵינֵיהֶם כַּמָּוֶת, כִּי הָיוּ סְבוּרִין לִיכָּנֵס מִיָּד לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֶאֱכוֹל מִתְּבוּאַת הָאָרֶץ, וְעַכְשָׁיו חוֹזְרִין לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַיִם וּמָזוֹן מְצוּיִין שָׁם. וְכִי תֵּימָא מַה קְּפֵידָא יֵשׁ כָּאן הֲרֵי הָיָה לָהֶם מָן. לְכָךְ כְּתִיב **וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל**, אֵינוֹ דּוֹמֶה רוֹאֶה וְטוֹעֵם לְטוֹעֵם בְּלֹא רְאִיָּה, שֶׁלְּפִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה מַמָּשׁוּת הַדָּבָר (שאינו) שֶׁהוּא טוֹעֵם (ו)אֵינוֹ נֶחְשָׁב בְּעֵינָיו לְכְלוּם. אִי נַמִי, שֶׁלֹּא הָיוּ טוֹעֲמִין הַטַּעַם הַטּוֹב הַהוּא עַד שֶׁהָיוּ טוֹרְחִין בּוֹ וְטָחֲנוּ בָּרֵיחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדוֹכָה. וְכֵן מַשְׁמַע קְרָא דִּפְרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ דִּכְתִיב בֵּיהּ (לעיל יא ח) וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמָן: תורה ה

(ז) וַיָּבֹא֩ הָעָ֨ם אֶל־מֹשֶׁ֜ה וַיֹּאמְר֣וּ חָטָ֗אנוּ כִּֽי־דִבַּ֤רנוּ
בַֽיהוָה֙ וָבָ֔ךְ הִתְפַּלֵּ֖ל אֶל־יְהוָ֑ה וְיָסֵ֥ר מֵעָלֵ֖ינוּ אֶת־
הַנָּחָ֣שׁ וַיִּתְפַּלֵּ֥ל מֹשֶׁ֖ה בְּעַ֥ד הָעָֽם׃

ז וַאֲתָא עַמָּא לְמֹשֶׁה וַאֲמָרוּ חַבְנָא אֲרֵי
אִתְרַעֲמְנָא קֳדָם יְיָ וְעִמָּךְ נְצֵינָא צַלִּי קֳדָם יְיָ
וְיַעְדֵּי מִנָּנָא יָת חִוְיָא וְצַלִּי מֹשֶׁה עַל עַמָּא׃

רש״י ◂ **וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה** • מִכָּאן לְמִי שֶׁמְּבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ מְחִילָה, שֶׁלֹּא יְהֵא אַכְזָרִי מִלְּמְחֹל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ׳ 142)

מִכָּאן לְמִי שֶׁמְּבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ מְחִילָה, שֶׁלֹּא יְהֵא אַכְזָרִי מִלְּמְחֹל (רש״י כא, ז) **מִכָּאן** – וְלֹא מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר לְעֵיל "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹקִים וַיִּרְפָּא אֱלֹקִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ". כִּי אַבְרָהָם הִתְפַּלֵּל עַל בִּטּוּל הָעֹנֶשׁ, וּמִמָּנּוּ לוֹמְדִים שֶׁיֵּשׁ לִמְחֹל כְּדֵי לְהָסִיר עֹנֶשׁ מֵעַל הַנִּמְחָל. אֲבָל מֹשֶׁה הִתְפַּלֵּל עַל טוֹבַת הָעָם וְתִקּוּנָם, **"בְּעַד הָעָם"** (לֹא רַק עַל הֶסֵּרַת הַנִּחָשִׁים), וּמִמֶּנּוּ לוֹמְדִים שֶׁיֵּשׁ לִמְחֹל **מְחִילָה גְּמוּרָה**, כְּךְ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בַּלֵּב קִפְּדָה כְּלַפֵּי הַנִּמְחָל וְאַף רוֹצִים בְּטוֹבָתוֹ.

(ח) וַיֹּאמֶר֩ יְהוָ֨ה אֶל־מֹשֶׁ֜ה עֲשֵׂה־לְךָ֣ שָׂרָ֗ף וְשִׂ֤ים אֹתוֹ֙
עַל־נֵ֔ס וְהָיָה֙ כָּל־הַנָּשׁ֔וּךְ וְרָאָ֥ה אֹת֖וֹ וָחָֽי׃

ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבֵד לָךְ קָלָא וְשַׁוֵּי יָתֵהּ
עַל אָת וִיהֵי כָּל דְּיִתְנְכִית וְיֶחֱזֵי יָתֵהּ
וְיִתְקַיָּם׃

רש״י ◂ **עַל־נֵס** • עַל כְּלוֹנָס, שֶׁקּוֹרִין פִּירק״א בְּלַעַ״ז, וְכֵן (ישעיה ל): "וְכַנֵּס עַל־הַגִּבְעָה" (שם מט): "אָרִים נִסִּי" (שם יג): "שְׂאוּ־נֵס"; וּלְפִי שֶׁהוּא גָּבֹהַּ לְאוֹת וְלִרְאָיָה, קוֹרְאוֹ "נֵס". **כָּל־הַנָּשׁוּךְ** • (במדבר רבה) אֲפִלּוּ כֶּלֶב אוֹ חֲמוֹר נוֹשְׁכוֹ, הָיָה נִזּוֹק וּמִתְנַוָּנָה וְהוֹלֵךְ. אֶלָּא נְשִׁיכַת הַנָּחָשׁ מְמַהֶרֶת לְהָמִית, לָכֵךְ נֶאֱמַר כָּאן: "וְרָאָה אֹתוֹ", רְאִיָּה בְּעָלְמָא. וּבִנְשִׁיכַת הַנָּחָשׁ נֶאֱמַר: "וְהִבִּיט" — "וְהָיָה אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט וגו׳", שֶׁלֹּא הָיָה מְמַהֵר נְשׁוּךְ הַנָּחָשׁ לְהִתְרַפְּאוֹת, אֶלָּא־אִם־כֵּן מַבִּיט בּוֹ בְּכַוָּנָה. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: וְכִי נָחָשׁ מֵמִית אוֹ מְחַיֶּה? אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמְשַׁעְבְּדִין אֶת לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, הָיוּ מִתְרַפְּאִים, וְאִם לָאו הָיוּ נְמוֹקִים (נ״א נְזוֹקִים).

(ט) וַיַּ֣עַשׂ מֹשֶׁ֗ה נְחַ֤שׁ נְחֹשֶׁת֙ וַיְשִׂמֵ֔הוּ עַל־הַנֵּ֖ס וְהָיָ֗ה
אִם־נָשַׁ֤ךְ הַנָּחָשׁ֙ אֶת־אִ֔ישׁ וְהִבִּ֖יט אֶל־נְחַ֣שׁ הַנְּחֹ֑שֶׁת
וָחָֽי׃

ט וַעֲבַד מֹשֶׁה חִוְיָא דְנְחָשָׁא וְשַׁוֵּיהּ עַל אָת
וַהֲוָה כַּד נָכִית חִוְיָא יָת גַּבְרָא וּמִסְתַּכֵּל
לְחִוְיָא דִנְחָשָׁא וּמִתְקַיָּם׃

רש״י ◂ **נְחַשׁ נְחֹשֶׁת** • (שם) לֹא נֶאֱמַר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת, אֶלָּא אָמַר מֹשֶׁה: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קוֹרְאוֹ נָחָשׁ, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂנּוּ שֶׁל נְחֹשֶׁת; לָשׁוֹן נוֹפֵל עַל לָשׁוֹן.

◆ יום שישי ט׳ תמוז ◆

(י) וַיִּסְעוּ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וַיַּחֲנ֖וּ בְּאֹבֹֽת׃

י וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּשְׁרוֹ בְּאֹבֹת׃

(יא) וַיִּסְעוּ֙ מֵאֹבֹ֔ת וַיַּחֲנ֖וּ בְּעִיֵּ֣י הָעֲבָרִ֑ים בַּמִּדְבָּר֙ אֲשֶׁ֣ר
עַל־פְּנֵ֣י מוֹאָ֔ב מִמִּזְרַ֖ח הַשָּֽׁמֶשׁ׃

יא וּנְטָלוּ מֵאֹבֹת וּשְׁרוֹ בְּמִגְיַת עֲבָרַאי
בְּמַדְבְּרָא דִּי עַל אַפֵּי מוֹאָב מִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא׃

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ח) **עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף.** לְכָךְ צִיּוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַעֲשׂוֹת נָחָשׁ וְלֹא דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי לְהַגְדִּיל נִסּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו שֶׁהוּא מַכֶּה בְּאָזְמֵל וּמְרַפֵּא בְּאָזְמֵל, בְּנָחָשׁ הִכָּה וּבְנָחָשׁ מְרַפֵּא (מדרש הגדול): תורה ט

(י) **וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת.** פֵּירוּשׁ, בְּצַלְמוֹן וּבְפוּנוֹן שֶׁבֵּין הֹר הָהָר וְאוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאֵלֶּה מַסְעֵי (להלן לג מא-מג), וְשָׁם הָיְתָה מַכַּת נְחָשִׁים וּמֹשֶׁה בָּאוּ אַחַר הַמַּכָּה לְאוֹבוֹת: תורה יא

רש"י ◄ **בְּעֵיֵי הָעֲבָרִים** • לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עִיִּים. וְעִי לְשׁוֹן חָרְבָּה הוּא, דָּבָר הַטָּאוּט בְּמַטְאֲטֵא, וְהָעַיִ"ן בּוֹ יְסוֹד לְבַדָּהּ, וְהוּא מִלְשׁוֹן "עָיִים" (ישעיה כח): "וְיָעָה בָּרָד". **הָעֲבָרִים** • דֶּרֶךְ מַעֲבַר הָעוֹבְרִים שָׁם אֶת הַר נְבוֹ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁהוּא מַפְסִיק בֵּין אֶרֶץ מוֹאָב לְאֶרֶץ אֱמוֹרִי. **עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ** • בִּמְזָרְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ 'תורת מנחם – התוועדויות' תשמ"ה ח"ד עמ' 2423 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

חֲנִיָּה בְּחָרְבָּה?

וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים
בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים – לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עִיִּים, וְעִי לְשׁוֹן חָרְבָּה הוּא (כא, יא. ובפרש"י)

יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מַה קָּשֶׁה בְּ"עִיֵּי הָעֲבָרִים" שֶׁרַשִׁ"י צָרִיךְ לְפָרֵשׁ שְׁמָם, הֲרֵי מָצִינוּ הַרְבֵּה מְקוֹמוֹת שֶׁנִּפְרְטוּ שְׁמוֹתֵיהֶם בַּפָּתוּב וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י טַעֲמֵי הַשֵּׁמוֹת? וְיֵשׁ לְתָרֵץ בְּפַשְׁטוּת:

לְרַשִׁ"י הָיָה קָשֶׁה, הֲרֵי "עִי לְשׁוֹן חָרְבָּה הוּא" וּמַדּוּעַ קָרְאוּ לְמָקוֹם הַחֲנָיָה שֶׁבְּפַשְׁטוּת הָיָה מָקוֹם יִשּׁוּב בְּשֵׁם "עִיִּים"? וְלָכֵן כּוֹתֵב "לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עִיִּים". וק"ל.

(יב) מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד׃

יב מִתַּמָּן נְטָלוּ וּשְׁרוֹ בְּנַחֲלָא דְּזָרֶד׃

(יג) מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי כִּי אַרְנֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי׃

יג מִתַּמָּן נְטָלוּ וּשְׁרוֹ מֵעִבְרָא דְאַרְנוֹן דִּי בְמַדְבְּרָא דְּנָפֵק מִתְּחוּם אֱמוֹרָאָה אֲרֵי אַרְנוֹן תְּחוּם מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין אֱמוֹרָאָה׃

רש"י ◄ **מִגְּבֻל הָאֱמוֹרִי** • תְּחוּם סוֹף מֵצַר שֶׁלָּהֶם, וְכֵן (דברים ב): "גְּבוּל מוֹאָב", לְשׁוֹן קָצֶה וָסוֹף. **מֵעֵבֶר אַרְנוֹן** • הִקִּיפוּ אֶרֶץ מוֹאָב כָּל דְּרוֹמָהּ וּמִזְרָחָהּ עַד שֶׁבָּאוּ מֵעֵבֶר הַשֵּׁנִי לְאַרְנוֹן בְּתוֹךְ אֶרֶץ הָאֱמוֹרִי, בְּצָפוֹנָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב. **הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי** • רְצוּעָה יוֹצְאָה מִגְּבוּל הָאֱמוֹרִי, וְהִיא שֶׁל אֱמוֹרִיִּים, וְנִכְנֶסֶת לִגְבוּל מוֹאָב עַד אַרְנוֹן, שֶׁהוּא גְּבוּל מוֹאָב; וְשָׁם חָנוּ יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ אַרְצָם אֲלָא הִקִּיפוּהָ סָבִיב, אַף מוֹאָב כֵּן. וְלֹא בָּאוּ לִגְבוּל מוֹאָב, כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב וְהֵם לֹא נָתְנוּ לָהֶם רְשׁוּת לַעֲבֹר בְּאַרְצָם. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פִּירְשָׁהּ מֹשֶׁה, פִּירְשָׁהּ יְפִתָּח, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יְפִתָּח (שופטים יא): "וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה". וּמֹשֶׁה רָמְזָהּ (דברים ב): "כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר". מָה אֵלּוּ לֹא נָתְנוּם לַעֲבֹר בְּתוֹךְ אַרְצָם אֶלָּא הִקִּיפוּהָ סָבִיב, אַף מוֹאָב כֵּן.

(יד) עַל־כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְהוָה אֶת־וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנֹן׃

יד עַל כֵּן יִתְאֲמַר בְּסִפְרָא קְרָבִין דַּיְיָבַד יְיָ עַל יַמָּא דְסוּף וּגְבוּרַיִן דְּעַל נַחֲלֵי אַרְנוֹן׃

רש"י ◄ **עַל־כֵּן יֵאָמַר** • עַל חֲנָיָה זוֹ וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ בָהּ, יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה'. כְּשֶׁמְּסַפְּרִים נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ, יְסַפְּרוּ "אֶת־וָהֵב וְגוֹ'". **אֶת־וָהֵב** • כְּמוֹ "אֶת יָהֵב", כְּמוֹ שֶׁיֵּאָמֵר מִן יָעֵד - וָעֵד, כֵּן יֵאָמֵר מִן

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יב) **מִשָּׁם נָסָעוּ.** פֵּירוּשׁ מֵעִיֵּי הָעֲבָרִים, **וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד**, וּבְמַסְעֵי (להלן לג מה) כְּתִיב שֶׁמֵּעִיֵּי הָעֲבָרִים בָּאוּ לְדִיבוֹן גָּד. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם מְפָרֵשׁ שֵׁם הַמְקוֹמוֹת, וְהָכָא מְפָרֵשׁ שֵׁם הַנְּהָרוֹת לְפִי שֶׁרוֹצֶה לָבוֹא אֶל הַבְּאֵר: תורה יג

(יג) **וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנֹן. אַרְנוֹן** הוּא שֵׁם הַנָּהָר, וְחָנוּ מֵעֵבֶר הַנָּהָר לְצַד אֶרֶץ סִיחוֹן, כִּי הָיוּ מַקִּיפִין אֶת אֶרֶץ מוֹאָב שֶׁלֹּא נִיתְּנָה לָהֶם רְשׁוּת לַעֲבוֹר דֶּרֶךְ עָרָיו כִּי־אִם בִּגְבוּלָיו, כְּדִכְתִיב (שופטים יא יז) וְגַם אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה וגו', וּבָאוּ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וְהִנִּיחוּ אֶרֶץ מוֹאָב לַמַּעֲרָב, שֶׁעָבְרוּ מֵעֵבֶר לְאַרְנוֹן לְצַד אֶרֶץ סִיחוֹן:

כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי. כְּלוֹמַר שֶׁהַנָּהָר מַפְסִיק בֵּין שְׁנֵי הַגְּבוּלִים, כִּי מִתְּחִילָּה הָיְתָה כָּל הָאֶרֶץ לְמֶלֶךְ מוֹאָב מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַנָּהָר, וְסִיחוֹן לָקַח כָּל מַה שֶּׁהָיָה לְמֶלֶךְ מוֹאָב לְצַד אַרְנוֹן, וּמֵאוֹתָהּ מִלְחָמָה וְאֵילָךְ הָיָה הַנָּהָר מַפְסִיק בֵּין גְּבוּל מוֹאָב וּבֵין גְּבוּל אֶרֶץ סִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמוֹרִי, וְאוֹתָהּ אֶרֶץ שֶׁבְּעֵבֶר (הירדן) הַנָּהָר שָׁכְבֵשׁ סִיחוֹן מִיַּד מוֹאָב לָקְחוּ יִשְׂרָאֵל מִיַּד סִיחוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זַ"ל (חולין ס) עַמּוֹן וּמוֹאָב טָהֲרוּ בְּסִיחוֹן, כְּלוֹמַר נִטְהֲרוּ וְנִכְשְׁרוּ לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי סִיחוֹן. וְאוֹתָהּ נַחֲלָה הָיְתָה שׁוֹאֵל מֶלֶךְ עַמּוֹן מִיִּשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר לֹא לָקַח יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מוֹאָב כִּי לֹא עָבְרוּ אַרְנוֹן (שופטים יא יב־יח): תורה יד

(יד) **עַל כֵּן.** עַל שֶׁנִּצַּח סִיחוֹן אֶת מוֹאָב **יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה'**, כְּמוֹ בְּדִבְרֵי

יָהֵב - וָהֵב, וְהַוְיִ"ו יְסוֹד הוּא, כְּלוֹמַר: אֶת אֲשֶׁר יָהַב כְּשֵׁם שֶׁמְּסַפְּרִים בְּנִסֵּי יַם־סוּף, כָּךְ יֵשׁ לְסַפֵּר בְּנִסֵּי נַחֲלֵי לָהֶם וְהִרְבָּה נִסִּים בְּיַם־סוּף. וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנוֹן. אַרְנוֹן, שֶׁאַף כָּאן נַעֲשׂוּ נִסִּים גְּדוֹלִים. וּמַה הֵם הַנִּסִּים?.

(טו) וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב:

טו וְשָׁפוּךְ נַחֲלַיָּא דְּמִדְּבְּרִין לָקֶבֶל לְחַיָּת וּמִסְתְּמִיךְ לִתְחוּם מוֹאָב:

רש"י ◂ **וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים.** תַּרְגּוּם שֶׁל "שֶׁפֶךְ" - אֶשֶׁד. שֶׁפֶךְ הַנְּחָלִים, שֶׁנִּשְׁפַּךְ שָׁם דַּם אֱמוֹרִיִּים, שֶׁהָיוּ נֶחְבָּאִים שָׁם, לְפִי שֶׁהָיוּ הֶהָרִים גְּבֹהִים וְהַנַּחַל עָמֹק וְקָצָר וְהֶהָרִים סְמוּכִים זֶה לָזֶה: אָדָם עוֹמֵד עַל הָהָר מִזֶּה וּמְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ בָּהָר מִזֶּה, וְהַדֶּרֶךְ עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל. אָמְרוּ אֱמוֹרִיִּים: כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ יִשְׂרָאֵל (לָאָרֶץ) לְתוֹךְ הַנַּחַל לַעֲבֹר, נֵצֵא מִן הַמְּעָרוֹת בֶּהָרִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם וְנַהֲרֹגֵם בְּחִצִּים וְאַבְנֵי בְלִיסְטְרָאוֹת. וְהָיוּ אוֹתָן הַנְּקָעִים בָּהָר שֶׁל צַד מוֹאָב, וּבָהָר שֶׁל צַד אֱמוֹרִיִּים הָיוּ כְּנֶגֶד אוֹתָן נְקָעִים כְּמִין קְרָנוֹת וְשָׁדַיִם בּוֹלְטִין לַחוּץ. כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר, נִזְדַּעְזַע הָהָר שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּשִׁפְחָה הַיּוֹצֵאת לְהַקְבִּיל פְּנֵי גְּבִרְתָּהּ, וְנִתְקָרֵב לְצַד הַר שֶׁל מוֹאָב וְנִכְנְסוּ אוֹתָן הַשָּׁדַיִם לְתוֹךְ אוֹתָן נְקָעִים וַהֲרָגוּם. וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר", שֶׁהָהָר נָטָה מִמְּקוֹמוֹ וְנִתְקָרֵב לְצַד גְּבוּל מוֹאָב וְנִדְבַּק בּוֹ, וְזֶהוּ: "וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב". (בס"א אינו.) (וְעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הֶהָרִים וְלֹא יָדְעוּ הַנִּסִּים הָאֵלּוּ אֶלָּא עַל־יְדֵי הַבְּאֵר שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם).

(טז) וּמִשָּׁם בְּאֵרָה הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם: ס

טז וּמִתַּמָּן אִתְיְהִיבַת לְהוֹן בֵּירָא הִיא בֵּירָא דִּי אֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ יָת עַמָּא וְאֵיהַב לְהוֹן מַיָּא:

רש"י ◂ **וּמִשָּׁם בְּאֵרָה.** מִשָּׁם בָּא הָאֶשֶׁד אֶל הַבְּאֵר. כֵּיצַד? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מִי מוֹדִיעַ לִבְנֵי הַנִּסִּים הַלָּלוּ? הַמָּשָׁל אוֹמֵר: "נָתַתָּ פַּת לְתִינוֹק, הוֹדִיעַ לְאִמּוֹ". לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ – חָזְרוּ הֶהָרִים לִמְקוֹמָם וְהַבְּאֵר יָרְדָה לְתוֹךְ הַנַּחַל וְהֶעֱלָתָה מִשָּׁם דַּם הַהֲרוּגִים וּזְרוֹעוֹת וְאֵיבָרִים, וּמוֹלִיכָתָן סְבִיב הַמַּחֲנֶה, וְיִשְׂרָאֵל רָאוּ וְאָמְרוּ שִׁירָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמ' 154)

נָתַתָּ פַּת לַתִּינוֹק, הוֹדִיעַ לְאִמּוֹ (רש"י כא, טז) תַּפְקִידָהּ שֶׁל הָאֵם לְסַפֵּק אֶת כָּל צָרְכֵי הַתִּינוֹק, וְכַאֲשֶׁר מִישֶׁהוּ 'מַחְלִיפָהּ' וְנוֹתֵן לַתִּינוֹק **פַּת**, דָּבָר הֶכְרֵחִי, עָלָיו לְהוֹדִיעַ לָהּ. וְאַף כָּאן: הַקָּבָ"ה נָתַן לְיִשְׂרָאֵל 'פַּת', יְשׁוּעָה מְסֻכָּנָה גְּדוֹלָה, שֶׁלֹּא בְּאֶמְצָעוּת הָ'אֵם', מֹשֶׁה, הָרוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁדּוֹאֵג לְכָל צָרְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַקָּבָ"ה הוֹדִיעַ לוֹ עַל כָּךְ: כַּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל רָאוּ אֶת הַדָּם וְאֶת הַזְּרוֹעוֹת, שֶׁאֲלוּ אֶת מֹשֶׁה לְפֶשֶׁר הַדָּבָר, כַּמּוּבָן, וְהוּא הִסְבִּיר לָהֶם אֶת מַה שֶּׁקָּרָה.

(יז) אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר עֱנוּ־לָהּ:

יז בְּכֵן שַׁבַּח יִשְׂרָאֵל יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא סַקֵּי בִּירָא שַׁבְּחוּ לָהּ:

רש"י ◂ **עֲלִי בְאֵר** • מִתּוֹךְ הַנַּחַל, וְהַעֲלִי מַה שֶּׁאַתְּ מַעֲלָה. וּמִנַּיִן שֶׁהַבְּאֵר הוֹדִיעָה לָהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִשָּׁם בְּאֵרָה" (במ"ר). וְכִי מִשָּׁם הָיְתָה? וַהֲלֹא מִתְּחִלַּת אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיְתָה עִמָּהֶם? אֶלָּא שֶׁיָּרְדָה לְפָרְסֵם אֶת הַנִּסִּים. וְכֵן

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

הַיָּמִים שֶׁכּוֹתְבִין בּוֹ מִלְחָמוֹת שֶׁבֵּין אוּמָּה לְאוּמָּה וְהַנִּצּוֹחַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן לְאוּמָּה כְּנֶגֶד חֲבֵרְתָּהּ, וְכָתוּב בּוֹ עִנְיַן מֶלֶךְ מוֹאָב:

אֶת וָהֵב בְּסוּפָה. אֶת **וָהֵב** תֵּיבָה אַחַת, וְהִיא כְּמוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף (בראשית מה א), שֶׁמִּתְפָּרֵשׁ כְּמוֹ 'בְּאִתְוַדַּע', וְהָכִי נָמֵי **אֶת וָהֵב** כְּמוֹ אִתְיְהִיב (ל)מֶלֶךְ מוֹאָב בְּסוּפָה וּבְסָעָרָה שֶׁהִיא נְצוּחַ, שֶׁנִּלְקְחָה אַרְצוֹ עַד הַנַּחַל: תורה טו

(טו) **וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים.** שֶׁפֶךְ הַנְּחָלִים, כְּמוֹ אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה (דברים ג יז): **אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר.** כְּלוֹמַר שֶׁהָיָה נוֹטֶה בְּתוֹךְ אַרְצָם וִישִׁיבָתָם שֶׁל מוֹאָב, דְּ**עָר** הוּא מוֹאָב כְּדִכְתִיב (דברים ב כט) וְהַמּוֹאָבִים הַיּוֹשְׁבִים בְּעָר, וְהָיוּ כְּבָר יוֹשְׁבִים מִכָּאן וּמִכָּאן לַנְּחָלִים, וְעַתָּה נִשְׁעָן הַנַּחַל לִגְבוּל מוֹאָב שֶׁאֵין גְּבוּלָם עוֹבֵר הַנַּחַל: תורה טו

(טז) **וּמִשָּׁם בְּאֵרָה.** וּמֵאוֹתָם נְחָלִים וּמִנְּסִיעָתָם הָיְתָה הַבְּאֵר נוֹבַעַת, שֶׁיּוֹצְאָה מִן הַסֶּלַע: תורה יז

(יז) **אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל.** אָז כְּשֶׁנִּתַּן לָהֶם הַבְּאֵר, **יָשִׁיר** יִשְׂרָאֵל מִתּוֹךְ שִׂמְחָה, שֶׁהָיוּ סְבוּרִים לָמוּת שָׁם הֵם וּמִקְנֵיהֶם בַּצָּמָא. אֲבָל מֹשֶׁה לֹא שָׁר, כִּדְפֵרַשׁ רַשִׁ"י (פסוק כ):

(שבת לח): "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל" – הַשִּׁירָה הַזֹּאת נֶאֱמְרָה בְּסוֹף אַרְבָּעִים, וְהַבְּאֵר נִתְּנָה לָהֶם מִתְּחִלַּת אַרְבָּעִים, וּמָה רָאָה לִכְתֹּב כָּאן? אֶלָּא הָעִנְיָן הַזֶּה נִדְרָשׁ לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ג עמ' 153 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ה' יִלָּחֵם לָכֶם

אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת (כא, יז)

מָצִינוּ עוֹד פַּעַם אַחַת שֶׁאָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁירָה לַהַקָּבָ"ה, בְּעֵת קְרִיעַת יַם סוּף.

וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ רַק בִּשְׁנֵי נִסִּים אֵלּוּ, בְּפָרָשָׁתֵנוּ וּבְקְרִיעַת יַם סוּף, אָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁירָה, וְלֹא בִּשְׁאָר הַנִּסִּים בָּהֶם עָזַר לָהֶם הַקָּבָ"ה וְהִצִּילָם מֵאוֹיְבֵיהֶם?

וְיֵשׁ לוֹמַר:

בִּשְׁנֵי נִסִּים אֵלּוּ מָצִינוּ הַנְהָגָה מְיֻחֶדֶת שֶׁלֹּא הָיְתָה בִּשְׁאָר הַנִּסִּים.

בִּשְׁאָר הַנִּסִּים, כְּשֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמַצָּב שֶׁל סַכָּנָה מַאֲמוֹת הָעוֹלָם, הָיָה נֵס הַיְשׁוּעָה וְהַהַצָּלָה בְּאֹפֶן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִלְחֲמוּ בְּאוֹיְבֵיהֶם, וּבְאֹפֶן נִסִּי גָּבְרוּ עֲלֵיהֶם וְנִצְּחוּם.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּקְרִיעַת יַם־סוּף, כָּתוּב "ה' יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן" (בשלח יד, יד) שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת כְּלוּם, וְנִצְּלוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם בְּלִי כָּל מִלְחָמָה מִצִּדָּם. וְגַם כָּאן בְּפָרָשָׁתֵנוּ, הָיְתָה הַהַצָּלָה כִּלְשׁוֹן הַבְּחִיי "יִשְׂרָאֵל רוֹאִין . . אֵיזֶ"ה הַקָּבָ"ה נִלְחָם בִּשְׁבִילָם . . וְהֵן אֵין יוֹדְעִים בָּזֶה כְּלוּם". וְנַס בְּאֹפֶן כָּזֶה מוֹרֶה עַל חִבָּה יְתֵרָה מַהַקָּבָ"ה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא רַק שֶׁמַּצִּילוּ מִיַּד אוֹיְבֵינוּ, אֶלָּא אַף עוֹשֶׂה זֹאת בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא נִצְטָרֵךְ לִ"פְּעָלָה" מְסֻיֶּמֶת. וְזֶה גָּרַם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּ שִׁירָה לַהַקָּבָ"ה וְיוֹדוּ לוֹ עַל חֶסְדָּיו הַנִּפְלָאִים.

(יח) **בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמִחֹקֵק בִּמְשֹׁעַנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה:**

יח בְּיָרָא דְּחָפְרוּהָ רַבְרְבַיָּא כְּרוּהָ רֵישֵׁי עַמָּא סַפְרַיָּא בְּחֵטְרֵיהוֹן וּמִמַּדְבְּרָא אִתְיְהִיבַת לְהוֹן:

רש"י ◂ **בְּאֵר חָפָרוּהָ** • זֹאת הִיא הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּהָ שָׂרִים – מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. **בְּמִשְׁעַנֹתָם** • בַּמַּטֶּה. **וּמִמִּדְבָּר** • נִתְּנָה לָהֶם.

(יט) **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת:**

יט וּמִדְּאִתְיְהִיבַת לְהוֹן נָחֲתָא עִמְּהוֹן לְנַחֲלַיָּא וּמִנַּחֲלַיָּא סָלְקָא עִמְּהוֹן לְרָמָתָא:

רש"י ◂ **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל** • כְּתַרְגּוּמוֹ.

(כ) **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: פ**

כ וּמֵרָמָתָא לְחֵילַיָּא דִּי בְּחַקְלֵי מוֹאָב רֵישׁ רָמָתָא וּמִסְתַּכְיָא עַל אַפֵּי בֵּית יְשִׁימוֹן:

רש"י ◂ **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב** • כִּי שָׁם מֵת מֹשֶׁה, וְשָׁם בָּטְלָה הַבְּאֵר. דָּבָר אַחֵר: כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם – כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא, כְּשֶׁהָיוּ חוֹנִים, נוֹטֵל מַקְלוֹ וּמוֹשֵׁךְ אֵצֶל דִּגְלוֹ וּמַחֲנֵהוּ, וּמֵי הַבְּאֵר נִמְשָׁכִין הֶרֶךְ

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

עָלִי בְּאֵר עֲנוּ לָהּ. כָּךְ מְשׁוֹרְרִים וְצוֹעֲקִין, **עֲנוּ לָהּ**, הָרִימוּ קוֹל לָהּ, כְּמוֹ וְעָנוּ הַלְוִיִּם (דברים כז יד): תורה יח

(יח) **בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים.** כְּלוֹמַר, הַבְּאֵר הַזֹּאת אֵינוֹ כִּשְׁאָר בְּאֵרוֹת שֶׁחוֹפְרִים אוֹתָם עֲבָדִים, כְּמוֹ דְּאָתְּ אָמַר (בראשית כו כה) וַיִּכְרוּ שָׁם עַבְדֵי יִצְחָק בְּאֵר, אֶלָּא בְּאֵר זוֹ מְכוּבֶּדֶת שֶׁחָפְרוּהָ **שָׂרִים וְכָרוּהָ נְדִיבֵי** עַמִּים, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

בְּמִחֹקֵק בִּמְשֹׁעַנֹתָם. כְּלוֹמַר, לֹא חָפְרוּהָ כִּשְׁאָר בְּאֵרוֹת, אֶלָּא שֶׁחָקְקוּהָ בַּסֶּלַע בְּמַטֶּה הָאֱלֹהִים. וְזֶה מוֹכִיחַ שֶׁלֹּא הִקְפִּיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל שְׁהִכָּה, דְּאִם הִקְפִּיד לֹא הָיוּ מְשׁוֹרְרִים מִדָּבָר שֶׁהִקְפִּיד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים **מְחוֹקֵק** זֶה מֹשֶׁה, כְּמוֹ דְּאָתְּ אָמַר (דברים לג כא) כִּי שָׁם חֶלְקַת מְחוֹקֵק סָפוּן, וּמְתַרְגְּמִינַן מֹשֶׁה סָפְרָא רַבָּא:

וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה. כְּלוֹמַר, חֲשִׁיבוּת גְּדוֹלָה הָיָה בְּאוֹתוֹ הַבְּאֵר, כִּי מִמִּדְבָּר שֶׁהוּא מְקוֹם צְמָאוֹן הָיָה לָהֶם לִמְוֹצָא מַיִם: תורה יט

(יט) **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל.** לֹא הָיְתָה כִּשְׁאָר בְּאֵרוֹת שֶׁנּוֹבְעוֹת בִּמְקוֹמָן וְאֵינָן נִמְשָׁכוֹת, אֶלָּא מִשֶּׁנִּתְּנָה נִגְּבְּרָה וְהָיְתָה לְנַחַל, וְהָיוּ רוֹב הַמַּיִם עוֹלִים עַל הַבָּמוֹת: תורה כ

(כ) **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא.** וּמֵהַבָּמוֹת הָיָה יוֹרֵד אֶל הֶהָר לְעֻמַּת הַגַּיְא, וְנִמְשָׁכָת אֵצֶל **רֹאשׁ הַפִּסְגָּה הַנִּשְׁקָפָה עַל** (ראש) **פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן**, הַנִּרְאֵית עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר שֶׁהוּא קָרוּי **יְשִׁימוֹן**, כִּדְכְתִיב (דברים לב י) וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן. וְזוֹ הָיְתָה שִׂמְחָה גְּדוֹלָה שֶׁהָיְתָה נִרְאֵית עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר לַהוֹלְכִים בַּתּוֹהוּ, שֶׁהָיוּ רוֹאִים מָקוֹם

אוֹתוֹ סִימָן וּבְאִין לִפְנֵי חֲנִיַּת כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט. **בְּמִחֹקֵק** • עַל־פִּי מֹשֶׁה שֶׁנִּקְרָא: ״מְחוֹקֵק״, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג): ״כִּי־שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן״. וְלָמָּה לֹא נִזְכַּר מֹשֶׁה בְּשִׁירָה זוֹ? לְפִי שֶׁלָּקָה עַל־יְדֵי הַבְּאֵר. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא נִזְכַּר שְׁמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא נִזְכַּר שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ מְזַמְּנִין אוֹתוֹ לִסְעֻדָּה, אָמַר: אִם אוֹהֲבִי שָׁם – אֲנִי שָׁם, וְאִם לָאו – אֵינִי הוֹלֵךְ!. **רֹאשׁ הַפִּסְגָּה** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ״רֵישׁ רָמְתָא״. **פִּסְגָּה** • לְשׁוֹן גִּבְעָה, וְכֵן (תהלים מח): ״פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ״ – הַגְּבִיהוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ. **וְנִשְׁקָפָה** • אוֹתָהּ הַפִּסְגָּה עַל־פְּנֵי הַמָּקוֹם שֶׁשָּׁמוֹ יְשִׁימֹן, וְהוּא לְשׁוֹן מִדְבָּר, שֶׁהוּא שָׁמֵם. דָּבָר אַחֵר: וְנִשְׁקָפָה, הַבְּאֵר עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן, שֶׁנִּגְנְזָה בְּיָמָהּ שֶׁל טְבֶרְיָה, וְהָעוֹמֵד עַל הַיְשִׁימוֹן מַבִּיט וְרוֹאֶה כְּמִין כְּבָרָה בַּיָּם וְהִיא הַבְּאֵר, כָּךְ דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא.

◆ שבת קודש י׳ תמוז ◆

(כא) **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי לֵאמֹר:**

(כא) **וּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אִזְדַּדִּין לְוָת סִיחוֹן מַלְכָּא דֶּאֱמוֹרָאָה לְמֵימָר:**

רס״ו◄ **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים** • וּבְמָקוֹם אַחֵר תּוֹלֶה הַשִּׁלּוּחוּת בְּמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ב): ״וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת״, וְכֵן (במדבר כ): ״וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם״, וּבִיפְתָּח הוּא אוֹמֵר: (שופטים יא): ״וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגוֹ׳״. הַכְּתוּבִים הַלָּלוּ צְרִיכִים זֶה לָזֶה: זֶה נוֹעֵל וְזֶה פּוֹתֵחַ, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה, לוֹמַר לְךָ שֶׁמִּשָּׁה שֶׁנִּשְׁיא הַדּוֹר הוּא כְּכָל הַדּוֹר, כִּי הַנָּשִׂיא הוּא הַכֹּל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ׳ 133)

לוֹמַר לְךָ, שֶׁנָּשִׂיא הַדּוֹר הוּא כְּכָל הַדּוֹר (רש״י כא, כא) מִלִּים אֵלֶּה מְיֻתָּרוֹת לְכְאוֹרָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה זֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה, מְיֻתָּרִים רַק שֶׁנִּתְּנוּ לִכְתֹּב ״וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל״ עַל מִשְׁלַחַת שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה. אַךְ עֲדַיִן קָשֶׁה - **מַדּוּעַ** שִׁנָּה הַכָּתוּב וְכָתַב ״וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל״. עַל זֶה מְיֻתָּרִין, שֶׁשִּׁנּוּי זֶה בָּא לְלַמְּדֵנוּ (״לוֹמַר לְךָ״) שֶׁנָּשִׂיא הַדּוֹר הוּא כְּכָל הַדּוֹר.

(כב) **אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נִטֶּה בְשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ:**

(כב) **אֶעְבַּר בְּאַרְעָךְ לָא נִסְטֵי בְחַקְלָא וּבְכַרְמָא לָא נִשְׁתֵּי מֵי גּוּב בְּאוֹרַח מַלְכָּא נֵזֵל עַד דִּי נְעִבַּר תְּחוּמָךְ:**

רס״ו◄ **אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ** • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לְפַתֵּחַ לָהֶם בְּשָׁלוֹם, בִּקְּשׁוּ מֵהֶם שָׁלוֹם.

(כג) **וְלֹא־נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יְהָצָה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל:**

(כג) **וְלָא שְׁבַק סִיחוֹן יָת יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּר בִּתְחוּמֵהּ וּכְנַשׁ סִיחוֹן יָת כָּל עַמֵּהּ וּנְפַק לָקֳדָמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא וַאֲתָא לְיָהַץ וְאַגִּיחַ קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל:**

רס״ו◄ **וְלֹא־נָתַן סִיחֹן וְגוֹ׳** • לְפִי שֶׁכָּל מַלְכֵי כְּנַעַן הָיוּ מַעֲלִין לוֹ מַס, שֶׁהָיָה שׁוֹמְרָם שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ עֲלֵיהֶם גְּיָסוֹת. כֵּיוָן שֶׁאָמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל: אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ, אָמַר לָהֶם: כָּל עַצְמִי אֵינִי יוֹשֵׁב כָּאן אֶלָּא לְשָׁמְרָם מִפְּנֵיכֶם,

---

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לְהַשְׁקוֹת הֵם וּמִקְנֵיהֶם וּלְהִתְקָרֵר וּלְהִתְעַדֵּן. וּבְעֵירוּבִין פֶּרֶק כֵּיצַד מְעָרְבִין (נד.) מַסִּיק, **וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה**, אִם מֹשִׁים אָדָם עַצְמוֹ כַּמִּדְבָּר הַזֶּה שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין בּוֹ, תּוֹרָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת וְנִיתֶּנֶת לוֹ בְּמַתָּנָה, וְכֵיוָן שֶׁנִּיתְּנָה לוֹ בְּמַתָּנָה נִחְלוֹ אֵל, כְּלוֹמַר כֵּירוּשָׁה הִיא לוֹ, וְכֵיוָן שֶׁנִּחְלוֹ אֵל עוֹלֶה לִגְדוּלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר **וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת**, וְאִם הֵגִיס דַּעְתּוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַשְׁפִּילוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא**, וְאִם חָזַר בּוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְגַבִּיהוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ ד) כָּל גַּיְא יִנָּשֵׂא: תורה כא

(כב) **עַד אֲשֶׁר נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ.** לֹא הָיוּ שׁוֹאֲלִין לַעֲבוֹר דֶּרֶךְ אַרְצוֹ אֶלָּא לִסְבּוֹב גְּבוּלוֹ מִבַּחוּץ, כְּמוֹ שֶׁסָּבְבוּ אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶרֶץ מוֹאָב. וְכֵן כָּתוּב בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה הַדְּבָרִים (דברים ב כט) כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיּוֹשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיּוֹשְׁבִים בְּעָר, שֶׁהִנִּיחוּם לִסְבּוֹב אַרְצָם וּגְבוּלָם: תורה כג

וְאַתֶּם אוֹמְרִים כָּךְ?! **וַיִּצָּא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל** • אִלּוּ הָיְתָה חֶשְׁבּוֹן מְלֵאָה יַתּוּשִׁין, אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לְכָבְשָׁהּ, וְאִם הָיָה סִיחוֹן בִּכְפַר חַלָּשׁ, אֵין כָּל אָדָם יָכוֹל לְכָבְשׁוֹ, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁהָיָה בְּחֶשְׁבּוֹן!. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מָה אֲנִי מַטְרִיחַ עַל בָּנַי כָּל זֹאת לָצוּר עַל כָּל עִיר וָעִיר? נָתַן בְּלֵב כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָצֵאת מִן הָעֲיָרוֹת וְנִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם לְמָקוֹם אֶחָד וְשָׁם נָפְלוּ, וּמִשָּׁם הָלְכוּ יִשְׂרָאֵל אֶל הֶעָרִים וְאֵין עוֹמֵד לִנְגְדָּם, כִּי אֵין שָׁם אִישׁ אֶלָּא נָשִׁים וָטַף.

(כד) **וַיַּכֻּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:**

כד וּמְחֵהִי יִשְׂרָאֵל לְפִתְגָם דְּחָרֶב וִירַת יָת אַרְעֵהּ מֵאַרְנוֹנָא עַד יַבֻּקָא עַד בְּנֵי עַמּוֹן אֲרֵי תַּקִּיף תְּחוּמָא דִּבְנֵי עַמּוֹן:

רש"י ◂ **כִּי עַז** • וּמַהוּ חָזְקוֹ? הַתְרָאָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁאָמַר לָהֶם (דברים ב): "אַל־תְּצַרֵם וְגוֹ'".

(כה) **וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הֶעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֹתֶיהָ:**

כה וּכְבַשׁ יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיִתֵּב יִשְׂרָאֵל בְּכָל קִרְוֵי אֱמוֹרָאָה בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל בַּפְרָנָהָא:

רש"י ◂ **בְּנֹתֶיהָ** • כְּפָרִים הַסְּמוּכִים לָהּ.

(כו) **כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנֹן:**

כו אֲרֵי חֶשְׁבּוֹן קִרְתָּא דְּסִיחוֹן מַלְכָּא דֶּאֱמוֹרָאָה הִיא וְהוּא אַגַּח קְרָבָא בְּמַלְכָּא דְּמוֹאָב קַדְמָאָה וּנְסִיב יָת כָּל אַרְעֵהּ מִידֵּהּ עַד אַרְנוֹן:

רש"י ◂ **וְהוּא נִלְחַם** • (חולין ס' ב') לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַכָּתֵב? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "אַל תְּצַר אֶת־מוֹאָב" — וְחֶשְׁבּוֹן מִשֶּׁל מוֹאָב הָיְתָה, כָּתַב לָנוּ שֶׁסִּיחוֹן לָקָחָהּ מֵהֶם, (גיטין ל"ח) וְעַל־יָדוֹ טָהֲרָה לְיִשְׂרָאֵל. **מִיָּדוֹ** • (ב"מ נ"ח) מֵרְשׁוּתוֹ.

(כז) **עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים בָּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחֹן:**

כז עַל דֵּן יֵימְרוּן מְתַלָּיָא עוּלוּ לְחֶשְׁבּוֹן תִּתְבְּנֵי וְתִשְׁתַּכְלַל קִרְתָּא דְּסִיחוֹן:

רש"י ◂ **עַל־כֵּן** • עַל אוֹתָהּ מִלְחָמָה שֶׁנִּלְחַם סִיחוֹן בְּמוֹאָב. **יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים** • בְּלָעָם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (במדבר כג): "וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ". **הַמֹּשְׁלִים** • בְּלָעָם וּבְעוֹר, וְהֵם אָמְרוּ. **בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן** • שֶׁלֹּא הָיָה סִיחוֹן יָכוֹל לְכָבְשָׁהּ, וְהָלַךְ וְשָׁכַר אֶת בִּלְעָם לְקַלְלוֹ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לוֹ בָּלָק (שם כב): "כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וְגוֹ'". **תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן** • חֶשְׁבּוֹן בְּשֵׁם סִיחוֹן לִהְיוֹת עִירוֹ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כד) **עַד יַבֹּק עַד בְּנֵי עַמּוֹן. יַבּוֹק** שֵׁם הַנַּחַל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב כג) וַיַּעֲבֵר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק. וּכְמוֹ שֶׁלָּקַח סִיחוֹן אֶת אֶרֶץ מוֹאָב עַד אֶרֶץ אַרְנוֹן, כָּךְ לָקַח אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן עַד יַבּוֹק, וְהַנָּהָר הָיָה מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם. אֲבָל מִשָּׁם וְאֵילָךְ, **כִּי עַז וְחָזָק גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן** מִן הַנָּהָר וְאֵילָךְ, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּהָר הָיָה מַפְסִיק הַגְּבוּל: תורה כה

(כו) **כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן.** לְפִי שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי**, אָמַר כָּאן שֶׁלֹּא תִּתְמַהּ עַל שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁחֶשְׁבּוֹן הִיא מֵאֶרֶץ הָאֱמוֹרִי, וְיוֹדְעִין אָנוּ שֶׁהִיא מֵאֶרֶץ מוֹאָב, **כִּי חֶשְׁבּוֹן** עַתָּה הִיא **עִיר סִיחוֹן**, שֶׁהֲרֵי **הוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן** וּכְבָשָׁהּ מִיָּדוֹ, וְלֹא עִם כָּל מֶלֶךְ מוֹאָב אֶלָּא בְּמֶלֶךְ רִאשׁוֹן שֶׁהָיָה קוֹדֶם בָּלָק: תורה כז

(כז) **עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים.** בְּנֵי אָדָם הָרְגִילִים לְמְשׁוֹל מְשָׁלִים. עַל יְדֵי שֶׁלָּקְחָהּ סִיחוֹן **בָּאוּ** לְדוּר בְּתוֹךְ **חֶשְׁבּוֹן**, כִּי עַתָּה **תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן** מֵאַחַר שֶׁהִיא עַכְשָׁיו **עִיר סִיחוֹן**, כִּי כָּל זְמַן שֶׁהָיְתָה לְמֶלֶךְ מוֹאָב לֹא הָיָה מֶלֶךְ חָזָק, אֲבָל מִשֶּׁכְּבָשָׁהּ סִיחוֹן אֵין (לי) [לְיִרְא] כְּלוּם לָגוּר בָּהּ: תורה כח

(כח) **כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן**
אָכְלָה עָר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן:

כח אֲרֵי קִידוּם תַּקִּיף כְּאֶשָׁא נְפַק מֵחֶשְׁבּוֹן
עָבְדֵי קֶרְבָא כְּשַׁלְהוֹבִיתָא מִקַּרְתָּא דְסִיחוֹן
קְטִילוּ עַמָּא דִּשְׁרוּ בִלְחַיַּת מוֹאָב פּוּמְרָיָא
דְּפָלְחִין בֵּית דַּחֲלָא רָמְתָא דְאַרְנוֹן׃

רש"י ◂ **כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן** • מִשֶּׁכִּבְּשָׁהּ סִיחוֹן. **אָכְלָה עָר מוֹאָב** • שֵׁם אוֹתָהּ הַמְּדִינָה קְרוּי "עָר" בְּלָשׁוֹן עִבְרִי, וּ"לְחַיַּת" בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי. **עָר מוֹאָב** • עָר שֶׁל מוֹאָב.

(כט) **אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַדְתָּ עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם**
וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחוֹן:

כט וַי לְכוֹן מוֹאָבְאֵי אֲבַדְתּוּן עַמָּא דְּפָלְחִין
לִכְמוֹשׁ מְסַר בְּנוֹהִי צִירִין וּבְנָתֵהּ בְּשִׁבְיָא
לְמַלְכָּא דֶּאֱמוֹרָאָה סִיחוֹן׃

רש"י ◂ **אוֹי־לְךָ מוֹאָב** • שֶׁקִּלְלוּ אֶת מוֹאָב שֶׁיְּמָסְרוּ בְּיָדוֹ. **כְּמוֹשׁ** • שֵׁם אֱלֹהֵי מוֹאָב. **נָתַן** • הִנִּיחַ אֶת בָּנָיו שֶׁל מוֹאָב. **פְּלֵיטִם** • נָסִים וּפְלֵטִים מֵחֶרֶב, וְאֶת בְּנוֹתָיו בַּשְּׁבִית וְגוֹ'.

(ל) **וַנִּירֶם אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד־דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר**
עַד־מֵידְבָא:

ל וּמַלְכוּ פְסָקַת מֵחֶשְׁבּוֹן עֲדָא שׁוּלְטַן
מִדִּיבוֹן וְצָדִיאוּ עַד נֹפַח דְּסָמִיךְ עַד מֵידְבָא׃

רש"י ◂ **וַנִּירֶם אָבַד** • מַלְכוּת שָׁלָהֶם. **אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד־דִּיבֹן** • מַלְכוּת וָעֹל שֶׁהָיָה לְמוֹאָב בְּחֶשְׁבּוֹן אָבַד מִשָּׁם, וְכֵן "עַד דִּיבֹן", תַּרְגּוּם שֶׁל "סָר" – "עַד", כְּלוֹמַר סָר נִיר מִדִּיבֹן. נִיר – לְשׁוֹן מַלְכוּת וְעֹל וּמֶמְשֶׁלֶת אִישׁ, כְּמוֹ (מלכים א יא): "לְמַעַן הֱיוֹת־נִיר לְדָוִיד־עַבְדִּי". **וַנַּשִּׁים** • שִׁי"ן דִּגּוּשָׁה, לְשׁוֹן שְׁמָמָה: כָּךְ יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים: וַנַּשִּׁים אוֹתָם. **עַד־נֹפַח** • הֶשְׁמִּוּנוּם עַד נֹפַח.

(לא) **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי:**

לא וְיָתֵב יִשְׂרָאֵל בַּאֲרַע אֱמוֹרָאָה׃

(לב) **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְנֹתֶיהָ**
וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם:

לב וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת יַעְזֵר וּכְבָשׁוּ
כַּפְרָנָהָא וְתָרִיךְ יָת אֱמוֹרָאָה דִּי תַמָּן׃

רש"י ◂ **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעְזֵר** • הַמְרַגְּלִים לְכָדוּהָ, אָמְרוּ: לֹא נַעֲשֶׂה כָּרִאשׁוֹנִים, בְּטוּחִים אָנוּ בְּכֹחַ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהַלָּחֵם.

(לג) **וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן**
לִקְרָאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי:

לג וְאִתְפְּנִיאוּ וּסְלִיקוּ לְאוֹרַח מַתְנָן וּנְפַק עוֹג
מַלְכָּא דְמַתְנָן לֶקֱדָמוּתְהוֹן הוּא וְכָל עַמֵּהּ
לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאֶדְרֶעִי׃

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כח) **כִּי אֵשׁ יָצְאָה.** לְאַחַר שֶׁנִּכְבְּשָׁה חֶשְׁבּוֹן וְנִלְחַם גַּם בְּשֶׁאָר עֲיָרוֹת שֶׁהוּא עָר וְאַרְנוֹן וּכְבָשָׁם, אָז אָמַר **אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן**, כְּלוֹמַר חַיִל וְגִבּוֹרִים, **וְלֶהָבָה** מֵאוֹתָהּ עִיר שֶׁנִּקְרֵאת **קִרְיַת סִיחוֹן**, **אָכְלָה עָר מוֹאָב**, כְּלוֹמַר מִמְּקוֹמוֹ יָצָא אֵשׁ וּשְׁרָפָם, וְהִיא כְּמוֹ תֵּצֵא אֵשׁ מֵאֲבִימֶלֶךְ וְתֹאכַל אֶת בַּעֲלֵי שְׁכֶם [וגו'] וּמִבַּעֲלֵי שְׁכֶם וְתֹאכַל אֶת אֲבִימֶלֶךְ (שופטים ט כ), כְּלוֹמַר מֵהֶם וּבָהֶם. וְזֶה הַמָּשָׁל שֶׁמָּשְׁלוּ עַל גִּבּוֹרַת סִיחוֹן, לְהוֹדִיעֲךָ כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁנִּצְחוֹ וַהֲרָגוֹ: וְכֵן מָשָׁלוּ מָשָׁל עַל בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב שֶׁנִּצְּחָם סִיחוֹן וְאָמְרוּ, **אוֹי לְךָ מוֹאָב אָבַדְתָּ עַם כְּמוֹשׁ**, עַם שֶׁעוֹבְדִין לַעֲבוֹדָה־זָרָה דִּ**כְמוֹשׁ**, דְּהַיְינוּ בְּנֵי עַמּוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִפְתָּח לְמֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן (שופטים יא כד) הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ: תורה כט

(כט) **נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם.** כְּלוֹמַר, הַבָּנִים הַקְּטַנִּים שֶׁפָּלְטוּ מִן הַחֶרֶב, וְהַבָּנוֹת שֶׁאֵין דַּרְכָּם לְהִלָּחֵם, שָׁבַק וְהִנִּיחָם לְהוֹלֵךְ בַּשְּׁבִיָּה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַצִּילָם מִיָּדוֹ:

נָתַן. כְּמוֹ נִרְדֵּי נָתָן רֵיחוֹ (שיר השירים א יב): תורה ל

(ל) **וַנִּירֶם אָבַד חֶשְׁבּוֹן.** כְּלוֹמַר, נִיר וְיוֹרֵשׁ שָׁלָהֶם, **אָבַד חֶשְׁבּוֹן** וְכָל הָאָרֶץ **עַד דִּיבוֹן**, שֶׁלֹּא יִירָשׁוּהָ עִם יְרוּשָׁתוֹ. 'נִיר' לְשׁוֹן יוֹרֵשׁ, כְּמוֹ לְמַעַן הֱיוֹת נִיר לְדָוִיד עַבְדִּי (מלכים א' יא לו): תורה לא

(לד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:

לד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לָא תִדְחַל מִנֵּהּ אֲרֵי בִידָךְ מְסָרִית יָתֵהּ וְיָת כָּל עַמֵּהּ וְיָת אַרְעֵהּ וְתַעְבֵּד לֵהּ כְּמָא דִי עֲבַדְתְּ לְסִיחוֹן מַלְכָּא דֶאֱמוֹרָאָה דִי יָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן:

רש"י◄ **אַל־תִּירָא אֹתוֹ** • (נדה סא) שֶׁהָיָה מֹשֶׁה יָרֵא לְהִלָּחֵם, שֶׁמָּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): "וַיָּבֹא הַפָּלִיט" – הוּא עוֹג שֶׁפָּלַט מִן הָרְפָאִים שֶׁהִכּוּ כְּדָרְלָעֹמֶר וַחֲבֵרָיו בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג): "רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 136)

שֶׁהָיָה מֹשֶׁה יָרֵא לְהִלָּחֵם (רש"י כא, לד) תֵּבת "מֹשֶׁה" נִרְאֵית כְּמְיֻתֶּרֶת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּאָה לְהַדְגִּישׁ שֶׁרַק מֹשֶׁה הָיָה יָרֵא. שֶׁכֵּן, כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁרָאוּ בְּעוֹג גּוֹי בַּעַל קוֹמָה, לֹא יָרְאוּ מִמֶּנּוּ, כִּי הָיוּ בְּטוּחִים בְּכֹחַ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אֲבָל מֹשֶׁה, שֶׁרָאָה בּוֹ אֶת זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, הָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּת זוֹ.

(לה) וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ:

לה וּמְחוֹ יָתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת כָּל עַמֵּהּ עַד דְּלָא אִשְׁתְּאַר לֵהּ מְשֵׁזִיב וִירִיתוּ יָת אַרְעֵהּ:

רש"י◄ **וַיַּכּוּ אֹתוֹ** • מֹשֶׁה הָרָגוֹ, כִּדְאִיתָא בִּ'בְּרָכוֹת' (דף נד) בְּ'הָרוֹאֶה', עֲקַר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי וְכוּ'.

כב (א) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ:

א וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּשְׁרוֹ בְּמֵישְׁרַיָּא דְמוֹאָב מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא דִירֵחוֹ: ס ס ס

פ"ז פסוקים, למידב"א סימן. חסלת פרשת חוקת

הפטרה לפרשת חוקת לשמו"ת ולקריאה בציבור נדפסה בעמ' רכ

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לד) **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אַל תִּירָא אֹתוֹ.** פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י לְכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר **אַל תִּירָא אוֹתוֹ**, מַה שֶּׁלֹּא הוּצְרַךְ לוֹמַר מִסִּיחוֹן, לְפִי שֶׁהָיָה יָרֵא פֶּן יַעֲמוֹד לוֹ זְכוּת מַה שֶּׁהִגִּיד לְאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁנִּשְׁבָּה לוֹט (נדה סא.). וְאִם תֹּאמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נִתְּנָתוּ לְרָעָה הָיְתָה, כְּדֵי שֶׁיֵּהָרֵג אַבְרָהָם וְיִקַּח אֶת שָׂרָה. יֵשׁ לוֹמַר, כֵּיוָן דְּהַצָּלָה בָּאָה עַל יָדוֹ הָיָה לוֹ לִירָא, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּפֶרֶק חֵלֶק (סנהדרין קה:), בְּזְכוּת אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בָּלָק וְכָה וְיָצְאת מִמֶּנּוּ רוּת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנוּ אֶלָּא לְרָעָה לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל. וּמִיהוּ תֵּימַהּ לְמַאן דְּאָמַר (נדה שם) דְּעוֹג נִקְרָא פָּלִיט עַל שֶׁנִּפְלַט מִן הַמַּבּוּל, דְּבַמַּסֶּכֶת נִדָּה (שם) מַסִּיק דְּעוֹג וְסִיחוֹן אַחֵי הֲווּ, וְאִם כֵּן סִיחוֹן פָּלַט מִן הַמַּבּוּל, דְּבִשְׁלָמָא עוֹג מָצִינוּ סָמְךְ וְרָמָז כִּדְפֵירַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת נֹחַ בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה הֶחָסִיד וַיִּשָּׁאֶר 'אַךְ נֹחַ' (בראשית ז כג) שֶׁעוֹלָה בְּגִימַטְרִיָּא 'עוֹג', אֲבָל לְסִיחוֹן לֹא מָצִינוּ רָמָז. וְאוֹמַר הָרַב רַבִּי יְחִיאֵל בַּר יוֹסֵף, שֶׁעוֹג נוֹלַד קוֹדֶם הַמַּבּוּל, וְאִמּוֹ הָיְתָה מְעוּבֶּרֶת מִסִּיחוֹן בִּשְׁנַת הַמַּבּוּל, וְהָלְכָה וְנִישֵּׂאת לְאֶחָד מִבְּנֵי נֹחַ, וּכְבָר הָיְתָה מְעוּבֶּרֶת מֵאוֹתָן בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר לָקְחוּ מִבְּנוֹת הָאָדָם, וְנוֹלַד סִיחוֹן בַּתֵּיבָה:

חסלת פרשת חקת

שיעורי תהלים לשבוע פרשת חוקת

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ד' תמוז מפרק כג עד סוף פרק כח	**יום רביעי - ז' תמוז** מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שני - ה' תמוז מפרק כט עד סוף פרק לד	**יום חמישי - ח' תמוז** מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שלישי - ו' תמוז מפרק לה עד סוף פרק לח	**יום שישי - ט' תמוז** מפרק מט עד סוף פרק נד
שבת קודש - י' תמוז פרק כ מפרק נה עד סוף פרק נט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ד' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פז, פרק י. אך... עד עמ' 174, דרכיו מדרכינו.

שער היחוד והאמונה

פרק י אך מכל מקום הואיל ודברה תורה כלשון בני אדם לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע לכך ניתן רשות לחכמי האמת לדבר בספירות בדרך משל וקראו אותן אורות כדי שעל ידי המשל הזה יובן לנו קצת ענין היחוד של הקדוש ב"ה ומדותיו שהוא בדרך משל כעין יחוד אור השמש שבתוך גוף כדור השמש עם גוף השמש שנקרא מאור כמ"ש את המאור הגדול וגו' והזיו והניצוץ המתפשט ומאיר ממנו נקרא אור כמ"ש ויקרא אלהים לאור יום וכשהאור הוא במקורו בגוף השמש הוא מיוחד עמו בתכלית היחוד כי אין שם רק עצם אחד שהוא גוף המאור המאיר כי הזיו והאור שם עצם אחד ממש עם גוף המאור המאיר ואין לו שום מציאות כלל בפני עצמו וכדברים האלה ממש ויותר מזה הן מדותיו של הקב"ה ורצונו וחכמתו בעולם האצילות עם מהותו ועצמותו כביכול המתלבש בתוכם ומתייחד עמהם בתכלית היחוד מאחר שנמשכו ונאצלו מאתו ית' ע"ד משל כדרך התפשטות האור מהשמש אך לא ממש בדרך זה רק בדרך רחוקה ונפלאה מהשגתינו כי גבהו דרכיו מדרכינו

פֶּרֶק י. בסוף הפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו הזקן, שביוון שהקב"ה למעלה אין קץ מחכמה, שכל והשגה, לכן גם היחוד – שהוא ברוך־הוא מאוחד עם הספירות והמדות שבעולם האצילות (שלמרות שהם ענין של מדת החכמה ומדת החסד – הן בכל זאת מאוחדות עם אור אין־סוף ברוך־הוא באופן של "חד") – הוא למעלה מהשגת אנוש.

ולכן נקראות בזהר הקדוש, מדותיו של הקב"ה, שהן ה"ספירות", בשם "רזא דמהימנותא", סוד האמונה, שהרי ענין ה"ספירות" קשור באמונה, שהיא למעלה משכל והשגה.

אַךְ מִכָּל־מָקוֹם, – למרות שה"ספירות" הן למעלה משכל והשגה, **הוֹאִיל וְדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, לְשַׁכֵּךְ** את **אָזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ, לָכֵן** – לכן, **נִתַּן רְשׁוּת לְחַכְמֵי הָאֱמֶת** – חכמי תורת הקבלה, **לְדַבֵּר בַּסְּפִירוֹת בְּדֶרֶךְ מָשָׁל,** – **ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כשאומרים "משל" הרי זה **מדגיש שאינם** אותו הענין (הנמשל), כי־אם שיש דוגמא **בשייכות** דפרטי המשל לנמשל, אף דפרטי המשל ביניהם – **להשייכות** בין פרטי הנמשל, אף דפרטי המשל והנמשל אין כל ערך ושייכות ביניהם (על־דרך־זה בנידון דידן אין ערך כלל לאור ושמש עם הספירות ומקורם – כי־אם המשל הוא על **יחודם** (שייכותם) דהאור והשמש שמקיל ההבנה **בהיחוד** דהספירות במקורם כו')".

וְקָרְאוּ – המקובלים, **אוֹתָן** – את ה"ספירות", בשם **"אורות",** – משל מענין אור וגילוי, **כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי הַמָּשָׁל הַזֶּה** – מאור, **יוּבַן לָנוּ קְצָת עִנְיַן** – ואופן, **הַיִּחוּד שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמִדּוֹתָיו,** – ב"ספירות", **שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ מָשָׁל כְּעֵין יִחוּד אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבְּתוֹךְ גּוּף כַּדּוּר** השמש **הַשֶּׁמֶשׁ** – כמו שאור השמש הנמצא בתוך גוף כדור השמש מתאחד **עִם גּוּף הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁנִּקְרָא 'מָאוֹר',** – לא רק "שמש", אלא גם "מאור" – היא מקרינה מתוכה אור. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[1]: "אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדֹל וְגוֹ'",** – כלומר: הקב"ה ברא את השמש, הנקראת "מאור", שהיא המקור והשייכות לאור הבא ממנה, **וְהַזִּיו וְהַנִּיצוֹץ הַמִּתְפַּשֵּׁט וּמֵאִיר מִמֶּנּוּ** – מה"שמש", **נִקְרָא "אוֹר",** כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[2]: **"וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם", וּכְשֶׁהָאוֹר הוּא בְּמְקוֹרוֹ בְּגוּף הַשֶּׁמֶשׁ - הוּא** – עם השמש, **מְיֻחָד עִמּוֹ** – **בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, כִּי אֵין שָׁם** – בגוף השמש, **רַק עֶצֶם אֶחָד שֶׁהוּא גּוּף הַמָּאוֹר הַמֵּאִיר,** – אין מקום לומר, שישנם שם שני דברים – ה"מאור" עצמו, וה"אור" הבא מן המאור, אלא שם קיים דבר אחד בלבד – והוא ה"מאור", **כִּי הַזִּיו וְהָאוֹר** – הם, **שָׁם** – בגוף השמש, **עֶצֶם אֶחָד מַמָּשׁ עִם גּוּף הַמָּאוֹר הַמֵּאִיר, וְאֵין לוֹ** – לזיו, **שׁוּם מְצִיאוּת כְּלָל בִּפְנֵי עַצְמוֹ.** – כלומר: לכאורה, למרות שדבר ברור הוא, שבגוף השמש ישנו בודאי אור השמש – שהרי כיוון שאור השמש מתפשט למרחק רב כזה עד שהוא מאיר את האדמה, ודאי הדבר שהוא נמצא גם בשמש עצמה – אלא, יחודו שם הוא באופן שהוא כולו מאוחד עם ה"מאור" עצמו, ואי אפשר לציין אותו שם בשם "אור" ו"זיו", כי שם אין הוא מציאות לעצמו כלל – שם קיים במציאות רק ה"מאור" והמקור של האור[3]. **וְכַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מַמָּשׁ,** – אודות יחודו של אור השמש כשהוא נמצא במאור עצמו, **וְיוֹתֵר מִזֶּה,** – כלומר: יותר מאשר הוסבר בקשר ליחוד ואיחוד אור השמש עם ה"מאור", **הֵן מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת** – "ספירות" עולם האצילות ביחודם, **עִם מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** – של הקב"ה, **כְּבִיכוֹל, הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם** – מהותו ועצמותו כביכול המתלבש בתוך ה"ספירות", **וּמִתְיַחֵד עִמָּהֶם בְּתַכְלִית הַיִּחוּד,** – שכך ויותר מכך – הוא למשל יחודו של אור השמש עם השמש, בשעה שהאור נמצא בגוף השמש, **מֵאַחַר שֶׁנִּמְשְׁכוּ וְנֶאֱצְלוּ** – ה"ספירות", **מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, עַל־יְדֵי־כֵן מָשָׁל כְּדֶרֶךְ הִתְפַּשְּׁטוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ. אַךְ** – ביחס ל"ספירות" ולמאצילן ברוך־הוא, הרי זה **לֹא מַמָּשׁ כְּדֶרֶךְ זֶה,** – כפי שהדבר הוא באור המתפשט מהשמש, **רַק כְּדֶרֶךְ רָחוֹקָה וְנִפְלָאָה מֵהַשָּׂגָתֵנוּ, כִּי גָּבְהוּ דְרָכָיו** – של הקב"ה, **מִדַּרְכֵינוּ[4].**

---

1. בראשית א, טז. **2.** שם א, ה. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אאפ"ל "אין ואפס" מצד המאור – שהרי מציאות ענין מאור – מחשיב הענין דאור (שעש"ז נקרא מאור)". **4.** ראה ישעיה נה, ט.

יום שני ה' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 174, ומ"מ לשכך... עד עמ' 174, אתכסיאת כו'.

שער היחוד והאמונה

ומ"מ לשכך האזן נשמע ונתבונן ממשל אור השמש המיוחד ובטל במקורו ואינו עולה בשם כלל בפ"ע רק שם המקור לבדו כך כל מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו אינן עולות ונקראות בשמות אלו כלל אלא לגבי הנבראים עליונים ותחתונים שהווייתם וחיותם והנהגתם שהקב"ה מהוה ומחיה אותם ומנהיגם הוא ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו המתלבשות במדותיו הקדושות כראיתא במדרש בעשרה דברים נברא העולם בחכמה בתבונה ובדעת וכו' דכתיב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו וגו' וכמאמר אליהו דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיאת כו'

1 **וּמִכָּל־מָקוֹם,** – למרות שזה באופן נעלה ביותר מאשר אצל
2 האדם, בכל זאת, כדי **לְשַׁכֵּךְ הָאָזֶן, נִשְׁמַע וְנִתְבּוֹנֵן מִמָּשָׁל**
3 **אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, הַמְיֻחָד וּבָטֵל בְּמְקוֹרוֹ, וְאֵינוֹ עוֹלֶה** – האור
4 בהיותו בשמש עצמה, **בְּשֵׁם כְּלָל בִּפְנֵי־עַצְמוֹ** רַק שֵׁם הַמָּקוֹר
5 **לְבַדּוֹ** - **כָּךְ** – גם, **כָּל**
6 **מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־**
7 **בָּרוּךְ־הוּא וּרְצוֹנוֹ**
8 **וְחָכְמָתוֹ, אֵינָן עוֹלוֹת**
9 **וְנִקְרָאוֹת** – לגבי הקב"ה,
10 **בְּשֵׁמוֹת אֵלּוּ** – של מדות,
11 רצון וחכמה, **כְּלָל אֶלָּא**
12 **לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים** – בלבד,
13 **הערת כ"ק אדמו"ר**
14 **שליט"א:** "שהם למטה
15 מאצי' – בבריאה יצירה
16 ועשי' – והיינו", **עֶלְיוֹנִים**
17 **וְתַחְתּוֹנִים,** – הנבראים
18 העליונים והנבראים
19 התחתונים, **שֶׁהֲוָיָתָם**
20 **וְחִיּוּתָם וְהַנְהָגָתָם,**
21 **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא**
22 **מְהַוֶּה וּמְחַיֶּה אוֹתָם וּמַנְהִיגָם, הוּא** – על־ידי, **בְּרְצוֹנוֹ**
23 **וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ** – של הקב"ה, **הַמִּתְלַבְּשׁוֹת** – רצונו,
24 חכמתו, בינתו ודעתו של הקב"ה, מתלבשות **בְּמִדּוֹתָיו**
25 **הַקְּדוֹשׁוֹת,** – חסד, גבורה, תפארת וכו', הרי לגבי **הנבראים,**
26 המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים מהקב"ה על־ידי
27 התלבשות רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו – במדותיו, נקראות
28 הספירות והמדות בשמות חכמה, בינה, דעת ומדות. **כְּרְאִיתָא**
29 – כמו שמצינו **בְּמִדְרָשׁ**[5]: **"בַּעֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרָא הָעוֹלָם:**
30 **בְּחָכְמָה, בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וְכוּ', דִּכְתִיב:** – ככתוב[6]: **ה'**
31 **בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ, כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה, בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת**
32 **נִבְקָעוּ וְגוֹ'".** – כתוב הרי
33 במדרש[7], שהתהוות
34 העולם היא ב"עשרה
35 דברים", שהם עשר
36 ה"ספירות", **וּכְמַאֲמַר**
37 **אֵלִיָּהוּ:** – ב"פתח אליהו"
38 שבהקדמת 'תיקוני זוהר':
39 **"דְּאַפֵּיקַת עֲשַׂר תִּקּוּנִין,**
40 **וְקָרִינָן לְהוֹן עֲשַׂר סְפִירָן,**
41 – אתה (ריבונו של עולם)
42 הוצאת עשרה "תיקונין"
43 והם נקראים "עשר
44 ספירות", **לְאַנְהָגָא בְּהוֹן**
45 **עָלְמִין סְתִימִין דְּלָא**
46 **אִתְגַּלְיָין וְעָלְמִין**
47 **דְּאִתְגַּלְיָין,** – כדי להנהיג
48 בהן (בעשר הספירות) את
49 ה"עולמות הסתומים" (העולמות שלמעלה מהשגה), ואת
50 ה"עולמות הגלויים" (שהם גלויים להשגת האדם), **וּבְהוֹן**
51 **אִתְכְּסְיָאת כו'".** – ובהם (ועל ידם) אתה מתכסה ומסתתר
52 מהנבראים, שלא יראו בגלוי את החיות האלקית המהווה
53 ומחיה אותם. רבנו הזקן מביא להלן דוגמא כיצד נתהוו
54 הנבראים מהמדות והספירות:

יום שלישי ו' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 174, עד"מ ביום ראשון... עד עמ' פח, מדות כלל:

שער היחוד והאמונה

עד"מ ביום ראשון משׁשׁת ימי בראשית נגלית מדת החסד כלולה מכל מדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו מלובשין בה וברא בה את האור במאמר יהי אור שהיא בחי' התפשטות והמשכת האור לעולם מלמעלה והתפשטותו בעולם מסוף העולם עד סופו שהיא בחי' מדת חסד רק מפני שכלולה גם ממדת גבורה לכן לא

55 **עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל: בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִשִּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית - נִגְלִית**
56 **מִדַּת הַחֶסֶד,** – כפי שהיא, **כְּלוּלָה מִכָּל מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת,**
57 **וְרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ**
58 **וְדַעְתּוֹ** – של הקב"ה,
59 **מְלֻבָּשִׁין בָּהּ,** – במדת
60 החסד, **וּבָרָא בָהּ** – במדת
61 החסד, **אֶת הָאוֹר**
62 **בְּמַאֲמַר "יְהִי אוֹר",** – כי
63 ענין האור הוא התהוות
64 הבאה מהתגלות מדת
65 החסד, והשייכות שבין
66 "אור" ל"חסד", היא בכך: **שֶׁהִיא בְּחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת וְהַמְשָׁכַת**
67 **הָאוֹר לָעוֹלָם מִלְמַעְלָה, וְהִתְפַּשְׁטוּתוֹ** – של האור, **בָּעוֹלָם**
68 **מִסּוֹף הָעוֹלָם עַד סוֹפוֹ,**
69 **שֶׁהִיא בְּחִינַת מִדַּת חֶסֶד;**
70 – שהרי ענינה של חסד
71 הוא: התפשטות וגילוי. **רַק**
72 **מִפְּנֵי שֶׁכְּלוּלָה** – מדת
73 החסד, **גַּם מִמִּדַּת גְּבוּרָה,**
74 – שהרי מדות וספירות
75 (שבעולם האצילות) הן
76 בהתכללות אחת בשניה,

---

5. חגיגה יב, א. – כידוע, גם ה"אגדות" שבגמרא נקראות "מדרש". **6.** משלי ג, יט – כ. **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הול"ל משנה המפורשת בעשרה מאמרות נבה"ע – אלא שבמשנה מדבר מצד המל' והגילוי (מאמר – כנ"ל) שבכל ספירה, וכאן הרא"צ"ל על חכ' בינה כו'".

ומדת החסד כוללת בה גם מדת הגבורה, **לָכֵן לֹא הָיָה** – האור שנוצר ממדת החסד, **רוּחֲנִי כְּאוֹר שֶׁל מַעְלָה מַמָּשׁ, וְגַם נִתְלַבֵּשׁ** – אור זה, **בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא בְּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, שֶׁהוּא מַהֲלַךְ ת"ק** – חמש מאות, **שָׁנָה מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ וּמִמִּזְרָח לְמַעֲרָב**[8]. – כל ההגבלות הללו לא היו קיימות אילו התהוות העולם היתה ממדת החסד לעצמה, שהרי חסד הוא התפשטות בלי הגבלה; אלא, מפני שההתהוות היא מחסד כפי שהיא כלולה גם מגבורה – ומצד הצמצום של מדת הגבורה, באות ההגבלות האמורות. – אך, כיוון שביום ראשון של ששת ימי בראשית נתגלתה ופעלה מדת החסד, נתהוו אז הנבראים שיש להם שייכות למדת החסד, המציאות של אור וכו'.

שער היחוד והאמונה

היה רוחני כאור של מעלה ממש וגם נתלבש בע"הז שהוא בבחי' גבול ותכלית שהוא מהלך ת"ק שנה מהארץ לרקיע וממזרח למערב וכן ביום שני נגלית מדת גבורה כלולה משאר מדות ורצונו כו' וברא בה הרקיע במאמר יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים שהיא בחי' צמצום וגבורות להעלים מים העליונים הרוחניים ממים התחתונים ועל ידי זה נתגשמו התחתונים בהבדלם מהעליונים ומדת חסד כלולה בה כי עולם חסד יבנה שהכל כדי שתראה היבשה ואדם עליה לעבוד ה' וכן כולן וז"ש אליהו בתיקונים שם לאחזאה איך אתנהיג עלמא בצדק ומשפט כו' צדק איהו דין משפט איהו רחמי כו' כולא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולאו מכל אינון מדות כלל:

וְכֵן בְּיוֹם שֵׁנִי – של ששת ימי בראשית, **נִגְלֵית מִדַּת גְּבוּרָה** – כפי שהיא **כְּלוּלָה מִשְּׁאָר מִדּוֹת, וּרְצוֹנוֹ כוֹ'**, – וכן רצון, חכמה, בינה, דעת, מלובשים בה, **וּבָרָא בָהּ** – והקב"ה ברא במדת הגבורה את **הָרָקִיעַ בְּמַאֲמַר "יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם, וְיִהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם"**, – כך, שהמאמר והנברא שנתהוותה ממנו – הרקיע – יש להם שייכות למדת הגבורה, **שֶׁהִיא** – ההבדלה שברקיע, **בְּחִינַת צִמְצוּם וּגְבוּרוֹת לְהַעֲלִים מַיִם הָעֶלְיוֹנִים הָרוּחָנִיִּים מִמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִתְגַּשְּׁמוּ הַתַּחְתּוֹנִים בְּהִבָּדְלָם מֵ** – המים **הָעֶלְיוֹנִים;** – נעשתה אם כן ההגשמה על־ידי צמצום והעלם, הבאים ממדת הגבורה שנתגלתה ופעלה ביום שני משנת ימי בראשית, **וּמִדַּת חֶסֶד כְּלוּלָה בָּהּ,** – במדת הגבורה, **כִּי "עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה"**[9], – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ענין של חסד". כלומר: עצם ה"יבנה" של העולם הוא ביטוי של חסד וגילוי. הרי, שגם במקום שפועלת מדת הגבורה, פועלת שם גם מדת החסד, **שֶׁהַכֹּל** – כל האמור הוא **כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וְאָדָם עָלֶיהָ לַעֲבֹד ה'.** – הרי זה ענין של חסד, **וְכֵן כֻּלָּן.** – כל שאר המדות, שעל־ידן נבראו הנבראים, כל אחת ביום שלה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר אֵלִיָּהוּ בַּ'תִּקּוּנִים'** – ב"תיקוני זהר", **שָׁם: "לְאַחְזָאָה אֵיךְ אִתְנַהֵיג עָלְמָא בְּצֶדֶק וּמִשְׁפָּט כוּ'**, – להראות כיצד מונהג העולם בצדק ומשפט וכו' – שה"ספירות" נאצלו בשביל ענין הנהגת העולם בצדק ומשפט וכו', **צֶדֶק אִיהוּ דִּין,** – "צדק" הוא מדת הדין והגבורה, **מִשְׁפָּט אִיהוּ רַחֲמֵי כוּ'**, – "משפט" הוא רחמים כו', **כְּלָא לְאַחְזָאָה אֵיךְ אִתְנַהֵיג עָלְמָא,** – כל זאת, כל המדות והספירות, הן כדי להראות כיצד מונהג העולם, **אֲבָל לָאו דְּאִית לָךְ צֶדֶק יְדִיעָא דְּאִיהוּ דִּין,** – אבל לא שאתה, הקב"ה, יש לך "צדק" הידוע, לנבראים, שזהו דין, **וְלָא מִשְׁפָּט יְדִיעָא דְּאִיהוּ רַחֲמֵי,** – ולא, שיש לך, ענין ה"משפט" הידוע, לנבראים, שהוא רחמים, **וְלָאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת כְּלָל":** – ולא מכל מדות אלו כלל. כלומר, "צדק" ו"משפט" מצויינים כמדות אלו רק לגבי העולמות והנבראים, ואילו לגבי הקב"ה, הרי "לאו דאית לך" – אצלו יתברך לא שייך צדק **זה** ומשפט **זה**, כי לגביו אין מדות אלו דבר לעצמם כלל, הן מאוחדות כליל בהקב"ה עצמו, כמו אור השמש בהיותו במאור השמש עצמה, שם אין הוא "מציאות" כלל, אלא הוא בטל לגמרי ומאוחד בשמש עצמה.

יום רביעי ז' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פח, פרק יא. והנה גם... עד עמ' 176, וסתום בלבו.

פֶּרֶק יא. בפרק הקודם, פרק יו"ד, הסביר רבנו הזקן, שהספירות, (מדותיו של הקב"ה וחכמתו ורצונו) נקראות בשמותיהן, לגבי הנבראים בלבד, המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים על ידן. ואילו לגבי הקדוש ברוך הוא, אין הן נקראות בשמות "מדות", "חכמה" ו"רצון", מפני היותן מאוחדות בתכלית אתו יתברך, אשר לכן לא שייך לקרוא אותן בשם לעצמן – כמו שהדבר באור וזיו השמש בהיותם במקורם – מאור השמש – שאינם עולים בשם להיקרא "אור", מפני שהם מאוחדים שם עם המאור. בפרק זה, פרק יא, יסביר רבנו הזקן, שלא רק המדות והספירות נקראות בשמותיהן לגבי הנבראים בלבד, אלא גם "עשרה מאמרות", שעל ידם מתגלות המדות והספירות להוות, להחיות ולהנהיג את הנבראים – גם הם נקראים "מאמרות" לגבי הנבראים בלבד, אבל לא לגבי למעלה, כיוון שהם מאוחדים עם המדות והספירות המאוחדות בתכלית עם הקדוש־ברוך־הוא.

וְהִנֵּה, גַּם עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, גַּם־כֵּן נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "מַאֲמָרוֹת"

---

8. ראה חגיגה יג, א. **9.** תהלים פט, ג.

לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים בִּלְבַד. – "מאמר" הוא ענין של התגלות, כפי שרבנו הזקן מפרש מיד להלן, כִּי כְּמוֹ שֶׁהַמִּדּוֹת שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם, כְּשֶׁבָּאוֹת לְהִתְגַּלּוֹת בְּמַעֲשֶׂה, – בפעולה הנוצרת מאותה מדה, הֵן בָּאוֹת מְלֻבָּשׁוֹת בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, – לפני שהמדה באה במעשה, היא באה בהתלבשות באותיות המחשבה. כְּגוֹן חֶסֶד וְרַחֲמִים שֶׁבִּנְשָׁמָה, אִי אֶפְשָׁר לָבֹא לִידֵי הִתְגַּלּוּת בְּפֹעַל מַמָּשׁ, – לעשות פעולה של חסד ורחמים, כִּי־אִם עַל־יְדֵי שֶׁמְּחַשֵּׁב – בתחילה, בְּדַעְתּוֹ וּמְהַרְהֵר מַעֲשֶׂה הַצְדָקָה וָחֶסֶד לַעֲשׂוֹתָהּ בְּפֹעַל מַמָּשׁ, כִּי אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת – שום פעולה, בְּלִי מַחֲשָׁבָה, – וישנו אופן, שלפני התגלות המדה במעשה, עליה להתלבש לא רק במחשבה, אלא גם בדיבור – כפי שיוסבר להלן. וְאִם מִצְוָה לַאֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ, – המצווה לאחרים לעשות, אַזַּי מִתְלַבֶּשֶׁת מִדַּת הַחֶסֶד וְגַם אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר [וְכֵן בְּשֶׁמְּדַבֵּר דִּבְרֵי חֶסֶד וְרַחֲמִים לְרֵעֵהוּ] – שגם אז מתלבשות מדות חסד ורחמים יחד עם אותיות המחשבה, באותיות הדיבור. הרי שהתגלות הכוחות והמדות של הנפש, היא דוקא על־ידי אותיות – אותיות המחשבה או אותיות הדיבור. כָּךְ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּשֶׁבָּאוֹת לְבְחִינַת הִתְגַּלּוּת פְּעֻלָּתָן בַּתַּחְתּוֹנִים, נִקְרָא גִּלּוּי זֶה וְהַמְּשָׁכַת פְּעֻלָּה זוֹ בְּשֵׁם "מַאֲמָר" וְ"צִירוּף אוֹתִיּוֹת", שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה שׁוּם פְּעֻלָּה נִמְשֶׁכֶת מִמִּדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת בְּלִי צִירוּפִים הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת". – כדי שתהיה התגלות של "פעולה" הבאה ממדותיו הקדושות, הרי זה דוקא באופן של התגלות כוחות פרטיים, שהרכבם הוא ההתגלות שממנה באה ה"פעולה". כְּגוֹן לִבְרִיאַת הָאוֹר מִמִּדַּת הַחֶסֶד – נִמְשָׁךְ מִמֶּנָּה – ממדת החסד, הַמְשָׁכַת פְּעֻלָּה וְכֹחַ לִפְעֹל וְלִבְרֹא בּוֹ – באותו כוח, אֶת הָאוֹר, – שכן, כפי שיסביר להלן, יכולות להיות ממדת החסד פעולות שונות וסוגי התהוויות שונות, הרי כדי שיתהווה ממנה אור ולא דבר אחר, היה צריך להימשך ממדת החסד התגלות וכוח פרטי המורכב באופן כזה שממנו ייברא אור, וְהַמְשָׁכַת כֹּחַ זֶה וְחִיּוּת זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם מַאֲמַר וְאוֹתִיּוֹת "יְהִי אוֹר". כִּי אַף שֶׁאֵינָן – ענין של אותיות ממש, בְּאוֹתִיּוֹת מַחֲשָׁבָה שֶׁלָּנוּ חַס־וְשָׁלוֹם, – בהביאו המשל האמור, שכשם שהתגלות הנפש באדם היא דוקא על־ידי אותיות המחשבה, כך גם למעלה, שהתגלות מדותיו הקדושות היא על־ידי ענין של אותיות – מודגש כאן: שלמרות שבנפש הן אותיות ממש, עם כל ההגבלות שיש לאותיות, הרי למעלה אין הדבר כך חס־ושלום, מִכָּל־מָקוֹם הֵם – בדומה לאותיות שהן, עִנְיָן הַמּוֹרֶה עַל הִתְהַוּוּת הָאוֹר מֵאֵין לְיֵשׁ, – שזה הכוח הפרטי לבריאת האור, שֶׁלָּכֵן נִבְרָא הָאוֹר מֵהַמְשָׁכַת כֹּחַ זֶה, וְלֹא נִבְרְאוּ מִמֶּנּוּ דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁנִּבְרְאוּ גַּם־כֵּן מִמִּדַּת חֶסֶד, כְּמוֹ מַיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, – הרי, שהרכב אותו כוח הוא באופן שהוא בורא את האור דוקא, ולכן מכונה כוח זה כ"מאמר יהי אור". העובדה שמאותה מדת חסד מתהוות מים וכיוצא בהם – ולא אור, הרי זה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בָּהֶם כֹּחוֹת בְּחִינוֹת צִירוּפִים אֲחֵרִים, הַמּוֹרִים עַל הִתְהַוּוּת הַמַּיִם וְכַיּוֹצֵא. וְנִמְצָא, כִּי כָּל חִיּוּת וְכֹחוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מִמִּדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת לַתַּחְתּוֹנִים לְבָרְאָם מֵאַיִן לְיֵשׁ וּלְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם - נִקְרָאוֹת – ההמשכות של חיות וכוחות בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת הַקְּדוּשׁוֹת", שֶׁהֵן בְּחִינַת הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת מֵרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּמִדּוֹתָיו לְהִתְהַוּוֹת עוֹלָמוֹת וּלְהַחֲיוֹתָם. וְהֵם – העולמות הנוצרים מהאותיות, שְׁנֵי מִינֵי עוֹלָמוֹת: עֶלְיוֹנִים סְתִימִים דְּלָא אִתְגַּלְיָן, – עולמות סתומים שאינם מתגלים, הֵם הַמִּתְהַוִּים וְחַיִּים וְקַיָּמִים מִכֹּחוֹת וְהַמְשָׁכוֹת נֶעְלָמוֹת, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם עַל־דֶּרֶךְ־

שער היחוד והאמונה

פרק יא והנה גם עשרה מאמרות ג"כ נקראו בשם מאמרו' לגבי הנבראי' בלבד כי כמו שהמדות שבנשמת האדם כשבאות להתגלו' במעשה הן באות מלובשות באותיות המחשבה כגון מדת חסד ורחמים שבנשמה א"א לבא לידי התגלות בפועל ממש כ"א ע"י שמחשב בדעתו ומהרהר מעשה הצדקה וחסד לעשותה בפ"מ כי א"א לעשות בלי מחשבה ואם מצוה לאחרים לעשות כמו המלך אזי מתלבשת מדת החסד וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן כשמדבר דברי חסד ורחמים לרעהו] כך עד"מ מדותיו של הקב"ה כשבאות לבחי' התגלות פעולתן בתחתוני' נקרא גילוי זה והמשכת פעולה זו בשם מאמר וצירוף אותיו' שהרי א"א שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי צירופים הנקראי' בשם אותיות כגון לבריאת האור ממדת החסד נמשך ממנה המשכת פעולה וכח לפעול ולברוא בו את האור והמשכת כח זה וחיות זו נקראת בשם מאמר ואותיות יהי אור כי אף שאינן כאותיות מחשבה שלנו ח"ו מ"מ הם ענין המורה על התהוו' האור מאין ליש שלכן נברא האור מהמשכת כח זה ולא נבראו ממנו דברים אחרים שנבראו ג"כ ממדת חסד כמו מים וכיוצא בהם מפני שנתלבשו בהם כחות בבחי' צירופים אחרים המורים על התהוות המים וכיוצא ונמצא כי כל חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים לבראם מאין ליש ולהחיות' ולקיימם נקראו' בשם אותיו' הקדושות שהן בחי' המשכת החיות מרצונו וחכמתו ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם והם שני מיני עולמות עלמין סתימין דלא אתגליין הם המתהוים וחיים וקיימים מכחות והמשכות נעלמות כמו אותיו' המחשבה שבנשמת האדם עד"מ ועלמין דאתגליין נבראו וחיים

מָשָׁל, – שכשם שאותיות המחשבה סמויות מהזולת, כך הכוחות סמויים מהנבראים, ומהם מתהווים העולמות הסתומים, **וְעָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָן**, – עולמות גלויים, **נִבְרְאוּ וְחַיִּים מֵהִתְגַּלּוּת שֶׁנִּתְגַּלּוּ כֹּחוֹת וְהַמְשָׁכוֹת הַנַּעֲלָמוֹת, הַנִּקְרָאוֹת בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה"**, וּכְשֶׁהֵן – הכוחות הגנוזים, אותיות המחשבה, **בְּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת לְהַחָיוֹת** – העולמות הגלויים, **נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "מַאֲמָרוֹת" וְ"דִבֵּר ה'"** וְ"רוּחַ פִּיו", כְּמוֹ – למשל, **אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר בָּאָדָם עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁהֵן מְגַלּוֹת לַשּׁוֹמְעִים מַה שֶּׁהָיָה צָפוּן וְסָתוּם בִּלְבּוֹ.** – כך האותיות וההמשכות הן התגלות לנבראים, להשפיע חיות לנבראים שבבחינת "עלמין דאתגליין".

שער היחוד והאמונה

מהתגלות שנתגלו כחות והמשכות הנעלמות הנקראות בשם אותיו' המחשב' וכשהן בבחי' התגלות להחיו' עלמין דאתגליין נקראות בשם מאמרות ודבר ה' ורוח פיו כמו אותיות הדבור באדם עד"מ שהן מגלות לשומעים מה שהיה צפון וסתום בלבו

יום חמישי ח' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 176, אבל באמת... עד עמ' פט, כמ"ש במ"א:

אֲבָל בֶּאֱמֶת, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁל מַעְלָה - הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִמַּדְרֵגַת וּמָהוּת חָכְמָה וְשֵׂכֶל הַנִּבְרָאִים, – שלא כאותיות האדם שהן ענין של דומם ולמטה מהשכל, **שֶׁהֲרֵי** – ראיה שאותיות הדיבור שלמעלה הן למעלה בהרבה משכל הנבראים היא מה **שֶּׁנֶּאֱמַר אוֹתִיּוֹת "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ וגו'"** - **נִבְרָא הָאָדָם בַּעַל חָכְמָה וְשֵׂכֶל, –** וכיוון שמאותיות הדיבור באים חכמה ושכל, הרי שהן למעלה מעלה מחכמה ושכל, **אוֹ אֲפִלּוּ –** שהאדם וחכמה ושכל נתהוו **בַּהֶבֶל הָעֶלְיוֹן** לְבַד, **כְּרִכְתִיב:** – כמו שכתוב[1]: **"וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים"**[2], – ומ"הבל" זה, שנופח באדם, נתהווה יצור בעל שכל וחכמה. **וְאִם כֵּן** – שמהדיבור והההבל נתהווה אדם בעל חכמה ושכל, הרי, **הַדִּבּוּר וְהֶבֶל הָעֶלְיוֹן, הוּא מְקוֹר הַחָכְמָה וְהַשֵּׂכֶל שֶׁבְּנִשְׁמַת אָדָם הָרִאשׁוֹן, הַכוֹלֶלֶת** – נשמתו של אדם הראשון כוללת **כָּל נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים, שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת.** – וממילא השכל שלהם הוא מדריגה עליונה יותר גם משכל המלאכים – וכל זה התהווה מהדיבור וההבל העליון, **וְחִינוּ, לְפִי שֶׁאוֹתִיּוֹת דִּבּוּרוֹ יִתְבָּרַךְ הֵן בְּחִינוֹת הַמְשָׁכוֹת כֹּחוֹת וְחַיּוּת מִמְּהוּתָיו יִתְבָּרַךְ, הַמְיֻחָדוֹת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, שֶׁהוּא** – יתברך, **לְמַעְלָה מַעְלָה לְאֵין קֵץ מִמַּדְרֵגַת חָכְמָה שֶׁבַּנִּבְרָאִים.** – ולכן גם האותיות הנמשכות בענין החכמה והשכל של נבראים, **וְלֹא נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת" לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים,** – מה שקוראים להן "אותיות", שלמטה מחכמה ושכל, אין זה לגבי נבראים. שכן, כאמור, הן למעלה מעלה מענין החכמה והשכל, **אֶלָּא לְגַבֵּי מְדוֹתָיו יִתְבָּרַךְ בְּכִבְיָכוֹל וּבְעַצְמָן.** – הן נקראות בשם "אותיות", כפי שהן לא יותר מאשר אותיות וגילויים הנמשכים ממדות. **וְהִנֵּה,** – האותיות שלמעלה, **הֵן כ"ב מִינֵי הַמְשָׁכוֹת חַיּוּת וְכֹחוֹת שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, שֶׁבָּהֶן נִבְרְאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים וְכָל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּתוֹכָם, שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ לִבְרֹא הָעוֹלָם בְּכ"ב מִינֵי הַמְשָׁכוֹת** – כוחות, **שׁוֹנוֹת דַּוְקָא, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.** – מאשר כ"ב, **וְהֵן הֵן**[3] **כ"ב אוֹתִיּוֹת הַקְּבוּעוֹת בְּפֶה וְלָשׁוֹן,** – בפיו ובלשונו של האדם, **כְּדִרְתָנַן** – כמו שלמדנו **בְּסֵפֶר יְצִירָה** – שהקב"ה קבע את האותיות בפה

---

1. בראשית ב, כ. **2.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מדקאמר "אפילו" מוכח שזהו מדרי' דלמטה מ"מאמר ואותיות" ובח"א רפ"ב דויפח גו' הוא מתוכיותו ופנימי' כו' ממח' וחכמתו ית'! – והבי' עפמש"נ באגה"ת פ"ד שתחלה נמשכת מבחי' פנימי' ואח"כ ירדה כו'. עיי"ש". **3.** ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן.

ולשון. [וּתְמוּנָתָן בִּכְתָב – תמונת האותיות בכתב, כפי שהן מופיעות בתורה (במאמר) בצורתן המקובלת – כגון: "ו" היא "יו"ד" מלמעלה וקו הנמשך מה"יו"ד", הֵיא מוֹרָה עַל צִיּוּר הַמַּחֲשָׁבָה, – באיזה אופן ההמשכה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן] - שֶׁגַּם אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר וְהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, הֵן הַמָּשְׂכוֹת מֵהַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת שֶׁבְּנֶפֶשׁ, מְמֻהוּתָן וְעַצְמוּתָן, – של השכל והמדות, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:

שער היחוד והאמונה

בס' יצירה [ותמונתן בכתב היא מורה על ציור ההמשכה כמ"ש לקמן] שגם אותיות הדבור והמחשבה שבנפש האדם הן המשכות מהשכל והמדו' שבנפש ממהותן ועצמותן כמ"ש במ"א:

יום שישי ט' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פט, פרק יב. רק... עד עמ' 178, מהאותיות עצמן.

שער היחוד והאמונה

פרק יב רק שהברואים מתחלקים למיניהם בכללות ובפרטות ע"י שינויי הצירופים וחילופים ותמורות כנ"ל כי כל אות היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה אזי מלבד ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שבתיבה עוד זאת העולה על כולנה המשכת כח עליון וחיות כללית הכולל' ושקולה כנגד כל מיני הכחו' והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מחברתן ומצרפתן יחד להשפיע כח וחיות לעולם הנברא בתיבה זו לכללו ולפרטיו *

כגון ד"מ בתיבו' שבמאמר יהי רקיע וגו' שנבראו בהן ז' רקיעים וכל צבא השמים אשר בהם כמאמר רז"ל

הנהה

(ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות התורה היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך גם תמונתן בכתב כל אות היא בתמונה מצטרפות לצירוף אחר – מתהווה מין אחר, וְחִלּוּפִים וּתְמוּרוֹת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. – כנזכר בפרק א', שישנו הענין של חילופים ותמורות, שאות אחת מתחלפת באות אחרת, והנבראים ששמותיהם אינם נזכרים ב"עשרה מאמרות", נמשך חיותם מעשרה מאמרות על־ידי שאותיות העשרה מאמרות מתחלפות באותיות אחרות, כִּי כָּל אוֹת הִיא הַמְשָׁכַת חַיּוּת וְכֹחַ מְיֻחָד פְּרָטִי, והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה – כיון דמובדלים זמ"ז מי מחברם, ואיך בכחו לחברם? ומתרץ"]: וּכְשֶׁנִּצְטָרְפוּ אוֹתִיּוֹת הַרְבֵּה לִהְיוֹת תֵּבָה – כלומר, כוחות שונים רבים ביחד, אֲזַי מִלְּבַד רִבּוּי מִינֵי כֹּחוֹת וְחַיּוּת הַנִּמְשָׁכִים כְּפִי מִסְפַּר הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתֵּבָה, עוֹד זֹאת – ישנו עוד כוח, הָעוֹלֶה עַל כֻּלָּנָה – העולה על כל הכוחות הפרטיים, והוא: הַמְשָׁכַת כֹּחַ עֶלְיוֹן וְחַיּוּת כְּלָלִית הַכּוֹלֶלֶת וּשְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל מִינֵי הַכֹּחוֹת וְהַחַיּוּת פְּרָטִיּוֹת שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת וְעוֹלָה עַל גַּבֵּיהֶן, – של הכוחות הפרטיים, וְהִיא – המשכה זו מהכוח והחיות הכללי, מְחַבַּרְתָּן וּמְצָרַפְתָּן – מחברת ומצרפת את הכוחות הפרטיים, יַחַד, לְהַשְׁפִּיעַ כֹּחַ וְחַיּוּת לָעוֹלָם הַנִּבְרָא בְּתֵבָה זוֹ, לְכָלְלוֹ – לעולם באופן כללי, וְלִפְרָטָיו. – לנבראים הפרטיים שבעולם. **הנהה** (וּלְפִי שֶׁכָּל אוֹת וְאוֹת מִכ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, הִיא הַמְשָׁכַת חַיּוּת וְכֹחַ מְיֻחָד פְּרָטִי שֶׁאֵינוֹ נִמְשָׁךְ בְּאוֹת אַחֶרֶת, לְכָךְ גַּם תְּמוּנָתָן בִּכְתָבָם - כָּל אוֹת הִיא בְּתְמוּנָה מְיֻחֶדֶת פְּרָטִית, – בציור פרטי מיוחד, הַמּוֹרָה – תמונת האור מראה עַל צִיּוּר הַמַּחֲשָׁבָה

17 **פֶּרֶק יב.** בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן שאותיות ה"עשרה
18 מאמרות" הן המשכות ממדותיו הקדושות של הקדוש־ברוך־הוא
19 המאוחדות בתכלית היחוד עם הקב"ה עצמו (ולכן, למרות שהן
20 נקראות אותיות, מתהווה מהן ענין החכמה והשכל של נבראים.
21 כלומר, אותיות "עשרה
22 מאמרות" הן למעלה מעלה
23 מענין החכמה והשכל של
24 נבראים; הן נקראות "אותיות"
25 רק לגבי המדות הקדושות
26 מהן הן נמשכות, אך לא לגבי
27 הנבראים) והם דוקא כ"ב
28 סוגי המשכות (לא פחות ולא
29 יותר) ואלו הן כ"ב האותיות.
30 שכן, כך עלה ברצונו וחכמתו
31 של הקב"ה לברוא את
32 העולם בכ"ב סוגי המשכות.
33 ברם, בהתאם לכך, יכולה
34 להתעורר שאלה: כיוון
35 שישנם רק כ"ב סוגי המשכות
36 בלבד, כיצד מתהווה מהם
37 ריבוי עצום כל כך של נבראים
38 שונים אחד מהשני – יסביר
39 זאת רבנו הזקן בפרק זה, פרק י"ב.
40 **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ועוד (ועפ"ז תובן **אריכות** הבי' לקמן בזה
41 – דלכאורה שייך לס' יצירה וביו"ב הדנים בס' ההשתל' **ואופנה** – ולא
42 בשער המוקדש לבי' ענין **היחוד** – אלא) **שמדגיש ענין היחוד עוד יותר**
43 **ובפועל**: דכל הנבראים הם רק **כ"ב** המשכות וכו'".
44 רַק – מה, שֶׁהַבְּרוּאִים מִתְחַלְּקִים לְמִינֵיהֶם – השונים, בִּכְלָלוּת
45 – כגון מין ה"מדבר" או מין ה"חי" – ההבדל הכללי בנבראי
46 העולם הזה, וּבִפְרָטוּת, – ובמינים פרטיים. במין כללי אחד,
47 כמו: במין החי עצמו ישנם כל סוגי מינים – בהמות וחיות, עופות
48 וכדומה, – הבדלים רבים מספור, אלה של כל כך הרבה מינים,
49 נעשה: עַל־יְדֵי שְׁנוּיֵי הַצֵּרוּפִים – של אותיות. בשעה
50 שהאותיות מצטרפות לצירוף מסויים – מתהווה מין כזה, וכשהן

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(מחברתן) מלשון חבר – שנעשים שייכים זל"ז. (ומצרפתן יחד) נעשים דבר ונברא ותיבה א'. וכל' רש"י מצרף – חתיכה אחת חגיגה כ, ב. **ובלא כף הדמיון**. ובכ"מ ולהלכה למעשה".

– באיזה ציור ואופן ההמשכה, **וְהִתְנַלּוּת הָאוֹר וְהַחַיּוּת וְהַכֹּחַ הַנִּגְלֶה וְנִמְשָׁךְ בְּאוֹת זוֹ, אֵיךְ הוּא נִמְשָׁךְ וְנִתְנַלֶּה מִמְּהוּתָיו כָּל שֶׁנּוֹי־צוּרוֹ־הוּא וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וְכוּ'**): – להלן מביא רבנו הזקן, בפנים הספר, דוגמה איך נבראים ממאמר אחד ("יהי רקיע"[2] למשל) הנבראים הפרטיים והכלליים של העולמות. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וגודל ענין היחוד גם כמו שהענינים הם **בעוה"ז, דכל ז' הרקיעים וכל צבא השמים** – חיות כו' ממאמר האחד דיהי רקיע וגו' !!". **כְּגוֹן דֶּרֶךְ מָשָׁל, בְּתֵבוֹת שֶׁבְּמַאֲמַר: "יְהִי רָקִיעַ וְגוֹ'", שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶן** – במלים "יהי רקיע", **ז' רְקִיעִים**[3] **וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם** – הנבראים שבשמים, **אֲשֶׁר בָּהֶם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[4]**: "שְׁחָקִים,** – הרקיע שנקרא "שחקים", **שֶׁבּוֹ רַחֲמִים עוֹמְדוֹת וְטוֹחֲנוֹת** – הרקיע שנקרא "זבול", **טָן לַצַּדִּיקִים וְכוּ', זְבוּל, שֶׁבּוֹ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּמִזְבֵּחַ וְכוּ', מָכוֹן,** – הרקיע שנקרא "מכון", **שֶׁבּוֹ אוֹצְרוֹת שֶׁלֶג וְאוֹצְרוֹת בָּרָד וְכוּ'",** – הרי יש לכל אחד משבעת הרקיעים, ענינו **הכללי** מה שהוא רקיע, והענינים **הפרטיים** הנמצאים בו: ב"שחקים" – "רחמים וכו'", ב"זבול" – "ירושלים וכו'" וכך הלאה. **שֶׁכְּלָלוּת** – מהותם הכללי בתור רקיעים, **נִבְרְאוּ וְחַיִּים וְקַיָּמִים בִּכְלָלוּת תֵּבוֹת אֵלּוּ, שֶׁבְּמַאֲמַר "יְהִי רָקִיעַ וְכוּ'"** – באור הכללי הגלום במלים "יהי רקיע" וגו', נתהוו שבעת הרקיעים בתור **כלל** של רקיעים[5]; **וּפְרָטֵי הַבְּרוּאִים שֶׁבּוֹ רְקִיעִים**[6], **נִבְרָא כָּל פֶּרֶט מֵהֶם וְחַי וְקַיָּם מֵאֵיזֶה צְרוּף אוֹתִיּוֹת מְתֵבוֹת אֵלּוּ, אוֹ חִלּוּפֵיהֶן וּתְמוּרוֹתֵיהֶן, שֶׁהֵן** – הצירופים וחילופיהם ותמורותיהם, **כְּפִי בְּחִינַת חַיּוּת הַנִּבְרָא הַפְּרָטִי הַהוּא.** – שבאותו צירוף מסויים מתהווה במדוייק הכוח והחיות המתאימים ונדרשים לחיותו של אותו נברא. **כִּי כָּל שִׁנּוּי צוּרוֹף, הוּא הַרְכָּבַת וַאֲרִיגַת הַכֹּחוֹת וְהַחַיּוּת בְּשִׁנּוּי,** – למשל, האותיות א־ב־ן, המצטרפות למלה "אבן" (השם, החיות והכוח של אבן) – הרי זה דוקא כשהצירוף הוא לפי סדר זה: א־ב־ן; אך בשעה שסדר האותיות משתנה, מתקבל צירוף אחר של שלש אותיות – למרות שכיוון שהן אותן אותיות, וממילא, לכאורה, גם אותן כוחות – אך כיוון שזה באופן הרכבה אחר של כוחות, מתהווה מזה סוג אחר של כוח וחיות, **שֶׁכָּל אוֹת הַקּוֹדֶמֶת בַּצֵּרוּף** – לדוגמה: במלה "אבן", שה"א" היא הראשונה בצירוף מלה זו, **הִיא הַגּוֹבֶרֶת וְהִיא הָעֵקֶר בִּבְרִיאָה זוֹ,** – הכוח של האות הראשונה, הוא הכוח העיקרי והראשי בהרכבת ואריגת הכוחות – אם הוא כוח של חסד, החסד הוא בהתגברות; ואם כוח אחר, הרי אותו כוח הוא בהתגברות, **וְהַשְּׁאָר** – שאר האותיות, והכוחות שהן מבטאות, **טְפֵלוֹת אֵלֶיהָ** – לאות (לכוח) הראשונה, **וְנִכְלָלוֹת בְּאוֹרָהּ,** – של אותה אות[7], **וְעַל־יְדֵי־זֶה** – שצירוף האותיות הוא אחר, והאות הראשונה בצירוף זה היא אחרת, **נִבְרֵאת בְּרִיָּה חֲדָשָׁה.** – שכך הדבר בצירוף אחר של אותיות. **וְכֵן בְּחִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת אוֹ תְּמוּרוֹתֵיהֶן,** – כשאות "א" לדוגמה מתחלפת באות "ע", ובדומה, שכאן לא רק ששונה צירופן של אותן אותיות, אלא שבצירוף החדש ישנן כבר אותיות אחרות לגמרי, המחליפות את האותיות הקודמות, **נִבְרָאוֹת בְּרִיאוֹת חֲדָשׁוֹת פְּחוּתֵי הַמַּעֲלָה בְּעֶרֶךְ הַנִּבְרָאִים מֵהָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן.**

שער היחוד והאמונה

הנהה

(ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות התורה היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך גם תמונתן בכתב כל אות היא בתמונה מיוחדת פרטית המורה על ציור ההמשכה והתגלות האור והחיו' והכח הנגלה ונמשך באות זו איך הוא נמשך ונתגלה ממדותיו של הקב"ה ורצונו וחכמתו וכו'):

בתיבה זו לכללו ולפרטיו * **כגון ד"מ בתיבו' שבמאמר יהי רקיע וגו' שנבראו בהן ז' רקיעים וכל צבא השמים אשר בהם כמאמר רז"ל שחקים שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים וכו' זבול שבו ירושלים ובה"מק ומזבח וכו' מכון שבו אוצרות ברד וכו' שכללות הרקיעים נבראו וחיים וקיימים בכללות תיבות אלו שבמאמר יהי רקיע וכו' ופרטי הברואים שבז' רקיעים נברא כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צירוף אותיות מתיבות אלו או חילופיהן ותמורותיהן שהן כפי בחי' חיות הנברא הפרטי ההוא כי כל שינוי צירוף הוא הרכבת ואריגת הכוחו' והחיות בשינוי שכל אות הקודמת בצירוף היא הגוברת והיא העיקר בבריאה זו והשאר טפילות אליה ונכללות באורה ועי"ז נבראת בריה חדשה וכן בחילופי אותיות או תמורותיהן נבראות בריאות חדשו' פחותי המעלה בערך הנבראים מהאותיות עצמן**

---

2. בראשית א, ו. **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "כפסק הזוהר (י, ב. ובכ"מ) במחלוקת ר' יודא ור"ל (חגיגה יב, ב). ובזח"א (לב, ב) משמע דגם ר' יודא ס"ל דז' רקיעים הם ומזה סיוע להמפרשים בחגיגה דלא פליגי ומר אמר חדא כו'. וראה מפרש לרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ג'. **4.** חגיגה יב, ב. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א לסוף הפרק. **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וי"ל הדיוק בזה, כי פרט הרקיע (דשחקים וכו') נקרא ונתהווה משמו שיקראו לו בלה"ק (שחקים וכו'). עיין לעיל ספ"א". **6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "כולל הרקיע עצמו. כנ"ל". **7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "עפ"ז יובן ענין הר"ת ועד שאחז"ל שהוא מן התורה (שבת קה, א)".

יום שבת קודש י' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 178, כי הן ד"מ... עד עמ' צ, יתברך ויתעלה.

כִּי הֵן דֶּרֶךְ־מָשָׁל, דּוּגְמַת אוֹר הַמֵּאִיר בַּלַּיְלָה בָּאָרֶץ מִן הַיָּרֵחַ, וְאוֹר הַיָּרֵחַ הוּא מֵהַשֶּׁמֶשׁ, וְנִמְצָא אוֹר שֶׁעַל הָאָרֶץ – הַמֵּאִיר מִן הַלְּבָנָה, הוּא אוֹר הָאוֹר שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ. – לֹא הָאוֹר של השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו מהשמש. וְכָכָה מַמָּשׁ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּמַּאֲמָרוֹת הֵן בְּלָלוּת הַמְשָׁכַת הַחָיוּת וְהָאוֹר וְהַכֹּחַ מִמְּדוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, לִבְרֹא הָעוֹלָמוֹת מֵאַיִן לְיֵשׁ, וּלְהַחֲיוֹתָן וּלְקַיְּמָן כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ. – שהם יחיו ויתקיימו. חיות כללית זו באה מה"מאמרות" עצמם. וּמִבְּלָלוּת הַמְשָׁכָה וְהָאָרָה גְּדוֹלָה הַנִּזּוֹן, – שמה"מאמרות" עצמם, הֵאִיר ה' וְהַמְשִׁיךְ מֵהֶנָּה תּוֹלְדוֹתֶיהָ כַּיּוֹצֵא בָּהּ, – של המשכה זו, וַעֲנָפֶיהָ, – של ההמשכה הכללית, שֶׁהֵן תּוֹלְדוֹת וְהַמְשָׁכַת הָאוֹר מֵהָאוֹתִיּוֹת, – שב"מאמרות", וְהֵן הֵן – ההארות שבבחינת תולדות, חִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת וּתְמוּרוֹתֵיהֶן, וּבְרֹא בָּהֶן – ב"תולדות", שהם החילופים והתמורות של האותיות, בְּרוּאִים פְּרָטִים שֶׁבְּכָל עוֹלָם. וְכֵן הֵאִיר ה' עוֹד, – באופן נוסף (מהאותיות) וְהַמְשִׁיךְ וְהוֹרִיד הֶאָרָה דְּהֶאָרָה – לעיל דובר, שזה כמשל אור הלבנה המאיר על הארץ, אור שהוא הארה מהארה מהשמש, ואילו כאן מדובר שזה יורד למדריגה ולצמצומים נמוכים עוד יותר, והוא הארה דהארה דהארה – הארה שלישית, מֵהָאָרוֹת הָאוֹתִיּוֹת. – מהאור המאיר מהאותיות – זהו הארה דהארה דהארה. וְכֵן הִמְשִׁיךְ עוֹד, – את ההארה מההארה וכו' וְהוֹרִיד עַד לְמַטָּה מַטָּה בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, – כשלשלת, שכל טבעת נמוכה מקודמתה, עַד שֶׁנִּבְרָא הַדּוֹמֵם מַמָּשׁ – הדברים הדוממים שלא נראה בהם כל חיות, כַּאֲבָנִים וְעָפָר, וּשְׁמוֹתֵיהֶן "אֶבֶן" וְ"עָפָר" – שהשם הוא חיותו של החפץ, כנזכר בפרק הראשון, הֵם חִלּוּפִים דְּחִלּוּפִים כו' וּתְמוּרוֹת דִּתְמוּרוֹת כו', – כלומר, שהאותיות מתחלפות פעם שניה ויותר, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל: – הרי, שחיותו ומציאותו של כל נברא, הן האותיות של "דבר ה'", והנברא בטל במציאות ל"דבר הוי'", כך שכל הבריאה בטלה ומאוחדת אתו יתברך.

נִשְׁלַם חֵלֶק שֵׁנִי בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה

שער היחוד והאמונה

כי הן ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן הירח ואור הירח הוא מהשמש ונמצא אור שעל הארץ הוא אור האור של השמש וככה ממש ד"מ האותיות שבמאמרות הן כללות המשכת החיות והאור והכח ממדותיו של הקב"ה לברוא העולמו' מאין ליש ולהחיותן ולקיימן כ"ז משך רצונו ית' ומכללות המשכה והארה גדולה הזו האיר ה' והמשיך ממנה תולדותיה כיוצא בה וענפיה שהן תולדות והמשכת האור מהאותיות והן הן חילופי אותיות ותמורותיהן וברא בהן ברואים פרטים שבכל עולם וכן האיר ה' עוד והמשיך והוריד הארה דהארה דהארה מהארות האותיו' וכן המשיך עוד והוריד עד למטה מטה בבחי' השתלשלות עד שנברא הדומם ממש כאבנים ועפר ושמותיהן אבן ועפר הם חילופים דחילופים כו' ותמורות דתמורות כו' כנ"ל:

נשלם חלק שני
בעז"ה יתברך ויתעלה

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד א

לנגוח, ולכך אינו יכול לפטור עצמו מחיוב חצי נזק של תם, אלא שלא ידע שכבר נגח שלש פעמים ונעשה מועד, ולכך אינו משלם נזק שלם. שואלת הגמרא: וְנֵימָא לֵיהּ עדיין לבעלים, תָּם שָׁאִילִי מוּעָד לֹא שָׁאִילִי – שאלתי ממך שור תם ולא מועד, וביון שהוברר שהיה מועד שדרכו לנגוח יותר, לא קיבלתי על עצמי שמירתו. משיבה הגמרא: מְשׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ הבעלים, סוֹף סוֹף אִי תָּם הָוֶה פַּלְגָא נְזָקָא נָזֵק, הַשְׁתָּא נַמִּי זִיל שַׁלֵּים פַּלְגָא נְזָקָא – ואף עכשיו שהוא מועד עליך לשלם לכל הפחות חצי נזק כתם.

שואלת הגמרא: וְנֵימָא לֵיהּ השואל לבעלים, אִי תָּם הָוֶה מְשַׁתְּלֵם מְנוּפוֹ – אם היה השור תם היו גובים החצי נזק מגוף השור ולא היה לי כל הפסד בכך, שהשור של הבעלים הוא, אך עתה שהשור מועד גובים את הנזק משאר נכסי, ונמצא שאני מפסיד מכך. משיבה הגמרא: מְשׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ הבעלים, סוֹף סוֹף אַתְּ לַאו תּוֹרָא בָּעֵית שַׁלּוּמֵי לִדִידִי – הרי אף שגובים החצי נזק מגוף השור, היית צריך לשלם לי תחת השור שגבו בשביל הנזק, וכדין שואל שחייב להחזיר לבעלים השור ששאל, ואף עכשיו שהוא מועד יש לך לשלם דמי החצי נזק ואינך נפסד מכך יותר משהיה תם. שואלת הגמרא: וְנֵימָא לֵיהּ השואל לבעלים,

יום ראשון

יום רביעי — ד תמוז — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, רביעי עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק י'. אך . . . ־174 מדרכנו.

חָסִיד אֶחָד, אוֹ תַּלְמִיד אֶחָד, כַּאֲשֶׁר נוֹתֵן לִבּוֹ דַּעְתּוֹ וְנַפְשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה וְחִזּוּקָהּ, פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּעִיר גְּדוֹלָה בְּכָל עִנְיְנֵי הָעִיר, וְהוּא בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע בִּזְכוּת אֲבוֹת הָעוֹלָם.

יום שני

יום חמישי — ה תמוז — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, חמישי עם פירש"י.
תהלים: כט־לד.
תניא: ומ"מ . . . ־174 אתכסיאת כו'.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שָׂאַל אֶת אֶחָד הַחֲסִידִים הַגְּדוֹלִים הַמְקֻרָבִים בְּיוֹתֵר, בְּהְיוֹתוֹ אֶצְלוֹ בִּיחִידוּת, לְמַצָּבוֹ. וַיִּתְאוֹנֵן הֶחָסִיד כִּי יָרַד מִנְּכָסָיו וְכוּ'. וַיַּעֲנֵהוּ רַבֵּנוּ: לְךָ זְקוּקִים – שֶׁתְּאִיר סְבִיבָתְךָ בְּתוֹרָה וַעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב. פַּרְנָסָה וּמַה שֶּׁאַתָּה צָרִיךְ – זֹאת צָרִיךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָתֵת לְךָ. עֲשֵׂה מַה שֶּׁאַתָּה צָרִיךְ, יַעֲשֶׂה ה' יִתְבָּרֵךְ אֶת מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ.

יום שלישי

יום שישי — ו תמוז — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, ששי עם פירש"י.
תהלים: לה־לח.
תניא: עד"מ . . . מדות כלל.

הַמְּצוֹת נִמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵי הַמַּקִּיף שֶׁבַּמְּצוֹת עַצְמָם. מִצְוַת צְדָקָה, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הִיא מִצְוָה כּוֹלֶלֶת, אֲשֶׁר כָּל הַמִּצְוֹת נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם צְדָקָה. וּמֵהַאי טַעֲמָא [=מִסִּיבָּה זוֹ] נָכוֹן בִּמְאֹד לָתֵת קֹדֶם כָּל מִצְוָה פְּרוּטָה לִצְדָקָה, שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת הַמַּקִּיף בַּפְּנִימִי. וּמִכָּל־מָקוֹם הֲוֵי [זֶה] מַקִּיף הַקָּרוֹב, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן תּוֹרָה שֶׁהִיא מַקִּיף הָרָחוֹק וּפְעֻלָּתוֹ נַעֲלָה יוֹתֵר.

יום רביעי

שבת — ז תמוז — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שביעי עם פירש"י.
תהלים: לט־מג.
תניא: פרק יא. והנה . . . ־176 בלבו.

אאמו"ר אמר: חסידות איז נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחילתן, די דרגא פון עיגולים מבלי אשר ימצא ראש וסוף, אבער אחר כל זה איז דער עיקר איז סדר.

דער בעש"ט איז געווען א מסודר, דער מעזריטשער האָט מדקדק געווען אויף סדר, און דער עלטער זיידע – רבינו הזקן – האָט געלערנט חסידים זיי זאָלען זיין מסודרים, דאָס זעהט מען אין זיינע מאמרים, בריף, ניגונים. די חסידים וואָס האָבען געהאַט א זמן קבוע אויף קומען אין ליאזנא – דערנאָך אין ליאדי – האָבען ניט געהאַט קיין רשות בייטען דעם זמן אָן א רשיון פון רבי'ן, אויף באַקומען א רשיון האָט מען געדארפט זאָגען א טעם.

באם רבי'ן איז געווען א ועד מיוחד אויף פיהרען סדר החסידים ובראשו מהרי"ל אחי רבינו, און א באזונדער ועד אויף אָנפירען מיט חסידישע יונגעלייט ובראשו אדמו"ר האמצעי.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] אָמַר: חֲסִידוּת הִיא בִּבְחִינַת נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן, דַּרְגַּת הָעִגּוּלִים, מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמָּצֵא רֹאשׁ וְסוֹף - אֲבָל אַחַר כָּל זֶה הָעִקָּר הוּא סֵדֶר.

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה מְסַדֵּר, הַמַּגִּיד מִמֶּעזֶרִיטְשׁ דִּקְדֵּק בְּסֵדֶר, וְהַסַּבָּא רַבָּא - רַבֵּנוּ הַזָּקֵן - לִמֵּד אֶת הַחֲסִידִים שֶׁהֵם יִהְיוּ מְסַדְּרִים. זֹאת רוֹאִים בְּמַאֲמָרָיו, מִכְתָּבָיו, נִגּוּנָיו. הַחֲסִידִים שֶׁהָיָה לָהֶם זְמַן קָבוּעַ לָבֹא לְלִיאָזְנָא - אַחַר־כָּךְ לְלִיאַדִי - לֹא הָיְתָה לָהֶם רְשׁוּת לְשַׁנּוֹת אֶת הַזְּמַן לְלֹא רְשָׁיוֹן [=הֶתֵּר] מֵהָרַבִּי. כְּדֵי לְקַבֵּל רְשָׁיוֹן הָיָה צָרִיךְ לְנַמֵּק.

אֲצָל הָרַבִּי הָיָה וַעַד מְיֻחָד לְהַנְהָגַת סֵדֶר הַחֲסִידִים, וּבְרֹאשׁוֹ מַהֲרִי״ל [=מוֹרֵנוּ הָרַב יְהוּדָה לֵייב] אֲחִי רַבֵּנוּ, וּוַעַד מְיֻחָד לְהַנְהָגַת הָאַבְרֵכִים הַחֲסִידִיִּים, וּבְרֹאשׁוֹ אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי.

יום חמישי

יום ראשון — ח תמוז — ה'תש״ג

שיעורים. חומש: בלק, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: אבל האמת . . . כמ״ש במ״א.

מָצִינוּ דְּעִקַּר חִבָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם הָיָה ״לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה״ - כְּפֵרוּשׁוֹ יְחַבֵּר - ״אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ״. הַיְנוּ, דְּכָל גֹּדֶל עֲבוֹדָתוֹ בְּהַנְּסִיּוֹנוֹת, אֵינוֹ בְּעֶרֶךְ לְגַבֵּי הָא [=זֶה] דְּיַצֵּוֶּה וְיַחֲבֵר אֲחֵרִים, מַה שֶּׁיִּזְכֶּה אֲחֵרִים.

יום שישי

יום שני — ט תמוז — ה'תש״ג

שיעורים. חומש: בלק, שני עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: פרק יב. רק . . . ־178 עצמן.

אלע אידישע עלטערן וועלכע באַדאַרפען האָבען א ספּעציעלע ישועה און הצלה פאר זייערע קינדער, איז דער זיכערסטער מיטעל צו שטיצען תורה לערנער.

כָּל הַהוֹרִים בְּיִשְׂרָאֵל הַזְּקוּקִים לִישׁוּעָה וְהַצָּלָה מְיֻחֶדֶת לְיַלְדֵיהֶם, הָאֶמְצָעִי הַבָּטוּחַ בְּיוֹתֵר לְכָךְ הוּא לִתְמֹךְ בְּלוֹמְדֵי תּוֹרָה.

שבת קודש

יום שלישי — י תמוז — ה'תש״ג

שיעורים. חומש: בלק, שלישי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: כי הן ד״מ . . . כו' כנ״ל.

רבינו הזקן בתחילת נשיאותו אמר תורה: מה' מצעדי גבר כוננו, אז א איד קומט אין א אָרט, איז עס צוליב א כוונה טאָן א מצוה, הן א מצוה שבין אדם למקום והן א מצוה שבין אדם לחבירו. א איד איז א שליח של מעלה, א שליח וואו ער איז, איז ער דער כח המשלח, דער יתרון המעלה אין נשמות לגבי מלאכים – וואָס בא נשמות איז דאָס על פי התורה.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בִּתְחִלַּת נְשִׂיאוּתוֹ אָמַר ״תּוֹרָה״: ״מֵה' מִצְעֲדֵי גֶּבֶר כּוֹנָנוּ״. כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי מַגִּיעַ לְמָקוֹם, הֲרֵי זֶה בִּשְׁלַ כַּוָּנָה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, הֵן מִצְוָה שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם וְהֵן מִצְוָה שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. יְהוּדִי הוּא שְׁלִיחַ שֶׁל מַעְלָה. שְׁלִיחַ הֵיכָן שֶׁנִּמְצָא, הוּא כֹּחוֹ שֶׁל הַמְשַׁלֵּחַ. יִתְרוֹן הַמַּעֲלָה בִּנְשָׁמוֹת לְעֻמַּת מַלְאָכִים - שֶׁבִּנְשָׁמוֹת זֶהוּ עַל פִּי הַתּוֹרָה.

מדוע אין המים בכלי נקוב מכשירים את הזרעים? יום ראשון ד' תמוז ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק יט, הלכה ב: חָמֵשׁ מִדּוֹת בִּכְלֵי חֶרֶס... נִקֵּב כְּשֹׁרֶשׁ קָטָן – אֵין הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ מַכְשִׁירִין אֶת הַזְּרָעִים וַהֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁאֵינָן בַּכְּלִי.

נחלקו תנאים (שבת צה, א־ב) בדין 'עציץ נקוב': חכמים אומרים שהתולש בשבת צמח הגדל בעציץ נקוב חייב, כי נחשב כמחובר לקרקע. ורבי שמעון פוטר, כי לדעתו צמח בעציץ, אפילו נקוב, אינו כמחובר לקרקע. אך לענין הכשר זרעים לקבל טומאה [שהוא רק בזרעים תלושים ובמשקה תלוש], מודה רבי שמעון שעציץ נקוב נחשב כמחובר לקרקע, כי "לענין טומאה ריבתה תורה טהרתו", היינו, ייתור הלשון בפסוק ("על כל זרע זרוע אשר יזרע") מלמד שרק התלוש לגמרי מוכשר לטומאה.

וממשיכה הגמרא: כלי חרס ש"ניקב כשורש קטן טהור מלהכשיר בו זרעים". ופירש רש"י (ד"ה טהור) שהזרעים שבעציץ אינם מוכשרים לקבל טומאה (וכן המים שבתוכו אינם מכשירים) לדעת חכמים שעציץ נקוב נחשב כמחובר לקרקע.

והקשה המהרש"א (שבת שם): מדוע כתב רש"י שנקב 'כשורש קטן' אינו מכשיר לטומאה רק לדעת חכמים, והרי לענין הכשר זרעים מודה רבי שמעון שעציץ נקוב נחשב כמחובר לקרקע?

ומבאר ה'אפיקי ים' (ח"ב סי' מג):

לדעת רבי שמעון, אם הנקב בעציץ הוא כ'שורש קטן' לא בטל ממנו שם 'כלי' ואין הצמח הגדל בו נחשב מחובר לקרקע (ולכן התולש בשבת מעציץ זה פטור) אבל להכשר זרעים ריבתה התורה שגם אם שם 'כלי' עליו אין הזרעים מוכשרים לקבל טומאה כיון שמחוברים חיבור כל שהוא לקרקע. ואילו לדעת חכמים עציץ נקוב 'כשורש קטן' בטל ממנו שם 'כלי' והצמח שבו מחובר לקרקע (ולכן התולש ממנו בשבת חייב).

ולכן, הדין האמור בגמרא שכלי חרס שניקב 'כשורש קטן' אין הזרעים שבו מוכשרים לטומאה משום שבטל מתורת 'כלי', זהו רק לדעת חכמים, כי לדעת רבי שמעון שם 'כלי' עליו אלא שריבתה תורה להכשר זרעים שהצמח נחשב מחובר לקרקע אף שהעציץ שם 'כלי' עליו.

וגם הרמב"ם, בהביאו כאן הלכה זו שכלי חרס שניקב 'כשורש קטן' המים שבתוכו מכשירים את הזרעים, כתב "והרי הן כמי שאינן בכלי", שהתבטל ממנו שם 'כלי', ולכן המים כמחוברים לקרקע, וזהו לשיטת חכמים וכפירוש רש"י.

שני סוגי שיעורים יום שני ה' תמוז ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק כג, הלכה ג: חַשָּׁק – שִׁעוּרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים; הָעוֹר – חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה... בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקֻרְעַ אֶחָד מֵהֶן שֶׁנִּקְרַע בְּלֹא כַּוָּנָה; אֲבָל הַקּוֹצֵץ בְּכַוָּנָה וְקָצַץ אֲפִלּוּ טֶפַח עַל טֶפַח לְמוֹשָׁב אוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לְמַשְׁכָּב – הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס.

שיעורו של שק לקבל טומאה הוא ארבעה טפחים ושל עור חמשה טפחים, אך אם חתך בכוונה חתיכת עור או שק כדי להשתמש בהם למשכב, מטמאים אפילו בפחות, כי האדם מחשיבה לגביו, וכתב הרמב"ם שהשיעור הקטן ביותר הוא טפח למושב ושלושה טפחים למשכב.

ומדוע פחות משיעור זה אין חשיבותם אצל האדם גורמת להחשיבם 'כלי'?

והביאור:

קיימים שני סוגי שיעורים: א. שיעור מעיקר הדין. ב. שיעור מצד חשיבות החפץ, היינו שמעיקר הדין הוא שיך אפילו בשיעור קטן יותר, אך החיסרון הוא מפאת העדר חשיבותו של חפץ בשיעור כה קטן בעיני בני אדם.

וזהו ההבדל בין שיעור ארבעה או חמשה טפחים לשיעור שלושה טפחים: שיעור המינימום מצד הדין הוא שלושה טפחים ובפחות מכך אין הדבר ראוי לקבל טומאה, ולכן לא יועיל שהאדם החשיבו, כי החיסרון אינו מפאת העדר חשיבות אלא מעיקר הדין.

אך משלושה טפחים ומעלה, הרי מצד הדין הוא ראוי לקבלת טומאה, והשיעור של ארבעה או חמשה טפחים נדרש כדי להחשיבו, אבל כאשר האדם מחשיבו אפילו בפחות מכך, אין צורך בשיעור זה.

דוגמא לדבר: בפדיון הבן יש לתת לכהן חמשה סלעים, אך אפשר לצאת ידי חובה גם בחפץ ששוויו פחות מכך אם הכהן הפודה זקוק לו ביותר ומסכים לשלם עבורו חמשה סלעים, כי לגביו הוא נחשב כשווה חמשה, אבל המקדש אשה בחפץ ששוויו פחות מפרוטה אינה מקודשת, אף אם לגבי האשה הוא חשוב כשווה פרוטה, כי פחות מפרוטה אינו נחשב כלל ממון בדיני התורה, ולכן לא מועילה חשיבותו בעיני האשה, אך השיעור של חמשה סלעים בפדיון הבן הוא משום חשיבות, שהרי גם על פחות מכך יש דין ממון, ולגבי זה מועילה חשיבותו בעיני הכהן.

משכב הגזול ומשכב השאול יום שלישי ו' תמוז ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק כד, הלכה ז: אֵין אָדָם מְטַמֵּא בְּמִדְרָס מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּבוֹ. גָּזַל מִשְׁכָּב וְדָרַם עָלָיו בְּלֹא נְגִיעָה – טָהוֹר.

בדין זה נחלקו רש"י ותוספות (בבא קמא סו, ב). לדעת רש"י (ד"ה משכבו), מהפסוק 'איש אשר יגע' למדו "גזירת הכתוב להוציא את המשכב הגזול", שאין הגזלן מטמא את המשכב

במדרס. ולדעת התוספות אפשר לטמא גם "משכב ומושב שאין שלו", וכוונת הפסוק היא רק למעט גזל עורות שצריך לייחדם במחשבה למשכב, וכאן תועיל רק מחשבתו של בעל הבית ולא של הגזלן.

וכתב ה'משנה למלך' שמלשון הרמב"ם כאן, "אין אדם מטמא במדרס משכב או מושב שאינו שלו" מובן ש"סברת רבינו היא כסברת רש"י", ו"לא מיעט הכתוב אלא דוקא בגזלן.. אבל היכא דלא גנבו, אז מטמא אף שאינם שלו", כפי שמוכח ממקור הלימוד ב'תורת כהנים' "משכבו ולא הגזול" – "ולא אמר סתם משכבו ולא משכב שאינו שלו".

ויש להבין (ראה משנה אחרונה, כלים פכ"ב מ"ד), מדוע באמת נתמעט רק משכב הגזול, ולא משכב השאול, כפי שמצינו בנוגע ללולב שצריך להיות: "ולקחתם לכם.. משלכם – להוציא את השאול ואת הגזול" (שו"ע אדה"ז סי' תרמט ס"א)?

וה'משנה למלך' ביאר שבמשכב השאול "אין אדם מקפיד על דריסת כלי וחשיב כשלו", מה שאין כן כשנגזל ממנו הרי הוא מקפיד, ואין זה של הגזלן. ועדיין לא מובן "מה ענין הקפידה לכאן" – הרי גם אם הבעלים אינו מקפיד על השימוש, עדין אין זה משכב של השואל ואינו אמור לטמא כי התורה מיעטה (כמו בלולב)!

ומבאר ה'משנה אחרונה' על פי ההלכה שהזב מטמא במדרס רק כלי המיוחד למשכב, אבל כלי שאינו מיוחד לשכיבה, אינו נטמא "שהרי אומרים לו [לזב] עמוד ונעשה מלאכתנו" (הל' מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"ח). ואם כן יש לומר שדרשת חז"ל 'משכבו – ולא הגזול' באה למעט רק משכב הגזול, כאשר המשכב עצמו מיוחד לשכיבה, אלא כיון שהבעלים מקפידים על דריסת הזב וכאילו "אומרים לו עמוד..."., אינו נטמא. אבל במשכב השאול שאין הבעלים מקפידים על דריסת הכלי ונמצא שאין הבעלים "אומרים לו עמוד..." - מטמא.

כלי 'הבא במידה' מקבל טומאת מדרס?

יום רביעי ז' תמוז ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק כז, הלכה א: שְׁלֹשׁ תֵּבוֹת הֵן: תֵּבָה שֶׁנִּפְחֲתָה מִצִּדָּהּ – טְמֵאָה מִדְּרָס; מִלְמַעְלָה – טְמֵאָה טְמֵאָה מֵת; וְהַבָּאָה בַּמִּדָּה – טְהוֹרָה מִכְּלוּם.

תיבה 'הבאה במידה' (תיבה גדולה המחזיקה ארבעים סאה בלח) שאינה מיטלטלת ממקום למקום אינה מקבלת טומאה, כי כל הכלים הוקשו לשק, "מה שק שהוא מתטלטל מלא וריקן, אף כלי עץ לא יטמא אלא אם כן היה מתטלטל מלא וריקן, להוציא כלי עץ העשוי לנחת" (לעיל פ"ג הל' א - ב).

ומבאר ה'לחם משנה' (וכן הר"ש, הרע"ב והתוי"ט בכלים פכ"ד מ"ד):

דין זה נאמר בתיבה שפתחה מלמעלה ואינה עומדת לישיבה ואינה נטמאת 'טומאת מדרס', אבל תיבה שפתחה בצידה ומשמשת גם לישיבה, נטמאת טומאת מדרס אף אם היא 'באה במידה', כי לענין טומאת מדרס לא הוקשו כלים לשק, כמבואר בגמרא (בכורות לח, א) ש'פשוטי כלי עץ' אף שאינם מקבלים טומאת מגע, נטמאים טומאת מדרס. וההיקש לשק ממנו למדו ש'פשוטי כלי עץ' אינם מקבלים טומאה לא נאמר לגבי טומאת מדרס.

ויש שכתבו (משנה אחרונה כלים שם. מי נפתוח פרפר לד, סק"ד) שלדעת הרמב"ם תיבה 'הבאה במידה' אינה מקבלת גם טומאת מדרס, כמשמעות לשונו "הבאה במידה טהורה מכלום", ואם לא כן היה צריך לפרש זאת שלא יבואו לטעות ולהקל.

וראיה לדבר שבפירוש המשניות (כלים שם בסוף הפרק) כתב שהאמור שם שהוא 'טהור מכלום' מכוון ל"כלי אבנים וכל מה שבים... וכלי עץ מחזיק ארבעים סאה". ומזה שכללם יחד מובן שדין כלים 'הבאים במידה' הוא כדין כלי אבנים שאינם מקבלים טומאה מן הטומאות, אף לא טומאת מדרס (לעיל פ"א ה"ו), וכדין כלים העשויים מדברים הגדלים בים שגם הם אינם מקבלים טומאת מדרס (שם ה"ג).

ומה שאמרו בגמרא (בכורות שם) שלענין טומאת מדרס לא הוקשו כלים לשק, הרי זה רק ב'פשוטי כלי עץ' אבל שאר כלים הטהורים, כמו כלים עשויים מדברים שבים או כלים 'הבאים במידה', אינם מקבלים אף טומאת מדרס.

דם על הידים - אימתי חוצץ?

יום חמישי ח' תמוז ה'תשע"ו

הלכות מקואות פרק ג, הלכות ו-ז: טָבַח שֶׁהָיָה דָם עַל בְּגָדָיו – אֵינוֹ חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד. מוֹכֵר רְבָב שֶׁהָיָה רְבָב עַל בְּגָדוֹ – אֵינוֹ חוֹצֵץ... הָיָה הַטַּבָּח מוֹכֵר רְבָב וְהָיָה עַל בְּגָדוֹ דָם וּרְבָב – הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנַיִם וּמַקְפִּיד, אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי מְלַאכְתּוֹ הִיא וְאֵינוֹ מַקְפִּיד.

כתב הרמ"א (יו"ד סי' קצח סקי"ז): "מי שאומנתו להיות שוחט או קצב וידיו תמיד מלוכלכות בדם, אינו חוצץ" והוסיף ה'מגן אברהם' (או"ח סי' קסא סק"ז) שבטבח שהוא גם מוכר רבב (שומן, חלב וכד') ודם עם רבב על ידו, כיון שספק בגמרא (זבחים צח, ב - מקור הלכה זו ברמב"ם) מה דינו, כי אף שעל כל אחד מהם לחוד אינו מקפיד יתכן שעל שניהם יחד מקפיד - יש להקל לענין נטילת ידים ולהחמיר לענין טבילת נדה.

והקשה ה'שבות יעקב' (ח"א סי' סט):

בערבי פסחים היו פוקקים את הנקב היוצא מהעזרה כדי למנוע את יציאת דם קרבנות הפסח שנשחטו (פסחים סה, ב) ואמרו חכמים שזהו משום ששבח הוא לבני אהרון הכהנים שילכו בעזרה כשהם שקועים בדם עד ברכיהם. ושואלת הגמרא: הרי הדם חוצץ בין רגלי הכהנים לרצפת העזרה? ומתרצת: הדם הוא מהמשקין שאם הם יבשים חוצצים בטבילה, אך אם הם לחים - אינם חוצצים והרי הדם בעזרה לח.

ומשמעות הדברים היא לא כדברי הרמ"א וה'מגן

אברהם', שדם יבש הדבוק על הגוף חוצץ אף לגבי הכהנים שאומנתם בכך ודם הקרבנות דבק בהם. ומה שנאמר בגמרא (זבחים שם) שטבח הרגיל בדם ואינו מקפיד עליו - אין הדם חוצץ, מדובר בדם שעל בגדו, וכן הוא לשון הרמב"ם כאן "טבח שהיה דם על בגדו אינו חוצץ", משמע שעל בשרו חוצץ (אמנם, לענין צבע נפסק, "מי שהיה צובע אין הצבע חוצץ על ידיו (יו"ד שם, שו"ע אדה"ז או"ח סי' קסא ס"ה) - כי צבע אינו מאוס כל כך, מה־שאין־כן דם, שנפשו של אדם קצה בו, מקפיד גם מי שאומנתו בכך שלא יהא דם על בשרו בעת שאינו מתעסק בו).

ומבארים אחרונים (מחצית השקל או"ח שם. שיורי טהרה סי' קצח סקנ"ב):

שוחט או קצב שידיו מלוכלכות תמיד בדם אין הוא מהווה חציצה גם אם הדם על ידו (וכדברי הרמ"א ביו"ד, המ"א ואדה"ז באו"ח שם). והמבואר בגמרא (פסחים שם) שהדם חוצץ בין רגלי הכהנים לרצפת העזרה הרי זה משום שרגליהם שקועים בדם עד ברכיהם, וכיון שרוב הרגל מחופה בדם גזרו חכמים שדבר החוצץ החופה את הרוב חוצץ אף שאינו מקפיד עליו (ראה לעיל פ"א הי"ב). וכן פסק אדה"ז (שם): "מי שאומנתו להיות שוחט או קצב וידיו מלוכלכות תמיד בדם אינו חוצץ... וכל זה במיעוט היד אבל אם רוב היד מכוסה... חוצץ אפילו לאותם שאין דרכם להקפיד".

כוונה נסתרת — יום שישי ט' תמוז ה'תשע"ו

הלכות מקוואות פרק ז, הלכה ג: אֲפִלּוּ הֵבִיא אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁלֹּא כַּתְּחִלָּה וְהִנִּיחָן בָּעוּקָה וְרִסְּקוֹ שָׁם – חֵרֵי זֶה מִקְוֶה שָׁלֵם וְכָשֵׁר.

לגבי דיני טומאה, נאמר בגמרא (נדה יז, א) שהשלג אינו נחשב לא כאוכל ולא כמשקה (לקבל טומאת אוכלין או משקין), אך אם האדם חשב בפירוש שרוצה להשתמש בשלג כמשקה, אזי הוא מטמא טומאת משקין.

ולפי זה יש להבין: הרי מקוה צריך להיות ממים דוקא כמפורש בכתוב 'מקוה מים', והשלג מצד עצמו אינו נחשב כמים אלא אם כן חשב עליו בפירוש לשם כך, ולפי זה כדי שהשלג יוכשר למקוה צריך להתנות שיחשוב על השלג לשם מים, אך ברמב"ם ובפוסקים לא נזכר תנאי זה!

ומבאר ה'חלקת יואב' (מהדו"ק יו"ד סי' לב):

מאחר והאדם מתכוון בנתינת השלג לשם מקוה והרי אין המקוה כשר אלא ממים, הרי זה כאילו נכלל בכוונתו שחשב עליו בפירוש למים.

דוגמא לדבר: הנוטע אתרוג כדי להשתמש בו למצות ארבעת המינים, חייב בערלה (ירושלמי ערלה א, א). ולכאורה, הרי הנוטע שלא לשם אכילה פטור מערלה וכאן לא התכוון לאכילה, אלא מאחר ולשם מצות אתרוג צריך שיהא פרי דוקא והוא נטע במטרה להשתמש בו למצוה, הרי זה נחשב כאילו חשב בפירוש לשם פרי.

והגרש"י זוין הוסיף לפי זה: באבל על אביו או אמו ל"ע שעליו לקרוע את כל בגדיו, יש שחידשו שאינו צריך לקרוע את בגד הציצית (טלית קטן), משום שלובשים אותו רק למצות ציצית ואינו נחשב בגד (משיב דבר ב, פט).

אמנם לפי האמור אין הדבר כן, שהרי מצות ציצית מתקיימת דוקא בבגד ('על כנפי בגדיהם'), ומאחר ולובש את ה'טלית קטן' לשם מצות ציצית, הרי זה כאילו מכוון לשם בגד וממילא חייב בקריעה (לאור ההלכה, מהדורה חדשה ע' רלו הערה 20).

מה ממעט משיעור הנקב לעירוב המקוואות? — שבת קודש י' תמוז ה'תשע"ו

הלכות מקוואות פרק ח, הלכה ו: כֹּל שֶׁיַּעֲמֹד בְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד – מְמַעֵט, וַאֲפִלּוּ בְּדָבָרִים שֶׁהֵן מִבְּרִיָּתוֹ שֶׁל מַיִם.

לדעת חכמים (מקוואות פ"ו מ"ז) כל דבר הנמצא בנקב ששיעורו כשפופרת הנוד - בין עפר בין צרורות בין יבחושים אדומים הנבראים במים (רע"ב שם) - ממעט את שיעור הנקב בכותל שבין שני מקוואות ואין המקוואות מתערבים. ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, דבר הנברא מן המים אינו ממעט את שיעור הנקב. ופסק הרמב"ם כחכמים ש"אפילו דברים שהם מברייתו של מים" - ממעט.

והקשה ה'תוספות יום טוב' (שם ד"ה רשב"ג):

כאן פסק הרמב"ם כחכמים שדברים שבריאתם מן המים ממעטים בשיעור הנקב, ואילו להלן (בהל' יא) כתב "כל שתחילת ברייתו מן המים, כגון יבחושין אדומין, מטבילין בו", שזוהי דעת רבן שמעון בן גמליאל (זבחים כב, א), והלא אם כשר לטבול בדברים שבריאתם במים לא יתכן שדברים אלו ימעטו את שיעורו של נקב שפופרת הנוד וימנעו את עירוב המקוואות?

אמנם ה'בית יוסף' (יו"ד סי' קא ד"ה הבא) כתב שאכן גם לדעת חכמים שדברים שתחילת בריאתם במים מטבילים בהם, עם כל זאת ממעטים הם את הנקב. ומבאר זאת ה'גידולי טהרה': כל שבריאתם מן המים טובלים בהם משום שנחשבים כמים, אבל גם המים עצמם אם הם קרושים הרי הם ממעטים את הנקב כי בכך קילוח המים ממקוה למקוה יהיה פחות מהשיעור, ואף אלו שבריאתם במים ממעטים את שיעור קילוח המים.

וב'חידושי מהרי"ח' (מקואות שם) הביא את ביאורו של ה'מגן אברהם' (או"ח סי' קסב סקי"ד):

אלו שבריאתם במים טובלים בהם דוקא כשהם מרוסקים, ובאופן כזה אכן אינם ממעטים משיעור הנקב, אבל אם לא ריסקום אין טובלים בהם, וכן אם הם נמצאים בנקב של שפופרת הנוד - ממעטים משיעורו.

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום – ד'-י' תמוז תשע"ו

יום ראשון ד' תמוז ה'תשע"ו

הִלְכוֹת כֵּלִים

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) יבאר שכלי חרס אינו מטמא עד שיהא מקבל ועשוי לקבלה. ודין המשתמש בכלי חרס כשהוא כפוי. כמה יקבל כלי חרס ויהיה מקבל טומאה. חזקת חרסים הנמצאים בכל מקום.

1 **א. כְּלִי חֶרֶס[2] אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה מְקַבֵּל**
2 **וְעָשׂוּי לְקַבָּלָה; אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ בֵּית קִבּוּל, אוֹ**
3 **שֶׁהָיָה מְקַבֵּל וְלֹא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[3] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה**
4 **כְּלָל[4], לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. לְפִיכָךְ,**
5 **הַכִּפָּא וְהַמִּטָּה וְהַסַּפְסָל וְהַמְּנוֹרָה וְהַשֻּׁלְחָן שֶׁל חֶרֶס,**
6 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶם תּוֹךְ - אֵינָן**
7 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן הַסִּילוֹנוֹת שֶׁהַמַּיִם מְהַלְּכִין בָּהֶן,**
8 **אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּפוּפִין וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין -**
9 **חֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ לְקַבָּלָה, אֶלָּא כְּדֵי**
10 **שֶׁיֵּצְאוּ מֵהֶן הַמַּיִם. וְכֵן חָבִית שֶׁל שַׁיָּטִים[5] וְחָבִית**
11 **הַדְּפוּנָה[6] בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ[7], הוֹאִיל וְנַעֲשֵׂית כְּמוֹ בֵּית יָד**
12 **שֶׁנּוֹשְׁאִין בָּהּ הַמַּחַץ וְלֹא נַעֲשֵׂית לְקַבָּלָה - אֵינָהּ**
13 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כלי חרס אינו מקבל טומאה עד שיהי' מקבל ועשוי לקבלה". ולדוגמא הביא "הכסא והמטה והספסל והמנורה והשולחן של חרס" וכן סילונות של מים שאע"פ שהן כפופין ואע"פ שהן מקבלין הרי הן טהורים "מפני שלא נעשו לקבלה אלא כדי שיצאו מהן המים".

בפנימיות העניינים, כלי חרס העשוי מן העפר מרמז על האדם "וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה כו'" שיסודו מעפר ומשול כחרס הנשבר, ששבירתו זו טהרתו - "לב נשבר ונדכא" "...ואת דכא ושפל רוח" שיהודי צריך להיות מצד אחד כלי שלם וביחד עם זאת כלי חרס עפר מן האדמה תכלית הביטול כי טהרתו של יהודי באה לו מהרגשת הביטול ומהידיעה שכל מציאותו אינה אלא המציאות שלמעלה, ולכן פשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה.

וגם אם יש לו בית קיבול אבל מרגיש כסילונות של מים שכל עניינם להעביר המים ממקום למקום ויודע בעצמו שכל מעשיו ופעולותיו הגדולים הם רק כדי למלאות שליחותו של הקב"ה "כדי שיצאו מהן המים" הרי שעם היותו כלי שלם מרגיש בעצמו ש"לא נעשה לקבלה" ולכן אינו מקבל טומאה.

הלימוד בהלכה מזכיר את הפסוקים בספר מלכים ששם נאמר מיטה ושולחן וכסא ומנורה אבל לא הוזכר ספסל, ואם משם לקח הרמב"ם הדוגמאות הנ"ל מדוע הוסיף (והוסיפה המשנה) גם ספסל.

הנה ידוע מה שכתב שכלי חרס הוא זה "ששורפין אותו בכבשן" ובעבודת האדם עניינו ביטול שורפין אותו באש שלמעלה "רשפי' רשפי אש שלהבת י-ה" שהו"ע עבודת התפילה. ופרטי העניינים דתפילה מרומזים בכלים הנ"ל שמיטה זה תפילת ערבית, ושולחן כסא ומנורה תפילת שחרית, שולחן הוא פסוקי דזמרה וברכות ק"ש כסא - ק"ש, ומנורה תפלת שמו"ע (ספר המאמרים קונטרסים ח"א קסד, ב. ואילך).

כסא וספסל תוכנם שווה, ששניהם עשויים לישיבה, אלא שכסא הוא ליחיד והספסל ליותר מאחד. וברמב"ם (ובמשנה) הוסיף ספסל שהוא פרט בכסא שנעשה לישיבה כי המשנה והרמב"ם הם תושבע"פ שעינינם לפרט את התושב"כ ובתורה לא נאמר אלא כלי חרס אבל בנביא שהוא "ממוצע" בין תושב"כ לתושבע"פ נפרטו ארבעה כלים, ובמשנה וברמב"ם נפרטו עוד יותר כי כאמור ספסל המיועד לישיבה הוא פרט בכסא. ולהעיר שאין ספסל מתאים לתוכן הסיפור בספר מלכים כי שם מדובר על "עליית גג קטנה" שנבנתה עבור איש אחד - אלישע.

(על פי יין מלכות סי' קנ)

2) כלים פרק ב משנה ג. 3) תשמישו הרגיל של הכלי אינו לקבל לתוכו. 4) אפילו טומאת מידרס אין להם (ראה למעלה פרק א הלכה ח-ט). 5) חבית שמשתמשים בה המתלמדים לשוט על פני המים. 6) מלשון דופן. 7) מחץ הוא כלי חרס גדול ועושים בקצותיו בית קיבול לשום בה את היד כשמשתמשים בו, שימת היד בבית הקיבול אינה קבלה.

14 **ב. פָּנָס שֶׁהָיָה בּוֹ בֵּית קִבּוּל שֶׁמֶן[8] - מְקַבֵּל טֻמְאָה,**
15 **וְשֶׁאֵין בּוֹ - טָהוֹר[9]. וְכֵן מְגוּפַּת הַיּוֹצְרִים[10] שֶׁיֵּשׁ לָהּ**
16 **תּוֹךְ - טְמֵאָה.**

8) יש פנסים שבית קיבול השמן קבוע בהם. ויש כאלה, שמכניסים בהם הנר עם השמן כשרוצים להשתמש בו והפנס משמש רק להגן מפני הרוח. 9) מפני שהדפנות לא נעשו לקבלה אלא להגנה מפני הרוח. 10) האבניים שעליו נותן היוצר (עושה כלי חרס) את הטיט ומפתח תבנית הכלי, ולמגופה זו אין שפה, ואחר כך נותן את הכלי על אבניים אחרות שיש להן שפה וגומר מלאכתו.

17 **ג. מַשְׁפֵּךְ שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טָהוֹר[11]; וְשֶׁל רוֹכְלִין -**

מִתְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁמַּטֶּהוּ עַל צָדּוֹ[12] וּמֵרִיחַ בּוֹ לַלּוּחַ[13].

11) מפני שאינו עשוי לקבלה אלא להעביר את המשקין כמו סילונות כפופים שבהלכה א. 12) ונותן בו מעט שמן. 13) כדי שיכיר את טיב השמן ולפיכך נידון כעשוי לקבלה, אבל בעל הבית אינו מעוניין לעשות כן.

ד. כְּסוּי כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן וְהֶחָבִיּוֹת[14] - טְהוֹרוֹת[15], שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ לְקַבָּלָה. וְאִם הִתְקִינָן לְתַשְׁמִישׁ[16] - מִתְטַמְּאִין.

14) פירוש, כיסויי חביות. 15) אף על פי שיש להם בית קיבול. 16) נעשו מתחילה כדי להשתמש בהם לקבלה.

ה. כְּסוּי הָאִלְפָּס[17]: בִּזְמַן שֶׁהוּא נָקוּב[18] וְיֵשׁ לוֹ חְדוּד[19] - טָהוֹר[20]; וְאִם אֵינוֹ נָקוּב וְאֵין לוֹ חְדוּד - מִתְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה מְסַנֶּנֶת לְתוֹכוֹ אֶת הַיָּרָק[21]. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְשַׁמֵּשׁ בִּכְלֵי חֶרֶס כְּשֶׁהוּא כָּפוּי[22] - טָהוֹר[23].

17) מחבת גדולה. 18) ככונס משקה (ראה למעלה פרק י"ד הלכה ט). דרך היוצרים לנקב את כיסוי האילפס כדי להוציא את הקיטור המתקבץ תחתיו. 19) פירוש, או יש לו חידוד היינו בליטה על גבו שראשה מחודד. 20) כשיש לו חידוד למעלה אינו ראוי לקבלה, כי אי אפשר להעמידו על גבו ולשפוך תבשיל לתוכו. 21) שופכת לתוכו את רוטב הירק שבאילפס, ויש מפרשים שנותנת לתוכו את הירק כדי שיתמצו ממנו המים. 22) על הכלי העיקרי ואינו משמש בפני עצמו. 23) ככל משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד.

ו. טִיטְרוֹס[24], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּב וּמוּצִיא פְּרוּטוֹת[25] - מִתְטַמֵּא; שְׁהֵרֵי הַמַּיִם מִתְבַּנְּסִין בְּצִדָּדִין[26], וְהֵן עֲשׂוּיִין לְקַבָּלָה.

24) שם משנה ו. כלי רחב שוליים ובהם הרבה נקבים דקים וצוואר ארוך ודק מנוקב מלמעלה. כלי זה משמש לרבץ את רצפת הבית ולהשקות צמחי הגן. כשהאדם סותם באצבעו את נקב הצוואר אין המים נוטפים, וכשהוא מסיר אצבעו - הם מטפטפים לאט לאט. 25) טיפות קטנות. 26) בצידי הכלי במקומות שאין בהם נקבים, כלי שיש בו נקבים גסים המים מהרים לצאת ואינם מתכנסים בצדדים אלא שוטפים, אבל בכלי שמוציא טיפות זעירות - כן מתכנסים.

ז. הַלַּפִּיד שֶׁל חֶרֶס שֶׁמַּנִּיחִין מַטְלִיּוֹת הַבְּגָדִים וְהַשֶּׁמֶן בְּתוֹכוֹ וְהוּא דּוֹלֵק - מִתְטַמֵּא[27]. וְכֵן כְּלֵי שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַנֵּרוֹת[28] לְקַבֵּל הַשֶּׁמֶן - מִתְטַמֵּא.

27) הלפיד מחודד בתחתיתו ונותנים את הקצה המחודד במוט ארוך. משמיענו שאף על פי שאינו יכול לעמוד בפני עצמו - מקבל טומאה, מפני שהוא מקבל ועשוי לקבלה. 28) במשנה: "ובית שקעו של נר". ופירש רבינו כמו שכתב כאן. ומשמיענו, שבית השקע אינו נידון כמשמש כלים בשעת מלאכה בלבד.

ח. גִּסְטְרָא[29] שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַכֵּלִים לְקַבֵּל מַשְׁקִין הַנּוֹזְלִין מִן הַכְּלִי - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[30].

29) שם משנה ו. "כלי שאין לו בית יד ולא בית קיבול ומשמש תושבת לכלים גדולים כדי לקבל טפטופם" (רבינו בפירושו). 30) אף על פי שהנוטפים הולכים לאיבוד - נידונית הגיסטרא כעשוייה לקבלה. [מלשונו של רבינו בפירושו משמע שהמדובר בכלי שנעשה במיוחד לשם כך. אולם בכל מקום שנאמר בש"ס "גיסטרא" הכוונה לכלי שנשבר (או לבעל חי שנחתך לשני חלקים), וגם במשנתנו מבואר שהכוונה לשבר כלי. וראה לקמן פרק י"ט הלכה ח].

ט. סְפִינָה שֶׁל חֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאֵין הַסְּפִינָה בִּכְלַל הַכֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה[31], בֵּין הִיא שֶׁל חֶרֶס בֵּין הִיא שֶׁל עֵץ, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה.

31) בשבת פג, ב שנינו: "מנין לספינה שהיא טהורה? שנאמר (משלי ל, יט) דרך אניה בלב ים. ופירשו בגמרא שם: "מה ים טהור אף ספינה טהורה".

י. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְנִפְסְדָה צוּרָתָן - אֵין שִׁבְרֵיהֶן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָן הַשְּׁבָרִים רְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ; חוּץ מִשִּׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס, שֶׁאִם הָיָה בָּהֶן חֶרֶס הָרָאוּי לְקַבֵּל - הֲרֵי הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל כְּלִי חֶרֶס[32]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה לֹא בָּא לְרַבּוֹת אֶלָּא שִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה לְחֶרֶס זֶה תּוֹךְ לְקַבֵּל בּוֹ הַמַּשְׁקִין כְּשֶׁהָיָה הַחֶרֶס יוֹשֵׁב, לֹא סָמוּךְ[33]; אֲבָל אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶלָּא אִם כֵּן סוֹמְכִין אוֹתוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

32) תורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז הלכה א: "מנין לרבות שברי כלי חרס? תלמוד לומר וכל כלי חרס". 33) על מה שהוא אחר.

יא. הַחֶרֶס שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֵישֵׁב כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל מִפְּנֵי אָזְנוֹ[34], אוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ חְדוּד וְהַחְדּוּד מַכְרִיעוֹ לְצַד אַחַר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְלָה הָאֹזֶן אוֹ נִשְׁבַּר הַחְדּוּד[35]; שֶׁכָּל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁטָּהַר שָׁעָה אַחַת - אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם.

34) אוזן הכלי מפריעה. 35) ואפשר להושיב את הכלי באופן שיקבל.

יב. כְּלֵי חֶרֶס שֶׁשּׁוּלֵיהֶן חֲדִין[36] כְּמִזְרָקוֹת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְשׁוּלֵיהֶן מְקַבְּלִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין אֶלָּא אִם כֵּן נִסְמְכוּ, כְּגוֹן שׁוּלֵי הַקַּרְפִּיּוֹת[37] וְהַכּוֹסוֹת[38] - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁלְּכָךְ נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן, שֶׁיִּהְיוּ שׁוּלֵיהֶן מְקַבְּלִין בִּסְמִיכָה אוֹ בַּאֲחִיזָה[39].

36) השוליים משתפעים והולכים כלפי מטה ומסתיימים

בחוד בצורת קוף. 37) כלים ידועים המיוצרים באי קורפו. 38) במשנה "קוסים הציזוניים". בצידון עשו כוסות ששוליהן מחודדות ואין להעמידן בלי סמיכה. 39) ביד. שבר מכלי שנעשה כדי להעמידו בלי סמיכה אינו מטמא כשאינו יכול לעמוד לבדו, שהרי אינו ראוי למלאכתו, אבל כשתחילת יצירתו היא להשתמש בו בלי עמידה עצמאית, גם כשנשבר לא פקעה ממנו תורת קבלת טומאה.

1 **יג. כַּמָּה יְקַבֵּל הַחֵרֶס וְיִהְיֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה? אִם הָיָה**
2 **הַכְּלִי כְּשֶׁהָיָה שָׁלֵם מֻכְיל כְּדֵי סִיכַת אָדָם קָטָן[40] עַד**
3 **חֲבִיּוֹת שֶׁהֵן מְקַבְּלוֹת כְּסָאָה[41] אוֹ קָרוֹב[42] לָהּ וְנִשְׁבְּרוּ,**
4 **וְנִשְׁאַר בַּחֲרָסִים, בֵּין מִקְרָקְעֵיהֶן בֵּין מִדָּפְנֵיהֶן, חֶרֶס**
5 **שֶׁהוּא מְקַבֵּל כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב רְבִיעִית - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל**
6 **טֻמְאָה.**

40) המשנה אומרת: "שיעורן מכדי סיכת אדם קטן ועד לוג, מלוג ועד סאה ברביעית (הלוג). 41) הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. 42) פירוש, מה שאמרנו "כסאה" הכוונה קרוב לסאה; משהו פחות מסאה, אבל סאה מליאה דינה כלמעלה מסאה כסברת התרצן בחולין נה, א.

7 **יד. הָיָה הַכְּלִי מֻחְבִּית הַמְּכִילָה כְּסָאָה עַד חֲבִית**
8 **הַמְּכִילָה סָאתַיִם אוֹ יָתֵר וְנִשְׁבְּרָה, אִם הָיָה בַּחֶרֶס**
9 **הַנִּשְׁאָר כְּדֵי לְקַבֵּל חֲצִי לֹג - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.**
10 **הָיָה הַכְּלִי מֻחְבִּית הַמְּכִילָה סָאתַיִם עַד חֲצָבִים**
11 **גְּדוֹלִים וְנִשְׁבְּרוּ, אִם נִשְׁאַר מֵהֶן חֶרֶס הַמְקַבֵּל לֹג**
12 **- הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. הָיוּ הַחֲרָסִים מְקַבְּלִין**
13 **פָּחוֹת מִשֶּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה.**

14 **טו. כְּלִי חֶרֶס קָטָן, כְּגוֹן הַפַּךְ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנִּשְׁבַּר,**
15 **וְנִשְׁאַר מִקַּרְקָעִיתוֹ[43] חֶרֶס הַמְקַבֵּל כָּל שֶׁהוּא כְּשֶׁהוּא**
16 **יוֹשֵׁב[44], וְהָיָה חַד בְּיוֹתֵר[45] שֶׁנִּמְצָא כִּכְלִי קָטָן[46] - הֲרֵי**
17 **זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְאִם נִשְׁאַר מִדָּפְנוֹתֶיהֶן חֶרֶס**
18 **הַמְקַבֵּל - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה; לְפִי שֶׁדָּפְנוֹת כֵּלִים**
19 **אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן כְּשֶׁוִּין הֵן[47], וְאֵין לָהֶן תּוֹךְ הַנִּכָּר,**
20 **וְנִמְצְאוּ כְּפִשּׁוּטֵי כְּלֵי חֶרֶס.**

43) מחלקו התחתון. 44) בלי סמיכה. 45) הדפנות שנשארו היו משופעים מאוד, אבל השוליים עצמם מסתיימים מבחוץ בשטח ישר קטן המאפשר להם לעמוד בלי סמיכה. 46) השבר הזה הוא ככלי קטן. 47) כאילו שיטחם ישר.

21 **טז. חֻזְקַת[48] חֲרָסִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם -**
22 **טְהוֹרִים[49], חוּץ מֵהַנִּמְצָאִים בְּבֵית הַיּוֹצֵר; מִפְּנֵי שֶׁרֻבָּן**
23 **גְּסָטְרִיּוֹת הֵן[50] לַכֵּלִים, וְהַגְּסָטְרָא מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה אַף**
24 **עַל פִּי שֶׁהִיא מְשַׁבְּרֵי כֵּלִים.**

48) שם פרק ג הלכה ד. "חזקה" משמעותה הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. הנחה כזו מתקבלת כיסוד לענייני הלכה. 49) אינם מקבלים טומאה אף על פי שהם ראויים לגיסטרא. דעת רבינו, שחרסים אינם מקבלים טומאה אלא אם מייחדים אותם הבעלים לשם גיסטרא, היינו, להושיבם תחת כלים כדי לקבל הנוטפים. ומתקבל על הדעת שחרסים הנמצאים בשוק או באשפה לא יוחדו על ידי הבעלים לשמש גיסטרא. 50) רוב החרסים שהיוצר לא השליך אותם לחוץ מיוחדים לגיסטרא. [הכסף משנה מפרש, שהם ראויים לקבל המשקין הנוטפים].

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר כמה שיעור השבר בכלי חרס ויטהר מטומאתו או לא יקבל טומאה. ודין המטמא במגע וכנגדו באויר או מתטמא במגע ולא כנגדו באויר. חבית שנתרועעה וטפלה בגללים או ניקבה וסתמה בזפת.

25 **א. כַּמָּה[2] שִׁעוּר הַשֶּׁבֶר שִׁישָּׁבֵר כְּלִי חֶרֶס וְיִטְהַר**
26 **מִטֻּמְאָתוֹ אִם הָיָה טָמֵא, אוֹ לֹא יְקַבֵּל טֻמְאָה אִם הָיָה**
27 **טָהוֹר? הָעֲשׂוּיִי לָאֳכָלִין[3] - מִשֶּׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא זֵיתִים[4];**
28 **וְהָעֲשׂוּיִי לְמַשְׁקִין - מִשֶּׁיִּנָּקֵב מַכְנִיס בְּמַשְׁקִין,**
29 **כְּשֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הַמַּשְׁקֶה יִכָּנֵס הַמַּשְׁקֶה לַכְּלִי**
30 **בַּנֶּקֶב; הָעֲשׂוּיִי לְכָךְ וּלְכָךְ[5] - מְטִילִין אוֹתוֹ לְחֻמְרוֹ[6],**
31 **וַהֲרֵי הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא זַיִת. וְלֹא**
32 **אָמְרוּ בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה[7] אֶלָּא בְּגִסְטְרָא בִּלְבַד[8], לְפִי**
33 **שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְקַבֵּל הַמַּשְׁקִין הַנּוֹזְלִים מִן הַכֵּלִים,**
34 **וְאִם הוֹצִיאָה מַשְׁקִין - הֲרֵי זֶה בָּטֵל תַּשְׁמִישָׁהּ[9].**

2) כלים פ"ג מ"א. 3) נעשה מלכתחילה להניח בו אוכלין. 4) זיתים שבכלי נופלים דרך הנקב. 5) לאוכלין ולמשקין. 6) נתבאר למעלה בפרק יד ה"ט. 7) ומה שאמרו חכמים (בשבת צו, א) "כמוציא משקה" (פירוש, המשקה שבכלי יוצא דרך הנקב, שיעור זה הוא קטן מן "מכניס במשקין"). 8) זה נאמר בגיסטרא, פירוש שבר כלי הראוי להושיבו תחת כלים לקבל משקין הנוטפים מהם. 9) שהרי כל תשמישה היא לקבל משקין הנופלים לתוכה. ראה ההלכה הבאה.

35 **ב. חָמֵשׁ מִדּוֹת[10] בִּכְלֵי חֶרֶס: נֶקֶב בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה -**
36 **טָהוֹר מִלְּהִתְטַמֵּא מִשּׁוּם גִּסְטְרָא[11], וַעֲדַיִן הוּא חָשׁוּב**
37 **כְּלִי לְקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת[12]. נֶקֶב בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה - אֵינוֹ**
38 **רָאוּי לְקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת, וַעֲדַיִן כְּלִי הוּא חָשׁוּב**
39 **לְהַכְשִׁיר הַזָּרָעִים[13] בַּמַּשְׁקִין הַתְּלוּשִׁין בּוֹ, כְּמוֹ**
40 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[14]. נֶקֶב כְּשֹׁרֶשׁ קָטָן - אֵין הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ**
41 **מַכְשִׁירִין אֶת הַזָּרָעִים וַהֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁאֵינָן בַּכְּלִי,**
42 **וַעֲדַיִן כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים וּמְקַבֵּל**
43 **טֻמְאָה[15]. נֶקֶב בְּמוֹצִיא זֵיתִים - טָהוֹר, וַהֲרֵי הוּא**
44 **כִּכְלֵי גְלָלִים וַאֲבָנִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַעֲדַיִן**
45 **כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְהַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל[16] עַד שֶׁיִּפָּחֵת**
46 **רֻבּוֹ[17], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּטֻמְאַת מֵת (בְּפֶרֶק שְׁנֵים עָשָׂר).**

10) מימרא של רבא, שם צה, ב. 11) נתבאר בהלכה הקודמת. 12) נתינת אפר פרה אדומה על המים לצורך הזאה על טמאי מתים, נקרא "קידוש" בלשון חז"ל, וקידוש צריך כלי, שנאמר (במדבר יט, יז): "ונתן עליו מים חיים אל כלי". 13) זרעים (וכן אוכלין אחרים) אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא הורטבו במשקין תלושים (שאינם

מחוברים לקרקע). ואם שאב מים מן הבור או המעיין בכלי נקוב ככונס משקה - אין מים אלה מכשירים. [רש"י שם מפרש שהכוונה להכשיר הזרעים שבתוך כלי זה שהם כתלושים מן הקרקע]. 14) בהלכות טומאת אוכלין פ"ג ה"ב. 15) כשנעשה לאוכלין, כמבואר בהלכה הקודמת. 16) כלי שניקב במוציא זיתים, וסתם מקום הנקב ומירח בטיט וכדומה, והכניסו לאוהל המת - מציל על הדברים שבתוכו מלהיטמא, כמו כלי שלם מכוסה, מצומד ומהודק. 17) ואם נפחת רובו, אינו מציל אפילו כשסתם את הנקב. [רבינו מסר כאן השיעור שנאמר (בגמרא שם) בכלי גדול, אבל בכלי קטן שיעורו כמוציא רימון] (ראה למעלה פי"ד ה"י).

1 **ג. הֶחָבִית[18] - שְׁעוּרָהּ כֶּאֱגוֹזִים[19]. הָאִלְפָּס וְהַקְּדֵרָה[20]**
2 **- שְׁעוּרָן כְּזֵיתִים[21]. וְכֵן עַרֵבָה[22] שֶׁל חֶרֶס, אֲפִלּוּ**
3 **הָיְתָה גְּדוֹלָה וּמַחֲזֶקֶת אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח[23], וְנִפְחֲתָה**
4 **בְּמוֹצִיא זֵיתִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַטָּהּ עַל צָדָהּ וְלָשׁ**
5 **בָּהּ[24] - טְהוֹרָה, שֶׁמִּתְחִלָּתָהּ לֹא נַעֲשֵׂית לְכָךְ[25].**

18) כלים פ"ג מ"ב. 19) רגילים היו להטמין אגוזים בחביות נקובות, שאינן ראויות למשקין. פסק כר' יהודה. 20) שם. 21) שני כלים אלה עשויים לאוכלין ולמשקין ונותנים עליהם חומרי שניהם (ראה ה"א), וכאן המדובר לענין קבלת טומאה. 22) תוספתא פ"ג ה"ג. 23) בתוספתא הגירסא: "אף־על־פי שבאה במידה (מחזיקה ארבעים סאה בלח) - טמאה (שלא אמרו בא במידה טהור אלא בכלי עץ בלבד), נפחתה במוציא זיתים אף־על־פי שהוא מטה על צידה ולש בה -טהורה". ונראה שהמלה "טמאה" הושמטה בטעות בדברי רבינו כאן, ומתוך כך קשה להבין מה פירוש "אפילו", וגם מה כאן ענין לבא במידה? 24) מפני שהיא גדולה, נשאר מקום מספיק ללישה. 25) לא נעשתה כדי ללוש כשהוא מוטה על צידה. ומה שאמרנו (בפי"ח ה"י), שאם השבר יכול לעמוד בלי סמיכה הוא מקבל טומאה, המדובר כשייחדו לגיסטרא (פירוש, להושיבו תחת כלי כדי לקבל את הנוטפים). [ואפשר גם לפרש ע"פ שיטת ה'תוספות' שבת צה, א ד"ה ניקב, שכלי שלם שניקב גרוע יותר משבר כלי, ראה שם. אולם מדבריו בפי"ח הט"ז משמע שגיסטרא צריכה ייחוד, ראה השלמות שם].

6 **ד. הַפַּךְ[26] וְהַטֶּנִי[27] - שְׁעוּרָן בְּשֶׁמֶן[28]. וְהַצְּרוֹר[29] -**
7 **שְׁעוּרוֹ בְּמַיִם[30].**

26) משנה, כלים פ"ג מ"ב. 27) רבינו גורס במשנה, "והטפי". ומפרש שם, כלי שפיו צר מאוד ומוציא טיפין טיפין, ולכן שמו "טפי". 28) השיעורין שנאמרו "כמוציא משקה" או "ככונס משקה" - משערים בכלים אלו בשמן. 29) עשוי לשתיית מים, ועושים על פיו כעין רשת. 30) שמן יותר סמיך ממים, ואינו יוצא ונכנס דרך נקב קטן שמים יוצאים ונכנסים דרכו.

8 **ה. נֵר[31] שֶׁנִּטַּל פִּיו[32] - טָהוֹר[33]. וְשֶׁל אֲדָמָה[34] שֶׁהֶסֵּק**
9 **פִּיו בַּפְּתִילָה[35] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְאֵינוֹ בִּכְלַל כְּלֵי**
10 **חֶרֶס עַד שֶׁיֵּסֵּק כֻּלּוֹ בְּבִבְשָׁן כִּכְלֵי חֶרֶס.**

31) משנה שם. 32) נר = כלי שנותנים בו השמן והפתילה, ובראשו תוספת שהפתילה נשענת עליה. לתוספת זו קראו: פי הנר. 33) שאינו ראוי למלאכתו. 34) שלא הוסקה בכבשן. 35) בשלהבת הפתילה.

11 **ו. חָבִית[36] שֶׁנִּפְחֲתָה[37] וּכְשֶׁמַּטִּין אוֹתָהּ עַל דָּפְנָהּ**
12 **מְקַבֶּלֶת, אוֹ שֶׁנִּחְלְקָה[38] כְּמִין שְׁתֵּי עֲרֵבוֹת - עֲדַיִן הִיא**
13 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[39]. נִתְרַעֲעָה[40] וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִטַּלְטֵל**
14 **בַּחֲצִי קַב גְּרוֹגָרוֹת[41] - טְהוֹרָה[42].**

36) שם פ"ד מ"א. 37) ניטל חלק ממנה. 38) נסדקה לארכה, ונפרדו שני חלקיה. 39) נראה, שהמדובר כשייחדם לכך. שאם לא ייחדם, הרי אמרנו למעלה שמיטהרים בניקבו כמוציא זיתים. 40) לא נשברה, אלא יש בה בקעים וכולה רעועה. 41) שיעור סעודה קטנה (עירובין כט, א). 42) אין משתמשים בחבית רעועה שנוחה להישבר.

15 **ז. חָבִית[43] שֶׁנִּטְלוּ אָזְנֶיהָ - הֲרֵי הִיא כְּגִסְטְרָא[44].**
16 **אֲפִלּוּ אֹזֶן אַחַת. נִסְדְּקָה לְמַטָּה מֵאָזְנֶיהָ, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁאָזְנֶיהָ קַיָּמוֹת - הֲרֵי זוֹ כְּגִסְטְרָא[45]. וְאִם עֲשָׂאָהּ**
18 **מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא בְּאָזְנַיִם - נִדּוֹנֶת כְּחָבִית[46].**

43) שם מ"ג. 44) נידונית כגיסטרא אע"פ שהיא שלימה, מפני שקשה מאוד לטלטלה. 45) שאם יטלטל אותה באזניה - תתפרק. 46) תוספתא כלים, פרק ג הלכה ה.

19 **ח. חָבִית[47] שֶׁנִּסְדְּקָה בַּכִּבְשָׁן וְנִמְצָא שֶׁהִיא כִּשְׁתֵּי**
20 **גִסְטְרָאוֹת: אִם מִשֶּׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ נִסְדְּקָה - כָּל**
21 **גִּסְטְרָא מֵהֶן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[48]; וְאִם נִסְדְּקָה קֹדֶם**
22 **שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּהּ וְאַחַר כָּךְ נִשְׁרְפָה בַּכִּבְשָׁן -**
23 **טְהוֹרָה[49]. וְהֵיאַךְ יִוָּדַע[50] דָּבָר זֶה? אִם הָיוּ שְׁבָרֶיהָ**
24 **שָׁוִין[51] וְתוֹכָהּ מַאֻדִּים - עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ**
25 **נִסְדְּקָה; אֵין שְׁבָרֶיהָ שָׁוִין וְאֵין תּוֹכָהּ מַאֻדִּים - בְּיָדוּעַ**
26 **שֶׁאַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ נִשְׁבְּרָה, וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**
27 **כִּשְׁאָר שִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס הָרְאוּיִין לְהַשְׁמִישׁ.**

47) כלים פ"ב מ"ו. 48) שהרי היא חלק מכלי המקבל טומאה. 49) אין תורת קבלת טומאה יורדת על שבר כלי שמעולם לא היה ראוי לקבל טומאה. נתבאר כבר, שכלי חרס אינו מקבל טומאה עד שיישרף בכבשן. 50) תוספתא שם ה"ב. 51) מקום השבר הוא חלק בלי בליטות חדות.

28 **ט. גִּסְטְרָא[52] שֶׁנִּתְרַעֲעָה וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת מַשְׁקִין[53], אַף**
29 **עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת אֳכָלִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[54]; שֶׁאֵינָהּ**
30 **עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְקַבֵּל מַשְׁקִין הַדּוֹלְפִין[55], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,**
31 **וְאִם הָיְתָה דּוֹלֶפֶת[56] - אֵין עוֹשִׂין גִּסְטְרָא לְגִסְטְרָא[57].**
32 **וְכֵן גִּסְטְרָא שֶׁנִּפְחֲתָה אוֹ שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁתַּיִם - טְהוֹרָה;**
33 **שֶׁלֹּא אָמְרוּ[58] שִׁירַיִם שֶׁל שִׁירַיִם מִתְטַמְּאִין, אֶלָּא**
34 **שִׁירֵי כְּלֵי חֶרֶס[59] בִּלְבַד הֵן שֶׁמִּתְטַמְּאִין.**

52) משנה שם פ"ד ב. 53) המשקין נשפכים. 54) אם הכלי השלם היה טמא, פקעה טומאתה. וכל־שכן שאינה

מקבלת טומאה מכאן ולהבא. 55) ואפילו אם הוא משתמש בה לאוכלין - בטלה דעתו. 56) זה המשך הנימוק ולא דין חדש. 57) אין אנשים משימים גיסטרא תחת גיסטרא נקובה או רעועה. במשנה: "אין שירין (שיריים) לשירין". 58) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"א. 59) ב'תורת כהנים' שבידינו, כתוב: "שברי כלי חרס". ונראה שרבינו גורס "שירי כלי חרס".

י. גִּסְטְרָא[60] שֶׁחַדּוּדִין[61] יוֹצְאִין מִמֶּנָּה, בֵּין שֶׁהָיְתָה יוֹשֶׁבֶת[62] בֵּין שֶׁהָיְתָה מֻטָּה עַל צִדָּהּ: כָּל הַמְקַבֵּל מִן הַחַדּוּדִין זֵיתִים[63] כְּשֶׁיִּתְמַלֵּא הַגִּסְטְרָא זֵיתִים[64] - מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע[65] וּכְנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר; וְכֹל שֶׁאֵין מְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים - מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר.

60) משנה שם פ"ד ג. 61) בליטות גדולות כעין שיניים. 62) על שוליה. 63) פירוש, כל החידודים המקבלים זיתים, כגון שהמרחק בין חידוד לחידוד אינו גדול כמוציא זיתים. 64) כשהגיסטרא מליאה זיתים, מעכבים החידודים את הזיתים הנמצאים על־ידם. 65) ביאור מספיק לכל הפיסקא הבאה - בהלכות יא־יב.

יא. כֵּיצַד[66] מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר? שֶׁאִם נָגְעָה הַטֻּמְאָה בַּגִּסְטְרָא מִתּוֹכָהּ - מִתְטַמֵּא הַחַדּוּד; נִכְנְסָה הַטֻּמְאָה בָּאֲוִיר הַגִּסְטְרָא, אֲפִלּוּ הָיְתָה כְּנֶגֶד הַחַדּוּד[67] - לֹא נִטְמָא הַחַדּוּד.

66) יתחיל בביאור סיום ההלכה הקודמת. היינו, כשאינם מקבלים כזיתים. 67) הטומאה תלוייה למעלה מדופן הגיסטרא, במקום שהוא כנגד החידוד.

יב. וְכֵיצַד כְּנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר?[68] שֶׁאִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה בָּאֲוִיר הַגִּסְטְרָא כְּנֶגֶד הַחַדּוּד - נִטְמָא הַחַדּוּד עִם הַגִּסְטְרָא[69]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֹּאמַר בִּכְלֵי חֶרֶס וּבְתַנּוּר וְכִירַיִם מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וּכְנֶגְדּוֹ בָּאֲוִיר אוֹ אֵין מִתְטַמֵּא כְּנֶגְדּוֹ בָּאֲוִיר. וְכֵן כָּל טֻמְאַת מַגָּע הָאֲמוּרָה בְּעִנְיַן כְּלֵי חֶרֶס אוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם הוּא שֶׁתִּגַּע הַטֻּמְאָה בָּהֶן מִתּוֹכָן[70], וְכָל טֻמְאַת אֲוִיר הוּא שֶׁלֹּא תִּגַּע הַטֻּמְאָה כְּלָל אֶלָּא תִּכָּנֵס לָאֲוִיר בִּלְבַד[71].

68) כשמקבלים זיתים. 69) כשהחידוד מקבל זיתים, תוכו נידון כחלק מתוך הגיסטרא עצמו. 70) אבל אם נגעה בגבם אינה מיטמאה כלל. רבינו מצא לנכון להדגיש זאת כאן, כדי שלא תטעה לפרש טומאת מגע כאן כמו סתם טומאת מגע האמורה בכל מקום, שפירושה בין בתוך הכלי בין בגבו. 71) נתבאר למעלה בפרק יג הלכה ח.

יג. חֲבִית[72] שֶׁנִּתְרַעֲעָה וּטְפָלָהּ בְּגִלָּלִים[73], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל[74] אֶת הַגִּלָּלִים וְהַחֲרָסִים נוֹפְלִים - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ[75]. נִשְׁבְּרָה וְדִבֵּק חֲרָסֶיהָ אַחַר שֶׁפָּרְשׁוּ אוֹ שֶׁהֵבִיא חֲרָסִים מִמָּקוֹם אַחֵר וּטְפָלָם בְּגִלָּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹטֵל אֶת הַגִּלָּלִים וַחֲרָסֶיהָ עוֹמְדִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁבָּטַל מֵעָלֶיהָ שֵׁם כְּלִי[76]. הָיָה בָּהֶן חֶרֶס מַחֲזִיק רְבִיעִית[77] - כְּנֶגֶד אוֹתוֹ הַחֶרֶס בִּלְבַד[78] מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וּשְׁאָר הֶחָבִית אֵינוֹ מִתְטַמֵּא עַד שֶׁתִּגַּע בָּהּ הַטֻּמְאָה מִתּוֹכָהּ[79], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי שָׁלֵם.

72) שם פ"ג מ"ד. 73) מרח עליהם גללים כדי לחזקה. 74) התכוון לומר "שכשהיא ניטל", אבל אם נטלם ונפלו החרסים - ברור שאינה מקבלת טומאה. 75) כלי רעוע עדיין שם כלי עליו, ולפיכך לא ירדה מעליו תורת טומאה כל זמן שהגללים מחזיקים אותו, ואף־על־פי שיתפרקו החרסים כשיוריד הגללים. 76) ואינה חוזרת לתורת כלי אלא בטיפול של טיט. 77) שבא מכלי שהיה מכיל עד סאה (ר"ש שם. ראה למעלה פי"ח הי"ג). 78) אם נכנסה טומאה לתוך החבית כנגד מקום החרס הזה. 79) וכשנגעה מיטמאה, מפני שכולה כיד לאותו חרס, ויד מתטמא במגע אבל לא באוויר, לפי הכלל שאין יד לכלי חרס [בעל משנה אחרונה מערער על כלל זה ומפרש, שגללים אינם מחברים אפילו לעשותה יד ממש, ומועילים רק לטומאת מגע אבל לא לטומאת אוויר].

יד. חֲבִית[80] שֶׁנִּקְּבָה[81] וְסָתַם הַנֶּקֶב בִּזֶּפֶת[82] וְאַחַר כָּךְ נִשְׁבְּרָה, אִם יֵשׁ בַּחֶרֶס הַסָּתוּם בִּזֶּפֶת כְּדֵי לְהַחֲזִיק רְבִיעִית - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[83], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִשִּׁבְרֵי הֶחָבִית, וְלֹא בָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ[84]. אֲבָל חֶרֶס שֶׁנִּקַּב אַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ מִן הַכְּלִי וְסָתַם הַנֶּקֶב בִּזֶּפֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַחֲזִיק רְבִיעִית - טָהוֹר; שֶׁהַחֶרֶס שֶׁנִּקַּב - בָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלָיו[85] וְטָהֵר, וְכָל שֶׁטָּהֵר בִּכְלִי חֶרֶס שָׁעָה אַחַת - אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם[86].

80) שם מ"ג. 81) אפילו נקב המטהר. 82) שאינו מחבר יפה ואינה מקבלת טומאה אחר הסתימה (ראה פ"כ ה"ג). 83) שהרי הוא ראוי לגיסטרא, וראויה לקבל משקין הדולפים, אע"פ שהזפת אינו חיבור בן קיימא. 84) מעל החבית. אע"פ שאינה מקבלת טומאה, לא ירדה מעליה תורת כלי לגמרי, שהרי אפשר לתקנה בדברים המחברים יפה. ומה שאמרו (תוספתא כלים פ"ב ה"ג) "כלי חרס כיון שטהר אין לו טומאה עולמית" (ראה סוף הלכה זו) התכוונו לשברי כלי חרס. אבל כלי שלם שנוקב ותוקן מקבל טומאה (כך מפרש הר"ש במשנתנו את הכלל הזה). [בברטנורא ובתפארת־ישראל במשנתנו מפרשים, שהזפת מחבר יפה, והחבית מקבלת טומאה אחר הסתימה ואעפ"כ נדחקו לפרש שלא בטל שם כלי עליה לפני הסתימה - מפני שהיתה ראויה לקבל רימונים. ונראה, שלא קיבלו את פירושו של הר"ש לתוספתא הנ"ל. ודעתם, שהוא כולל גם כלים שלמים, ולפיכך הוצרכו לנימוק דחוק זה]. 85) שאין אדם מתקן גיסטרא. 86) ראה לקמן פ"כ הערה כב, בירור שיטת רבינו בדין זפת.

טו. קַמְקוּמוֹס[87] שֶׁנִּקַּב וַעֲשָׂאָהוּ[88] בִּזֶּפֶת - טָהוֹר, שֶׁאֵין יָכוֹל לְקַבֵּל הַחֲמִין כַּצּוֹנֵן[89]. וְכֵן כְּלֵי הַזֶּפֶת[90]

וְהַשַּׁעֲוָה וְכֵיּוֹצֵא בָּהֶן - טְהוֹרִין, וְאֵינָן בִּכְלַל הַכֵּלִים[91].

87) שם מ"ז. 88) תיקנו. 89) הזפת נמס בחמים. 90) שכולו עשוי מזפת. 91) לענין טומאה.

טז. מַשְׁפֵּךְ[92] שֶׁל חֶרֶס שֶׁפְּקָקוֹ[93] בְּזֶפֶת - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁאֵין הַזֶּפֶת מְשַׁמּוֹ כְּלִי קִבּוּל[94]; אֲבָל מַשְׁפֵּךְ שֶׁל עֵץ שֶׁסְּתָמוֹ - הֲרֵי זֶה כִּכְלִי קִבּוּל וּמִתְטַמֵּא[95].

92) שם מ"ג. 93) המדובר במשפך של בעל הבית, אבל של רוכלים מקבל טומאה אפילו לא פקקו, כמבואר למעלה בפי"ח ה"ג. 94) מפני שסופו להתפרק. 95) כר' עקיבא שם. וטעם ההבדל, נתבאר בתוספתא כלים פ"ג ה"ב: "מפני שהוא מינו", פירוש, הזפת בא מן העץ, ולפיכך מתחבר עמו יפה.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) יבאר הטופל כלי חרס הבריא או הרעוע ונטמא הכלי. כל חיבורי הכלים שחשובים ככלי עצמו לטומאה.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁכָּל יַד הַכֵּלִים שֶׁהַכְּלֵי צָרִיךְ לָהּ בְּשָׁעַת הַשְׁמִישׁוֹ - הֲרֵי הִיא חֲשׁוּבָה כְּגוּף הַכְּלִי לְהִתְטַמֵּא וּלְטַמֵּא. לְפִיכָךְ, הַטּוֹפֵל[3] כְּלִי חֶרֶס הַבָּרִיא, אִם נִטְמָא הַכְּלִי - הֲרֵי אֻכָלִין וּמַשְׁקִין הַנּוֹגְעִין בַּטְּפֵלָה טְהוֹרִין, שֶׁאֵין הַכְּלִי צָרִיךְ לְטְפֵלָה זוֹ; אֲבָל הַטּוֹפֵל אֶת כְּלִי חֶרֶס הָרָעוּעַ[4] - הֲרֵי הַטְּפֵלָה חֲשׁוּבָה כְּגוּף הַכְּלִי. וְכֵן הַמְהַדֵּק אֶת הַקֵּרוּיָה[5] שֶׁל חֶרֶס הַדּוֹלִין בָּהּ הַמַּיִם, אִם חִפָּה אוֹתָהּ בְּעוֹר אוֹ בִּקְלָף וְכֵיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם הָיְתָה רְעוּעָה - הֲרֵי הֵן כְּגוּפָהּ.

2) למעלה פי"ז ה"א. 3) כלים פ"ג מ"ה. 4) הוזקק לחיזוק, כדי שלא יתפרק. 5) כלי חרס ששואבים בו מים מן הבאר.

ב. הַטּוֹפֵל[6] כְּלִי חֶרֶס לִהְיוֹת מְבַשֵּׁל בּוֹ[7] - אֵינוֹ חִבּוּר[8]. טָפַל כֵּלִים לִהְיוֹת זוֹפֶת בָּהֶן[9] - חִבּוּר[10].

6) תוספתא, כלים בבא־קמא פ"ג ה"א. 7) ואף־על־פי שהוא מתכוון לשמור על הכלי שלא ייבקע. 8) גם בלי הטיפול הנוסף לא ייבקע. 9) מחמם זפת בכלי חרס על מנת לזפת כלים רבים. 10) הזפת קולט הרבה חום, וכלי תלוש עלול להיפקע מחומו.

ג. חְבִּית[11] שֶׁנִּסְקְבָה וַעֲשָׂאָהּ בְּזֶפֶת, בְּבַעַץ וְגֶפְרִית, בְּסִיד וּבְגִפְסִים - אֵינָן חִבּוּר[12]; וּשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים - חִבּוּר.

11) תוספתא שם ה"ה. 12) לקמן (אות כ) יתבאר פירושה של הלכה זו.

ד. דְּבָרִים[13] הַלַּחִין הַמְּשׁוּכִּין[14] שֶׁטּוֹפְלִין בָּהֶן הַפְּטָסִין[15] שֶׁל מַיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְלֹף הַכְּלִי - הֲרֵי הֵן כְּגוּפוֹ שֶׁל כְּלִי; שֶׁאֲפִלּוּ נִטְמָא הַכְּלִי מֵאֲוִירוֹ[16] - אֻכָלִין וּמַשְׁקִין הַנּוֹגְעִין בַּטְּפֵלָה טְמֵאִין[17]. וְכֵן טָפְלוּ שֶׁל תַּנּוּר[18] - הֲרֵי הוּא כְּחֶרֶס הַתַּנּוּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּעֲבִי הַטְּפֵלָה עַד טֶפַח[19], שֶׁהוּא צָרְכּוֹ שֶׁל תַּנּוּר; אֲבָל יָתֵר עַל טֶפַח - אֵינוֹ מִצָּרְךְ הַתַּנּוּר, וְהַנּוֹגְעִין בְּיִתֵּר עַל טֶפַח מֵעֲבְיוֹ - טְהוֹרִים. טְפֵלַת הַכִּירָה[20] - עֲבְיוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת.

13) שם מ"ד. 14) סמיכים מאוד ואינם ניגרים. 15) כלי חרס גדולים מאוד. 16) וכל־שכן אם נטמא במגע בתוכו. 17) בפרקים הקודמים נתבארו כמה ענינים בחיבורי כלי חרס שמטמאים במגע ולא באוויר, ולפיכך מדגיש כאן רבינו, שמטמא גם מאווירו, מפני שהטפילה היא כגופו של הפיטם ממש ולא כיד שאינו מיטמא מאווירו. 18) מדובר כשהתנור צריך לאותה טפילה, כגון שדפנותיו דקים או רעועים (ראה ה"א). 19) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 20) שם.

ה. חָבִית[21] שֶׁנִּסְקְבָה וּסְתָמָהּ בְּזֶפֶת יוֹתֵר מִצָּרְכָּהּ - הַנּוֹגֵעַ בְּצָרְכָּהּ[22] טָמֵא[23], וּבְיָתֵר מִצָּרְכָּהּ טָהוֹר. זֶפֶת[24] שֶׁנָּטְפָה עַל חָבִית[25] - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָהוֹר[26].

21) משנה, שם פ"ג מ"ח. 22) החלק הסותם את הנקב. ואם הסתימה עבה מדאי, מגדיר רבינו בפירושו למשנה את החלק המיותר כיותר מצרכה. 23) לכאורה זה מנוגד למה שפסק בה"ג שזפת אינו חיבור. עמדו על סתירה זו גדולי האחרונים. ותירץ בעל 'מרכבת המשנה' שבה"ג הכוונה ליתר מצרכה. ['בסדרי טהרות' מבאר, שהסתימה אמנם מועילה לחבית שתקבל טומאה אבל אינה כחיבור ממש, ואם נגעה טומאה בזפת לא נטמאה החבית. אבל כשנגעה טומאה בחבית - נטמאה גם הזפת, שמקבלת טומאה אגב החבית שהיא עיקר הכלי. ושני התירוצים דחוקים מאוד, וגם מנוגדים לביאורינו לפט"ו הי"ד. ונראה שכאן מדובר בנקב קטן שאינו מטהר את החבית, ובנקב קטן שכזה מועילה הסתימה לחזק את הכלי, ולכן הנוגע בצורכה מיטמא. 24) שם. 25) שלימה. 26) שהרי אינה לצורך הכלי.

ו. מֵחַם[27] שֶׁטְּפָלוֹ בְּחֵמָר[28] וּבְחַרְסִית[29] וְנִטְמָא - הַנּוֹגֵעַ בַּחֵמָר טָמֵא, וְהַנּוֹגֵעַ בַּחַרְסִית טָהוֹר; שֶׁאֵין הַחַרְסִית מִתְחַבֵּר לַכֶּלִי[30].

27) שם מ"ז. 28) טיט סמיך מאוד. 29) במשנה כלים פ"י מ"ב, פירש רבינו חרס כתוש שנילוש במים. ובמשנתנו כתב: "דק כחרס" ולא נתבאר מה זה, ולכן יש להעדיף פירושו הברור שבפ"י. [וגם רש"י חולין פח, א - מפרש כן]. 30) אלא הולך ונפרך.

ז. מְגוּפַת הֶחָבִית[31] שֶׁטָּפַל בְּטִיט עָלֶיהָ וְעַל הֶחָבִית - אֵינָהּ חִבּוּר לָהּ[32], וְאִם נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּחָבִית[33] - לֹא נִטְמְאוּ הַמְּגוּפָה, וְאִם נָגְעוּ בַּמְּגוּפָה - לֹא נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵי הֶחָבִית[34].

31) שם מ"ו. 32) משום שהמגופה עומדת להינטל, וכל־שכן כשלא טפלה בטיט. 33) דעת רבינו, שכלי חרס מיטמא מגבו כשנגע במשקין טמאים (הל' אבות הטומאות

פ"ז ה"ג). 34) ותוכו אינו מיטמא אפילו נגעה טומאה בחבית עצמה (ראה הל' אבות הטומאות, שם).

1 **ח. כְּלֵי נְחשֶׁת[35] שֶׁזְּפָתָן[36] - אֵין הַזֶּפֶת חִבּוּר[37]. וְאִם**
2 **לְיֵינָן[38] - הֲרֵי זֶה כְּגוּף הַכְּלִי[39].**

35) שם. 36) מרח זפת בפנים הכלי. 37) שהכלי אינו צריך לזפת. 38) היין משתמר יפה בכלי מזופת. 39) שהרי הכלי צריך לו. רבינו בפירושו מבאר, שאם היה הכלי אב הטומאה, ונגעו אדם או כלי בזפת – נטמאו, מפני שגם הזפת היא אב הטומאה.

3 **ט. בָּצִק[40] שֶׁבִּסְדְקֵי הָעֲרֵבָה שֶׁנָּגַע בּוֹ שֶׁרֶץ: אִם**
4 **בְּפֶסַח, הוֹאִיל וְאִסּוּרוֹ חָשׁוּב[41] - חוֹצֵץ[42], וְלֹא**
5 **נִטְמְאַת הָעֲרֵבָה[43]; וְאִם בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה: אִם הָיָה**
6 **מַקְפִּיד עָלָיו[44] - הָעֲרֵבָה טְהוֹרָה[45], וְאִם רוֹצֶה**
7 **בְּקִיּוּמוֹ[46] - הֲרֵי הוּא כָּעֲרֵבָה וְנִטְמְאַת הָעֲרֵבָה.**

40) פסחים מו, א. במסקנתו של רב פפא. 41) האיסור מטיל עליו חשיבות. 42) הבצק אינו בטל לגבי עריבה אלא הוא כעומד בפני עצמו, וחוצץ בין קרשי העריבה. 43) אפילו אם יש בבצק כביצה - אינו מטמא את העריבה, שכלי אינו מתטמא אלא מאב הטומאה. 44) רוצה להסיר את הבצק. 45) הבצק נידון כנפרד מן העריבה. 46) שהבצק יתקיים בסדרי העריבה.

8 **י. הַמְּשִׁיחוֹת[47] וְהָרְצוּעוֹת שֶׁבְּמִטְפְּחוֹת הַסְּפָרִים**
9 **וְשֶׁבְּמִטְפְּחוֹת הַתִּינוֹקוֹת: תְּפוּרוֹת - חִבּוּר, וּקְשׁוּרוֹת**
10 **- אֵינָן חִבּוּר[48]. וְכֵן רְצוּעוֹת שֶׁבְּמַעְדֵּר וְשֶׁבְּשַׁק**
11 **וְשֶׁבְּקֻפָּה[49]. אֲבָל שֶׁבְּאָזְנֵי כְּלֵי חֶרֶס, אֲפִלּוּ תְּפוּרוֹת[50]**
12 **- אֵינָן חִבּוּר, שֶׁאֵין חִבּוּרִין לִכְלֵי חֶרֶס.**

47) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ט ה"ב. משיחה = חבל דק. 48) מפני שאפשר להתיר את הקשר בנקל. 49) סל קלוע מענפים דקים. 50) לא נתברר לי כיצד אפשר לתפור חרס. ואולי הכוונה כגון שתפר יחד את שני קצוות המשיחה שהכניסה לאוזן הכלים או שעשה נקבים דקים באוזן הכלי והכניס חוטי התפירה.

13 **יא. יַד[51] קֶרֶדֹּם הַיּוֹצֵא מֵאַחֲרָיו[52]: שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת -**
14 **חִבּוּר[53], וְהָיְתָה עַל שָׁלֹשׁ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. יַד קֶרֶדֹּם**
15 **מִלְּפָנָיו[54]: טֶפַח[55] הַסָּמוּךְ לַבַּרְזֶל - חִבּוּר, יָתֵר עַל כֵּן**
16 **- הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר[56].**

51) משנה, כלים פכ"ט, מ"ד. 52) המשתמש בקורדום אינו אוחז בסוף הקת (היד) אלא מניח חלק מסויים ממנו מחוץ לידו, וחלק זה נקרא "היוצא מאחריו". 53) ואם נטמא הקורדום נטמאו עמו שלוש אצבעות מהקת הקרובות ליד האדם. 54) החלק שבין יד האדם לברזל. 55) שם מ"ה. 56) הנוגע בקת במקום המרוחק מן הברזל יותר מטפח – לא נטמא. מרחק של טפח בין ידו של אדם המשתמש בקורדום לבין הברזל, מספיק למלאכה הרגילה.

17 **יב. שְׁיָרֵי[57] הַפַּרְגֹּל[58] - טֶפַח[59]; וְיַד מַקֶּבֶת[60] שֶׁל**
18 **מְפַתְּחֵי אֲבָנִים[61] - טֶפַח. יַד קֶרֶנֶס שֶׁל זֵהָבִים[62] -**
19 **טְפָחַיִם, וְשֶׁל חָרָשִׁים[63] - שְׁלֹשָׁה[64]. שְׁיָרֵי מַלְמַד**
20 **הַבָּקָר[65] - אַרְבָּעָה טְפָחִים סָמוּךְ לַדָּרְבָּן[66]. יַד קֶרֶדֹּם**
21 **שֶׁחוֹפְרִין בּוֹ בֵּירָיוֹת שֶׁל מַיִם[67] - אַרְבָּעָה טְפָחִים;**
22 **וְיַד קֶרֶדֹּם שֶׁל נִכּוּשׁ[68] - חֲמִשָּׁה. וְיַד בֶּן פַּטִּישׁ[69] -**
23 **חֲמִשָּׁה; וְשֶׁל פַּטִּישׁ - שִׁשָּׁה. וְכֵן יַד קֶרֶדֹּם שֶׁל**
24 **בִּקּוּעַ[70] וְשֶׁל עֲדִיר[71] - שִׁשָּׁה. יַד מַקֶּבֶת שֶׁל סַתָּתִין[72]**
25 **- שִׁשָּׁה. שְׁיָרֵי הַמַּרְדֵּעַ הַסָּמוּךְ לַחַרְחוּר שֶׁל מַתֶּכֶת**
26 **שֶׁבְּרֹאשׁ הַמַּרְדֵּעַ[73] - שִׁבְעָה טְפָחִים. יַד הַמַּגְרָפָה[74]**
27 **שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - שְׁמוֹנָה טְפָחִים, וְשֶׁל סַיָּדִין[75] -**
28 **עֲשָׂרָה. וְכָל הַיָּתֵר עַל זֶה, אִם רָצָה לְקַיְּמוֹ - טָמֵא.**
29 **יַד כָּל מְשַׁמְּשֵׁי הָאוּר[76], כְּגוֹן הַשַּׁפּוּדִין**
30 **וְהָאַסְכְּלָאוֹת[77], אֲפִלּוּ אֲרֻכִּין כָּל שֶׁהֵן[78] - טְמֵאִין[79].**

57) שם. 58) מחוגה. יד הפרגל הוא שוק המחוגה. 59) אם נשאר טפח מהשוק, אפשר להשתמש במחוגה. ואם נשאר פחות מטפח, אינו ראוי למלאכתו ואינו מקבל טומאה. [יש לציין, שבדין זה מוסר רבינו את השיעור המינימאלי, שלמטה ממנו אין טומאה, ובכל הדינים האחרים מסר את השיעור הגבוה ביותר, שלמעלה ממנו אינו מטמא]. 60) פטיש. 61) אמנים החורתים תמונות או אותיות באבנים. 62) פטיש קטן שידו ארוכה, וצורפי זהב משתמשים בו. הצורף מכה על זהב חם מאוד, וצריך להרחיק את ידו שני טפחים מן הזהב כדי שלא ייכווה. 63) חרשי ברזל. 64) החרש מטפל בברזל מלובן, ומכה עליו בשתי ידיו ומרחיק שלושה טפחים מן הברזל. 65) אם נשבר. 66) הברזל שבקצה המלמד. השיעור ארבעה טפחים הוא הנמוך ביותר, ופחות מזה אינו מטמא, מפני שאינו ראוי למלאכתו (ראה הערתנו בדין שיירי הפרגל). 67) קורדום שחופרים בו סביב האילנות, כדי שיתקבצו שם מים (במשנה, הגירסא: בדידין). 68) ששוברים בו אבנים (רבינו בפירושו. כנראה הכוונה לאבנים לא גדולות המפריעות את החרישה). 69) קטן מפטיש. 70) שמבקעים בו עצים. 71) חופרים בו את האדמה כדי להכשירה לזריעה. 72) מסתתי אבנים גדולות. 73) בקצה שכנגד הדרבן. 74) כעין כף גדולה "אשר יניעו בו המאכל" (רבינו בפירושו. הכוונה לתרווד שבוחשים בו את התבשיל). 75) שמערבבין בה את הסיד. 76) ידות הכלים שתשמישם הוא להכניסם באש. 77) כלי ברזל שצולים עליו בשר על האש. 78) כל אורך שהוא, אפילו גדול הרבה. 79) מפני שיד ארוכה מגינה על האדם המשתמש בכלים אלה.

31 **יג. מַקֵּל[80] שֶׁעָשָׂאהוּ יַד[81] לְקֶרֶדֹּם - הֲרֵי הוּא חִבּוּר**
32 **לְטַמְּאָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וְאִם נָגְעָה טֻמְאָה בַּמַּקֵּל**
33 **כְּשֶׁהוּא חוֹרֵשׁ אוֹ מְבַקֵּעַ בּוֹ - נִטְמָא הַקֶּרֶדֹּם, וְאִם**
34 **נָגְעָה בַּקֶּרֶדֹּם - נִטְמָא הַמַּקֵּל[82]. וְכֵן הַדְּיוֹסְטָר[83], שֶׁהֵן**
35 **כִּשְׁנֵי כֵּלִים[84] וְהַמַּסְמֵר מְחַבְּרָן לִהְיוֹת מֻסָּךְ[85] עֲלֵיהֶן**
36 **- הֲרֵי הֵן חִבּוּר בִּשְׁעַת מְלָאכָה[86]. קָבְעוֹ בְּקוֹרָה - הֲרֵי**
37 **זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[87], וְאֵין הַקּוֹרָה חִבּוּר לוֹ[88]. עָשָׂה**

80) משנה, כלים פכ"ט, מ"ד. 81) המשתמש בקורדום אינו אוחז בסוף הקת (היד) אלא מניח חלק מסויים ממנו מחוץ לידו, וחלק זה נקרא "היוצא מאחריו". 82) ואם נטמא הקורדום נטמאו עמו שלוש אצבעות מהקת הקרובות ליד האדם. 83) החלק שבין יד האדם לברזל. 84) שם מ"ה. 85) הנוגע בקת במקום המרוחק מן הברזל יותר מטפח – לא נטמא. מרחק של טפח בין ידו של אדם המשתמש בקורדום לבין הברזל, מספיק למלאכה הרגילה.

קְצָת הַקּוֹרָה דְּיוֹסְטָר[89]: כֹּל שֶׁהוּא מִן הַקּוֹרָה לְצַרְךְ
הַדְּיוֹסְטָר - חִבּוּר לַדְּיוֹסְטָר; וְהַנּוֹגֵעַ בְּשְׂאָר הַקּוֹרָה -
טָהוֹר, שֶׁאֵין כָּל הַקּוֹרָה חִבּוּר[90].

80) שם פ"כ מ"ג. 81) מדובר במקל שאינו משמש בית יד קבוע לקורדום, והשתמש בו ארעית. 82) בשעה שהוא משתמש בקורדום יש על המקל דין יד, אבל כשגמר את המלאכה - אין דין המקל כיד, אף־על־פי שעודנו תקוע בקורדום, מפני שעומד להוציאו משם. 83) שם. 84) דיו = שניים ביוונית, סטר = צד בארמית (מוצאים אנו במשנה כמה פעמים, מילים מורכבות משתי שפות אלו שהשתמשו בהן בארץ ישראל בתקופתם). דיוסטר הוא כלי עץ מורכב משני חלקים נקובים, ומסמר של ברזל ארוך מחברם, ועל המסמר לופפים את חוטי השתי או הערב (רבינו בפירושו). 85) מלשון המקרא (שופטים טז, יד): "המסכת". 86) אבל שלא בשעת מלאכה אינו חיבור, מפני שדרכם להוציא את המסמר אחר גמר המלאכה. 87) הדיוסטר מקבל טומאה ואינו בטל לגבי הקורה. 88) אם נגעה טומאה בקורה, לא נטמא הדיוסטר. ומובן שגם הקורה לא נטמאה, שהרי היא מפשוטי כלי עץ. 89) הקורה עצמה היא חלק מן הדיוסטר. 90) אלא החלק המשמש את הדיוסטר.

יד. עֲגָלָה[91] שֶׁנִּטְמְאַת: הַנּוֹגֵעַ בָּעֹל[92] וּבַקָּטֶרֶב וּבָעֵץ[93]
וּבָעֲבוֹת[94], אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת מְלָאכָה - טָהוֹרָה[95]; וְהַנּוֹגֵעַ
בַּחֻרְב[96] וּבַבֶּרֶךְ[97] וּבַיָּצוּל[98] וּבָעִין שֶׁל מַתֶּכֶת[99]
וּבַלְּחָיַיִם[100] וּבָעֵירְאִין[101] - טָמֵא. וְכֵן[102] מַגָּרָה[103]
שֶׁנִּטְמְאַת: הַנּוֹגֵעַ בְּיָדָהּ מִבָּאן וּמִבָּאן[104] - טָמֵא[105];
וְהַנּוֹגֵעַ בַּחוֹט וּבַמַּשִּׁיחָה[106] וּבָאֻמָּה[107] וּבַסְּנִיפִין[108]
שֶׁלָּהּ - טָהוֹר, שֶׁאֵין אֵלּוּ חִבּוּר לָהּ[109]. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ
בַּמַּלְבֵּן[110] שֶׁל מַסָּר הַגָּדוֹל - טָמֵא.

91) פכ"א מ"ב. 92) נתבאר למעלה בפי"ד ה"ב. 93) במשנה: "בעין", ופירש רבינו: "הטבעת אשר תיעשה מהבגד הנכנס בצוואר הבהמה, כדי שלא תתנגע בקצות הקטרב". הסגנון קצת בלתי בהיר, אבל הכוונה ברורה. וכן פירש גם הר"ש. ונראה להגיה גם כאן ולכתוב "ובעין". 94) קורה, שראשה אחד מחובר לעגלת המחרישה, והשני למרדע. 95) פירוש, החלקים שלא נגעו בטומאה לא נטמאו מפני שאינם חיבור זה לזה. 96) העץ שאוחז בו החורש בשעת חרישה. 97) העץ המעוקם שמרכיבים בו את המחרישה. 98) בית יד של מרכב המחרישה, ובה יטה האדם את המחרישה לכיוון הרצוי לו. 99) טבעת המחוברת למחרישה. 100) שני עצים התחובים בנקב שבעול ('ערוך'). 101) עצים שבצידי המחרישה השוברים את גושי העפר. 102) שם מ"ג. 103) משור. למשורים גדולים עושים יד מכאן ויד מכאן, ושני אנשים מנסרים בהם קורות עבות, זה מושך לכאן וזה לכאן. 104) ביד זו או בשניה. 105) מפני שהידות קבועות, ואין מסירים אותן שלא בשעת מלאכה. 106) חוט הוא חבל עגול, ומשיחה – רחבה (באידיש – באנד). שתי ידות המגירה קשורות זו לזו למעלה בחוט או משיחה. 107) עץ התקוע בשתי הידות לכל אורך המגירה. 108) עץ קטן הנתון בתוך החבל ומונח על האמה, והוא מותח את ברזל המגירה. ויש נותנים שני סניפים או יותר. 109) מפני שמפרקים אותם שלא בשעת מלאכה, אבל בתי היד קבועים תמיד בברזל המגירה, והם כלי עץ משמשי מתכת. 110) מסגרת עץ גדולה ומרובעת, ובאמצעה נתון ברזל המגירה הגדולה שגוזרים בה קורות עבות המונחות על עמודים. כדי לנסר במגירה זו, עומד אדם אחד למעלה על גבי הקורה או העמוד, והשני עומד על הארץ, ומושכים את המלבן שהברזל מחובר בו בזקיפה.

טו. מַכְבֵּשׁ[111] שֶׁל חָרֶשׁ[112] שֶׁנִּטְמָא הָרַמַּח[113] שֶׁבּוֹ,
הַנּוֹגֵעַ בַּמַּכְבֵּשׁ - טָהוֹר. מְגֵרָה[114] שֶׁנִּטְמָא, הַנּוֹגֵעַ
בַּקַּשְׂטָנִית שֶׁהִיא לְפוּפָה עָלָיו - טָהוֹר, שֶׁאֵינָהּ חִבּוּר.
קֶשֶׁת שֶׁהָיְתָה מְתוּחָה וְהַחֵץ מָשׁוּךְ עִמָּהּ[115] וְנִטְמָא
הַחֵץ, הַנּוֹגֵעַ בַּיֶּתֶר וּבַקֶּשֶׁת - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא
מְתוּחָה. וְכֵן מְצוֹדַת הָאִישׁוּת[116] שֶׁנִּטְמָא הַחֵץ שֶׁלָּהּ
- לֹא נִטְמֵאת הַמְּצוֹדָה, אֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא מְתוּחָה. וְכֵן[117]
מַסֶּכֶת[118] נְסוּכָה[119] שֶׁנִּטְמָאת בְּשָׁעַת הָאָרִיג: הַנּוֹגֵעַ
בַּכֹּבֶד הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן[120], וּבַנִּירִים[121] וּבַקִּירוֹס[122],
וּבַחוּט שֶׁהֶעֱבִירוּ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן[123], וּבָעֵירָה[124] שֶׁאֵינוֹ
עָתִיד לְהַחֲזִירָהּ[125] - טָהוֹר, שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵינָן חִבּוּר
לַבֶּגֶד; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בִּנְקֵשׁ הַמַּסֶּכֶת[126], וּבַשְּׁתִי
הָעוֹמֵד[127], וּבַכֶּפֶל[128] שֶׁהֶעֱבִירוּ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן,
וּבָעֵירָה שֶׁהוּא עָתִיד לְהַחֲזִירָהּ[129] - טָמֵא, שֶׁכָּל אֵלּוּ
חִבּוּרִין לַבֶּגֶד.

111) שם. 112) נגר. הנגר נותן במכבש את הנסרים העקומים כדי ליישרם. 113) הברזל המהדק את שני חלקי המכבש. 114) במשנתנו "קשתנית", ומפרש רבינו שם: "קשת המקבת שאוחז ידו עליו בעת שנוקב". ונראה שיש להגיה שם ולגרוס: "המנקבת" במקום "המקבת". וגם כאן רצוי לגרוס "מנקבת" במקום "מגירה". 115) החץ נתון על היתר (החבל המחבר את שתי קצות הקשת) וקצהו התחתון מונח על עץ הקשת באופן המעכבו מלעזוב מקומו. 116) מין עכבר עיוור, והוא מכרסם שרשי ירקות ותבואה, וצדים אותו במלכודת מיוחדת שיש בה חץ ההורג את האישות. 117) שם פכ"א מ"א. 118) כלי האריגה. 119) שכרוכים עליה החוטים העומדים לאריגה. 120) כלי האריגה ("נול" בשפה המקובלת כיום) מורכב משתי קורות עגולות, שעל העליון כרוכים חוטי השתי המחברים אותו עם התחתון, מפני שהן כבדות נקראות "כובד". 121) החוטים הארוגים על הקנים. 122) מסרק שבו מכים על חוטי הערב כדי להרקם. 123) דרך אורגי ארגמן לתת עליהם (ויש אומרים – ביניהם) חוטי צמר פשוטים, כדי להגן על הארגמן היקר, וכשגומרים את האריגה (או את הריקום) מעבירים אותם. 124) החוטים היוצאים משפת הבגד. 125) שאין בדעתו של האורג לארוג אותם בבגד. 126) חוטי הערב, שהוכנסו כבר לשתי, אבל לא הידקם עדיין לאריג. 127) חוטי השתי הנמצאים בין הכובד העליון והתחתון. 128) חוט כפול על גבי ארגמן. החוט

הכפול מחובר ליריעה שבה ירקמו חוטי ארגמן. 129) חוטים היוצאים משפת הבגד שהאורג יארגם בבגד.

1 **טז. הַנּוֹגֵעַ[130] בַּצֶּמֶר שֶׁעַל הָאִימָּה[131] וּבָאַשְׁוָיָה[132] -**
2 **טָהוֹר. הַנּוֹגֵעַ בַּפִּקָּה[133] : עַד שֶׁלֹּא פְּרָעָהּ[134] - טָמֵא[135] ;**
3 **מִשֶּׁפְּרָעָהּ[136] - טָהוֹר[137].**

130) שם. 131) מקל שהצמר הבלתי טווי כרוך עליו, וממנו טווים חוטים. 132) הכוש אשר עליו המטווה שירקמו בו, וחוטי צמר אלה מחוברים לבגד (רבינו בפירושו). הברטנורא מפרש שאשויה עשויה גם כן לכרוך עליה צמר כדי לטוותו, ותבניתה אחרת מתבנית אימה. 133) כוש קטן שכורכים עליו המטווה עד שנעשה כעין כדור. 134) כל זמן שנשאר על הכוש מטווה המכפה אותו. 135) אם נגעה טומאה בצמר נטמא הכוש (ויש מפרשים: אם היה הכוש טמא, נטמא הנוגע בצמר הכרוך עליו כאילו נגע בכוש). 136) כשעץ הכוש מגולה לאוויר. 137) אם נגעה טומאה בצמר - לא נטמא הכוש, וכן להיפך.

4 **יז. הַחוּט[138] שֶׁהִשְׁילוֹ[139] לְמַחַט, אֲפִלּוּ קָשׁוּר מִשְּׁנֵי**
5 **צְדָדִין[140] - אֵינוֹ חִבּוּר[141]. הִכְנִיסוֹ לַבֶּגֶד - הַחוּט**
6 **חִבּוּר לַבֶּגֶד, וְאֵין הַמַּחַט חִבּוּר לַבֶּגֶד[142]. וְאֵין הַחוּט**
7 **כֻּלּוֹ חִבּוּר לַבֶּגֶד, אֶלָּא כֹּל שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ הַתְּפִירָה -**
8 **חִבּוּר[143] ; שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ הַתְּפִירָה - אֵינוֹ חִבּוּר. הַחוּט**
9 **שֶׁפָּרַשׁ מִן הַבֶּגֶד[144], אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה - כֻּלּוֹ חִבּוּר[145].**
10 **חֶבֶל שֶׁקָּשׁוּר בְּחֶרֶס[146], אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה - כֻּלּוֹ**
11 **חִבּוּר[147]. קָשַׁר בּוֹ[148] חֶבֶל אֶחָד - מִן הַקֶּשֶׁר וְלִפְנִים[149]**
12 **חִבּוּר, מִן הַקֶּשֶׁר וְלַחוּץ אֵינוֹ חִבּוּר[150]. הַחֶבֶל שֶׁהוּא**
13 **קָשׁוּר בְּקֻפָּה - אֵינוֹ חִבּוּר[151], אֶלָּא אִם כֵּן תָּפַר[152].**

138) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ט ה"ב. 139) צ"ל שהשחילו (הגר"א בתוספתא). פירוש, הכניס החוט לאוזן המחט. 140) בשני ראשי החוט עשה קשרים עבים שאינם עוברים דרך אוזן המחט. 141) ואם נגע בחוט - לא נטמא המחט, וכן להיפך. והוא־הדין אם קשר שני ראשי החוט זה לזה. 142) משום שהחוט יישאר בבגד, ואת המחט יוציאו. 143) נראה שהכוונה לכל אורך התפירה שהבגד צריך לה, ואפילו אם העביר את המחט בבגד פעם אחת בלבד. 144) נפרמה התפירה ויצא החוט. 145) מתקבל על הדעת שיחזור ויתפור באותו החוט, ולכן נידון כצורך התפירה. ועוד טעם: מכיון שהיה כבר מחובר, לא נפסק חיבורו כל זמן שלא ניתק לגמרי. 146) קשור מתחת לשפתו הבולטת לחוץ. 147) משתמשים בו להעלות מים מן הבור. 148) בחבל הקשור בחרס. 149) בכיוון הכלי, היינו החבל הראשון. 150) מפני שקל להתירו, כשאינו צריך לחבל ארוך כל־כך. 151) מדובר בקופה קלועה בענפי עצים, והחבל מתחלק לפעמים ונופל. 152) ראה למעלה ה"ב.

השיעורים. ודין החבל שמסרגים המיטות מאימתי הוא חיבור לטומאה. ודין מיטה שהיא טמאה מדרס ומזרן יוצא ממנה עד עשרה טפחים וכו'. כרע שהיתה טמאה מידרס וחיברה למיטה וכו'.

14 **א. הַחוּטִין[2] הַיּוֹצְאִין מִן הָאָרִיג[3] וְשֶׁבְּתְחִלַּת הַיְרִיעָה**
15 **וְשֶׁבְּסוֹפָהּ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין נִימִין, כַּמָּה שְׁעוּרָן[4]? שֶׁל**
16 **סָדִין וְשֶׁל סוּדָרִין[5] וְשֶׁל צָעִיף[6] וְשֶׁל פִּלְיוֹן שֶׁל רֹאשׁ[7]**
17 **- שֵׁשׁ אֶצְבָּעוֹת[8] ; וְשֶׁל חָלוּק שֶׁהוּא קָרוּעַ[9] מִתְּחִלָּתוֹ**
18 **וְעַד סוֹפוֹ וְאַחַר שֶׁלִּבְּשִׁין אוֹתוֹ מְקַבְּצִין אוֹתוֹ**
19 **בְּלוּלָאוֹת - שְׁעוּר חוּטָיו עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת[10]. הַסָּגוֹס[11]**
20 **וְהָרְדִיד[12] וְהַטַּלִּית[13] - שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת. וְכָל הַיָּתֵר עַל**
21 **הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהַבֶּגֶד**
22 **טָמֵא בְּמִדְרָס[14] אוֹ בְּשְׂאָר טֻמְאוֹת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר,**
23 **שֶׁאִם נָגְעָה טֻמְאָה בַּיִּתֵּר - שֶׁהַבֶּגֶד טָהוֹר.**

2) כלים פרק כ"ט, משנה א. 3) מצידי האריג יוצאות שאריות חוטים שלא נארגו. 4) שיהיו נידונים כחיבור לאריג. 5) מטפחת גדולה לעטיפת הראש והכתפיים. 6) מטפחת דקה וקטנה. 7) מין כובע מחודד בראשו. 8) הן חיבור עם הבגד ואם נגעה טומאה בבגד נטמאו, וכן להיפך. אבל חלק הנימין למעלה משיעור זה אינו חיבור. 9) פתוח מאחוריו. 10) מפני שעשויים לקשירה הם יותר ארוכים. 11) במשנה כתוב "נימי סגוס", ורצוי להגיה כך גם בדברי רבינו. סגוס הוא בגד עב מאוד, שלובשים אותו בימות הגשמים וציציות קצרות בולטות על כל פניו. 12) צעיף דק. 13) בגד עליון רגיל. 14) זב והדומים לו מטמאים את הכלים ששכב, ישב או דרס עליהם ועושה אותם אב הטומאה. טומאה זו נקראת טומאת מדרס ודיניה נתבארו בהלכות מטמאי משכב ומושב.

24 **ב. נִימֵי הַכִּפָּה שֶׁל רֹאשׁ[15], וְהַמַּסְוֶה שֶׁמַּנִּיחִין**
25 **הָעַרְבִיִּים[16] עַל פְּנֵיהֶם, וְהַקִּלְקְלִין[17] הַשְּׁזוּרִין מִן**
26 **הַשֵּׂעָר, וְהַפּוּנְדָּה[18] שֶׁלּוֹבֵשׁ הָאָדָם עַל בְּשָׂרוֹ,**
27 **וְהַשִּׂמְלָה וְהַפַּרְגּוֹד[19] שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַפְּתָחִים כְּמוֹ**
28 **פָּרֹכֶת - נִימֵיהֶן כָּל שֶׁהֵן[20].**

15) כובע שהנשים חובשות. במשנה: כיפה של זקינה. 16) נראה שהכוונה לערביות. 17) חגורה של צמר. במשנה: והקולקין. 18) כעין גופייה שבזמננו. 19) מסך הפתח. 20) כל אורך שהוא - חיבור.

29 **ג. מִשְׁקֹלֶת[21] שְׁנֵי טְוָיוֹת - חֲרֵי שְׁנַיִם עָשָׂר טַפַּח[22] מִן**
30 **הַחוּט שֶׁלָּהּ חִבּוּר לָהּ ; וְכָל הַנּוֹגֵעַ בְּחוּץ לִשְׁנַיִם עָשָׂר**
31 **טֶפַח - טָהוֹר. וּמִשְׁקֹלֶת שֶׁל חָרָשִׁים[23] - שְׁמוֹנָה עָשָׂר**
32 **טֶפַח ; וְשֶׁל בַּנָּאִין[24] - חֲמִשִּׁים אַמָּה. וְהַיָּתֵר עַל מִדּוֹת**
33 **אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ[25] - טָהוֹר.**

21) שם משנה ג. חוט ארוך ובסופו קשורה חתיכת עופרת ומשתמשים בו לבדוק אם נדבכי החומה מונחים ישר זה על גבי זה. 22) שיעור זה נקבע לבנאים שעיסוקם בניינים קטנים. 23) נגרים שבונים בתי עץ. 24) בוני מגדלים

יום שני ה' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר כמה שיעור הנימים של כל הדברים והיותר על אלו

גבוהים. 25) דעתו לקיים את החוט כמו שהוא ולא לגזור את המיותר.

ד. מִשְׁקוֹלוֹת שֶׁל סַיָּדִין וְשֶׁל צַיָּרִין, אֲפִלּוּ אֲרִיכִין כָּל שֶׁהֵן[26] - טְמֵאִין[27].

26) ללא הגבלת ארכם. 27) אם נגעה טומאה במשקולת - נטמא כל החוט.

ה. חוּט מֹאזְנַיִם[28] שֶׁל זֶהָבִים[29], שֶׁל פֶּלֶס[30], וְשֶׁל שׁוֹקְלֵי אַרְנָמֶן טוֹב, שֶׁאוֹחֵז הַשּׁוֹקֵל בּוֹ וְתוֹלֶה הַמֹּאזְנַיִם מִיָּדוֹ - שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[31]. קָנֶה שֶׁלָּהּ[32] וְחוּטֶיהָ[33] - כָּל שֶׁהֵן. חוּטֵי מֹאזְנַיִם שֶׁל מוֹכְרֵי עֲשָׁשִׂיוֹת שֶׁל מַתָּכוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[34] - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. קָנֶה שֶׁלָּהּ וְחוּטֶיהָ - שְׁנַיִם עָשָׂר טְפָחִים. חוּט מֹאזְנַיִם שֶׁל חֲנָוָנִים וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טָפַח. קְנֵה הַמֹּאזְנַיִם וְחוּטֶיהָ - שִׁשָּׁה טְפָחִים. חוּט מֹאזְנַיִם שֶׁל צַמָּרִים[35] וְשֶׁל שׁוֹקְלֵי זְכוּכִית - טְפָחַיִם. קְנֵה מֹאזְנַיִם וְחוּטֶיהָ - תִּשְׁעָה טְפָחִים. וְהַיָּתֵר עַל הַשִּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵינָן חִבּוּר.

28) מאזני יד מורכבים מקנה של עץ או מתכת ושתי כפות קשורות בחוטים בקצות הקנה ובאמצעו מחוברת הלשון המתנועעת במסגרת, והשוקל אוחז בחוט הקשור בראש המסגרת. 29) מוכרי זהב. 30) מין בד משובח המיוצר בעיר פילוסא שבמצרים (ביומא לד, ב: בשחר היה (הכהן הגדול) לובש פילוסין של יב מנה). 31) בחוט קצר אפשר יותר לדייק במשקל מאשר בארוך, ולפיכך רגילים להשתמש בחוט קצר כששוקלים דברים יקרים. 32) שכפות המאזניים קשורות בו. 33) המחברים את הכפות לקנה. 34) דברים זולים שאין מדקדקים כל כך לשקול עין בעין. 35) מוכרי צמר.

ו. הַחֶבֶל שֶׁמְּסָרְגִין הַמִּטּוֹת[36] מֵאֵימָתַי הוּא חִבּוּר לְטַמְּאָה? מִשֶּׁיְּסָרְגֵם בּוֹ שְׁלֹשָׁה בָּתִּים[37]. וְהַנּוֹגֵעַ בַּחֶבֶל מִן הַקֶּשֶׁר[38] וְלִפְנִים[39] - טָמֵא. מִן הַקֶּשֶׁר וְלַחוּץ: עַד שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[40] - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרָכָיו שֶׁל קֶשֶׁר - טָהוֹר, שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ הַכְּלִי, שֶׁאִפְלּוּ פְּסָקוֹ[41] אֵין הַקֶּשֶׁר נִתָּר[42].

36) קושרים היו חבלים בארבעת קירות המיטה וקולעים אותם בתבנית סורג (שבכה), עם ריווח גדול בין החבלים כעין חלונות. 37) כל ריבוע של הקליעה נקרא "בית". כל זמן שלא סרג שלושה בתים אין קשר בין המיטה לחבלים. 38) קשר הסריגה (הר"ש מפרש שהכוונה אם קשר חבל אחר לחבל הסרוג, אבל רבינו מפרש כאמור לעיל). 39) לצד שנסרג. 40) בפחות משיעור זה יינתק הקשר מכובד השוכב על המיטה. 41) אם חתך חלק זה. 42) והסריגה תתקיים.

ז. חֶבֶל הַיּוֹצֵא מִן הַמִּטָּה[43] שֶׁהִיא טְמֵאָה: עַד סוֹף אַרְבָּעָה טְפָחִים[44] - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, שֶׁאֵינוֹ מִצָּרְכֵי הַמִּטָּה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְכְלוּם[45]; מִתְּחִלַּת חֲמִשָּׁה וְעַד סוֹף עֲשָׂרָה - טָמֵא[46], מִפְּנֵי שֶׁתּוֹלִין בּוֹ אֶת הַמִּטּוֹת; מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָתֵר עַל צֹרֶךְ הַמִּטָּה.

43) אחר שנגמרה הסריגה. 44) במשנה: "עד ה' טפחים טהור", אולם בתוספתא בבא מציעא פרק ט הלכה א אמרו "חמישה כלמעלה" ומפרש רבינו "חמישה" היינו הטפח החמישי, וכולו דינו כיותר מחמישה ומשום זה כתב כאן "עד סוף ארבעה טפחים - טהור". דעתו, שהתוספתא אינה חולקת על משנתנו אלא מפרשת כוונתה, ולכן פסק כמותה. 45) כשגומרים את הסריגה קושרים את החבלים קשר מהודק וחזק ולפיכך אין צורך להשאיר שלוש אצבעות. [ואולי הכוונה כאן לחבל שמחוץ לשלוש אצבעות, אבל שלוש אצבעות הראשונות הן חיבור ומטמאות]. בהדינים הקודמים הקצר מקבל טומאה והארוך לא, ובנידון כאן - להיפך. 46) כל החבל אפילו החלק שלמטה מארבעה טפחים.

ח. אַבְנֵט שֶׁל אָרִיג שֶׁמַּקִּיפִין[47] אוֹתוֹ עַל הַמִּטָּה כְּדֵי לְקַבֵּץ אֵיבְרֶיהָ[48], וְהוּא הַנִּקְרָא מִזְרָן, שֶׁמִּקְצָתוֹ יוֹצֵא מִן הַמִּטָּה: עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי הוּא מִצָּרְכֵי הַמִּטָּה; יָתֵר עַל כֵּן - אֵינוֹ מִצָּרְכֵי הַמִּטָּה. וּמִזְרָן שֶׁנִּבְלָה, אִם נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ שִׁבְעָה טְפָחִים כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חֻבָּק לַחֲמוֹר[49] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.

47) כורכים סביב המיטה וקושרים קשר מהודק. 48) לחבר ולהדק את חלקי המיטה שלא יתפרקו. 49) להניחו על המרדעת של החמור (רבינו בפירושו. ולא ביאר לשם מה מניחים אותו, ואולי צריך להיות "תחת המרדעת" ומניחים אותו על החמור כדי להגן על עורו).

ט. מִטָּה שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס[50] וּמִזְרָן יוֹצֵא מִמֶּנָּה[51]: עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי הוּא אַב טֻמְאָה[52] כַּמִּטָּה עַצְמָהּ וְהַכֹּל מִדְּרָס; מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - הֲרֵי הוּא כְּמַגַּע מִדְּרָס[53]. דְּרַס[54] הַזָּב עַל הַמִּזְרָן הַיּוֹצֵא[55]: מֵעֲשָׂרָה וְלִפְנִים[56] - הֲרֵי הַמִּטָּה כֻּלָּהּ מִדְּרָס[57]; מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ[58] - טָהוֹרָה[59]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְמִדְרָס[60]; אֲבָל לִשְׁאָר טֻמְאוֹת, אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה - כֻּלּוֹ חִבּוּר. כֵּיצַד? מִזְרָן שֶׁהוּא כָּרוּךְ עַל הַמִּטָּה וְהִכְנִיס קְצָתוֹ לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ שֶׁנָּגַע שֵׂרֶץ בְּקְצָתוֹ אוֹ שֶׁנִּפְלוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין עַל מִקְצָתוֹ[61] - נִטְמְאַת הַמִּטָּה, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַקָּצֶה שֶׁנִּטְמָא יוֹצֵא מִן הַמִּטָּה מֵאָה אַמָּה.

50) ששכב או ישב עליה זב והדומים לו. 51) כששכב הזב על המיטה היה חלק המזרן כורוך עליה. 52) ומטמא אדם וכלים הנוגעים בו. 53) חלק זה אינו צורך המיטה ולפיכך לא נטמא עימה, אבל נטמא מפני נגיעתו בחלק שהוא אב הטומאה ונעשה ראשון לטומאה. 54) נתבאר כבר שהמונח "דרס" כולל שכיבה, ישיבה, רכיבה וכו'. 55) החלק היוצא מן המיטה. 56) אם דרס על המזרן בעשרה טפחים הראשונים היוצאים מן המיטה. 57) כל המיטה וגם עשרת

הטפחים הקרובים דינם כמדרס הזב. ואף על פי שהמזרן, כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס - כשהוא מחובר למיטה דינו כמיטה. 58) אם דרס על המזרן במקום המרוחק מן המיטה יותר מעשרה טפחים. 59) הכל טהור מטומאת מדרס מפני שהמזרן אינו ראוי למדרס. מובן שאם נגע הזב במזרן נטמא טומאת מגע הזב ונעשה ראשון לטומאה, אבל כשדרס עליו ולא נגע בו, כגון שהיה איזה דבר מפסיק בין הזב ובין המזרן - הרי הוא טהור לגמרי. [נתבאר בהלכות טומאת משכב ומושב, שמדרס הזב מטמא אפילו מאה סדינים המונחים זה על גבי זה, והוא דורס על העליון]. 60) תוספתא שם בבא מציעא פרק ט הלכה ג. נימוק ההבדל בין מדרס לשאר טומאות נתבאר בתוספתא עצמה: המזרן כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס ומיטמא רק כחלק מן המיטה, ומחוץ לעשרה טפחים אינו מצרכי המיטה, אבל בשאר טומאות גם המזרן כשהוא לעצמו ראוי לקבל טומאה ולפיכך כולו חיבור. 61) משמיענו רבותא, שאפילו בטומאת משקין שהיא גזירת חכמים - כולו חיבור.

י. מִטָּה הַטְּמֵאָה מִדְרָס וְכָרַךְ לָהּ מִזְרָן[62] - הַכֹּל טָמֵא מִדְרָס[63]. הִפְרִישׁוֹ[64] - הַמִּטָּה מִדְרָס כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּזְרָן מַגַּע מִדְרָס[65]. הָיְתָה טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[66] וְכָרַךְ לָהּ מִזְרָן - כֻּלָּהּ טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[67]. הִפְרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּזְרָן טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[68]. הָיְתָה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב וְכָרַךְ לָהּ מִזְרָן - הַכֹּל טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[69]. הִפְרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב, וְהַמִּזְרָן טָהוֹר[70].

62) אחר שנטמאה במדרס הזב. 63) גם המזרן, מפני שהוא טפל למיטה ונעשה כחלק ממנה. 64) אחר שכרכו ונטמא מדרס. 65) יום אחד. מכיוון שלא היה כרוך על המיטה בשעה שדרס עליה הזב, וטומאתו באה לו אחר כך בעקיפין מפני שנטפל למדרס - נתבטלה זיקתו למיטה ובטלה טומאתו, אבל טומאת מגע מדרס, שבאה לו מכוח עצמו על ידי נגיעתו במיטה - לא בטלה. 66) במגע או באוהל המת שהם מטמאים שבעה ימים. [גם טומאת מדרס היא טומאת שבעה, אבל יש בה גם חומרות יתירות על טומאות מת. וסתם "טומאת שבעה" מגדירה טומאת מת]. כל דבר שהוא טמא שבעה ימים הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים. 67) כמו בטומאת מדרס. 68) יום אחד ככל נוגע באב הטומאה. 69) כמו בטומאת שבעה. 70) ולא נטמא בנגיעה במיטה, מפני שוולד הטומאה אינו מטמא כלים.

יא. מִטָּה שֶׁכָּרַךְ עָלֶיהָ מִזְרָן וְנָגַע כָּהֵן הַמֵּת - הַכֹּל טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה. פֵּרְשׁוֹ - טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה. נָגַע כָּהֵ שֶׁרֶץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טְמֵאִין טֻמְאַת עֶרֶב. פֵּרְשׁוּ - טְמֵאִין טֻמְאַת עֶרֶב.

יב. כֶּרַע[71] שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְרָס[72] וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה[73] - הַמִּטָּה כֻּלָּהּ מִדְרָס[74]. פֵּרְשָׁה - הַכֶּרַע טְמֵאָה מִדְרָס כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּטָּה מַגַּע מִדְרָס. וְכֵן אִם הָיְתָה הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה - הַמִּטָּה כֻּלָּהּ טְמֵאָה שִׁבְעָה, כְּאִלּוּ נָגַע הַמֵּת בַּכֶּרַע שֶׁלָּהּ[75]. וְאִם הִזָּה עַל הַמִּטָּה[76] - טָהֲרָה וְהַכֶּרַע בִּכְלָלָהּ[77]. וְאִם פֵּרְשָׁה קֹדֶם הַזָּיָה - הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּטָּה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב[78]. הָיְתָה הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה - הַכֹּל טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. פֵּרְשָׁה - הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב, וְהַמִּטָּה טְהוֹרָה. שֶׁאֵין הַטָּמֵא טֻמְאַת עֶרֶב מִן הַמֵּת מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן הַדִּין בַּשֵּׁן שֶׁל מַעְבֵּדִר[79] שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְאַחַר כָּךְ חִבְּרוֹ לַמַּעְבֵּדִר.

71) רגל של מיטה. 72) שדרס עליה הזב כשהייתה מופרשת מן המיטה (רבינו בפירושו למשנה). 73) טהורה. 74) מכיוון שהכרע מעמיד את המיטה, הרי כולה זקוקה לכרע הטמא ולפיכך היא מתטמאה כמחובר לטמא. ואין זה דומה למזרן שאין המיטה צריכה לו כל כך ויכולה להתקיים ולהשתמש בה זמן רב בלי המזרן. 75) המחובר לה כשנטמאה. 76) מי אפר פרה כדי לטהרה מטומאת מת. 77) אף על פי שמי ההזאה לא נפלו על הכרע שהוא הגורם לטומאת המיטה. 78) ואינה צריכה הזייה. 79) כלי שמשתמשים בו לפורר את האדמה ולהכשירה לזריעה. כללו של דבר: אם מחברים לאיזה כלי שהוא חלק טמא שהכלי צריך לו - עוברת הטומאה על כל הכלי כל זמן שהם מחוברים, ואם הפרידם פקעה טומאה זו מהכלי, אולם, נטמא מפני נגיעתו באותו החלק שהיה טמא מחמת עצמו, ונעשה ראשון. ואם הכלי הטמא היה רק ראשון לטומאה וחיברו לו כלי טהור - מתפשטת גם כן טומאתו על כל הכלי, אבל כשפירש נטהר הכלי המחובר לו לגמרי, שהרי כלי אינו מתטמא במגע בראשון לטומאה.

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר כמה שיעור הבגד להתטמא למידרס ולטומאת מת ולשאר טומאות. ודין בגד הראוי לקבל טומאה. ואם נטמא החלוק מאימתי הוא טהרתו.

א. כַּמָּה[2] שִׁעוּר הַבֶּגֶד לְהִתְטַמֵּא? שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - לְמִדְרָס[3]; וְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מְכֻוָּנוֹת עִם הַמִּלָּל[4] - לְטֻמְאַת הַמֵּת אוֹ לִשְׁאָר טֻמְאוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[5] בְּבִגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים; אֲבָל בְּגָדִים שֶׁל שְׁאָר מִינִין - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּל הַטֻּמְאוֹת אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בָּהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בֶגֶד[6]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבָּא הַכָּתוּב[7] לְרַבּוֹת שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בִּשְׁאָר בְּגָדִים לְטֻמְאָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָרָעִים מִן הַבְּגָדִים; אֲבָל בְּגָדִים[8] שֶׁהוּא כָּלִיל[9] כָּל שֶׁהוּא - חֲרֵי זֶה מְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת, חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס[10], שֶׁאֵין מְקַבֵּל אוֹתָהּ אֶלָּא הָרָאוּי לְמִדְרָס.

2) כלים פכ"ז מ"ב. 3) לקבל טומאת מדרס הזב החמורה, שמטמאה טומאת שבעה, ואפילו בלי נגיעה ישירה. בגד שאין בו כשיעור הזה - אינו ראוי למדרס (שבת כו, ב).

4) השפה הכפולה, מצטרפת לשלוש על שלוש. כחכמים בכלים פכ"ח מ"ז. 5) שבת כז, א. כרבא אחר שחזר בו. 6) סתם בגד האמור בתורה, מצמר או מפשתן. 7) המלה "או". 8) שם סג, ב. 9) אין דעתו לארוג יותר. ראה תוספות שם ד"ה מניין. נראה שדין זה נאמר בכל הבגדים ולא בצמר ופשתים בלבד. 10) שהרי אינו ראוי למדרס.

1 **ב. הַבְּגָדִים הָעֲבִים[11] בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַלְּבָדִין וְהַנַּמָּטִין[12]**
2 **הַקָּשִׁין, אוֹ הַבְּגָדִים הָרַכִּין בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן**
3 **שֶׁל מִצְרַיִם שֶׁהַבָּשָׂר נִרְאֶה מִתַּחְתָּן[13] - אֵינָן מְקַבְּלִין**
4 **טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּקֶּרַע שִׁלְשָׁה עַל שִׁלְשָׁה טְפָחִים,**
5 **בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לִשְׁאָר טֻמְאוֹת[14].**

11) כלים פכ"ח מ"ח. 12) סדינים עבים ושמיכות. 13) מפני דקותם, הם שקופים. 14) מטליות קטנות מבד גס ביותר או דק ביותר, אינו ראוי לכלום.

6 **ג. כָּל[15] הַקְּלִיעוֹת[16] מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה כִּבְגָדִים, אֶחָד**
7 **הַקּוֹלֵעַ חוּטִים וַעֲשָׂאָן פִּיךְ[17] אוֹ הָאוֹרְגָן וַעֲשָׂאָן**
8 **אַבְנֵט[18] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ; חוּץ מִקְּלִיעָה שֶׁעוֹשִׁין הַצַּמָּרִים**
9 **לְקִשּׁוֹר בָּהּ הַצֶּמֶר[19], שֶׁהִיא טְהוֹרָה[20]. הַקֶּלַע[21] שֶׁבֵּית**
10 **קִבּוּל אֶבֶן שֶׁבָּהּ[22] אָרוּג אוֹ עוֹר - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.**
11 **נִפְסַק בֵּית אֶצְבַּע שֶׁלָּהּ[23] - טְהוֹרָה[24]. נִפְסַק [בֵּית]**
12 **הַפְּקִיעַ[25] שֶׁלָּהּ בִּלְבַד - עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ[26].**
13 **הַמַּכְמוֹרוֹת וְהָרְשָׁתוֹת[27] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[28]. וְהַחֵרֶם[29]**
14 **- מְקַבֵּל טֻמְאָה מִפְּנֵי זוּטוֹ[30], מִפְּנֵי שֶׁעִינֵי אוֹתָהּ**
15 **הַשָּׂכָה דַּקִּין בְּיוֹתֵר וַהֲרֵי הִיא כְּבֶגֶד. הָעוֹשֶׂה בֶּגֶד[31]**
16 **מִן הַחֵרֶם - טָהוֹר; מִן זוּטוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

15) עדיות פ"ג מ"ד. 16) דברים הקלועים כרשת. 17) חגורה צרה ודקה (כלאים פ"ט מ"ט). 18) חגורה רחבה. 19) חבילות צמר לא ארוג. 20) מפני שנקביה גסים. 21) עדיות שם מ"ה. נשק פרימיטיבי לזרוק אבנים על האויב. דוד השתמש בנשק זה במלחמתו עם גלית. 22) המקום שמניחים בו את האבן המוכנה לקליעה. 23) המקום שבו אוחז הקולע באצבעו בשעת זריקת האבן. כשנפסק מקום זה, אי־אפשר לקלוע. 24) אינו מקבל טומאה. 25) מקום בקלע שאוחזים בו ביד שניה בשעת קליעה. 26) כלומר, עדיין היא ראויה לקבל טומאה. זה אינו מעכב את הקליעה. 27) כלים פכ"ג מ"ח. 28) ככל הקליעות. 29) רשת מיוחדת לצוד דגים, והיא עשויה מחוטים קשורים זה בזה ואינם ארוגים. 30) בשפת הרשת עושים כעין כיס, ופיו צר, ושמים שם אוכל פתיון לדגים. כיס זה נקרא "זוטו", ודינו כבגד. 31) שם פכ"ח מ"ט.

17 **ד. עָשָׂה חָלוּק[32] מִן הַמְּשַׁמֶּרֶת[33], אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה**
18 **עַל שְׁלֹשָׁה - מְקַבֵּל טֻמְאָה[34].**

32) תוספתא כלים, בבא בתרא פרק ה ה"ג. 33) מסננת של משקין. 34) אף־על־פי שביטלה בידיים ממלאכתה הראשונה, היא מקבלת טומאה כדין חלוק.

19 **ה. מְשַׁמֶּרֶת[35] שֶׁל יַיִן שֶׁבָּלְתָה: אִם מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין**
20 **מְלָאכָה רִאשׁוֹנָה[36] - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה.**

35) תוספתא שם. 36) לסנן יין.

21 **ו. מִטְפָּחוֹת[37] סְפָרִים הַמְצֻיָּרוֹת[38] - אֵין מְקַבְּלִין**
22 **טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְשַׁמְּשִׁין אָדָם[39]; שֶׁהֲרֵי צִיּוּרָן**
23 **מֵעִיד עֲלֵיהֶן שֶׁבִּשְׁבִיל סֵפֶר נַעֲשׂוּ. וְשֶׁאֵינָן מְצֻיָּרוֹת -**
24 **מְתַטְמְאוֹת בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[40] חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס[41],**
25 **מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ[42]: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מִלַּאכְתֵּנוּ[43], כְּמוֹ**
26 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[44].**

37) משנה שם פכ"ח, ד. 38) בריקמה או בצבעים. 39) ודברים העשויים לתכשיט כלים, אינם מקבלים טומאה. 40) כגון טומאת מת ושרץ. רבינו מפרש מה שאמרו בית־הלל במשנתנו: "שאינן מצויירות טמאות", הכוונה לשאר טומאות, בהתאם לסתם משנה בפכ"ד מכלים, משנה יד. 41) הזב, וכשלא נגע בהן - טהורות לגמרי, ואם נגע בהן נטמאו טומאת יום אחד טומאת מגע ולא טומאת מדרס החמורה. 42) לזב. 43) פירוש, המטפחת אינה לישיבה או שכיבה אלא למלאכה אחרת, ואם ישב עליה הזב, עליו לעמוד, כדי להשתמש במטפחת למלאכתה המיוחדת לה. 44) בפ"ו מהלכות משכב ומושב הלכה א ובכמה מקומות.

27 **ז. כֶּסֶת[45] הַסַּבָּלִים שֶׁמַּנִּיחִין עַל כְּתֵפֵיהֶן מִפְּנֵי**
28 **הַמּוֹט[46] - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[47]; וּמְשַׁמֶּרֶת שֶׁל יַיִן -**
29 **אֵינָהּ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[48].**

45) שם מ"ט. 46) שהמוט לא ילחץ על הכתף. 47) לפעמים הסבל יושב עליו. 48) מפני שהשמרים הדבוקים בה מלכלכים את הבגדים.

30 **ח. בֶּגֶד[49] שֶׁחִשַּׁב עָלָיו לְצוּרוֹת[50] - אֵינוֹ מְקַבֵּל**
31 **טֻמְאָה[51]. בִּטֵּל מַחֲשַׁבְתּוֹ[52] - מְקַבֵּל טֻמְאָה[53]. בַּעַל**
32 **הַבַּיִת[54] שֶׁעָשָׂה מִטְפָּחוֹת לְחַפּוֹת בָּהֶן כְּתָלִים אוֹ**
33 **עַמּוּדִים - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה[55].**

49) זבחים צד, א. 50) דעתו לצייר על הבגד בצבעים או בריקמה. 51) מפני שלא נגמרה מלאכתו. 52) ורוצה להשתמש בבגד כמו שהוא, בלי ציור. 53) שם. 54) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ה ה"ד. 55) שאין זה תשמיש אדם. בכתלים יש עוד נימוק: מפני שביטלן לגבי מחובר לקרקע.

34 **ט. חָלוּק[56] הֶעָשׂוּי כִּסְבָכָה[57] כְּדֵי לְשַׁחֵק בּוֹ שׁוֹתֵי**
35 **שֵׁכָר[58] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[59].**

56) משנה שם פכ"ח, ט. 57) כרשת, ובשר הלובשו נראה מתוך נקביה. 58) במסבאות מעסיקים ליצנים שישחקו בפני שותי השכר, ודרכם של הליצנים ללבוש חלוק כזה (ראה משנתנו. רבינו נוקט לשון נקיה). 59) מפני שרוב האנשים אינם לובשים חלוק כזה - בטלה דעתו של הליצן.

י. כְּפָה[60] שֶׁנִּתְּנוּ עַל הַסֵּפֶר[61] - טָהוֹר מִלְּקַבֵּל טֻמְאַת מִדְרָס[62], אֲבָל מִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת[63].

60) שם מ"ה. מצנפת שהנשים חובשות, ומיטמאה מדרס מפני שלפעמים יושבת עליה. 61) כיסה בה את הספר או כרכו (ראה סנהדרין מח, א). 62) מפני שחלה עליה קדושה, אינה ראויה יותר לתשמישה הקודם, ואומרים לו לזב היושב עליה: עמוד ונעשה מלאכתנו (ראה רבינו בהלכות תפילין פ"ד, ט). 63) שאין אומרים בהם "עמוד ונעשה מלאכתנו". ואין זה סותר למה שאמרנו למעלה בה"ו, שמטפחות ספרים אינן מקבלות טומאה, מפני שדבר המקבל טומאה אינו יוצא מתורת טומאה אלא על־ידי שינוי מעשה (ראה למעלה פ"ח ה"י).

יא. הָעוֹשֶׂה[64] אִסְפְּלָנִית[65] בֵּין עַל הָעוֹר[66] בֵּין עַל הַבֶּגֶד, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן[67] שְׁעוֹר[68] - טָהוֹרִין[69]. עָשָׂה עֲלֵיהֶן מְלוּגְמָא[70]: עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי נִתְלַכְלֵךְ וְאֵינוֹ רָאוּי; וְעַל הָעוֹר - מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַנֵּחַ וְרָאוּי לְמִשְׁכָּב[71].

64) שם מ"ג. 65) רטייה (תחבושת) שנעשית מדברים שמנים מעורבים בשעווה. 66) מרח את המשחה על חתיכת עור. 67) בעור ובבגד. 68) השיעור הקבוע להם לקבלת טומאה: בגד - שלושה על שלושה, ועור - חמישה על חמישה. 69) הבגד והעור נמאסים מן המשחה ואינם ראויים לכלום. 70) עשויה מתאנים לעוטות ומקמח. רטייה זו אינה מלכלכת כל כך. 71) ולכן מיטמא גם טומאת מדרס.

יב. מֵאֵימָתַי יְקַבֵּל הַבֶּגֶד טֻמְאָה?[72] מִשֶּׁיֵּאָרֵג בּוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת. וְכָל הַכֵּלִים הַנֶּאֱרָגִין בְּמַחַט, כְּגוֹן הַכִּיס וְאֶנְפִּלְיָא[73] - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן.

72) המדובר באורג בדים ארוכים להשתמש בהם לפי הצורך. אבל האורג בגד שלם, אמרנו למעלה בהלכה א שאפילו כל שהוא מקבל טומאה. ומשמע מלשונו, שבכל הבגדים הדין כן, ולא בצמר ופשתים בלבד, ומה שאמרו בשאר מינים שלושה טפחים, הכוונה לקרעים, ולא לאריג חדש (ראה למעלה ה"א וה"ב). 73) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו, ה"ב. נעליים המכסות רק חלק מן הרגל והן עשויות מאריג.

יג. כָּל הַכֵּלִים[74] הַנַּעֲשִׂין עַל גַּבֵּי מַחַט[75], כְּגוֹן מְצוּדָה - כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן בֵּית קִבּוּל מְלַאכְתָּן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

74) שם. 75) הגר"א בהגהותיו לתוספתא מפרש, כמו אריגת הפוזמקאות שמתפרקת כולה אם אין עושים שפה בסוף האריגה, ו"הנארגים במחט" פירושו שתוחבים את חוט הערב באוזן המחט, ומכניסים לתוך השתי.

יד. סְבָכָה[76] שֶׁמַּנִּיחוֹת הַבָּנוֹת בְּרֹאשֵׁיהֶן: אִם הִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מִפֶּיהָ[77] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּגְמֹר קַרְקָעִיתָהּ[78]; וְאִם הִתְחִילָה מִקַּרְקָעִיתָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּגְמֹר אֶת פִּיהָ. וּשְׁבִיסָהּ[79] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[80]. וְחוּטֶיהָ[81] חִבּוּר לָהּ[82] לְטַמֵּא[83] וּלְהִתְטַמֵּא[84].

76) כלים פכ"ז, מ"י. 77) משפתה. 78) סוף השבכה המגיע לאמצע הראש. 79) בד מצויר או מוזהב התפור על הסבכה לנוי. 80) אפילו אינה מחוברת לסבכה. 81) החוטים שקושרים בה את הסבכה לראש. 82) כשהם מחוברים לסבכה, דינם כחלק ממנה. 83) אם נגעה טומאה בהם – נטמאת גם הסבכה. 84) כשנגעה טומאה בסבכה.

טו. סְבָכָה[85] שֶׁנִּקְרְעָה, אִם אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת רֹב שִׁעוּר הָרֹאשׁ - טְהוֹרָה.

85) שם.

טז. חָלוּק[86] שֶׁל בֶּגֶד אוֹ שֶׁל לֶבֶד[87] אוֹ שֶׁל נְיָר[88] - מֵאֵימָתַי הוּא גָּמַר מְלַאכְתּוֹ? מִשֶּׁיִּפְתַּח אֶת פִּיו[89]. הַגָּדוֹל לְפִי גָּדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ. וְאִם נִטְמָא הֶחָלוּק - מֵאֵימָתַי הוּא טָהֳרָתוֹ? מִשֶּׁיִּבְלֶה וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ מֵעַיִן מְלַאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה[90]. נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ מִלְמַעְלָה - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[91]; רֻבּוֹ מִלְמַטָּה - טָהוֹר. וְאִם נִקְרַע מִבֵּית פִּיו - טָהוֹר[92].

86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ה ה"א. 87) צמר שנתחבר על־ידי דפיקות חזקות. 88) יש גורסים בתוספתא "עור", נייר רגיל עשוי מעשבים או מעלים. 89) בית הצואר, המקום שמכניסים בו את הראש. דרכם היה לארוג את כל אורך החלוק, ואחר־כך פתחו ותיקנו את בית הצואר. 90) שאינו ראוי ללובשו, ואף־על־פי שהוא ראוי לשימוש אחר. 91) מפני שראוי ללבישה. 92) אין אדם לובש חלוק קרוע במקום זה.

יז. הָעוֹשֶׂה[93] חֲגוֹר מַצָּוֶאר[94] שֶׁל בֶּגֶד[95] וּמְצָדּוֹ[96] שֶׁל סָדִין - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּמְלֹל[97] שִׁפְתוֹתָיו. עֲשָׂאָהוּ מֵאֶמְצַע הַבֶּגֶד וּמֵאֶמְצַע הַסָּדִין[98] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּמְלֹל מִצַּד הַשֵּׁנִי[99].

93) שם ה"ב. 94) צ"ל מצידו (כך היא הגירסא בתוספתא). 95) חתך מן הבגד פס רחב, שמצידו האחד יש לו שפה. 96) פירוש, או מצידו. 97) יתפור ויעשה שפה. 98) ושני צידי החגור בלי שפה. 99) פירוש, גם את הצד השני. [ה'חזון איש' מגיה וגורס: "ומצידו של סדין . . . עד שימלול מצד השני. עשאהו מאמצע הבגד ומאמצע הסדין, אינו מקבל טומאה עד שימלול שפתותיו", ופירוש גירסא מתוקנת זו ברור: מצידו, יש שפה אחת ואינו מקבל טומאה עד שימלול גם את הצד השני שאין לו שפה, ואם עשה מאמצע הבגד, הרי שני צידי האבנט הם בלי שפה - צריך למלול שני הצדדים, ולכן דייק רבינו וכתב "שפתותיו" בלשון רבים. תיקון זה מתקבל מאוד על הדעת].

יח. חֲגוֹר[100] שֶׁבָּלוּ צְדָדָיו[101] וְאֶמְצָעִיתוֹ קַיֶּמֶת - טָמֵא[102].

יט. שָׁפָה[103] **שֶׁפֵּרְשָׁה מִן הַבֶּגֶד וְהִתְקִינָהּ לַחְגֹּר בָּהּ אֶת מָתְנָיו - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּאַבְנֵט**[104].

100) שם. 101) השפות. 102) בתוספתא שם משום ר' שמעון בן גמליאל "טמא משום שירי חגור". פירוש, בתחילתו אינו חשוב בגד עד שימלול שפתותיו, אבל כשמלל וירדה עליו תורת קבלת טומאה - אין זו נפקעת כל זמן שאפשר להשתמש בשיריה.

103) שם. 104) חגורה לא רחבה.

כ. טַלִּית[105] **שֶׁל עָנִי שֶׁבָּלְתָה: אִם הָיוּ רֹב שְׁפּוֹתֶיהָ קַיָּמוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ שָׁלֹשׁ**[106] **עַל שָׁלֹשׁ בָּרִיא**[107] **- הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; אֵין שְׁפּוֹתֶיהָ קַיָּמוֹת: אִם יֵשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ חָזָק וּבָרִיא - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְכֵן שְׁאָר בִּגְדֵי עֲנִיִּים**[108].

105) שם פ"ו ה"א. 106) שלוש אצבעות. 107) שלא בלו. 108) עניים משתמשים גם בשיירי בגדים שכאלה (ראה משנה כלים פכ"ח, ח).

כא. מַטְלִיּוֹת[109] **שֶׁאֵין בָּהֶן שְׁלֹשָׁה**[110] **עַל שְׁלֹשָׁה - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה**[111]**. וְאִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן וְהֶכִינָן**[112] **- מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיוּ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל וְאַף עַל פִּי שֶׁהֶכִינוֹ**[113].

109) זבחים צד, א. חתיכות קרועות מבגד. 110) טפחים. 111) נראה שהמדובר בשאר מיני בגדים, אבל צמר ופשתים מתטמאים בשלוש על שלוש, אפילו לא הכינם. וזה הוא ההבדל בין שאר מינים לצמר ופשתים, שכתב רבינו למעלה בהלכה א. 112) הכין אותן להשתמש בהן. 113) כל זה נאמר במטלית, היינו חתיכה קרועה מבגד גדול, אבל אם ארגו מלכתחילה לשם בגד קטן - מיטמא אפילו בשאר מינים, כנאמר למעלה בהלכה א.

כב. פָּחוֹת[114] **מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהִתְקִינוֹ לִפְקֹק בּוֹ אֶת הַמֶּרְחָץ**[115] **וּלְנַעֵר בּוֹ אֶת הַקְּדָרָה**[116] **וּלְקַנַּח בּוֹ אֶת הָרֵחַיִם**[117] **וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם הִשְׁלִיכוֹ בָּאַשְׁפָּה - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה**[118]**; תְּלָאוֹ בַּמָּגוֹד אוֹ הִנִּיחוֹ אֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִנִּיחוֹ בְּתוֹךְ בֶּגְדָיו, וַעֲדַיִן הוּא חָשׁוּב אֶצְלוֹ, וּמְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס, שֶׁהֲרֵי הוּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים.**

114) משנה כלים פכ"ח ב. 115) לסתום את החור שבכותל בית המרחץ, כדי שלא יצא חומו. 116) לטלטל את הקדירה החמה. 117) לנקותו מן האבק והקמח. 118) במשנה אמרו: בין מוכן בין שאינו מוכן - טמא, דברי ר' אליעזר. ר' יהושע אומר: בין מן המוכן בין שאינו מן המוכן - טהור. ר' עקיבא אומר: מן המוכן - טמא, שלא מן המוכן - טהור". ופירש עולא בשבת כט, ב: "זרקו לאשפה - דברי הכל טהור; הניחו בקופסא - דבר הכל טמא; לא נחלקו אלא שתלאו במגוד (ביתד) או שהניחו לאחורי הדלת וכו'". ר' אליעזר מטמא בשניהם, ור' יהושע מטהר, ור' עקיבא מטמא בתלאו ביתד, ומטהר באחורי הדלת. ובכסף-משנה מתפלא מאוד שרבינו פסק כר' אליעזר נגד דעת ר' יהושע ור' עקיבא. וגדולה הפליאה, שהרי בפירושו למשנה כתב בפירוש: ואין הלכה כר' אליעזר, ולא מצאתי יישוב לתמיהה זו.

כג. שְׁלֹשָׁה[119] **עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיָה מֻשְׁלָךְ בָּאַשְׁפָּה: אִם הָיָה בָּרִיא**[120] **כְּדֵי לִצְרֹר בּוֹ רֹבַע הַקַּב מֶלַח גַּס**[121] **וְלֹא יִקָּרַע - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס**[122]**, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא. אֲבָל אִם הָיָה בַּבַּיִת, אִם הָיָה בָּרִיא אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִצְרֹר בּוֹ מֶלַח, אוֹ שֶׁהָיָה צוֹרֵר בּוֹ מֶלַח וְלֹא הָיָה בָּרִיא - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִדְרָס.**

119) כלים פכ"ז מי"א. 120) לא בלה. 121) כחכמים במשנה. 122) אין דרכו של אדם לוותר לגמרי על מטלית גדולה ובריאה שכזו. [לשון המשנה: "באשפות - בריא וצורר מלח, בבית - או בריא או צורר מלח", משמע, ששני תנאים נאמרו במושלך באשפה: א. בריא; ב. יכול לצרור בו וכו' וכאן כורך אותם רבינו ביחד, כאילו תנאי אחד לפנינו: בריא עד שיכול לצרור בו וכו'. אולם בבבא השניה "אם היה בבית" מחלקם לשניים. ונראה שרבינו התכוון בבבא הראשונה במונח "בריא", גם לא בלה וגם חזק].

כד. שְׁלֹשָׁה[123] **עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּקְרַע וְלֹא הֻבְדְּלוּ הַקְּרָעִים: אִם נוֹתְנוֹ עַל הַכִּסֵּא וּכְשֶׁיֵּשֵׁב עָלָיו יִגַּע בְּשָׁרוֹ בַּכִּסֵּא - הֲרֵי זֶה טָהוֹר**[124]**, וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס.**

123) שם מי"ב. 124) כאילו נחלק לגמרי, ונפרדו חלקיו זה מזה.

כה. שָׁלֹשׁ[125] **עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּמְחָה**[126] **מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ חוּט אֶחָד, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ קֶשֶׁר אוֹ שְׁנֵי חוּטִין מַתְאִימִין**[127] **- הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.**

125) שם. 126) במשנה, "שנמחה" פירוש שנתדקדק ונחלש. 127) באריגה נכונה, נכנס חוט ערב אחד תחת חוט השתי, והשני על גביו, ואם היו שני חוטי ערב יחד, אין זו אריגה טובה, ורואים חוט אחד כאילו אינו. [הר"ש והברטנורא בשם רבותיו, מפרשים שהפיסקא "שני חוטים" נמשכת גם לקשר, כי קשר בחוט אחד אינו מטהר אלא שני קשרים סמוכים זה לזה בשני חוטים, אבל על קשר אחד אין האורג מקפיד כמו שנאמרו בשבת עד].

כו. שָׁלֹשׁ[128] **עַל שָׁלֹשׁ שֶׁהִשְׁלִיכָהּ בָּאַשְׁפָּה - טְהוֹרָה**[129]**; הֶחֱזִירָהּ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**[130]**. לְעוֹלָם הַשְׁלָכָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ וְהַחְזָרָתָהּ מְטַמְּאָתָהּ, חוּץ מִשֶּׁל אַרְגָּמָן וְשֶׁל זְהוֹרִית טוֹבָה, שֶׁאֲפִלּוּ הָיְתָה עַל הָאַשְׁפָּה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה.**

128) שם. 129) אפילו אם היתה טמאה נטהרה, מפני שביטלה מתורת בגד. 130) מכאן ולהבא, אבל הטומאה הקודמת אינה חוזרת (תפארת ישראל).

כז. שָׁלַשׁ[131] עַל שָׁלַשׁ שֶׁנִּתְּנָה בְּכַדּוּר[132] אוֹ שֶׁעָשָׂאָהּ כַּדּוּר בְּפְנֵי עַצְמָהּ - טְהוֹרָה[133]. אֲבָל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים שֶׁנִּתְּנוּ בְּכַדּוּר - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה[134] וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[135]. עָשָׂהוּ כַּדּוּר בְּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[136], שֶׁהֲרֵי הַתֶּפֶר מְמַעֲטוֹ מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה[137].

131) שם פכ"ח מ"א. 132) קיפל את המטלית, וכרך סביבה בגד ועשה כדור. 133) מפני שביטלה מתורת בגד. 134) חתיכה גדולה כזו אינו מבטל, ועומד להוציאה מן הכדור. 135) אם ישב על הכדור (רבינו בפירושו למשנה). במשנה כתוב סתם: "טמא", ורבינו מפרש שהכוונה גם לטומאת מדרס. [הראב"ד השיג עליו, ודעתו שטומאת מדרס אין כאן, מפני שכדור אינו ראוי לישיבה. ומה שאמרו "טמא" הכוונה לשאר טומאות]. 136) במשנתנו: "טהור", ורבינו שפירש בבבא הקודמת "טמא" היינו טומאת מדרס, מפרש גם בבא זו בטומאת מדרס. אבל בשאר טומאות, שמטמאות בשלוש על שלוש - מיתטמא [והראב"ד לשיטתו מפרש טהור מכל טומאה שהיא]. 137) ופחות משיעור זה, אינו ראוי למדרס. והמדובר בשלושה על שלושה מצומצם, אבל אם נשארו שלושה טפחים מחוץ לתפר - מטמא מדרס.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר שהמפץ מתטמא במידרס ובשאר טומאות. שיעור השק והעור והמפץ לקבל טומאה. המשלים שיעורו בחמור או בקל ממנו. ודין הנמדדין כפולין. בגד שארג בו שלוש ונטמא במידרס וניטל חוט אחד מתחילתו. מטלית שהיא מידרס וטלאה על הקופה או על העור או על בגד או על שק וכו'. ודין סדין שטמא מידרס ועשאוהו פרוכת או הטבילה וקרעה קודם שיעריב שמשה.

א. הַמַּפָּץ[2] הוּא הַמַּחֲצֶלֶת שֶׁאוֹרְגִין אוֹתָהּ מִן הַחֲבָלִים וּמִן הַסּוּף[3] וּמִן הַגֹּמֶא[4] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאֵין הַמַּפָּץ בִּכְלַל כֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה[5], וְאַף עַל פִּי כֵן מִתְטַמֵּא הוּא בְּמִדְרָס דִּין תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי רִבָּה הַכָּתוּב[6] 'כָּל הַמִּשְׁכָּב', וְזֶה רָאוּי לְמִשְׁכָּב וְעָשׂוּי לוֹ. וְכֵן מִתְטַמֵּא בְּמֵת[7] וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת מִדִּבְרֵיהֶן[8], כְּכָל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[9]. וְזֶה כְּלָל גָּדוֹל[10]: שֶׁכָּל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְרָס - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת.

2) כלים פכ"ד מ"י. 3) קנים הגדלים על שפת הנהרות. 4) מין עשב חזק. 5) בספר ויקרא טו, לא ו־לב, וכן בספר במדבר לא, כ - נמנו מיני כלים שונים לענין טומאה, ומפץ לא נמנה. 6) שבת פד, ב. 7) שם. 8) למדו שם מקל־וחומר. נתבאר כבר כמה פעמים, שדברים הנלמדים במידות שהתורה נדרשת בהן, מוגדרים לפעמים בפי רבינו "מדבריהם" או "מדברי סופרים". 9) למעלה פ"א ה"י וי"ג. 10) משנה, נדה מט, א: "כל המטמא מידרס, מטמא טמא מת".

ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[11], שֶׁהַבֶּגֶד מִתְטַמֵּא בְּשָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, וּבִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לְמִדְרָס.

11) פכ"ב ה"א. הלכה זו משמשת מעין הקדמה להלכות הבאות, להודיענו, שהדינים שייאמרו שם נמשכים גם לשיעורי הבגד.

ג. הַשַּׂק[12] - שִׁעוּרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים[13] עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים; הָעוֹר - חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה; הַמַּפָּץ - שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה. בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לִשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת. וּפָחוֹת מִן הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - טָהוֹרִין מִכְּלוּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקֶרַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁנִּקְרַע בְּלֹא כַּוָּנָה; אֲבָל הַקּוֹצֵץ בְּכַוָּנָה[14] וְקָצַץ אֲפִלּוּ טֶפַח עַל טֶפַח לְמוֹשָׁב אוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לְמִשְׁכָּב[15] - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[16], בֵּין שֶׁהָיָה הַטֶּפַח עַל טֶפַח שֶׁקִּצֵּץ אוֹ הַשְּׁלֹשָׁה בֶּגֶד אוֹ שַׂק אוֹ עוֹר אוֹ מַפָּץ. וְכֵן הַמְקַצֵּעַ מֵאֶחָד מֵהֶן לַאֲחִיזָה[17] כְּדֵי שֶׁיֹּאחַז בּוֹ בְּיָדוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין קוֹצְצֵי תְּאֵנִים שֶׁלֹּא יְזוֹקוּ אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זֶה טָמֵא בְּכָל שֶׁהוּא[18]. וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵיֶה פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ[19], שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת טָהוֹר מִכְּלוּם.

12) כלים פכ"ז מ"ב. 13) השק ארוג משיער, והוא קשה ואינו ראוי למלאכתו בפחות משיעור זה. 14) ברייתא, מעילה יח, א (ראה משנה, כלים פכ"ז מ"ד). 15) כדי להשתמש במטלית שקצץ לצורך רצוי לו. 16) משמע, שאם קוצץ פחות משלושה טפחים וחישב עליו למשכב או פחות מטפח למושב – אינו מקבל טומאה, מפני שאינו ראוי לכך אפילו בדוחק. 17) סתם מידרס בין משכב ובין מושב, אינו פחות מהשיעורים שנאמרו למעלה, אבל כשהאדם מייחד חתיכה יותר קטנה למידרס - הרי היא כמידרס. 18) שם. 19) פירוש, בפחות מהשיעורים שנאמרו למעלה. 20) בברייתא כתוב סתם "בכל שהוא", ורבינו הוסיף מדעת עצמו שלא יהיה פחות משלוש על שלוש. [לזכור: שם המספר שנאמר בלשון נקיבה – פירושו אצבעות (לפעמים אמות), והנאמר בלשון זכר – פירושו טפחים].

ד. הַמְחַבֵּר[21] שְׁנֵי טְפָחִים מִן הַבֶּגֶד[22] וּמִן הַשַּׂק[23] טֶפַח, שְׁלֹשָׁה מִן הַשַּׂק וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַמַּפָּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[24] מִן הַמִּדְרָס[25]. אֲבָל אִם חִבֵּר חֲמִשָּׁה טְפָחִים מִן הַמַּפָּץ וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַשַּׂק, שְׁלֹשָׁה מִן הַשַּׂק וְאֶחָד מִן הַבֶּגֶד - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִדְרָס[26]. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁהִשְׁלִים שִׁעוּרוֹ בֶּחָמוּר מִמֶּנּוּ[27] - טָמֵא; מִן הַקַּל - טָהוֹר.

21) משנה, כלים פכ"ז, מ"ג. 22) המטמא מידרס בשלושה טפחים. 23) המטמא בארבעה, וביחד יש שלושה טפחים. 24) שהרי אין בו שיעור מלא. דוגמא: שניים מן הבגד עושים שני שלישים משיעור הבגד לטומאה וחסר שליש אחד, וכשאתה מצרף טפח אחד מן השק – הוספת רק

רביעית השיעור. וכן בדינים האחרים. מכאן, שאם צירף טפח ושליש מן השק לשניים מן הבגד – מקבל טומאה. וכן בכל הצירופים האמורים בהלכה זו (תפארת ישראל). מלשון "זה הכלל" שבסוף הלכה זו, יש לכאורה מקום לדייק, שהקל אינו משלים כלל את החמור ממנו, אבל אי־אפשר לפרש כך, שהרי יש להפוך ולומר שהבגד משלים את השק, ויש כאן השלמה בחמור ממנו. ודוחק גדול לומר שחתיכה גדולה אינה משלימה את הקטנה ממנה אלא להיפך. [כתב הר"ש וכן הברטנורא, שהמצטרפים רק בסדר השנוי במשנה, היינו – בגד עם שק, שק עם עור ועור עם מפץ, אבל לא בגד עם עור או שק עם מפץ, וכן דעת ה'תוספות' שבת עו, א ד"ה הואיל, וסוכה יז, ב ד"ה ותני, וכן משמע במשנה מעילה יח, א. וגם מלשונו של רבינו בפירושו שם, וכאן לא גילה דעתו. והר"ש מנמק, מפני שאין דרכם של אנשים לחבר כך, ובטלה דעתו אצל כל אדם (ראה משנה־למלך כאן)]. 25) בשק עור ומפץ, אין כל הבדל בשיעורם בין טומאת מידרס לטומאות אחרות (למעלה ה"ג). ומה שכתב כאן "טהור מן המידרס", הכוונה לשניים מן הבגד ואחד מן העור, שמטמא בטומאות אחרות בשלוש אצבעות, ואינו צריך להשלמה מן השק. 26) שהרי הטפח מן הבגד יותר מקרב את הטומאה מטפח החסר מן השק. 27) דבר ששיעורו קטן - נקרא חמור, וזה ששיעורו יותר גדול – הוא קל.

1 **ה. בְּלוּיֵי[28] נָפָה וּכְבָרָה[29] שֶׁהִתְקִינָן[30] לִישִׁיבָה -**
2 **טְהוֹרִין, וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיְּקַצְּצֵם[31] וְאַחַר**
3 **כָּךְ יְהִיוּ כִּמְפָץ[32].**

28) כלים פכ"ז מ"ה. 29) הכוונה לרשת שלהן. כך משמע מלשונו של רבינו בפירושו למשנתנו (ויש מפרשים שהכוונה לדפנות). 30) עשה תיקון קל להקל את הישיבה. 31) יפרידן מן הדפנות. 32) מדובר ברשת עשויה מגמי או מעץ, ואם היא משיער – דינה כשק (רבינו בפירושו). ולמה אין המחשבה עצמה מועילה להוריד לה טומאה, כמו ששנינו בפ"ה ממס' כלים מ"ט: "כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה" (ראה למעלה פ"ח ה"ו), מפני שלא אמרו מחשבה מועילה, אלא בדבר שאינו מחוסר מעשה, כדי שתהיינה ראויות לישיבה. וכאן מחוסר מעשה, שאי־אפשר לשבת עליה בלי קציצה ('תוספות יום־טוב' כלים פי"ב מ"ז). וב'תפארת ישראל' פ"כ מ"ד מוסיף ביאור ואומר, מכיוון שהנפה והכברה היו מיוחדות לתשמיש אחר ובטלו מתורת אותו תשמיש, אין מחשבה מספיקה אלא צריך מעשה ממש המכשירן לתשמיש אחר.

4 **ו. חָלוּק[33] שֶׁל קָטָן - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס עַד**
5 **שֶׁיְּהֶיֶה בּוֹ כַּשָּׁעוּר, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה**
6 **טְפָחִים[34]. וְנִמְדָּד כָּפוּל[35], כִּבְרִיָּתוֹ[36]. וְאֵלּוּ[37] נִמְדָּדִין**
7 **כְּפוּלִין: בְּגָדִים שֶׁמַּלְבִּישִׁין אוֹתָן עַל הָרַגְלַיִם וְעַל**
8 **הַשּׁוֹקַיִם וְאֶת הָרֹאשׁ וְהַמְּכַנָּסִים וְהַכּוֹבַע וְהַכִּיס שֶׁל**
9 **פּוּנְדָא[38]. וּמַטְלִית שֶׁתְּלָאָהּ עַל הַשָּׁפָה[39], אִם פְּשׁוּטָה**
10 **- נִמְדֶּדֶת פְּשׁוּטָה, וְאִם כְּפוּלָה - נִמְדֶּדֶת כְּפוּלָה.**

33) שם. 34) ואע"פ שהוא בגד שלם, אינו מתטמא בפחות משיעורו. 35) כמו שהוא כשהוא תפור, ואם תחתוך אותו לאורכו יהיה בו ששה על שלושה. 36) כשהוא שלם וראוי לתשמישו. 37) שם מ"ו. 38) אזור רחב מאוד שלובשים על הגוף ממש ויש בו כיסים. 39) שפת הבגד. יש תופרים מטלית על שפת הבגדים, כדי לשמור עליהם שלא ייקרעו.

11 **ז. הַבֶּגֶד[40] שֶׁאָרַג שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה[41] וְנִטְמָא**
12 **בְּמִדְרָס[42] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כֻּלּוֹ**
13 **מְדֻרָס[43]. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ[44] - טָהֳרוּ מִן**
14 **הַמְּדֻרָס[45], אֲבָל טָמֵא מַגָּע מְדֻרָס[46], וַהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן**
15 **כִּכְלֵי שֶׁנָּגַע בִּמְדֻרָס. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ[47] וְאַחַר**
16 **כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כָּל הַבֶּגֶד טָמֵא מַגָּע**
17 **מְדֻרָס[48]. וְכֵן בֶּגֶד[49] שְׁנֶאֱרַג בּוֹ שָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת עַל**
18 **שָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת וְנִטְמָא בְּמֵת[50] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים עָלָיו**
19 **אֶת כָּל הַבֶּגֶד - הַבֶּגֶד כֻּלּוֹ טָמֵא מֵת[51]. נָטַל חוּט אֶחָד**
20 **מִתְּחִלָּתוֹ - טָהֳרוּ מִטֻּמְאַת מֵת, אֲבָל טָמֵא מַגָּע טֻמְאַת**
21 **מֵת[52]. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת**
22 **כָּל הַבֶּגֶד - הַכֹּל טָהוֹר. וְלָמָּה יִהְיֶה הַכֹּל טָהוֹר?[53]**
23 **מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּתְמַעֲטָה - טְהוֹרָה**
24 **מִכְּלוּם[54]; אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּתְמַעֲטָה[55], אַף**
25 **עַל פִּי שֶׁטְּהֳרָה מִן הַמְּדֻרָס - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה בְּכָל**
26 **הַטֻּמְאוֹת[56].**

40) שם מ"ז. 41) מכוונים בדיוק מלא. 42) פירוש, נטמא טומאת מידרס. האות "בית" מיותרת. 43) ראה למעלה פכ"א ה"י דין דומה במזרן, ושם נתבארו כל פרטי הלכה זו. 44) אחר שנטמא הבגד והשלימו, הוציא חוט אחד מתחילת האריגה, ובזה נתמעטו שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מכוח עצמם לפני ההשלמה. 45) שהרי שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מחמת עצמם – נתמעטו, ומה שהוסיף אחר שנטמא אינו משלים, משום שטומאתו באה מכוח השלושה הראשונים שאינם קיימים עכשיו. 46) מפני שכולו נגע במידרס, ומגע מטמא בשלוש אצבעות. 47) אחר שנטמא טומאת מידרס ופקעה טומאת מידרס. 48) אחר שנטל את החוט נשאר על הבגד טומאת מגע מידרס, וההוספה דינה כבגד הראשון. 49) שם מ"ח. 50) ונעשה אב הטומאה, ששיעור הבגד לטומאת מת הוא שלוש על שלוש אצבעות. 51) ההוספה נידונית כבגד העיקרי, כמו בטומאת מידרס. 52) התוספת נטמאה ממגע טמא מת מחמת עצמה, שהרי נגעה בבגד הטמא לפני נטילת החוט, ולפיכך לא פקעה הטומאה ממנה כשניטל החוט ונתמעט הבגד שהיה אב הטומאה. ומובן שגם שלוש הראשונות טמאות, שהרי נגעו באב הטומאה ביחד עם התוספת. 53) הלא במידרס אמרנו שהכול טמא מגע? 54) וכאן הרי נתמעט הבגד משלוש על שלוש לפני שהשלימו – ונטהר לגמרי. 55) ונשאר שלוש על שלוש. 56) גם טומאת מגע מידרס.

27 **ח. מַטְלִית[57] שֶׁהִיא מְדֻרָס וּטְלָאָהּ עַל הַקֻּפָּה[58] אוֹ עַל**
28 **הָעוֹר - נַעֲשָׂה הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[59]. הִפְרִישׁ אֶת**

הַמַּטְלִית[60] - חֲרֵי הַקֻּפָּה אוֹ הָעוֹר רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁנִּגְעוּ בַּמִּדְרָס, וְהַמַּטְלִית טְהוֹרָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁטָּלָאָהּ וְהִפְרִישָׁהּ בָּטְלָה[61]. טָלְאָהּ עַל הַבֶּגֶד[62] אוֹ עַל הַשַּׂק[63] - נַעֲשָׂה הַכֹּל מִדְרָס[64], וַחֲרֵי הַכֹּל אַב טֻמְאָה. הִפְרִישָׁהּ - חֲרֵי הַבֶּגֶד אוֹ הַשַּׂק רִאשׁוֹן[65], שֶׁחֲרֵי נָגַע בַּמִּדְרָס, וְהַמַּטְלִית אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה, שֶׁאֵינָהּ בְּטֵלָה עַל הָאָרִיג[66]. תָּפַר[67] הַמַּטְלִית עַל הַבֶּגֶד כְּשֶׁטָּלָאָהּ מֵרוּחַ אַחַת[68] אוֹ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת כְּמִין גַּאם[69] - אֵינוֹ חִבּוּר, וְלֹא נַעֲשָׂה הַכֹּל אָב, אֶלָּא מַגָּע מִדְרָס בִּלְבַד. תְּפָרָהּ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ[70] - חֲרֵי הִיא חִבּוּר, וְנַעֲשָׂה הַכֹּל אָב[71].

57) שם פכ"ח ה"ו. 58) סל. 59) המטלית בטלה לגבי הקופה, ויצאה מתורת כלי הראוי למושב, שהרי הקופה אינה ראויה לכך, ולפיכך פקעה ממנה טומאת מידרס ונשאר עליה ועל המחובר לה טומאת מגע מידרס כמו בניטל חוט בהלכה הקודמת. 60) הפרידה מן הקופה או מן העור. 61) האדם ביטלה בידיים מתורת מושב, ופרחה טומאתה. ואין זה דומה לבגד שניטל חוט אחד מתחילתו ואחר־כך השלימו, שאמרנו בהלכה הקודמת שהכול טמא טומאת מגע, מפני שהמטלית מתבטלת לגמרי לגבי דבר שאינו מינה, וכשהפרידה הרי נפסדה לגמרי ואין עליה תורת כלי (רבינו בפירושו). וברור, שאם חישב על המטלית למושב, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא (ר"ש). 62) שם. 63) בגד ושק הם מעין המטלית, מפני שהם ארוגים כמותה, ולפיכך לא בטלה המטלית לגביהם. פסק כרבי יוסי ששק נידון כמינו של מטלית צמר או פשתים אף־על־פי שהוא עשוי משיער עזים. 64) כמו בהשלים עליו כל הבגד שבה"ז. 65) טומאת מידרס, שנתפשטה עליו על ידי חיבורו במטלית – פקעה כשהפרישה, אבל טומאת מגע מידרס באה לו מצד עצמו משום שנגע במידרס ואינה נפקעת עם ההפרשה. 66) שהוא מינה. 67) שם מ"ז. 68) של המטלית. 69) גימל יוונית כזה ונשארו שני רוחות בלתי תפורים. 70) פירוש, בשני צדדים מקבילים, כגון מזרח ומערב או דרום וצפון. 71) מטלית תפורה בצורת גאם אינה מחוברת יפה לבגד, אבל כששני צדדים מקבילים תפורים, המטלית מונחת על הבגד כאילו היא דבוקה בה.

ט. שְׁלֹשָׁה[72] עַל שְׁלֹשָׁה[73] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ נֶחְלַק - טָהַר מִן הַמִּדְרָס[74], וְאֵין בִּקְרָעִים אֵלּוּ טֻמְאָה כְּלָל[75], וְהֵנָּם כִּשְׁבָרֵי כֵלִי שֶׁנִּטְמָא. אֲבָל[76] בֶּגֶד[77] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְקָרַע מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ אֻצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֻצְבָּעוֹת[78] - אוֹתוֹ הַקֶּרַע טָהַר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְרָס; שֶׁבִּעֵת פְּרִישָׁתוֹ מִן הַבֶּגֶד הַגָּדוֹל נִטְמָא בְּמַגָּע[79].

72) שם פכ"ז מ"י. 73) מכוונים. 74) מפני שפחות משלושה טפחים אינו ראוי למידרס, כמו שכבר נתבאר כמה פעמים. 75) אפילו טומאת מגע מידרס אין בהם. ואף־על־פי שלטומאת מגע מספיק שיעור של שלוש אצבעות, והטעם, מפני שהקרעים לא נגעו בשלושה על שלושה. פסק כרבי יוסי נגד דעת תנא־קמא. [ונראה שרבינו מסתמך על הגירסא שמצא בחולין עב, ב "דברי רבי מאיר", והכריע כפי הכלל שרבי מאיר ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי]. ומדובר, כשהזב לא נגע בבגד, כגון שהיה דבר שאינו מקבל טומאה חוצץ בינו ובין הבגד, אבל אם נגע הרי קיבל הבגד שתי טומאות – מידרס ומגע מידרס, וכשפקעה הראשונה נשארה השנייה (רש"י שם ד"ה אלא). 76) מימרא של עולא, חולין עב, ב. 77) גדול. 78) ונשאר בבגד שלושה טפחים, והרי הוא אב הטומאה כמו שהיה. 79) רש"י שם מפרש, שאי־אפשר שלא יגעו זה בזה במשהו בשעת קריעה, אבל הנגיעה במקום החתך לפני שנחתך אינה מטמאה, מפני שהיא נגיעת בית הסתרים (במקום שאינו מגולה). ה'כסף משנה' כותב, שלרבינו פירוש אחר מפירוש רש"י. וראה 'משנה למלך' שמתפלא על דבריו].

י. סָדִין[80] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ עֲשָׂאָהוּ פָּרֹכֶת - טָהַר מִן הַמִּדְרָס[81]. וּמֵאֵימָתַי[82] הוּא טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס? מִשֶּׁיִּקְשֹׁר בּוֹ הַלּוּלָאוֹת[83] שֶׁהוּא נִתְלֶה בָּהֶן כְּשְׁאָר הַפָּרוֹכוֹת.

80) שם מ"ט. 81) מפני שפרוכת אינה עשויה לשכיבה וישיבה. רבינו סתם ולא פירש אם נשאר עליה טומאת מגע מידרס, ובמשנתנו נחלקו תנאים בזה, תנא־קמא מטמא ורבי יוסי מטהר. ומלשונו כאן משמע שפסק כרבי יוסי, שהרי לא סיים "אבל מטמא מגע מדרס" כמו שסיים בהלכה הקודמת. וכן מפרש ה'תוספות יום־טוב' כאן את דעת רבינו. אולם במשנתנו כותב רבינו בפירוש "ואין הלכה כרבי יוסי". ונראה שחזר בו כאן. ראה פירושו במס' כלים פ"כ ה"ו, אבל מטמא בשאר טומאות מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו, דינו כבגד ולא כמחיצה שהוא חלק מן הבנין ואינה מקבלת טומאה (ביצה יד, ב). 82) כלים פכ"ו מ"ו. 83) כבית־הלל.

יא. טַלִּית[84] שֶׁהִיא מִדְרָס וְהִטְבִּילָהּ, וְקֹדֶם שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשָׁהּ הִתְחִיל לִקְרֹעַ מִמֶּנָּה קֶרַע - כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע בָּהּ רֻבָּהּ שׁוּב אֵינָהּ חִבּוּר וְטָהֲרָה כֻּלָּהּ[85], אַף עַל פִּי[86] שֶׁעֲדַיִן נִשְׁתַּיֵּר בָּהּ כְּדֵי מַעֲפֹרֶת[87] שֶׁלֹּא נִקְרַע, שֶׁהֲרֵי הוּא קוֹרֵעַ וְהוֹלֵךְ[88]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּטְבוּלַת יוֹם[90]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא חָס עָלֶיהָ לְהַטְבִּילָהּ[91], כָּךְ לֹא יָחוּס לִקְרֹעַ אֶת כֻּלָּהּ[92], וּלְפִיכָךְ טָהֲרָה כֻּלָּהּ.

84) כלים פכ"ח מ"ח. 85) במשנתנו כתוב: "אינה חיבור", ורבינו בפירושו שם כתב: "אבל טהור זה הקצה". פירוש, החתיכה שקרע טהורה, אבל הטלית נשארה בטומאתה, שסתם טלית היא גדולה, ושיריה הם יותר משלושה על שלושה. ומה שאמר כאן "כולה" בעל־כרחנו נפרש שהכוונה לכל הקרע אפילו החלק שטרם נקרע אלא עומד להיקרע. [רש"י בחולין קכג, א - מפרש שכל הטלית טהורה, מפני שאינה ראויה למלאכתה הראשונה (להתעטף בה)]. בדוחק אפשר לפרש, שמדובר בטלית קטנה שלא נשאר בה שלושה טפחים על שלושה טפחים. ואולי חזר בו כאן מפירושו במשנתנו. ראה להלן הערה פז. 86) לשון

אחרון בחולין קכד, א. 87) סודר קטן. 88) וסופו לקרוע את כולו, ולפיכך נידון כאילו נקרע כולו [ב'משנה למלך' מפרש שקריעת כולו תנאי הוא לטהרתו אחרי קריעת רובו, אבל אם הניחו כך ולא גמר את הקריעה – לא נטהר. ב'תוספות' שם ד"ה טלית, כתבו בשם רבינו־תם חידוש יותר מפליא. לדעתו כשקרע רובה נטהרה למפרע משעה שהתחיל לקורעה, ואם נגעה אז בטהרות לא נטמאו]. 89) כרב נחמן, שם קכג, א. 90) שהוטבלה בו ביום כדי לטהרה, וטרם שקעה השמש, ונשארה עליה טומאה קלה, שדיניה מבוארים בהל' אבות הטומאות. 91) שהמים מקלקלים את הטלית. 92) ואין אנו חוששים שמא לא יגמור. בספרי התלמוד שבידינו כתוב "וקרע לה רובה". ונראה שגירסת רבינו היתה: "וקרע לה כולה".

יום שלישי ו' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר העורות שמתטמאים במידרס ואותם שאינם מתטמאים. ודין עור הראוי להתטמא במידרס אם המחשבה מטמאתם. ודין אם אדם מטמא במידרס משכב או מרכב שאינו שלו. ודין כלי עור שנטמא במידרס הזב ושינהו לכלי אחר. ודין כלים שעיקר עשייתם לקבלה ולמשכב כאחד או לקבלה בלבד ונפחתו.

1 **א. אֵלּוּ עוֹרוֹת[2] מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחָשַׁב עָלָיו**
2 **לִשְׁטִיחָה[3]. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַמִּטּוֹת מִלְמַעְלָה[4]**
3 **לִישֵׁן עָלָיו. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַחֲמוֹר תַּחַת**
4 **הַמַּשָּׂאוֹי[5]. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין בָּעֶרֶס תַּחַת הַקָּטָן. וְעוֹר**
5 **הַפַּר וְעוֹר הַכֶּסֶת. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַשַּׁלְתָּן בְּעֵת**
6 **הָאֲכִילָה כְּדֵי שֶׁיִּפְּלוּ עָלָיו הַפֵּרוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
7 **נִשְׁעָן עָלָיו[6] בְּרַגְלוֹ. וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר נוֹפֵץ הַפִּשְׁתָּן[7] עָלָיו**
8 **בָּעֵת שֶׁנּוֹפֵץ, וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר הַחַמָּר עָלָיו, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ**
9 **הַסַּבָּל עַל כְּתֵפוֹ בָּעֵת שֶׁסּוֹבֵל, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ הָרוֹפֵא**
10 **עַל בִּרְכָּיו בָּעֵת שֶׁמְּפִיס הַשְּׁחִינִין[8]; מִפְּנֵי שֶׁכָּל**
11 **הָעוֹרוֹת הָאֵלּוּ יוֹשֵׁב עֲלֵיהֶן. וְעוֹר הַלֵּב שֶׁל קָטָן**
12 **שֶׁרִירוֹ יוֹרֵד עָלָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ[9] בְּגָדָיו, וְעוֹר**
13 **שֶׁעָשָׂאָהוּ לְנָתְנוֹ עַל לִבּוֹ בְּשָׁעַת הַקָּצִיר מִפְּנֵי הַשָּׁרָב,**
14 **וְעוֹר שֶׁלּוֹפְפִין[10] הַכְּסוּת בּוֹ, וְעוֹר הַתָּפוּר בְּתֶבֶה**
15 **שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הַבְּגָדִים; שֶׁכָּל אֵלּוּ מִתְכַּפְּכִין עֲלֵיהֶן[11]**
16 **וְנִשְׁעָנִין עֲלֵיהֶן.**

2) כלים פרק כ"ו משנה ה. 3) לשטוח אותו על הארץ ולשבת עליו. 4) על החבלים המחברים את דפנות המיטה. 5) להגן על עור החמור. ומטמא מידרס, מפני שלפעמים רוכב האדם עליו. 6) ואם כן הוא עשוי גם לתשמיש אדם. 7) החובט על הפשתן כדי להפיל את שיירי עצי הקנים הדבוקים בו. 8) פותח את המכות שהעלו מורסא. 9) יתלכלכו ויתקלקלו. 10) כורכים. 11) פירוש, אמנם אין יושבים עליהם מפני שהם מלוכלכים, ויש מהם שהם נקיים ונמנעים מלשבת עליהם כדי שלא יתלכלכו אבל לפעמים מהפכים אותם ויושבים על צידם השני.

17 **ב. כָּל הָעוֹרוֹת הַמִּתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס - אֵינָן מִתְטַמְּאִין**
18 **עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כַּשִּׁעוּר, חֲמִשָּׁה טְפָחִים עַל חֲמִשָּׁה**
19 **טְפָחִים. וְאֵלּוּ עוֹרוֹת שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר**
20 **שֶׁחוֹגֵר סוֹרֵק הַצֶּמֶר בָּעֵת שֶׁסּוֹרֵק, וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ**
21 **הַצֶּמֶר הַסָּרוּק[12], וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ הָאַרְגָּמָן[13], וְעוֹר**
22 **הַתּוֹפֵר שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָאַרְגָּמָן. וְכֻלָּן מִתְטַמְּאִין בִּשְׁאָר**
23 **טֻמְאוֹת[14].**

12) פירורי הצמר נדבקים בשני צידי הסינור והאורג נמנע מלשבת עליו, כדי שלא יעלו הפירורים על בגדיו וקשה להסירם. 13) אין יושבים על העור הזה, כדי שלא יעלה אבק וילכלך את הארגמן היקר. 14) ככל הכלים המיטמאים בין אם משתמשים בהם לישיבה ושכיבה ובין אין משתמשים.

24 **ג. עוֹר שֶׁעָשָׂאוֹ חִפּוּי לִכְלִים - טָהוֹר מִכְּלוּם[15]. עָשָׂאוֹ**
25 **חִפּוּי לְמִשְׁקֹלֶת - מְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת, שֶׁהֲרֵי**
26 **נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[16], וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[17].**

15) בתורת כהנים פרשת שמיני פרק ח הלכה ז דרשו מהכתוב שחיפויי כלים אינם מתטמאים (ראה למעלה פרק ד הלכה ד). 16) לקבל את המשקולת. בבבא הקודמת המדובר בעור שעשאו חיפוי קבוע לכלי, ועור לחיפוי משקולת עשוי לשמור על המשקולת, ומורידים אותו כשמשתמשים במשקולת. 17) אפילו יש בו חמישה טפחים.

27 **ד. עוֹר שֶׁעָשָׂאָהוּ לַעֲקֹב וּלְפָרְסָתוֹ[18]: אִם חוֹפֶה אֶת**
28 **רֹב הָרֶגֶל - מִתְטַמֵּא[19], וְאִם לָאו - טָהוֹר.**

18) החלק התחתון של הרגל. 19) גם בטומאת מידרס ככל נעל.

29 **ה. מִנְעָל שֶׁעַל הָאֻמּוּם[20], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא**
30 **לָבְשׁוֹ אָדָם - חֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁכְּבָר נִגְמְרָה**
31 **מְלַאכְתּוֹ[21].**

20) הדפוס שהנעל מתוחה עליו בשעת מלאכה. 21) נימוק זה מלמדנו, שאפילו לא הוסרה עדיין מן האימום מיטמאה. [בתוספתא שם הלכה ב: אמר רבי שמעון שזורי: "לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על מנעל שעל האימום שהוא טהור, על מה נחלקו? על שניטל מן האימום, שרבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין, מפני שאשה ננעלת בו ומחזירתו לאימום". פירוש, מחלוקתם היא כשניטלה מן האימום כדי לבחון את מידתה. חכמים מטמאים שהרי כבר נשמטה מן האימום ונגמרה כל מלאכתה ורבי אליעזר מטהר, מפני שהאשה נוטלת אותה מן האימום ומתכוונת להחזירה למקומה (נימוק זה נאמר לשיטת רבי אליעזר - מנחת ביכורים). וסובר רבינו שרבי שמעון שזורי חולק על התנא קמא ופסק כחכמים לפי דעת תנא קמא].

32 **ו. כָּל עוֹר הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[22] וְאֵינוֹ חָסֵר**

מְלָאכָה - הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתוּ[23], וְאִם חִשֵּׁב עָלָיו לְהִיוֹת עוֹר שֶׁלָּהֶן וְכֵיוָן בּוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וְאִם חָסֵר מְלָאכָה[24] - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ. חוּץ מִן הָעוֹר שֶׁמְּחַפִּין בּוֹ הַמֶּרְכָּב[25] מִפְּנֵי הָאָבָק, שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעוֹרוֹת בַּעַל הַבַּיִת[27]; אֲבָל עוֹרוֹת הָעַבָּדָן[28], שְׁפִתָּמָן לְמִכְירָה - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתָן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן מַעֲשֶׂה וְיִכְינֵם לְמִדְרָס[29].

22) פירוש, הראוי להשתמש בו כמידרס, כגון עור מעובד. 23) אם חישב עליו לתשמיש מידרס הרי הוא מקבל טומאת מידרס, ואף על פי שלא עשה בו כל מעשה מיוחד המכשירו לכך. 24) שאין בני אדם משתמשים בעור כזה למידרס לפני גמר המלאכה הזו. 25) מכסים בו את המרכבה. 26) חסר עוד הקצעה סביב סביב כדרכם של מוכרי עורות. והטעם, מפני שהרבה בני אדם משתמשים לחיפוי המרכב בעור שאינו מהוקצע. 27) שאין דרכו להקפיד כל כך על שיפור העורות. 28) מעבד עורות למכירה. 29) מפני שאין דרכו של אומן להוציא למכירה דברים שאינם מתוקנים כל צרכם.

ז. אֵין אָדָם מְטַמֵּא בְּמִדְרָס מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁאֵינָן שְׁלוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּבוֹ[30]. גָּזַל מִשְׁכָּב וְדָרַס עָלָיו בְּלֹא נְגִיעָה[31] - טָהוֹר; וְאִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[32] - טָמֵא. גָּנַב מִשְׁכָּב וְיָשַׁב עָלָיו - טָמֵא; שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, שֶׁאֵינָן יוֹדְעִים מִי גְּנָבוֹ[33]. וְאִם נוֹדַע שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - טָהוֹר. לְפִיכָךְ, גַּנָּב שֶׁגָּנַב עוֹר וְחִשֵּׁב עָלָיו לִשְׁכִּיבָה - מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת לוֹ וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; אֲבָל הַגַּזְלָן - אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת אֶלָּא אִם כֵּן נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

30) בתורה כתוב ואיש אשר יגע במשכבו. 31) כגון שמפסיק בינו ובין המידרס דבר שאינו מקבל טומאה כלל. מכאן שלדעת רבינו, נגיעת הזב מטמאה אפילו דבר שאינו שלו. 32) כשידוע לנו שנתייאשו ועל ידי זה קנה הגזלן את הגזילה והיא "משכבו", אבל כשלא שמענו מפי הבעלים דברי ייאוש - אנו מניחים שלא נתייאשו, מתוך תקווה שיוציאו את הגזילה מיד הגזלן שהוא מכיר אותו. 33) ולכן אין סיכויים להוציא מידו את הגניבה.

ח. עוֹר שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְהִתְחִיל לְקָרְעוֹ רְצוּעוֹת - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיְּמַעֲטֶנּוּ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה טְפָחִים.

ט. כָּל כְּלֵי עוֹר שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס הַזָּב וְשִׁנָּהוּ לִכְלֵי אַחֵר: אִם שִׁנָּהוּ מִפְּשׁוּט[34] לְפָשׁוּט - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[35]; שִׁנָּהוּ מִפָּשׁוּט לְמְקַבֵּל[36] וּמִמְקַבֵּל לְפָשׁוּט - טָהוֹר[37]. וּבְבֶגֶד - הַכֹּל טָמֵא[38]. כֵּיצַד? חֻמָּת[39] שֶׁעָשָׂאָהּ שָׁטִיחַ[40] וְשָׁטִיחַ שֶׁעָשָׂאָהוּ חֻמָּת - טָהוֹר[41]; אֲבָל חֻמָּת שֶׁנִּטְמְאָה מִדְרָס וַעֲשָׂאָהּ תּוֹרְמִיל[42] אוֹ תּוֹרְמִיל שֶׁעָשָׂאָהוּ חֻמָּת - הֲרֵי הֵן מִדְרָס כְּשֶׁהָיוּ[43].

34) מדבר שאין לו בית קיבול. 35) והוא הדין אם שינה ממקבל למקבל, כמו שיתבאר בסוף הלכה זו. 36) לדבר שיש לו בית קיבול. 37) שהכלי הראשון נפסד וכלי חדש נולד, שלא נטמא. 38) שכל תשמישי בגד דומים זה לזה. 39) נוד גדול. 40) קרעו והניחו על הקרקע לשבת עליו. 41) מפני ששינה מדבר המקבל לדבר שאינו מקבל. 42) ילקוט הרועים. 43) שהרי שניהם - החמת והתורמיל - עשויים לקבלה.

י. כַּר שֶׁל בֶּגֶד[44] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וַעֲשָׂאָהוּ סָדִין[45] אוֹ סָדִין שֶׁעֲשָׂאָהוּ כַּר אוֹ כֶּסֶת, בֶּגֶד שֶׁעֲשָׂאָהוּ מִטְפַּחַת אוֹ מִטְפַּחַת שֶׁעֲשָׂאָהּ כֶּסֶת - הֲרֵי הֵן מִדְרָס כְּשֶׁהָיוּ[46].

44) פירוש, של בד. מפני שיש כרים עשויים מעור, פירש רבינו שהמדובר בכר של בגד. 45) פרם את התפרים ומשתמש בו כסדין. 46) משום שתשמישם דומים.

יא. כֵּלִים שֶׁעִקֵּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה וּלְמִשְׁכָּב כְּאֶחָד, כְּגוֹן הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת[47] וְהַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין[48], אִם נִפְחֲתוּ[49], אַף עַל פִּי שֶׁטָּהֲרוּ מִלְּהִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל - הֲרֵי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס[50], שֶׁעֲדַיִן הֵן רְאוּיִין לְמִדְרָס. אֲבָל כֵּלִים שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה בִּלְבַד, כְּגוֹן הַחֻמָּת וְהַתּוֹרְמִיל[51], אִם הָיוּ גְּדוֹלִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין לִישֵׁב עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְיוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי גָּדְלָן - הֲרֵי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס כָּל זְמַן שֶׁהֵן שְׁלֵמִין. נִפְחֲתוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר עֲדַיִן לִישֵׁב עֲלֵיהֶן - אֵין מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס; שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה בִּלְבַד, וְהוֹאִיל וּבָטְלוּ מִלְּקַבֵּל[52] - טָהֲרוּ מִלְּהִתְטַמֵּא, לֹא בְּמִדְרָס וְלֹא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[53]. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּרָן וְיִהְיוּ רְאוּיִין לְמִדְרָס? הַחֻמָּת - שִׁבְעָה קַבִּין[54]. וְהַיַּלְקוּט - חֲמִשָּׁה. וְהַקִּלְסְתֵּר[55] שְׁתּוֹלִין בּוֹ הַשְּׁעוֹרִים בְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה[56] - אַרְבָּעָה. וְהַכְּרִיתִית[57] שֶׁמְּעָרִין בָּהּ הַמַּיִם - סְאָה. פָּחוֹת מִשִּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵינָן רְאוּיִין לְמִדְרָס, וְאֵין דֶּרֶךְ הָעָם לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן. נִפְחֲתוּ וְצָרַר[58] מְקוֹם הַפְּחָת[59] - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, וּכְאִלּוּ לֹא קָשַׁר מְקוֹם הַפְּחָת. וְכָל הַחֻמָּתוֹת שֶׁנִּפְחֲתוּ וּצְרָרָן - טְהוֹרוֹת[60], חוּץ מִשֶּׁל עֲרָבִיִּים, מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכָּן תָּמִיד לְצָרְרָן. וְחֻמַּת חֲלִילִין[61] - אֵין מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָס.

47) ממולאים צמר או דברים רכים אחרים. 48) שקים גדולים שאורזים בהם סחורות, המדובר בכלים של עור שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. 49) ואינם ראויים לקבל. 50) ומתוך כך מיטמאים גם בשאר טומאות מדבריהם, כמבואר למעלה פרק כ"ג הלכה א. 51) אמנם לפעמים יושבים עליהם ולכן מטמאים במידרס, אבל בעיקרם נעשו לקבלה בלבד. 52) ואינם ראויים לתשמיש

שלשמו נעשו. 53) מפני שבטלו לגמרי מתורת כלי. 54) אם היא יכולה לקבל שבעה קבים. הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. 55) שק קטן. 56) והיא אוכלת מתוכו. 57) שק של עור. 58) קשר. 59) וראויים לקבלה. 60) אין דרכם של בני אדם להשתמש בהם לקבלה. 61) כלי זמר עשוי מעור בתבנית נוד.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר פשוטי כלי עץ וכל הכלים המתטמאים במידרס.

1 **א. כָּל[2] פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ[3] הָעֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה אוֹ**
2 **לִשְׁכִּיבָה אוֹ לִרְכִיבָה - מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס[4]. כְּגוֹן**
3 **הַמִּטָּה וְהַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.**

2) 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ב. 3) שאין להם בית קיבול, ואינם מיטמאים מן התורה בטומאות אחרות. 4) ומתוך כך מיטמאים בשאר טומאות מדבריהם, בהתאם לכלל האמור (נדה מט, א) כל המטמא מדרס - מטמא מת (ראה למעלה פכ"ג ה"א).

4 **ב. הַמִּטָּה[5] וְהַסַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל מֵת[6], וְכִסֵּא שֶׁל כַּלָּה[7],**
5 **וּמַשְׁבֵּר[8] שֶׁל חָיָה[9], וְכִסֵּא שֶׁל כּוֹבֵס שֶׁכּוֹבְסִים[10] עָלָיו**
6 **אֶת הַכֵּלִים, וְכִסֵּא שֶׁל קָטָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם אַף עַל**
7 **פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח - כָּל אֵלּוּ מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס[11].**

5) כלים פכ"ג מ"ד. 6) המיוחדים למת. 7) כיסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. 8) כיסא שמושיבים עליו את הכורעת ללדת, והוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה לייעודו. 9) יולדת. 10) ה'תוספות יום טוב' גורס כאן "שכובש", ובמשנה עצמה הגירסא ש"כורם". ופירשו בשבת פח, ב שאוסף עליו הרבה כלים. 11) במשנתנו כתוב: "אמר ר' יוסי, אין בהן משום מושב" ואין חולק עליו, אולם בתוספתא כלים בבא בתרא פ"ב ה"ד, אמרו: "הכר והכסת של מת, ר' מאיר אומר אינן מטמאין מדרס, וחכמים אומרים מטמאים מדרס, מפני שהנשים יושבות עליהן ומבכות מתיהן". ופסק רבינו כחכמים. ובכסא של כלה, שנינו בסתם משנה (שם פכ"ב, ד): "כסא של כלה שניטל חיפוייו וכו' ובית־הלל מטהרין". ומשמע שאם לא ניטל החיפוי - טמא. ומשני דינים אלה הסיק רבינו, שכל המשנה היא דעת יחיד. גם לשון המשנה: "אמר ר' יוסי", מוכיחה שדעת יחיד היא, ורבים חולקים עליו.

8 **ג. כִּסֵּא שֶׁל בַּרְזֶל[12] שֶׁעוֹשִׁין בְּבֵית הַכִּסֵּא[13] וְהָעוֹר**
9 **נָתוּן עָלָיו[14] - הֲרֵי הוּא מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[15] וּבִשְׁאָר**
10 **טֻמְאוֹת. הִפְרִישׁ עוֹר הַמְחֻבָּר עַל הַבַּרְזֶל - הָעוֹר**
11 **מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[16], וְהַבַּרְזֶל מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[17]**
12 **אֲבָל לֹא בְּמִדְרָס[18].**

12) משנה שם פכ"ב, י. 13) לשבת עליו בשעת הצורך. כסא זה יש לו ארבע רגליים, ומחוברות למעלה במסגרת של ברזל צרה. 14) והאדם יושב על העור. ומובן שהעור מנוקב באמצעו. 15) העור והברזל, שהרי הם כלי אחד העשוי לישיבה. 16) מפני שהוא ראוי לישיבה גם כשהוא מופרש מן הברזל. 17) ככל פשוטי כלי מתכות. 18) אין אדם יושב על כלי כזה בלי חיפוי עור. ואפילו אם נטמא במדרס לפני שהפריש העור, פקעה טומאתו.

13 **ד. טְרַסְקָל[19] שֶׁל גְּמִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[20] הַמְחֻפֶּה בְּעוֹר[21] -**
14 **מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[22] וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת. הִפְרִישׁ הָעוֹר**
15 **מֵעָלָיו - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, אֲבָל הַטְּרַסְקָל טָהוֹר**
16 **מִכְּלוּם, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה כְּשִׁבְרֵי כֵלִים[23].**

19) סל קטן. 20) והדומה לו. הכוונה לדברים שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. 21) המדובר בסל ששוליו הם גמי, וקנים זקופים מחוברים לו בארבע זוויותיו, ועור מכסה את השוליים וגם מקיף את הקנים - ונוצר בית קיבול. 22) ראוי לשבת עליו כשמהפכים השוליים למעלה. 23) במצב כזה אינו ראוי לא לישיבה ולא לקבלה. [רבינו בפירושו למשנה כותב שאינו ראוי לישיבה מפני קטנותו. ולא ירדתי לעומק כוונתו. הלא אם הטרסקל קטן מחמשה טפחים, אינו מתטמא במדרס אפילו לפני שהפריש העור, משום שעור אינו מטמא בפחות משיעור זה? ובתפארת ישראל מפרש, כשהשוליים מכוסים עור, ראוי הסל לישיבה שהעור מחזקו, אבל כשהסיר את העור אי־אפשר לשבת עליו מפני חולשתו. ואולי גם רבינו התכוון לכך, והמתרגם מ'ערבית' לא דייק יפה, ובמקום "חולשתו" כתב "קטנותו"].

17 **ה. סַפְסָלִין[24] שֶׁמַּמְרְחָן[25] שִׁשְׁתֵּי רַגְלָיו שֶׁל עֵץ -**
18 **מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. הָיְתָה אַחַת שֶׁל עֵץ וְאַחַת שֶׁל שַׁיִשׁ**
19 **- אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

24) שם. 25) לשון המשנה: "ספסלין שבמרחץ, ושתי רגליו של עץ - טמא; אחת של עץ ואחת של אבן - טהור". ופירש רבינו שם, שדפי הספסלים עשויים משיש שאינו מקבל טומאה כלל. ומה שאמרו טמא, הכוונה לרגליים; ואם רגל אחת היא של שיש - טהורה גם השנייה "מפני שזה ספסל של שיש". התכוון לומר, שאפשר לשבת גם על ספסל שיש לו רק רגל אחת, ולכן יש כאן ספסל שלם בלי הרגל של עץ, שהיא רק מביאה יותר נוחיות ודינה כמשמשת, דבר שאינו מקבל טומאה. וזה מתאים לשיטתו לקמן פכ"ו ה"ג בניטל אחד מראשיו, ראה שם. ומזה יוצא, שספסל שכולו עץ ורגל אחת של אבן, טמא הספסל והרגל של עץ, שהרי יש כאן ספסל שלם של עץ, אולם למעלה בפ"ה הי"ב כתב בפירוש בספסל שכולו עץ מספיקה רגל אחת של אבן כדי לטהר את כולו, וגם כאן סתם ולא פירש שהכוונה לספסל של שיש, ומשמע שהכוונה לסתם ספסל העשוי מעץ. ברור איפוא, שרבינו חזר בו בחיבורו הגדול, כאן ובפ"ה, מפירושו במשנה.

20 **ו. נְסָרִים[26] שֶׁמַּמְרְחָן שֶׁשִּׁגְמָן[27] - אֵינָן מְקַבְּלִין**
21 **טֻמְאָה; שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהַלְּכוּ**
22 **הַמַּיִם תַּחְתֵּיהֶן.**

26) שם. 27) רבינו מפרש במשנה, שיגמן כמו שיעמם (מלשון שעם) "ונמשכו עד ששבו לוח אחד". וקשה להבין כוונתו. והר"ש מפרש שהחליקם, והם ראויים לישיבה. ולפעמים עומדים או יושבים עליהם כדי שלא יתלכלכו במי

הרחיצה. [מתקבל על הדעת ביאורו של בעל 'סדרי טהרות', שמי הרחיצה המלוכלכים נשפכים לחוץ דרך חריץ שבריצפה, והבלנים מכסים את החריץ בנסרים ועומדים עליהם, והמים עוברים תחת הנסרים].

1 **ז. הַבַּלְבַּלָה[28] וְהַסַּל שֶׁמִּלְאָן תֶּבֶן אוֹ מוֹכִין[29], אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁהִתְקִינָן לְיַשִּׁיבָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאַת מִדְרָס,**
3 **שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְיַשִּׁיבָה[30]. וְאִם סִרְגָּן[31] בְּגִמְי אוֹ**
4 **בְּמֻשְׁחָה עַל פִּיהֶן - מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס.**

28) שם. 29) חתיכות זעירות של צמר וכדומה. 30) מפני שהמוכין נופלים. ואע"פ שהוא חשב עליהם לישיבה - בטלה דעתו אצל כל אדם. 31) ארג כעין סבכה על פיהם, ואין המוכים נופלים.

5 **ח. קוֹרַת[32] בֵּית הַבַּד[33] שֶׁעָשָׂה רֹאשָׁהּ הָאֶחָד כִּסֵּא[34]**
6 **- אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: עֲמֹד**
7 **וְנַעֲשֶׂה מִלַּאכְתֵּנוּ[35]. אֲבָל אִם קָבַע אֶת הַכִּסֵּא[36] בְּקוֹרַת**
8 **בֵּית הַבַּד - הַכִּסֵּא מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[37], וְאִם דָּרַס הַזָּב**
9 **עַל הַקּוֹרָה - לֹא נִטְמָא הַכִּסֵּא. וְכֵן אִם קָבַע הַכִּסֵּא**
10 **בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה[38] אוֹ עָשָׂה רֹאשׁ הַקּוֹרָה הַגְּדוֹלָה**
11 **כִּסֵּא[39] - אֵין טָמֵא אֶלָּא מָקוֹם הַכִּסֵּא בִּלְבַד[40], וּשְׁאָר**
12 **הַקּוֹרָה טָהוֹר. וְכֵן הַדִּין[41] בְּכִסֵּא שֶׁקָּבָעוֹ בַּעֲרֵבָה,**
13 **שֶׁהוּא טָהוֹר[42].**

32) שם פ"כ מ"ג. 33) המקום שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם - נקרא "בית הבד". ו"קורת בית הבד" היא הקורה שמשתמשים בה לסחיטה. 34) חקק בקורה מקום ישיבה. 35) מלאכתה העיקרית של הקורה היא סחיטת הזיתים, ובשעה שהיא עושה מלאכתה זו, מוכרח האדם לעזוב את מקום הישיבה, וכאילו מצווים עליו לעמוד ממקומו כדי לעשות את המלאכה בקורה, ולכן אינה מיוחדת לישיבה (בכל מקום שאתה מוצא את המשפט "עמוד ונעשה מלאכתנו", תפרשו ככה). 36) לקח כסא המיטלטל וקבע אותו בראש הקורה. 37) אם ישב הזב על הכסא. הכסא היה מיוחד לישיבה לפני שקבעו בקורה, ולא ירדה ממנו תורת מדרס על-ידי קביעתו. 38) במשנה: "כלונס". 39) שחקק בה מקום ישיבה. 40) מלמדנו כאן שני דינים: א, שבקורה גדולה, מקום הישיבה טמא בניגוד לקורת בית הבד. והטעם, מפני שהקורה אינה מיוחדת למלאכה המונעת את הישיבה עליה; ב, רק מקום הישיבה בלבד מתטמא במדרס, אבל השאר טהור. 41) שם פרק כב, מ"ד. 42) פירוש, אינו חיבור לטומאה, ואם נגעה טומאה בעריבה - לא נטמא הכסא (כסף-משנה. ראה השלמות).

14 **ט. קְצָת הַקּוֹרָה[43] שֶׁמְּתַקֵּן הַמְסַתֵּת אֶת הָאֶבֶן לְיַשֵּׁב**
15 **עָלָיו[44] - הֲרֵי מָקוֹם יְשִׁיבָתוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וּמָקוֹם**
16 **יְשִׁיבָה[45] שֶׁאֲחוֹרֵי הַקָּרוֹן[46] - טָהוֹר, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא**
17 **יְשִׁיבַת צַעַר[47].**

43) שם מ"ח. 44) דרכם של סתתים לחוק מקום ישיבה בקצה הקורה שעליה הוא מסתת את האבנים, ויושב שם בשעת עבודתו. 45) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ד. 46) במרכבות של אנשים חשובים, יש מקום ישיבה קטן מאחורי הקרון, ולפעמים מושיבים עליו עבד או משרת. 47) הנסיעה מצערת את היושב במקום זה.

18 **י. רָאשֵׁי[48] כְּלוֹנָסוֹת[49] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן הָאֻמָּנִין וְשָׁפִין**
19 **אֶת הָאֲבָנִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - טְהוֹרִין. וְכֵן כִּפָּת[50] שֶׁל**
20 **תְּמָרָה[51] שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עָלָיו, אֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ טֶפַח[52] -**
21 **טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה כְּלִי. וְכֵן בּוּל[53] שֶׁל עֵץ, אַף עַל פִּי**
22 **שֶׁסְּרָקוֹ[54] וְכִרְכְּמוֹ[55] וַעֲשָׂאָהוּ פָּנִים[56] לַשַּׁעַר[57] וְכֵיוֹצֵא**
23 **בּוֹ - אֵינוֹ כְּלִי וְלֹא מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיַּחֲלֹק בּוֹ.**

48) שם פ"ב ה"א. 49) קורות גדולות. 50) חתיכת עץ עבה. 51) הוא-הדין לעץ מאילנות אחרים, אלא שבתוספתא הביאו מעשה שהיה בכופת של תמרה, ורבינו דרכו להשתמש בלשון המקור. 52) פחות מגובה טפח, אינו מטמא כלל במדרס (לקמן פכ"ו ה"ב). 53) משנה שם פכ"ב, ט. 54) עשה בו ציורים (ויש מפרשים צבעו אדום). 55) רגילים היו לצבוע את העצים בצבע דומה לגוון הכרכום. 56) חזית. 57) לקובעו בשער לנוי.

24 **יא. רָאשֵׁי כְּלוֹנָסוֹת[58] הַחֲקוּקִין[59], אִם חָקְקָן לְדַעַת[60]**
25 **- מְקַבְּלִין טֻמְאָה. מְצָאָן חֲקוּקִין, אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן[61]**
26 **- מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא[62]. וְאִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן**
27 **חֲרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אוֹ אָדָם שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ - טְהוֹרִין.**
28 **וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה**
29 **אֶלָּא בְּמַחֲשָׁבָה; שֶׁאֵין לְךָ מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא**
30 **מַחֲשֶׁבֶת בְּעָלִים[63] שֶׁהֵן בְּנֵי דֵעָה.**

58) תוספתא שם ה"ב. 59) חקוק בהם מקום ישיבה. 60) בכוונה לשבת עליהם. 61) להשתמש בהם לישיבה. 62) אם ישב עליהם הזב אחר שחישב. 63) ראה השלמות למעלה פכ"ד.

31 **יב. הָעוֹשֶׂה[64] כִּפָּה[65] מִן הַשְּׁאוֹר וְיִבְּשָׁהּ וְיִחֲדָהּ**
32 **לִישִׁיבָה - הֲרֵי בָּטְלָה מִתּוֹרַת אֹכֶל וּמִתְטַמְּאָה**
33 **בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי מְשַׁמֶּשֶׁת תַּשְׁמִישֵׁי הָעֵץ[66].**

64) פסחים מה, ב. 65) גוש גבוה. 66) ולפיכך, אף-על-פי שהיא ראויה עדיין לחמץ בה עיסה, אינה נידונה כאוכל - מפני שקבע לה תשמיש של כלי עץ. [בחולין קכט, א אמרו כששימש "מעשה עץ שימש", ומזה למדו ב'תוספות' פסחים שם ד"ה כופת, שהמדובר בראוי עדיין לאכילה].

34 **יג. מַחֲצֶלֶת[67] הַקָּשׁ[68] - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[69]; וְשֶׁל**
35 **קָנִים[70] וְשֶׁל חֶלֶף[71] - טְהוֹרָה[72], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה**
36 **לְמִדְרָס. וּשְׁאָר הַמַּחְצָלָאוֹת[73]: אִם עֲשָׂאָהּ לִשְׁכִּיבָה -**
37 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; עֲשָׂאָהּ לְסִכּוּךְ[74] - טְהוֹרָה. עֲשָׂאָהּ**
38 **סְתָם[75]: גְּדוֹלָה - סְתָמָהּ לְסִכּוּךְ, קְטַנָּה - סְתָמָהּ**
39 **לִשְׁכִּיבָה[76].**

67) כלים פי"ז מי"ז. 68) הקנה הארוך של תבואה. 69) אף-על-פי שאינה בת קיום לזמן ארוך. פסק כר' עקיבא, שהלכה כמותו נגד יחיד החולק עליו. וטעמו, מפני שהיא

יד. מַחְצֶלֶת[77] שֶׁעָשָׂה לָהּ קָנִים[78] לְאָרְכָּהּ[79] - טְמֵאָה מִדְרָס, שֶׁעַדַיִן רְאוּיָה לִשְׁכִיבָה[80]. עָשָׂאָהּ כְּמִין כִּי[81] - טְהוֹרָה. עָשָׂה לָהּ קָנִים לְרָחְבָּהּ, אִם אֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים - טְהוֹרָה[82]. נֶחְלְקָה לְרָחְבָּהּ[83] - עַדַיִן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[84]; לְאָרְכָּהּ: נִשְׁתַּיְּרוּ בָהּ שְׁלֹשָׁה מַעֲדַנִּים[85] שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים[86] - עֲדַיִן הִיא רְאוּיָה לְמִדְרָס וּמְתַטְמְאָה; פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרָה. וְכֵן אִם הִתִּיר רָאשֵׁי מַעֲדַנִּים - טְהוֹרָה[87]. וְאַף טֻמְאַת מִדְרָס[88] לֹא תְקַבֵּל הַמַּחְצֶלֶת עַד שֶׁתְּגַמֵּר מְלַאכְתָּהּ[89] וְתִתְקַנֵּב[90], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[91].

77) שם פ"כ מ"ז. 78) שקשה לשכב עליהם. 79) מחצלת רגילה - רחבה כקומת איש, וארכה יותר משיעור זה, ודרך אורגי מחצלאות להכניס קנים לרוחב המחצלאות כדי לחזקן, ומרחיקים ארבעה טפחים בין קנה לקנה, ואפשר לו לאדם לשכב בין שני קנים. ואם נתן קנים לאורך המחצלת, נחלקו תנא־קמא וחכמים במשנתנו, תנא־קמא מטהר וחכמים מטמאים, ופסק רבינו כרבים. 80) מפני שאפשר לשכב לארכה של המחצלת (תפארת ישראל). 81) אות יוונית. רבו הפירושים בתמונת אות זו. ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'תפארת ישראל' שהכוונה לאות "כי" (כ רפויה) מאותיות היווניות הגדולות (באלפא ביתא היוונית יש שני סוגי אותיות - גדולות וקטנות - ותמונתן שונה) שתמונה כאות X הרומאית. במשנה אמרו, שכמין 'כי' הכל מודים שהיא טהורה, שהרי הקנים פוגעים בכל ארכו ורחבו של השוכב. 82) מקום שכיבה הוא ארבעה טפחים, ואם אין שיעור כזה בין קנה לקנה, מונח גוף השוכב על הקנה הקשה. 83) נשברו הקנים. 84) מפני שאפשר לשכב עליה בין הקנים המרוחקים זה מזה כשיעור שכיבה וישיבה. במשנה אמרו: "ר' יהודה מטהר", ומזה דייק רבינו שחכמים חולקים עליו. [ראה תוספתא כלים, בבא מציעא פי"א ה"ח, ויש בה גירסאות שונות, ואין זה מן הנמנע שרבינו גורס שם "לרחבה - טמאה". עיין שם בהגהות הגר"א]. 85) קשרים. [רבינו בפירושו למשנה אומר, שכך יש לפרש גם את הכתוב בשמואל־א טו, לב: וילך אליו אגג מעדנות"]. אורגי מחצלאות שוזרים בתחילה את העשבים, ועושים כעין חבלים ארוכים, וסוגרים אחר־כך את המחצלאות מאותם החבלים. כשגומרים את הסריגה - קושרים את ראשי החבלים זה בזה בראש ארכה של המחצלת ובסופה, ומרחיקים שני טפחים בין קשר לקשר. 86) כאורך גופו של אדם בינוני, בלי הראש והרגליים. 87) מפני שכל הסריגה תתפרק. 88) כאן מתחיל דין חדש. 89) הכוונה עד שיקשור את המעדנים. [דין זה מבואר בתוספתא המובאת למעלה בקשר עם דיני שבירת המחצלת, ולכן מביאו רבינו כאן]. 90) צ"ל ותתקנב. פירוש, שיחתוך את הקצוות הבולטות מן הסריגה. 91) למעלה פ"ה ה"א.

טו. תֵּבָה[92] שֶׁפִּתְחָהּ מִלְמַעְלָה - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵישֵׁב עָלֶיהָ, וּמְקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת[93]. פִּתְחָהּ מִצִּדָּהּ - טְמֵאָה בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת.

92) שם פי"ט, מ"ט. 93) מפני שיש לה בית קיבול.

טז. עֲגָלָה[94] שֶׁל קָטָן[95] - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלֶיהָ[96].

94) משנה ביצה כג, ב. 95) שמשחק בו ילד קטן, או שמתלמד בו ללכת (תוספות שם ד"ה עגלה). 96) ונשען מטמא כיושב, כמבואר בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א.

יז. מַקֵּל[97] שֶׁל זְקֵנִים - טָהוֹר מִכְּלוּם, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְסַיֵּעַ[98].

97) שבת סו, א. 98) וסיוע אינו שעינה ממש.

יח. סַנְדָּל[99] שֶׁל סַיָּדִין[100], וְהוּא סַנְדָּל שֶׁל עֵץ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[101], מִפְּנֵי שֶׁהַסַּיָּד פְּעָמִים מְטַיֵּל בּוֹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ.

99) עדיות פ"ג מ"ח. 100) מוכרי סיד. נועלים סנדלי עץ כשהם מטפלים בסיד השורף את העור. 101) אף־על־פי שאין נועלים אותו להליכה. פסק כר' עקיבא, שגם ר' מאיר (גמרא שבת שם) סובר כמותו.

יט. קַב[102] שֶׁל קִטְעָה[103] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל כְּתִיתִין[104] - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת מִפְּנֵי בֵּית קִבּוּלוֹ[105]; וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלָיו[106].

102) משנה שם. 103) שנקטע חלק מרגלו, עושים תבנית רגל מעץ, וקושרים אותה לגופו, והוא משעין עליה את חלק הרגל שנשאר. 104) חלקי בשר הרגל (רבינו בפירושו למשנה שם. ורש"י מפרש שנותנים מוכין רכים בבית הקיבול, כדי שלא תינזק הרגל מהעץ הקשה). 105) ואין לו דין פשוטי כלי עץ. 106) כל כובד גופו נשען עליו, ואינו דומה למקל.

כ. וְאֵלּוּ[107] טְמֵאִין מִשּׁוּם מֶרְכָּב[108]:

107) כלים פכ"ג מ"ב. 108) טומאת מרכב, קלה מטומאת משכב ומושב: הנושא את המשכב (או המושב), וכן הנוגע בו מטמא אדם וכלים כל זמן שלא פירש הטומאה, אבל המרכב הנוגע בו אינו מטמא אדם וכלים אלא הנושאו בלבד (רבינו בהלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו הלכה ב). ומונה רבינו כאן כמה דברים שמטמאים טומאת מרכב בלבד.

מַרְדַּעַת שֶׁל חֲמוֹר, וְטַפִּיטָן שֶׁל סוּס[109], וְכַר הַגָּמָל,

וְאֶפֶף שֶׁל נָאָקָה[110], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַלּוּחוֹת[111] שְׁמַנִּיחִין עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין עָלָיו הַמַּשׂאוֹי[112] - טְהוֹרוֹת[113]; וְאִם הָיְתָה רְאוּיָה לְמֶרְכָּב - טְמֵאָה.

109) שהרוכב משעין עליו את רגליו. הוצרך להשמיענו דין זה, שלכאורה הוא פשוט מאוד, מפני שבמשנה חולק ר' יוסי ואומר, שטפיטן של סוס דינו כמושב, מפני שהנאבקים במשחק מלחמתי, דרכם לעמוד עליהם בזמן המאבק, וכל דבר שעומדים עליו שלא בצורת רכיבה - דינו כמושב. ורבינו פסק כחכמים. 110) גמל לבן שהוא מטבעו תקיף, וקשה להשתלט עליו ועושים לו אוכף חזק. [רבינו מפרש מה שאמרו במשנה: "אוכף של נאקה טמא" - פירוש, טמא מושב - הוא המשך דברי ר' יוסי, אבל חכמים חולקים עליו]. 111) של עץ. 112) ולפעמים יושב עליו הנוהג בחמור. 113) מפני שעיקרם בשביל החמור להקל עליו, אינם מקבלים טומאה כלל.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר כלי עץ הראוי למידרס וקבעו בכותל בתוך הבנין. ודין ספסל שנטל אחד מראשיו ושידה שנטל העליון שלה. ודין תיבה שנפחתה מצידה ועריבה של עץ שמגבלים בה טיט הבנין או לשים בה בצק. ודין אם מחשבה מועילה בעריבה גדולה שנפחתה. ודין מיטה שהיתה טמאה מידרס וניטלה קצרה ושתי כרעיים וכו'.

א. כְּלֵי עֵץ[2] הָרָאוּי לְמִדְרָס שֶׁקְּבָעוֹ בַּכֹּתֶל[3] בְּתוֹךְ הַבִּנְיָן: קְבָעוֹ בַּכֹּתֶל וְלֹא בָּנָה עַל גַּבָּיו[4] אוֹ בָּנָה עַל גַּבָּיו וְלֹא קְבָעוֹ - עֲדַיִן מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[5] כְּשֶׁהָיָה[6]; קְבָעוֹ בְּמַסְמְרִים וּבָנָה עָלָיו - טָהוֹר[7]. וְכֵן מַפָּץ שֶׁנְּתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַקּוֹרוֹת[8]: קְבָעוֹ וְלֹא נָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה אוֹ שֶׁנָּתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה וְלֹא קְבָעוֹ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; קְבָעוֹ וְנָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה - טָהוֹר.

2) כלים פ"כ מ"ה. 3) במסמרים. 4) לא נתן עליו לבנים וסיד או טיט. 5) הכלי לא נעשה חלק מהבנין אם לא עשה שני הדברים האלה: קביעה במסמרים ובנין על גביו. 6) ואם ישב הזב על גבי הלבנים והטיט שעל הכלי שלא נקבע במסמרים הרי הוא טמא מידרס, אף־על־פי שהבנין מפסיק בינו ובין הכלי. 7) שהמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה. 8) הבנאים מניחים קורות מכותל לכותל, ובין קורה לקורה מניחים קרשים ומפצים ונותנים עליהם טיט ואבנים. שטח זה שבין הקורות נקרא "מעזיבה".

ב. סַפְסָל[9] שֶׁנִּטַּל אֶחָד מֵרֹאשָׁיו[10] - עֲדַיִן הוּא רָאוּי לְמִדְרָס. נִטַּל הַשֵּׁנִי - טָהוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[11].

9) שם פכ"ב מ"ג. 10) הספסל הוא קרש ארוך, ושני קרשים קטנים קבועים בשני צדדיו, קרש מזה וקרש מזה והם רגלי הספסל, ואם ניטל אחד משתי הרגליים האלה, ראוי הוא עדיין לשבת עליו, ולפיכך הוא מתטמא במידרס הזב (ראה למעלה פכ"ה ה"ה). [במשנתנו הגירסא: "טהור", וברור שלרבינו גירסא אחרת]. 11) קרש שגובהו טפח, ראוי לישיבה.

ג. כִּסֵּא[12] שֶׁל כַּלָּה[13] שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו[14] - טָהוֹר. וְאִם לֹא הָיוּ[15] חִפּוּיָיו יוֹצְאִים[16] וְנִטְּלוּ - עֲדַיִן הוּא רָאוּי לְמִדְרָס, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ[17] לִהְיוֹת מַטֶּהוּ עַל צִדּוֹ[18] וְיוֹשֵׁב עָלָיו.

12) שם מ"ד. 13) כסא מיוחד להושיב עליו את הכלה ביום חופתה. לכיסא זה ריפוד מיוחד במקום המושב או טבלא של שיש, וריפוד זה נקרא במשנה "חיפוי". 14) מפני שאינו ראוי למלאכתו, ואין דרכם של בני אדם – חוץ לכלה – לשבת עליו והרי הוא כאילו נשבר. 15) דין זה נאמר במשנה ה בכיסא רגיל ולא בשל כלה (ראה פירוש רבינו שם), ונראה שגם בדברי רבינו כאן מדובר בכיסא פשוט. ופירוש הדברים: ארבע רגלי הכיסא מחוברות זו לזו בארבע קרשים קטנים, ועליהם מונח מושב מורכב משלושה קרשים והם נקראים "חיפויים". 16) קרשי המושב אינם בולטים, מחוץ למסגרת, שעליה הם נשענים. 17) רגיל הוא לעשות כך אפילו כשהחיפויים קיימים. 18) מניח את הכיסא על אחד מקרשי המסגרת. דקדק רבינו וכתב "שכן דרכו" (וכן כתוב גם במשנה), כי אלמלא דרכו בכך כשהכיסא שלם, הרי זה שניטל חיפוייו היה כלי שבור, שאינו ראוי למלאכתו ולא היה מיטמא במידרס [נראה שכל דין זה מקומו הנכון בסוף הלכה ד, ונשתרבב לכאן בטעות].

ד. כִּסֵּא[19] שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו[20] וַעֲדַיִן הוּא רָאוּי לִישִׁיבָה[21] - מִתְטַמֵּא. נִטְּלוּ שְׁנַיִם מֵחִפּוּיָיו זֶה בְּצַד זֶה - טָהוֹר[22].

19) שם מ"ו. 20) מדובר בחיפויים יוצאים מחוץ למסגרת, ואי אפשר לשבת על הכיסא כשהוא מוטה. 21) כגון שניטל הקרש האמצעי של המושב או השניים החיצוניים. 22) כחכמים במשנה, שם.

ה. שִׁדָּה[23] שֶׁנִּטַּל הָעֶלְיוֹן[24] שֶׁלָּהּ - טְמֵאָה מִפְּנֵי הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהוּא רָאוּי לְמִדְרָס; נִטַּל הַתַּחְתּוֹן - טְמֵאָה מִפְּנֵי הָעֶלְיוֹן; נִטְּלוּ שְׁתֵּיהֶן - חֲרֵי הַדַּפִּין[25] טְהוֹרִין.

23) שם מ"ח. ברור שרבינו כאן מפרש ששידה היא מרכבה כפירוש רש"י (שבת מד, ב ובקהלת ב, ח), ויש בה שני מקומות ישיבה זה תחת זה. [בפירושו למשנה כתב ששידה היא ארון, שיש לו בית קיבול בעליונה ובית קיבול בתחתונה (לפי תרגום דיהרנבורג), אולם כאן אי־אפשר לפרש כך, שהרי כתב מתטמאה במידרס, וארון אין לו דין מידרס]. 24) הכיסא העליון. 25) כותלי השידה (ראה השלמות).

ו. תֵּבָה[26] שֶׁנִּפְחֲתָה מִצִּדָּהּ[27] - מִתְטַמֵּאָה בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת[28], מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיָה אַף לִישִׁיבָה[29] וְהַכֹּל יוֹשְׁבִין עָלֶיהָ. נִפְחֲתָה מִלְּמַעְלָה[30] - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לִישִׁיבָה, וּמִתְטַמֵּאָה

1 בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, שֶׁעֲדַיִן הִיא מְקַבֶּלֶת. נִפְחֲתָה
2 מִלְמַטָּה[31] - טְהוֹרָה מִכָּל טֻמְאוֹת[32], אַף עַל פִּי
3 שֶׁאֶפְשָׁר לֵישֵׁב עָלֶיהָ כְּכִסֵּא; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר מַעֲשֶׂיהָ
4 לְקַבָּלָה[33], וּכְבָר בָּטַל הָעִקָּר. וְהַמְּגוֹרוֹת[34] שֶׁלָּהּ -
5 מִתְטַמְּאוֹת[35] וְאֵינָן חִבּוּר לָהּ[36]. וְכֵן[37] מַשְׁפֶּלֶת[38]
6 שֶׁנִּפְחֲתָה[39] מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים[40], אַף עַל פִּי שֶׁרְאוּיָה
7 לְמִדְרָס[41] - הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה מִכֻּלּוֹם; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר
8 מַעֲשֶׂיהָ לְקַבָּלָה, וְהוֹאִיל וּבָטַל הָעִקָּר - בָּטְלָה
9 הַטְּפֵלָה[42].

26) שם פי"ט מ"ט. 27) נשבר אחד מדפנותיה הצדדיים. 28) שהרי היא ראוייה עדיין לקבלה. 29) נימוק לטומאת מידרס. 30) הדופן העליון נשבר. 31) שוליה נשברו, ואינה ראויה לקבל. 32) אפילו מטומאת מידרס שנוהגת גם בדברים שאין להם בית קיבול. 33) תשמישה העיקרי היא לקבל חפצים ופירות, ולצורך זה עשו אותה, ובית קיבולה עושה אותה כלי ראוי לקבל טומאת מת ושרץ, ומפני שלפעמים יושבים עליה – מיטמאה גם במידרס, אבל כשאינה ראויה לקבל, יצאה לגמרי מתורת כלי ובטלה הכשרתה לקבל טומאת מת ושרץ, ומתוך כך בטלה גם הכשרתה לטומאת מידרס שבאה לה כטפילה. פסק כחכמים במשנה, שם. 34) אם היו מגירות בתיבה, שאפשר להוציאן (ראה למעלה פ"ג ה"ו). 35) אף־על־פי שהתיבה נפחתה מלמטה. והטעם, מפני שיש להן בית קיבול משלהן – נידונות ככלים בפני עצמם. 36) אפילו לא נפחתה התיבה כלל, והיא מקבלת טומאה - אין המגירות מתטמאות כשנגע אב הטומאה בתיבה, ואם נגעה טומאה כזו במגירה לא נטמאה התיבה. 37) שם מ"ו. 38) סל גדול עשוי להוליך בו זבל, ויש לו מקום ישיבה בשביל הנהג. [יש מפרשים שפיתחה מן הצד]. 39) נשברו שוליה. 40) כשיעורה לטהרה (ראה למעלה פ"ו ה"ב). 41) יותר מתיבה שנפחתה מלמטה, שהרי נשאר בה מקום נוח לישיבה. 42) כדעת חכמים במשנה, שאפילו אם נשאר מקום לישיבה בטלה טומאת מידרס, מפני שהמשפלת נעשתה להולכת זבל ולא לישיבה. [ונראה, שאם ייחדה לישיבה אחר שנפחתה, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא ככל פשוטי כלי עץ].

10 ז. עֲרֵבָה[43] שֶׁל עֵץ שֶׁמְּגַבְּלִין[44] בָּהּ הַבִּנְיָן[45] אוֹ אֶת
11 הַגִּפְסִים, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת - אֵינָהּ
12 מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס[46]. וְשָׁלְשִׁין בָּהּ אֶת הַבָּצֵק,
13 שֶׁמַּחֲזֶקֶת מִשְׁנֵי לֻגִּין[47] וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין[48], שֶׁנִּסְדָּקָה
14 עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִרְחֹץ בָּהּ רַגְלוֹ אַחַת מִפְּנֵי הַסֶּדֶק[49]
15 - הֲרֵי זוֹ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס; שֶׁסְּתָמָהּ[50] שֶׁכּוֹפְתָהּ[51]
16 וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ לְפִי גָּדְלָהּ וְסֶדֶק שֶׁלָּהּ. הִנִּיחָהּ
17 בַּגִּגְשָׁמִים[52] עַד שֶׁנִּתְפְּחָה וְנִסְתַּם הַסֶּדֶק - אֵינָהּ
18 מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי הִיא רְאוּיָה לָלוּשׁ בָּהּ
19 וּתְחִלַּת מַעֲשֶׂיהָ לָלוּשׁ בָּהּ[53], וּמְקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת.
20 חָזַר וְהִנִּיחָהּ בְּקָרִים[54] וְנִפְתַּח הַסֶּדֶק - חֲזָרָה לְקַבֵּל
21 טֻמְאַת מִדְרָס[55], וּטְהוֹרָה מִשְּׁאָר טֻמְאוֹת.

43) שם פ"כ מ"ב. 44) מערבבים. 45) הטיט והחול לצורך הבניין. 46) אין דרכם של בני אדם לשבת או לעמוד בעריבה כזו, מפני הלכלוך. 47) תוספתא, כלים בבא־מציעא פי"א ה"א. 48) הקב מחזיק ששה לוגין. 49) שהמים יוצאים מהר דרך הסדק. ומדובר, כשהיא עדיין מקבלת רימונים ומטמאה בשאר טומאות. 50) כלומר, מתחילה היא עומדת לכך, שאם תיסדק ישתמשו בה לישיבה. תיבה נוספת זו נאמרה, כדי לתרץ תמיהת האחרונים, למה לא אמרו בזה "בטל העיקר בטלה הטפילה" כמו בהלכה הקודמת (ראה 'תוספות חדשים' למשנתנו). 51) הופכה על פיה. ואם אינה מחזיקה שני לוגין - דינה ככלי בית, שטהרתם במוציא זיתים, מפני שאין משתמשים בה לרחיצת רגליים. 52) משנה, שם. 53) ואם אדם יושב על עריבה ראוייה ללישה, אומרים לו: "עמוד ונעשה מלאכתנו". 54) צ"ל "בקדים", וכן הגירסא במשנה. ופירש רבינו שם שהניחה ברוח מזרחית וייבשה את העריבה, ומתוך כך נפתח הסדק. 55) בתוספתא שם, אמר רבי יוסי: מטמאת ומיטהרת אפילו עשר פעמים ביום.

22 ח. עֲרֵבָה[56] גְּדוֹלָה[57] שֶׁהִיא יָתֵר עַל תִּשְׁעָה קַבִּין
23 שֶׁנִּפְחֲתָה מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים[58] וְהֶכִינָהּ[59] לִישִׁיבָה - הֲרֵי
24 זוֹ טְהוֹרָה אַף מִטֻּמְאַת מִדְרָס עַד שֶׁיַּקְצִיעַ[60]; שֶׁאֵין
25 הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בַּעֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְחֲתָה עַד
26 שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה[61]. עֲשָׂאָהּ[62] אֲבוּס לִבְהֵמָה[63], אַף
27 עַל פִּי שֶׁקִּבָּעָהּ בַּכֹּתֶל - טְמֵאָה[64] בְּכָל הַטֻּמְאוֹת[65].

56) שם מ"ד. 57) למעלה מתשעה קבים. 58) ויצאה מתורת כלי מפני שאינה ראויה לקבל. 59) במחשבה או בדיבור. 60) יחתוך את הקצוות, כדי שתהיה נוחה לישיבה. 61) דעת חכמים במשנתנו. 62) לעריבה גדולה שנפחתה ('תפארת ישראל' במשנתנו). 63) והתקינה לכך על־ידי מעשה. 64) אבוס משמש להניח בו חבילות קש ועשבים, ולפיכך חזרה לקבל טומאה אף־על־פי שניקבה במוציא רימון. 65) פירוש, בכל שאר הטומאות אבל לא במידרס, שהרי איבוס הקבוע בכותל אינו ראוי לישיבה או לשכיבה. ולמה אינו נידון כמחובר לקרקע שאינו מקבל טומאה? מפני שלא נעשה מתחילתו לקביעה בקרקע וגם אינו משמש את הקרקע, שהרי אינו חלק של הבנין ואפשר להשתמש באבוס שאינו מחובר לכותל ('ברטנורא' ו'תפארת ישראל' שם).

28 ט. מִטָּה[66] שֶׁנִּטְלוּ[67] שְׁתֵּי אֲרֻכּוֹת[68] שֶׁלָּהּ אַחַר
29 שֶׁנִּטְמְאוּ וְעָשָׂה לָהּ אֲרֻכּוֹת חֲדָשׁוֹת וְלֹא שִׁנָּה אֶת
30 הַנְּקָבִים[69] וְנִשְׁבְּרוּ הַחֲדָשׁוֹת[70] - עֲדַיִן הִיא
31 בְּטֻמְאָתָהּ[71]; נִשְׁתַּבְּרוּ הַיְשָׁנוֹת - טְהוֹרָה, שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ
32 אַחַר הַיְשָׁנוֹת.

66) שם פי"ט מ"ו. 67) ולא נשברו. 68) שני הדפנות הארוכים הנמשכים ממראשותי המיטה עד למרגלותיה. 69) חריצי לשונות המיטה שהארוכות תחובות בהם (ראה למעלה פ"ד ה"ב תיאור מלא של תבנית המיטה). 70) פירוש, אפילו נשברו. 71) מפני שהישנות קיימות,

ואפשר להחזירן בנקל למקומן הראשון ללא כל שינוי – לא פקעה טומאתה של המיטה. והוא־הדין כשלא עשה לה חדשות, תורת מיטה עליה, ונקט "עשה חדשות" לרבותא, שלא תחשוב שעשיית החדשות מוכיחה שאין בדעתו כלל להחזיר את הישנות למקומן ('סדרי טהרות').

י. מִטָּה[72] שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס[73] וְנִטְלָה קְצָרָה[74] וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם[75] - עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ, שֶׁעֲדַיִן צוּרַת הַמִּטָּה עוֹמֶדֶת[76]; נִטְלָה אֲרֻכָּה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם[77] - טְהוֹרָה[78].

72) שם פי"ח מ"ה. 73) הוא־הדין בטומאות אחרות, ונקט מידרס מפני שמיטה רגילה להיטמא טומאת מידרס על־ידי ישיבת אשה נדה. 74) הדופן שמצד הראש או מצד הרגליים. 75) שתי כרעי המיטה שמשני צידיה. 76) ואפשר לשכב עליה, אמנם באופן לא נוח כל־כך. 77) שמצידיה. 78) אי־אפשר לשכב על מיטה משופעת לכל אורכה (ראה הי"ג). ואם החזיר למקומם את החלקים שניטלו – חזרה הטומאה ('תפארת ישראל').

יא. קָצַץ[79] שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת[80] שֶׁל מִטָּה בַּאֲלַכְסוֹן[81], אוֹ שֶׁקָּצַץ שְׁתֵּי כְּרָעַיִם טֶפַח עַל טֶפַח[82] בַּאֲלַכְסוֹן, אוֹ שֶׁמְּעָטָן[83] פָּחוֹת מִטֶּפַח[84] - הֲרֵי זוֹ נִשְׁבָּרָה וּטְהוֹרָה. נִשְׁבְּרָה אֲרֻכָּה[85] וְתִקְּנָהּ - עֲדַיִן הִיא אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה[86]; נִשְׁבְּרָה הָאֲרֻכָּה הַשְּׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ[87] - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס[88], אֲבָל טְמֵאָה מַגַּע מִדְרָס[89]. לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַשְּׁנִיָּה - טְהוֹרָה[90].

79) שם. 80) העצים שבארבע זוויות המיטה שראשי הארוכות והקצרות תחובים בחריצים שבהם. 81) הארוכות והקצרות מחוברות בצורת מרובע, וקצץ את שתי הלשונות שבראשי אלכסון המרובע, כגון מזרחית־דרומית ומערבית־צפונית, ומתוך כך נתפרקה המיטה לשני חלקים ובכל חלק ארוכה וקצרה. 82) הגר"א בהגהותיו למשנה, מוחק את המלים "טפח על טפח", ומסתבר שגם בדבריו רבינו כאן יש למוחקן לפי דעתו. וכן הוא גורס בתוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ה ה"ב. [במשניות שנדפסו בששה סדרי משנה, הכניסו: "טפח על טפח", ובמשנה שנספחה למסכת נדה, הוצאו מילים אלו]. 83) את כל ארבעת הכרעיים. 84) קצץ חלק מן הכרעיים והשאיר פחות מטפח בגובהן, והמיטה מונחת פחות מטפח מעל גבי הקרקע. רבינו בפירושו למשנה מבאר, שהמילים "פחות מטפח" נמשכות גם לדין קצץ שתי כרעיים באלכסון. ולמה צריך להשמיענו שקצץ ארבע כרעיים טהורה, אחר שהודיע כבר שקצץ שתיים – טהורה? מפני שאפשר לומר שאם כל הרגליים שוות – המיטה אינה מתנודדת וראוייה יותר לשכיבה ממיטה ששתי רגליה באלכסון האחד קצרות יותר מאלו שבאלכסון השני. 85) שם, מ"ו. 86) אפשר להשעין המיטה לכותל. 87) מדובר במיטה טמאה מידרס. 88) ואע"פ שהשנייה נשברה אחר תיקון הראשונה. והטעם, מפני ששבירת שתי הארוכות מבטלת את המיטה שנטמאה, וזו המתוקנת פנים חדשות היא, ומיטה זו לא נטמאה טומאת מידרס (ראה שבת קיב, ב). 89) ככל דבר הנוגע במידרס שנעשה ראשון לטומאה. וטעמו של דבר: הארוכה המתוקנת הראשונה נגעה במיטה הטמאה מידרס, וקיבלה טומאת מגע שלא פקעה ממנה כשנשברה ארוכה שנייה, מפני שטומאה זו באה לה מחמת עצמה, וטומאתה זו מתפשטת על כל המיטה המחוברת לה (דינים דומים תמצא למעלה, בפ"ז הי"ב, ובפכ"א הלכות ט־י). 90) לגמרי, ואין עליה טומאת מגע מידרס אפילו אחר שתיקנה, שאין התיקון מועיל להחזירה לטומאתה, מפני שמיטה חדשה באה לכאן, כמו שביארנו למעלה.

יב. מִטָּה[91] שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס אוֹ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, וְנִגְנַב חֵצְיָהּ אוֹ אָבַד חֵצְיָהּ אוֹ שֶׁחָלְקוּהָ אַחִין[92] אוֹ שֶׁחָתְכָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[93], שֶׁהֲרֵי זוֹ כִּכְלִי שֶׁנִּשְׁבָּר[94]. הֶחֱזִירוּהָ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא[95]. הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְמִי שֶׁעָשָׂה כְּלִי אֶחָד מִשִּׁבְרֵי כֵּלִים שֶׁנִּטְמָא, שֶׁהוּא טָהוֹר[96] וּמְקַבֵּל טֻמְאָה לְהַבָּא.

91) שם מ"ט. 92) שנפלה להם בירושה. 93) אפילו אם נשארו ארוכה ושתי כרעיים, פקעה טומאתה הישנה. 94) ואין זה דומה לדין שבה"ט, כי במקרים שאנו דנים בהם כאן אין הדבר מתקבל על הדעת שיוחזרו החלקים החסרים למקומם. 95) טומאה ראשונה פקעה כשנחלקה המיטה, ואחר שחזר והשלימה נידונית כמיטה חדשה שלא נטמאה מעולם. ואין זה דומה לניטלו שבהלכה י, מפני שכאן לא העלה על דעתו שיוחזרו, ולפיכך בטלה מתורת כלי. ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שהרי זו ככלי שבור". 96) חוץ לכלי מתכות (ראה למעלה פ"ב ה"א).

יג. מִטָּה[97] שֶׁנִּפְרְקוּ אִיבְרֶיהָ, אִם נִשְׁבְּרָה[98] אֲרֻכָּה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם אוֹ קְצָרָה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְטַמְּאִין[99], מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְסָמְכָן בַּכֹּתֶל וְלִישֵׁן עֲלֵיהֶן[100].

97) שם. 98) ה'חזון איש' גורס: נשארה. 99) החלקים השלמים שנשארו, שהם קצרה ושתי כרעיים או ארוכה ושתי כרעיים – מקבלים טומאה. 100) סוכה טז, א. [למעלה בהלכה י מדובר במיטה טמאה. ואמרנו, שאם נשברה ארוכה ושתי כרעיים נטהרה, מפני שאין לה צורת מיטה, ואם יסמכה בכותל תהיה מיטה חדשה, וכאן אנו דנים על קבלת טומאה מכאן ולהבא, ומיטה חדשה זו מקבלת טומאה לדעת חכמים במשנתנו, ופסק כמותם. ונראה שמדובר בחישב עליה לסומכה בכותל] (ראה ראב"ד וכסף־משנה)

יד. מִטָּה[101] שֶׁנִּטְמְאַת כֻּלָּהּ[102], אִם הִטְבִּילָהּ אֵיבָרִים אֵיבָרִים[103] - טְהוֹרָה[104].

101) כלים, שם. 102) כשהיא שלימה. 103) פירקה והטביל כל חלק בפני עצמו. 104) הטבילה מועילה. רבינו מפרש מחלוקתם של רבי אליעזר וחכמים במשנתנו, בטבילת איברי מיטה טמאה שנתפרקה, ופסק כחכמים. אולם במשנה עצמה פירש אחרת (ראה ר"ש שם, ו'תוספות' סוכה טז, א ד"ה מיטה). ומדובר כשנשארו ארוכה או קצרה

ושתי כרעיים מחוברות, אבל כשלא נשארו - פרחה טומאתה ואינה צריכה טבילה.

טו. הַמְפָרֵק[105] אֶת הַמִּטָּה לְהַטְבִּילָהּ - הַנּוֹגֵעַ בַּחֲבָלִים[106] שֶׁלָּהּ טָהוֹר[107].

105) שם פי"ט מ"א. 106) המסורגים בין דפנות המיטה. 107) לפני הפריקה דין החבלים כדין המיטה מפני שהם מחוברים לה, וכשפרקה נפסק החיבור, וחבלים בלתי ארוגים אינם מקבלים טומאה כלל בפני עצמם ומשום כך נטהרו.

יום רביעי ז' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר ששלוש דרכים הן בשלוש תיבות ובשלוש עריבות. וג' עגלות וג' תריסים וג' תרבוסים וג' בסיסים וג' מיטות וג' מטפחות וג' סבכות וג' סנדלים וג' קופות וג' פנקסות.

א. שָׁלֹשׁ[2] תֵּבוֹת הֵן[3]: הֵבָה שֶׁנִּפְחֲתָה מִצָּדָהּ - טְמֵאָה מִדְּרָס[4]; מִלְמַעְלָה[5] - טְמֵאָה טְמֵאָה מֵת[6]; וְהַבָּאָה בַּמִּדָּה[7] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם[8].

2) כלים פרק כ"ד משנה ד. 3) רובי ההלכות שבפרק זה הם סיכום דינים שנכתבו בפרקים הקודמים. 4) וכן בשאר טומאות. 5) נפחתה מלמעלה. 6) אבל לא טומאת מידרס. [כלל הוא בידינו: כל מקום שאמרו טמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות (ראה למעלה פרק כ"ג הלכה א) ובמקום שאמרו "טמא מת" הכוונה לכל הטומאות חוץ למידרס]. 7) שהיא מחזיקה ארבעים סאה. 8) המדובר בתיבה שאינה מיוחדת למידרס, אלא שלפעמים יושבים עליה, ולפיכך, כל זמן שהיא ראוייה לעיקר מלאכתה - לקבלת חפצים - היא מיטמאה גם במידרס, וכשבטלה מתורת כלי קיבול אינה מיטמאה מידרס מפני שבטל העיקר בטלה הטפילה, כמו שנתבאר בפרק כ"א הלכה ו. אבל דבר המיוחד לשכיבה או ישיבה מיטמא מידרס מן התורה אפילו אם הוא בא במידה, ומתוך כך מיטמא גם בשאר טומאות מדברי סופרים, בהתאם להכלל האמור בנידה מט, א: "כל המטמא מידרס מטמא מת".

ב. שָׁלֹשׁ עֲרֵבוֹת הֵן: עֲרֵבָה מִשְּׁנֵי לֻגִּין וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין שֶׁנִּסְדְּקָה - טְמֵאָה מִדְּרָס; שְׁלֵמָה - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[9]; וְהַבָּאָה בַּמִּדָּה - טְהוֹרָה מִכְּלוּם.

9) וכן שאר טומאות חוץ לטומאת מידרס.

ג. שָׁלֹשׁ עֲגָלוֹת הֵן: הָעֲשׂוּיָה כְּקָתֶדְרָה[10] - טְמֵאָה מִדְּרָס[11]; כְּמִטָּה[12] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְשֶׁל אֲבָנִים[13] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם[14].

10) בתבנית כיסא שארכו כרחבו ומוקף משלושה צדדים. 11) עשוייה לשבת עליה. 12) ארוכה וצרה. עגלה שכזו תשמישה להוביל בה משאות ואם יושב עליה אדם אומרים לו: עמוד ונעשה מלאכתנו. 13) העשוייה להוליך בה אבנים גדולות. 14) שוליה הם עצים מונחים לאורך העגלה ולרחבה וביניהם ריווח גדול ואי אפשר לשבת עליה.

ד. שְׁלֹשָׁה תְּרִיסִין[15] הֵן: תְּרִיס הַכָּפוּף[16] - טְמֵא מִדְּרָס[17]; וְשֶׁמְּשַׁחֲקִין בּוֹ בְּקַמְפּוֹן[18] - טְמֵא טְמֵא מֵת; וְדִיצַת הָעַרְבִיִּים[19] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם; לְפִי שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְצוּרָה[20] בִּלְבַד וְאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם, וְכָל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כָּל עִקָּר.

15) מגינים של לוחמים. 16) בתבנית מרזב והוא מקיף את הגוף משלושה צדדים ומגן מפני חיצי האוייב. 17) מפני שהחיילים שוכבים בו בשדה הקרב. 18) בשדה משחקי הקרב והוא ישר וקטן מתריס של לוחמים ואין משתמשים בו לשכיבה וישיבה. 19) תריס קטן שמשמש רק לשחוק ילדים. 20) להתגדר בה.

ה. שְׁלֹשָׁה תַּרְבּוּסִין שֶׁל עוֹר[21] הֵן: שֶׁל סַפָּרִים[22] - טְמֵא מִדְּרָס; וְשֶׁאוֹכְלִין עָלָיו - טָמֵא טְמֵא מֵת[23]; וְשֶׁשּׁוֹטְחִים עָלָיו אֶת הַזֵּיתִים - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם[24].

21) כלי עור פשוט שלא ניטלו שערותיו. 22) שמושיבים עליו את המסתפרים. 23) אבל לא מידרס מפני שאומרים ליושב עליו: עמוד ונעשה מלאכתנו, היינו לאכול עליו. 24) והוא משמש משמשי אדם בלבד.

ו. שְׁלֹשָׁה בְּסִיסָאוֹת[25] הֵן: שֶׁלְּפְנֵי הַמִּטָּה[26] וְשֶׁלְּפְנֵי הַסּוֹפְרִים[27] - טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל שֻׁלְחָן[28] - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל מִגְדָּל[29] - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁהוּא מִקְצַת מִגְדָּל[30] וְצוּרָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו.

25) כלים המשמשים להעמיד עליהם מה שהוא. 26) שהיורד מן המיטה מעמיד רגליו עליו, כדי שלא לעמוד על הקרקע או הריצפה הקרה. 27) המשמש לו הדום לרגליו. 28) לא נתברר לי למה קרא לשני אלה "בסיס". 29) במשנתנו כתוב "של דלופקי" ובמשנה כלים פרק כ"ב, א מפרש רבינו שדלופקי "הוא שולחן מוכן לשתייה והוא ארוך ובו מקומות לכלי היין ולכלי הפירות". ונראה שגם כאן התכוון לשולחן כזה. [בירושלמי שבת פרק י"ז הלכה ב אמר רבי לעזר: "דולפקי למה היא טמאה? מפני שהשמש אוכל עליה, בסיס דידיה (שלו) למה טמאה? מפני שהשמש עומד עליה". משמע, שהמסובים אינם יושבים ליד הדולפקי והוא משמש להעמיד עליו הכלים והאוכלין ומשקין שהשמש מגישם למסובים, ולפיכך שאל רבי לעזר למה הוא מקבל טומאה הלא הוא משמש כלים בלבד? והשיב מפני שהשמש אוכל עליו. ולמה אין הבסיס מקבל טומאת מידרס, הלא השמש עומד עליו? מפני שהבסיס לא נעשה לשם דריסת האדם עליו, ואף על פי כן הוא מקבל שאר טומאות כחלק מן הדולפקי. 30) שמעמידים עליו ארון גדול עשוי כמגדל,

והוא מקבל ארבעים סאה. 31) הוא חלק מן המגדל שאינו מקבל טומאה.

1 **ז. שָׁלֹשׁ מִטּוֹת הֵן: הָעֲשׂוּיָה לִשְׁכִּיבָה - טְמֵאָה**
2 **מִדְּרָס; וְשֶׁל זַגְּגִים שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ כְּלֵי זְכוּכִית - טְמֵאָה**
3 **טֻמְאַת מֵת; וְשֶׁל טָרְגִין שֶׁמְּסָרְגִין עָלֶיהָ אֶת הַסְּבָכוֹת**
4 **- טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.**

5 **ח. שָׁלֹשׁ מַשְׁפֵּלוֹת[32] הֵן: שֶׁל זֶבֶל - טְמֵאָה מִדְּרָס[33];**
6 **שֶׁל תֶּבֶן[34] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְהַפֵּחָלָן שֶׁל גְּמַלִּים[35]**
7 **- טָהוֹר מִכְּלוּם; לְפִי שֶׁהַחֲבָלִים שֶׁלּוֹ קָשִׁים בְּיוֹתֵר[36]**
8 **וְעָבִים וְאֵינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל תֶּבֶן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[37], וְנִמְצָא**
9 **שֶׁאֵין עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי אֶלָּא חֲבָלִים בִּלְבַד.**

32) סלים גדולים שמוליכים בהם זבל או תבן. 33) מפני שיש לה כיסוי חלקי מלמעלה והנהג יושב עליו. 34) פתוחה מלמעלה והנהג יושב על התבן. 35) רשת עשוייה מחבלים עבים וניקבי הסריגה רחבים יותר מכמוציא רימון. 36) ואי אפשר לשבת עליו. 37) והדומה לו, ולכן אינו מקבל שאר טומאות שהרי אינו ראוי לקבלה.

10 **ט. שְׁלֹשָׁה מַפְצִין[38] הֵן: הָעֲשׂוּי לִישִׁיבָה - טְמֵא**
11 **מִדְּרָס[39]; וְשֶׁל צַבָּעִים שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַכֵּלִים[40] -**
12 **טָמֵא טְמֵא מֵת[41]; וְשֶׁל גִּתּוֹת שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו עֲנָבִים**
13 **וּמְחַפִּין בּוֹ - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי**
14 **אָדָם[42].**

38) מחצלאות. 39) בשבת פד, ב למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא", שמפץ מיטמא מידרס אף על פי שהוא מפשוטי כלי עץ. ומתוך שמיטמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות, מן הכלל: שכל המטמא מידרס מיטמא טמא מת. 40) וכורכים אותם בו. 41) מפני שהוא עשוי לקבלה אינו נידון כפשוטי כלי עץ, ומפני שלא נעשה לישיבה אינו מיטמא מידרס. 42) וכבר נתבאר, שפשוטי כלי עץ, שאינם משמשים את האדם עצמו אלא כליו או חפציו ורק בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה.

15 **י. שָׁלֹשׁ חֲמָתוֹת[43] הֵן וּשְׁלֹשָׁה תּוּרְמָלִין[44] הֵן:**
16 **הַמְקַבְּלִין כַּשְׁעוּר - טְמֵאִין מִדְּרָס. וְכַמָּה שִׁעוּרָן?**
17 **הַחֻמָּת - אַרְבָּעָה קַבִּין, וְהַתּוּרְמִיל - חֲמִשָּׁה. וְשֶׁאֵינָן**
18 **מְקַבְּלִין כַּשְׁעוּר - טְמֵאִים טְמֵא מֵת; וְשֶׁל עוֹרוֹת הַדָּג**
19 **- טָהוֹר מִכְּלוּם[45].**

43) נודות. 44) ילקוט הרועים. 45) נתבאר למעלה בפרק א הלכה ג, שעור בעלי חיים שבים אינו מיטמא כלל.

20 **יא. שְׁלֹשָׁה עוֹרוֹת הֵן: הָעֲשׂוּי לְשָׁטְיחַ[46] - טָמֵא**
21 **מִדְּרָס; וְהָעֲשׂוּי לְתַכְרִיךְ כֵּלִים[47] - טָמֵא טְמֵא מֵת;**
22 **וְשֶׁל רְצוּעוֹת[48] וְשֶׁל סַנְדָּלִין - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי**
23 **שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי.**

46) שפורסים אותו על הקרקע ויושבים עליו. 47) לכרוך בו כלים. 48) פירוש, עור שייחדו לרצועות ולא חתכו עדיין, ואם כן לא נגמרה מלאכתו ונתבאר כבר כמה פעמים, שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו מקבל טומאה, אבל רצועות חתוכות מקבלות טומאה (רבינו בהלכות טומאת צרעת פרק י"ג הלכה ו).

24 **יב. שְׁלֹשָׁה סְדִינִין הֵן: הֶעָשׂוּי לִשְׁכִּיבָה - טָמֵא**
25 **מִדְּרָס; וְהֶעָשׂוּי לְפָרֹכֶת - טָמֵא טְמֵא מֵת[49]; וְשֶׁל**
26 **צוּרוֹת, שֶׁעוֹשִׁין אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְלַמֵּד מִמֶּנּוּ הָרוֹקֵם[50]**
27 **- טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.**

49) מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו יש עליו תורת בגד (ביצה יד, ב). 50) עשו צורות שונות על הסדין כדי שהרוקם ירקום כמותן.

28 **יג. שְׁלֹשׁ מִטְפָּחוֹת הֵן: שֶׁל יָדַיִם[51] - טְמֵאָה מִדְּרָס[52];**
29 **וְשֶׁל סְפָרִים - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[53]; וְשֶׁל תַּכְרִיכֵי הַמֵּת**
30 **וְשֶׁל נִבְלֵי בְּנֵי לֵוִי[54] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָן**
31 **מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.**

51) שמנגבים בה את הידיים. 52) בירושלמי כלאיים פרק ט הלכה ב מפרש: מפני שנותנה על הכסת וישן עליה. 53) בירושלמי שם אמרו: "מפני שעושה אותה כמין תוך ונותנה בחיקו ומתחמם בה". 54) שהלווים המנגנים בבית המקדש מכסים בהן נבליהם וכלי ניגון אחרים.

32 **יד. עוֹר הֶעָשׂוּי כְּמוֹ יָד, שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ הַיָּד**
33 **וְהָאֶצְבָּעוֹת מִפְּנֵי הַצִּנָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוּא הַנִּקְרָא**
34 **פַּרְקְלִינִין. וּשְׁלֹשָׁה פַּרְקְלִינִין הֵן: שֶׁל צַיָּדֵי חַיָּה**
35 **וָעוֹף[55] - טָמֵא מִדְּרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלָיו[56]; וְשֶׁל**
36 **חַגָּבִים[57] - טָמֵא טְמֵא מֵת, שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַחֲגָבִים;**
37 **וְשֶׁל קַיָּצִים[58], שֶׁבּוֹ מְקַיְּצִין פֵּרוֹת - טָהוֹר מִכְּלוּם,**
38 **לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם[59].**

55) הציידים משתמשים בעופות גדולים וחזקים מלומדים לצוד עופות וחיות קטנות, וכשהם יוצאים לצייד לובשים פרקלין על היד ומעמידים עליו את העוף הנשמע לפקודתו ורודף אחר בעלי חיים כשבעליו נותן לו את האות. הפרקלין הוא חזק ורחב ומגן על ידו של הצייד מפני שריטות ציפורני העוף. 56) כשהצייד רוצה לנוח הוא מוריד את העוף מעל ידו, פושט את הפרקלין ומשעין גבו על עץ, וכדי שלא ילכלך את בגדיו הוא משים את הפרקלין ביניהם ובין העץ. 57) שתופסים בהם חגבים. 58) מלקטי פירות לחים. 59) תשמישם הוא להגן מפני הלכלוך בלבד ואין זה צורך גוף האדם עצמו (ראה למעלה פרק ז הלכה ב).

39 **טו. שָׁלֹשׁ סְבָכוֹת הֵן: שֶׁל יַלְדָּה[60] - טְמֵאָה מִדְּרָס[61];**
40 **וְשֶׁל זְקֵנָה[62] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[63]; וְשֶׁעוֹשִׁין לְשַׂחֵק**
41 **בָּהּ לְשׁוֹתֵי שֵׁכָר[64] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָהּ**
42 **מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.**

60) סבכה שאשה צעירה מכסה בה את ראשה.

61) לפעמים היא מסירתה ויושבת עליה. 62) אין דרכן להוריד הסבכות. 63) ככל תכשיטי אדם ובגדיו. 64) נשים בלתי צנועות באות למסבאות ומשחקות לפני האורחים. נשים אלו לובשות סבכות מיוחדות שנקביהן רחבות מאוד והשערות בולטות דרכן, ולפיכך אין עליהן תורת כלי.

טז. שְׁלֹשָׁה סַנְדָּלִין הֵן: שֶׁל אָדָם - טָמֵא מִדְרָס; שֶׁל מַתָּכוֹת שֶׁל בְּהֵמָה[65] - טָמֵא טָמֵא מֵת[66]; שֶׁל שַׁעַם[67] וְשֶׁל צְפִירָה[68] - טְהוֹר מִכְּלוּם[69]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב, אוֹ שֶׁהוּא רָאוּי וְלֹא נַעֲשָׂה [לְכָךְ] אֶלָּא לְמְלָאכָה אַחֶרֶת - הֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס; נַעֲשָׂה לְמְלָאכָה אַחֶרֶת וּמְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ אֶת הַיְשִׁיבָה, כְּגוֹן הַסַּלִּית וְהָרְדִיד - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְרָס - מִתְטַמֵּא בְּמֵת; וְיֵשׁ מִתְטַמֵּא בְּמֵת וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בְּמֵת - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, בֵּין אָבוֹת שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, וּמִתְטַמְּאִין בְּמַשְׁקִין[70].

65) היוצאים למלחמה מנעילים סנדלי ברזל על פרסות סוסיהם. 66) בשבת נט, א נאמרו שלושה טעמים בדבר: א. במלחמה, כשאין כלים מצויים, שותים החיילים בהם מים; ב. כשהאדם בורח הוא שם את הסנדלים על רגליו ורץ על הקוצים והברקנים; ג. החיילים נותנים בו שמן לסוך את גופם. 67) מין עץ רך. 68) מין גמי. ויש מפרשים לולבי דקל. 69) המדובר בסנדלים של בהמה, וכלי בהמה - אינם מקבלים טומאה. וסנדלים אלה אינם ראויים לתשמישים האמורים למעלה. 70) אף על פי שהם ראשון לטומאה (ראה פרק ז מהלכות אבות הטומאות הלכה ב).

יז. שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הֵן: מְהוּהָה[71] שֶׁטָּלָאָה עַל הַבְּרִיאָה[72] - הוֹלְכִין אַחַר הַבְּרִיאָה[73]; קְטַנָּה עַל הַגְּדוֹלָה[74] - הוֹלְכִין אַחַר הַגְּדוֹלָה; הָיוּ שָׁווֹת[75] - הוֹלְכִין אַחַר הַפְּנִימִית. כֵּיצַד הוֹלְכִין אַחֲרֶיהָ? שֶׁאִם נִקְּבָה[76] בְּמוֹצִיא רְמוֹן - שְׁתֵּיהֶן טְהוֹרוֹת[77].

71) בלוייה. 72) בבריאה היה נקב קטן וחיבר לה את המהוהה וסגר את הנקב, ואחר כך ניקבה הגדולה כמוציא רימון ונקב זה לא תוקן. 73) ואם נגעה טומאה במהוהה לא נטמאה, אף על פי שהיא שלימה (כסף משנה). 74) ושתיהן בריאות או מהוהות. 75) ושתיהן בריאות או מהוהות. 76) אחר שטלא את הנקב הקטן הראשון. 77) אינן מקבלות טומאה. מפני שהמהוהה היא טפילה לבריאה וכן הקטנה לגדולה והחיצונה לפנימית.

יח. שְׁלֹשָׁה פְּנָקְסוֹת הֵן: הָאֲפִיפִירִין[78]. שֶׁמַּנִּיחִין עָלָיו הַסְּפָרִים - טָמֵא מִדְרָס[79]; וְשֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שַׁעֲוָה[80] - טָמֵא טָמֵא מֵת[81]; חֲלָקָה[82] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי[83] וְאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְרָס[84].

78) שני לוחות עץ מחוברים בצירים וביניהם מונחים הניירות או הקלף. על גבי הלוחות מניחים ספרים וכשהסופר רוצה לכתוב הוא פותח את הקיפול ויושב על שני הלוחות וכותב על הקלף המונח ביניהם. 79) משום שהוא עשוי גם לישיבה. 80) המדובר כאן בלוחות קטנים שאינם ראויים לישיבה. ואם יש בהם בית קיבול לנוזלים שעווה למרוח על הלוח ולכתוב עליו בחרט (בתקופה העתיקה רגילים היו לכתוב בחרט על גבי שעווה ואפשר היה להחליק את החרוט על השעווה ולכתוב עליה שנית). 81) ככל כלי קיבול. 82) כלומר, הלוח הוא שטוח ואין בו בית קיבול. 83) והוא קרש פשוט. 84) המדובר בקטן שאין בו כדי ישיבה.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר הכלים שיש להם אחוריים ותוך, ושאין להם וכו'. ודין כיס שבתוך כיס, שנטמא אחד מהן במשקין.

א. כָּל הַכֵּלִים[2] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית קִבּוּל שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין[3] - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן לְתִרוּמָה[4], וְלֹא אָזְנֵיהֶן[5] וְלֹא אָזְנֵיהֶן וְלֹא מָקוֹם אֶצְבַּע הַשּׁוֹקֵעַ בְּשִׁפַּת הַכֶּלִי[6]. נִטְמָא תּוֹךְ הַכֶּלִי - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[7]. נָפְלוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין עַל כַּנֵּי הַכֵּלִים[8] אוֹ עַל אָזְנֵיהֶן אוֹ עַל אָזְנֵיהֶן אוֹ עַל יְדוֹת הַכֵּלִים[9] הַמְקַבְּלִין - הֲרֵי זֶה מְנַגְּבָן[10] וְהֵן טְהוֹרִין[11]. וַאֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי הַכְּלִי כֻּלּוֹ לֹא נִטְמְאוּ.

2) כלים פכ"ה מ"ו. 3) משקין טמאים נגעו באחורי הכלי. 4) אבל לקודש גם תוכן טמא (שם מ"ט). [בפסחים יז, ב אמר ר' יהודה: "במה דברים אמורים? שנטמאו מחמת משקין (שמטמאים כלים מגזירת חכמים), אבל נטמאו מחמת שרץ (שמטמא מן התורה) נטמא תוכו - נטמא גבו, נטמא גבו - נטמא תוכו"]. 5) שפתות הכלים. 6) רגילים היו לעשות שקיעה בשפת הכלי, מקום להניח בו אצבע אגודל כשהאדם נושא את הקדירה. 7) כל אלו שנימנו למעלה. 8) בסיסי הכלים המחוברים להם. 9) כגון יד של מחבת. 10) כדי שלא יגעו המשקין שעליהם במקום המקבל טומאה. 11) לא גזרו טומאת משקין אלא בנוגעים בגוף הכלי, אבל לא בנגעו בחלקים הטפלים להם, והם נידונים כמובדלים מן הכלי, ואפילו אם יש להם בית קיבול אינם מיטמאים (רבינו בפירושו).

ב. אֶחָד[12] כְּלֵי הַשַּׂק[13], כְּגוֹן הַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין[14], אוֹ כְּלֵי הָעוֹר, כְּגוֹן הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת, וְאֶחָד כְּלֵי עֵץ, אֲפִלּוּ קֻפּוֹת וּמַשְׁפּוֹלוֹת, אִם נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן[15].

12) בין. 13) שם. 14) שקים גדולים לאריזת סחורות. 15) כלים אלה אפשר להפוך, ונמצא התוך נעשה גב, והגב תוך. ומלמדנו רבינו, שלא תטעה לומר שבהם אין לחלק בין גב ותוך, ולכן אם נטמא גבם נטמא תוכם.

ג. פְּשׁוּטֵי[16] כְּלֵי שָׂטָח[17] שֶׁאֵין רְאוּיִין לְמִדְרָס[18], כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן וְטַבְלָא[19] שֶׁאֵין לָהּ דֹּפֶן[20], הוֹאִיל וְאֵין

מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה[21], אִם נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תוֹכָן[22]. אֲבָל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי שֶׁטַח הָרְאוּיִים לְמִדְרָס, כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהָעוֹר שֶׁיִּשְּׁנִים עָלָיו וְהַכִּפֶּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין לָהֶם אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ[23], אֶלָּא בֵּין שֶׁנִּגְּעוּ מַשְׁקִין בָּהֶן מִתּוֹכָן אוֹ מֵאֲחוֹרֵיהֶן - נִטְמָא הַכְּלִי כֻּלּוֹ[24]. וְכֵן מִדּוֹת[25] יַיִן וָשֶׁמֶן[26], וְזוֹמָא לִיסְטְרוֹת[27], וּמְסַנֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל, וּמַשַּׁמֶרֶת שֶׁל יַיִן - אֵין לָהֶן אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ[28], אֶלָּא אִם נָפַל מַשְׁקִין עַל מִקְצָתָן[29] - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[30], כְּמוֹ הַבְּגָדִים.

16) שם מ"א. 17) כלים שיש להם טהרה במקווה נקראים "כלי שטף", מלשון הכתוב (ויקרא ו, כא): "ושטף במים" (פשוטי כלי שטף = כלי שטף שאין להם בית קיבול). המדובר בכלי עץ, אבל בכלי מתכת אין הבדל בין ראוי למדרס לבין לא ראוי. [סתם כלי שטף בלשון רבינו אינו כולל כלי מתכות]. 18) לשבת או לשכב עליהם. 19) מעץ או עור ששוטחים אותה על הקרקע ואוכלים עליה. [במשנה אמרו "והדלפקי" (ראה למעלה פכ"ד ה"ו)]. 20) מסגרת. כשיש לה מסגרת אינה כלי פשוט, שהרי ראוייה לקבלה. 21) ראה למעלה פ"א ה"י. 22) הצד העליון שהוחלק במעצד כדי שיהיה נוח לאכול עליו - נקרא "תוך", ו"אחוריו" היינו מהצד השני. 23) אין הבדל בין אחוריהם לתוכם. 24) בכורות לח, א. 25) שם מ"ג. 26) כלים שמודדים בהם יין ושמן, ושואבים בהן את המשקין מן החבית, והמשקה הסמיך נדבק בהם משני הצדדים אגב שאיבה. 27) במשנה: וזומא ליסטרא. בכלים פי"ג מ"ב, מפרש רבינו: כלי שראשו האחד עשוי כעין כף גדולה מנוקבת, ומניחים עליו בשר לצלותו על האש, וראשו השני עשוי כמזלג בעל שלוש שיניים, ותוחבים אותו בבשר הנצלה. 28) המידות מתלכלכים שני צידיהם בשוה אגב מלאכתם, ולפיכך אין לחלק ביניהם לענין טומאה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). וזומא ליסטרא, אפשר להשתמש בה משני ראשיה ומשני צידיה, ומסננת וכן משמרת יש להן בית קיבול קטן מאחוריהן, ולפעמים משתמש בו (ר"ש שם). [ב'תפארת ישראל' מבאר, ששוליהן כפופים קצת כלפי מעלה, כדי שלא יסתתמו נקביהם כשמניחים את המסננת בכלי שאינו מנוקב]. 29) בכל מקום שהוא. 30) מפני ששני הצדדים תשמישם שוה, אין אנו אומרים זה עיקר וזה טפל, והטפל יהיה דינו כאחוריים, אלא דנים הכל כגוף אחד. [במשנה־למלך הקשה מתוספתא כלים, בבא בתרא פ"ג, האומרת שאם נטמא המזלג לא נטמא הכף, אולם מלשון התוספתא משמע, שנאמרה לפי דעת ר' מאיר במשנתנו, שזומא ליסטרא יש לה אחוריים ותוך. ראה שם].

ד. הַמַּרְדֵּעַ[31] וְהַמַּלְמָד[32] - יֵשׁ לָהֶן אֲחוֹרַיִם וָתוֹךְ. כֵּיצַד? נָפַלוּ מַשְׁקִין עַל הַחַרְחוּר[33] - לֹא נִטְמָא מִן הָעֵץ הַסָּמוּךְ לַחַרְחוּר אֶלָּא שִׁבְעָה טְפָחִים[34] בְּלָבַד, וּשְׁאָר הָעֵץ טָהוֹר. וְכֵן אִם נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַדָּרְבָּן - לֹא נִטְמָא אֶלָּא אַרְבָּעָה טְפָחִים הַסָּמוּכִין לַדָּרְבָּן. נָפְלוּ חוּץ לְשִׁבְעָה וְחוּץ לְאַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה כְּכֵלִי

31) שם מ"ב. 32) שנותנים על צואר הבהמה לכוון הילוכה [למעלה בפרק יג הלכה כב, כתב רבינו שמרדע הוא מלמד, וצ"ע]. 33) המרדע הוא עץ ארוך, שלראשו האחד מחובר ברזל רחב לנער בו את העפר שנדבק במחרישה, ולחתוך בו שרשים המעכבים את החרישה. ברזל זה נקרא חרחור (ראה למעלה פי"א הכ"ב), ולראשו השני מחובר ברזל יותר קטן, ונקרא "דרבן". 34) שיערו חכמים שהחרחור זקוק לשיעור כזה לצורך מלאכתו. 35) חלקי העץ משני צידי מקום נגיעת הטומאה המרוחקים יותר משבעה טפחים מן החרחור וארבעה מן הדרבן.

ה. כִּיס[36] שֶׁבְּתוֹךְ כִּיס שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ[37]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[38] כְּשֶׁהָיוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן שָׁוִין; אֲבָל אִם הָיָה הַחִיצוֹן עוֹדֵף[39] וְנִטְמָא הַפְּנִימִי - נִטְמָא הַחִיצוֹן[40], נִטְמָא הַחִיצוֹן - לֹא נִטְמָא הַפְּנִימִי[41]. וּבַשֶּׁרֶץ, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, אִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶם - לֹא[42] נִטְמָא חֲבֵרוֹ.

36) שם פרק כו מ"ב. 37) אפילו הם מחוברים. והטעם, מפני שתוכו של כיס זה נידון כגבו של השני. 38) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. 39) בולט למעלה משפת הפנימי. במקרה זה נידון הפנימי כתוך, והחיצון כאחוריים. 40) כדין נטמא תוכו - נטמא גבו. 41) שבטומאת משקין, נטמא גבו - לא נטמא תוכו. 42) למחוק את התיבה: "לא" (משנה־למלך). בתוספתא כתוב: "אבל בשרץ שניהם שווים", פירוש, אם נטמא אחד מהם - נטמא גם השני. והטעם, מפני שטומאת שרץ היא מן התורה לא חילקו בין תוך ואחוריים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א.

ו. הַחוֹקֵק[43] רֹבַע[44] וַחֲצִי רֹבַע בְּעֵץ אֶחָד[45] וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא הַשֵּׁנִי[46], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֵץ אֶחָד. כֵּיצַד? נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ הָרֹבַע - הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִין, וַחֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין; נָגְעוּ בַּחֲצִי הָרֹבַע מִתּוֹכוֹ - חֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִים, הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין. וּכְשֶׁהוּא מַטְבִּיל - מַטְבִּיל אֶת הַכֹּל[47]. נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵי הָרֹבַע אוֹ אֲחוֹרֵי חֲצִי הָרֹבַע בְּמַשְׁקִין - הֲרֵי אֲחוֹרֵי הַכְּלִי[48] טָמֵא, שֶׁאֵין חוֹלְקִין אֶת הָאֲחוֹרַיִם[49].

43) שם פרק כה מ"ד. 44) רביעית הקב = לוג. 45) רובע בראשו האחד, וחצי רובע בשני. 46) מפני שהם כשני כלים, ולכל אחד מהם תשמיש מיוחד לו, ואין השני משמש עמו. 47) אפילו אותו החלק שלא נטמא, לפי שהוא "עצם גוף אחד" (רבינו בפירושו. ראה השלמות להלכה ג). 48) פירוש, אחורי כל הכלי. 49) לענין טומאה הבאה להם מחמת עצמם, אבל כשנטמאו על ידי התוך - אין טומאתם מתפשטת יותר מטומאת התוך עצמו.

זֻמְקוּמוֹס[50] שֶׁהָיוּ אֲחוֹרָיו טְמֵאִין וְהָיָה מַרְתִּיחַ - אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יָצְאוּ מַשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנָגְעוּ בַּאֲחוֹרָיו וְחָזְרוּ לְתוֹכוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין לְתֵרוּמָה[51].

50) שם מ"ח. 51) אבל לא לקודש, שאין אחוריים ותוך לקודש, כמו שביארנו למעלה בהלכה א.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא. שֶׁיִּטְבֹּל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר.
וּבְאוּר מִצְוָה זוֹ בְּפִרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכל הטמאים, בין אדם בין כלים, אין להם טהרה אלא במקווה. הכלים שאין להם טהרה במקווה. זמן חייבי טבילות אימתי, ואם טבלו בבגדיהם. אם צריך כוונה לטבילה ואם צריכים ראוי לביאת מים. דבר החוצץ באדם וכלים.

א. כָּל הַטְּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים[2], בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ טֻמְאָה חֲמוּרָה שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶן[3] - אֵין לָהֶן טָהֳרָה אֶלָּא בִּטְבִילָה בְּמַיִם הַנִּקְוִין בַּקַּרְקַע[4].

2) להוציא אוכלין שאין להם טהרה כלל. 3) דברי חכמים. 4) 'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ט, ה"א. ויתבאר בהלכות הבאות.

ב. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה רְחִיצַת בָּשָׂר וְכִבּוּס בְּגָדִים מִן הַטֻּמְאָה - אֵינוֹ אֶלָּא טְבִילַת כָּל הַגּוּף בְּמִקְוֶה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּזָב: וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמָּיִם[5] - כְּלוֹמַר, שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ[6]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַטְּמֵאִין, שֶׁאִם טָבַל כֻּלּוֹ חוּץ מֵרֹאשׁ אֶצְבַּע הַקְּטַנָּה - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[7], הֲרֵי נֶאֱמַר: בַּמַּיִם יִוָּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר - בִּנְיַן אָב[8] לְכָל הַטְּמֵאִים שֶׁיָּבוֹאוּ[9] בַּמַּיִם[10].

5) ומשמע לכאורה ששטיפת ידיים מטהרת. 6) חלקי הגוף הנראים לעיניים (ראה לקמן ה"י). 7) ששמע תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. 8) אחת משלוש־עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן, ופירושה: אם נאמרו בתורה פרטי דינים בענין אחד, יש ללמוד מזה לכל הענינים הדומים שיהיה דיניהם כך. 9) כל גופם. 10) הסמיכו חכמים דין זה על הכתוב.

ג. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ - יֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה בְּמִקְוֶה, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶס[11] וּכְלֵי זְכוּכִית[12] וְכֵן הַמַּפָּץ[13]. כְּלֵי חֶרֶס - נֶאֱמַר בּוֹ: וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ, וְאֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא שְׁבִירָה. אַפִלּוּ חִבְּרוֹ בַּקַּרְקַע[14], וַאֲפִלּוּ קְבָעוֹ בְּמַסְמֵר, וַאֲפִלּוּ מִלְאָהוּ סִיד אוֹ גִּפְסִיס - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה עַד שֶׁיִּשָּׁבֵר. וּכְלֵי זְכוּכִית - כִּכְלֵי חֶרֶס עַשָּׂאוּם[15] בְּדָבָר זֶה[16].

11) שבת פד, א. 12) שם יד, ב: יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה . . . ועל כלי זכוכית. ובדף טו, ב שם אמרו שאין להם טהרה במקוה – כמו כלי חרס. 13) מחצלת. שם פד, ב. 14) תוספתא, כלים בבא־קמא פ"ו ה"ט. 15) שבת טו, ב: "הואיל ותחילת ברייתם (של כלי זכוכית) מן החול, שווינהו רבנן (עשו אותם חכמינו) ככלי חרס". 16) וכן לענין טהרה במקווה, ומה שאמר "בדבר זה" התכוון להוציא קבלת טומאה מגביהם, שכלי חרס אינו מטמא אלא כשנגעה טומאה באווירו, וכלי זכוכית מיטמא רק מגבו (צידו החיצון). ראה הל' כלים פט"ו ה"ה. ובגמרא שם (טז, א) נימקו: מפני שכשנשתברו יש להם תקנה על ידי היתוך כמו כלי מתכת, השוו חכמים דינם לכלי מתכת בענין זה.

ד. הַמַּפָּץ[17] אֵינוֹ בִּכְלַל הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִים שְׁאָר כָּל הַטֻּמְאוֹת[18]. לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּלִי קִבּוּל, אֵינוֹ מְכֻלַּל כְּלֵי עֵץ הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה[19]. וְהוֹאִיל וְהוּא רָאוּי לְמִשְׁכָּב, נִתְרַבָּה לְטֻמְאַת מִדְרָס בִּלְבַד[20] דִּין תּוֹרָה[21]. וְכֵיוָן שֶׁאֵין לוֹ טֻמְאָה וְטָהֳרָה בְּפֵרוּשׁ וְנִתְרַבָּה לְטֻמְאָה, לֹא יִתְרַבֶּה לְטַהֵר בְּמִקְוֶה; שֶׁאֵין מִתְטַהֵר בְּמִקְוֶה אֶלָּא הַכֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. וְאֵין לְמַפָּץ טָהֳרָה אֶלָּא קְרִיעָתוֹ, עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר פָּחוֹת מִשִּׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים[23].

17) שם פד, ב. 18) חוץ מטומאת מידרס, כמבואר לקמן. 19) ויקרא יא, לב. ובמדבר לא, כ. מפני שהוקשו (הושוו) כלי עץ לשק האמורים שם שיש לו בית קיבול. 20) שנאמר (ויקרא טו, כד): "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא" לרבות פשוטי כלי עץ המיוחדים למשכב ומושב. 21) אבל מקבל טומאה מגזירת חכמים, כפי הכלל המקובל בידינו: כל המטמא מידרס מטמא טמא מת (ראה הל' כלים פכ"ג ה"א). 22) מהדרשה שהבאנו למעלה. בשבת פד, א - למדו מן הכתוב, שכל דבר שאין לו טהרה במקווה אינו מקבל טומאת מידרס, וביארו שם שלא מיעט הכתוב אלא דבר שאין במינו דבר שיש לו טהרה, כגון כלי חרס, שכל דבר העשוי מחרס אינו ניטהר במקוה, אבל מפץ שיש במינו דבר המתטהר במקוה, כגון סלים, נתרבה לטומאת מידרס מ"וכל המשכב". [מלשונו של רבינו כאן יוצא ברור, שכל פשוטי כלי עץ אין להם טהרה במקוה, מפני שלא נכללו בכתוב "וכל כלי עץ", ונתרבו לטומאת מידרס מן הכתוב "וכל המשכב" מפני שיש במינם כלים המיטהרים במקוה. והראב"ד חולק, ומחלק בין פשוטי כלי עץ ובין מפץ העשוי מגמי ועשבים אחרים, שאינם כלי כלל, ודעתו שפשוטי כלי עץ כלולים באמור "וכל כלי עץ", ומכיוון שנתרבו לטומאה נתרבו גם לטהרה הכתובה באותו ענין, אבל מפץ של גמי

שאינו כלי כלל לא נכלל באמור לענין טומאה, ולפיכך אין לו טהרה במקוה (ראה 'תוספות' שבת שם ד"ה מפץ, שכתבו כהראב"ד)]. 23) כשיעורו לטומאה. משנה, כלים פ"ו מ"ז.

1 **ה. הַזָּב[24] אֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא בְּמַעְיָן[25], שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר**
2 **בּוֹ: בְּמַיִם חַיִּים. אֲבָל הַזָּבָה וּשְׁאָר הַטְּמֵאִין, בֵּין**
3 **אָדָם בֵּין כֵּלִים - טוֹבְלִין אַף בִּמְקֻוֶה.**

24) מקוואות פ"א מ"ח. 25) של מים מתוקים ראויים לשתייה, אבל מלוחים או מרים וכן מעיינות חמים – פסולים כמבואר בהל' פרה אדומה פ"ו הי"ב גבי מי חטאת, שהתורה אמרה בהם גם כן "מים חיים".

4 **ו. כָּל חַיָּבֵי טְבִילוֹת[26] טְבִילָתָן בַּיּוֹם[27], חוּץ מִנִּדָּה**
5 **וְיוֹלֶדֶת שֶׁטְּבִילָתָן בַּלַּיְלָה[28], כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ[29] בְּעִנְיַן**
6 **נִדָּה. וּבַעַל קֶרִי טוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, מִתְּחִלַּת**
7 **הַלַּיְלָה[30]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה לִפְנוֹת עֶרֶב[31] יִרְחַץ בַּמַּיִם**
8 **- מִלַּמֵּד, שֶׁטּוֹבֵל וְהוֹלֵךְ מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה עַד הֶעֱרֵב**
9 **שֶׁמֶשׁ[32].**

26) שבת קכא, ב. 27) ביום האחרון לטומאתם, ואינם רשאים בלילה שלפניו אע"פ שהלילה שייך ליום שלאחריו. ומלמדנו עוד, שאינם צריכים לחכות עד גמר יום הטומאה, היינו עד שקיעת החמה. במגילה כ, א למדו מהכתוב (במדבר יט, ט): "והזה הטהור על הטמא . . . ביום השביעי", שהזאה פסולה בלילה, וטבילה לומדים בהיקש מהזאה. [ואע"פ שלמדו טבילה מהזאה, נראה שיש הבדל גדול בין שתיהן: טבילה בלילה שאחרי ימי הטומאה, כשירה והזאה פסולה, שהרי במשנה (פרה פי"ב מי"א) אמרו סתם "פסול", וכן גם לשונו של רבינו בהל' פרה אדומה פי"א ה"א. ונשאר לברר למה לא אמרו בזה: אין היקש למחצה. ראה 'תוספות' נדה סז, ב ד"ה משום סרך]. 28) בליל שמיני לתחילת ראייתה. בנדה כתבה תורה (ויקרא טו, יט): "שבעת ימים תהיה בנדתה" – תהא בנדתה כל שבעת הימים, ויולדת איתקש (הושוותה) לנדה (פסחים צ, ב). 29) בספר קדושה, בהל' איסורי ביאה פ"ד ה"ו. 30) אם ראה קרי בלילה, רשאי לטבול לפני הנץ החמה (ראה השלמות). 31) רבינו מפרש כשהגיע הערב, ולא כפירוש רש"י (ראה רש"י ו'תוספות' נזיר סו, א בענין קושית שמואל). 32) למחרת היום.

10 **ז. כָּל הַטּוֹבֵל[33] צָרִיךְ שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֹם**
11 **בְּבַת אַחַת. וְאִם הָיָה בַּעַל שֵׂעָר - יַטְבִּיל כָּל שֵׂעָר**
12 **רֹאשׁוֹ, וַהֲרֵי הוּא כְּגוּפוֹ דִּין תּוֹרָה. וְכָל הַטְּמֵאִין**
13 **שֶׁנִּטְבְּלוּ בִּכְבָגְדֵיהֶן - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[34], מִפְּנֵי**
14 **שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן[35] וְאֵינָן חוֹצְצִין. וְכֵן הַנִּדָּה[36]**
15 **שֶׁטָּבְלָה בִּכְבָגְדֵיהָ - מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.**

33) עירובין ד, ב. 34) ביצה יח, א. 35) הבגדים סופגים ומעבירים את המים לגוף. 36) שם.

16 **ח. כָּל הַטּוֹבֵל[37] צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לְטְבִילָה, וְאִם לֹא**
17 **נִתְכַּוֵּן - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לְחֻלִּין[38]. אֲפִלּוּ נִדָּה**
18 **שֶׁטָּבְלָה בִּלֹּא כַּוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ**
19 **יָרְדָה לְהָקֵר[39] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ[40]; אֲבָל**
20 **לִתְרוּמָה וּלְקָדָשִׁים אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁתִּטְבֹּל**
21 **בְּכַוָּנָה[41].**

37) חולין לא, א. 38) שם. 39) ולא התכוונה להיטהר מטומאתה. 40) כרב שם, נגד דעת רבי יוחנן. ואף־על־פי שכלל בידינו: רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן, פסק כאן כרב, מכיוון שמסקנת הגמרא שם גבי גל שנתלש היא לפי דעת רב (כסף־משנה). 41) שם. ובמשנה חגיגה יח, ב אמרו: לתרומה – צריכה כוונה לטהרת תרומה, ולקודש – צריכה כוונה לטהרת קודש.

22 **ט. הַפּוֹתֵת[42] יָדָיו וְרַגְלָיו וְיָשַׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם[43], אִם**
23 **נִכְנְסוּ מַיִם דֶּרֶךְ כֻּלּוֹ - טָהוֹר[44]. הַקּוֹפֵץ[45] לְתוֹךְ**
24 **הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְהַטּוֹבֵל פַּעֲמַיִם[46] בַּמִּקְוֶה -**
25 **הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְהָאוֹמֵר[47] לַחֲבֵרוֹ: כְּבֹשׁ יָדְךָ[48] עָלַי**
26 **בַּמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה.**

42) הקושר (תוספתא, מקוואות פ"ח ה"א). 43) בחפירה שמכונסים בה ארבעים סאה מים. 44) כשאדם נכנס למים כדרכו בעמידה על רגליו מתקבל על הדעת שנכנס המים דרך כולו, אבל אדם כפות שישב במים צריך לבדוק אם נכנסו או לא. 45) שם פ"ה ה"י. 46) שם. 47) שם. 48) ללחוץ על ראשו, כדי שייכנס כולו למים. בתשובות הריב"ש סי' רצג (מובאה בכסף־משנה כאן) מפרש טעם הגיוני, מפני שבכל שלושת המקרים הללו נראה כאילו כוונתו להקר או – באומר כבוש ידך – לשם שחוק, וטבילה כל ראשו שהוא כגופו דין תורה.

מכאן יש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע גם דבר פעוט ופעולה קטנה של יהודי שהרי השיער הוא טפל לגוף וזה שנמצא באדם בשעת הטבילה הוא באקראי שכן יכול היה לגלח ראשו ולטבול ובכל זאת גם עניין פעוט זה יש לו ערך גדול עד שחייב להטביל כולו.

כך גם פעולות הנראות קטנות כמו נתינת פרוטה לעני חשובות הן וצריכות להיעשות בפרסום כי לעולם לא ידע מי רואהו ועד כמה השפיעה פעולתו על אדם אחר שראה את נתינת הצדקה. ואין מקום לטעון שהרי מדובר בסכום זעום כל כך ומה היא החשיבות הגדולה לכאורה, כי נתינת צדקה היא מצות ה' וכשמדובר על ציווי ה' אין חילוק בין גדול לקטן ובכל מקרה מקיימים ציווי ה'. ובנוסף, כשיקיים מצוה זו הרי "מצוה גוררת מצוה" יעורר הדבר אצלו את "התאבון" לקיים עוד ועוד מצוות עד שיהיה שלם בכל ענייני התורה ומצוותיה.

(על פי יין מלכות סי' קנא)

~ נקודות משיחות קודש ~

חוץ מראש אצבע קטנה...

בפ"א ה"ב כתב "אם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו" ומוסיף כאן על דבר הצורך להטביל

צריכה כוונה לתרומה ולקודש (למעלה ה"ח), ואם יגע הטובל הזה בתרומה וקדשים, יאמרו הרואים שטבילה אינה צריכה כוונה ויבואו לידי מכשול. [במסכת כלה רבתי פ"י, אמרו: "והטובל שני פעמים הרי זה מגונה, דילמא דייב על אינשי ולא חזי ליה" פירוש שמא יתיז מים על אנשים העומדים שם בין טבילה לטבילה והוא לא יראה אותם (לפני טבילה ראשונה הוא מסתכל ורואה). ושם אמרו שקופץ לתוך האמבטי "הוא דרך המיתה" (סנהג יש בדבר) ומובן שהוא הדבר בקופץ לתוך המקוה. וגדולה הפליאה שהריב"ש לא הביא ברייתא זו].

1 **י. בֵּית הַסְּתָרִים[49] וּבֵית הַקְּמָטִים אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיַּבּוּאוּ**
2 **בָּהֶן הַמַּיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמָּיִם - אֵיבָרִים**
3 **הַנִּרְאִים בִּלְבַד[50]. וְאַף עַל פִּי כֵן צְרִיכִין לִהְיוֹת**
4 **רְאוּיִין[51] שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ[52].**
5 **לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[53]: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם בְּתוֹךְ**
6 **בֵּיתוֹ, שֶׁתְּהֶיֶה אִשָּׁה מְדִיחָה בֵּין קְמָטֶיהָ בְּמַיִם וְאַחַר**
7 **כָּךְ תִּטְבֹּל. וְהָאִשָּׁה טוֹבֶלֶת כְּדַרְכָּהּ גְּדִילָתָהּ[54], כְּאוֹרֶגֶת**
8 **וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ.**

49) המקומות בגוף שאינם מגולים כשהאדם נמצא במצב טבעי. 50) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע, פ"ד ה"ה דרשו: "מה ידיו בנראה אף כל בנראה, פרט לבית הסתרים". 51) קידושין כה, א. 52) בין אותם המקומות לבין המים אם יגיעו לשם. בפרק הבא יבואר מה הם הדברים החוצצים (ראה הלכה יב). 53) מימרא של רבא, נדה סו, ב. 54) כדרך עמידתה הטבעית בשעה שהיא אורגת או מיניקה את בנה, שהיא מתכופפת קצת (שם פז, א).

9 **יא. אִשָּׁה[55] אֵינָהּ טוֹבֶלֶת בְּנָמֵל[56], מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבַּיֶּשֶׁת**
10 **מִבְּנֵי הָעִיר[57] וְאֵינָהּ טוֹבֶלֶת כַּהֹגֶן[58]. וְאִם הִקִּיף לָהּ**
11 **מַפָּץ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ כְּדֵי לְהַצְנִיעָהּ[59] - טוֹבֶלֶת בְּנָמֵל. וְלֹא**
12 **תִּטְבֹּל עַל גַּבֵּי כְּלֵי חֶרֶס[60] אוֹ סַל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, מִפְּנֵי**
13 **שֶׁמְּפַחֶדֶת וְלֹא תַּעֲלֶה לָהּ טְבִילָה.**

55) שם. 56) מקום שהספינות עוגנות. 57) הבאים שמה לרגל עסקיהם. 58) כך פירש רבינו חננאל (ראה 'תוספות' שם טו, ב ד"ה אשה), אולם רש"י מפרש מפני הטיט המצוי שם, והוא נדבק על רגליה – וחוצץ. והוא יפרש שאביו של שמואל הניח מפצים על קרקע הנהר לעמוד עליהם. 59) שלא יראוה המסתובבים בנמל. רבינו מפרש כך מה שאמרו שם: אבוה דשמואל עביד לבנתיה (עשה לבנותיו) . . . ומפצי ביומי תשרי. וכן פירש ב'ערוך'. 60) שם.

14 **יב. אֶחָד הָאָדָם אוֹ הַכֵּלִים[61] לֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ**
15 **בֵּינָם וּבֵין הַמַּיִם. וְאִם הָיָה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵין**
16 **הַמַּיִם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּצֵק אוֹ טִיט מֻדְבָּק עַל בְּשַׂר**
17 **הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכְּלִי - הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּשֶׁהָיָה, וְלֹא**
18 **עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה. דִּבֵּר תּוֹרָה[62]: אִם הָיָה דָּבָר**
19 **הַחוֹצֵץ חוֹפֶה אֶת רֹב הָאָדָם אוֹ רֹב הַכְּלִי - לֹא עָלְתָה**
20 **לָהֶן טְבִילָה. וְהוּא[63] שֶׁיַּקְפִּיד עָלָיו וְרוֹצֶה לְהַעֲבִירוֹ;**
21 **אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו וְלֹא שָׂם אוֹתוֹ עַל לֵב בֵּין**
22 **עֲבַר בֵּין לֹא עָבַר - אֵינוֹ חוֹצֵץ וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹפֶה**
23 **אֶת רֻבּוֹ. וְכֵן אִם הָיָה חוֹפֶה מְעוּטוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, אַף**
24 **עַל פִּי שֶׁהוּא מַקְפִּיד עָלָיו. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[64]: שֶׁכָּל**
25 **דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה מַקְפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ**
26 **טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל מְעוּטוֹ, גְּזֵרָה מִשּׁוּם**
27 **רֻבּוֹ; וְכָל דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ - לֹא**
28 **עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו,**
29 **גְּזֵרָה מִשּׁוּם רֻבּוֹ הַמַּקְפִּיד עָלָיו. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: שֶׁאִם**
30 **הָיָה עַל בְּשַׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכְּלִי דָּבָר מִדְּבָרִים**
31 **הַחוֹצְצִין, כְּגוֹן בָּצֵק וְזֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֲפִלּוּ טָפָּה**
32 **כְּחַרְדָּל, וְהוּא מַקְפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה;**
33 **וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אֶלָּא אִם**
34 **כֵּן הָיָה חוֹפֶה רֹב הַכְּלִי אוֹ רֹב הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

אינו חוצץ...

עיכוב החציצה הוא תנאי צדדי בטבילה ולא פגם במהותה ולכן אם דבר חופה רק את מיעוטו או אפילו את רובו ואינו מקפיד עליו עלתה לו טבילה מן התורה. אבל העיכוב ב"טובל ושרץ בידו" הוא פגם במהות הטבילה כי עניינו של שרץ הוא היפך הטהרה.

וראיה לדבר שמהתורה אם טבל כולו חוץ מראש אצבע קטנה הרי הוא בטומאתו אבל אם טבל בחציצה שאינו מקפיד עליה בכל זאת נקרא טובל כולו ומכאן שהוא תנאי צדדי.

(על פי לקו"ש חל"ח ע' 19 הע' 19)

~ נקודות משיחות קודש ~

דבר החוצץ...

שני דינים בטבילה וכל אחד בעל גדר שונה; הדין שצריך לטבול כל גופו במקוה הוא דין במעשה הטבילה של האדם שאפילו אם השאיר ראש אבר קטן בחוץ אין כאן מעשה טבילה (מן התורה), והדין שלא תהיה חציצה בינו ובין המים אינו חיסרון במעשה הטבילה אלא עניין צדדי - דבר החוצץ שבתנאים מסוימים אינו מעכב כי אין כאן פגם במעשה הטבילה.

בכך יובן מדוע בחר האדמו"ר הזקן באגרת התשובה (פרק ה') לתאר את הקשר שבין ישראל לקב"ה (על פי הפסוק כי חלק ה' עמו כו') במילים: "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו יתברך", כי הוא חידוש לגבי מה שביאר (בחלק א' פרק מ"ח) ש"הארץ הלזו הגשמית...מלא כל הארץ כבודו" היינו אור־אין־סוף ברוך־הוא כמו שנאמר "את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה" כי שני הדינים בטבילה הם בדוגמת שני האופנים המתוארים בפרק מ"ח ובאגרת התשובה..

בפרק מ"ח מדבר על כך שהקב"ה נמצא בכל מקום בשווה אצל כל הנבראים כי הוא מצד גדולתו של הקב"ה שאין לו סוף והוא בדוגמת הטבילה המקיפה את כל האדם בשווה. אבל באגרת התשובה מדבר על דבר מעלתם של ישראל מצד עצמם שהם "חלק הוי' עמו" ו"חלק משם הוי' ב"ה" והיה מקום לחשוב שאי אפשר שהוי' עצמו "יגיע" אל נשמת ישראל כפי שירדה "ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות" והתלבשה בגוף הגשמי עד שיש לה שייכות לגשמיות. לכך בחר אדמו"ר הזקן במילים "אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ כו'" כי נשמות ישראל בטלים לקב"ה משום שהם חלק אלוה ממעל מצד מעלת עצמם ולכן אין בין ישראל לקב"ה גם לא דבר החוצץ כי גם הציור הגשמי שבו התלבשה הנשמה אינו חוצץ בין ישראל לקב"ה.

(על פי לקו"ש חל"ט ע' 75)

61) לקמן בפ"ב נימנו הדברים החוצצים באדם, ובפ"ג – החוצצים בכלים. 62) מכאן ועד סוף הפרק, היא מימרא של רבי יצחק, עירובין ד, ב. 63) וזה נאמר (בתנאי). 64) מגזירת חכמים.

יום חמישי ח' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר דברים החוצצים באדם ושאין חוצצים. ותקנת עזרא שתהיה אשה חופפת את שערה. אשה שנתנה תבשיל לבנה וטבלה או שרטה בבשרה והוציאה דם וטבלה. ודין מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ.

1 **א. אֵלּוּ חוֹצְצִין[2] בָּאָדָם: לִפְלוּחַ[3] שֶׁחוּץ לָעַיִן,**
2 **וְגֶלֶד[4] שֶׁחוּץ לַמַּכָּה, וְהַדָּם יָבֵשׁ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה,**
3 **וְהָרִטְיָה שֶׁעָלֶיהָ, וְגִלְדֵי צוֹאָה[5] שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וּבָצֵק**
4 **אוֹ טִיט שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן, וְהַמִּלְמוּלִין[6] שֶׁעַל הַגּוּף,**
5 **וְטִיט הַיָּוֵן[7], וְטִיט הַיּוֹצְרִים[8], וְטִיט שֶׁל דְּרָכִים**
6 **הַנִּמְצָא שָׁם תָּמִיד אֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה[9] - כָּל אֵלּוּ**
7 **חוֹצְצִין. וּשְׁאָר כָּל הַטִּיט: כְּשֶׁהוּא לַח - אֵינוֹ**
8 **חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי נִמְחֶה בַּמַּיִם[10]; וּכְשֶׁהוּא יָבֵשׁ -**
9 **חוֹצֵץ.**

2) מקוואות פרק ט. 3) ליחה שהעין פולטת והיא נדבקת בעור שמחוץ לעין. [רבינו אינו מחלק כאן בין לח לבין יבש, ומזה משמע שגם לח חוצץ]. 4) ליחה שנפלטה מן המכה והגלידה על שפתה. 5) צואה שנדבקה בגופו ונתייבשה. 6) כשהאדם לש בצק או טיט ורוצה להעביר את שייריהם שנדבקו בידיו, הוא מחכך זו בזו ומתוך כך מתקבצים על הידיים גרגירי בצק או טיט. גרגירים אלו נקראים "מילמולים". 7) במשנה מפורש: זה טיט הבורות. 8) עושי כלי חרס. 9) טיט זה נתייבש יפה יפה ואינו נמחה במים. 10) במי המקווה והם מגיעים לעור.

10 **ב. הַדָּבֵשׁ וְהַדְּיוֹ וְהֶחָלָב וְהַדָּם, וּשְׁרַף הַתּוּת[11]**
11 **וְהַתְּאֵנָה וְהַשִּׁקְמָה[12] וְהֶחָרוּב - יְבֵשִׁין חוֹצְצִין[13], לַחִין**
12 **אֵינָן חוֹצְצִין[14]. וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁרָפִין - בֵּין לַחִין בֵּין**
13 **יְבֵשִׁין חוֹצְצִין[15]. וְדָם שֶׁנִּסְרַךְ[16] בַּבָּשָׂר, אֲפִלּוּ לַח -**
14 **חוֹצֵץ[17]. הָאֵיבָר וְהַבָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּלִים[18] - חוֹצְצִין[19].**

11) שרף הנוטף מעץ התות. 12) דקל. 13) מפני שאינם נימוחים במים. 14) אינם מעכבים על המים מלהגיע לגוף. 15) בתוספתא שם מבואר הטעם: "מפני שהם לכלוכי הפירות", פירוש ודרכם של בני אדם להקפיד עליהם ומיעוט שאדם מקפיד עליו חוצץ (ראה פרק י"א הלכה י"ב). 16) שנדבק יפה וקשה להעבירו. 17) מנחות כא, א. [רש"י שם פירש, שהתחיל להתייבש וכשנוגעים בו נמשכים ממנו חוטי דם. ואולי שני השיעורים דומים]. 18) שנתלשו מן הגוף ולא נפרדו ממנו לגמרי. 19) אם יש עליהם דבר החוצץ ואינם נידונים כתלושים לגמרי (כסף משנה).

15 **ג. בֵּית הַסְּתָרִים בְּאִשָּׁה - חוֹצֵץ עַד שֶׁתְּדִיחַ תְּחִלָּה[20],**
16 **שֶׁהַזֵּעָה שָׁם תָּמִיד וְהָאָבָק מִתְקַבֵּץ וְחוֹצֵץ. בַּמֶּה**
17 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְשׂוּאָה[21]; אֲבָל בִּפְנוּיָה, הוֹאִיל**
18 **וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת - אֵינוֹ חוֹצֵץ[22].**

20) אינה רשאית לטבול בלי הדחה תחילה. 21) שמקפידה כדי שלא תתגנה על בעלה. 22) אפילו אם יש שם לכלוך (תוספתא שם הלכה ד).

19 **ד. הָאֶגֶד[23] שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְהַקַּשְׁקַשִּׁין שֶׁעַל גַּבֵּי**
20 **הַשֶּׁבֶר[24], וְהַשְּׁיָרִים[25] וְהַנְּזָמִים[26] וְהַקַּטְלָיוֹת[27]**
21 **וְהַטַּבָּעוֹת: בִּזְמַן שֶׁהֵן חֲזָקִים[28] וּדְבוּקִים בַּבָּשָׂר -**
22 **חוֹצְצִים; רָפִים[29] - אֵינָם חוֹצְצִין.**

23) תחבושת. 24) החובש קושר קשקשי מתכת על השבר אחרי שקירב שני חלקיו זה לזה. קשקשים אלה שומרים שלא יתרחקו חלקי השבר זה מזה. 25) שרשראות לקישוט. 26) נזמי האף. 27) מחרוזות של גרגירי זהב שהנשים עונדות סביב צווארן. 28) מהודקים בחזקה. 29) אינם לחוצים לבשר והמים ייכנסו ביניהם ובין הגוף.

23 **ה. חוּטֵי צֶמֶר וְחוּטֵי פִּשְׁתָּן וְהָרְצוּעוֹת שֶׁקּוֹשְׁרוֹת**
24 **הַנָּשִׁים בְּרָאשֵׁיהֶן לְנוֹי - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁמַּבְדִּילִין**
25 **בֵּין הַגּוּף וּבֵין הַמַּיִם. אֲבָל חוּטֵי שֵׂעָר - אֵין חוֹצְצִין,**
26 **מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רָפִין.**

27 **ו. חוּטִין שֶׁבַּצָּוָאר[30] - אֵינָן חוֹצְצִין, אֲפִלּוּ שֶׁל**
28 **פִּשְׁתָּן[31], לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן[32]. אֲבָל**
29 **חֲבָקִים[33] שֶׁבַּצָּוָאר, כְּגוֹן קַטְלָיוֹת וַעֲנָקִים - חוֹצְצִין,**
30 **לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה בַּעֲלַת**
31 **בָּשָׂר.**

30) שהאשה קושרת בצווארה. 31) שאפילו רבי יהודה מודה שחוצצים כשהם קשורים בראש. 32) אין הנשים מהדקות אותם יותר מדאי. 33) תכשיטים של מתכת שחובקים את הצוואר.

ז. שֵׂעָר שֶׁעַל הַלֵּב שֶׁנִּתְקַשֵּׁר וְנַעֲשָׂה קְלָקְלֵי[34], וְכֵן קְלָקְלֵי הַזָּקָן - חוֹצְצִין.

34) סבך כעין שרשרת. נסתבכו השערות ונידבקו על ידי זיעה ואבק. במשנה: קילקי. מלשונו כאן משמע שהמדובר בין באיש ובין באשה, שבמקום זה גם האיש מקפיד, ותתפרש המלה "והזקן" כפשוטה - זקן האיש.

ח. חֵץ הַתָּחוּב בְּאָדָם: בִּזְמַן שֶׁהוּא נִרְאֶה[35] - חוֹצֵץ[36], וּבִזְמַן שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה[37] - טוֹבֵל[38] וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָתוֹ לָעֲרֵב[39], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵץ טָמֵא. וְכֵן מִי שֶׁבָּלַע טַבַּעַת טְמֵאָה וְטָבַל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם הֶקִיאָהּ אַחַר שֶׁטָּבַל - נִטְמָא בְּמַגָּעָהּ[40]. שֶׁכְּבָר בֵּאֲרוּ, שֶׁכָּל הַבְּלוּעִים בְּגוּף הַחַי לֹא מְטַמְּאִין וְלֹא מִתְטַמְּאִין. נִכְנְסוּ צְרוֹרוֹת וְקִיסְמִין בְּסִדְקֵי רַגְלָיו מִלְמַטָּה - חוֹצְצִין[41].

35) לא נכנס כולו לתוך הבשר. 36) מפני שנדבק קצת בעור הגלוי, ואם החץ מכוסה בקרום דק ושקוף והוא נראה לעין - אינו חוצץ (תוספתא שם הלכה ה). 37) שאינו מגולה. 38) והחץ אינו חוצץ. 39) ככל חייבי טבילות שטבלו שאסורים בתרומה עד אחר הערב שמש. 40) בשעת ההקאה. 41) בתוספתא שם פרק ח הלכה ד אמר רבי עקיבא: "אין חוצצים מפני שהוא כבית הסתרים". ואף על פי שבתוספתא אין חולק עליו, לא פסק רבינו כמותו מפני שכבר נפסקה הלכה, שבית הסתרים אינו צריך ביאת מים, אבל צריך להיות ראוי לביאת מים.

ט. אַסְפְּלָנִית, מְלוּגְמָא וּרְטִיָּה[42] שֶׁעַל בֵּית הַסְּתָרִים - חוֹצְצִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּכָּנְסוּ בָּהֶן הַמַּיִם, צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין וְלֹא יְהֵא בָּהֶן דָּבָר חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה בּוֹ שַׂעֲרָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם[43] חוּץ לַמַּכָּה וּרְאשָׁהּ מֻדְבָּק לַמַּכָּה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת רֹאשָׁם מֻדְבָּק בְּטִיט אוֹ בְּצוֹאָה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְמַטָּה וְנִקְבָּן וְהוֹצִיאָן בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְמַעְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין.

42) מיני רטיות שונים שמשימים על גבי מכה. 43) מפני ששתי שערות קשורות אינן חוצצות ואחת קשורה חוצצת (ראה הלכה ט), משמיענו רבינו שבנדבקו למכה - גם שתיים חוצצות.

י. לֹא יִטְבֹּל אָדָם בֶּעָפָר שֶׁעַל רַגְלָיו[44]. וְאִם טָבַל - אֵינוֹ חוֹצֵץ.

44) האבק העולה על רגליו של ההולך יחף.

יא. הָאוֹחֵז בְּאָדָם וּבִכְלִים וְהִטְבִּילָן - הֲרֵי הֵן בְּטָמְאָתָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁרְפָּה יָדָיו[45] עַד שֶׁבָּאוּ בָּהֶן הַמַּיִם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יַרְפֶּה. וְאִם הֵדִיחַ יָדָיו בְּמַיִם - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[46].

45) רבינו למד זה מדברי רבי שמעון שם שאמר: "ירפה" משמע שלדעת תנא קמא זה לא מועיל. 46) שהמים שעל ידיו מתחברים עם מי המקווה וכאילו נכנסו שם מי המקווה.

יב. הַמַּפְשֶׁלֶת בְּנָהּ לַאֲחוֹרָהּ[47] וְטָבְלָה - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה; שֶׁמָּא הָיָה טִיט בְּרַגְלֵי הַתִּינוֹק אוֹ בְּיָדָיו וְנִדְבַּק בְּאִמּוֹ בְּשָׁעַת טְבִילָה וְחָצַץ, וַאֲחַר שֶׁעָלְתָה נָפַל[48].

47) הרכיבה את תינוקה על גבה כשהיא ערומה. 48) ולפיכך הטבילה פסולה אפילו אם בדקוה סמוך לטבילתה ולא נמצא עליה דבר החוצץ.

יג. נִדָּה שֶׁנָּתְנָה שְׂעָרָהּ בְּפִיהָ אוֹ שֶׁקִּפְּצָה[49] יָדָהּ אוֹ שֶׁקָּרְצָה[50] בְּשִׂפְתוֹתֶיהָ אוֹ שֶׁנִּמְצָא עֵצֶם בֵּין שִׁנֶּיהָ[51] - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה. וְכֵן שְׁאָר כָּל הַטְּמֵאִים. נָתְנָה מָעוֹת בְּפִיהָ וְיָרְדָה וְטָבְלָה - טָהֲרָה מִטֻּמְאַת הַנִּדָּה[52], וַהֲרֵי הִיא טְמֵאָה עַל גַּב רֶקֶּה[53], וְנִמְצְאוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[54] כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּרֹק הַנִּדָּה. וְכֵן הַדִּין בְּזָב.

49) סגרה והידקה. 50) הדביקה השפתיים זו לזו בחוזק. 51) נידה סו, ב: מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת. 52) שהיא אב הטומאה וטהורה לבעלה וגם אינה מטמאה אדם וכלים כנידה. 53) על ידי נגיעתה ברוק שלה. הרוק הנמצא בפיה באופן טבעי אינו מטמא אותה, אבל כשנתלש ונדבק למעות הוא מטמא. פירוש אחר: המעות שבפיה מגרות את בלוטי הפה והם מוציאים רוק. ותוספת רוק זה תורת משקה עליו, אף על פי שלא יצא חוץ לפה (שני הפירושים כתבם הר"ש שם). 54) ומטמאה אוכלין ומשקין ולא אדם וכלים.

יד. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹצְצִין בְּאָדָם: קְלָקְלֵי הָרֹאשׁ וּבֵית הַשְּׁחִי וּבֵית הַסְּתָרִים שֶׁבְּאִישׁ, וְלִפְלוּף שֶׁבָּעַיִן, וְגֶלֶד שֶׁהֶעֱלְתָה הַמַּכָּה, וְלִכְלוּכֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וְצוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן[55], וְצִפּוֹרֶן הַמְדֻלְדֶּלֶת, וּכְשׁוּת הַקָּטָן, וְהוּא הַשֵּׂעָר הַדַּק שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ - כָּל אֵלּוּ אֵינָן חוֹצְצִין.

55) שלא כנגד בשר האצבע. אבל שכנגד הבשר חוצצת.

טו. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִין כְּאַחַת קֶשֶׁר אֶחָד - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן. וְשַׂעֲרָה אַחַת שֶׁנִּקְשְׁרָה - חוֹצֶצֶת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מַקִּפִּיד עָלֶיהָ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה רֹב שְׂעָרוֹ[56] קָשׁוּר נִימָא נִימָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ. כָּזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁשְּׂעָרוֹ שֶׁל אָדָם כְּגוּפוֹ הוּא חָשׁוּב לְעִנְיַן טְבִילָה, וְאֵינוֹ כְּגוּף בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּדִי שֶׁנֹּאמַר רֹב הַשֵּׂעָר[57], אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁכָּל שֵׂעָר רֹאשׁוֹ קָשׁוּר נִימָא נִימָא, אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אֶלָּא אִם כֵּן נִצְטָרֵךְ לְחוֹצֵץ אַחֵר עַל גּוּפוֹ[58] וְנִמְצָא הַכֹּל רֹב גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאֶחָד הַנִּדָּה וְאֶחָד שְׁאָר הַטְּמֵאִין שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשָׁן שֵׂעָר.

56) נתבאר למעלה בפרק א הלכה י"ב, שבאינו מקפיד אין חציצה בפחות מרובּ. 57) אין אנו אומרים שרובּ השיער מספיק כדי לדונו כרובו שאינו מקפיד. 58) כאן משמיענו רבינו ששני מיני חציצות מצטרפים לרובּ.

1 **טז. תַּקָּנַת עֶזְרָא הִיא, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה חוֹפֶפֶת**[59] **אֶת**
2 **שְׂעָרָהּ וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל. וְאִם אֶפְשָׁר לָהּ לָחוֹף בַּלַּיְלָה**
3 **וְלִטְבֹּל מִיָּד תֹּכַף לַחֲפִיפָה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּבְשָׁעַת**
4 **הַדְּחָק**[60] **אוֹ מִפְּנֵי הֶחֹלִי חוֹפֶפֶת אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת**
5 **וְטוֹבֶלֶת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת**[61].

59) סורקת, כדי להפריד את השערות. 60) כגון שלא תמצא מים חמים סמוך לטבילתה. 61) שהרי אי אפשר לה לחוף בשבת [והוא הדין לחוף ביום ראשון בערב ולטבול בליל שלישי בשעת הדחק. ורבינו נקט ערב שבת ומוצאי שבת לדוגמא. ונראה מלשונו, שאין להרחיק יותר מיום אחד בין חפיפה לטבילה (כסף משנה)].

6 **יז. טָבְלָה וְעָלְתָה וְנִמְצָא עָלֶיהָ דָּבָר חוֹצֵץ: אִם**
7 **בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁחָפְפָה טָבְלָה - אֵינָהּ צְרִיכָה לָחוֹף פַּעַם**
8 **שְׁנִיָּה, אֶלָּא חוֹזֶרֶת וְטוֹבֶלֶת מִיָּד בִּלְבַד; וְאִם לָאו -**
9 **צְרִיכָה לָחוֹף פַּעַם שְׁנִיָּה**[62] **וְלִטְבֹּל.**

62) אם עבר יום שלם וגם נמצאה חציצה, חוששין שמא ישנן עוד חציצות ולא הרגישה בהן.

10 **יח. לֹא תָּחוֹף אִשָּׁה בְּנֶתֶר**[63]**, מִפְּנֵי שֶׁמְּקַטֵּף**[64] **אֶת**
11 **הַשֵּׂעָר; וְלֹא בְּאָהָל**[65]**, מִפְּנֵי שֶׁמַּסְרִיחַ**[66] **אֶת הַשֵּׂעָר;**
12 **אֶלָּא בְּחַמִּין, וַאֲפִלּוּ בְּחַמֵּי חַמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחַמִּין**
13 **מַשִּׁירִין**[67] **אֶת הַשֵּׂעָר וּמְסַלְסְלִין אוֹתוֹ; אֲבָל הַצּוֹנְנִין**
14 **מְקַלְקְלִין וּמְקַבְּצִין אֶת הַשֵּׂעָר וּמִתְקַשֵּׁר.**

63) רבינו בכלים פרק ב משנה א מפרש אבן רכה מאוד שמשתמשים בה לרחיצת השיער והבגדים. בערבית נקראת טפל. 64) מנתק, והשערות המנותקות חוצצות. 65) בערוך פירש: אלון. [בגמרא שלפנינו כתוב "בחול"]. 66) מסבך. 67) בגמרות שבידינו כתוב: "דקרירי ומשרו מזיא" פירוש מים קרים "משרו" את השער, ופירש רש"י מקשה את השיער ואין הלכלוך עובר. ונראה שרבינו גורס "חמימי משרו". ומפרש גם כן שמקשים את השיער אולם לדעתו זה עוזר להעברת הלכלוך.

15 **יט. נָדָה שֶׁנָּתְנָה תַּבְשִׁיל לְבַעְלָהּ וְטָבְלָה**[68] **- לֹא עָלְתָה**
16 **לָהּ טְבִילָה, מִפְּנֵי הַשְּׁמוּנִית שֶׁעַל יָדֶיהָ.**

68) בלי רחיצת ידיים.

17 **כ. שָׂרְטָה בִּבְשָׂרָהּ וְהוֹצִיא דָּם וְטָבְלָה: בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה**
18 **יָמִים - אֵין מְקוֹם הַשְּׁרִיטוֹת חוֹצֵץ**[69]**; לְאַחַר שְׁלֹשָׁה**
19 **יָמִים - חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם נִקְפָּה שָׁם כַּגֶּלֶד שֶׁעַל**
20 **גַּבֵּי הַמַּכָּה**[70]**. וְכֵן לִפְלוּחַ שֶׁבָּעַיִן**[71]**, אִם הָיָה יָבֵשׁ,**
21 **וְהוּא שֶׁהִתְחִיל לְהוֹרִיק**[72] **- חוֹצֵץ בְּנִדָּה.**

69) השלושה ימים הראשונים הדם שעל מקום זה עודנו רך והוא כחלק מן הבשר (רש"י). 70) פירוש, שחוץ למכה, אבל גלד שעל המכה עצמה אינו חוצץ, כמו ששנינו במקוואות פרק ט משנה ד (ראה ראב"ד וכסף משנה). 71) למעלה בהלכה א למדנו שליפלוף מחוץ לעין חוצץ בין לח ובין יבש, וכאן המדובר בליפלוף שבתוך העין. בתוספות שם דיבור המתחיל לפלוף פירשו, מפני שהדמעה שבתוך העין מרטיבה את הלפלוף ומעכבת את ההתייבשות, אבל הלפלוף שמבחוץ הוא סמיך וממהר להתייבש. 72) לפלוף יבש צבעו ירוק [ומה שכתב רבינו "וכן" מפרש הכסף משנה: כמו שבשריטה חוצץ הדם כשנתייבש כך גם הלפלוף שנתייבש חוצץ. ראה שם פירושי הרא"ש והטור].

22 **כא. כֹּחָל**[73] **שֶׁבָּעַיִן - אֵינוֹ חוֹצֵץ; שֶׁעַל גַּב הָעַיִן -**
23 **חוֹצֵץ. וְאִם הָיוּ עֵינֶיהָ פּוֹרְחוֹת**[74] **- אַף עַל גַּבֵּי הָעַיִן**
24 **אֵינוֹ חוֹצֵץ**[75].

73) צבע כחול שהנשים נותנות בעיניהן (נדה שם). 74) עוצמת ופותחת תדיר. 75) מפני שתנועת העפעפיים מורידה את הכוחל ונשארה רק שיכבה דקה מאוד שאין בה ממש (רש"י שם).

25 **כב. פָּתְחָה עֵינֶיהָ בְּיוֹתֵר אוֹ עִצְּמָתַן בְּיוֹתֵר - לֹא**
26 **עָלְתָה לָהּ טְבִילָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְעִנְיַן**
27 **טָהֳרוֹת**[76]**; אֲבָל לְהַתִּירָהּ לְבַעְלָהּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. אַף**
28 **עַל פִּי שֶׁנָּתְנָהּ תַּבְשִׁיל לְבַעְלָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהּ שֶׁרֶט יָשָׁן,**
29 **אוֹ שֶׁהָיָה עַל גַּב עֵינָהּ כֹּחָל, וּבֵין פָּתְחָה עֵינֶיהָ אוֹ**
30 **עִצְּמָתַן - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ**[77]**. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים**
31 **הָאֲלוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינָן חוֹצְצִין אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶן,**
32 **וּלְעִנְיַן טָהֳרוֹת גָּזְרוּ, לְעִנְיַן בִּיאָה לֹא גָּזְרוּ**[78]**. וְכָל**
33 **הַחוֹצֵץ בִּנְדָּה לְטָהֳרוֹת - חוֹצֵץ בְּשִׁאָר הַטְּמֵאִין לְעִנְיַן**
34 **טָהֳרוֹת, וְחוֹצֵץ בְּגֵר בְּשִׁעַת טְבִילָה**[79]**.**

76) שאם נגעה בטהרות נטמאו. 77) רבינו חוזר ומונה בקיצור נמרץ את כל ההלכות ודילג על ליפלוף שבעין, מפני שהשווהו במקומו לשרטה בבשרה ושניהם מדין יבוש נגעו בהם, לפיכך לא ראה צורך בכך למנות שניהם. 78) הרי"ף גורס בנידה שם: "ולית הילכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר, אבל לבעלה שפיר דמי". פירוש, אין הלכה ככל השמועות האלה, ומה שנאמר שחוצצים - לעניין טהרות נאמר, אבל לבעלה מותרת. 79) כשהוא טובל לגירותו. גוי המתגייר צריך מילה וטבילה.

35 **כג. מִי שֶׁטָּבַל וְעָלָה וְנִמְצָא עָלָיו דָּבָר חוֹצֵץ, אַף עַל**
36 **פִּי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ הַמִּין**[80] **כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הֲרֵי הוּא**
37 **בְּטֻמְאָתוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הָיָה זֶה**
38 **עָלַי קֹדֶם הַטְּבִילָה. הוֹאִיל וְהֶחְזַק טָמֵא**[81] **- הַעֲמֵד**
39 **טָמֵא עַל טֻמְאָתוֹ עַד שֶׁתֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁטָּהַר**[82]**.**

80) שנמצא על גופו אחר שנתעסק בו. 81) לפני הטבילה. 82) וכאן ספק, שמא היה הדבר החוצץ על בשרו בשעת טבילה ונשאר בטומאתו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר דברים החוצצים בכלים. ואם כל הכלים שווים בדבר זה. וכל סדר טבילת כלים. ואם מטבילים כלים בתוך כלים טהורים.

א. וְאֵלּוּ חוֹצְצִין[2] בִּכְלִים: הַזֶּפֶת וְהַחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. הַזֶּפֶת שֶׁבִּכּוֹס וְשֶׁבִּצְלוֹחִית[3] - מִתּוֹכָן חוֹצְצִין[4], מֵאֲחוֹרֵיהֶן[5] אֵינָן חוֹצְצִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִבֵּית הָאֻמָּן[6]; אֲבָל מִבַּעַל הַבַּיִת - בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן חוֹצְצִין[7]. הַזֶּפֶת שֶׁבְּתַמְחוּי[8] וְשֶׁבְּקְעָרָה, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבֵּית הָאֻמָּן - חוֹצְצִין[9].

2) מקוואות פ"ט מ"ה. 3) תוספתא שם פ"ז ה"ב. 4) זפת הדבוק בתוך הכוס, והצלוחית חוצץ, מפני שהאדם מקפיד עליו. 5) אינו מקפיד. למדנו בפרק א הלכה יב, שבחציצה קובעת ההקפדה. 6) המשתמש בזפת ואינו מקפיד על קצת זפת בצד החיצון של הכלי. 7) בעל הבית מקפיד שכליו יהיו נקיים גם מבחוץ. 8) קערה גדולה. 9) בכלים אלה משתמשים בחמים, והזפת שעל גביהם בחוץ נמס ומלכלך, לפיכך גם האומן מקפיד.

ב. הַמֹּר וְהַקּוֹמוֹס[10], בֵּין בְּכוֹס בֵּין בִּצְלוֹחִית בֵּין בְּתַמְחוּי וּקְעָרָה, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבֵּית הָאֻמָּן, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן - חוֹצְצִין[11]. הָיָה זֶפֶת אוֹ חֵמָר[12] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַטַּבְלָא[13] וְעַל הַשֻּׁלְחָן וְעַל הַדַּרְגָּשׁ[14]: אִם הָיוּ נְקִיִּים - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁמַּקְפִּיד עֲלֵיהֶן; וְעַל הַבְּלוּסִין[15] - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן.

10) תוספתא מקוואות פ"ז ה"ב [במשנה מקוואות פ"ט ה, כתוב: "המור בכלי זכוכית", אולם רבינו מוחק כנראה את המלים "בכלי זכוכית" (וגם בתוספתא אינו) בהתאם לשיטתו (בהלכות כלים פרק א הלכה ה), שכלי זכוכית אין להם טהרה במקווה]. בספר עבודה, הלכות כלי המקדש פרק א הלכה ג, כותב רבינו: "המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל, שמתבשמים בה בני אדם" (ראה אבן־עזרא ורמב"ן בפירושיהם לתורה (שמות ל, כג) שדחו פירושו של רבינו). והקומוס הוא מין עפר שצבעו שחור, ונותנים אותו לתוך הדיו (רבינו בפירושו למשנה שבת קד, ב). 11) על מור וקומוס מקפידים גם האומנים. 12) משנה שם. 13) לוח שאוכלים עליו. 14) רבינו במשנתנו מפרש: כסא קטן שעולים ממנו על כסא גדול. אולם בגמרא סנהדרין כ, א פירשו שדרגש הוא מין מיטה, וכן פירש רבינו שם. 15) מלוכלכים (ראה שבת עו, ב "עיסה בלוסה" פירוש לא נקייה).

ג. הָיוּ עַל מִטּוֹת[16] בַּעַל הַבַּיִת - חוֹצְצִין; עַל מִטּוֹת שֶׁל עָנִי - אֵינָן חוֹצְצִין[17]. עַל אַכָּף בַּעַל הַבַּיִת - חוֹצֵץ; וְעַל זַקְקִין[18] - אֵינוֹ חוֹצֵץ. עַל הַמַּרְדַּעַת[19] מִשְׁנֵי צְדָדִין[20] - חוֹצֵץ[21].

16) שם. 17) אין דרכם להקפיד כל־כך על הניקיון. 18) נודות של עור, שמניחים על החמור. 19) כר שנותנים על גב החמור ורוכבים עליו. [במשניות שנספחו לגמרא נדה, לא נזכר כלל "מרדעת". אולם במשניות ישנה, וכן בגמרא שבת קיד, א]. 20) אם הרכב הוא מעבר לעבר. 21) שבת שם.

ד. הָיוּ זֶפֶת אוֹ חֵמָר[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל בִּגְדֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[23], אֲפִלּוּ מִצַּד אֶחָד - חוֹצֵץ[24], מִפְּנֵי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל מַלְבּוּשָׁן לִהְיוֹת נָקִי. עַל בִּגְדֵי עַמֵּי הָאָרֶץ: מִשְּׁנֵי צְדָדִין - חוֹצֵץ, מִצַּד אֶחָד - אֵינוֹ חוֹצֵץ.

22) שם משנה ו. 23) במשנה: "של בנאים", ובגמרא שבת שם פירשו שהכוונה לתלמידי חכמים, שעוסקים בבניינו של עולם. 24) מפני שתלמידי חכמים מחוייבים להקפיד שמלבושיהם יהיו נקיים.

ה. הָיוּ עַל הַמִּטְפָּחוֹת[25] שֶׁל זַפְּתִים[26] וְשֶׁל יוֹצְרִים[27] וְשֶׁל מְפַסְּלֵי אִילָנוֹת[28] - אֵינָן חוֹצְצִין[29].

25) שם משנה ז. 26) מוכרי זפת. 27) עושי כלי חרס. 28) כורתים את הענפים הדקים, כדי שיתעבה האילן. 29) מטפחותיהם תמיד מלוכלכים ואינם מקפידים.

ו. טַבָּח[30] שֶׁהָיָה דָּם עַל בְּגָדָיו - אֵינוֹ חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד.

30) זבחים צח, ב.

ז. מוֹכֵר[31] רְכָבִים[32] שֶׁהָיָה רְכָב עַל בִּגְדוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָיָה הַטַּבָּח מוֹכֵר רְכָב וְהָיָה עַל בִּגְדוֹ דָּם וּרְכָב - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנַיִם וּמַקְפִּיד, אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי מְלַאכְתּוֹ הִיא וְאֵינוֹ מַקְפִּיד[33].

31) שם. 32) כל דבר הניתך ונבלע בבגד, נקרא רכב (רש"י שם). 33) שם בעיא שלא נפשטה [לא נתבאר לי למה כתב רבינו כאן שהוא ספק, הרי דרכו לפסוק לקולא כל בעיא בענין דרבנן שלא נפשטה? ואולי מפני שיש כאן חזקת טומאה].

ח. הָיָה הַזֶּפֶת[34] אוֹ הַחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַסַּנְדָּל מִתּוֹכוֹ - מִלְמַעְלָה חוֹצֵץ[35], מִלְּמַטָּה אֵינוֹ חוֹצֵץ[36]. עַל הַסַּפְסָל - מִלְמַעְלָה אוֹ מִן הַצְּדָדִין חוֹצֵץ[37], מִלְּמַטָּה[38] אֵינוֹ חוֹצֵץ.

34) תוספתא מקוואות פרק ז הלכה ב. 35) האדם מקפיד שלא יתלכלך השטח העליון של רגלו. 36) אינו מקפיד על לכלוך השטח התחתון של רגלו, שאינו נראה. 37) מקפיד, כדי שלא יתלכלכו בגדי היושב עליו. 38) השטח שכלפי האדמה.

ט. לִכְלוּכֵי[39] צוֹאָה שֶׁבְּכִסֵּא וְשֶׁבְּקַתֶּדְרָה הַמְכֻבָּשִׁין[40], בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן, בֵּין מִלְּמַטָּה בֵּין מִן הַצְּדָדִין - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם מַעֲבִירִין אוֹתָן. אֲבָל לִכְלוּכֵי שְׁמָרִים שֶׁבַּכּוֹס וְשֶׁבַּצְּלוֹחִית,

וְהַמּוֹךְ שֶׁבַּשִּׁיר[41] וְשֶׁבַּזּוּג[42], וְהַטִּיט וְהַבָּצֵק שֶׁעַל יַד הַקֶּרֶדֹּם וְשֶׁעַל יַד הַמַּגְרֵפָה [אֲיָנָן חוֹצְצִין; הִגְלִידוּ[43] - חוֹצְצִין[44].

39) שם. 40) בתוספתא הגירסא "והמכובשין", ומפרש ב'מנחת ביכורים': לחלוח שחור שנתייבש (הגר"א גורס "המכובסין", ואיני יודע לפרש). 41) שיר הוא תכשיט חלול, ורגילים למלאותו מוך. 42) פעמון. נותנים בתוכו מוך, כדי שלא יקשקש. 43) נתייבשו. נראה שזה נמשך לטיט ובצק בלבד, אבל לא ללכלוכי שמרים, שהרי הפסיק באמצע וכתב דין מוך שבשיר ושבזוג שלא שייך בהם הגלדה [ובכלל קשה להבין, מה ענין מוך בשיר וזוג לכאן, הרי בדיני לכלוכים אנו עוסקים? ואולי הכוונה למוך שנתלכלך. וזה דוחק]. 44) מלשון "אבל" שבתחילת בבא זו, יש ללמוד שלכלוכי צואה בכסא וקתדרה, אפילו הגלידו אינם חוצצים, מפני שהמים מעבירים גם את היבשים. [למעלה בפ"ב ה"א מחלק רבינו בין מיני טיט שונים, וכאן לא חילק. ונראה שיש לחלק בין טיט שעל עור ושעל כלים].

י. דָּבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ בְּזֶפֶת וּבְחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁאֵינָן חוֹצְצִין בִּכְלִים - מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד הוּא. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי חָפוּי בְּזֶפֶת אוֹ בְּחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ[45], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד. אֵין[46] בְּדָבָר זֶה הֶפְרֵשׁ בִּכְלֵי מִן הַכֵּלִים, אֶלָּא כָּל הַכֵּלִים שָׁוִין בְּדָבָר זֶה.

45) למעלה בפרק א הלכה יב, שרובו חוצץ אפילו אינו מקפיד. 46) נראה שצ"ל "ואין".

יא. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[47] שֶׁהֵן חֲלוּלִין שֶׁהִכְנִיסָן שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן[48], אוֹ שֶׁהִכְנִיסָן כְּדַרְכָּן וְלֹא מֵרְקָן[49], אוֹ שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת וְנִשְׁבְּרוּ[50] - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה.

47) מקוואות פרק י משנה א. 48) באופן שאין המים נכנסים לתוך חלל הידות. 49) לא הכניסם באופן שהמים ישטפו אותן לכל אורכן ורוחבן (מלשון הכתוב ויקרא ו "ומורק ושוטף במים"). 50) לא נשברו לגמרי אלא נקמטו, ומתוך כך נסתם החלול ואין המים נכנסים לכולו. [פירוש זה מסתמך על פירוש רבינו למשנתנו. אולם הכסף־משנה, הברטנורא, ה'תוספות יום טוב' ו'תפארת ישראל', מפרשים שהמדובר במשנה ביד שאינו מחובר לכלי אלא מכניסים אותה לכלי ולפעמים מסירים אותה, ומלמדת המשנה, שאם הכניס את יד הכלי בצורה בלתי נכונה - אינה חיבור לכלי, ולפיכך היד חוצצת בטבילת הכלי, שהרי המים אינם נכנסים למקום שהיא יושבת, "ולא מירקן" מתפרש: שלא גמר את הכנסתן, כמו: "ומירק אחר שחיטה על ידו" (יומא לב, ב) ואם נשברו אינן ראויות למלאכתן ולכן חוצצות. ולשון המשנה: "הרי אלו חוצצין", סיוע לפירושם. ורבינו כאן שינה לשון המשנה, וכתב: לא עלתה להן טבילה.

יב. כְּלִי[51] שֶׁהָפַךְ פִּיו לְמַטָּה וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין בְּכֻלּוֹ[52]. הָיָה בּוֹ מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין בּוֹ[53] עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ.

51) שם. 52) האוויר שבכלי שאין לו מקום לצאת, מעכב על המים מלהכנס, אבל כשמכניסים את הכלי ושוליו למטה, או כשהוא מוטה על צידו - דוחפים המים את האוויר לחוץ ותופסים את מקומו. 53) במשנה: "זבורית", ופירש שם רבינו: זוויות ותוספות שהמים אינם נכנסים לתוכם, כשהוא מטביל את הכלי דרך שוליו.

יג. כְּלִי[54] שֶׁהוּא צַר מִבָּאן וּמִבָּאן וְרָחָב בָּאֶמְצַע[55] - אֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ.

54) שם. 55) לא מצאתי פירוש לזה במפרשי המשנה.

יד. צְלוֹחִית[56] שֶׁפִּיהָ שׁוֹקֵעַ[57] - אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁיַּטֶּנָּה עַל צִדָּהּ[58].

56) שם. 57) בדומה לדיותות שמשתמשים בהן תלמידי בתי ספר, ודיותה כזו שומרת על הדיו שלא יישפך. 58) במשניות שלפנינו: "עד שינקבנה". ולפי אותה גירסא, אין הבדל בין צלוחית לקלמרין שבבבא הבאה. ונראה בדעת רבינו, שצלוחית פיה שוקע קצת וגם אינו צר כל־כך כמו פי דיותה, ולפיכך מספיקה הטייה על צידה.

טו. קַלְמָרִין[59] אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁיְּקַבְּנָהּ מִצִּדָּהּ[60], כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ הַמַּיִם לָעַקְמוּמִיּוֹת שֶׁבָּהּ.

59) דיותה שפיה שוקע הרבה, והמים אינם נכנסים לשטח שבין הכפיפה ובין דפנות הקלמרין, מפני שאין מוצא לאוויר הנמצא באותו שטח. 60) ויטבילנה כשהנקב למעלה.

טז. בְּהֵמָה[61] שֶׁהָיָה הַשִּׁיר[62] שֶׁעָלֶיהָ רָפוּי[63] וְנִטְמָא - מְטַבִּילִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ[64].

61) משנת שבת נא, ב. וגמרא נב, ב. 62) שתולים על צווארי בהמות קטנות לנוי. 63) בלתי מהודק לצוואר, והמים יכולים להיכנס. 64) בצוואר הבהמה.

יז. לֹא יַטְבִּיל[65] אָדָם אֶת הַקָּמְקוּם בַּפֶּחָמִין שֶׁבּוֹ[66], אֶלָּא אִם כֵּן שְׁפָשְׁפָהּ[67].

65) שם פרק ט משנה ב. 66) כשיש בו פחמים. 67) הכניס ידו לתוך הקומקום, ולקח את הפחמים ואחז אותם בידו. [כך פירש רבינו במשנה. ומפרשים אחרים פירשו, שהכוונה לפיח שעלה על הקומקום, וצריך לשפשף ולהסירו].

יח. כְּלִי[68] שֶׁהוּא מָלֵא מַשְׁקִין[69] וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל[70]. הָיָה מָלֵא מַיִם וְהִטְבִּילוֹ - הֲרֵי הַמַּיִם[71] וְהַכְּלִי טְהוֹרִין כְּאַחַת[72], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם יֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה בִּמְקוֹמָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּטֻמְאַת אָכְלִין וּמַשְׁקִין[73]. הָיָה הַכְּלִי מָלֵא מֵי רַגְלַיִם - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם[74]. הָיָה בּוֹ מֵי חַטָּאת[75]: אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי[76] כְּדֵי

שֶׁיִּרְבּוּ מֵי מִקְוֶה עַל מֵי חַטָּאת שֶׁבְּתוֹכוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם לָאו - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[77], וּכְאִלּוּ הֵן שְׁאָר מַשְׁקִין שֶׁחוֹצְצִין[78] בֵּין גּוּף הַכְּלִי וּבֵין מֵי הַמִּקְוֶה.

68) שם משנה ו. 69) חוץ למים. 70) שהמשקין חוצצים בין מי המקווה והכלי. 71) שנטמאו בנגיעתם בכלי. 72) הטבילה מטהרת שניהם. 73) בהלכות טומאת אוכלין פרק ב הלכה כא. שם כתב רבינו: "שאם הטביל מים טמאים במקווה, כיון שצפו מי מקווה עליהן - טהרו". 74) שם פ"י ה"ב למדנו, שמי רגליים דינם כמים לענין הכשר, וה"ה להשקה. 75) מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה כדי להזות על טמאי מת. 76) ונתמלא במי מקווה. 77) מפני קדושתם הם חשובים, ואינם בטלים לגבי מי המקווה עד שירבו על מי החטאת (ר"ש במשנתנו). 78) כמבואר בהלכות טומאת אוכלין שם.

יט. כְּלִי[79] שֶׁתּוֹכוֹ טָהוֹר וְגַבּוֹ טָמֵא[80], וְהָיָה מָלֵא יַיִן לָבָן אוֹ חָלָב[81], וְהִטְבִּילוֹ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי כְּדֵי שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָתוֹ מִדְּבְרֵיהֶן[82]. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ יַיִן אָדֹם אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין[83] - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה[84].

79) זבחים עח, ב ו־עט, א. 80) כגון שנגעו משקין טמאים בגב הכלי, ולמדנו בהלכות טומאת אוכלין פרק ז הלכה ב, שגזרו חכמים על משקין טמאים שיטמאו כלים, ואם נגעו בגב הכלי - נטמא הגב בלבד ולא התוך. 81) יין לבן וחלב, אין צבעם מתבלט כל־כך במים. 82) בהלכה הקודמת, המדובר בכלי שיש עליו טומאה מן התורה, ולא חילקנו שם בין רוב למיעוט, ואפילו מיעוט משקין חוצצים, אבל בטומאה דרבנן מועיל רוב מי מקווה לבטל את המשקין שבכלי. [ומה שכתב שם "מלא משקין", הכוונה שהכלי אינו ריק]. 83) שצבעם אדום. 84) אם לא דיהה מראה היין. ואם דיהה, הכל מודים שהטבילה כשירה. כר' יהודה בזבחים שם.

כ. לָגִין[85] שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם טְמֵאִין, וְהָיָה עַל פִּיו טִיט טוֹפֵחַ[86], וְהָיָה הַטִּיט שׁוֹקֵעַ בַּמַּיִם[87], וְהִטְבִּילוֹ - טָהוֹר[88]. וְאִם הָיָה טִיט הַיָּוֵן[89] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל[90]. וְכֵן טַבַּעַת[91] שֶׁנָּתְנָה בִּלְבֵנָה שֶׁל טִיט טוֹפֵחַ וְהִטְבִּילָהּ - טְהוֹרָה[92]. וְאִם הָיָה טִיט יָוֵן - כְּאִלּוּ לֹא טָבָלָה.

85) כד, בקבוק (תוספתא מקוואות, פרק ז הלכה א). 86) לח ורך. 87) בתוספתא הגירסא: המים שוקעין בטיט. פירוש, הטיט היה סופג את המים. ונראה שגם רבינו התכוון לכך. 88) טיט זה אינו חוצץ, מפני שמי המקווה חודרים לתוכו ומגיעים ללגין. 89) טיט עבה חפור מבורות. 90) דין טיט היוון, נאמר כבר למעלה בפרק ב הלכה א. ומסרנו מקורו במשנה, ונכפל כאן אגב שאר הדינים שנאמרו בתוספתא זו. 91) שם. 92) משמיענו, שאפילו כל הכלי שקוע בטיט רך כזה - מועילה הטבילה.

כא. אֵלּוּ[93] שֶׁאֵין צְרִיכִין שֶׁיִּבְּלוּ הַמַּיִם בָּהֶן: סְתָם קִשְׁרֵי בִגְדֵי עֲנִיִּים[94]; וְאִם הִקְפִּיד עֲלֵיהֶן[95] - חוֹצְצִין. וְקִשְׁרֵי בִגְדֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים - סְתָמָן[96] חוֹצְצִין[97]; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - אֵינָן חוֹצְצִין. וְקִשְׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים[98] שֶׁנִּקְשְׁרוּ מֵאֲלֵיהֶן[99]. וְחֻבֶּט הַסַּנְדָּל[100]. וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ[101] בִּזְמַן שֶׁהַקְּצִיצָה[102] דְּבוּקָה[103] עִם הָרְצוּעָה שֶׁבָּהּ וַחֲזָקָה. וּתְפִלָּה שֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת[104]. וְאָזְנֵי הַחֻמֶּת[105] וְהַתּוֹרְמִיל[106]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִקְשָׁרִים וּתְפָרִים שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהַתִּירָם.

93) משנה מקוואות פרק י, ב־ג. 94) שנקרעו וקשר מקום הקרע. אין דרכם של עניים להקפיד על זה, ואנו מניחים שאין דעתם להתיר את הקשר ולתפור את הקרעים. כל דבר המחובר באופן קבוע, אינו חוצץ. 95) גילה דעתו באיזו צורה שהיא, שאינו רוצה להשאיר את הקשר. 96) אם לא גילו דעתם כלל. 97) דרכם להקפיד ולתפור. 98) החוטים שבשפת הבגד שאינם ארוגים, שמשאירים אותם לנוי. 99) במשנתנו כתוב סתם "והנימין", אולם בתוספתא שם פרק ח הלכה א מחלק בין קשרן ובין נקשרו מאליהן (ראה ההלכה הבאה). וטעמו של דבר נראה, מפני שנימין שנתקשרו מאליהן קשה מאוד להתירן ויש להניח שישאירן כך, אבל אם קשרן אדם הוא קושר בסדר מתאים לפי תכנית שקבע לעצמו, ואפשר שלפעמים יתירן לשם שינוי תבנית הבגד. [ב'מנחת ביכורים' מפרש, כשנקשרו מאליהן אין הקשר מהודק כל־כך והמים נכנסים, ולכן אינן חוצצין. מה־שאין־כן כשקשרן האדם. וקשה מאוד לקבל פירושו, שהרי כל ההלכה עוסקת בדין קשרים שאין דרכו להתירם, ואינם צריכים ביאת מים]. 100) הלולאה הקשורה בסנדל שמכניסים בה הרצועה. 101) תפילין מקבלות טומאה, מפני שיש להן בית קיבול (ראה הלכות כלים פרק ז הלכה יב). 102) כל התפילה בלי רצועותיה נקראת קציצה. 103) מהודקת מאוד ואינה זזה ממקומה. 104) כשהאדם קושר את התפילה ומזיזה, אין הרצועה זזה ממקומה שבתוך התפילה. 105) נוד. 106) ילקוט הרועים.

כב. וְאֵלּוּ[107] שֶׁצְּרִיכִין שֶׁיִּבְּלוּ בָּהֶן הַמַּיִם: הַקְּשָׁרִים שֶׁבִּפְתְחֵי הֶחָלוּק[108] שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לוּלָאוֹת. וְכֵן קִשְׁרֵי לוּלָאוֹת שֶׁבַּכָּתֵף[109]. וְשָׁפָה שֶׁל סָדִין צָרִיךְ לְמַתְּחָן[110]. וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ קְבוּעָה בָּרְצוּעָה. וְשֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת. וּשְׁנָצִים[111] שֶׁל סַנְדָּל. וְקִשְׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים שֶׁקְּשָׁרָן[112]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהוּא עָתִיד לְגַלּוֹתָן וּלְמַתְּחָן[113]. הַסַּלְיוֹן[114] שֶׁל גַּת[115] וְשֶׁל בַּד[116]: אִם הָיוּ חֲזָקִים[117] - צָרִיךְ לְחַטֵּט, וְאִם הָיוּ רָפִים - צָרִיךְ לְנַעֵר[118]. הַבַּר[119] וְהַכֶּסֶת[120] שֶׁל עוֹר - צְרִיכִים שֶׁיִּבְּלוּ בָּהֶן[121] הַמַּיִם[122].

107) שם משנה ד. 108) בצד החזה. 109) חלוקים שלובשים אותם על־ידי הכנסת ראש במקום הפתוח למעלה. בחלוקים אלה תופרים לולאות במקום שכנגד הכתף,

וקושרים אותם אחר לבישת החלוק. 110) הסדין רחב, ולפיכך שפתיו נקמטות כשמטבילים אותו במקווה וצריך למתוח אותן. 111) הרצועות. 112) האדם. ראה הלכה כא. 113) כשישתמש בהם, ומשום זה צריך לגלותם ולמותחם לפני הטבילה. 114) תוספתא מקוואות פרק ח הלכה א. 115) שדורכים בו ענבים. 116) שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם. 117) הסלים עשויים מענפים דקים ארוגים. ואומר רבינו, שאם הענפים מהודקים בחוזק, צריך לחטט את הפסולת הדבוקה בהם. 118) מנענע אותם והפסולת נופלת. 119) משנה שם. 120) סוף פרק ד מפרש רבינו ששניהם משימים תחת הראש, אלא שכר הוא קטן וכסת יותר גדולה, ושניהם ממולאים צמר וכדומה (ראה ברטנורא ו'תוספות יום טוב' כאן). 121) בפנים. 122) מפני שלפעמים מוציאים מה שבתוכם.

1 **כג. כְּסֶת[123] עֲגָלָה[124] וְהַכַּדּוּר[125] וְהָאַמּוּם[126]**
2 **וְהַקֶּמִיעַ[127] וְהַתְּפִלָּה - אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיִּבּוֹאוּ הַמַּיִם**
3 **לַחֲלָלָן. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס**
4 **- טוֹבֵל סָתוּם.**

123) שם משנה ב. 124) שמניחים על גבי הבהמה לרכב עליה, כסת זו עשויה מעור וממלאים אותה מוכין ותופרים אותה, ואין דרכם לפרום את התפר ולהוציא את המוכין. 125) שמשחקים בו. 126) דפוס של מנעל עשוי מעור ממולא מוכין. 127) לשמירה. את הקמיע נותנים בתיק קטן של עור או בד, ותופרים אותו.

5 **כד. הַמַּטְבִּיל[128] בְּגָדִים הַמְכֻבָּסִין[129] - צְרִיכִין שֶׁיִּכָּנְסוּ**
6 **בָּהֶן הַמַּיִם עַד שֶׁיִּבַּעְבְּעוּ[130]. הַטְּבִילָן נָגוּבִין - עַד**
7 **שֶׁיִּבַּעְבְּעוּ וְיָנוּחוּ מִבַּעְבּוּעָן[131].**

128) שם משנה ד. 129) בעודם לחים. 130) כשנותנים בגד במים עולים כעין אבעבועות. ומובן, שמי המקווה לא הגיעו למקומות אלה הגבוהים קימעא, ואף־על־פי־כן מועילה הטבילה, מפני שהמים הנמצאים בבגד מתחברים עם המקווה ומתטהרים בהשקה ונעשו כמי המקווה. הבעבוע מוכיח, שמי המקווה כבר נספגו לתוך הבגד. 131) ויתפשט כל הבגד על פני מי המקווה, כי לפני כן לא הגיעו מי המקווה לראש הבועה שהוא גבוה משטח מי המקווה.

8 **כה. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[132] שֶׁהֵן אֲרֻכִּים יוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְכָּן**
9 **וְעָתִיד לְקָצְצָן - מַטְבִּילָן עַד מְקוֹם הַמִּדָּה[133]. כֵּיצַד?**
10 **שַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי גָּדוֹל - אַרְבָּעָה טְפָחִים[134], וְקָטָן -**
11 **עֲשָׂרָה. מַטְבִּיל מִן הַשַּׁלְשֶׁלֶת עַד מִדָּה זוֹ בִּלְבַד[135],**
12 **וְהַשְּׁאָר טָהוֹר[136].**

132) שם משנה ה. 133) מידת היד שהכלי צריך לה, להיות ראוי לתשמישו. 134) ראה הלכות כלים פרק ט הלכה טו. 135) ואפילו אם נגמרה המידה באמצע טבעת, אינו צריך לטבול את כל הטבעת, ורואים אותה כאילו נחתכה. [ולמה אין מקום חיבור שני חלקי הטבעת חוצץ? מפני שבית הסתרים בכלים אינו צריך להיות ראוי לביאת מים (ר"ש וברטנורא)]. 136) המדובר כשנגעה טומאה בדלי, ונטמא חלק השלשלת שהכלי צריך לו, והשאר - למעלה מארבעה טפחים בדלי גדול ומעשרה בקטן לא נטמא כלל, כמו שנתבאר בהלכות כלים שם.

13 **כו. כְּלִי טָמֵא[137] שֶׁנָּתַן בְּתוֹכוֹ כֵּלִים אֲחֵרִים וְהִטְבִּיל**
14 **הַכֹּל - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[138], אַף עַל פִּי שֶׁפִּי הַכְּלִי**
15 **צַר בְּיוֹתֵר[139]; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם נִכְנָסִין לוֹ[140], וּמִתּוֹךְ**
16 **שֶׁעָלְתָה טְבִילָה לַכְּלִי הַגָּדוֹל - עָלְתָה טְבִילָה לַכֵּלִים**
17 **שֶׁבְּתוֹכוֹ[141]. וְאִם הִטָּהוּ עַל צִדּוֹ וְהִטְבִּיל[142] - לֹא**
18 **עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[143] עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו רָחָב כִּשְׁפוֹפֶרֶת**
19 **הַנּוֹד[144]. וְכֵן אִם הָיָה הַכְּלִי טָהוֹר וְנָתַן לְתוֹכוֹ כֵּלִים**
20 **טְמֵאִים וְהִטְבִּילָן - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[145] עַד**
21 **שֶׁיִּהְיֶה פִּיו רָחָב כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. בַּמֶּה דְּבָרִים**
22 **אֲמוּרִים?[146] לִתְרוּמָה; אֲבָל לְקָדֶשׁ - אֵין מַטְבִּילִין**
23 **כֵּלִים לְתוֹךְ כֵּלִים טְהוֹרִין כְּלָל, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּסַל אוֹ**
24 **בְּקֻפָּה[147], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְמַעְלָה בִּמְקוֹמוֹ[148].**

137) שם פרק ו משנה ב, כפי שנתפרשה בחגיגה כב, א. 138) ואף־על־פי שכלים אלו אינם מונחים במקווה עצמו, אלא במים המחוברים לו, כמו ששנינו (שם פרק ו משנה א): "כל המעורב למקווה - כמקווה". 139) ונתבאר שם, שעירוב מקוואות כשר לטבילה רק אם אמת המים המחברת אותם רחבה כשפופרת הנוד (כרוחב חלול השפופרת שנותנים בפי הנוד, היינו מקום שאפשר לגלגל בתוכו שתי אצבעות סביב). 140) לכל הכלי הגדול ומטהרים אותו. 141) אע"פ שלא נטבלו במי המקווה, ולא במים המחוברים להם ברוחב שפופרת הנוד. 142) ולא מילאו המים את הכלי הגדול ונשאר בטומאתו. אם מניחים במים כלי שפיו צר ובטנו רחב, כשהוא מוטה על צידו, הם נכנסים וממלאים את הכלי עד כנגד פיו, וכשמגיעים למקום זה הם סותמים את פיו וסוגרים על האוויר שלמעלה ממנו, ומתוך כך הוא מעכב על המים מלהיכנס, כמו כלי שהפכו בהלכה יב. [ראה 'בית יוסף' 'יורה־דעה' סימן רטו, ובש"ך שם סעיף־קטן כח. ביאורינו זה נותן הסבר מלא לשיטת רבינו]. 143) אפילו אם המים שבתוך הכלי הגדול, כיסו אותם מכל צד. 144) בפחות מזה אין עירוב מקוואות מועיל, כמו שביארנו. 145) שהרי המים לא עשו שום פעולת טהרה שתגרור אחריה טהרת הכלים הקטנים. 146) משנה חגיגה כב, ב. שם נימנו אחת־עשרה מעלות שעשו חכמים בקודש על התרומה. ראה הלכות אבות הטומאות פי"ב. 147) שפיהם רחב יותר משפופרת הנוד. 148) בהלכות שאר אבות הטומאות פרק יב הלכה א.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שמים שאובין פוסלים את המקווה. ואם צריך שיהיה כולו בידי שמים. המניח כלי תחת הצינור בכל עת ובכל זמן. כיצד פוסלין שלושה לוגים מים שאובים את המקווה. שאובה שהמשיכוה ואמבטיה ומרחצאות שלנו. מי גשמים ומים שאובים שהיו מתערבים בחצר ויורדים למערה.

25 **א. דִּין תּוֹרָה[2], שֶׁכָּל מַיִם מְכֻנָּסִין[3] טוֹבְלִין בָּהֶן;**
26 **שֶׁנֶּאֱמַר: מִקְוֵה מַיִם[4] - מִכָּל מָקוֹם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן**

1 כְּדֵי לְהַעֲלוֹת בָּהֶן כְּדֵי טְבִילָה לְכָל גּוּף הָאָדָם בְּבַת
2 אַחַת. שִׁעֲרוּ חֲכָמִים: אַמָּה עַל אַמָּה[5] בְּרוּם שָׁלֹשׁ
3 אַמּוֹת[6]. וְשִׁעוּר זֶה הוּא מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה[7] מַיִם.
4 בֵּין שְׁאוּבִין[8] בֵּין שְׁאֵינָן שְׁאוּבִין.

~ נקודות משיחות קודש ~

אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר

"דין תורה שכל מים מכונסין טובלין בהם שנאמר מקוה מים.. כו'" אבל "מד"ס שהמים השאובין פסולין לטבילה". ובעבודת האדם עניין הטבילה הוא להביא נפשו במי הדעת, ובזה יש חילוק בין מעין "בידי שמים" שהם העניינים המפורשים בתורה, ובור ש"בידי אדם" הם העניינים שלא התפרשו בתורה ופונה לגדול ממנו שיורה לו דרך תשובה ומורה לו ע"פ מה שמתקבל על דעתו של שצריך לנהוג.

מדין תורה "כל מים מכונסין טובלין בהם" וגם בבור שכולו בידי אדם ובענייני האדם הוא כשפונה לגדול ממנו לקבל דרך תשובה ומשיב לו כפי שמתקבל על דעתו ואפשר לסמוך על דבריו שהם בבחינת "מי הדעת". אבל מד"ס גזרו שהמים השאובין (בידי אדם) פסולין לטבילה כי אחרי ירידת הדורות הוצרכו לגזירות וסייגים שלא כולם מתקבלים על דעתו של אדם - ידי אדם - ואמרו חכמים שאין לסמוך כלל על דעתו של אדם כדי שיחשב כמי הדעת.

ולאידך גם מד"ס אין צריך להיות כולו בידי שמים "אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר" כי ההוראות בענייני תורה ומצוות, צריכים להיות באופן של התלבשות ובמדידה והגבלה, ובזה יכול וצריך להיות "תפיסת יד אדם" מצד המעלה שבעבודת המטה.

(על פי יין מלכות סימן קנב)

2) עירובין ד, ב - ובכמה מקומות. 3) אפילו שאובים בכלי. 4) כל מים נקווים שהם. [בכל המקומות שבגמרא, למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ה) "ורחץ במים". דרכו של רבינו, כשהוא מוצא לימוד יותר פשוט מזה שאמרו בגמרא, הוא מסתמך עליו (ירד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ד)].

5) נחלקו האחרונים בקביעת שיעור האמה שבתקופת התלמוד. יש מקטינים עד חצי מטר אירופאי, ויש מגדילים עד למעלה משלשים סנטימטר, ויש קובעים שיעורים ממוצעים בין שני אלה. וקביעת הלכה למעשה בשיעור מקוה, מסורה בידי גדולי התורה. 6) אמנם לדעת מקטיני האמה – קומתו של האדם הבינוני היא יותר משלוש אמות, אבל חכמים שיערו שאפשר לו לטבול על ידי הרכנת הראש (ראה תוספתא, חגיגה יא, א - ד"ה ברום). 7) שהם 960 לוגים. 8) בכלים. ואפילו כל המים הם שאובים טובלים בהם (וכן ב'תוספות' פסחים יז, ב ד"ה אלא).

5 ב. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9], שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פְּסוּלִין
6 לִטְבִילָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִקְוֶה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין
7 שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - פָּסְלוּ
8 הַכֹּל[10]. אַף עַל פִּי שֶׁפְּסוּל מַיִם שְׁאוּבִין מִדִּבְרֵי
9 סוֹפְרִים, לְמָדוּהוּ בְּהֶקֵּשׁ[11]. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: אַךְ
10 מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר. הַמַּעְיָן אֵין בּוֹ
11 תְּפִיסַת יַד אָדָם כְּלָל[12], וְהַבּוֹר כֻּלּוֹ בִּידֵי אָדָם, שֶׁהֲרֵי
12 כֻּלּוֹ מַיִם שְׁאוּבִין. אָמְרוּ חֲכָמִים: הַמִּקְוֶה לֹא יִהְיֶה
13 כֻּלּוֹ שָׁאוּב כְּבוֹר, וְאֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת כֻּלּוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם
14 כְּמַעְיָן, אֶלָּא אִם יֵשׁ בּוֹ[13] תְּפִיסַת יַד אָדָם[14] - כָּשֵׁר[15].

9) גזירת חכמים. 10) מדובר כשהיו במקוה 40 סאה פחות שלושה לוגים, ונתן לתוכו שלושה לוגים שאובים והשלים את השיעור, אבל מקוה שיש בו 40 סאה מים שאינם שאובים אינו נפסל על ידי הוספת מים שאובים (ראה לקמן ה"ו). 11) הסמיכוהו על ההיקש. 12) ידו של אדם אינה משתתפת בעשייתו. 13) אפילו אם יש בו. 14) הבור עשוי בידי אדם. בהלכות הבאות יתבאר. 15) היקש זה מקורו ב'תורת כהנים' פרשת שמיני, פ"ט ה"א. כללו של דבר: כולו בידי אדם, כגון ששאב מים ונתן לתוך הבור – פסול; מקצתו מפעל שמים ומקצתו מפעל אדם – כשר.

15 ג. כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ[16] קַנְקַנִּים בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָם וְיָרְדוּ
16 לָהֶם גְּשָׁמִים וְנִתְמַלְּאוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה עוֹנַת
17 הַגְּשָׁמִים[17] - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הַקַּנְקַנִּים אוֹ יִכְפֹּם[18]
18 וְהַמַּיִם הַנְּקוּבִים מֻתָּרִים לִטְבֹּל, וְאַף עַל פִּי
19 שֶׁכָּל הַמַּיִם הָאֵלּוּ הָיוּ בִּכְלִים, שֶׁהֲרֵי לֹא מִלְּאָן
20 בְּיָדוֹ[19]. לְפִיכָךְ, אִם הִגְבִּיהַּ אֶת הַקַּנְקַנִּים וְהֶעֱרָם[20] -
21 הֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶם שְׁאוּבִין.

16) משנה, מקוואות פ"ב, מ"ז. 17) והיה לו לחשוב על האפשרות שיפלו מים לתוכם. 18) יהפכם על פיהם במקום שהם עומדים. 19) בקרקע. 20) וגם לא העמידם לשם קבלת מי גשמים, ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם, העמידם לשם קבלת מי גשמים ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם אינו מילוי בידי אדם. כרבי יהושע שם. 21) הרי עשה האדם בידיים כל פעולת מילוי המקוה.

22 ד. הַמַּנִּיחַ[22] כֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר[23] תָּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל
23 זְמַן[24], אֶחָד כֵּלִים קְטַנִּים וְאֶחָד כֵּלִים גְּדוֹלִים, אֲפִלּוּ
24 כְּלֵי אֲבָנִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין
25 טֻמְאָה, וְנִתְמַלְּאוּ מֵי גְּשָׁמִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[25].
26 וְאִם כִּפָּאָן עַל פִּיהֶן אוֹ שְׁבָרָן - הַמַּיִם הַנְּקוּבִין מֻתָּרִין
27 כְּשְׁאוּבִין לְכָל דָּבָר, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְּאוּ; שֶׁחֻזְקַת
28 הַצִּנּוֹר לְקַלֵּחַ מַיִם. וַאֲפִלּוּ שָׁכַח הַכֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר[26]
29 - פְּסוּלִין, גָּזְרוּ עַל הַשּׁוֹכֵחַ מִפְּנֵי הַמַּנִּיחַ. וְכֵן
30 הַמַּנִּיחַ[27] אֶת הַכֵּלִים בֶּחָצֵר[28] בְּעֵת קְשִׁוּר הֶעָבִים[29]
31 וְנִתְמַלְּאוּ - הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ
32 נִתְמַלְּאוּ. וְכֵן גָּזְרוּ[30] עַל הַשּׁוֹכֵחַ בֶּחָצֵר בִּשְׁעַת קְשִׁוּר
33 עָבִים מְשׁוּם מַנִּיחַ. הִנִּיחָן בֶּחָצֵר בְּעֵת פְּזוּר עָבִים[31]
34 וּבָאוּ עָבִים וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, כְּמוֹ שֶׁמַּנִּיחָן

בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָן[32]. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בְּעֵת קִשּׁוּר הֲעֵבִים וְנִתְפַּזְּרוּ וְחָזְרוּ וְנִתְקַשְּׁרוּ וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין[33]. וְאִם שְׁבָרָן[34] אוֹ כְּפָאָן - הַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן כְּשֵׁרִין.

22) משנה, מקוואות פ"ד מ"א, כפי שנתבארה בגמרא שבת טז, ב. 23) מדובר בצינור שאינו פוסל המים העוברים בו (ראה לקמן פ"ו ה"ו בהשלמות). 24) פירוש בכל זמן שהוא, בין כשהשמים מעוננים ובין כשאינם מעוננים. 25) אם הניחם תחת הצינור, אפילו בשעה שאין עננים, גילה דעתו שהוא רוצה שיפלו לתוכם מי גשמים. 26) הניחם שם מתוך כוונה לסלקם מיד, ושכח ולא סילקם. 27) במשנתנו נחלקו בית־שמאי ובית־הלל בדין שוכח. ופסק כבית־שמאי, כדברי רבי מאיר, שנמנו ורבו בית־שמאי על בית־הלל, ונקבעה הלכה כמרובים. 28) לא תחת הצינור. 29) מניחים אנו שהתכוון שיפלו גשמים לתוך הכלים. 30) דעת רבינו, שבכל מקום גזרו שוכח משום מניח, בין תחת צינור בין בחצר. 31) לא התכוון למי גשמים, כרב משרשיא שם. 32) שבהלכה הקודמת. 33) כשנתפזרו העבים, בטלה מחשבתו הראשונה לקבל לתוכן מי גשמים, וכשחזרו ונתקשרו באו גשמים שלא חשב עליהם (ראה השלמות). 34) ראה למעלה ה"ג ובהשלמות שם.

ה. הַסָּיִד[35] שֶׁשָּׂכַח עָצִיץ[36] בְּמִקְוֶה וְנִתְמַלֵּא[37] מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בַּמִּקְוֶה אֶלָּא מְעַט וַהֲרֵי הָעָצִיץ יֵשׁ בּוֹ רֹב הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הָעָצִיץ בְּמִקּוֹמוֹ[38] וְנִמְצָא הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ כָּשֵׁר. וְכֵן[39] הַמְסַדֵּר אֶת הַקַּנְקַנִּים בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה כְּדֵי לְחַסְּמָן[40] וְנִתְמַלְּאוּ מַיִם[41], אַף עַל פִּי שֶׁבָּלַע הַמִּקְוֶה אֶת מֵימָיו וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם מַיִם כְּלָל אֶלָּא מַיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַקַּנְקַנִּים - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הַקַּנְקַנִּים[42] וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן מִקְוֶה כָּשֵׁר.

35) מקוואות פ"ב מ"ח. 36) הסד את הבור בסיד, והשאיר את העציץ בבור ושקע, ובו היו מים כשרים. 37) צ"ל ונתמלא. 38) אבל לא יהפוך אותו על פיו. במניח קנקנים על הגג בכוונה ברורה לנגבם, אמרנו בה"ג שמותר גם להפכם, מה־שאין־כן בנידון כאן (בית יוסף' יו"ד סי' רא בשם הרא"ש). 39) שם מ"ט. 40) שיבלעו מים ולא יבלעו אחר־כך את המשקין שיתנו לתוכם. 41) נכנסו מי המקוה גם לתוכם. 42) אבל לא יכפם. [ב'בית יוסף' שם קובע הבדלי הדינים שבין שלושת המקרים שנאמרו במשניות ז־ט, ומבאר נימוקיהם. והרי תוכן דבריו הנוגעים לדעת רבינו כאן: א. המניח כלים בראש הגג כדי לנגבם (הלכה ג) ולא התכוון כלל שישאבו לחלוחית, יכול לשוברם ואפילו לכפותם והמים כשרים לטבילה אפילו כשאין במקוה מים אחרים כלל; ב. עציץ של סייד (הלכה ה): כאן התכוון לקצת שאובה, שהרי יש טיט בעציץ ויש להניח שהוא רוצה שייבלעו קצת מים, ולפיכך מטילים כאן שתי חומרות: אחת, שצריך שיישארו בבור מעט מים, ושנייה שאסור לכפות אלא לשבור; ג. המסדר קנקנים בתוך המקוה: כאן יש צד אחד להקל יותר מבעציץ, היינו שלא התכוון להכניס מים לתוך הקנקנים אלא לדפנותיהם, אולם אינו דומה למניח כלים בראש הגג, שאינו רוצה כלל בשאיבת מים, וכאן רוצה שאיבה בדפנות, ולפיכך הקילו מצד אחד, שאפילו לא נשארו מים במקוה – ישבור, והשאירו חומרא שאסור לכפות אלא ישבור. ביאור זה מניח ביותר את הדעת].

ו. כֵּיצַד פּוֹסְלִין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין אֶת הַמִּקְוֶה בְּשָׁלֹשָׁה לֻגִּין?[43] שֶׁאִם הָיָה בַּמִּקְוֶה פָּחוֹת מֵאַרְבָּעִים סְאָה[44], [וְנָפְלוּ לְתוֹכָן שָׁלֹשָׁה לֻגִּין וְהִשְׁלִימוּם לְאַרְבָּעִים סְאָה] - הַכֹּל פָּסוּל[45]. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם שְׁאֵינָן שְׁאוּבִין, וְשָׁאַב בְּכַד וְשָׁפַךְ לְתוֹכוֹ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד[46], אֶלָּא מִקְוֶה עֶלְיוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא בִּכְלִי וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה הַתַּחְתּוֹן אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הַתַּחְתּוֹן כָּשֵׁר[47].

43) ראה למעלה ה"ב. 44) מים כשרים. 45) שם פ"ג מ"א. 46) שם פ"ו מ"ח. 47) אפילו לא היו בו כלל מים כשרים אחרים. והטעם, מפני שהמים השאובים שנפלו לעליון שיש בו 40 סאה הפכו לכשרים.

ז. מִקְוֶה[48] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְנָתַן לְתוֹכוֹ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִין וְנָטַל אַחַר כָּךְ מִמֶּנּוּ סְאָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְכֵן נוֹתֵן סְאָה וְנוֹטֵל סְאָה וְהוּא כָּשֵׁר, עַד רֻבּוֹ[49].

48) שם פ"ז מ"ב. 49) כרב יהודה בר שילא ביבמות פב, ב, שפירש: עד רובו, היינו שלא יוציא מן המקוה יותר מעשרים סאה מים כשרים. [רבים תמהו שמכשיר כאן רק עד רובו, ובהלכה הקודמת הכשיר אפילו ביותר מרובו, ומשנה מפורשת היא, ולכן נטו מדעתו ופירשו, שבנתן סאה ונטל סאה - מדובר במי פירות ולא במים שאובים. וב'כסף משנה' מיישב את הסתירה ומבאר שבנתן סאה ונטל סאה פסלו משום מראית העין שלא יאמרו שאובים כשרים, אבל בשפך לעליון ונפלו לתחתון אין הדבר ניכר כל־כך שניטלו ביד].

ח. אֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין[50] פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בְּשָׁלֹשָׁה לֻגִּין עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה מִן הַכְּלִי[51]. אֲבָל אִם נִגְּרוּ[52] הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְשְׁכוּ וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ מֻחֱזָקִין לְמֻחֱזָקָה; אֲבָל אִם הָיָה רֹב מִן הַכְּשֵׁרִים - הֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר[53]. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא וְשׁוֹאֵב חוּץ לַמִּקְוֶה וְהַמַּיִם נִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ נִמְשָׁכִין עַל הַקַּרְקַע אוֹ בְּתוֹךְ הַסִּילוֹן[54] וְכֵיוָצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה - הֲרֵי הוּא כָּשֵׁר וַאֲפִלּוּ הִשְׁלִימוּ לְאֶלֶף סְאָה; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ - כְּשֵׁרָה, אִם הָיָה שָׁם רֹב אַרְבָּעִים סְאָה מִן הַכָּשֵׁר[55]. וְכֵן גַּג[56] שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מַיִם

50) מקוואות פ"ב מ"ח. 51) הסד את הבור בסיד, והשאיר את העציץ בבור ושקע, ובו היו מים כשרים. 52) צ"ל ונתמלא. 53) אבל לא יהפוך אותו על פיו. במניח קנקנים על הגג בכוונה ברורה לנגבם, אמרנו בה"ג שמותר גם להפכם, מה־שאין־כן בנידון כאן (ב'בית יוסף' יו"ד סי' רא בשם הרא"ש). 54) שם מ"ט. 55) שיבלעו מים ולא יבלעו אחר־כך את המשקין שיתנו לתוכם. 56) נכנסו מי המקוה גם לתוכם.

גְּשָׁמִים וּמִלֵּא בְּכְתֵפוֹ וְנָתַן לְתוֹכוֹ[57] פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים, שֶׁנִּמְצָא הַכֹּל פָּסוּל, וּפָתַח הַצָּנוֹר וְנִמְשְׁכוּ הַכֹּל לְמָקוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - כְּשֵׁרָה, הוֹאִיל וְהָיָה שָׁם רֹב מִן הַכָּשֵׁר[58].

50) תמורה יב, א ו־ב. 51) ישר מן הכלי אל המקוה. 52) על הקרקע או על דבר שאינו פוסל את המים. 53) בגמרא שם מסיימים: "שהשאיבה מטהרת ברבייה". 54) לקמן בפרק שישי יבואר איזה סילון אינו עושה שאיבה. 55) פירוש, רוב משיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו, כמו שיתבאר לקמן. 56) תוספתא, מקוואות פ"ד ה"ב. 57) ישר מן הדלי. 58) ואף־על־פי שנפסלו תחילה ע"י השאיבה שנפלה לתוכם - מועילה ההמשכה, אבל מקוה שאובה שלא היו בה מעולם 20 סאה ומשהו כשרים – אין המשכה מועלת.

ט. הוֹרוּ[59] מְקֻצָת חֲכְמֵי מַעֲרָב וְאָמְרוּ: הוֹאִיל וְאָמְרוּ חֲכָמִים: שְׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - טְהוֹרָה, אֵין אָנוּ צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שָׁם רֹב מַיִם כְּשֵׁרִין. וְזֶה שֶׁהִצְרִיךְ רֹב וְהַמְּשָׁכָה - דִּבְרֵי יָחִיד הֵן, וּכְבָר נִדְחוּ, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ בַּסּוֹף: שְׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - טְהוֹרָה. לְפִי דִּבְרֵי זֶה, אִם הָיָה מְמַלֵּא בְּכְלִי וְשׁוֹפֵךְ, וְהַמַּיִם נִזְחָלִין וְהוֹלְכִין לְמָקוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר. וְכֵן כָּל אַמְבָּטִי שֶׁבַּמֶּרְחֲצָאוֹת שֶׁלָּנוּ מִקְוָאוֹת כְּשֵׁרִין, שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן שָׁאוּב וְשֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא. וּמֵעוֹלָם לֹא רָאִינוּ מִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּעִנְיָן זֶה.

59) שיטת רבינו בזה מבוארת יפה בהלכה הקודמת.

י. מֵי גְּשָׁמִים[60] וּמַיִם שְׁאוּבִין שֶׁהָיוּ מִתְעָרְבִין בֶּחָצֵר וְנִמְשְׁכִין[61] וְיוֹרְדִין לָעוּקָה[62] שֶׁבֶּחָצֵר, אוֹ שֶׁמִּתְעָרְבִין עַל מַעֲלוֹת הַמְּעָרָה וְיוֹרְדִין לַמְּעָרָה: אִם רֹב מִן הַכָּשֵׁר[63] - כָּשֵׁר[64]; וְאִם רֹב מִן הַפָּסוּל - פָּסוּל; מֻחֶזֶקֶת לְמֻחֱזָקָה - פָּסוּל. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁמִּתְעָרְבִין עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַמִּקְוֶה וְנִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין[65]; אֲבָל אִם הָיוּ הַכְּשֵׁרִים וְהַפְּסוּלִים מְקַלְּחִין[66] לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה: אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין עַד שֶׁלֹּא יֵרְדוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - כָּשֵׁר, וְאִם לָאו - פָּסוּל.[67]

60) מקוואות פ"ד מ"ד. 61) כשהם מעורבים. 62) לגומא, לבור. 63) פירוש, אם יש רוב שיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו. 64) המים המעורבים שבעוקה או שבמערה, הם מקוה כשר. 65) כשהם מעורבים. מפני שהפסולים לא נפלו בפני עצמם אלא כשהם מעורבים עם הכשרים, מועילה ההמשכה כשיש רוב כשרים, ואף־על־פי שגם הכשרים אינם בפני עצמם. ואם אינם מעורבים אלא יורדים למקוה, אלה בפני עצמם ואלה בפני עצמם – המקוה פסול, משום שפסולים עומדים בפני עצמם - פוסלים כשרים עומדים בפני עצמם. 66) ישר לתוך המקוה שלא בהמשכה. 67) המקוה הזה פסול. יש בזה שני דינים: אם נפלו למקוה יותר מעשרים סאה מי גשמים לפני שנפלו שלושה לוגין שאובים, אפשר להכשיר את המים המעורבים על ידי המשכה למקום אחר, ואם קדמו שלושה לוגין שאובים - נפסלו המים ואין להם תקנה לדעת רבינו החולק על חכמי מערב למעלה בה"ט (על־פי ה'כסף משנה'). [רבינו מונה כאן כמה חילוקי דינים בהמשכה בסדר של "זה ואף זה", הדין הראשון (תחילת הלכה ח): המים הכשרים שיש בהם רוב מקוה, עומדים בפני עצמם לפני שהמשיכו להם את השאובים שהשלימו את המקוה. בזה מועילה ההמשכה ללא כל פקפוקים, מפני שיש כאן שני נימוקים להכשיר: א. הכשרים באו תחילה ועומדים בפני עצמם; ב. הפסולים באו בהמשכה. הדין השני ("וכן גג") מוסיף, שאפילו נפלו השאובים שלא בהמשכה לעשרים ומשהו כשרים, ונפסלו כולם, אפשר להכשיר את המים הללו על ידי המשכה למקום אחר. בדין זה יש צד לפסול מפני שהשאובה באה שלא בהמשכה, ואעפ"כ מועילה ההמשכה השניה כשהיו רוב כשרים. הדין השלישי (הלכה י): כשרים ושאובים מעורבים שהמשיכו אותם למקוה. כאן לא קדמו רוב המים הכשרים לפסולים ואף־על־פי־כן מועילה ההמשכה מפני שגם הפסולים לא קדמו. ולבסוף מלמדנו, שני תנאים הכרחיים להכשרת שאיבה: רוב כשרים, והמשכת פסולים שלא קדמו לכשרים.

יום שישי ט' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר מקווה שנפלו אליו שלושה לוגים מים מכלי אחד או משנים ושלושה כלים אם מצטרפים. ודין שניים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. ודין המטביל כר או כסת במקווה שיש בו ארבעים סאה מכוונות. ודין שני מקוואות ואין בכל אחד ארבעים סאה ונפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו. ודין בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו. וכל דיני פיסול למקווה במים שאובים.

א. מִקְוֶה[2] שֶׁנָּפְלוּ אֵלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין[3] מִכְּלִי אֶחָד אוֹ מִשְּׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה כֵּלִים - מִצְטָרְפִין; וְהוּא שֶׁיַּתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן. מֵאַרְבָּעָה כֵּלִים - אֵין מִצְטָרְפִין[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[5]? בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת[6]; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת אֶת מֵי הַמִּקְוֶה[7], אֲפִלּוּ נָפַל מִשְׁקַל דִּינָר בְּכָל שָׁנָה - מִצְטָרֵף לִשְׁלֹשָׁה לֻגִּין. בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַשְּׁאוּבִים אֶת הַכְּשֵׁרִים בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַכְּשֵׁרִים אֶת הַשְּׁאוּבִים אוֹ שֶׁנָּפְלוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, כֵּיוָן שֶׁנָּפְלוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין שְׁאוּבִין לְתוֹךְ אַרְבָּעִים סְאָה [קֹדֶם שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה אוֹ לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים] נִפְסַל הַכֹּל וְנַעֲשָׂה שָׁאוּב.

2) מקוואות פרק ג משנה ד. 3) המדובר במקווה שאין בו ארבעים סאה מים כשרים, שאם יש בו שיעור זה אין השאובים הנופלים לתוכו פוסלים אותו. 4) בברייתא תמורה יב, ב נחלקו תנא קמא ורבי יוסף בן חוני בזה, תנא קמא אומר - מצטרפים, ורבי יוסף בן חוני אומר - אין

מצטרפים. ובפירושו שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי יוסף בן חוני, וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני ששיטתו נשנית בסתם משנה, וכל מחלוקת בברייתא וסתם משנה הלכה כסתם. ורבינו גרשום בתמורה שם מפרש נימוקו של רבי יוסף בן חוני, מפני שלוג היא כמות חשובה ומצטרפת לפסול את המקווה, ומה שאמר בשלושה כלים מצטרפים המדובר כשכל כלי מכיל לכל הפחות לוג, ומשום כך ארבעה אין מצטרפים, שהרי אין לוג שלם בכל כלי וכלי, וכן פירש גם רש"י שם (ראה בית יוסף יורה דעה סימן רא). [ויוצא מזה, שאם אין לוג שלם בכל כלי וכלי - גם שלושה או אפילו שניים אינם מצטרפים. ורבינו לא גילה דעתו בזה]. 5) שארבעה אין מצטרפים. 6) כשהוסיף את השאובים לא התכוון להרבות את מי המקווה, כדי שיוכלו לטבול בו הרבה אנשים (כסף משנה). 7) במשנתנו כתוב סתם: "נתכוון לרבות" ופירשה רבינו כמו שכתבנו, אולם הטור ביורה דעה סימן רא מפרש שבשעה ששפך מן הכלי הראשון הייתה כוונתו לשפוך גם את המים שבכלים האחרים. [וגם מרן בשולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף טו קיבל להלכה דעת הטור].

1 **ב. שְׁנַיִם שֶׁהֲטִילוּ זֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְזֶה לֹג וּמֶחֱצָה,**
2 **וְהִסּוֹחֵט כְּסוּתוֹ[8] וְהִגְבִּיהָהּ[9] וְהַמַּיִם שֶׁבָּהּ נוֹפְלִין**
3 **מִמְּקוֹמוֹת הָרְבֵּה, וְכֵן הַמְּעָרֶה מִן הַצְּרִצוּר[10] שֶׁמַּטִּיל**
4 **מִמְּקוֹמוֹת הָרְבֵּה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[11].**

8) שטבל אותה במקווה שהיו בו מ' סאה מצומצמות. 9) ואינה נוגעת במי המקווה [שאם היא נוגעת, שנינו בפרק ז ממקוואות משנה ז שהמים הבלועים בתוכה כמחוברים למקווה]. 10) כלי ששפתו עשוייה כעין מסרק. 11) כחכמים במשנה. ונימוקם, מפני שכל הקילוחים באים מכלי אחד.

5 **ג. הַמַּטְבִּיל כַּר אוֹ כֶּסֶת שֶׁל עוֹר בְּמִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
6 **אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ שִׁפְתוֹתֶיהָן מִן**
7 **הַמַּיִם נִמְצְאוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן שְׁאוּבִין[12]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה?**
8 **מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן דֶּרֶךְ שׁוּלֵיהֶן[13]. אֲבָל הַקֻּפָּה[14] וְהַשַּׂק**
9 **- מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן כְּדַרְכָּן וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[15].**

12) שהרי מים אלה נותקו ממי המקווה אף על פי שהכר והכסת עודם בו. ואין זה דומה לכסות שבהלכה ב שסופגת מים ולפיכך כל זמן שהיא נוגעת במי המקווה - כל המים שספגה מחוברים למקווה, ולאו דוקא מכוונות כי גם במקווה גדול נעשו שאובים, אלא שבמקווה גדול לא איכפת לנו אם ייעשו שאובים, אבל במקווה קטן אפשר שיפלו לתוכו בחזרה המים שנפסלו ויפסלוהו. ואפילו ייזהר ולא יפלו, גם כן ייפסל המקווה מפני שאין בו ארבעים סאה. 13) יהפוך אותם על פיהם ויעלם מן המקווה ויישארו המים שבהם מחוברים למקווה. 14) סל קלוע מענפים דקים. 15) מפני שנקביהם גסים והמים נשפכים דרכם מהר - אינם נעשים שאובים.

10 **ד. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ גְּמוֹת[16] מִמַּיִם שְׁאוּבִין, לֹג**
11 **בְּכָל גֶּמָּא, וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ[17] מַיִם כְּשֵׁרִים: אִם יָדוּעַ**
12 **שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁלֹּא**
13 **יַגִּיעוּ לַגֶּמָּא הַשְּׁלִישִׁית[18] - כָּשֵׁר, וְאִם לָאו - פָּסוּל[19].**

16) המדובר בבור שכתליו משופעים ובהם שלוש גומות זו למעלה מזו, ועיקר המקווה נמצא למטה מכולן. 17) לתוך המקווה עצמו מבלי לנגוע בגומות. 18) ואם כן היו במקווה ארבעים סאה מים כשרים לפני שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים. 19) משמע שאם אינו יודע - פסול. [בתוספות יום טוב מבאר, שלדעת רבינו שאפילו כולו שאוב כשר מן התורה אין טעם לפסול מפני הספק אפילו כשיש אפשרות שמי המקווה נגעו בגומא העליונה לפני שהיו בו שלושה לוגים מים כשירים. ולפיכך הוא מפרש שספיקו כשר, ומה ששנינו "ואם לאו פסול" הכוונה אם ידוע שלא היו ארבעים סאה לפני שהגיעו לגומא השלישית].

14 **ה. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה[20],**
15 **וְנָפַל לָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְלָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְנִתְעָרְבוּ שְׁנֵי**
16 **הַמִּקְוָאוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְרָא עַל**
17 **אֶחָד מֵהֶן שֵׁם פָּסוּל[21]. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים**
18 **סְאָה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין וְאַחַר**
19 **כָּךְ נָחֲלַק לִשְׁנַיִם, וְרִבָּה מַיִם כְּשֵׁרִים עַל כָּל אֶחָד**
20 **מֵהֶן[22] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁכָּל הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ שֶׁנִּפְסַל**
21 **כְּמַיִם שְׁאוּבִין הוּא חָשׁוּב[23], וּכְאִלּוּ כָּל מֵימָיו נִשְׁאֲבוּ**
22 **בְּכֶלִי.**

20) ובשניהם יחד יש ארבעים סאה. 21) פחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים כלל אפילו מים מועטים, וכשנתערבו ויש בהם שלושה לוגים הרי יש כאן ארבעים סאה כשירים ואמרנו כבר שארבעים סאה אינם נפסלים על ידי שאובים. [מקווה, שאין בו 40 סאה אינו פסול אלא חסר]. 22) עד ארבעים סאה. 23) ואינם חוזרים להיות כשירים כשנשארו בהם פחות משלושת הלוגים שפסלו אותם, כי הם פסולים מצד עצמם, מובן, שאפשר להכשירם על ידי המשכה למקום אחר, מפני שיש בהם רוב כשירים.

23 **ו. בּוֹר שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם שְׁאוּבִים וְהָאַמָּה[24] נִכְנֶסֶת**
24 **לוֹ וְיוֹצֵאת מִמֶּנּוּ - לְעוֹלָם הוּא בְּפְסוּלוֹ עַד שֶׁתְּחַשֵּׁב**
25 **שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרוּ מִן הַשְּׁאוּבִין שָׁהֶיוּ בַּבּוֹר שְׁלֹשָׁה**
26 **לֻגִּין[25]. מִקְוֶה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ[26] מַיִם שְׁאוּבִין וְנִפְסַל,**
27 **וְאַחַר כָּךְ רִבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁנִּמְצְאוּ**
28 **הַכְּשֵׁרִים אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הוּא בְּפְסוּלוֹ עַד**
29 **שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ[27] וְיִפָּחֲתוּ הַשְּׁאוּבִין**
30 **מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה**
31 **מֵי גְשָׁמִים וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִים וְאַחַר**
32 **כָּךְ הִרְבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה בְּפְסוּלוֹ עַד**
33 **שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים סְאָה שֶׁהָיוּ בּוֹ וַחֲמִשָּׁה**
34 **קַבִּין וְיוֹתֵר מֵרְבִיעַ הַקַּב[28], וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַכֹּל**
35 **שְׁנֵּפְסַל[29] חוּץ מִפָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן אִם עָשָׂה**
36 **מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים וְעֵרְבוּ**
37 **עִם הַמִּקְוֶה הַזֶּה הַפָּסוּל - טְהֲרוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ[30].**

24) שטף של מי גשמים. ואם הם מי מעיין מספיק כל שהוא לטהר את כל השאובים (בית יוסף יורה דעה סימן רא). 25) החשבון הוא כזה: קובעים כמה מים שאובים היו בבור וכמה נכנסו לו מן האמה של מי גשמים ותולים שהמים שיצאו מכילים תערובת של הכשרים והפסולים לפי יחס כמותם שנכנסו לבור (בית יוסף בשם הראב"ד. וראה ש"ך שם סעיף קטן נו). לדוגמא: בבור 40 סאה ואמת המים הכניסה 120 סאה (היינו פי שלושה) ויצאו 80 אנו אומרים: 3 חלקים היינו 60 יצאו ממי האמה ושליש מזה היינו עשרים - ממי הבור. [הראב"ד כתב פירוש שני לחשבון האמור במשנה, היינו מחצה על מחצה, כלומר אנו מניחים שחצי המים היוצאים הם מהשאובים וחציים השני מן האמה. ראה בית יוסף שם]. 26) כאן המדובר במקווה שיש בו מים כשרים אלא שאין בהם 40 סאה ולא כמו בדין הקודם שקדמו שאובים לכשרים, ולפיכך הקילו יותר בדין זה. 27) פירוש עד שיצאו מים כשיעור המים שהיו במקווה לפני נפילת השאובים. 28) הסאה היא שישה קבים והקב ארבעה לוגים ולכן אם יצאו מהסאה חמישה קבים ורובע הקב נשארו שלושה לוגים וכשיצא עוד משהו נשארו פחות משלושה לוגים. בנידון זה, שבמקווה נמצאו מים כשרים עומדים בפני עצמם, הקילו חכמים ואמרו: אנו תולים שהמים האחרונים דחפו את הראשונים ותפסו מקומם. 29) הכשרים הראשונים והשאובים שנפלו לתוכם. [ההבדל בין דין זה לבין הדין הקודם בולט. שם אין אנו תולים שהראשונים הם גם ראשונים ליציאה אלא משערים לפי חשבון, כמו שנתבאר למעלה, אבל בנידון אנו מקבלים הנחה זו. והנימוק: שם קדמו השאובים והם פוסלים את הכשרים הנופלים לתוכם ובנידון המדובר כשקדמו הכשרים]. 30) המקווה הכשר מכשיר את הפסול. זה נקרא "השקה".

1 **ז. הַמְסַלֵּק אֶת הַטִּיט[31] לְצָדָדִים[32] וְנִמְשְׁכוּ מְמֶנּוּ**
2 **שְׁלֹשָׁה לֻגִּים לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[33]. הָיָה תּוֹלֵשׁ**
3 **הַטִּיט וּמַגְבִּיהוּ בְּיָדוֹ וְהִבְדִּילוֹ מִן הַמִּקְוֶה לְצָדָדִין**
4 **וְנִמְשְׁכוּ מְמֶנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[34].**

31) שבקרקעית המקווה. 32) וחלק ממנו מתבלט מעל פני המים. 33) מפני שהמים שבתוך הטיט היו מחוברים למי המקווה לא נעשו שאובים. 34) כשלא נשארו במקווה 40 סאה בלי המים שבטיט, ברגע שנבדל הטיט מן המקווה נעשו המים שבו שאובים.

5 **ח. גַּיִס[35] הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכֵן בְּהֵמָה[36]**
6 **הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְזָלְפוּ בִּידֵיהֶם וּבְרַגְלֵיהֶם**
7 **שְׁלֹשָׁה לֻגִּין לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא**
8 **אֲפִלּוּ עָשׂוּ מִקְוֶה בַּתְּחִלָּה[37] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.**

35) צבא. מובן שלאו דוקא צבא אלא גם בשכונות מרובות אוכלוסים הדין כך. 36) בתוספתא כתוב: "לגיון וכן בהמה וכו'", ופירש הרא"ש (מובא בטור יורה דעה סימן רא), שלגיון היינו פרשים והסוסים העבירו ברגליהם את המים והוא מחלק בין רגלי אדם לרגלי בהמה, רגלי אדם או ידיו פוסלים, ורגלי בהמה אינם פוסלים. 37) פירוש, שלא היו שם מים ניקווים כלל והלגיון הביא ברגליו כל ארבעים הסאה. [בתוספתא שם הלכה ב מחלק רבי יוסי בין זילף בידיו וברגליו ובין הוליכם על הקרקע. ומפרש רבינו כוונת רבי יוסי שנטל בידיו ורגליו ממש את המים ונתנם למקווה, ורבינו מתכוון כשהוליכם עם הקרקע (כסף משנה).

9 **ט. מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ[38] פָּחוֹת**
10 **מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם טְמֵאִין[39] שְׁאוּבִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר**
11 **לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם[40], וּפְסוּלִין לְהַקְוֹות**
12 **עַלֵּיהֶן[41]. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים וְרָבוּ עֲלֵיהֶן[42] - הֲרֵי אֵלּוּ**
13 **כְּשֵׁרִים לְהַקְוֹות עֲלֵיהֶם[43]. נָפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם**
14 **שְׁאוּבִין טְמֵאִים - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל**
15 **מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם[44], וּפְסוּלִין לְהַקְוֹות עָלָיו. יָרְדוּ גְּשָׁמִים**
16 **וְרַבּוּ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל**
17 **מֵהֶן לַיָּדַיִם[45], וּפְסוּלִין לְהַקְוֹות עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל**
18 **הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּן כְּשׁוּאבִין וְלֹא יִשָּׁאֵר מֵהֶן**
19 **אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים**
20 **סְאָה חָסֵר דִּינָר[46] וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם**
21 **שְׁאוּבִין טְמֵאִין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל**
22 **מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם, וּפְסוּלִין לְהַקְוֹות עֲלֵיהֶן. נָפַל לְתוֹכוֹ**
23 **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם, אֲפִלּוּ כֻּלָּן טְמֵאִין, וְאַחַר כָּךְ**
24 **נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מִשְׁקַל דִּינָר מַיִּ גְּשָׁמִים שֶׁהִשְׁלִימוּ -**
25 **כָּשֵׁר[47]; כְּשֵׁם שֶׁטָּהוֹר לִטְבִילָה, כָּךְ טָהוֹר לְכָל דָּבָר[48].**

38) נפלו שלא לרצון בעלים. 39) טמאין ממש. 40) מפני שהשאובים בטלו בכשרים הטהורים וגם לא נטמאו בנגיעת הטמאים. כי משקין הנקווים בקרקע (לא בכלים) אינם מיטמאים אלא לרצון. 41) אפילו אם יוסיפו על תערובת זו מים כשרים עד ארבעים סאה יישאר המקווה בפיסולו. ומה שאמרנו שפחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים היינו במים טהורים, אבל טמאים פוסלים (כסף משנה). 42) על מי התערובת. 43) כשאין במקווה 40 סאה ביחד עם מי הגשמים שרבו, אבל אם מי הגשמים השלימו לארבעים סאה אינו צריך להקוות. 44) לא נתבאר טעמו של הבדל זה בין שלושה לוגים לבין פחות מזה. [ואולי נימוקו, מפני ששלושת הלוגים הועילו לעשות את המים שבמקווה כשאובין, הועילו גם לטמאם]. 45) מפני שמי הגשמים המרובים שבאו באחרונה טיהרו אותם כבית היילל במקוואות פרק א משנה ה (ראה פרק ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כו). 46) כמות מועטת שמשקלה כמשקל דינר. 47) קשה להבין מה בין דין זה לדין הראשון שבהלכה זו שפסק רבינו, שפסולים להקוות עליהם וצריך ריבוי מי גשמים. בכסף משנה מיישב בדוחק, שמכאן שהמקווה הגיע קרוב לארבעים סאה ונקרא עליו כבר שם ארבעים סאה, אין פחות משלושה לוגים פוסלים אותו ואפילו הם טמאים. 48) גם סיום זה בלתי מובן כלל, שהרי אפילו לפני השלמת המקווה היו המים כשרים לכל דבר. סוף דבר: כל הלכה זו צריכה עיון רב ולא עלתה בידינו לרדת לתוך עומק דעת רבינו (ראה ראב"ד).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר המים הנקראים שאובים לפסול את המקווה. ודין גיסטרא טמאה שהיא בתוך המקווה ושפתה למעלה מהמים וכו'. ודין חבית מלאה מים שנפלה לים וטבל שם. ודין שתי בריכות זו למעלה מזו ובתחתונה מים שאובים וכותל ביניהן ונקב בכותל.

1 **א. כָּל הַכֵּלִים[2] הַמְקַבְּלִין שֶׁהָלְכוּ הַמַּיִם עֲלֵיהֶן אוֹ**
2 **שֶׁנָּפְלוּ מִתּוֹכָן[3] - חֲרֵי אֵלּוּ שְׁאוּבִין וּפוֹסְלִין אֶת**
3 **הַמִּקְוֶה. וְהוּא שֶׁיֵּעָשׂוּ לְקַבָּלָה[4]. אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים**
4 **שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה**
5 **- חֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין.**

2) מקוואות פרק ד משנה א. 3) צ"ל "לתוכן". 4) ראה הלכה הבאה.

6 **ב. כָּל כְּלִי[5] שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[6], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
7 **מְקַבֵּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה. כְּגוֹן הַסִּילוֹנוֹת[7]**
8 **שֶׁהַמַּיִם נִמְשָׁכִין מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחָבִים**
9 **בָּאֶמְצַע[8] וּמְקַבְּלִין - אֵין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, בֵּין**
10 **שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת אוֹ שֶׁל חֶרֶס.**

5) שם. 6) תשמישו של הכלי אינו לקבל. 7) צינורות, רבינו כותב "סילונות" סתם, ומשמע אפילו אינם פתוחים מלמעלה והם כקנה חלול - אינם פוסלים (וכן כתב גם ה'תפארת ישראל'). 8) ומים מתעכבים במקום זה. והטעם, שגם מקום זה לא נעשה לקבלה אלא לחזק את הזרם היוצא.

11 **ג. הַשֹּׁאֶת[9] שֶׁבַּסֶּלַע[10] - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, לְפִי**
12 **שֶׁאֵינָהּ כְּלִי[11]. אֲבָל כְּלִי שֶׁחִבְּרוֹ בְּסֶלַע - פּוֹסֵל אֶת**
13 **הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוֹ בְּסִיד[12]. נִקְּבָה מִלְמַטָּה[13]**
14 **אוֹ מִן הַצַּד כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[14] - כְּשֵׁרָה, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת**
15 **אֶת הַמִּקְוֶה[15].**

9) שם משנה ה. 10) שחקקוה בסלע. 11) מפני שהיא מחוברת לקרקע, הרי היא כקרקע. [כתב ב'תפארת ישראל', שאפילו סלע שנעקר ממקומו הטבעי והשקיעו אותו באדמה ואחר־כך חקקו בו את השוקת - אינו פוסל, כמו שאמרו בבבא בתרא סו, א שקבעו ולבסוף חקקו כשר. "קבעו", משמע שהאדם קבע אותו. 12) מכיוון שהיה כלי לפני החיבור - אין החיבור מועיל לבטלו מתורת כלי. 13) אפילו כל שהיא. 14) נתבאר למעלה פרק ג הלכה כו. 15) המים שבשוקת הנקובה, אינם נחשבים כשאובים מפני שהם נשפכים מאליהם. [הר"ש מפרש כך ה"במה דברים אמורים", שבתוספתא פרק ד הלכה ד, שמן הצד צריך שפופרת הנוד, אבל למטה - כמלוא מחט, והתוספתא אינה חולקת על המשנה אלא מבארת אותה. ונראה שזו היא גם דעת רבינו].

16 **ד. הַלּוֹקֵחַ כְּלִי גָּדוֹל, כְּגוֹן חָבִית גְּדוֹלָה אוֹ עֲרֵבָה**
17 **גְּדוֹלָה, נִקְבּוֹ נֶקֶב הַמְטַהֲרוֹ[16] וּקְבָעוֹ בָּאָרֶץ וַעֲשָׂאָהוּ**
18 **מִקְוֶה[17] - חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[18]. וְכֵן אִם פָּקַק[19] אֶת הַנֶּקֶב**
19 **בְּסִיד וּבִטְּנָן[20] - אֵינוֹ פּוֹסֵל[21], וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין בְּתוֹכוֹ**
20 **מִקְוֶה כָּשֵׁר. סְתָמוֹ בְּסִיד אוֹ בְּגִפְסִיס - עֲדַיִן הוּא**
21 **פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה[22] עַד שֶׁיִּקָּבְעֵנוּ בָּאָרֶץ אוֹ יִבְנֶה. וְאִם**
22 **הוֹלִיכוֹ[23] עַל גַּב הָאָרֶץ וְעַל גַּב הַסִּיד[24] וּמֵרַח בְּטִיט**
23 **מִן הַצְּדָדִין - חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[25].**

16) נקב כזה בכלי שנטמא, מטהר אותו מפני שיצא מתורת כלי (ראה בפרק יט מהלכות כלים, שיעורי הנקב בכלי חרס). 17) נתן לתוכה 40 סאה. 18) לטבול בו. כשם שיצא מתורת כלי לענין טומאה, כך גם לענין שאובה, שאין מימיו שאובים. 19) סתם. 20) בצרורות שמשתמשים בהם לבנין (ר"ש). 21) סתימת סיד וגיפסיס אינה יעילה. 22) פירוש, לא רק שפסול לטבול בו, אלא מימיו פוסלים את המים הכשרים שבמקווה (כסף־משנה). [לכאורה דין זה סותר לדין שחיברו בסלע שבהלכה הקודמת, שהצריך נקב כשפופרת הנוד, ומסתימת לשונו שם משמע, שגם בכלי חרס הדין כך, וכאן כתב "נקב המטהרו", והרי שיעור הנקב לטהר כלי חרס הוא כמוציא זיתים (פרק יט מהלכות כלים) שהוא פחות משפופרת הנוד. בכסף־משנה עמד על סתירה זו, וביאר את ההבדל שבין שני דינים אלה. שם המדובר בכלי שלם שחיברו לקרקע ואינו יוצא מידי שלימותו אלא בנקב כדול, אבל כאן המדובר בכלי שניקב לפני חיבורו, ולפיכך מספיק שיעור המטהרו]. מקור הלכה זו בתוספתא שם: "קסטלין המחליק מים לכרכים, אם היה נקוב כשפופרת הנוד אינו פוסל את המקווה, ואם לאו פוסל... אמר ר' אליעזר בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי יפה הורית". ומפרש רבינו ש"קסטלין" הוא כלי גדול מאוד של חרס, שבני כרכים מניחים במקום מוצא המים, והם מתקבצים באותו הכלי וממנו מעבירים את המים לכרך. וסובר רבינו שהלכה כר' אליעזר בר' יוסי שהודו לו חבריו, ומפרש מה שאמר "הוריתי ברומי לטהרה" הכוונה שהורה להכשירו לטבול בו אם ניקב כשיערו המטהר מטומאה (כסף־משנה. ראה לקמן הלכה ח דין שידה תיבה ומגדל). 23) בתוספתא: הושיבו. 24) פירוש, או ע"ג הסיד. 25) לטבול בו. משמיענו שאפילו לא השקיעו בקרקע, וגם לא בנה סביבו אלא מירח מן הצדדים - דינו כמחובר לקרקע. [בתוספתא שבידינו כתוב: "או שמירחו", ורבינו גורס כדבריו כאן (כסף־משנה)].

24 **ה. הַמַּנִּיחַ[26] טַבְלָא תַּחַת הַצִּנּוֹר וַחֲרֵי הַמַּיִם נִמְשָׁכִין**
25 **עַל הַטַּבְלָא וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה: אִם הָיָה לַטַּבְלָא דֹּפֶן[27]**
26 **- חֲרֵי זוֹ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, וְאִם לָאו - אֵינָהּ**
27 **פּוֹסֶלֶת. זְקָפָהּ[28] תַּחַת הַצִּנּוֹר כְּדֵי לַהֲדִיחָהּ, אַף עַל**
28 **פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֹּפֶן - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת, שֶׁחֲרֵי לֹא עֲשָׂאָהּ**
29 **לְקַבֵּל[29].**

26) משנה מקוואות פרק ד, ב. 27) כל ארבעה צדדים (ר"ש). 28) על צידה. 29) לא העמידה באופן שתוכל לקבל. [הרא"ש בפירושו למשנתנו אומר, שאם המים אינם יכולים להגיע למקווה בלי הטבלא - נפסלו, ולא מפני שאובה, אלא מפני שמקווה צריכה הוויה בטהרה. פירוש, צריכה להתהוות שלא באמצעות כלים המקבלים טומאה].

ו. הַחוֹטֶט[30] בְּצִנּוֹר[31] מָקוֹם לְקַבֵּל בּוֹ הַצְּרוֹרוֹת הַמִּתְגַּלְגְּלִין בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרְדוּ עִם הַמַּיִם: אִם הָיָה הַצִּנּוֹר שֶׁל עֵץ וְחָפַר בּוֹ כָּל שֶׁהוּא - פּוֹסֵל, שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁיּוֹרְדִין בְּאֵין מִתּוֹךְ כְּלִי שֶׁנַּעֲשָׂה לְקַבָּלָה[32]. וַאֲפִלּוּ שֶׁקִּבְּעוֹ אַחַר שֶׁחָקַק בּוֹ[33], הוֹאִיל וְהָיָה עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי כְּשֶׁהָיָה חָלוּשׁ. אֲבָל אִם קִבְּעוֹ בַּקַּרְקַע וְאַחַר כָּךְ חָקַק בּוֹ בֵּית קִבּוּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל[34]. וְאִם הָיָה צִנּוֹר שֶׁל חֶרֶס - אֵינוֹ פּוֹסֵל עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּחֲקָק כְּדֵי לְקַבֵּל רְבִיעִית[35]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַלֵּא הַמָּקוֹם הֶחָקוּק שֶׁבַּצִּנּוֹר צְרוֹרוֹת הַמִּתְחַלְחֲלִין בְּתוֹכוֹ[36] - הֲרֵי הוּא בְּפִסּוּלוֹ וְאֵינוֹ כְּסָתוּם. יָרַד לְתוֹךְ הַמָּקוֹם שֶׁחָקַק עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת וְסָתָמוּ וְנִכְבַּשׁ[37] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

30) שם משנה ג. 31) לפני שקבע אותו (בתרגום העתיק לפירוש רבינו במשנה, נפלה טעות. ותרגומו של דיהרנבורג: "וחקק בו קודם שיקבעהו" הוא הנכון). 32) החטיטה הקטנה הזו, עושה את כל הצינור כלי עשוי לקבל (תפארת ישראל שם). 33) בבא בתרא סה, ב. מכיוון שנעשה כלי לפני קביעתו בקרקע, אין הקביעה מועילה לבטלו מתורת כלי. 34) שם. 35) כפי השיעור של שברי כלי חרס המחזיקים עד סאה (ראה הלכות כלים פי"ח הי"ג). 36) פירוש, לא סתמו לגמרי את החטיטה מפני שאינם מהודקים, והמים נכנסים ביניהם. 37) נתהדקו ונסתמה הגומא לגמרי, ואין מים מחלחלים לתוכה.

ז. הַסְּפוֹג[38] וְהַדְּלִי[39] שֶׁהָיוּ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם וְנָפְלוּ לַמָּקוֹם - לֹא פְּסָלוּהוּ; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין שֶׁנָּפְלוּ, לֹא כְּלִי שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ[40] מַיִם שְׁאוּבִין.

38) שם פרק ו משנה ד. 39) המדובר בדלי שפיו צר מאוד, ולא נתערבו מימיו במי המקווה אלא נוגעים בהם. וכן ספוג מלא מים אין מימיו נשפכים למקווה (ראה לקמן פ"ח הי"ב דין סגוס). 40) נראה שצ"ל "שנפל ובו".

ח. הַשִּׁדָּה[41] וְהַתֵּבָה שֶׁבָּהֶם[42] - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ נְקוּבִים כְּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[43]. וְאִם הָיָה שַׁק אוֹ קֻפָּה - מַטְבִּילִין בָּהֶן[44]. וְכֵן הַמַּנִּיחַ שַׁק אוֹ קֻפָּה תַּחַת הַצִּנּוֹר - אֵין הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מֵהֶן פּוֹסְלִין אֶת הַמָּקְוֶה[45].

41) שם משנה ה. 42) המדובר בכלים גדולים מאוד. 43) למעלה בהלכה ד גבי כלי חרס, קבע רבינו השיעור המטהר כלי טמא שהוא פחות משפופרת הנוד. אבל בכלי עץ, הואיל והשיעור המטהר הוא גדול מאוד - כמוציא רימון (הלכות כלים פרק ו הלכה ב), מספיק שיעור כשפופרת הנוד לענין טבילה (כסף־משנה למעלה הלכה ד). 44) מפני שהם מלאים נקבים גסים, נחשבים המים שבהם כמחוברים למקווה, אע"פ שאין בכל נקב כשפופרת הנוד. 45) מאותו נימוק (ראה למעלה פרק ה הלכה ג).

ט. גִּסְטְרָא[46] טְמֵאָה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה וּשְׁפָתָהּ לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם[47] וְהִטְבִּיל בָּהּ הַכֵּלִים[48] - טָהֲרוּ[49] מִטֻּמְאָתָן[50]; אֲבָל כְּשֶׁגַּבֵּיהֶם מִן הַמַּיִם עַד שֶׁהֵן בָּאֲוִיר[51] הַגִּסְטְרָא[52] מִתְטַמֵּא הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּן מֵאֲוִיר הַגִּסְטְרָא וְחוֹזֵר וּמְטַמֵּא אוֹתָן[53]. וְכֵן מַעְיָן[54] הַיּוֹצֵא מִתַּחַת הַתַּנּוּר[55] הַטָּמֵא וְיָרַד[56] וְטָבַל בְּתוֹכוֹ - הוּא טָהוֹר[57] וְיָדָיו טְמֵאוֹת מֵאֲוִיר הַתַּנּוּר[58]; אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר כְּרוּם יָדָיו[59], שֶׁנִּמְצָא כְּשֶׁטָּבַל - יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר. שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶס מִתְטַהֲרִין בְּמִקְוֶה[60], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61].

46) כלי חרס שבור. 47) אבל חלק מהפגימות (כלי חרס שנשבר, אין מקום השבר שוה אלא יש בו כמה פגימות) נמצא תחת שטח מי המקווה שנכנסים לתוך הגיסטרא דרך הפגימות. 48) כלים טמאים. 49) מפני שהמים שבגיסטרא מחוברים למי המקווה. 50) מהטומאה שהיתה עליהם לפני הטבילה. 51) בחלק הבולט מן המים. 52) שכלי חרס מטמא מאווירו. מים שעל גבי הכלים אינם נחשבים כמחוברים למקווה. 53) את הכלים, שהרי גזרו על המשקין שיטמאו את הכלים. והרויח בטבילתם שיצאו מטומאה יותר חמורה שצריכה הערב שמש, וקיבלו טומאת משקין דרבנן שאינה צריכה הערב שמש. 54) שם. 55) תנורים שבתקופתם, של חרס היו, כעין קדירה גדולה שאין לה שוליים, והיו מעמידים אותם על הקרקע ומחברים בטיט. 56) אדם טמא. 57) ואפילו כשהתנור אינו מלא מים, שאדם אינו מתטמא מאוויר כלי חרס. 58) גזרו חכמים שידיים מתטמאות מאוויר כלי חרס. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה א. גזירה זו היא משמונה־עשר דברים שגזרו כשרבו בית־שמאי על בית־הלל (שבת יג, ב). 59) וכשיוציא ידיו מן המים המטהרים, יימצאו למעלה מאוויר התנור הטמא. 60) ולפיכך נשאר התנור בטומאתו, אף־על־פי שהמים שבו מטהרים את הנטבל בהם. 61) בפרק א מהלכות כלים הלכה ג. [ולמה הצריך כאן שיהיו מים כרום ידיו למעלה מן התנור, ולמעלה בדין גיסטרא אין הכלים מתטמאים אלא כשהמים אינם מגיעים לשפת הגיסטרא, שהרי אמר: "עד שהם באוויר הגיסטרא מתטמאים המים שעל גבן", ומשמע שאם אינם באווירה אינם מתטמאים? הרא"ש בפירושו למשנתנו מבאר את ההבדל, שם המדובר בכלים, וכלים אינם מתטמאים מאוויר כלי חרס, ואם־כן טומאתם באה על־ידי המים שעליהם שנטמאו באוויר הגיסטרא, ומשקין מטמאים כלים מגזירת חכמים, אולם כל זמן שהכלי בתוך המים, הרי המים שעל גבו מחוברים למקווה ומטהרים בהשקה, אלא כשהגביה את הכלי ונפרדו המים שעל גביו מהמקווה, ובאותה שעה הם באוויר הגיסטרא – נטמאו. מה־שאין־כן בידים שהן עצמן - בלי תיווך המים - מתטמאים מאוויר התנור, צריך שלא יימצא כל שהוא מהם באוויר זה ללא טבילה, וכשחלק מידיו הוא למעלה מן המים, הרי החלק התחתון של היד נמצא באוויר הכלי הטמא ללא טבילה, אף־על־פי שהוא במים, שאין טבילה לחצאין].

י. חָבִית[62] מְלֵאָה מַיִם[63] שֶׁנָּפְלָה לַיָּם, אֲפִלּוּ לַיָּם הַגָּדוֹל - הַטּוֹבֵל שָׁם[64] לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אִי

אֶפְשָׁר לִשְׁלֹשָׁה לֵגִין שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּמָקוֹם אֶחָד[65]. וְכָפָר שֶׁל תְּרוּמָה שָׁנָפַל לְשָׁם[66] - נִטְמָא בַּמַּיִם הַשְּׁאוּבִין[67], שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם עוֹמְדִין שָׁם. אֲבָל הַנְּהָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוֹאִיל וְהֵם נִמְשָׁכִין - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל שָׁם.

62) מכות ד, א. 63) שאובים. 64) נראה שרבינו מפרש שטבל בתוך החבית (ראה ההערה הבאה). [מלשונו של רש"י שם, שמחק הגירסא "אי אפשר" לא משמע כן]. 65) ברור אמנם שנתערבו שם גם מי הים, אבל בוודאי נשארו שלושה לוגים במקום אחד. ומה שאמרנו למעלה (פרק ד הלכה ו), שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקווה כשר לא פסלוהו, היינו דוקא כששפך ונתערבו המים במי המקווה, אבל כאן השאובים עומדים במקומם (כסף־משנה). [רש"י שם גורס: "חיישינן" (חוששים אנו) במקום "אי אפשר", ומכאן שהוא מפרש שנשפכו המים במקום אחד, כגון שנשברה החבית בתוך הים. אבל רבינו גורס "אי אפשר", ולפיכך יש להניח שהמדובר בטבל בתוך החבית]. 66) אחר טבילת הטמא. 67) שנטמאו מנגיעת האדם הטמא (ראה השלמות). בכיכר של תרומה משמיענו רבותא, לא רק האדם שחזקת טומאה עליו נשאר בטומאתו, אלא גם התרומה שהיא בחזקת טהרה - נטמאה (גמרא שם).

יא. מַיִם שְׁאוּבִין[68] שֶׁהָיוּ בְּצַד הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם נוֹגְעִין[69] בְּמֵי הַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ[70], מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּמִקְוֶה סָמוּךְ לְמִקְוֶה. הָיוּ הַשְּׁאוּבִין בָּאֶמְצַע[71] - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

68) מקוואות פרק ו משנה י. 69) אבל אינם מתערבים במי המקווה. 70) אף־על־פי שנגעו לפני שהיו 40 סאה במקווה. 71) והמים המגיעים למקווה נמשכים על גביהם. בכסף־משנה מבאר, שזהו דין אביק שבמשנתנו. שנינו שם: "האביק שבמרחץ, באמצע פוסל, מן הצד אינו פוסל". ב'תפארת ישראל' מפרש את המשנה, שאביק הוא כעין קערה של מתכת שקועה בקרקעית המקווה והיא נקובה, וסותמים את הנקב במגופה וכשרוצים להחליף את המים שבמקווה מסירים את המגופה והמים יוצאים, ואחר־כך סותמים וממשיכים מים כשרים אחרים. מובן שהמים הנכנסים למקווה נופלים לתוך האביק לפני שהיו במקווה ארבעים סאה ונעשו שאובים, וכל המים המגיעים למקווה אחר שנתמלא האביק - ונפסלו, ואע"פ שמים שאובים אינם פוסלים מקווה שיש בו ארבעים סאה - בנידון שלנו פוסלים מפני שבאו לפני הכשרים (ראה למעלה פ"ה סוף הלכה ה), אבל כשהאביק מן הצד הרי זה כמקווה כשר בצד מקווה פסול. ואין זה דומה לגיסטרא שבהלכה ט, מפני שבגיסטרא הגיעו לתוכה מי המקווה כשהם מחוברים למקווה, ולא נעשו מעולם שאובים. ולמה לא הוכשרו המים שבאביק על־ידי השקה? מפני שמים הנמצאים בכלים מועילה בהם השקה רק לטהרם מטומאתם בלבד, אבל לא להכשירם לטבילה (וכן כתב ה'תפארת ישראל' בפ"ה, יכין אות ב). מפירוש זה יוצא, שרבינו פסק כר' מאיר באביק מן הצד נגד דעת חכמים. ולא נתבאר למה העדיף דעת יחיד בניגוד למקובל בכל מקום. ובפירושו למשנה כתב בפירוש "והלכה כחכמים". [בכסף־משנה מבאר, שפסק כתנא־קמא. והדברים מפליאים, שהרי במשנה כתוב בפירוש "דברי ר' מאיר"].

יב. שְׁתִּי[72] בְּרֵכוֹת[73] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְכֻלָּן בֵּינֵיהֶן[74], וְהָעֶלְיוֹנָה מְלֵאָה מַיִם כְּשֵׁרִים וְהַתַּחְתּוֹנָה מְלֵאָה מַיִם שְׁאוּבִין, וְנָקַב בַּפֹּתֶל שֶׁבֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה, אִם יֵשׁ כְּנֶגֶד הַנֶּקֶב[75] שְׁלֹשָׁה לֵגִין מַיִם שְׁאוּבִין - נִפְסְלָה הָעֶלְיוֹנָה; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּקֶב כְּאִלּוּ הוּא בְּאֶמְצַע הָעֶלְיוֹנָה, לֹא בְּצִדָּהּ[76].

72) שם מי"א. 73) אבמטיות מחוברות לקרקע, וכשירות לטבול בהן. 74) הבריכות עומדות זו בצד זו, והאחת במקום יותר גבוה. 75) פירוש, שבחלול הנקב (רבינו בפירושו למשנה). 76) ראה ההלכה הקודמת. וכל־שכן אם בעליונה שאובים ובתחתונה כשרים.

יג. כַּמָּה[77] יִהְיֶה בַּנֶּקֶב וְיִהְיֶה בּוֹ שְׁלֹשָׁה לֵגִין? הַכֹּל לְפִי הַבְּרֵכָה: אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה הַתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעִים סְאָה - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּקֶב אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים לַבְּרֵכָה; הָיְתָה עֶשְׂרִים סְאָה - צָרִיךְ לִהְיוֹת הַנֶּקֶב אֶחָד מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים לַבְּרֵכָה. וְצֵא וַחֲשֹׁב[78] לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, שֶׁהַסְּאָה שִׁשָּׁה קַבִּין, וְהַקַּב אַרְבָּעָה לֵגִין, וְהַלֹּג שֵׁשׁ בֵּיצִים[79].

77) שם. 78) החשבון הוא פשוט: בסאה = 24 לוגים, וארבעים סאה = 960 לוג, נמצא ששלושה לוגים הם אחד מן 320 בארבעים סאה, או אחד מן 160 בעשרים סאה. 79) דרך־אגב מוסר רבינו שיעור הלוג, ואין לזה כל ענין מיוחד לדין שאנו עוסקים בו.

יד. שְׁלֹשָׁה מְקָוָאוֹת[80] זֶה בְּצַד זֶה, בְּכָל אֶחָד מֵהֶן עֶשְׂרִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, וְאֶחָד מֵהֶן שָׁאוּב מִן הַצַּד, וְיָרְדוּ וְטָבְלוּ[81] שְׁלָשְׁתָּן, וְנֶעֶרְמוּ הַמַּיִם[82] מִכֻּלָּן וְנִתְעָרְבוּ מִלְמַעְלָה - הַמְּקָוָאוֹת כְּשֵׁרִים[83] וְהַטּוֹבְלִים טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַכֹּל שִׁשִּׁים סְאָה, מֵהֶן אַרְבָּעִים כְּשֵׁרִים זֶה בְּצַד זֶה, וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים פּוֹסְלִין מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה[84], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיָה הַשָּׁאוּב בָּאֶמְצַע וְיָרְדוּ וְטָבְלוּ בָּהֶן, וְנֶעֶרְמוּ הַמַּיִם וְנִתְעָרְבוּ הַמְּקָוָאוֹת - הֲרֵי הַמְּקָוָאוֹת כְּשֵׁהֵיוּ[85] וְהַטּוֹבְלִין טְמֵאִין כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְעָרְבוּ אַרְבָּעִים סְאָה הַכְּשֵׁרִין[86], לְפִי שֶׁאֵינָן זֶה בְּצַד זֶה, שֶׁהַשָּׁאוּב מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן.

80) שם משנה ג. 81) בבת אחת, כל אחד ואחד במקווה אחר. 82) עלו למעלה משפתם. 83) שלשתם כשרים (רבינו בפירושו למשנתנו). 84) שני המקוואות הסמוכים זה לזה הצטרפו לארבעים סאה מים כשרים, ואין מי השאוב פוסלם, יתר על כן: גם השאוב הוכשר מפני שמימיו נתערבו במי מקווה כשר. [ואף־על־פי שנגעו מי האמצעי במי השאוב שבצידו לפני שנתערבו במי הכשר - אין בכך כלום, שהרי נתחברו עם הכשרים לפני שנפלו לתוכם השאובים

(ר"ש ורא"ש). וב'תפארת ישראל' מנמק: מפני שבאו בהמשכה וברוב כשרים. ראה הערה פה]. 85) נשארו במצבם שלפני טבילת הטמאים, הכשרים – כשרים, והשאוב פסול. 86) פירוש, לא נתערבו הכשרים באופן ישר אלא דרך הפסולים. ואף־על־פי־כן לא נפסלו הכשרים מפני שהפסולים באו אליהם דרך המשכה (לא בנפילה), והכשרים מרובים (ראה למעלה פ"ד ה"ח).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שאין המקווה נפסל בשינוי טעם וריח אלא בשינוי מראה. ודין יש מעלים את המקווה ולא פוסלים או בהיפך או לא מעלים ולא פוסלים. מקווה שנפל לתוכו דבר ששינה את מראיו כיצד תקנתו. שלושה לוגים מים שנשתנה מראיהם שנפלו למקווה.

1 **א. אֵין הַמִּקְוֶה[2] נִפְסָל לֹא בְּשִׁנּוּי הַטַּעַם וְלֹא בְּשִׁנּוּי**
2 **הָרֵיחַ, אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה[3] בִּלְבַד. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין**
3 **עוֹשִׂין בּוֹ מִקְוֶה לְכַתְּחִלָּה - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁנּוּי**
4 **מַרְאֶה[4]. כֵּיצַד? הַיַּיִן אוֹ הֶחָלָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמֵּי**
5 **כָּל הַפֵּרוֹת - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁלְשָׁה לֻגִּין[5],**
6 **שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא מַיִם שְׁאוּבִין, וּפוֹסְלִין בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה.**
7 **אֲפִלּוּ מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵאָה סְאָה וְנָפַל לוֹ לֹג יַיִן אוֹ**
8 **מֵי פֵּרוֹת וְשִׁנָּה אֶת מַרְאָיו - פָּסוּל[6]. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ**
9 **בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה וְנָפַל**
10 **לְתוֹכוֹ סְאָה יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת וְלֹא שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו -**
11 **הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ. וְאֵין הַסְּאָה שֶׁנָּפְלָה עוֹלָה**
12 **לְמִדַּת הַמִּקְוֶה[7]. וְאִם נוֹסַף עַל הָעֶשְׂרִים עֶשְׂרִים**
13 **אֲחֵרִים מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר.**

2) חולין קו, א: "מים שנפסלו משתיית בהמה – בקרקע כשרים". ובשבת יד, ב – אמרו, שהיו טובלים במי מערות מכונסים וסרוחים. 3) מקוואות פ"ז מ"ג. 4) מימרא של רב פפא, בשבת קמד, ב. 5) שנינו בחולין כה, ב: התמד משהחמיץ אינו פוסל את המקוה (ראה לקמן הי"א). 6) מקוואות שם. 7) שם מ"ב: "מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל לתוכו סאה מהם – לא העלהו". [גירסת הגר"א: "לא פסלו ולא העלהו". נראה שלעיני ה'כסף משנה' היתה גירסא אחרת במשנתנו, ולפיכך מצא מקורו במשנה מקוואות פ"ז למה אינה עולה, והרי במשנתנו כתוב בפירוש: "לא העלוהו"].

14 **ב. יֵשׁ[8] מַעֲלִין[9] אֶת הַמִּקְוֶה וְלֹא פּוֹסְלִין, פּוֹסְלִין וְלֹא**
15 **מַעֲלִין, לֹא מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין.**

8) שם מ"א. 9) משלימים לארבעים סאה.

16 **ג. וְאֵלּוּ[10] מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד,**
17 **וְהַכְּפוֹר[11], וְהַגְּלִיד[12], וְהַמֶּלַח, וְטִיט הַנָּרוֹק[13]. כֵּיצַד?**
18 **מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל לְתוֹכוֹ**
19 **סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ[14] וַהֲרֵי**
20 **הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם[15]. נִמְצְאוּ[16] מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין.**
21 **אֲפִלּוּ הֵבִיא אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁלֶג בַּתְּחִלָּה וְהִנִּיחָן**
22 **בָּעוּקָה[17] וְרִסְקוּ[18] שָׁם - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה שָׁלֵם וְכָשֵׁר[19].**

10) שם. 11) רבינו במשנה מפרש: "הוא שיקפא לפעמים. ואחרים פירשו: הטל הנקפא והוא כשיכבת שלג דקה מאוד. 12) קרח. 13) טיט רך כל־כך עד שאפשר להוריקו מכלי אל כלי. 14) משלים את המידה לארבעים סאה. 15) אף־על־פי שהיו מונחים בכלי לפני נפילתם למקוה - לא נעשו שאובים, בתנאי שלא נימוחו בכלי. 16) מזה יוצא, שהם מעלים ולא פוסלים. 17) בגומא. 18) ב'בית יוסף' יו"ד סי' רא מפרש מיעך את השלג ואע"פ שלא נמס. 19) במשנה שם, אמר רבי עקיבא: "והעידו אנשי מידבא משמו (של רבי ישמעאל) שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה", ופסק רבינו כרבי ישמעאל, מפני שעשה מעשה. ונראה שהתירו לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים ולא פוסלים הם רק משלימים את המקוה החסר, אבל מקוה שכולה מהם – פסולה. [בטיט הנרוק, נאמר בפירוש (בסוכה יט, ב) שכולו טיט – פסול] ויש להניח שצריך רוב מים, היינו 20 סאה ומשהו.

23 **ד. וְאֵלּוּ[20] פּוֹסְלִין[21] וְלֹא מַעֲלִין: מַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין**
24 **טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, וּמֵי כְבָשִׁים[22], וּמֵי שְׁלָקוֹת[23],**
25 **וְהַתֶּמֶד[24] עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ[25], וְהַשֵּׁכָר[26]. כֵּיצַד? מִקְוֶה**
26 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר מִשְׁקַל דִּינָר, וְנָפַל מֵאֶחָד**
27 **מֵאֵלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר לְתוֹכָן - אֵינוֹ עוֹלֶה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה**
28 **וְלֹא הִשְׁלִימוֹ. וְאִם נָפַל מֵאֶחָד מֵהֶן שְׁלִשָּׁה לֻגִּין מֵהֶן**
29 **- פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.**

20) שם מ"ב. 21) אם נפלו שלושה לוגים מהם למקוה שאין בו 40 סאה. 22) מים שכבשו בהם פירות או ירקות. 23) ששלקו בהם כל דבר מאכל שהוא. 24) משקה עשוי ממים שנתנו בהם שמרי יין או חרצנים וזגים של ענבים. 25) דרכו להחמיץ כשהוא שוהה זמן רב, וכל זמן שלא החמיץ – דינו כמים. 26) מימרא של שמואל, בעירובין כט, ב.

30 **ה. וְאֵלּוּ[27] לֹא פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין: שְׁאָר הַמַּשְׁקִין,**
31 **וּמֵי פֵּרוֹת, וְהַצִּיר[28], וְהַמּוּרְיָס[29], וְהַתֶּמֶד מִשֶּׁהֶחְמִיץ.**
32 **כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל**
33 **מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ סְאָה לְתוֹכָן - לֹא הֶעֱלָהוּ, וַהֲרֵי הַמַּיִם**
34 **כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין אֵלּוּ פּוֹסְלִין אֶלָּא בְּשִׁנּוּי**
35 **מַרְאֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30].**

27) שם. 28) מים המתמצים מדגים מלוחים. 29) שומן מדגים מלוחים. 30) למעלה ה"א.

36 **ו. וּפְעָמִים[31] שְׁאֵלּוּ מַעֲלִין אֶת הַמִּקְוֶה. כֵּיצַד? מִקְוֶה**
37 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד**
38 **מֵאֵלּוּ, וְחָזַר וְלָקַח סְאָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי הָאַרְבָּעִים**
39 **שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִקְוֶה כָּשֵׁר[32].**

31) שם. 32) ביבמות פב, ב - אמר רבי יוחנן "עד רובו". כלומר, שלא יטול יותר מתשע־עשרה פעמים כדי שיישארו רוב מים (פירוש אחר: שלא יתן רוב מי פירות. ראה שם).

[רש"י שם שואל למה מעלים כשנטל סאה, הרי בסאה זו שנטל יש הרבה מים, ולא נשארו 40 סאה מים? ומתרץ שהסאה מי פירות בטלה ברוב מים, וכל 41 סאה הוכשרו]. וכל זה כשנתן תחילה סאה מי פירות ואחר־כך נטל סאה, אבל להיפך – פסול, שהרי כשנטל סאה מים כשרים נשארו 39 סאים, ומי הפירות שהוסיף אחר־כך אינם משלימים (ראה למעלה פ"ד ה"ז בדין נתן סאה מים שאובים ונטל סאה).

1 **ז. מִקְוֶה[33] שֶׁהֵדִיחַ בּוֹ סַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים[34] וְשִׁנּוּ אֶת**
2 **מַרְאָיו - כָּשֵׁר[35].**

33) שם מ"ג. 34) סלים ריקים שנדבק בהם לכלוך הפירות שהיו בהם. 35) הלכלוך אין בו ממש, ואינו נידון כמי פירות.

3 **ח. מֵי הַצֶּבַע[36] פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין[37],**
4 **וְאֵין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאָיו.**

36) שם. 37) במכות ג, ב - אמרו: "מיא דציבעא מקרי" ('מי צבע' שמם). פירוש, נשאר עליהם שם מים, ולפיכך דינם כמים – פוסלים בשאובים ואין פוסלים בשינוי מראה.

5 **ט. מִקְוֶה[38] שֶׁנִּפַּל יַיִן אוֹ מֶהָל[39] אוֹ שֶׁאַר מֵי פֵּרוֹת**
6 **וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו וְנִפְסַל - כְּיצַד תַּקָּנָתוֹ? יַמְתִּין עַד**
7 **שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים[40] וְיַחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. וְאִם**
8 **הָיָה בַּמִּקְוֶה אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים - מְמַלֵּא**
9 **וְשׁוֹאֵב לְתוֹכָן[41] עַד שֶׁיַּחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. נָפַל**
10 **לְתוֹכוֹ[42] יַיִן אוֹ מֶהָל וְכִיּוֹצֵא בָהּ וְנִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה**
11 **מִקְצָתוֹ[43], אִם אֵין בָּהּ מַרְאֵה מַיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה כְּדֵי**
12 **אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִטְבֹּל בּוֹ[44]. וְהַטּוֹבֵל**
13 **בְּמָקוֹם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה[45] - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. אֲפִלּוּ**
14 **חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּיָּם הַגָּדוֹל[46] וּמַרְאֵה אוֹתוֹ**
15 **מָקוֹם כְּמַרְאֵה שֶׁל יַיִן, הַטּוֹבֵל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - לֹא**
16 **עָלְתָה לוֹ טְבִילָה.**

38) שם. 39) זיעת הזיתים המונחים בכלי (יש גורסים "מוהל"). 40) וירבו מימיו ויבטלו את מראה מי הפירות. מדובר במקוה שאין בו 40 סאה, ואם ימלא מים בכלים ויתן לתוכו יפסלוהו מדין שאובים. 41) נתבאר כבר כמה פעמים שמקוה שיש בו 40 סאה, אין השאובים פוסלים אותו. 42) שם מ"ד. 43) במקום אחד נשתנה מראה המים, ובמקומות אחרים לא נשתנה. 44) לא יטבול אפילו בצד שלא נשתנה, מפני שאין במקוה 40 סאה מים כשרים. 45) כאן מדובר, אפילו אם נשארו 40 סאה שלא נשתנו ויש כאן מקוה כשר, אף־על־פי־כן הטבילה במקום שנשתנה – פסולה. [אי־אפשר לפרש בבא זו כשלא נשארו ארבעים סאה, שהרי במקרה זה גם הטבילה במקום שלא נשתנה – פסולה, כמו ששנינו בתוספתא מקוואות פ"ה ה"ח: "הטובל בין במקום היין בין במקום המים, כאילו לא טבל"]. 46) תוספתא, שם ה"ט.

17 **י. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[47] מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן אֲפִלּוּ**
18 **מִשְׁקַל דִּינָר יַיִן וְשִׁנָּה מַרְאֵיהֶן, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל**
19 **מַרְאֵה יַיִן, וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ[48], אֶלָּא אִם**
20 **שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו[49].**

47) משנה, שם פ"ז, ה. 48) משום שנידונים לעניין זה כיין, שאינו פוסל בשאובים אלא בשינוי מראה. 49) מראה מי המקוה.

21 **יא. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[50] חָסֵר דִּינָר מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל**
22 **לְתוֹכָן דִּינַר חָלָב[51] אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וַהֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל**
23 **מַיִם[52], וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ[53]; עַד שֶׁיִּפְּלוּ**
24 **שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁאֵין בָּהֶן תַּעֲרֹבֶת מַשְׁקֶה**
25 **אַחֵר וְלֹא מֵי פֵּרוֹת.**

50) שם. 51) שאינו פוסל בשלושה לוגים. 52) ואם כן, יש כאן שלושה לוגים שאובים שכולם מראה מים. 53) כתנא־קמא שם נגד דעת רבי יוחנן בן נורי.

26 **יב. מִקְוֶה[54] שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מֵימָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ וְלֹא**
27 **נָפַל לוֹ דָּבָר - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּנָּה**
28 **מֵחֲמַת מַשְׁקֶה אַחֵר.**

54) דין זה למד רבינו מדין הדיח בו סלי זיתים וענבים למעלה ה"ז (כסף־משנה).

יום ש"ק י' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המעורב למקווה אם הוא כמקווה. עוקה שבתוך המקווה אם מטבילין בה. כותל שבין שני מקוואות שנסדק או לשתי או לערב אם מצטרפים. אם מטהרים המקוואות העליון מהתחתון והרחוק מהקרוב. מקווה שמימיו מרודדים.

29 **א. כָּל הַמְעֹרָב[2] לַמִּקְוֶה[3] - הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה[4]**
30 **וּמַטְבִּילִין בּוֹ. גֻּמּוֹת הַסְּמוּכוֹת לְפִי הַמִּקְוֶה[5] וּמְקוֹם**
31 **רַגְלֵי פָּרָסוֹת בְּהֵמָה שֶׁהָיוּ בָהֶן מַיִם מְעֹרָבִין עִם מֵי**
32 **הַמִּקְוֶה כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[6] - מַטְבִּילִין בָּהֶן.**

2) מקוואות פרק ו משנה א. 3) מים שאין בהם 40 סאה הנמצאים בצד מקווה כשר. 4) ומטבילים בהם. אולם יש הבדלי דינים בזה, ורבינו מבארם ומתחיל בדין גומות. 5) מחוץ למקווה. 6) מכיוון שמקומות אלה נמצאים מחוץ לכתלי המקווה אינם מצטרפים למקווה בפחות משיעור זה.

33 **ב. חוֹרֵי הַמְּעָרָה[7] וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה - מַטְבִּילִין בָּהֶן אַף**
34 **עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה**
35 **אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא[8].**

7) המקווה שבמערה. בתקופת המשנה היו רוב המקוואות במערות משום צניעות, ולפיכך כתבה המשנה "מערה", ורבינו נקט לשון המשנה. 8) מפני שהם בתוך חלל המקווה מספיק חיבור קטן ביותר.

36 **ג. מַחַט שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה עַל מַעֲלוֹת הַמִּקְוֶה[9], וְהָיָה**

1 מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בַּמַּיִם[10] - כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגַּל
2 טְהוֹרָה.

9) מחוץ למים. 10) הניע את מי המקווה בידו או ברגלו ונערמו גלים.

3 ד. עוּקָה שֶׁבְּתוֹךְ מִקְוֶה[11]: אִם הָיְתָה הַקַּרְקַע
4 הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין הָעוּקָה וְהַמִּקְוֶה בְּרִיאָה וְיכוֹלָה
5 לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ[12] - אֵין מַטְבִּילִין בַּמַּיִם שֶׁבָּעוּקָה
6 עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעֹרָבִין[13] עִם הַמִּקְוֶה כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד;
7 וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ - אֲפִלּוּ אֵינָן
8 מְעֹרָבִין אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא מַטְבִּילִין בָּהֶן[14].

11) חפירה בתוך המקווה עצמה תחת שטח המים עשוייה ככיפה. 12) חזקה ובת קיימא. 13) כלומר, בפחות משיעור זה אין מטבילים בה. 14) מחיצה רעועה כזו שסופה ליפול מאליה דינה כסדק.

9 ה. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁנִּסְדַּק לִשְׁנַיִם[15] -
10 מִצְטָרְפִין[16], וְאִם הָיָה בִּשְׁנֵיהֶן אַרְבָּעִים סְאָה -
11 מַטְבִּילִין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן. וְאִם נִסְדַּק לָעֶרֶב[17] - אֵין
12 מִצְטָרְפִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[18].
13 נִפְרַץ הַכֹּתֶל מִלְמַעְלָה, אִם נִתְעָרְבוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן
14 הַכֹּתֶל[19] כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם[20] עַל רֹחַב שְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד -
15 מִצְטָרְפִין.

15) צריך להיות: לשתי. פירוש, מלמעלה למטה (רבינו בפירושו למשנתנו). 16) אם בזה פחות מארבעים ובשני גם כן פחות משיעור זה מצטרפים שני המקוואות אפילו בסדק שרחבו כל שהוא. ומה שאמרו עירוב מקוואות כשפופרת הנוד, היינו בנקב, אבל סדק לכל אורך הכותל מחבר בכל שהוא. 17) מימין לשמאל. יש מפרשים להיפך, שתי הוא מימין לשמאל, וערב - מלמעלה למטה. והראב"ד פירש כרבינו. 18) פסק כחכמים. ונימוקם הוא: כשהסדק מלמעלה למטה לא ייסתם מאליו, אבל סדק לרוחב עלול להיסתם, מפני שהחלק העליון של הכותל מכביד וירד ולפיכך צריך שיעור גדול. [שיעור זה נאמר במקווה חסר, שצריך להשלימו, אבל כשמקווה אחד כשר ובשני 40 סאה שאובים מספיק סדק כל שהוא, אפילו בנסדק לערב, להכשיר את המקווה השאוב על ידי השקה, שהרי אפילו ייסתם הסדק יישארו השאובים בכשרותם. 19) כגון שנפגמה שפת הכותל והמים עוברים דרך הפגימה ממקווה זה לזה. 20) גובה המים המחברים שני המקוואות.

16 ו. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁהוּא כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד?
17 כְּרֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁל כָּל אָדָם וְחוּזְרוֹת
18 בּוֹ[21]. וְאֵינָן בַּגּוּדָל, אֶלָּא שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת רִאשׁוֹנוֹת מִן
19 הָאַרְבַּע שֶׁבְּפַס הַיָּד[22]. כֹּל שֶׁיַּעֲמֹד בְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[23]
20 - מִמַּעֲט[24], וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִבְּרִיָּתוֹ שֶׁל מַיִם.
21 סָפֵק יֵשׁ בַּנֶּקֶב כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד סָפֵק אֵין בּוֹ - אֵין
22 מִצְטָרְפִין; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר הַטְבִילָה מִן הַתּוֹרָה[25], וְכֹל
23 שֶׁעִקָּרוֹ מִן הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁעוּרוֹ הֲלָכָה - סָפֵק
24 שִׁעוּרוֹ לְהַחְמִיר[26].

21) אפשר לסבב אותן בריווח בחור הנקב, היינו נקב עגול שקוטרו כרוחב שתי אצבעות. 22) אצבע ואמה. תוספתא שם פרק ה הלכה ב: "ב' אצבעות שאמרו - בבינוניות של כל אדם ולא מארבע בטפח". [הטפח הוא ארבעה אגודלים (מנחות מא, ב)]. 23) כל דבר הנמצא בחלל זה ואפילו דברים הבאים עם המים כגון עפר מקרקע המקווה או תולעים החיים במים. 24) מוריד משיעורו וצריך להרחיב את הנקב עד שיעבור דרכו זרם מים ללא כל תערובת בעובי שפופרת הנוד. 25) במשנתנו - "מפני שהוא מן התורה" ורבינו הוסיף וכתב: "מפני שעיקר הטבילה מן התורה... אף על פי ששיעורו הלכה". פירוש, השיעורים לא נכתבו בתורה אלא נאמרו הלכה למשה מסיני מפי הגבורה (עירובין ד, א). 26) פירוש, מחמירים בשיעורו. מלשונו משמע שספק הלכה למשה מסיני בדבר שאין עיקרו מן התורה - להקל.

25 ז. מְטַהֲרִין אֶת הַמִּקְוָאוֹת הָעֶלְיוֹן[27] מִן הַתַּחְתּוֹן[28]
26 וְהָרָחוֹק מִן הַקָּרוֹב. כֵּיצַד? מְבִיאִין סִילוֹן[29] שֶׁל חֶרֶס
27 אוֹ שֶׁל אֶבֶר[30] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין הַסִּילוֹנוֹת פּוֹסְלִין
28 אֶת הַמִּקְוֶה, וּמַנִּיחַ אֶת יָדָיו תַּחְתָּיו[31] עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא
29 מַיִם[32], וּמוֹשְׁכוֹ[33] וּמַשְׁקוֹ[34] עַד שֶׁיִּתְעָרֵב הַמַּיִם
30 שֶׁבַּסִּילוֹן עִם מֵי הַמִּקְוֶה כְּאֶחָד, אֲפִלּוּ כְּשַׁעֲרָה דַּיּוֹ,
31 וַהֲרֵי שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת שֶׁהַסִּילוֹן בֵּינֵיהֶן כְּמִקְוֶה אֶחָד.

27) המדובר במקוואות שבשיפוע הר והאחד במקום גבוה באותו שיפוע והשני במקום נמוך ממנו. 28) כשבעליון מים שאובים ובתחתון מים כשרים. וכל שכן שמטהרים התחתון מן העליון. 29) נתבאר למעלה פרק ו הלכה ב שסילונות אפילו של מתכת שהם מקבלים טומאה אינם פוסלים את המים העוברים בהם משום שאובים. מפני ששאובה אינה פוסלת מן התורה (לדעת רבינו - אפילו כל המקווה שאובה) הקילו בה חכמים. 30) עופרת. [בתוספתא שם פרק ה הלכה ד כתוב: "מביא סילון של עץ ושל עצם או של זכוכית". ורבינו מונה את הסילונות שהיו משתמשים בהם בזמנו או בתקופת המשנה]. 31) פירוש, סותם בידיו את פיו התחתון של הסילון. 32) לא התכוון לומר שיתמלא כל גובה חללו אלא שיתמלא לכל ארכו בגובה כל שהוא ללא הפסק כל שהוא, שאם נפסק במקום אחד אין כאן השקה. 33) נראה כוונתו שמושך למקווה התחתון את פיו התחתון של הסילון. 34) מסיר את ידו ומתוך כך נוגעים מי הסילון בתחתון ומחברים את שני המקוואות והשקה מועילה בכל שהוא.

32 ח. שָׁלֹשׁ גְּמוּמוֹת שֶׁבְּנַחַל, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֶלְיוֹנָה שֶׁל
33 עֶשְׂרִים סְאָה וְהָאֶמְצָעִית שֶׁל אַרְבָּעִים, וְשֶׁטָּף שֶׁל
34 גְּשָׁמִים עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס
35 לְתוֹכָן וְיוֹצֵא מִתּוֹכָן[35] - אֵין זֶה עֵרוּב[36], וְאֵין
36 מַטְבִּילִין אֶלָּא בְּאֶמְצָעִית[37]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַנִּזְחָלִין
37 מְעָרְבִין[38] אֶלָּא אִם כֵּן עָמְדוּ.

35) ואם כן השטף מחבר למעשה את שלשתן. 36) אין עירוב זה מצרף את החסרות עם המליאה למקווה אחד. 37) שיש בה לבדה 40 סאה בלי השטף. 38) בתוספתא שם שנינו: "רבי יהודה אומר, מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר מטבילין בתחתונה וחכמים אומרים בין זו ובין זו אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה". ופסק רבינו כחכמים. [הריב"ש בתשובותיו סימן רצב מנמק מפני שקטפרס אינו חיבור, ומשמיענו שם חידוש נפלא, שקטפרס אינו חיבור מפני שמקווה אינו מטהר בזוחלים אלא באשבורן (מים נקווים ועומדים).

1 **ט. טִיט רַךְ שֶׁהַפָּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה**
2 **נִמְדָּד עִם הַמִּקְוֶה[39]. הָיָה עָבֶה עַד שֶׁאֵין הַפָּרָה שׁוֹחָה**
3 **וְשׁוֹתָה - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ.**

39) משלים לארבעים סאה.

4 **י. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם וְטִיט[40] -**
5 **מַטְבִּילִין בַּטִּיט וּבַמַּיִם[41]. בְּאֵי זֶה טִיט מַטְבִּילִין?**
6 **בְּטִיט הָרַךְ, שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו. הָיוּ הַמַּיִם מִצַּד**
7 **אֶחָד וְהַטִּיט הָרַךְ מִצַּד אַחֵר - מַטְבִּילִין בַּמַּיִם וְלֹא**
8 **בַּטִּיט[42].**

40) בשניהם יחד יש ארבעים סאה. והמדובר בטיט הנרוק שמשלים את השיעור. 41) אם הגוף הוא במים עלתה לו טבילה אף על פי שהמים לבדם אינם מכסים את כל הגוף והרגליים שוקעות בטיט. הרע"ב ותוספות יום טוב מנמקים, מפני שהרגליים נטבלו במים לפני ששקעו בטיט. 42) ואף על פי כן משלים לארבעים סאה.

9 **יא. כֹּל שֶׁתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ מִן הַמַּיִם, כְּגוֹן יַבְחוּשִׁין[43]**
10 **אַדָּמִין - מַטְבִּילִין בּוֹ. וּמַטְבִּילִין בְּעֵינוֹ שֶׁל דָּג[44].**

43) מין תולעים השורצים במים. 44) כריש גדול שבים שנמחה עינו.

11 **יב. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְיָרְדוּ**
12 **שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלָיו שֶׁל**
13 **רִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם - הָרִאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי**
14 **בְּטֻמְאָתוֹ[45], שֶׁהֲרֵי חָסְרוּ הַמַּיִם מֵאַרְבָּעִים סְאָה.**
15 **הִטְבִּיל בּוֹ[46] תְּחִלָּה סָגוֹס עָבֶה[47] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ וְהִגְבִּיהוּ,**
16 **אִם הָיְתָה מִקְצָת הַסָּגוֹס נוֹגַעַת בַּמַּיִם - הֲרֵי הַטּוֹבֵל**
17 **בָּאַחֲרוֹנָה[48] טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין[49].**
18 **הִטְבִּיל בּוֹ[50] אֶת הַמִּטָּה וְכֵיוֹצֵא בָּהּ, אַף עַל פִּי**
19 **שֶׁדָּחַק רַגְלֵי הַמִּטָּה בְּטִיט עָבֶה שֶׁבְּקַרְקַע הַמִּקְוֶה עַד**
20 **שֶׁצָּפוּ הַמַּיִם עָלֶיהָ לְמַעְלָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי**
21 **לֹא נִטְבְּעוּ בַּטִּיט עַד שֶׁטָּבְלוּ בַּמַּיִם תְּחִלָּה[51]. הִטְבִּיל**
22 **בּוֹ יוֹרֶה גְּדוֹלָה[52] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, מִפְּנֵי**
23 **שֶׁהַמַּיִם נִתָּזִין[53] וְיוֹצְאִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְצָא חָסֵר**
24 **מֵאַרְבָּעִים[54]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מוֹרִידָהּ דֶּרֶךְ פִּיהָ[55]**
25 **וְהוֹפְכָהּ בַּמִּקְוֶה[56] וּמַטְבִּילָהּ. וּמַעֲלֶה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ**
26 **שׁוּלָיָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁאוּבִים**
27 **וְיַחְזְרוּ לַמִּקְוֶה וְיִפְסְלוּהוּ.**

45) מפני שחלק ממי המקווה נשאר על גופו של הראשון ואם כן טבל השני במקווה חסר. במשנתנו חולק רבי יהודה ומטהר את השני כשרגלי הראשון נוגעות במים, ונימוקו: מפני שהמים שעל גופו מצטרפים למקווה. ותנא קמא סובר שרטיבות דקה כזו (משקה טופח) אינה מחברת, או מפני שזה כקטפרס . [בכסף משנה מוסיף נימוק, שמא נשארו מקומות נגובים בגופו והם מפסיקים]. 46) במקווה של 40 סאה מכוונות. 47) בגד צמר שסופג הרבה מים. 48) אחר טבילת הסגוס. 49) אין זה דומה לשניים שטבלו, כי בסגוס יש הרבה מים מכונסים וכל זמן שלא הוציאו לגמרי מן המקווה הרי מים אלה מחוברים למקווה וזה דומה למקווה חסר המחובר למקווה כשר. 50) במקווה שיש בו 40 סאה מכוונות. 51) במשנה: "מפני שהמים מקדמים". 52) ושוליה למטה. 53) נערמים ועוברים על שפת המקווה. 54) לפני שנטבלה כולה במים. 55) לא התכוון לומר שהופך פיה למטה, שאם כן לא ייכנסו מים לתוכה וייערמו לפני שיהפך אותה, אלא הכוונה שיטה אותה על צידה כדי שייכנסו המים לתוכה. 56) שאם יעלה אותה כשהיא מטה על צידה, אפשר שיישאר חלק מהמים בתוכה מנותק ממי המקווה - כשיגביהנה קצת כלפי מעלה - ויהיו שאובים, ויחזרו לתוך המקווה ויפסלוהו.

28 **יג. מִקְוֶה שֶׁמֵּימָיו מְרֻדָּדִין[57] - כּוֹבֵשׁ[58] אֲפִלּוּ חֲבִילֵי**
29 **קַשׁ וַחֲבִילֵי קָנִים בְּתוֹךְ הַמַּיִם וּמִן הַצְּדָדִין עַד**
30 **שֶׁיֵּעָרְמוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל לְתוֹכָן.**

57) שטוחים, לא עמוקים ואי אפשר להכניס את כל הגוף לתוך המים. 58) מניח אבן או דברים אחרים על החבילות, אם לא יכבוש אותם יצופו על פני המים מפני שהם קלים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שש מעלות שיש במקווה זו למעלה מזו, ומאי ביניהם. ודין מעיין שמימיו יוצאים ונמשכים לשוקת ואחר כך יוצאים וזוחלים. מעיין שמימיו נמשכים על גבי כלים שאין להם בית קיבול וכל דיני מי מעיין. ודין אם מטבילין מן הגל כשהוא באויר.

31 **א. שֵׁשׁ[2] מַעֲלוֹת[3] בְּמִקְוָאוֹת[4] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ.**
32 **הָרִאשׁוֹן: מֵי גְּבָאִים[5] וּמֵי בּוֹרוֹת[6] שִׁיחִין[7] וּמְעָרוֹת[8]**
33 **וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם הַמְכֻנָּסִין בַּקַּרְקַע. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
34 **שְׁאוּבִין[9] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, הוֹאִיל**
35 **וְאֵינָן מִתְמַאֲיִן אֶלָּא לְרָצוֹן[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[11] - הֲרֵי**
36 **הֵן בְּחֶזְקַת טְהוֹרִין[12], וּכְשֵׁרִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עִסָּה**
37 **הַטְבּוּלָה לְחַלָּה[13] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם. וְהוּא שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן**
38 **בִּכְלִי[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15].**

2) מקוואות פ"א, מ"א. 3) דרגות טהרה. 4) במים מכונסים בקרקע, וביניהם גם כאלה שאין עליהם תורת מקווה כלל. 5) מים שנקוו בחפירה לא עמוקה שבקרקע (מלשון "ולחשוף מים מגבא" - ישעיה ל, יד). 6) חפירה עגולה ועמוקה. 7) חפירות מרובעות ארוכות וצרות. 8) בורות מכוסים מלמעלה, מקורים. 9) מילא מים בכלים ושפך לתוכן. [רבינו הוסיף מדעתו את הפיסקא: "אע"פ

שהן שאובין". במשנה איננה]. 10) כשהטומאה נגעה בהם מרצון האדם. 11) בהלכות טומאת אוכלין פט"ו ה"א. 12) יש להניח שלא נגעה בהם טומאה מרצון. 13) מותר ללוש בהם עיסה החייבת להרים ממנה חלה שהיא קדושה כתרומה. האיסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה או לחלה (ראה הלכות טומאת אוכלין פט"ז ה"ט) נאמר רק בטומאה ודאית, אבל כאן, בחשש רחוק - לא גזרו. 14) וישפוך על הידיים, אבל טבילת ידיים במקווה שאין בו ארבעים סאה אינה מטהרת אפילו כשהמים אינם שאובים. 15) בספר אהבה, פ"ו מהלכות ברכות, ה"ה. [הראב"ד משיג ופוסק שטבילת ידיים מועילה אפילו במקווה שאין בו ארבעים סאה, אם מימיו אינם שאובים (ראה כסף־משנה)].

1 **ב. לְמַעְלָה מֵהֶן[16]: מֵי תַּמְצִית[17] שֶׁלֹּא פָסְקוּ, אֲלָא**
2 **עֲדַיִן הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין וְהֶהָרִים בּוֹצְצִין[18] וְהֵן נִמְשָׁכִין**
3 **וְנִקְוִין, וְאֵינָן שְׁאוּבִין אֲבָל אֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה -**
4 **הֲרֵי הֵן כְּשֶׁרִין לְתִרוּמָה[19] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם, וּמַטְבִּיל**
5 **בָּהֶן אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּטְמְאוּ[20]. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים וְלֹא פָסְקוּ**
6 **הֶהָרִים מִלְּהַזִּיחִיל - עֲדַיִן הֵן מֵי תַּמְצִית. פָּסְקוּ**
7 **הֶהָרִים וְאֵינָן בּוֹצְצִין - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמֵי גְּבָאִין[21].**

16) דרגה שניה. 17) יש גורסים - תמציות. מי גשמים השוטפים ממקום גבוה למקום נמוך. 18) מבעבעים ומתמצים מהם מי גשמים. 19) מפני שמי הגשמים השוטפים מעבירים את המים הקודמים שיש עליהם חשש טומאה. 20) לא התכוון לומר שהמים הטמאים, אף־על־פי שהם נמצאים בעינם וניכרים – נטהרו. אלא הכוונה, תולים אנו שנשטפו על ידי מי הגשמים (תפארת ישראל. מלשונו של הר"ש משמע שנטהרו ממש. וכן כתב ב'מעשה רוקח'). 21) המכונסים בחפירה. מי תמציות אינם מכונסים אלא שוטפים על פני הקרקע.

8 **ג. הַחוֹפֵר[22] בְּצַד הַיָּם וּבְצַד הַנָּהָר וּבְמָקוֹם הַבְּצִיעִין[23]**
9 **- הֲרֵי הֵן כְּמֵי תַּמְצִית שֶׁלֹּא פָסְקוּ[24].**

22) תוספתא מקוואות פ"א ה"ז. 23) ומימיהם עוברים לחפירה. 24) המדובר כשמימי הים והנהר והביצות עוברים תדיר, ומעבירים את המים הקודמים.

10 **ד. הַחוֹפֵר[25] בְּצַד הַמַּעְיָן: כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ בָאִין מֵהַמַּת**
11 **הַמַּעְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁפּוֹסְקִין[26] וְחוֹזְרִין וּמוֹשְׁכִין -**
12 **הֲרֵי הֵן כְּמֵי מַעְיָן[27]; פָּסְקוּ מִלִּהְיוֹת מוֹשְׁכִין - הֲרֵי**
13 **הֵן כְּמֵי גְּבָאִים[28].**

25) שם. 26) לפעמים נפסקים. 27) מטהרים בכל שהוא (ראה ה"ח). 28) בתוספתא שבידינו הגירסא: כמי תמציות (ראה השלמות).

14 **ה. לְמַעְלָה מֵהֶן[29]: מִקְוֶה[30] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה**
15 **מַיִם שֶׁאֵינָם שְׁאוּבִין, שֶׁבּוֹ טוֹבֵל כָּל אָדָם טָמֵא חוּץ**
16 **מִן הַזָּב הַזָּכָר[31], וּבוֹ מַטְבִּילִין אֶת כָּל הַכֵּלִים**
17 **הַטְּמֵאִים וְאֶת הַיָּדַיִם שֶׁמַּטְבִּילִין לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ**
18 **שֶׁבָּאָרְנוּ[32].**

29) שם מ"ז. 30) מים מכונסים בקרקע שאינם מעיין. 31) שנאמר בו (ויקרא טו, יג): "ורחץ בשרו במים חיים", פירוש במי מעיין. ובזבה כתבה תורה (שם, כח): "ואחר תטהר" סתם, ולא כתבה "מים חיים", וסתם טהרה היא במקווה שיש בו ארבעים סאה. 32) בהלכות אבות הטומאות פי"ב הי"ב. ששפיכה מכלי אינה מטהרת לקודש אלא טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

19 **ו. לְמַעְלָה מִזֶּה[33]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מוּעָטִין וְהִרְבּוּ**
20 **עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין. שָׁוֶה לְמִקְוֶה - שֶׁאֵין מְטַהֲרִין**
21 **בַּמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא בַּמַּיִם הַנִּקְוִין וְעוֹמְדִין**
22 **בְּאַשְׁבָּרָן, וְשָׁוֶה לְמַעְיָן - שֶׁהוּא מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא;**
23 **שֶׁהַמַּעְיָן אֵין לְמֵימָיו שִׁעוּר, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן**
24 **מְטַהֲרִין[34].**

33) שם. בשני דינים מחולק מעיין ממקווה. א. מעיין מטהר בכל שהוא, ומקווה (מים מכונסים) אינו מטהר בפחות מארבעים סאה. [בפסחים יז, ב אמרו שרביעית (רבע הלוג) כשירה לטהר בה כלים קטנים שכל גופם מכוסה במים בבת אחת, ובנזיר לח, א אמרו שחכמים ביטלו טהרת רביעית, אבל כל שהוא של מעיין לא ביטלו]. ב. מעיין מטהר בזוחלים (פירוש מותר לטבול במים הזוחלים מן המעיין אפילו בזמן שהם בתנועה, ואין טובלים בזוחלים מן המקווה אלא־אם־כן נקוו בחפירה. (בלשון המשנה: "באשבורן". 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ט). בהלכה זו מלמדנו רבינו דין מעיין שמימיו מועטים, ושפך לתוכו מים שאובים מרובים ממי המעיין. 34) מלשונו של רבינו משמע שמעיין מטהר בכל שהוא, בין כלים ובין אדם (כגון ילד שכל גופו עולה בבת אחת בפחות מארבעים סאה). אולם הר"י והרא"ש (הובאו ב'טור' יורה־דעה סימן רא) סוברים שמעיין כל שהוא מטהר כלים בלבד ולא אדם.

25 **ז. לְמַעְלָה מִזֶּה[35]: הַמַּעְיָן שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בּוֹ מַיִם**
26 **שְׁאוּבִין אֲבָל מֵימָיו מַכִּים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵימָיו מָרִים**
27 **אוֹ מְלוּחִים[36], שֶׁהֲרֵי[37] הוּא מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים, וְהֵן**
28 **הַמַּיִם הַנִּגָּרָרִים וְנִמְשָׁכִין מִן הַמַּעְיָן.**

35) שם מ"ח. 36) בפרה פ"ח מ"ט שנינו: "אלו הן המוכים, המלוחין והפושרין". ותמוה הדבר למה השמיט כאן פושרין, והוסיף מרים? 37) "שהרי" זה אינו מתפרש כמו במקומות אחרים כנתינת טעם, אלא משמעותו ביאור, היינו האמור מטה היא המעלה שאינה במי מעיין שרבו עליהם שאובים.

29 **ח. לְמַעְלָה מִזֶּה[38]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מַיִם חַיִּים, שֶׁבָּהֶן**
30 **בִּלְבַד טוֹבְלִים בּוֹ הַזָּבִים הַזְּכָרִים, וְלוֹקְחִין מֵהֶן**
31 **לְטָהֲרַת הַמְצֹרָע[39] וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[40]. מַה בֵּין מַעְיָן**
32 **לְמִקְוֶה? הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה;**
33 **וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא**
34 **בְּאַשְׁבָּרָן[41], וְהַמַּיִם הַנּוֹזְחִלִים מִמֶּנּוּ[42] אֵינָן מְטַהֲרִין;**
35 **וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים. הַמִּקְוֶה - לֹא תַּעֲלֶה בּוֹ**
36 **טְבִילָה לְזָבִים[43]; וְהַמַּעְיָן, אִם הָיוּ מֵימָיו מַיִם חַיִּים -**
37 **הַזָּב טוֹבֵל בָּהֶן.**

38) שם. 39) להזיית המים המעורבים בדם הציפור, אבל לטבילת גופו אינו צריך מים חיים. 40) מים שנותנים עליהם אפר פרה אדומה, ומזים מהם על טמאי מת. 41) ראה ה"ו. 42) הנמשכים ממנו מחוץ לכתלי המקווה. 43) בכסף־משנה מעיר: "והוא־הדין למצורעים". מובן שלא התכוון לטבילת גופו, שהרי מצורע אינו טעון מים חיים, וכוונתו להזייתו, כמו שכתבנו בתחילת הלכה זו. [ותמוה: למה הוצרך לכתוב זאת, הלא רבינו עצמו כתב: ולוקחין וכו'].

1 **ט.** מַעְיָן[44] שֶׁמַּיְמָיו יוֹצְאִין וְנִמְשָׁכִין לְתוֹךְ הַשֹּׁקֶת[45]
2 וְאַחַר כָּךְ יוֹצְאִין מִן הַשֹּׁקֶת וְנִזְחָלִין - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם
3 שֶׁבַּשֹּׁקֶת וְשֶׁחוּץ לוֹ פְּסוּלִין[46]. הָיוּ מִקְצָתָן נִמְשָׁכִין
4 עַל שְׂפַת הַשֹּׁקֶת[47], אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הַמַּיִם
5 שֶׁחוּץ לַשֹּׁקֶת כְּשָׁרִים[48], שֶׁהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל
6 שֶׁהוּא[49]. הָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרֵכָה שֶׁהִיא
7 מְלֵאָה מַיִם[50] וְנִקְוִין שָׁם[51] - הֲרֵי אוֹתָהּ הַבְּרֵכָה
8 כְּמִקְוֶה[52]. הָיָה יוֹצֵא חוּץ לַבְּרֵכָה[53] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[54]
9 לְזָבִים[55] וְלִמְצֹרָעִים[56] וּלְטַבֵּשׁ מֵי חַטָּאת[57] עַד שֶׁיֵּדַע
10 שֶׁיָּצְאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֶה[58] שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַבְּרֵכָה[59].

44) שם פ"ה מ"א. 45) המדובר, בשוקת שהיא כלי (ראה למעלה פ"ו ה"ג). 46) דינם כשאובים, מפני שנכנסו לכלי. ואע"פ שהם מחוברים, אין המעיין מטהר אותם מפני שהם בכלי. וגם הזחילה שלאחר מכן אינה מועילה להחזיר להם תורת מעיין, מפני שחיבורם למעיין הוא דרך השאובים. 47) למעלה משפתה, ולא נכנסו לתוכה. 48) רבינו מדייק וכותב: "המים שחוץ לשוקת כשרים" ומשמע שעל שפת השוקת אסור לטבול. וכן גם דעת מהר"ם מרוטנבורג. ובשוקת ממש אסור לטבול לכל הדיעות. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו שאובים שבהלכה ו, כי שם נשאר המעיין במקומו וטובלים בו, וכאן התערובת נמצאת מחוץ למקום המעיין. וגם אין לדמות זה למה ששנינו (מקוואות פ"ו מ"ה) השידה והתיבה שבים, טובלים בהם אם הם נקובים כשפופרת הנוד, והרי גם כאן מי השוקת מחוברים למעיין, מפני שבשידה ותיבה המים מקיפים אותם מכל צד, אבל בדין שלפנינו הם רק מחוברים (הרא"ש בפירושו למשנתנו). [לשון המשנה: העבירה על גבי שפה כל שהוא, כשר חוצה לה. ופירש הרע"ב: "כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה". וכן מפרש הר"ש. אולם רבינו בפירושו כותב: "הנה המים היוצאים מן השוקת כשרים". משמע שעל שפת השוקת פסולים. וכן משמע מלשונו כאן. וכן פירוש גם מהר"ם מרוטנבורג, והוא מנמק: "דכתיב (שכתוב) מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא, לו), דהיינו בקרקע דלא חזי לקבולי טומאה (שאינו ראוי לקבל טומאה), אבל על גבי כלים לא"]. 49) מה־שאין־כן במקוואות שצריך חיבור כשפופרת הנוד, ודין המים האלה כמעיין (רבינו בפירושו למשנה). [ונראה שאינם ראויים לטבילת זב והזיית מצורע ומי חטאת כמו ביוצא חוץ לבריכה שבסוף הלכה זו]. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו מים שאובים שאינו מטהר אלא באשבורן (למעלה ה"ו), מפני שבנידון כאן מי המעיין המטהרים עומדים בפני עצמם על שפת השוקת ואינם מעורבים עם השאובים, מה־שאין־כן בהלכה ו, שכולם מעורבים (תפארת ישראל)]. 50) מי מקווה. 51) ואינם יוצאים חוץ לבריכה, וממשיכים לרדת לבריכה (כסף־משנה). 52) לכל דבר, צריך ארבעים סאה ואינו מטהר בזוחלים. ואין דין מי הבריכה, כמעיין שמימיו מועטים והרבה עליהם שאובים, שבהלכה ו. 53) עוברים על פני המים שבבריכה ויוצאים חוצה לה, והחיבור עם המעיין לא נפסק. 54) פירוש, נשארו בפסולם לעניינים האמורים מטה, אבל דינם כמעיין לטהר בזוחלים ובכל שהוא. 55) זכרים. 56) להזייה. 57) מפני שהם מעורבים עם מים שבבריכה אינם מים חיים. 58) גם מי המעיין שנכנסו לבריכה לפני שיצאו מחוץ לבריכה. 59) נתבאר למעלה פ"ה ה"ו, בדין בור מלא מים שאובים.

11 **י.** מַעְיָן[60] שֶׁמַּיְמָיו נִמְשָׁכִין עַל גַּבֵּי כֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶן
12 בֵּית קִבּוּל, כְּגוֹן שֻׁלְחָן וְסַפְסָל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה
13 כְּמִקְוֶה[61]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[62].

60) שם מ"ב. 61) לכל דבר, לאשבורן ולארבעים סאה. 62) במים בעודם על גבי הכלים. והטעם, גזירה שמא יטביל בתוך כלי שיש לו בית קיבול (ר"ש). פסק כר' יוסי.

14 **יא.** מַעְיָן[63] שֶׁהָיוּ אַמּוֹת[64] קְטַנּוֹת נִמְשָׁכוֹת מִמֶּנּוּ,
15 וְרִבָּה עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין[65] לְתוֹךְ הַמַּעְיָן עַד שֶׁגָּבְרוּ
16 הַמַּיִם שֶׁבָּאַמּוֹת וְשָׁטְפוּ - הֲרֵי הֵן[66] כְּמַעְיָן לְכָל
17 דָּבָר[67]. הָיוּ מֵימֵי הַמַּעְיָן עוֹמְדִים[68] וְאֵינָן נִמְשָׁכִין,
18 וְרִבָּה עָלָיו מַיִם עַד שֶׁמָּשְׁכוּ מִמֶּנּוּ אַמּוֹת הַמַּיִם - הֲרֵי
19 הַמַּיִם שֶׁמְּשׁוּכִין שָׁוִין לְמִקְוֶה לְטַהֵר בְּאַשְׁבֹּרֶן
20 בִּלְבַד[69], וְשָׁוִין לְמַעְיָן לְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא[70].

63) שם מ"ג. 64) שטפי מים צרים. 65) במשנה: "ריבה עליו והמשיכו". ופירש רבינו, שריבה מים שאובים. וכן פירש הרא"ש (והר"ש פירש שהרחיב והוסיף בריכות). 66) אותן האמות. 67) מטהרות בכל שהן ובזוחלים, אבל אמות חדשות שנתווספו על ידי ריבוי השאובים אינם כמעיין לטהר בזוחלים אלא לטהר בכל שהוא (ראה למעלה ה"ו). והר"ן בנדרים מא, א כותב, שלדעת הרמב"ם כאן רק המקומות שהיו המים הולכים לפני שהוסיף, דינם כמעיין. אבל במקום שנתרחבו על ידי הריבוי, אינם כמעיין, כמפורש בתוספתא מקוואות פ"ד ה"ו: "ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחילתו". ונראה שגם הראב"ד הבין כך את דעת רבינו, ומשום כך לא השיג בחריפות, אלא הביא את התוספתא ככתבה ללא כל הערה משלו (ראה כסף־משנה). [לא נתבאר דין מקום המעיין עצמו. למעלה בהלכה ו למדנו שאם ריבה שאובים על מי מעיין, דינם כמקווה שאינו מטהר בזוחלים וכמעיין שמטהר בכל שהוא, אולם אין הדבר מתקבל על הדעת שעיקר המעיין יהיה גרוע מהאמות הנמשכות ממנו, שדינם כמעיין לכל דבר. ונראה לפרש, שבה"ו המדובר במעיין שמימיו עומדים, וזה הוא הדין שבבבא האחרונה כאן. ואפשר גם לפרש שבה"ו המדובר כשרבו השאובים על מי המעיין, וכאן בלא רבו. וסיוע לפירוש זה אנו מוצאים בשינוי לשון רבינו כאן מלשונו בה"ו. שם כתב: "המעיין שמימיו

מועטים", וכאן כתב סתם "מעיין"]. 68) ולא נמשכו ממנו אמות. 69) ולא בזוחלים, מפני שנעשו ע"י שפיכת השאובים. 70) [גם כאן לא ביאר רבינו דין המעיין עצמו. ונראה שדינו כדין האמות].

1 **יב. כָּל הַיַּמִּים**[71] **מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין**[72]**, וּפְסוּלִין לְזָבִים**
2 **וְלִמְצֹרָעִים וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת.**

71) שם מ"ד. 72) כר' יוסי שם. [בכסף־משנה מקשה שדבריו סותרים למה שכתב בפירושו למשנה פרה פ"ח מ"ח, שר' יוסי מודה בים הגדול שאינו מטהר בזוחלים, וכן פסק בהלכות פרה אדומה פ"ח ה"י. ומתקבל על הדעת שנקט כאן לשונו של ר' יוסי שאמר: "כל הימים מטהרין בזוחלים", והכוונה חוץ לים הגדול. וגם כוונת רבינו חוץ לים הגדול, וסמך על דבריו בהלכות פרה הנ"ל (חזון איש). ידועה דרכו של רבינו להעתיק לשון המשנה ככתבה. והכסף־משנה מעיר על סתירה שנייה מכאן לדבריו בהלכות פרה שם. כאן פסק פסולים לזבים ומצורעים, ושם כתב: "ושאר הימים כמעיין", והמדובר לענין זבים ומצורעים וכו'. ותירץ בפלפול עמוק ומסובך. תמצית מסקנתו היא: שמי הימים פסולים לזבים כשהם זוחלים משום שזוחלים דומים לנהרות, אבל באשבורן כשרים. וכאן התכוון לזוחלים. וכן כתב גם ב'בית יוסף' יורה־דעה סימן רא].

3 **יג. הַמַּיִם**[73] **הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן**[74] **- הֲרֵי הֵם כְּמַעְיָן**
4 **לְכָל דָּבָר**[75]**. וְהַמְנַטְּפִין מִן הַמַּעְיָן**[76]**, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
5 **טוֹרְדִין**[77] **- הֲרֵי הֵם כְּמְקֻוֶה, וְאֵין מְטַהֲרִין אֶלָּא**
6 **בְּאַרְבָּעִים סְאָה עוֹמְדִין, וּפְסוּלִין לְזָבִים וְלִמְצֹרָעִים**
7 **וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת. הָיוּ הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן**
8 **מִתְעָרְבִין עִם הַנּוֹטְפִין [מִמֶּנּוּ, אִם רַבּוּ הַזּוֹחֲלִין עַל**
9 **הַנּוֹטְפִין] - הֲרֵי הַכֹּל כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר**[78]**; וְאִם רָבוּ**
10 **הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחֲלִין, וְכֵן אִם רָבוּ מֵי גְּשָׁמִים עַל מֵי**
11 **הַנָּהָר - אֵינָן מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא בְּאַשְׁבֹּרֶן**[79]**.**
12 **לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַקִּיף מַפָּץ**[80] **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַנָּהָר**
13 **הַמְעֹרָב עַד שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם וְיִטְבֹּל בָּהֶן**[81]**.**

73) שם מ"ה. 74) נהרות המושכים מימיהם מן המעיינות (רבינו בפירושו למשנה). 75) לטהר בזוחלים ובכל שהוא, אבל פסולים לזבים, למצורעים ולמי חטאת (בהלכות פרה (שם) כתב רבינו: וכל הנהרות פסולים למי חטאת. ראה הערות שם). 76) שנופלים טיפות טיפות ממקום גבוה ונקווים למטה (רבינו בפירושו). 77) נופלים במהירות בהפסק זעיר בין טיפה לטיפה. 78) במשנה שם: "העיד ר' צדוק וכו'". 79) ובמחצה על מחצה דינם כמקווה מספק. 80) להקיף במפץ מקום מסויים מכל צדדיו.
81) בשבת סה, ב מסופר שאביו של שמואל העמיד מפצים בנהר פרת לצורך טבילת בנותיו בימי תשרי, שאז מתרבים מי הפרת ממי הגשמים, שחשש שמא ירבו ממי הגשמים על הזוחלים. [רש"י שם, וכן הר"ן בנדרים מ, ב מפרשים שנתן המפצים על קרקע הנהר, כדי שלא תתלכלכנה בטיט החוצץ. אולם רבינו, כנראה מפרש כדבריו כאן].

14 **יד. נוֹטְפִין**[82] **שֶׁעָשָׂן זוֹחֲלִין**[83]**, כְּגוֹן שֶׁסָּמַךְ לַמְּקֻוֶה**
15 **הַמְנַטֵּף טַבְלָא שֶׁל חֶרֶס**[84] **חֻלָּקָה וַהֲרֵי הַמַּיִם נִזְחָלִין**
16 **וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ - הֲרֵי הֵן כְּשָׁרִין. וְכָל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל**
17 **טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵין מַזְחִילִין בּוֹ.**

82) שם. 83) רבינו מפרש במשנתנו, שהמדובר בנוטפים מן המעיין, שבדינם עוסקת המשנה. [הר"ש והברטנורא מפרשים שהכוונה למקווה שנפרצה שפתו, והמים יוצאים דרך הפירצה וזוחלין. ודעת רבינו, שדין זה נאמר רק בטיפות הנופלות ממעיין בלבד, אבל לא במי מקווה (ראה יורה־דעה סימן רא סעיף לג). ומה שכתב כאן "מקווה", הכוונה למקום שנקוות בו הטיפות. ובפירושו למשנה כתב מפורש: "כשישים בה במקום אשר יפלו אלו הטיפות"].
84) שאינה מקבלת טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (הלכות כלים פ"א ה"ה).

18 **טו. זוֹחֲלִין**[85] **שֶׁקִּלְקְחָן**[86] **בַּעֲלֵי אֻגּוֹז**[87] **- כְּשֵׁרִים**
19 **כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין עֲלֵי הָאֻגּוֹז הַלַּח שֶׁהוּא צוֹבֵעַ**[88] **חָשׁוּב**
20 **כְּכֵלִים.**

85) עדיות פ"ז מ"ד: "העיד ר' צדוק על זוחלין שקילחן בעלי אגוז שהן כשרים". 86) שפך אותם. 87) בעדיות שם פירש רבינו, שהכוונה לקליפה החיצונה הירוקה של אגוז, ונתן לתוכה את המים והזחילם. 88) ומלכלך את כל הנוגע בו, ומשום כך אינו ככלי ואינו מקבל טומאה. אבל כלים, אפילו קטנים מאוד, העשויים מקליפות או עלים שאינם מלכלכים - מקבלים טומאה (הלכות כלים פי"א) ואין מזחילים בהם.

21 **טז. מֵי גְּשָׁמִים**[89] **הַבָּאִין מִן הַמִּדְרוֹן**[90] **וְהִגִּיעַ נִזְחָלִין**
22 **וְיוֹרְדִין, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מִתְחַלְּתָן וְעַד סוֹפָן אַרְבָּעִים**
23 **סְאָה - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נִזְחָלִין**[91]**, עַד שֶׁיִּקָּווּ**
24 **וְיָנוּחוּ בְּאַשְׁבֹּרֶן אַרְבָּעִים סְאָה**[92]**. הֲרֵי שֶׁהִקִּיף כֵּלִים**
25 **וְעָשָׂה מֵהֶן מְחִיצוֹת עַד שֶׁנִּתְקַבֵּץ בֵּינֵיהֶן אַרְבָּעִים**
26 **סְאָה מִמַּיִם הַנִּזְחָלִין מִן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל**
27 **בָּהֶן**[93]**. וְכֵלִים שֶׁעָשָׂה מֵהֶן הַגָּדֵר - לֹא עָלְתָה לָהֶן**
28 **טְבִילָה**[94]**.**

89) מקוואות פ"ה מ"ו. 90) במשנה: "חרדלית", ומבאר רבינו שנתחלפה ה"א ב־חי"ת, וכאילו נאמר "הר־דלית", פירוש, הר חלוש (ע"פ תרגום דיהרינבורג) פירוש, לא גבוה. [בתוספתא פ"ד ה"ו כתוב בפירוש: "איזהו חרדלית? מי גשמים הבאים במידרון"]. 91) ואין אנו אומרים כל העומד להיעשות נידון כעשוי, מפני שזה נאמר רק במחוסר מעשה בלבד בלי שינוי בגוף הדבר, וכאן צריך לשנות הזוחלים לאשבורן, ולכן אין להכשיר מפני שעומדים להיקוות ולא יהיו זוחלים (תפארת ישראל). 92) במשנה שם חולקים בית־שמאי ובית־הלל. בית־שמאי מקילים, ובית הלל מחמירים - ופסק כבית־הלל. 93) באותם המים. במשנה שם: "ומודים בית־הלל שהוא גודר כלים וטובל בהם". 94) מפני שהצד החיצון של הכלים לא הוטבלו במים הנקווים אלא בזוחלים שמחוץ לכלים.

29 **יז. גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ**[95] **מִן הַיָּם וְנָפַל עַל הָאָדָם אוֹ עַל**

הַכֵּלִים: אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה - חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[96] לְחֻלִּין[97]; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל לְחֻלִּין צָרִיךְ כַּוָּנָה[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׂאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[99]. וְאִם נִתְכַּוֵּן[100] וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה עַד שֶׁיִּפֹּל עָלָיו הַגַּל - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לַדָּבָר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ[101].

95) שם. 96) ראה לקמן הי"ח. 97) ואינו טהור למעשר שני, ולדברים שדרגת קדושתם יותר גבוהה. 98) אבל למעשר ולמעלה ממנו צריך כוונה להיטהר, ואכן לא התכוון לטבול. 99) פי"ג ה"ב. 100) חגיגה יט, א. 101) ולכל הדברים שקדושתם למטה ממנו. אם נתכוון לחולין - מטהרת הטבילה לחולין בלבד, ואם נתכוון למעשר מועילה לחולין ולמעשר, אבל לא לתרומה וקודש, וכן הלאה.

יח. אֵין מַטְבִּילִין[102] בַּגַּל כְּשֶׁהוּא בָּאֲוִיר קֹדֶם שֶׁיִּפֹּל עַל הָאָרֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; לְפִי שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בְּזוֹחֲלִים, קַל וָחֹמֶר בָּאֲוִיר[103]. הָיוּ שָׁנֵי רָאשֵׁי הַגַּל נוֹגְעִין בָּאָרֶץ - מַטְבִּילִין בּוֹ; וְאֵין מַטְבִּילִין בַּכִּפָּה שֶׁלּוֹ[104], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּאֲוִיר[105].

102) חגיגה יט, א. 103) אם זוחלים אינם כלולים במה שאמרה תורה (ויקרא יא, לו): "ובור מקוה מים יהיה טהור" אף־על־פי שהם על הקרקע, מים שבאוויר לא כל־שכן שאינם בכלל מקווה מים שהרי לא ניקוו. [בכסף־משנה מקשה, הלא ימים מטהרים בזוחלים. ולפי מה שביארנו למעלה בהי"ב דעת רבינו שים הגדול דינו כמקווה אין כאן קושיא, שאפשר לומר שכאן המדובר בים הגדול (הים התיכון). כמו שהעיר הכסף־משנה עצמו, אלא שלא קיבל תירוץ זה, מפני שלדעתו בשיטת רבינו, גם ים הגדול דינו כמעיין. ונראה להוסיף על מה שכתבנו בהי"ב, שרבינו למד ממשנתנו שים הגדול כמקווה, שאם דינו כמעיין למה אין מטבילים בגל? ועוד קשה: למה צריכים לארבעים סאה בגל, הלא מעיין מטהר בכל שהוא. ודוחק גדול לומר שתלישתו מורידה ממנו תורת מעיין (בכסף־משנה כאן כתב בפירוש שגל זה נידון כזוחלים). ואם נקבל את הסברא שהתלישה מבטלת תורת מעיין גם כן מתורצת קושייתו של הכסף־משנה כמובן. ולשיטת הכסף־משנה נשארה במקומה תמיהתנו, למה צריך שיהיה בגל ארבעים סאה. וקושיא זו אינה מתיישבת בתירוצו של הכסף־משנה כאן. ואין להקשות מן המשנה על הרא"ש והטור שסוברים שגם הים הגדול כמעיין, משום שלדעתם רק כלים מיטהרים במעיין בכל שהוא ולא אדם, ובמשנתנו כתוב על האדם. אולם הכסף־משנה כאן מפרש דברי רבינו, ולדעתו גם אדם מיטהר במעיין כל שהוא. וצע"ג]. 104) בגג של הגל שאינו נוגע בארץ. 105) צ"ל: באוויר (דפוס רומא־ר"מ וכת"י תימן).

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) יבאר ספק מים שאובים שטיהרו חכמים כיצד. מקוואות הנמצאות בארץ ישראל לפנים מהמפתח או חוץ למפתח. מקווה שנמדד ונמצא חסר. ודין שני מקוואות אחד כשר ואחד פסול וטבל באחד מהם ועשה טהרות וכו'.

א. סְפֵק[2] מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁטִּהֲרוּ חֲכָמִים[3] כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מַיִם שְׁאוּבִים[4] אוֹ לֹא; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנָּפְלוּ, סְפֵק יֵשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין סְפֵק אֵין בָּהֶן; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, סְפֵק שֶׁהָיָה בַּמִּקְוֶה שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה[5] סְפֵק לֹא הָיָה - חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[6].

2) מקואות פ"ב מ"ג. 3) ראה הל' אבות הטומאות פט"ו ה"א. 4) נתבאר כבר ששלושה לוגים מים שאובים שנפלו למקוה שאין בו ארבעים סאה – פסלוהו, ואפילו אם יוסיף אחר־כך מים כשרים להשלים לארבעים סאה כשרים – לא הוכשר. 5) אמרנו למעלה בפ"ד ה"ו, שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקוה שיש בו כשיעור הזה – לא נפסל. 6) מפני שמן התורה, מים שאובים כשרים לטבילה, וחכמים גזרו שיפסלו, וספק דרבנן לקולא. [בהל' אבות הטומאות פי"ד, כתב רבינו: "ואין מורין לו לטבול במקוה זה . . . ואם טבל ועשה – טהרותיו טהורות", וכאן כתב סתם "הרי"ז כשר". ראה הערות בה"ן].

ב. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[7], אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, נָפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן נָפְלוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה[8]. הָיוּ שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מֵאַרְבָּעִים סְאָה וְנָפְלוּ לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן פָּסוּל, שֶׁאֵין לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה[9]; אִם לָזֶה נָפְלוּ - נִפְסָל, וְאִם לָזֶה נָפְלוּ - נִפְסָל[10].

7) שם. 8) אנו אומרים שנפלו למקוה שיש בו ארבעים סאה. 9) כדי להכשיר. 10) מפני שאי־אפשר להכשיר שניהם, אנו מוכרחים לפסול שניהם, שהרי אין הגיון בדבר לבחור אחד מהם ולהכשירו, ולפסול את השני.

ג. מִקְוֶה[11] שֶׁהִנִּיחוּ רֵיקָן וּבָא וּמְצָאוּ מָלֵא - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין[12] לְמִקְוֶה זֶה.

11) תוספתא, מקוואות פ"ב ה"א. 12) ראה ה"ד.

ד. צִנּוֹר[13] שֶׁמְּקַלְּחַ[14] לְמִקְוֶה וְהַמַּכְתֶּשֶׁת[15] נְתוּנָה בְּצִדּוֹ, סְפֵק מִן הַצִּנּוֹר לַמִּקְוֶה סְפֵק מִן הַמַּכְתֶּשֶׁת לַמִּקְוֶה[16] - חֲרֵי זֶה פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסוּל מוּכָּח[17]. וְאִם יֵשׁ בַּמִּקְוֶה רֻבּוֹ מַיִם כְּשֵׁרִים - חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים הוּא, שֶׁחֲרֵי יֵשׁ שָׁם מִקְוֶה כָּשֵׁר קָבוּעַ[18].

13) שם. 14) מי גשמים שהם כשרים. 15) שהיא כלי, והמים שבתוכה הם שאובים. 16) מים מקלחים מן המכתשת, ואפשר שמים אלה נפלו למקוה. 17) פירוש, הפסול נמצא במקום ונראה לעינינו, ולפיכך פסלוהו חכמים. ובמקוה ריקן (בהלכה הקודמת) טיהרו רק כשאין שם דבר שנותן מקום להניח שמים פסולים באו למקוה. 18) ה'כסף משנה' גורס: רוב מקוה כשר קבוע. [רבים

תמהו: א. מה בכך שהפסול מוכח? הלא סוף־סוף ספק דרבנן הוא? ב. אם הפסול המוכח מכריע לצד פסול עד שאין כאן ספק השקול, מה מוסיף רוב המים הכשרים, הלא לשיטת רבינו גם רוב שאוב אינו פסול מן התורה, ואם המכתשת שבצד המקוה מחזקת את ההנחה שממנה באו המים כשאין רוב כשרים ודאי, הרי עלינו לפסול את המקוה גם כשיש בו רוב כשרים לפני נפילת המים שניתוספו? והש"ך ביו"ד סי' רא ס"ק קמד, מתרץ את הקושיא הראשונה ואומר, שמדובר כשיש סיבה לתלות יותר במכתשת, כגון שהיא קרובה יותר למקוה. אולם תירוצו זה לקושיא אחת מחזקת את הקושיא השנייה, שהרי במקרה זה אין כאן ספק השקול, ולמה מכשירים ברוב מים כשרים? ונראה ליישב את כל הדיוקים באמצעות מזיגה של שני התירוצים שנאמרו ב'כסף משנה' כאן לשאלה החמורה, למה פוסלת המכתשת בספק דרבנן. רבינו למד מלשון המשנה (טהרות פ"ד מ"ז): "ספק מים שאובים למקוה" שלא טיהרו חכמים ספק מים שאובים אלא כשנפלו לחפירה שיש בה מקוה מים, אבל אם נפלו לחפירה ריקה לא טיהרו, ומה שאמרו בתוספתא שם: "הניחו ריקן ומצאו מלא – כשר" נימקו שם: "וחזקת המקוואות כשרות", פירוש, חזקה שאין אדם טורח למלאות חפירה ריקה ארבעים סאה מים שאובים (סברת ה'כסף משנה' כאן). ונראה להוסיף שגם חפירה שיש בה פחות מרוב מקוה כשר, היינו פחות מכ' סאה ומשהו - אינו מקוה. ואחר ביאור זה, מובנים דיני מכתשת שבהלכה זו: כשאין רוב מים כשרים לא טיהרו חכמים כשהמכתשת בצידו מפני שהפסול הוא במקום ולעינינו, וה"פסול המוכח" מבטל או מחליש את כוחה של החזקה שנאמרה בדין הניחו ריקן, והרי כאן ספק השקול שלא טיהרוהו חכמים אלא במקוה, ובנידון - אין מקוה. וכל זה כשאין רוב מים כשרים, אבל אם יש רוב כזה הרי שָׁם מקוה על החפירה, וזה הוא הספק ששנינו בטהרות (שם) שטיהרו חכמים. ובזה מתיישבות כל התמיהות, ואולי ה'כסף משנה' עצמו התכוון לביאור זה].

ה. כָּל הַמִּקְוָאוֹת[19] הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ הָעַמִּים - פְּסוּלִין, שֶׁחֶזְקָתָן שְׁאוּבִין. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּמְּדִינוֹת[20] לִפְנִים מִן הַמִּפְתָּח[21] - בְּחֶזְקַת פְּסוּלִין, שֶׁאַנְשֵׁי הַמְּדִינָה מְכַבְּסִים בָּהֶן וּמְטִילִין לְתוֹכָן מַיִם שְׁאוּבִים תָּמִיד. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוּץ לַמִּפְתָּח - בְּחֶזְקַת טְהֵרָה, שֶׁחֶזְקָתָן[22] מִן הַגְּשָׁמִים.

19) משנה, שם פ"ח, א. 20) בכורים. 21) משער העיר. יש גורסים במשנה "הפתח". 22) הנחה מתקבלת על הדעת, שהמים מי גשמים.

ו. הַטָּמֵא[23] שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, סָפֵק טָבַל סָפֵק לֹא טָבַל; וַאֲפִלּוּ טָבַל, סָפֵק יֵשׁ בּוֹ[24] אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק אֵין בּוֹ; שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן טָבַל - סָפְקוֹ טָמֵא, לְפִי שֶׁהַטָּמֵא בְּחֶזְקָתוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁטָּבַל כָּרָאוּי[25]. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר[26], בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּקְוֶה בְּרִשּׁוּת הָרַבִּים[27] בֵּין שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - כָּל הַטָּהֳרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו[28] לְמַפְרֵעַ[29] טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיִּוָּדַע זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שָׁלֵם[30]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[31] כְּשֶׁהָיְתָה הַטְּבִילָה מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה[32]; אֲבָל אִם טָבַל מִטֻּמְאָה קַלָּה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין[33] אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין[34] אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, הוֹאִיל וְעִקַּר דְּבָרִים אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶן[35] - הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם טָבַל אוֹ לֹא טָבַל, אוֹ שֶׁנִּמְצָא הַמִּקְוֶה חָסֵר לְאַחַר זְמַן וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא בִּסְפֵקוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

23) שם פ"ב מ"א. 24) במקוה. 25) טומאתו היא ודאית (חזקתו שהוא טמא), וספק טבילה אינה מוציאה אותו מחזקתו טומאתו. 26) שאין בו ארבעים סאה. 27) למדנו בפי"ד מהל' אבות הטומאות ה"א, שספק טומאה ברשות הרבים – טהור. 28) על סמך טבילה במקוה זה. 29) לפני שנמדד ונמצא חסר. 30) והטהרות שנעשו לפני מדידה זו – טהורות. 31) שם. זה כתוב במ"ב אחר דין מקוה שנמדד ונמצא חסר, אבל נמשך גם לדינים שבמשנה א, היינו כל הדינים שנימנו בהלכה שאנו עומדים בה. 32) אדם שנטמא באב הטומאה, בין אב הטומאה דאורייתא ובין דרבנן (טהרות פ"ד מי"א). 33) בפ"א מהל' אבות הטומאות, למדנו שהאוכל או שותה דברים טמאים נטמא. טומאה זו היא אחת משמונה־עשרה גזירות שנגזרו ביום שרבו בית־שמאי על בית־הלל (שבת יד, ב). 34) למדנו בהל' אבות הטומאות פ"ט ה"א, שהוא כשני לטומאה מגזירת חכמים. 35) מדברי חכמים, אבל בטומאה הבאה מאב הטומאה אע"פ שהיא מדבריהם – ספיקה לחומרא (משנה, טהרות פ"ד, יא). בה"א לא חילק רבינו בין טומאה חמורה לטומאה קלה, ומשמע שאפילו לטומאה חמורה המקוה כשר. והטעם, מפני שמדובר בפסולי מקוה מדברי חכמים, אולם כאן אנו עוסקים בפסולי מקוה מן התורה. [הר"ש והרא"ש במשנתנו מפרשים "טומאה חמורה" היינו טומאה דאורייתא וספק תורה לחומרא, אבל באב הטומאה דרבנן ספיקות אלו טהורים. ותמה עליהם ה'תוספות יום־טוב', שהרי זה מנוגד למשנה טהרות הנ"ל. ולא מצא יישוב לתמיהתו].

ז. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[36], אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד פָּסוּל[37], וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה[38] וְעָשָׂה טָהֳרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ תְּלוּיוֹת[39]. טָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טָהֳרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ[40], וְהַשְּׁנִיּוֹת טְהוֹרוֹת[41]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ[42] - רִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת, וּשְׁנִיּוֹת יִשְׂרְפוּ[43]. וְכֵן אִם נִטְמָא בָּאֶמְצַע טֻמְאָה קַלָּה שֶׁבֵּאַרְנוּ[44] וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טָהֳרוֹת. אֲבָל אִם טָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה קַלָּה וְעָשָׂה טָהֳרוֹת, וְנִטְמָא טֻמְאָה חֲמוּרָה וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טָהֳרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת טְהוֹרוֹת[45], וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[46]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ - רִאשׁוֹנוֹת

יִשְׁרְפוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[47] כְּשֶׁהָיוּ. הָיָה בְּאֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד כֶּלוֹ שָׁאוּב[48], וְטָבְלוּ בָּהֶן שְׁנַיִם, אֶחָד מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה וְאֶחָד מִטֻּמְאָה קַלָּה, וְעָשׂוּ טְהָרוֹת - הַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, וְהַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה קַלָּה טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת. הָיָה אֶחָד טָמֵא[49] וְיָרַד לִטְבֹּל וְהַשֵּׁנִי יָרַד לְהָקֵר - זֶה שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל בְּאֶחָד מֵהֶן טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְזֶה שֶׁיָּרַד לְהָקֵר טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה; שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין הוּא, שֶׁמָּא בַּשָּׁאוּב טָבַל כְּשֶׁהֻקַּר וְנִטְמָא.

36) תוספתא, שם פ"ב ה"ה. 37) שאין בו ארבעים סאה. [ה'חזון איש' נדחק לפרש שהכוונה לשאוב. וקשה לקבל פירוש זה, שהרי בהלכה זו עצמה בדין טבלו שניים, שינה וכתב רבינו "ואחד כולו שאוב", משמע שלמעלה מדובר בפסול אחד]. 38) נתבאר בהלכה הקודמת. 39) טמאות מספק, אסורות באכילה ואין שורפים אותן, שמא הן טהורות ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. 40) לא חל כל שינוי שישפיע עליהן לטומאה או לטהרה. 41) משמיענו, שלא נטמא מפני שבא ראשו ורובו במים שאובים. והטעם, משום שאנו תולים שהטבילה השניה היתה במקוה כשר, ואעפ"כ נשארו הראשונות תלויות ולא טמאות ודאי. 42) הטהרות הראשונות והשניות. 43) בוודאי נטמאו, אם טבילה ראשונה היתה במקוה כשר ונטהר, הרי נטמא האדם בטבילה שנייה משום שבא ראשו ורובו במים שאובים, וטימא את הטהרות השניות. ואם טבילה ראשונה היתה במקוה פסול, נטמאו הטהרות הראשונות וטימאו את השניות בנגיעתן. והראשונות נשארו כשהיו, משום שהשניות שנגעו באדם שבא במים שאובים נפסלו אבל אינן מטמאות אחרות (הר"ש במשנתנו, וה'כסף משנה' קיבל פירוש זה בדברי רבינו). 44) בהלכה הקודמת. 45) ככל ספק טומאה קלה. 46) שהן ספק טומאה חמורה. 47) מאותם הנימוקים. ראשונים יישרפו, כי בין שטבילה ראשונה היתה כשירה ובין שהשנייה היתה כשירה – נטמאו. במקרה הראשון נטמאו בנגיעה בשניות הטמאות, ובמקרה השני נטמאו בנגיעת הטמא שטבל במקוה פסול. 48) בתוספתא שם ה"ה כתוב "אחד שאוב", ורבינו הוסיף וכתב "כולו שאוב". [למעלה בה"ו הוכחנו שספק שאובים גם בטומאה חמורה – טהור. ולפי זה קשה למה פסק כאן בטומאה חמורה טהרותיו תלויות? הלא אפילו כולו שאוב כשר מן התורה לשיטת רבינו? ונראה, שבכולו שאוב החמירו חכמים בספיקו מה־שאין־כן בשלושה לוגים שבה"א (ראה מה שכתבנו למעלה בה"ד בשם ה'חזון איש' בדין מכתשת), ומשום כך הוסיף רבינו כאן את המילה "כולו". ויש להניח, שגם ברובו שאובים הדין כן]. 49) טומאה חמורה.

ח. שְׁנֵי מְקֻוָּאוֹת[50] שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה, אֶחָד שָׁאוּב וְאֶחָד כָּשֵׁר: הֵקֵר[51] בְּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; הֵקֵר בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי וַדַּאי בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

50) שם. 51) אדם טהור. שביארנו למעלה, שטהרות שנגעו בבא ראשו ורובו במים שאובים – יישרפו, אף־על־פי שטומאה זו היא מדרבנן ואין לה עיקר בתורה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ד'־י' תמוז תשע"ו

יום ראשון ד' תמוז ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהימים שהזב רואה בהן זיבות הוא טמא ומונה משיפסוק.

א. כָּל הַיָּמִים שֶׁהַזָּב רוֹאֶה בָּהֶן זִיבוֹת הֲרֵי הוּא טָמֵא[2]. וּכְשֶׁיִּפְסֹק הַזִּיבוּת[3] מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים[4] כְּזָבָה, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי[5] וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּבַשְּׁמִינִי מֵבִיא קָרְבָּנוֹ[6] אִם הָיָה בַּעַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת. וְאִם רָאָה רְאִיָּה שֶׁל זוֹב, אֲפִלּוּ בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי אַחַר שֶׁטָּבַל - סָתַר הַכֹּל, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים מֵאַחַר יוֹם רְאִיָּה הָאַחֲרוֹנָה[7].

2) כמפורש בפסוק (ויקרא טו, ג) "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". 3) גם להלן בהלכה ג כתב רבינו וזה לשונו: "בדק ביום הטומאה עצמה ומצא טהור ופסק הזוב" וכו', ומכאן שהוא צריך הפסק טהרה. 4) ויקרא שם, יג, וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו". 5) שנאמר (שם): "וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים (=מי מעיין) וטהר". 6) שם, יד־טו: "וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו' אחד חטאת והאחד עולה". 7) פירוש למחרת יום הראיה האחרונה.

ב. זָב שֶׁרָאָה קֶרִי בְּאֶחָד מִשִּׁבְעַת יְמֵי סַפְּירָה - אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא יוֹמוֹ בִּלְבַד, וּמַשְׁלִים שִׁבְעָה יָמִים וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ. כֵּיצַד? רָאָה קֶרִי בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי - סוֹפֵר אַחֲרָיו שִׁשָּׁה יָמִים[8], וְטוֹבֵל בַּשְּׁלִישִׁי, וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ בָּרְבִיעִי.

8) שספירת היום החמישי נסתרה ונשארו לו רק ארבעה ימים נקיים, ומוסיף להם עוד שלושה להשלים השבעה.

ג. זָב שֶׁטָּבַל בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִימֵי הַסַּפְּירָה וְעָצָא טָהוֹר, וְלֹא בָּדַק כָּל שִׁבְעָה, וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי בָּדַק וּמָצָא טָהוֹר

- הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. אֲפִלּוּ בָּדַק בְּיוֹם הַטְּמָאָה עַצְמָהּ[9] וּמָצָא טָהוֹר, וּפָסַק הַזּוֹב[10], וְלֹא בָּדַק לְמָחָר בְּתְחִלַּת יְמֵי הַסְּפִירָה[11], וּבָדַק בַּשְּׁבִיעִי[12] אוֹ בַּשְּׁמִינִי[13] וּמָצָא טָהוֹר - עָלוּ לוֹ יְמֵי הַסְּפִירָה, וַהֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה.

9) פירוש שבאותו יום שראה לפני זה זיבה, בדק אחרי כן. 10) נראה שצריך להיות "ופסק הזוב ומצא טהור". 11) כלומר, למחר שהוא היום הראשון של שבעת ימי הטהרה. 12) לדעת רבי אליעזר כי גם אם בדק בסוף ימי הטהרה שהוא יום שביעי ולא בדק בהתחלת ימי הספירה שהוא יום ראשון של ימי הטהרה. 13) כלומר: שהבדיקה השנייה היתה ביום השמיני, ואילו הבדיקה הראשונה היתה ביום הראשון של הספירה, שהיתה כאן בדיקה בהתחלת הספירה ולא היתה בדיקה בסוף הספירה שהוא ביום שביעי, וכרב, שחולק על רבי חנינא (שם) וסובר שאף אם היתה בדיקה בהתחלת הספירה (ביום ראשון) ולא היתה בדיקה בסוף הספירה (ביום שביעי), או שהיתה בדיקה בסוף הספירה, אבל אם לא היתה בדיקה בהתחלת הספירה, טהור לפי רבי אליעזר, אבל אם לא היתה בדיקה לא בהתחלה ולא בסוף, אף על פי שבדק ביום הטומאה עצמו, וכן ביום השמיני - אינו טהור (כסף משנה). וכן כתב רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה, הלכה כב לעניין זבה: "וכן אם בדקה ביום ראשון מימי הספירה ומצאה טהור, וביום הח' ומצאה טהור, הרי זו בחזקת טהרה", משמע שצריך שתבדוק ביום הראשון כדי שתהיה טהורה כשתבדוק ביום השמיני, אבל אם לא בדקה ביום הראשון צריך שתבדוק ביום השביעי, שכן כתב שם אחרי כן "בדקה ביום ג' לזיבתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה ביום ראשון מימי הספירה, ובשביעי בדקה ומצאה טהור הרי זו בחזקת טהרה". והוסיף שם "והוא הדין לזב" (לחם משנה).

ד. כָּל רְאִיָּה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת אֵינָהּ מְבִיאָה לִידֵי קָרְבָּן. כֵּיצַד? רָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת וְהִפְסִיק יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, וַהֲרֵי הוּא מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים, וּבְתוֹךְ הַשִּׁבְעָה רָאָה רְאִיָּה שֶׁל זוֹב - אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת לַשְּׁתַּיִם, אֶלָּא סוֹתֶרֶת וּמַתְחִיל לִמְנוֹת[14] כְּמוֹ שֶׁבָּאַרְנוּ. אֲפִלּוּ רָאָה בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָם בְּיוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁרְאִיּוֹת אֵלּוּ לִסְתִירָה הֵן. רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בְּלֵיל שְׁמִינִי[15] - מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁאֵין רְאִיּוֹת אֵלּוּ סוֹתְרִין[16]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת[17]; אֲבָל זָב בַּעַל שָׁלֹשׁ שָׁרָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת[18] בְּלֵיל שְׁמִינִי[19] שֶׁלְּאַחַר שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן שֶׁכֻּלָּן עַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת אֵלּוּ, אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַשָּׁלֹשׁ הָרִאשׁוֹנוֹת. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת סוֹתְרוֹת, הֲרֵי לֹא יָצָא לִזְמַן שָׁרָאוּי לְקָרְבָּן[20]. וְהַלַּיְלָה מְחַסֵּר זְמַן הוּא[21] לַכֹּל[22], חוּץ מִיּוֹלֶדֶת[23] שֶׁהַפִּילָה בְּלֵיל שְׁמוֹנִים וְאֶחָד, שֶׁהִיא מְבִיאָה קָרְבָּן שֶׁנִּי[24], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[25].

14) שבעה ימים נקיים אחרים. 15) אחר שנגמרו שבעה ימים נקיים. 16) משום שנגמרו כבר ספירת שבעה נקיים. 17) שלא התחייב בקרבן אלא בספירת שבעה בלבד, ולכך אם ראה בליל שמיני, אחר גמר ספירת הנקיים, שלוש ראיות - מתחייב הוא בקרבן. 18) שסופר שבעה נקיים וגם חייב קרבן ביום השמיני. 19) כלומר: ראה בליל שמיני שלוש ראיות. 20) שהרי אינו יכול להביא קרבנו עד למחרת שהוא יום השמיני. ונחשבות ג' הראיות של ליל שמיני כאילו יש בו זיבה ארוכה שהתחילה בג' הראיות הראשונות. 21) כלומר: מה שאינו מביא קרבנו עד יום שמיני, אינו משום שהוא לילה, ובלילה אין מקריבין קרבנות, אלא משום שלא הגיע זמנו עוד עד יום השמיני. ומשום כך אם ראה בליל שמיני שלוש ראיות, נחשבות ראיות אלו לזיבה ארוכה. 22) לכל דיני התורה. 23) ראה למעלה פרק א הלכה ח, שהיולדת שהפילה בתוך שמונים יום מלידתה, שהם ימי מלאת, מביאה קרבן אחד על הלידה ועל ההפלה. 24) אף על פי שלילה מחוסר זמן וכל חיוב הקרבן אינו אלא ביום פ"א. והיתה צריכה להיות פטורה בקרבן אחד - ובכל זאת מביאה קרבן שני משום שנאמר (ויקרא יב, ו) "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש וגו'" ודרשו בית הלל (כריתות שם) "או לבת" לרבות אור שמונים ואחד. 25) שאין זה מפורש בכתוב אלא נלמד מריבוי של "או".

ה. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בְּלֵיל שְׁמִינִי וּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת בְּיוֹם שְׁמִינִי - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, וּמֵבִיא קָרְבָּן שֵׁנִי עַל זִיבוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת; שֶׁהֲרֵי רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל כָּל זָב כְּשִׁכְבַת זֶרַע הִיא חֲשׁוּבָה[26], וְאִם רָאָה אַחֲרֶיהָ שְׁתַּיִם - מִצְטָרֶפֶת עִמָּהֶם לְקָרְבָּן[27]. אֲבָל אִם רָאָה שְׁתַּיִם בְּלֵיל שְׁמִינִי וְאַחַת בְּיוֹם שְׁמִינִי - אֵין מִצְטָרֶפֶת, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל הַזִּיבָה זוֹ הָאַחֲרוֹנָה[28].

26) ואין עליו דין זב, אלא הרי הוא כבעל קרי. 27) כלומר: אף על פי שראיה ראשונה אינה אלא כקרי, ובכל זאת מצטרפת היא לשתיים שאחריה לחייבו בקרבן - אם ראה ראייה אחת של זוב בליל שמיני, אף על פי שלילה מחוסר זמן כמבואר למעלה, מצטרפת היא לשתי ראיות שראה למחר, לחייבו בקרבן שני. 28) שם המשך דברי רבי יוחנן למי שסובר "לילה מחוסר זמן הוא". שהרי עיקר הזיבה היה בלילה, שבשתי ראיות נעשה זב.

ו. הַכֹּל מִתְטַמְּאִין בְּזִיבָה, אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ[29], וְהַגֵּרִים וְהָעֲבָדִים[30], וְחֵרֵשׁ וְשׁוֹטֶה. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁמְּבִיאִין עֲלֵיהֶן[31] כַּפָּרָה[32] כְּדֵי לְהַאֲכִילָן בְּקָדָשִׁים[33] וְהַטָּאתָן נֶאֱכֶלֶת, שֶׁהֲרֵי הֵן כְּקָטָן שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת. וּפְרִיס אָדָם[34] וּפְרִיס חַמָּה[35] מִתְטַמְּאִין בְּזִיבָה כְּכָל הָאֲנָשִׁים[36].

29) ואמרו בערכין ג. ונדה לב: "הכל" לאתויי קטן בן יומו, דתניא מה תלמוד לומר (ויקרא טו, ב) "איש איש"? - לרבות תינוק בן יום אחד שמטמא בזיבה. 30) עבדים

כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות. 31) [על החרש והשוטה, אף על פי שפטורים ממצוות ואין עליהם איסור לאכול קדשים. אבל גרים ועבדים שמחוייבים במצוות, בוודאי מביאים עליהם, כמפורש בנגעים פרק יד משנה יב]. 32) אחרים מביאים קרבונותיהם שמחוייבים מטעם זב. 33) שאסור להאכילם לפני זה, כשם שאסור להאכיל להם איסורים אחרים. 34) שנסתרס על ידי אדם. 35) שלא ראה חמה מעולם, כגון שנולד סריס ממעי אמו. 36) ואף על פי שאין להם שכבת זרע - יש להם זיבות.

1 **ז. הַטְּמָטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[37] - נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חֲמֵרֵי**
2 **הָאִישׁ[38] וְחֲמֵרֵי הָאִשָּׁה[39]: מִתְעַמְּאִין בְּדָם כְּנָשִׁים,**
3 **וּבִלְבֶן כַּאֲנָשִׁים. וְטָמְאָתָן בְּסָפֵק[40]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה**
4 **אֶחָד מֵהֶן עַל שֶׁלֹּשׁ רְאִיּוֹת[41] אוֹ זָבָה שֶׁרָאֲתָה דָּם**
5 **שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה[42] - מְבִיאִין קָרְבָּנָן[43] וְאֵינוֹ**
6 **נֶאֱכָל[44]. הָיָה מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים לְלֶבֶן וְרָאָה אֹדֶם,**
7 **אוֹ לְאֹדֶם וְרָאָה[45] לְבָן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר[46].**

37) הם ספק זכר ספק נקבה, ואף על פי שאמרו בגמרא אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא - לא ברייה בעלמא היא אלא ספק (תוספות יום טוב זבים פרק ב משנה א). 38) שהאיש מטמא בלובן שהוא זב ואינו מטמא בראה דם. 39) שהאשה טמאה בראיית דם אבל אינה טמאה בלובן. 40) שאם ראה לובן, שמא היא נקבה ואינה מטמאה בלובן; ואם ראה דם, שמא הוא זכר ואינו טמא בדם. "אבל אם ראה לובן ואודם כאחד טומאתן וודאי ממה נפשך" (רע"ב שם). 41) של זוב שאו חייב הזב להביא קרבן. 42) שאז חייבת הזבה להביא קרבן. 43) חטאת העוף הבאה על הספק. 44) שחטאת העוף הבאה על הספק נשרפת. 45) מנה שבעה נקיים אחר שראה ג' ימים דם. 46) את הספירה, שאף על פי שמטמא גם בלובן וגם באודם אין זה אלא מחמת ספק, שמא הוא איש ושמא היא אשה; אבל כשסופר ז' נקיים משום ראיית לובן של איש - אין האודם שהוא משום אשה, סותר ללובן של איש, וכמו כן אין ראיית לובן של איש, סותרת את שבעת הנקיים שסופר לאחר שראה אודם של אשה.

יום שני ה' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר הקרבנות שמביא המצורע אחר שיתרפא מצרעתו, והטבילות שטובל, וכיצד עושים לו.

8 **א. כְּשֶׁיִּתְרַפֵּא הַצָּרוּעַ מִצָּרַעְתּוֹ[2], אַחַר שֶׁמִּטַּהֲרִין**
9 **אוֹתוֹ[3] בְּעֵץ אֶרֶז[4] וְאֵזוֹב[5] וּשְׁנִי תּוֹלַעַת[6] וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים[7]**
10 **וּמְגַלְּחִין אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ[8] וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ[9], אַחַר כָּל זֹאת**
11 **יָבֹא לִירוּשָׁלַיִם[10] וּמוֹנֶה שִׁבְעַת יָמִים[11], וּבַיּוֹם**
12 **הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחַ תִּגְלַחְתּוֹ שְׁנִיָּה[12] כַּתְּגַלַּחַת הָרִאשׁוֹנָה[13]**
13 **וְטוֹבֵל[14], וַהֲרֵי הוּא טָבוּל יוֹם[15] וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[16],**
14 **וּלְמָחָר בַּשְּׁמִינִי טוֹבֵל פַּעַם שְׁנִיָּה[17] וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיבִין**
15 **קָרְבְּנוֹתָיו. וּמִפְּנֵי מָה טוֹבֵל בַּשְּׁמִינִי אַחַר שֶׁטּוֹבֵל**
16 **מֵאֶמֶשׁ? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רָגִיל בְּטֻמְאָה[18] בִּימֵי חֲלוּטוֹ[19],**
17 **וְאֵינוֹ נִזְהָר מִשּׁוּם טֻמְאָה, וְשֶׁמָּא נִטְמָא אַחַר שֶׁטָּבַל.**
18 **לְפִיכָךְ טוֹבֵל בַּשְּׁמִינִי בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים בִּלְשְׁכַּת**
19 **הַמְּצֹרָעִים שֶׁשָּׁם[20], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ[21].**

2) מנגעו, וראה בהלכות טומאת צרעת מפ"א עד פ"ט, כללי הנגע. 3) ראה בהלכות טומאת צרעת פי"א, כיצד הוא הסדר של עץ הארז, האזוב והצפרים. 4) מקל של עץ ארז (רש"י ויקרא יד, ד). 5) צמח קטן. 6) חוט צמר צבוע בצבע אדום, והצבע נלקח מביצי תולעת. 7) כמו שנאמר (שם): "ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות ועץ ארז, ושני תולעת ואזוב". 8) כל שערו שעל בשרו, ובמשנה (נגעים פי"ד משנה ב) "בא לו לגלח את המצורע, העביר תער על כל בשרו". 9) אחרי שעשה את מעשה הטהרה, ככתוב (שם, ח) "וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר". 10) כמו שנאמר (שם): "ואחר יבוא אל המחנה"; שהרי מצורע נשלח מחוץ לג' מחנות שהם מחנה שכינה, מחנה לויה ומחנה ישראל, כמו שכתוב (שם יג, מו): כל ימי אשר הנגע בו יטמא טמא הוא, בדד ישב, מחוץ למחנה מושבו"; ממה שכתוב "בדד ישב" נשמע שלא ישב אף עם שאר טמאים, כמו זב וטמא מת, שטמא מת מותר במחנה לויה ואסור במחנה שכינה, וזב אסור גם במחנה לויה ומותר במחנה ישראל, והמצורע אסור גם במחנה ישראל. ומפתח ירושלים עד הר הבית הוא מחנה ישראל (ראה תוספתא, הובאה בפיה"מ לכלים פ"א מ"ח). ואחר שהוא נטהר נכנס לירושלים, אבל יושב מחוץ לביתו שבעת ימים, שאסור בתשמיש המיטה (פי"א מהלכות טומאת צרעת הלכה א). 11) ובמשך שבעת ימים אלו "עדיין הוא אב הטומאה" לטמא אדם וכלים במגע (שם, הלכה ב). 12) שנאמר (שם, ט): "והיה ביום השמיני יגלח את כל שערו" וגו'. 13) משנה בנגעים שם. 14) שנאמר (שם): "ורחץ את בשרו במים וטהר". 15) ואוכל במעשר שני (שם משנה ג, והלכות טומאת צרעת שם). 16) ואוכל בתרומה, אם הוא כהן (שם, ושם). 17) שם משנה ח. מחלוקת בין ת"ק לרבי יהודה, ופסק כת"ק. וטבילה זו היא מדרבנן, שהרי לא כתוב בתורה שצריך טבילה זו (קרית ספר). 18) יומא ל: 19) כלומר, הימים שהיה מצורע מוחלט. 20) נגעים שם: "ומצורע טבל בלשכת המצורעים וכו'". ובמדות פ"ב משנה ה, מפורש שלשכת המצורעים היתה בעזרת נשים. 21) ולא נטמא, לא הבדילו חכמים והצריכוהו לטבול (יומא שם), שאם הסיח דעתו צריך גם הזאה שלישי ושביעי (תוספות שם, ד"ה היסח).

20 **ב. נִתְאַחֵר וְלֹא גִלַּח בַּשְּׁבִיעִי וְגִלַּח בַּשְּׁמִינִי אוֹ אַחַר**
21 **כַּמָּה יָמִים - בַּיּוֹם שֶׁיִּגַּלַּח יִטְבֹּל וְיַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ,**
22 **וּלְמָחָר יָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[22] אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה כְּמוֹ**
23 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[23]. כֵּיצַד עוֹשִׂין לוֹ? הַמְּצֹרָע עוֹמֵד חוּץ**
24 **לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל[24] כְּנֶגֶד פֶּתַח מִזְרָחִית בְּאַסְקֶפַּת[25] שַׁעַר**
25 **נִיקָנוֹר[26] וּפָנָיו לְמַעֲרָב[27]. וְשָׁם עוֹמְדִים כָּל מְחַסְּרֵי**
26 **כַּפָּרָה בְּעֵת שֶׁמִּטַּהֲרִין אוֹתָן[28], וְשָׁם מַשְׁקִין אֶת**
27 **הַסּוֹטוֹת[29]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ אָשָׁם שֶׁל מְצֹרָע כְּשֶׁהוּא**

חַי[30] וּמְנִיפוֹ[31] עִם לֹג הַשֶּׁמֶן[32] בְּמִזְרָח[33], כְּדֶרֶךְ כָּל הַתְּנוּפוֹת[34]. וְאִם הֵנִיף זֶה בְּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בְּפְנֵי עַצְמוֹ - יָצָא[35]. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא אֶת הָאָשָׁם שֶׁל מְצֹרָע עַד הַפֶּתַח[36], וּמַכְנִיס שְׁתֵּי יָדָיו לָעֲזָרָה וְסוֹמֵךְ עָלָיו, וְשׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ מִיָּד[37]. וּמְקַבְּלִין שְׁנֵי כֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ, אֶחָד מְקַבֵּל בִּכְלִי וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד בְּיָדוֹ[38] הַיְמָנִית[39] וּמְעָרֶה[40] לְיָדוֹ הַשְּׂמְאלִית וּמַזֶּה[41] בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית[42]. וְאִם שָׁנָה וְקִבֵּל בַּשְּׂמְאל תְּחִלָּה - פָּסַל[43]. הַכֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל מִקְצָת הַדָּם בַּכְּלִי מוֹלִיכוֹ וְזוֹרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה. וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא הַכֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל הַדָּם בְּכַפּוֹ אֶצֶל הַמְּצֹרָע[44], הַכֹּהֵן מִבִּפְנִים וְהַמְּצֹרָע מִבַּחוּץ[45], וּמַכְנִיס הַמְּצֹרָע רֹאשׁוֹ[46] וְנוֹתֵן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם שֶׁבְּכַפּוֹ עַל תְּנוּךְ אָזְנוֹ[47] הַיְמָנִית[48]. וְאַחַר כָּךְ יַכְנִיס יָדוֹ הַיְמָנִית וְיִתֵּן עַל בֹּהֶן יָדוֹ, וְאַחַר כָּךְ יַכְנִיס רַגְלוֹ הַיְמָנִית וְיִתֵּן עַל בֹּהֶן רַגְלוֹ[49]. וְאִם נָתַן עַל הַשְּׂמְאל - לֹא יָצָא[50]. וְאַחַר כָּךְ[51] יַקְרִיב חַטָּאתוֹ וְעוֹלָתוֹ[52]. וְאַחַר שֶׁיִּתֵּן הַדָּם[53] עַל הַבְּהוֹנוֹת נוֹטֵל הַכֹּהֵן מִלֹּג הַשֶּׁמֶן וְיוֹצֵק לְתוֹךְ כַּפּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[54] הַשְּׂמְאלִית[55]. וְאִם יָצַק לְתוֹךְ כַּף עַצְמוֹ[56] - יָצָא. וְטוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית[57] בַּשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ וּמַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים[58] כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים[59], עַל כָּל הַזָּיָה טְבִילַת אֶצְבַּע בַּשֶּׁמֶן[60]. וְאִם הִזָּה וְלֹא כִּוֵּן כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים - כְּשֵׁרוֹת[61]. וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא אֶצֶל הַמְּצֹרָע וְיִתֵּן מִן הַשֶּׁמֶן עַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם בְּתְנוּךְ אָזֶן וּבֹהֶן יָדוֹ וּבֹהֶן רַגְלוֹ[62]. וְהַנּוֹתָר מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ יִתְּנֶנּוּ עַל רֹאשׁ הַמִּתְטַהֵר[63]. וְאִם לֹא נָתַן - לֹא כִּפֵּר[64]. וּשְׁאָר הַלֹּג[65] מִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים[66].

22) פשוט הוא במשנה נזיר מד: (כסף־משנה). וכן הוא בספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע, פרק ב, הלכה ז). 23) למעלה הלכה א. 24) לפי שאין מחוסר כפורים נכנס לעזרת ישראל, כמפורש בכלים פרק א משנה ח (כסף־משנה). 25) משקוף (=סף). ראה בפיה"מ שבת צא: עומד באסקופה שהוא חוץ לשער, אבל אסור לו לעמוד בתוך השער שנחשב לעזרת ישראל, ומחוסרי כפרה אסורים ליכנס לעזרת ישראל, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה נגעים פרק יד משנה ט, ובפ"ג מהלכות סוטה הלכה ד: "כנגד שער המזרח מבחוץ". אבל דעת רש"י (סוטה ז.) שעומד בחלל השער שלא נתקדש בקדושת העזרה. 26) נגעים פי"ד משנה ח "בא ועמד בשערי ניקנור", ושער ניקנור הוא השער העליון שנכנסים בו מעזרת נשים לעזרת ישראל (מדות פ"ב, משנה ו), ונקרא שער ניקנור על שמו של אדם גדול שהביא דלתות השער מאלכסנדריא של מצרים, ובדרך אירעו נסים, ראה ביומא לח. 27) ספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרשה ג, הלכה ו) "והעמיד הכהן המְטהר את האיש המְטהר לפני ה' פתח אהל מועד, מעמידו בשער ניקנור אחוריהם למזרח, ופניהם למערב". 28) חוץ ממצורע, עומדת גם היולדת בעת טהרתה בשער ניקנור (משנה סוטה ז.), שמצוה לאדם שיעמוד וישמור על קרבנו, ונלמד בספרי (פרשת פנחס) ממה שכתוב (במדבר כח, ב) "תשמרו להקריב לי במועדו"; ומי שיכול להכנס לעזרה נכנס, ואלו שהם מחוסרי כפרה עומדים ליד שער ניקנור, וכמו כן זבים וזבות (סוטה ח. וראה רש"י שם). 29) משנה סוטה שם, ומשום שנאמר בה (שם ה, יח) "והעמיד הכהן את האשה לפני ה'" (שם, בגמרא). 30) משנה במנחות סא. 31) הכהן מניפו, ואין המצורע משתתף בזה. ואע"פ שבתוספתא נגעים פ"ח (הוצאת צוקרמנדל, עמ' 628.34) אמרו שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור, והכהן עומד מבפנים ומצורע מבחוץ, ומצורע מניח ידו וכו'; הרי שגם המצורע מניף - זה אינו אלא לדעת התוספתא, שמביא האשם לשער ניקנור, אבל לפי דברי המשנה שמניפו במזרח העזרה, כדלהלן, אי־אפשר שהמצורע יניף, שהרי אסור לו להכנס לעזרה (לחם־משנה; ועיין ראב"ד). 32) שנאמר (ויקרא יד, יב): "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן, והניף אותם תנופה לפני ה'", מלמד שטעונים תנופה כאחד (ספרא שם הלכה ז). 33) "לפני ה'", במזרח (ספרא שם) והוא מזרח העזרה. וראה ברש"י מנחות שם, שכתב: "במזרח, כלומר אפילו במזרחו של מזבח יכול להניף, וכל־שכן במערבו דקרוב יותר להיכל". ואע"פ שבתוספתא הנ"ל מפורש "שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור" - אין דעת רבינו כן, אלא כמו שאמרו במשנה הנ"ל שהוא במזרח העזרה. וראה למעלה. 34) שהם במזרח, ראה מנחות שם במשנה, ובפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, ובפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא. 35) ספרא וגמרא שם: "מנין אם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, יצא? תלמוד־לומר (שם) אותו לאשם". 36) אע"פ שבתוספתא שם נשמע שהסמיכה היתה באותו מקום שהיתה התנופה - אין כן דעת רבינו, אלא כמו דברי המשנה הנ"ל שלא היתה התנופה באותו מקום של הסמיכה, וראה למעלה. 37) נגעים פי"ד משנה ח: "בא לו אצל האשם, וסמך שתי ידיו עליו ושחטו וכו'". ובתוספתא נגעים שם "כל הסמיכות שבמקדש תיכף לסמיכה שחיטה, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, וכל הסמיכות שבמקדש היו לצפונו של מזבח, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, שאין יכול המצורע להכנס לעזרה עד שיזרוק עליו מדם האשם והחטאת שלו". וכתב רבינו "ושוחטין אותו מיד", שאע"פ שאי־אפשר שיהיה תיכף לסמיכה שחיטה, שהרי שוחטו בצד צפון של מזבח (ויקרא יד, יד) - אעפ"כ לא יעכבנו יותר אלא מיד כשיגיע למקום השחיטה ישחטנו (קרית ספר). 38) משנה ותוספתא נגעים שם. ומכיון שגם הקבלה בכלי וגם הקבלה ביד, צריכות ימין - לפיכך הצריכו שני כהנים (קרית ספר). 39) תוספתא זבחים פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמוד 480.34): "דם אשמו של מצורע מקבל בימינו, ומערה בשמאלו, ומזה באצבע הימנית". ומה שאמרו בתוספתא בנגעים פ"ט (עמוד 629.11) "זה שקיבל ביד מקבל בשמאל", היינו הקבלה השניה שמקבל בשמאל מן הימין (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס). 40) שופך. 41) על המצורע, כדלהלן. 42) תוספתא זבחים שם. והיינו באצבע על היד הימנית, ו"אצבע" היא השניה לבהן (אגודל) המשמש לרמיזה; וראה להלן בהמשך ההלכה, סדר נתינת הדם על המצורע. 43) תוספתא זבחים שם. 44) כן

נראה בתוספתא (נגעים שם), שאמרו: "זה שקיבל בכלי, בא וזורקו על גבי המזבח, וזה שקיבל ביד בא לו אצל מצורע", הרי שכן הוא הסדר, שלאחרי שזרק הראשון הדם על המזבח, בא לו השני אצל המצורע. 45) מבחוץ לשער ניקנור (תוספתא נגעים פ"ח). 46) לתוך שער ניקנור. 47) נגעים פי"ד משנה ט. וראה להלן פ"ה הלכה א, אי זהו תנוך אוזן. 48) כמפורש בתורה (ויקרא יד, יד־כה). 49) שכתוב (שם) "ונתן על תנוך אוזן המְטהר הימנית, ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית", ופסק כת"ק (נגעים שם) שאינו מכניס את שלשתן כאחת. ו"בהן" זה אגודל שהוא האצבע הקטנה הקיצונה העבה שביד ושברגל. 50) דלא כר' שמעון (שם), שהרי כתוב (שם) "הימנית", וכתוב (שם, ב) "זאת תהיה תורת המצורע" - "תהיה" לעיכובא (קרית ספר כאן). 51) אחר שגמר סדר האשם. 52) שכתוב (שם, יט) אחר סדר האשם "ועשה הכהן את החטאת וכפר על המְטהר מטומאתו, ואחר ישחט את העולה". 53) דם האשם לפני שמקריב החטאת והעולה, וראה ב"משנה אחרונה" לנגעים, שם משנה י. 54) שם. ולמדו כן ממה שכתוב (שם, טו): "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית". הרי שהכהן המזה היה יוצק על כף כהן אחר (ר"ש ורא"ש נגעים שם). 55) כמפורש (שם) "ויצק על כף הכהן השמאלית". 56) נגעים שם, שהרי לא כתוב מפורש בתורה שיצוק לתוך כף כהן אחר, וכמו כן כתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית", שמשמע כף של הכהן המזה עצמו (קרית ספר). 57) שכתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית". 58) במנחות כז: אמרו: "בהזאות וכו' שבפנים ושבמצורע", הרי שבמצורע לא היתה ההזאה בפנים, אלא הופך פניו לצד בית קודש־הקדשים (ר"ש נגעים שם), וראה ברש"י מנחות עד: ותוס' שם ד"ה איכא. 59) נגעים שם, שכתוב (ויקרא יד, טז) "והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה'", והיינו כנגד בית קודש־הקדשים. 60) נגעים שם, והיינו שלא יטבול פעם אחת ויזה שתי פעמים או יותר, שמה שכתוב (שם) "שבע פעמים" מוסב גם על "והזה" וגם על "וטבל" שבפסוק שם (ר"ש שם). 61) תוספתא זבחים פ"א (עמוד 480,23) "הזאות של מצורע וכו' שאינן מכוונות וכו' הרי אלו כשירות" (כסף־משנה). 62) נגעים שם, כמו שכתוב (ויקרא שם, יז) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך אזן המְטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית, על דם האשם". 63) המצורע, נגעים שם. כמו שכתוב (שם, יח) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המְטהר, וכפר עליו הכהן לפני ה'". 64) כר"ע שם, וראה להלן פ"ה הלכה ה. 65) שאר השמן שבלוג. 66) בזבחים מד: למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ט) "זה יהיה לך מקודש הקדשים מן האש, כל קרבנם וגו'", "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע שהוא נאכל לכהנים (הגהת מעשה ר"ב). ובספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרק ג הלכה ב) למדו מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא" - "לרבות לוג שמן של מצורע".

1 **ג. שְׁיָרֵי הַלֹּג אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בָּעֲזָרָה לִזְכָרֵי כְּהֻנָּה**[67]

2 **כְּשְׁאָר קָדָשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי הֵקֵשׁ לָאָשָׁם**[68]. **וְאָסוּר**
3 **לֶאֱכֹל מִלֹּג הַשֶּׁמֶן עַד שֶׁיִּתֵּן מִמְּנוּ מַתַּן שָׁבַע וּמַתַּן**
4 **בְּהוֹנוֹת**[69]. **וְאִם אָכַל - לוֹקֶה**[70], **כְּאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים**
5 **זָרִיקָה**[71].

67) במשנה שם צא. "אמר רבי שמעון, אם ראית שמן שמתחלק בעזרה אין צריך לשאול מהו, אלא הוא וכו' ולוג שמן של מצורע". ומאחר שמתחלק בעזרה, משמע שהיה נאכל לזכרי כהונה שהיו שם (כסף־משנה), וכן מפורש בתוספתא נגעים פ"ט "שירי השמן שבלוג נאכל לזכרי כהנים". 68) כן מפורש במנחות כח. שלוג השמן הוקדש לאשם, בין לר' אליעזר בין לרבנן, ודברי הלחם־משנה כאן אינם מובנים (הר המוריה). 69) ברייתא בזבחים מד. "לוג שמן של מצורע וכו' ושוין שאסור באכילה עד שיתן מתן שבע ומתן בהונות". 70) שמשמע לרבינו שאסור באכילה שכתוב בברייתא הוא איסור מן התורה (כסף־משנה). ודעת רש"י שם שאיסורו מדרבנן. 71) ראה בפי"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד

יום שלישי ו' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר אי זהו תנוך אוזן, ואם אין לו בהן יד או בהן רגל או אוזן ימנית.

6 **א. אֵי זֶהוּ תְּנוּךְ אֹזֶן?**[2] **זֶה גֶּדֶר הָאֶמְצָעִי**[3]. **נָתַן**[4] **עַל**
7 **צְדֵי הַבְּהוֹנוֹת**[5] **- כָּשֵׁר; נָתַן עַל צְדֵי צְדֵיהֶן**[6] **- פָּסוּל**[7].
8 **בֵּין שָׁנָתַן הַשֶּׁמֶן עַל דַּם הָאָשָׁם עַצְמוֹ מִלְמַעְלָה**[8] **בֵּין**
9 **שֶׁנָּתַן בְּצַד הַדָּם**[9], **אֲפִלּוּ נִתְקַנֵּחַ הַדָּם קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן**
10 **הַשֶּׁמֶן עַל בְּהוֹנוֹת**[10] **- יָצָא**[11]; **שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מְקוֹם דַּם**
11 **הָאָשָׁם**[12]. **אֵין לוֹ בֹּהֶן יָד יְמָנִית אוֹ בֹּהֶן רֶגֶל יְמָנִית אוֹ**
12 **שֶׁאֵין לוֹ אֹזֶן יְמָנִית - אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית**[13].

2) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שנותן הכהן מן הדם ומן השמן על תנוך אוזן הימנית של המצורע. 3) 'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ה) והוא בשר הבולט והחזק הדומה לעצם, שבפנים האוזן, ושנמשך שם מן הבשר הרך המקיף את כל האוזן, ראה בפירוש המשנה לרבינו, נגעים פי"ד מ"ט. 4) השמן. 5) "על הבהן" הוא הצד שבו הצפורן, "וצדי הבוהן" הם שני הצדדים של הבוהן הקרובים לצד הצפורן. 6) "צדי צדדין" הם מתחת לצד של הצפורן, היינו כנגד כף היד. ראה רש"י במנחות י, א. 7) במנחות ט: "אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא "על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית" (שכתוב בויקרא יד, יז אצל נתינת השמן על המצורע) למה לי (כיון שכתוב שם שנותנו על מקום דם האשם, א"כ יודעים אנו שזהו על בוהן ידו ורגלו הימניות). חד להכשיר צדדין (בוהן אחד המיותר – להכשיר צידי הבוהן של יד ושל רגל) וחד לפסול צידי צדדין" (בין של יד ובין של רגל). 8) כשר, ואין הדם חוצץ, ראה מנחות י, א - שלמדו זה ממה שנאמר (שם) "על דם האשם". 9) שנתן על יד הדם ולא על הדם ממש. 10) מנחות שם, ו'סיפרא' שם ה"י. 11) בדפוס רומי

וויניציא, וכת"י תימן: "נותן השמן על הבהונות". 12) "הוי אין הדם גורם אלא המקום גורם" (ספרא' שם, ה"י). 13) נגעים פי"ד מ"ט, ו'ספרא' שם הי"א וכתנא־קמא, ולא כרבי אליעזר ורבי שמעון שכל מה שנאמר במצורע הוא לעיכובא, שכן אמרה תורה (ויקרא יד, ב) "זאת תהיה תורת המצורע", ראה במנחות כז, א ('קרית ספר'), וראה ב'תוספות' סנהדרין מה, ב - ד"ה אין לו בהן, שכתבו שמדובר כשנקטעו הבוהן או האוזן אחר שנצטרע, אבל אם נקטעו לפני שנצטרע אין זה מעכב, וראה ב'מעשה רוקח' כאן.

1 **ב. אָשָׁם מְצֹרָע[14] שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[15] אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן**
2 **מִדָּמוֹ עַל גַּבֵּי בְּהוֹנוֹת[16] - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לַמִּזְבֵּחַ[17],**
3 **וְטָעוּן נְסָכִים[18] כְּנִסְכֵּי אָשָׁם מְצֹרָע[19], וְצָרִיךְ הַמְּצֹרָע**
4 **אָשָׁם אַחֵר[20] לְהַכְשִׁירוֹ[21].**

14) תוספתא נגעים פ"ט, הובאה במנחות ה, א. ויומא סא, ב. 15) וכגון ששחטו לשם קרבן עולה או לשם קרבן שלמים. 16) כגון שנשפך הדם. 17) שהדין הוא שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, זבחים ב, א - במשנה. 18) במנחות פט, ב - מפרש רבי יוחנן הטעם שצריך נסכים, שאם אי אתה אומר כן פסלתו מלהקריבו על גבי המזבח, שהרי למצורע אינו ראוי שהרי נשחט שלא לשמו ולא עלו לו לחובה (זבחים ב.), ולשנותו לקרבן אחר אי־אפשר משום שהופרש לשם אשם, ולנדבה אינו יכול להקריבו שאין אשם בא נדבה, והוכרח להקריבו בתור אשם מצורע ואין אשם מצורע בלא נסכים (משנה מנחות צ:), וראה פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ז. 19) הם: עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ורביעית יין (פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ו). 20) שזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב. במשנה). 21) למצורע שיוכל לאכול בקדשים, ראה למעלה פ"א ה"א.

5 **ג. הַקְּדָשִׁים חַטָּאתוֹ לַאֲשָׁמוֹ[22] - לֹא יִהְיֶה אַחֵר מְמָרֵס**
6 **בְּדָמָהּ[23], אֶלָּא תְּעֵבֵר צוֹרָתָהּ וְתֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[24].**

22) תוספתא פסחים פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 160.24), הובאה במנחות ה, בבא־קמא פ"י (עמ' 368.17) ונגעים פ"ח (עמ' 629.4) וראה בזבחים צ, ב — במשנה: "כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות, חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר". 23) כלומר: אין אומרים מכיון ששחיטה לאו עבודה היא, ינענע כהן אחר את הכלי עם הדם למען לא יקרש, ובינתיים ישחוט הוא את האשם ויזה מדמו ואח"כ יזה מדם החטאת, ותהיה עי"ז עבודת האשם קודמת לעבודת החטאת — אלא תעובר צורתו, משום שבעת ששחטו החטאת היתה מחוסרת זמן, שהרי דינה להשחט לאחר האשם "ויש מחוסר זמן לבו ביום" (מנחות שם). אבל צריך עיון שהרי למעלה פ"א ה"ה, כתב רבינו שהאשם אינו מעכב. 24) יניח את החטאת עד שתתעפש ותפסיד (ראה פירוש המשנה, פסחים פב:) ותשרף, שכל שהפסול אינו בגוף הקרבן אינו נשרף מיד אלא לאחר שיעובר צורתו (ראה פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג).

7 **ד. יֵשׁ לְאָדָם לְהָבִיא אֲשָׁמוֹ הַיּוֹם וְלֵגוֹ אַחַר עֲשָׂרָה**
8 **יָמִים[25]. וְאִם רָצָה לְשַׁנּוֹת הַלֵּג לַאֲשָׁם מְצֹרָע אַחֵר -**
9 **מְשַׁנֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁקִּדֵּשׁ בַּכְּלִי[26]. חָסַר הַלֵּג[27] עַד**
10 **שֶׁלֹּא יָצָק[28] - יְמַלְאֶנּוּ[29]; חָסַר מֵאַחַר שֶׁיָּצַק[30] - יָבִיא**
11 **אַחֵר בַּתְּחִלָּה[31].**

25) תוספתא זבחים פ"ה, והובאה במנחות טו, ב. ועשרה ימים לאו דוקא, אלא אפילו יותר. 26) שם בתוספתא כתנא־קמא של רבי מאיר, וקדש בכלי, היינו שהלוג שהוא כלי שרת מקדש את השמן, ואעפ"כ יכול לשנות את השמן שיהיה לאשם מצורע אחר. 27) שנשפך מעט מן השמן ונחסר ממדת לוג, ומקור הלכה זו ב'ספרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ב), ולמדו כן מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא", "קודש קדשים" לרבות לוג של מצורע, "הוא" פרט לשחסר כל שהוא, וראה במנחות ט, ב - שגם מנחה שחסרה סלתה או שמנה, פסולה וצריך להביא שמן או סולת אחר. 28) לתוך כף הכהן, ראה למעלה פ"ד ה"ב. 29) פירוש, שהשמן הנשאר לא נפסל, ורק משלים את החסר, וכרבי עקיבא בנגעים פי"ד מ"י, כי אין הלוג קובע לפסול בחסרון אלא היציקה היא הקובעת (מנחות ט.) וב'ספרא' (שם ה"ו) נלמד ממה שכתוב (שם, טו) "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק וגו'" — "מלוג השמן ויצק, חסר הלוג על שלא יצק - ימלאנו, משיצק - יביא אחר בתחילה, דברי רבי עקיבא". 30) אחרי שיצק נחסר השמן. 31) כדברי רבי עקיבא (שם), וראה להלן ה"ה־ו.

12 **ה. יָצַק מִן הַשֶּׁמֶן לְכַפּוֹ וְהִתְחִיל לְהַזּוֹת[32] וְנִשְׁפַּךְ הַלֵּג:**
13 **אִם עַד שֶׁלֹּא גָּמַר מַתַּן שֶׁבַע נִשְׁפַּךְ הַלֵּג - יָבִיא אַחֵר**
14 **וְיַתְחִיל בְּמַתַּן שֶׁבַע[33]; גָּמַר מַתַּן שֶׁבַע וְנִשְׁפַּךְ הַלֵּג -**
15 **יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל לְהַתְּחִלָּה בַּבְּהוֹנוֹת[34]. הִתְחִיל**
16 **בַּבְּהוֹנוֹת[35] וְנִשְׁפַּךְ הַלֵּג קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר - יָבִיא אַחֵר**
17 **וְיַתְחִיל לְכַתְּחִלָּה בַּבְּהוֹנוֹת. גָּמַר הַבְּהוֹנוֹת וְאַחַר כָּךְ**
18 **נִשְׁפַּךְ הַלֵּג[36] קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן שְׁאָר הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ עַל רֹאשׁ**
19 **הַמְּטַהֵר[37] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא לֵג אַחֵר; שֶׁמַּתְּנַת**
20 **רֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת[38], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן[39],**
21 **וּמִיֶּתֶר הַשֶּׁמֶן[40].**

32) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה מן השמן שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים. 33) כתנא־קמא בתוספתא נגעים פ"ט (הובאה ביומא סא.), שכל ז' ההזאות הן מצוה אחת ('קרית ספר'). 34) ואינו מתחיל בהזאות אלא ממשיך בנתינת השמן על הבהונות, ראה למעלה פ"ד ה"ב, והיא בתוספתא שם (לפי גירסת הגר"א). ובגמרא, יומא שם. 35) כתנא־קמא בתוספתא וגמרא שם, שמתן כל הבהונות הן מצוה אחת, ולכן מתחיל בשמן החדש, מתן הבהונות מחדש ('קרית ספר' שם). 36) כלומר, נשפך השמן שבלוג שמתחלק לכהנים, אבל השמן שבכפו לא נשפך. 37) ראה למעלה פ"ד ה"ב. 38) תוספתא שם (לפי גירסת הגר"א) ויומא שם, כלומר אע"פ שחסר השמן שבלוג, אינו צריך להביא לוג אחר, אלא נותן השמן שבכפו על ראש המטהר, שמתנת הראש אינה מעכבת שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על ראש המטהר, כשם שכל שאר המתנות מעכבות

כמבואר למעלה. אבל אם נשפך גם השמן שבכף, צריך להביא לוג אחר, ואם לא נתן על ראש המטהר לא כיפר, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ד ה"ב (קרן אורה' זבחים ו.) וראה ב'כסף משנה' בשם ר"י קורקוס, ועי' ב'תוספות' יומא סא, א. וזבחים שם. 39) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר". 40) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך אוזן המטהר וגו'", ודרשו ביומא סא, א - מ"והנותר" "ומיתר" שמתנת הראש אינה מעכבת (כלומר, אין צורך שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על הראש – 'קרן אורה' שם).

1 2 3 4 5 **ו. הִקְדִּים מַתַּן שֶׁמֶן לְמַתַּן דָּם[41] - יְמַלֵּא הַלֹּג שֶׁמֶן[42] וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן הַשֶּׁמֶן אַחַר הַדָּם[43]. הִקְדִּים מַתַּן שֶׁמֶן עַל הַבְּהוֹנוֹת לְמַתַּן שֶׁבַע[44] - יְמַלֵּא הַלֹּג וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן עַל הַבְּהוֹנוֹת אַחַר מַתַּן שֶׁבַע[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע - שֶׁתִּהְיֶה כָּל תּוֹרָתוֹ עַל הַסֵּדֶר[46].**

41) ראה למעלה פ"ד ה"ב שמתן דם קודם למתן שמן. 42) שהרי חסר ביציקה ראשונה, שנעשתה שלא כדין, וצריך יציקה שניה. ואע"פ שאם חסר לאחר יציקה מביא לוג חדש (למעלה ה"ד) – כאן לא צריך לוג חדש, לפי שאין זה אלא ביציקה הנעשית בכשורות ולא ביציקה הנעשית בפסול (קודם מתן דם), שאין זו יציקה ('תוספות' מנחות ט. ד"ה עד שלא יצק, וראה לחם־משנה למעלה ה"ד). 43) כלומר, אחר נתינת הדם, תוספתא נגעים פ"ט הובאה במנחות ה, א. שנאמר (ויקרא יד, כח) "ונתן הכהן מן השמן וגו' על מקום דם האשם" ('קרית ספר'). 44) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה שבע פעמים כנגד קודש הקדשים ואחר־כך נותן השמן על הבהונות. 45) תוספתא נגעים פ"ט (לפי גירסת הגר"א) הובאה במנחות ה, א. פשטות הדברים הוא שעדיין לא היה מתן שבע, לכך ימלא ויתן מתן שבע ויחזור ויתן על הבהונות. אבל ב'קרית ספר' כתב "ונראה מלשון התוספתא, דלא בעינן שיחזור גם למתן שבע כי־אם למתן בהונות, וכן כתב הר"ש, שעלו לו מתן שבע אף אם חסר הלוג", ע"ש. 46) מנחות שם, וראה 'לחם משנה' ו'מרכבת המשנה' כאן.

6 7 **ז. נָתַן שֶׁבַע הַמַּתָּנוֹת[47] שֶׁלֹּא לְשֶׁמֶן[48] - לֹא הֵרָצָה, וְהַכְּשֵׁר הַמְּצֹרָע[49].**

47) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה מן השמן שבכפו שבע פעמים כנגד בית קודש הקדשים. 48) שלא לשם המצורע הזה. 49) במנחות כח, א - מביאה הגמרא שתי ברייתות הסותרות זו את זו: באחת מפורש שהזאות שבמצורע שעשאן שלא לשמן פסולות, ובברייתא השניה מפורש שהן כשרות. ומתרץ רבא, כאן להכשיר וכאן להרצות. ומפרש רש"י שם, כאן להרצות - שהברייתא שכתוב בה פסולות, הכוונה שהמצורע לא הורצה ואינו יכול לאכול בקדשים, וכאן להכשיר - הברייתא שכתוב בה כשרות, הכוונה להכשיר שיירי הלוג באכילה. וזו גם כוונת רבינו, שרק המצורע לא הורצה על ידי הקרבן ולא הוכשר לאכילת קדשים, אבל הלוג עצמו הותר באכילה. אלא שרבינו לא תפס לשון הגמרא, שבלשון הגמרא הכוונה "להכשיר" הוא ללוג, ואילו בדברי רבינו גם "הוכשר" הכוונה למצורע, וראה ב'מרכבת המשנה' וב'קרן אורה' מנחות שם.

8 9 10 11 12 **ח. מְצֹרָע שֶׁנִּתְעַנֵּג אַחַר שֶׁהֵבִיא אֲשָׁמוֹ[50] - צָרִיךְ קָרְבָּן אַחֵר לְצָרַעַת שְׁנִיָּה[51]. וְכֵן אִם הֵבִיא אֲשָׁמוֹ[52] וְנִתְעַנֵּג[53] - צָרִיךְ קָרְבָּן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[54]. אֲבָל אִם נִתְעַנֵּג וְנִרְפָּא וְהֵבִיא צִפֳּרָיו[55], וְחָזַר וְנִתְעַנֵּג[56] וְנִתְרַפֵּא וְהֵבִיא צִפֳּרָיו - קָרְבָּן אֶחָד לְכֻלָּן[57].**

50) אף־על־פי שלא הקריב עוד חטאתו. 51) כדברי חכמים בתוספתא נגעים פ"ט, ובתוספתא כריתות פ"א, ודלא כרבי אליעזר שאמר שכיון שכבר הביא ציפוריו, מביא קרבן על כל אחד ואחד, ודלא כרבי שמעון שאמר שכל זמן שלא הביא חטאתו מביא קרבן אחד על הכל, ועי' ב'כסף משנה'. 52) בשביל הצרעת השניה (הגהות רש"ש על הרמב"ם). 53) בשלישית. 54) תוספתא, נגעים וכריתות שם. 55) אותם הוא מביא מיד כשירפא מן הצרעת (שם, שם ד). 56) לפני שהביא האשם לצרעת הראשונה. 57) מקריב אשם אחד לכל הנגעים, תוספתא נגעים וכריתות שם, לפי דעת חכמים, ודלא כרבי אליעזר. וב'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ב ה"ט) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא יד, י) "וכבשה אחת" – "אחת על נגעים הרבה".

13 14 15 16 **ט. מְצֹרָע שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָנִי[58] וְהֶעֱשִׁיר אוֹ עָשִׁיר[59] וְהֶעֱנִי קֹדֶם שֶׁיַּקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָאָשָׁם[60]: אִם הָיָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת הָאָשָׁם עָשִׁיר[61] - יְשֻׁלַּם קָרְבַּן עָשִׁיר, וְאִם הָיָה עָנִי - יְשֻׁלַּם קָרְבַּן עָנִי[62].**

58) שהוא כבש אחד לאשם ושתי תורים או שני בני יונה, והיה אחד חטאת ואחד עולה (שם, כא־כב). וראה למעלה פ"א ה"ג. 59) שחייב להביא שני כבשים, אחד אשם ואחד עולה וכבשה אחת לחטאת, ראה למעלה שם. 60) כרבי יהודה, נגעים פי"ד מי"א, ובכריתות ט, ב - שבאשם שווים הם העשיר והעני, ששניהם מביאים כבש לאשם, והוא ראשון לקרבנות המצורע ומיוחד לטהרתו יותר מכולם (רע"ב שם). ודרשו כן בכריתות שם, מהפסוק (שם, לב) "אשר לא תשיג ידו בטהרתו", דבר המכשירו לאכול בקדשים, והוא האשם שמדמו נותן על בהונותיו ומכשירו בקדשים, ראה רש"י כריתות שם. 61) ישלים את החטאת והעולה כבש וכבשה. 62) שתי תורים, אחד לעולה ואחד לחטאת.

17 18 19 20 21 22 23 24 25 **י. שְׁנֵי מְצֹרָעִים[63] שֶׁנִּתְעָרְבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן[64] וְנִזְרַק דַּם אַחַת מִשְּׁתֵּי הַחַטָּאוֹת שֶׁלָּהֶן[65] וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מִן הַמְּצֹרָעִים[66] - כֵּיצַד עוֹשֶׂה זֶה הַמְּצֹרָע הַחַי? לְהָבִיא חַטַּאת בְּהֵמָה[67] אֵינוֹ יָכוֹל, שֶׁמָּא זוֹ שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ חַטָּאתוֹ הִיא, וְאֵין מְבִיאִין חַטַּאת בְּהֵמָה עַל הַפֶּסֶק[68]; וּלְהָבִיא חַטַּאת הָעוֹף[69] אֵינוֹ יָכוֹל, שֶׁעָשִׁיר שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָנִי לֹא יָצָא[70]. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? יִכְתֹּב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר וְנִמְצָא עָנִי, וְיָבִיא חַטַּאת הָעוֹף מִפֶּסֶק[71] וְלֹא תֹאכַל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72], וְנִמְצָא אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים[73].**

63) עשירים, כל הלכה זו בנגעים פי"ד מי"ג, ותוספתא שם פ"ט. 64) אשמותיהם, חטאותיהם ועולותיהם (ראה נדה ע.). 65) נראה מדברי רבינו, שרק החטאת קרבה אבל לא

האשם, וכן נכון לשיטת רבינו שפסק למעלה (פ"א ה"ה) שהאשם אינו מעכב. ועוד, שהרי הכל הולך אחר האשם, ואם היה עשיר בעת הקרבת האשם והעני אחר־כך, אינו יכול להביא קרבן עני (למעלה ה"ט), ואם כן היאך מביא חטאת העוף מספק? ועי' 'לחם משנה'. ואין זה כשיטת הגמרא בנדה שם, שאמרו שמדובר כשקרב אשמו, ששם נקטו שהאשם מעכב, והכל הולך אחר החטאת. 66) שאם לא מת אחד מהם, היו מקריבים החטאת השניה בשביל מי שהיא שלו, ועכשיו שמת אחד מהם, אינו יכול להקריבה, שהרי חטאת שמתו בעליה – תמות, ואם עדיין לא הקריב אף אחד מהם ומת אחד מהמצורעים, היו שתי החטאות מתות, והמצורע החי היה מביא חטאת אחרת. 67) אחרת מן השוק. 68) ויתנה בהבאתה, אם החטאת שנזרק דמה אינה שלו - תהיה זו חטאת, ואם היה שלו - הרי זו נדבה, משום שאין חטאת באה נדבה. 69) אף כי חטאת העוף באה על הספק, ראה למעלה פ"א ה"ו. 70) נגעים פי"ד מי"ב. 71) אם החטאת שנזרק דמה אינה שלו, הרי זו חטאתו, שגזירת הכתוב היא שחטאת העוף באה בספק, ואת האשם אינו מקריב שהרי אינו מעכב. 72) למעלה פ"א ה"ז. 73) כלומר, על־ידי־זה אפשר לו למצורע לאכול בקדשים, שהיה אסור לו בעת צרעתו, שהרי הביא קרבנו.

1 **יא. עָשִׁיר שֶׁאָמַר: קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי[74],**
2 **וְהַמְּצֹרָע הָיָה עָנִי - הֲרֵי זֶה מֵבִיא עַל יָדוֹ קָרְבְּנוֹת**
3 **עָשִׁיר[75], שֶׁהֲרֵי יַד הַנּוֹדֵר מַשֶּׂגֶת[76]. וְעָנִי שֶׁאָמַר:**
4 **קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי, וְהָיָה הַמְּצֹרָע עָשִׁיר - הֲרֵי**
5 **זֶה מֵבִיא עַל יָדוֹ קָרְבְּנוֹת עָשִׁיר[77], שֶׁהֲרֵי זֶה הַנּוֹדֵר**
6 **חַיָּב[78] בְּקָרְבְּנוֹת עָשִׁיר.**

74) פירוש, שהוא מתחייב להביא קרבנות כמו שמביא מצורע זה. 75) אע"פ שהמצורע הזה העני, מביא קרבן עני – חייב הוא להביא קרבן עשיר. 76) ערכין יז, א - במשנה ובגמרא שם. 77) שם. 78) כלומר, חייב עצמו על ידי נדרו.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום רביעי ז' תמוז ה'תשע"ו

הִלְכוֹת תְּמוּרָה

7 **יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם**
8 **מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא יָמִיר**
9 **בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה. ב) שֶׁתִּהְיֶה הַתְּמוּרָה קְדֻשָּׁה אִם**
10 **הֵמִיר. ג) שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה הַקְּדָשִׁים מִקְּדֻשָּׁה לְקְדֻשָּׁה.**
11 **וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכל הממיר לוקה, ולמה לוקין על התמורה.

12 **א. כָּל הַמֵּמִיר[2] - לוֹקֶה[3] עַל כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה[4] שֶׁיָּמִיר,**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
14 **עָשָׂה מַעֲשֶׂה[5]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[6], שֶׁכָּל מִצְוַת לֹא**
15 **תַּעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ מַעֲשֶׂה - אֵין לוֹקִין עָלֶיהָ[7], חוּץ**
16 **מִנְּשָׁבָּע[8] וּמֵמִיר[9] וּמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם[10]. שְׁלֹשָׁה**
17 **לָאוִין אֵלּוּ אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן מַעֲשֶׂה כְּלָל[11] וְלוֹקִין**
18 **עֲלֵיהֶן. וְלָמָּה לוֹקִין עַל הַתְּמוּרָה, וַהֲרֵי לָאו שֶׁבָּהּ נִתַּק**
19 **לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ**
20 **יִהְיֶה קֹדֶשׁ[12]? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשֵׂה וּשְׁנֵי לָאוִין[13].**
21 **וְעוֹד, שֶׁאֵין לָאו שֶׁבָּהּ שָׁוֶה לַעֲשֵׂה[14]; שֶׁהַצִּבּוּר**
22 **וְהַשֻּׁתָּפִין[15] אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה אִם הֵמִירוּ[16], אַף עַל**
23 **פִּי שֶׁהֵן מַזְהָרִין שֶׁלֹּא יָמִירוּ[17]. נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַיָּחִיד**
24 **שֶׁהֵמִיר - הֲרֵי הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ. וַאֲפִלּוּ הֵמִיר בְּשַׁבָּת -**
25 **לוֹקֶה אַרְבָּעִים[18]. וְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין[19] שֶׁהֵמִיר[20], אוֹ**
26 **מִי שֶׁהֵמִיר[21] בְּקָרְבָּן מִקָּרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[22], הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ**
27 **בָּהֶן שֻׁתָּפוּת[23] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה וְאֵין הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ[24].**

2) "שאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו: הרי זו (=החולין) תחת זו (=הקרבן)". 3) סופג מלקות ארבעים. 4) לוקה בנפרד, ואפילו המיר (שתי בהמות או יותר) בבת אחת, לוקה כמה פעמים. 5) שהרי התמורה נעשתה על ידי דיבורו, ועקימת שפתיים אינה מעשה, ואף על פי שלעניין חסימת שור בדישו פסק רבינו (פרק י"ג מהלכות שכירות הלכה ב) שאם חסם בקול לוקה, וכרבי יוחנן (בבא מציעא צ:) שאמר שעקימת פיו היא מעשה, וכן אמר רבי יוחנן שם ובתמורה ג: שממיר בדיבורו עושה מעשה - סמך רבינו על הלשון השנייה שבסוגיית הגמרא בתמורה ד: שהלאו ישנו גם בשותפין ואילו העשה אינו אלא ביחיד, הרי שלוקה אף על פי שאין בו מעשה. וכן אמרו בכמה מקומות בשם רבי יוסי הגלילי, שממיר אין בו מעשה ודלא כרבי יוחנן שאמר שיש בו מעשה. 6) כלומר, אין זה מפורש בתורה, אלא רק מפי השמועה למדו - תמורה ג. בשם רבי יוסי הגלילי. 7) משום שנאמר (דברים כח, נח) "אם לא תשמור לעשות", וכתיב (שם, נט) "והפלא ה' את מכותך" ולמדו מכאן (מכות יג:) שרק ב"לעשות" (שיש מעשה) - לוקין, אבל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. 8) לשקר או לשוא. שכתוב (שמות כ, ז) "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא כי לא ינקה" בית דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו. 9) העושה תמורה, ולוקה משום "ולא ימיר אותו". 10) בשמו של הקדוש־ברוך־הוא, ולוקה משום שנאמר (דברים שם, נח) "אם לא תשמור לעשות וגו' ליראה את ה'" (שיירא מלהוציא את השם לבטלה, ומקלל את חבירו בשם מוציאו לבטלה, רש"י שם) וכתיב (שם, נט) "והפלא ה' את מכותך" הפלאה זו מלקות. אבל מקלל את חבירו בלא שם - אינו לוקה. 11) וכל איסורן אינו אלא על ידי דיבור. 12) כלומר, אם עבר והמיר, מצוות עשה היא לנהוג קדושה בשתיהן, בתמורה ובקרבן. וכל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו. 13) "לא יחליפנו, ולא ימיר אותו" (שם) ואין כוחה של עשה לעקור חיוב מלקות משני לאווין (תמורה שם). ואף על פי שאמרו "לא יחליפנו בשל אחרים ולא ימיר אותו בשל עצמו" ואם כן אין שני הלאווין במקום

אחד - מכל מקום אין העשה יכול לנתק לאו של תמורה, כיוון שיש בעניין תמורה לאו נוסף. 14) שאין הלאו דומה לעשה בכל, שהרי כל הממיר עובר בלאו, ולא כל הממיר תמורתו תמורה, לכך לוקה כל העובר בלאו זה, שאין כוח ביד עשה, שאין כולם חייבין בה, שתנתק לאו שכולם חייבים בו. 15) כלומר, בהמת חולין של ציבור או של שותפין. 16) [כלומר, הציבור והשותפין המירו, אבל אם רק אחד מן הציבור או מן השותפין המיר, בוודאי אינה תמורה כלל, ואפשר שגם אזהרה אין כאן, שהרי היחיד הזה אינו יכול להמיר אלא על חלקו, והרי זה כאומר "רגלה של בהמה זו או ידה תחת עולה זו" שאינה תמורה. ואף על פי שיש לו חלק באברים שהנשמה תלוייה בהם, אינה תמורה כלל, שהרי אי אפשר לומר כן "פשטה קדושה בכולה", שהרי אין כולה שלו]. 17) ובכל זאת אין התמורה קודש, ולמדו כן במשנה (תמורה יג.) ממה שנאמר בלשון יחיד: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" - יחיד עושה תמורה ואין הציבור והשותפין עושים תמורה". 18) ואף על פי שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", אינו לוקה שמונים, שהרי שני הלאווין אינם בעניין אחד, אלא אחד בשל אחרים ואחד בשל עצמו. 19) כאן המדובר כשהיה שותף בבהמת הקרבן, ואילו שותפין שלמעלה היינו שבהמת החולין היתה בשותפות. 20) בבהמת חולין שהיא שלו. 21) יחיד בבהמת חולין שלו. 22) שכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק בהם. 23) והרי הוא כאילו ממיר בקרבן שלו, או על כל פנים בקרבן של אחר ברשותו של בעל הקרבן. 24) למדו כן במשנה ובברייתא (תמורה יג.) ממעשר בהמה שנאמר בו (ויקרא כז, לג) "ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", "והרי מעשר בכלל (כל הקרבנות לעניין תמורה) ולמה יצא? לומר לך: מה מעשר קרבן יחיד (שאינו נוהג בשותפות - פרק ו מהלכות בכורות הלכה י) יצאו קרבנות צבור והשותפין".

1 **ב. אֶחָד הַמֵּמִיר בְּזָדוֹן[25] אוֹ שֶׁהֵמִיר בִּשְׁגָגָה - הֲרֵי זֶה**
2 **עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[26] וְלוֹקֶה. כֵּיצַד[27]? הַמִּתְכַּוֵּן לוֹמַר:**
3 **זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה שֶׁיֵּשׁ לִי, וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ תְּמוּרַת**
4 **שְׁלָמִים שֶׁיֵּשׁ לִי[28] - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה וְלוֹקֶה[29]. אֲבָל אִם**
5 **דִּמָּה שֶׁמַּתָּר לְהָמִיר וְהֵמִיר[30], אוֹ שֶׁאָמַר: אֶבְנֵט לְבֵית**
6 **זֶה וְאָמִיר מַדַּעְתִּי, וְנִכְנַס וְשָׁכַח וְהֵמִיר שֶׁלֹּא מַדַּעְתּוֹ[31]**
7 **- הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה וְאֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ[32].**

25) ידע שאסרה התורה להמיר וגם התכוון לומר הרי זו תמורת עולה, ואמר כן. 26) משנה בתמורה יז. "ר' יוסי בר' יהודה אומר עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשים". וכתב רבינו בפירוש המשניות שם שההלכה היא כר' יוסי שאין עליו שום חולק. 27) כלומר, איזהו שוגג שהוא כמזיד. 28) מזיד הוא על האיסור, כי יודע הוא שאסור להמיר, רק שוגג הוא על התמורה שרצה להמיר בזה וטעה והמיר באחר. 29) ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (שם, י) "יהיה קודש" - "לרבות שוגג כמזיד". 30) אינו לוקה, כר' יוחנן וריש לקיש שם ולא כחזקיה שאמר, שאם דימה שמותר להמיר והמיר לוקה, וסברו רבי יוחנן וריש לקיש שלא נתרבה שוגג כמזיד אלא אם היתה השגגה רק בתמורה, כגון שידע שאסור להמיר, אלא שנתכוון להמיר שלמים והמיר עולה, אבל אם היתה השגגה גם באיסור, שחשב שאין איסור להמיר - לא נתרבה לחיוב מלקות. 31) כלומר: התרו בו שלא ימיר והוא אומר שייכנס לבית זה וימיר מדעתו (וכדרך כל מקבלי התראה, שאומרים: על מנת כן אנו עושים), ושוב נכנס לבית ושכח שהתרו בו והמיר. 32) משום שצריך שתהיה ההתראה בתוך כדי דיבור של המעשה, כדי שיהיה זוכרה, אבל אם שכח את ההתראה אינו חייב מלקות, ודלא כרב ששת שם המחייב מלקות. וסובר רבינו שכל המחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש, וחזקיה ורב ששת אינה אלא לעניין מלקות, אבל בחלות התמורה אין חולקים, וכולם סוברים שתמורתו תמורה (כסף משנה).

8 **ג. אֵין אָדָם מֵמִיר בְּהֶמְתּוֹ בְּקָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[33]. וְאִם**
9 **אָמַר בַּעַל הַקָּרְבָּן: כָּל הָרוֹצֶה לְהָמִיר בִּבְהֶמְתִּי יָבוֹא**
10 **וְיָמִיר - הֲרֵי זֶה מֵמִיר בָּהּ[34]. הֵמִיר קָרְבָּנוֹ בִּבְהֵמָה**
11 **שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ[35] - אֵינָהּ תְּמוּרָה, שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ**
12 **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.**

33) כי "התמורה היא שיאמר בעל הקרבן על בהמת החולין שיש לו: הרי זו תחת זו", אבל אם אמר על בהמת חולין שיש לו שתהיה תמורת קרבן של אחרים, אין זו תמורה, שאין אדם מתפיש בדבר שאינו שלו (תמורה ט.). ולמדו כן (שם ב.) ממה שנאמר בעניין סמיכה (ויקרא ג, ב) "וסמך ידו על ראש קרבנו" = "קרבנו, ולא קרבן חבירו". 34) כלומר: חלה התמורה. 35) אמר על בהמת חולין שאינה שייכת לו הרי זו תמורת קרבן השייך לו.

13 **ד. הַמְתַכֵּפֵּר הוּא שֶׁעוֹשֶׂה תְּמוּרָה, אֲבָל לֹא**
14 **הַמַּקְדִּישׁ[36]. כֵּיצַד? הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהּ חֲבֵרוֹ,**
15 **כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּישׁ קָרְבְּנוֹת נָזִיר שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהֶם פְּלוֹנִי**
16 **הַנָּזִיר[37] - אוֹתוֹ הַנָּזִיר הוּא שֶׁעוֹשֶׂה בָּהֶן תְּמוּרָה, אֲבָל**
17 **לֹא זֶה שֶׁהִקְדִּישׁ[38], לְפִי שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ[39].**

36) תמורה ב: "שכיוון שהופרש [הקרבן] לצרכו [של המתכפר] קרינא ביה "קרבנו" דבתר המתכפר אזלינן". 37) אותו הנזיר הוא שעושה בהם תמורה. 38) דבתר מתכפר אזלינן ולא בתר מקדיש. 39) שהקרבן הוא של המתכפר ואינו של המקדיש, ואין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו.

18 **ה. הַיּוֹרֵשׁ[40] מֵמִיר[41]. הִנִּיחַ בְּהֵמָה לִשְׁנֵי בָנָיו וָמֵת -**
19 **הֲרֵי זוֹ קְרֻבָּה[42], וְאֵין מְמִירִין בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הֵם בָּהּ**
20 **שֻׁתָּפִין[43], וְהַשֻּׁתָּפִין אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

40) שהפריש אביו קרבן ולא הספיק להקריבו עד שמת. 41) ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "ואם המר ימיר" הלשון הכפולה באה לרבות את היורש שתמורתו תמורה. 42) מקריבים היורשים הקרבן לאחר מותו, והמדובר בעולה או בשלמים, אבל חטאת ואשם שמתו בעליהם, אינם קרבים. 43) אף כי אינם מתכפרים בה כפרה קבועה - מתכפרים בה בקופיא (כפרה שטחית) והרי הם כשותפים,

ומכיוון שאין אף אחד מתכפר בקרבן זה מקיבעא (כפרה קבועה) הרי הם, המתכפרים בקופיא - בעלי הקרבן.

1 **ו. אֵין קָדְשֵׁי נָכְרִים[44] עוֹשִׂין תְּמוּרָה[45] מִן הַתּוֹרָה;**
2 **אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַנָּכְרִי שֶׁהֶמִּיר - הֲרֵי זוֹ**
3 **תְּמוּרָה[46]. הִקְדִּישׁ הַנָּכְרִי בְּהֵמָה שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהּ יִשְׂרָאֵל**
4 **וְהֶמִּיר בָּהּ הַנָּכְרִי - הֲרֵי זוֹ סְפֵק תְּמוּרָה[47].**

44) ראה בפרק ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב, שמקבלים מן הגויים קרבן עולה ומקריבים אותו. 45) כרבי שמעון בברייתא (תמורה ב:) "קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין וכו' אין עושים תמורה דברי רבי שמעון". 46) אין זה מפורש, אבל כן נראה ממה שאמר רבי שמעון באותה ברייתא "קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין" הרי שמדרבנן אסור ליהנות בהן. והמדובר כשהמיר בקדשיו, אבל אם המיר בקדשי ישראל ראה להלן. 47) כן הוא בתמורה שם לפי מסקנת הגמרא בביאור בעייתו של רמי בר חמא, שאם הקדיש גוי להתכפר גוי - בוודאי אינה עושה תמורה מן התורה, כדברי רבי שמעון, וכמבואר למעלה, וכל בעייתו אינה אלא כשהקדיש גוי להתכפר בה ישראל: אם צריך שיהיה הקרבן מתחילה ועד סוף ביד זה שקרבנו עושה תמורה מן התורה, או שמספיק אם הוא עושה עכשיו, ביד זה שקרבנו עושה תמורה, אף שבתחילה היה ביד העכו"ם, ולא נפשטה הבעייה ולכן פסק רבינו שהיא ספק תמורה.

5 **ז. אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אִם הֵמִירוּ - עוֹשִׂין**
6 **תְּמוּרָה[48].**

48) שאף על פי שהלאו של "לא יחליפנו ולא ימיר" נאמר בלשון זכר - למדו (שם בגמרא) ממה שנאמר (ויקרא שם) "ואם המר ימירנו": יתרה של "ואם" באה לרבות את האשה, שאף היא תמורתה תמורה.

7 **ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים[49] שֶׁהֵמִיר, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה[50] - יֵשׁ בּוֹ סָפֵק אִם עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אוֹ**
9 **אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[51].**

49) בן י"ב שנה, שאם נדר להקדיש, נדרו קיים, ולמדו כן (נזיר סב.) ממה שכתוב (ויקרא כז, ב) "כי יפליא נדר" - לרבות מופלא הסמוך לאיש - שהוא בן י"ב שנה, שהקדשו הקדש. 50) שקטן אינו בר עונשין. 51) בעיא של רמי בר חמא (תמורה שם) אם מדמים דין תמורה לדין הקדש, שכשם שהקטן יכול להקדיש, כמו כן יכול הוא גם להמיר, או מכיוון שקטן אינו בכלל דיני עונשין, ואינו לוקה - אינו יכול להמיר.

10 **ט. אֵין הַכֹּהֲנִים מְמִירִין בְּחַטָּאת וּבְאָשָׁם[52]; שֶׁאַף**
11 **עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁלָהֶם[53] - אֵינָן זוֹכִין בָּהֶן מְחַיִּים[54],**
12 **שֶׁאֵין לָהֶם בַּבָּשָׂר עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם[55]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים**
13 **מְמִירִין בַּבְּכוֹרָה; שַׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא זוֹכֶה בּוֹ**
14 **מֵחַיִּים[56] - אֵינוֹ זוֹכֶה בּוֹ מִתְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי תְּחִלָּתוֹ**
15 **בְּבֵית יִשְׂרָאֵל[57] הוּא. אֲבָל הַבְּעָלִים[58] שֶׁהֵמִירוּ בַּבְּכוֹר**
16 **כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵיתָם - עוֹשִׂים תְּמוּרָה. וְכֵן כֹּהֵן**
17 **שֶׁהֵמִיר בַּבְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד לוֹ[59], לֹא בַּבְּכוֹר שֶׁלָּקַח**
18 **מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[60].**

52) של ישראל שנתנו להם כדי להקריבם. 53) ראה בפרק י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג, שאין חטאת ואשם נאכלים אלא לזכרי כהונה. 54) במשנה תמורה ז: וראה למעלה הלכה ג, שאין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו. 55) שהרי האוכל לפני הזריקה - לוקה. 56) שמצוה להפריש בכור וליתנו לכהן. 57) שאין נותנין את הבכור לכהן כשיוולד - אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט ויתננו לכהן, ודרש רבי עקיבא במשנה (תמורה שם) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (ויקרא כז, י): "היכן קדושה חלה עליו - בבית הבעלים, אף תמורה בבית הבעלים. 58) ישראל. 59) ראה פרק א מהלכות בכורות הלכה ז, שגם הכהנים חייבים בבכור בהמה טהורה. 60) פשוט הוא "שלא גרע הכהן מישראל והרי זה בבית בעלים".

19 **י. אֵילּוּ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל[61] עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[62], אֲבָל פָּרוֹ[63]**
20 **אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[64]; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשֻׁלּוֹ[65],**
21 **הוֹאִיל וְאָחִיו הַכֹּהֲנִים מְתֻכַּפְּרִין בּוֹ[66] - הֲרֵי הֵם בּוֹ**
22 **כְּשֶׁתָּפִין[67].**

61) שהוא מקריב ביום הכיפורים העולה ביחד עם הפר לחטאת. 62) אם המיר הכהן הגדול בהמת חולין באיל זה, חלה התמורה, שבאיל זה מתכפר הכהן הגדול לבדו. 63) פר החטאת של כהן גדול. 64) שלא הסתפקו בזה ביומא נ: אלא לדעת רבי מאיר שקרא לפר זה "קרבן יחיד" - אולי אין אחיו הכהנים מתכפרים בו, אלא מקופיא (ומכיוון שהכהן הגדול מתכפר בו מקיבעא, הוא בעל הקרבן ולא הם), אבל אליבא דרבנן אין כאן ספק כלל. 65) שכתוב (שם טז, ז) "את פר החטאת אשר לו". 66) שהפר מכפר על הכהן הגדול ועל שאר הכהנים, כמו שנאמר (שם, יג) "וכפר בעדו ובעד ביתו", והכהנים הם ביתו כמו שנאמר (תהילים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ונראה בגמרא (יומא נא:) שמתכפרים מקיבעא. 67) בפר החטאת של הכהן הגדול (שם בגמרא) וראה למעלה הלכה א, שאין השותפין עושין תמורה.

23 **יא. הָעוֹפוֹת וְהַמְּנָחוֹת אֵינָן עוֹשִׂין תְּמוּרָה, שֶׁלֹּא**
24 **נֶאֱמַר אֶלָּא בְּהֵמָה[68].**

68) "ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש וגו' ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קודש".

25 **יב. קָרְבְּנוֹת בֶּדֶק הַבַּיִת[69] אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. שֶׁנֶּאֱמַר**
26 **בַּמַּעֲשֵׂר: לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרָע וְלֹא יְמִירֶנּוּ[70]. וַהֲלוֹא**
27 **הַמַּעֲשֵׂר בִּכְלַל כָּל הַקָּדָשִׁים הָיָה[71], וְלָמָּה יָצָא[72]?**
28 **לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל[73]: מַה מַּעֲשֵׂר קָרְבַּן יָחִיד[74], יָצְאוּ**
29 **קָרְבְּנוֹת צִבּוּר וְכֵן הַשְּׁתָפִין[75]. מַה מַּעֲשֵׂר קָרְבַּן**
30 **מְזִבְּחַ[76], יָצְאוּ קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת. מַה מַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה**
31 **חֻלִּין לְמַעֲשֵׂר דָּגָן[77], שֶׁאֵין חַיָּבִין בּוֹ אֶלָּא יִשְׂרָאֵל**

1 **וְלֹא נְקֵבִים[78], יָצְאוּ קָרְבָּנוֹת נְקֵבִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין**
2 **תְּמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79].**

69) בהמות שהוקדשו על מנת שיפדום ודמיהם יהיו לתיקון בית המקדש. 70) לא יעשה בו תמורה, וגומר: "ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (שם). 71) ויודעים אנו שאסור להמיר, שנאמר בהם (שם) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו וגו' והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". 72) למה ייחדה התורה פסוק מיוחד למעשר בהמה. 73) על יתר הקדשים. וזו היא אחת משלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן "כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא". 74) ואינו בא בשותפות. 75) שאין עושין תמורה. 76) שמקריבו על המזבח. 77) שכתוב (דברים יד, כב) "עשר תעשר וגו'", ואמרו על זה בבכורות נג: כי בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן והושוו זה לזה לדיניהן. 78) שכתוב אצל מעשר דגן (במדבר יח, כד) "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה'" ומשמע בני ישראל ולא גויים, אף מעשר בהמה, בני ישראל ולא נכרים (תמורה ג.). 79) למעלה הלכה ו, ושם מבואר שמדברי סופרים הגוי שהמיר תמורתו תמורה.

3 **יג. הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[80] - אֵינָהּ עוֹשָׂה**
4 **תְּמוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ גּוּפָהּ קִדּוּשׁ גָּמוּר, וְאֵינָהּ**
5 **אֶלָּא קִדֻּשַּׁת דָּמִים[81]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם**
6 **עוֹבֵר[82], אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ תְּמִימָה וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהּ מוּם**
7 **קָבוּעַ - הֲרֵי זוֹ עוֹשָׂה תְּמוּרָה[83].**

80) כגון שהיה מחוסר אבר. 81) שקדושת דמים אינה עושה תמורה. 82) שקדושה קדושת הגוף. 83) משנה שם, שמכיוון שבשעה שהקדיש לא היה בה מום קבוע, הרי הוא טוב מעיקרו ועליו אמרה התורה "ולא יחליפנו וגו' טוב ברע או רע בטוב" - "טוב מעיקרו עושה תמורה" (שם יד:). וכל זה דווקא אם אמר "הרי זו תמורת זו", או "הרי זו חליפי זו". אבל אם אמר "הרי זו תחת זו", משמעותה של "תחת" היא גם חילול, ובבעלת מום שעומדת לפדיון, אנו מפרשים דבריו, שלחילול נתכוון ולא לתמורה ואינו לוקה.

8 **יד. אֶחָד הַמֵּמִיר תָּמִים בְּבַעַל מוּם[84] אוֹ בַּעַל מוּם**
9 **בְּתָמִים[85], אוֹ שֶׁהֵמִיר בָּקָר בְּצֹאן[86] אוֹ צֹאן בְּבָקָר[87],**
10 **אוֹ כְּבָשִׂים בְּעִזִּים[88] אוֹ עִזִּים בִּכְבָשִׂים[89], אוֹ נְקֵבוֹת**
11 **בִּזְכָרִים אוֹ זְכָרִים בִּנְקֵבוֹת[90], אוֹ שֶׁהֵמִיר אֶחָד בְּמֵאָה[91]**
12 **אוֹ מֵאָה בְּאֶחָד[92], בֵּין בְּבַת אַחַת בֵּין בָּזוֹ אַחַר זוֹ[93] -**
13 **הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה, וְלוֹקִין כְּמִנְיַן הַבְּהֵמוֹת שֶׁהֵמִיר[94].**

84) כלומר, בהמת החולין תמימה ובהמת ההקדש בעלת מום, וכגון שהיתה תמימה בעת ההקדש ואחרי כן הוממה. 85) בהמת החולין בעלת מום, אפילו בעל מום קבוע, ובהמת ההקדש תמימה. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב" (רע, זה בעלת מום) וכתיב שם "ואם המר ימיר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". 86) המיר בקר של חולין בעז או כבש של הקדש (משנה שם). 87) צאן של חולין בבקר של הקדש. 88) כבשים של חולין בעזים של הקדש. 89) עזים של חולין בכבשים של הקדש. 90) וכל אלו הדברים למדו בברייתא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ואם המר ימיר בהמה בבהמה", וכל אלו נקראים בשם בהמה. 91) המיר בהמה אחת של חולין במאה בהמות של הקדש. 92) המיר מאה בהמות של חולין בבהמה אחת של הקדש, כתנא קמא במשנה שם ודלא כרבי שמעון, ולמדו גם ממה שכתוב (שם) "בהמה בבהמה", ואף בהמות רבות נקראות בהמה בלשון יחיד, כמו שנאמר (יונה ד, יא) "ובהמה רבה". 93) שהמיר את המאה של חולין באחד של הקדש בזו אחר זו, כן נשמע בגמרא שם מדברי ריש לקיש שאף ר' שמעון שאמר: "אין ממירים אלא אחד באחד" מודה שאם המיר בזה אחר זה שתמורתו תמורה, ואם כן דעת חכמים שממירין בבת אחת - בוודאי שממירים בזה אחר זה. 94) כן מפורש בתמורה כז. שהממיר בבת אחת לוקה על כל בהמה ובהמה ואף על פי שהמיר רק פעם אחת - הגופין מחלקים ונחשב כאילו המיר על כל אחד ואחד בנפרד. וכל זה אינו אלא בהמיר מאה של חולין באחד של הקדש, אבל אם המיר אחד של חולין במאה של הקדש, אינו לוקה אלא אחד.

14 **טו. אֵין הַתְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה[95], וְלֹא וְלַד בְּהֵמוֹת**
15 **הַהֶקְדֵּשׁ[96] עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הוּא**
16 **וּתְמוּרָתוֹ; 'הוּא' - וְלֹא וְלָדוֹ, 'וּתְמוּרָתוֹ' - וְלֹא תְּמוּרַת**
17 **תְּמוּרָתוֹ. אֲבָל הַמֵּמִיר בִּבְהֵמָה[97] וְחָזַר וְהֵמִיר בָּהּ וְחָזַר**
18 **וְהֵמִיר, אֲפִלּוּ אֶלֶף - כֻּלָּן תְּמוּרָה, וְלוֹקֶה עַל כָּל אֶחָד**
19 **וְאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

95) בהמת חולין שהמירה בבהמת הקדש וחלה עליה קדושה - אינה עושה תמורה, אם המיר בה בהמת חולין אחרת, משנה בתמורה יב. 96) שהקדיש בהמה ונתעברה אחר שהוקדשה וילדה (שאם היתה מעוברת כשהקדישה אין זה וולד קרבן, אלא הוא עצמו קרבן, ראה להלן הלכה ט), אין הוולד עושה תמורה אם המיר בה בהמת חולין. 97) כלומר, בבהמת הקדש.

20 **טז. אֵין מְמִירִין אֵיבָרִים אוֹ עֻבָּרִים בִּשְׁלֵמִים וְלֹא**
21 **שְׁלֵמִים בָּהֶן. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: רַגְלָהּ שֶׁל בְּהֵמָה זוֹ אוֹ**
22 **יָדָהּ תַּחַת עוֹלָה זוֹ[98], אוֹ שֶׁאָמַר עֻבַּר בְּהֵמָה זוֹ תַּחַת**
23 **עוֹלָה זוֹ - אֵינָהּ תְּמוּרָה. וְכֵן הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זוֹ תַּחַת**
24 **יָדָהּ אוֹ רַגְלָהּ שֶׁל עוֹלָה זוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר: בְּהֵמָה זוֹ תַּחַת**
25 **עֻבָּרָהּ שֶׁל חַטָּאת[99] זוֹ - אֵינָהּ תְּמוּרָה[100].**

98) ייתכן כי בכוונה כתב רבינו יד או רגל שהם אברים שאין הנשמה תלוייה בהם, אבל אם אמר: לבה או ראשה של בהמה זו תחת עולה זו - תמורתו תמורה. 99) המדובר, שהקדישה כשהיתה מעוברת שאין לה דין של "וולד קרבן", אלא היא עצמה קרבן, כמפורש בפרק ד מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו, ולכן לא מיעטו כאן אלא כל זמן שהוא עובר, אבל אם הקדישה ואחרי כן נתעברה הרי כתב רבינו למעלה (הלכה טו) שוולד אינו עושה תמורה (לחם משנה). 100) אפשר שלמדו כן ממה

שנאמר (ויקרא כז, י) "בהמה בבהמה" - משמע שלימה בשלימה, להוציא אברים ועוברים.

יז. הַמֵּמִיר בִּכְלָאַיִם[101] אוֹ בִּטְרֵפָה[102] וְיוֹצֵא דֹּפֶן[103] אוֹ בְּטֻמְטוּם[104] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[105] - אֵין הַקְּדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן, וַהֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהֶמִּיר בְּגֶמֶל אוֹ בַּחֲמוֹר[106], לְפִי שֶׁאֵין בְּמִינָן קָרְבָּן[107], וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה. מַה בֵּין אֵלּוּ לְבַעַל מוּם[108]? בַּעַל מוּם יֵשׁ בְּמִינוֹ קָרְבָּן[109], אֵלּוּ אֵין בְּמִינָם קָרְבָּן[110].

101) בהמת חולין שנולדה מתיש (=גדי זכר) ורחל (=כבשה). 102) כלומר, בהמת החולין היתה טריפה. 103) בבהמת חולין, וכגון שנתקשתה אמו בלידתו וחתכו דפנה של האם והוציאו הוולד דרך החתך. 104) "שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום (=סתום)". 105) "שיש לו אבר זכרות וגם אבר נקבות והוא ספק אם זכר אם נקבה". 106) שאין במין הגמל או החמור שיהיו קרבים, ואין ממירים אותם. 107) ראה בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכות א־ג שכלאיים, טריפה, טומטום ואנדרוגינוס ויוצא דופן פסולים למזבח. 108) שאם היתה בהמת חולין בעלת מום קבוע מעיקרה ואמר, הרי היא תמורה תחת בהמת הקדש, תמורתו תמורה. 109) במין הבהמה שייך קרבן כגון בהמה תמימה, ובעל מום בעצמו אף שאסור להקריבו על המזבח - הרי הוא מותר באכילת בני אדם. 110) שבהמות תמימות אינם מין אחד עמם. וטריפה אף שאינה מין בפני עצמה - כיוון שאסורה באכילת בני אדם דומה היא לבהמה טמאה.

יח. הָרוֹבֵעַ[111] וְהַנִּרְבָּע[112] - הֲרֵי הֵם כְּבַעַל מוּם וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה[113]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן[114].

111) שור שבא על אשה. 112) בהמה שנבעלה על ידי אדם, ושניהם, הרובע והנרבע, אסורים בהקרבה ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" ודרשו בספרא שם: "מן הבהמה" ולא כל בהמה, להוציא את הרובע והנרבע, וכן הוא בתמורה כח. וכגון שנודע לנו על זה שרבע או שנרבעה על פי עד אחד בלבד או על פי הבעלים, אבל אם העידו על זה שני עדים - הבהמה נסקלת ואסורה באכילה ואינה עושה תמורה. 113) שהרי הם מותרים באכילה. 114) כגון מוקצה לעבודה זרה, נעבד, אתנן זונה ומחיר כלב, שאסורים בהקרבה ואסורים באכילת אדם.

יט. בְּהֵמָה שֶׁחֻצְיָהּ קֹדֶשׁ וְחֻצְיָהּ חֹל[115] - לֹא עוֹשָׂה תְּמוּרָה[116] וְלֹא נַעֲשֵׂית תְּמוּרָה[117].

115) כגון שהיתה של שני שותפין, והלך אחד מן השותפין והקדיש את החלק שלו. 116) אם התפיס בה בהמת חולין. 117) אם אמר שתהיה מחצית הבהמה מחלק החולין תחת בהמת הקדש. וטעם הדבר הוא משום שכתוב (ויקרא כז, י) "ואם המר ימיר בהמה בבהמה", וצריך שתהיה הבהמה של חולין שלימה, שכולה חולין. וכמו כן הבהמה של הקדש, שהיא קדושה כולה ולא מחציתה.

כ. כָּל הַחַטָּאוֹת שֶׁדִּינָן שֶׁיָּמוּתוּ[118] - אֵינָן עוֹשִׂין תְּמוּרָה[119], וְכָל חַטָּאת שֶׁתִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתִמָּכֵר[120] - עוֹשָׂה תְּמוּרָה[121].

118) חטאות המתות הן: וולד חטאת, תמורת חטאת, חטאת שמתו בעליה, וחטאת שאבדה ונמצאה אחר שהבעלים נתכפרו בחטאת אחרת. 119) ומשום שהם עומדים למות פרחה הקדושה מהם ואינם עושים תמורה (שיטה מקובצת תמורה שם), ובוולד חטאת ותמורת חטאת יש טעם נוסף כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה טו) "שאין התמורה עושה תמורה ולא וולד בהמות הקדש עושה תמורה". 120) ראה בפרק ד מהלכות פסולי המוקדשין שכמה חטאות אינן מתות אלא רועות עד שיפול בהן מום, ונמכרות ומביא בדמיהן אחרות. 121) משנה שם כב. שהרי היא קדושה קדושת הגוף (תמורה כ.) ודמיה עתידים להיקרב על המזבח.

כא. הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ אוֹ לְעוֹלָתוֹ אוֹ לַאֲשָׁמוֹ - עוֹשָׂה תְּמוּרָה[122]; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִקָּרֵב[123], הוֹאִיל וְיָרְדוּ לִקְדֻשַּׁת דָּמִים וַהֲרֵי הֵם תְּמִימִים[124] - יָרְדוּ לִקְדֻשַּׁת הַגּוּף. אֲבָל הַמַּפְרִישׁ שָׂעִיר[125] לְחַטָּאתוֹ, וְנָשָׂא[126] שֶׁהִפְרִישׁ שְׂעִירָה[127] לְחַטָּאתוֹ, וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהִפְרִישׁ פָּרָה לְחַטָּאתוֹ[128] - אֵינָן עוֹשִׂין תְּמוּרָה; שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה בַּחַטָּאוֹת - לֹא נִתְקַדְּשָׁה כְּלָל וַאֲפִלּוּ קְדֻשַּׁת דָּמִים[129], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

122) אם התפיס בהם בהמת חולין, כרבנן בברייתא שהובאה בתמורה יט: 123) שכולם אינם קרבים אלא זכר, ראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א לעניין קרבן פסח. ובפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ח־י לעניין עולה ואשם. 124) אבל בעל מום אינו עושה תמורה. 125) זכר מן העזים. וראה בפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, כי קרבן חטאת ליחיד באה רק נקבה מן הצאן. 126) שחטא. 127) נקבה מן העזים. וחטאתו של נשיא הוא שעיר עזים זכר. 128) ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, כי הכהן הגדול מביא ביום הכיפורים פר לחטאת. 129) וממילא אינו יכול להתפיס בהמת חולין.

יום חמישי ח' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר איך היא התמורה.

א. הַתְּמוּרָה[2] הוּא שֶׁיֹּאמַר בַּעַל הַקָּרְבָּן עַל בְּהֵמַת חֻלִּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ: הֲרֵי זוֹ[3] תַּחַת זוֹ[4], אוֹ הֲרֵי זוֹ חֻלִּיפַת זוֹ[5]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר: הֲרֵי זוֹ תַּחַת חַטָּאת זוֹ אוֹ תַּחַת עוֹלָה זוֹ - שֶׁהִיא תְּמוּרָה[6]. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרֵי זוֹ תַּחַת חַטָּאת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹ תַּחַת עוֹלָה שֶׁיֵּשׁ לִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ[7]. אֲבָל אִם אָמַר עַל בְּהֵמַת חֻלִּין: הֲרֵי זוֹ תַּחַת עוֹלָה[8] אוֹ הֲרֵי זוֹ תַּחַת חַטָּאת[9] - לֹא אָמַר

כְּלוּם[10]. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרֵי זוֹ מְחֻלֶּלֶת עַל זוֹ[11] - אֵינָהּ תְּמוּרָה[12].

2) שאמרנו למעלה בפרק א שאסור להמיר, וכל העובר לוקה ותמורתו תמורה. 3) בהמת החולין. 4) בהמת ההקדש. כלומר, שהוא מתפיס את החולין בהקדש, והוא במשנה תמורה כו: ומפרש אביי בגמרא שם, שהמובן של "תחת" אינו חילול אלא התפסה, ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא יג, כג) "ואם תחתיה תעמוד הבהרת". ואף־על־פי שלא אמר מפורש "זו תחת בהמת הקדש זו" - כיון שאמר תחת זו והיא הקדש - תמורתו תמורה, וראה להלן. וכל זה דוקא כשההקדש תמימה, אבל אם ההקדש בעלת מום, ואמר "זו תחת זו" - בוודאי נתכוון לחילול ולא לתמורה ואינו לוקה. ראה להלן הלכה ג, ולמעלה פ"א הלכה יג. 5) במשנה שם. וגם זה לשון תמורה, שהרי כתוב (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". 6) שהזכיר מפורש שם הקרבן, שבוודאי תמורתו תמורה (משנה שם כז:). 7) גם זה במשנה שם. 8) סתם ולא הזכיר עולה מסויימת. 9) סתם ולא הזכיר חטאת מסויימת. 10) במשנה שם, "והטעם בזה, מה שאמר רחמנא "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" (ויקרא שם), עד שיהיה הקדש ידוע ומיוחד, ואז עושה תמורתו" (רבינו בפירוש המשנה שם). 11) חילול הוא לשון פדיון. 12) משנה שם כו: שכיון שאמר בלשון חילול, לא אמר כלום, שאין בהמת הקדש תמימה יוצאת לחולין (רש"י שם).

ב. הָיוּ לְפָנָיו[13] שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, אַחַת חֻלִּין וְאַחַת הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם[14], הִנִּיחַ יָדוֹ עַל בֶּהֱמַת חֻלִּין וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ תַּחַת זוֹ - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[15] וְלוֹקֶה[16]. הִנִּיחַ יָדוֹ עַל בֶּהֱמַת הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ תַּחַת זוֹ - הֲרֵי זֶה חִלְּלָהּ עַל בֶּהֱמַת חֻלִּין, וְאֵין זוֹ תְּמוּרָה, אֶלָּא כְּפוֹדֶה בַּעֲלַת מוּם בְּזוֹ הַבְּהֵמָה[17].

13) שם כז. 14) ראה למעלה פ"א הלכה יג שהמקדיש בהמה תמימה ואח"כ נולד לה מום קבוע, הרי זו עושה תמורה. 15) שכיון שהניח ידו על החולין, ודאי התכוון לקדש את החולין, ולא לחלל את הקודש, והרי זה כאומר הרי זו תמורת זו. 16) משום "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ראה למעלה פ"א הלכה א. 17) שכיון שהניח ידו על ההקדש, בוודאי כוונתו לחלל את ההקדש שנפל בה מום על בהמת החולין, שהמובן של "תחת" הוא גם לשון חילול, כמו שכתוב (ישעיה ס, יז) "תחת הנחושת אביא זהב" (שם בגמרא).

**ג. הָיוּ לְפָנָיו שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם[18] שֶׁהָרֵי הִיא עוֹמֶדֶת לְפִדְיוֹן[19], וְשָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת תְּמִימוֹת חֻלִּין, וְאָמַר: הֲרֵי אֵלּוּ תַּחַת אֵלּוּ[20] - הֲרֵי שְׁתַּיִם מִן הַחֻלִּין תַּחַת שְׁתַּיִם הַתְּמִימוֹת תְּמוּרָתָן תְּמוּרָה, וְלוֹקֶה עֲלֵיהֶם שְׁתַּיִם; וְהַבְּהֵמָה הַשְּׁלִישִׁית הִיא תַּחַת בַּעֲלַת מוּם שֶׁנִּתְחַלְּלָה עָלֶיהָ[21], וּלְחַלְּלָהּ נִתְכַּוֵּן לְכָךְ מִתְּחִלָּה. שֶׁכֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו דֶּרֶךְ אִסּוּר, וְהִיא הַתְּמוּרָה[22], וְדֶרֶךְ הֶתֵּר, וְהוּא הַחִלּוּל[23] - חֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם מַנִּיחַ הַהֶתֵּר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר[24], וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת[25]. וְכֵן אִם אָמַר: עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת אֵלּוּ תַּחַת עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת אֵלּוּ, וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם[26] - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא תֵּשַׁע מַלְקִיּוֹת; שֶׁהַבְּהֵמָה הָעַשְׂירִית[27] לְחַלְּלָהּ נִתְכַּוֵּן וְלֹא לְהָמִיר בָּהּ[28]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזַק זֶה בְּמַלְקִיּוֹת הָרְבֵּה[29], הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם דֶּרֶךְ הֶתֵּר - אֵינוֹ מַנִּיחַ דָּבָר הַהֶתֵּר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר[30]. שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם, וּשְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם, וְאָמַר: הֲרֵי אֵלּוּ תַּחַת אֵלּוּ - הֲרֵי הַתְּמִימָה תְּמוּרַת הַתְּמִימָה וְלוֹקֶה אַחַת, וּבַעֲלַת הַמּוּם מְחֻלֶּלֶת עַל בַּעֲלַת הַמּוּם[31]; שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ הַהֶתֵּר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר.

18) אע"פ שהוממה לאחר שהוקדשה, שעושה תמורה, ראה למעלה פ"א הלכה יג. 19) ראה בפ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה י. 20) ולא הניח ידו על החולין ולא על ההקדש, ראה רש"י תמורה כז. 21) שבעלת המום יצאה לחולין, והחולין נתקדשה תחתה. 22) להתפיס את החולין בהקדש, שאסור לעשות כן, כמו שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". 23) לפדות את ההקדש בבהמת חולין. 24) בתמורה כז. היא הבעיא השלישית של אביי. ושוב אמר: אם־תמצי־לומר שאין אדם מניח דרך של היתר ועובר לדרך של איסור, כל שיכול לעשות בהיתר, אע"פ שבאותו מעמד הוא עובר פעמיים על האיסור. וידועה דעתו של רבינו כי זוהי פשיטות לבעיא. 25) כי־אם שתי מלקיות על שתי הבהמות התמימות שהתפיס בשתי הבהמות של ההקדש. 26) הבעיא הרביעית של אביי בתמורה שם, ושם הגירסא "ארבע בהמות", ורבינו מביא כאן "עשר בהמות" משום שבוודאי "ארבע" לאו דוקא, והוא הדין יותר (קרית ספר כאן). 27) שהיא בעלת מום. 28) כיון שבעלת מום יוצאת לחולין בפדיון. 29) כלומר, אע"פ שעבר יותר משלש פעמים על איסור, ויש מקום לומר שלא נתכוון כלל לחללה אלא להמיר אותה. 30) בתמורה שם, היא בעיא שלא נפשטה. ופסק בה רבינו להקל, משום שאין מלקין על הספק (כסף־משנה). ואם כן, לא נתחללה בעלת המום והרי היא בקדושתה מספק, וראה במעשה רוקח. 31) שם בתמורה הבעיא השניה של אביי. ואומר, אם תרצה לומר, שאין אדם מניח היתר ועושה איסור, מה הדין בג' בהמות וכו'. ואחרי־זה שאל מה הדין בד' בהמות, שהוחזק במלקיות. ואם כן, דברי רבינו צריכים עיון, שהרי הפך את סדר הדברים, וכתב מקודם את הדין של עשר בהמות, ופסקו לקולא. אם כן, בשתי בהמות, שלא הוחזק במלקיות, בוודאי כוונתן לחילול ולא לתמורה (לחם־משנה).

ד. הָאוֹמֵר: הֲרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה וּשְׁלָמִים - דְּבָרָיו קַיָּמִים[32], וְתִמָּכֵר[33] וְיָבִיא בַּחֲצִי דָמֶיהָ תְּמוּרַת עוֹלָה וּבַחֲצִי דָמֶיהָ תְּמוּרַת שְׁלָמִים[34]. אָמַר: הֲרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה וּתְמוּרַת שְׁלָמִים, אִם נִתְכַּוֵּן לְכָךְ מִתְּחִלָּה[35] - דְּבָרָיו קַיָּמִים[36]; וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן בַּתְּחִלָּה אֶלָּא לְתְמוּרַת עוֹלָה, וְחָזַר וְאָמַר תְּמוּרַת שְׁלָמִים, אַף עַל

32) אם־תמצי־לומר שאין אדם מניח דרך של היתר ועובר לדרך של איסור, כל שיכול לעשות בהיתר, אע"פ שבאותו מעמד הוא עובר פעמיים על האיסור. וידועה דעתו של רבינו כי זוהי פשיטות לבעיא. 33) ראה בפ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה יג. 34) ראה בפ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה י. 35) ולא הניח ידו על החולין ולא על ההקדש, ראה רש"י תמורה כז. 36) שבעלת המום יצאה לחולין, והחולין נתקדשה תחתה. 37) להתפיס את החולין בהקדש, שאסור לעשות כן, כמו שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". 38) לפדות את ההקדש בבהמת חולין. 39) בתמורה כז. היא הבעיא השלישית של אביי. ושוב אמר: אם־תמצי־לומר שאין אדם מניח דרך של היתר ועובר לדרך של איסור, כל שיכול לעשות בהיתר, אע"פ שבאותו מעמד הוא עובר פעמיים על האיסור. וידועה דעתו של רבינו כי זוהי פשיטות לבעיא. 40) כי־אם שתי מלקיות על שתי הבהמות התמימות שהתפיס בשתי הבהמות של ההקדש. 41) הבעיא הרביעית של אביי בתמורה שם, ושם הגירסא "ארבע בהמות", ורבינו מביא כאן "עשר בהמות" משום שבוודאי "ארבע" לאו דוקא, והוא הדין יותר (קרית ספר כאן). 42) שהיא בעלת מום. 43) כיון שבעלת מום יוצאת לחולין בפדיון. 44) כלומר, אע"פ שעבר יותר משלש פעמים על איסור, ויש מקום לומר שלא נתכוון כלל לחללה אלא להמיר אותה. 45) בתמורה שם, היא בעיא שלא נפשטה. ופסק בה רבינו להקל, משום שאין מלקין על הספק (כסף־משנה). ואם כן, לא נתחללה בעלת המום והרי היא בקדושתה מספק, וראה במעשה רוקח. 46) שם בתמורה הבעיא השניה של אביי. ואומר, אם תרצה לומר, שאין אדם מניח היתר ועושה איסור, מה הדין בג' בהמות וכו'. ואחרי־זה שאל מה הדין בד' בהמות, שהוחזק במלקיות. ואם כן, דברי רבינו צריכים עיון, שהרי הפך את סדר הדברים, וכתב מקודם את הדין של עשר בהמות, ופסקו לקולא. אם כן, בשתי בהמות, שלא הוחזק במלקיות, בוודאי כוונתן לחילול ולא לתמורה (לחם־משנה).

1 **פִּי שֶׁחָזַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - אֵין תּוֹפְשִׁין אֶלָּא לָשׁוֹן**
2 **רִאשׁוֹן, וַהֲרֵי הִיא תְּמוּרַת עוֹלָה בִּלְבַד**[37].

32) בזה אין צריך בדיקה אם נתכוון לשניהם, שבוודאי לכך נתכוון. ואף מי שסובר "תפוס לשון ראשון" מודה בזה (תמורה כו.). והמדובר כאן, שהיו לו לאדם זה עולה ושלמים לפניו, או שהיו לו עולה ושלמים בביתו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א (תוי"ט תמורה פ"ה משנה ג, ומעשה רוקח כאן). 33) כלומר, לאחר שיפול בה מום, תמורה כו. וראה בפירוש המשנה לרבינו שם. 34) כדין האומר בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים (פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג, וראה להלן פ"ג ה"ג). 35) שתהיה תמורת עולה וגם תמורת שלמים. 36) ותימכר ויביא במחצית הדמים עולה ובמחצית הדמים שלמים, כר"י בתמורה שם כה: 37) שתוך כדי דיבור כדיבור (ואפשר לחזור בו) חוץ ממקדיש ומימר, מחרף, ועובד עבודה־זרה, מקדש ומגרש (רבינו בפירוש המשנה תמורה כה. וראה גם בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות ה"א).

יום שישי ט' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שיש תמורה קריבה, ותמורה שאינה קריבה.

3 **א. כֵּיצַד דִּין הַתְּמוּרוֹת לְקָרֵב? תְּמוּרַת הָעוֹלָה[2] -**
4 **תִּקָּרֵב עוֹלָה[3]. וְאִם הָיְתָה תְּמוּרָתָהּ נִקְבָּה[4] אוֹ בַּעֲלַת**
5 **מוּם[5] - תֵּרָעֶה הַנְּקֵבָה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר**
6 **וְיָבִיא בִּדְמֶיהָ עוֹלָה[6]. תְּמוּרַת הַחַטָּאת[7] - תָּמוּת[8], כְּמוֹ**
7 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפִסּוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[9]. תְּמוּרַת הָאָשָׁם[10] -**
8 **תֵּרָעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם[11], וְיִפָּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה[12].**
9 **תְּמוּרַת הַשְּׁלָמִים - כַּשְּׁלָמִים לְכָל דָּבָר[13], טְעוּנָה**
10 **סְמִיכָה[14] וְנֶסָכִים[15] וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק[16]. תְּמוּרַת**
11 **הַתּוֹדָה - כַּתּוֹדָה[17], אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם[18], כְּמוֹ**
12 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[19]. תְּמוּרַת הַפֶּסַח:**
13 **אִם הֵמִיר בָּהּ קֹדֶם חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר - אֵין**
14 **תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה[20], אֶלָּא תֵּרָעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם,**
15 **וְיָבִיא בִּדְמֶיהָ שְׁלָמִים; וְאִם הֵמִיר בָּהּ אַחַר חֲצוֹת -**
16 **חֲרֵי הַתְּמוּרָה עַצְמָהּ תִּקָּרֵב שְׁלָמִים[21]. [22]תְּמוּרַת**
17 **הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר[23] - אֵינָם קְרֵבִין לְעוֹלָם[24]. שֶׁנֶּאֱמַר**
18 **בַּבְּכוֹר: לַה' הוּא, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[25]: הוּא קָרֵב,**
19 **וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה; וְדִין הַמַּעֲשֵׂר בַּבְּכוֹר[26]. תְּמוּרָתָן[27]**
20 **תֵּרָעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתֵאָכֵל[28].**

2) שהמיר זכר בעולה. 3) משנה, תמורה יח, ב. ולמדו כן (שם יז:) ממה שנאמר (דברים יב, כו־כז) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך, תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה', ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' וגו'" – "רק קדשיך, אלו תמורות וכו', תשא ובאת, יכול יכניסנו לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון כדי שימותו, ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם, כדרך שאתה נוהג בעולה, אתה נוהג בתמורה וכו', כדרך שאתה נוהג בשלמים, אתה נוהג בוולדי שלמים ובתמורה", וראה להלן. 4) ואין נקבה קריבה עולה, ראה למעלה פ"א הכ"א, וראה שם הי"ד, שממירים נקבות בזכרים, וזכרים בנקבות. 5) ואסור ליקרב על המזבח. 6) שהרי המקדיש נקבה לעולה, דינה שתרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה עולה (במשנה, שם יח:). ותמורת עולה כעולה, והוא־הדין שבעלת מום, שהזכיר רבינו לפני כן – "תימכר ויביא בדמיה עולה". 7) בין זכר בין נקבה. 8) משנה, שם כא, ב. 9) פ"ד ה"א, ודבר זה הלכה למשה מסיני. ומיתה זו היא: שמכניסה לבית ונועל עליה הדלת עד שמתה (רבינו, שם). 10) בין זכר בין נקבה. 11) משנה, שם כ, ב – כתנא־קמא, ולא כרבי אליעזר. "שכל שבחטאת מתה – באשם רועה" – "עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה" (שם יח. ופ"ד מהל' פסולי המוקדשין הי"ד, וראה להלן פ"ד ה"ד). 12) במשנה, שם. "והוא שיתן המעות בשופרות שהיו במקדש (ראה פ"ב מהל' שקלים ה"ב), ובית־דין מקריבים באותן מעות עולות נדבה" (להלן פ"ד ה"ה). 13) ראה למעלה הערה ב. 14) שיסמוך שתי ידיו על ראש הקרבן סמוך לשחיטתו. 15) יין וסולת בלולה בשמן, שמביאים עם הקרבן, וראה פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כמה הוא שיעור הנסכים. 16) ראה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו־ז, סדר התנופה והלכותיה. 17) שהאימורים קרבים על המזבח, והבשר נאכל ליום ולילה (משנה, תמורה יח: וראה רש"י שם). ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" – "אם על תודה" לרבות תמורות וחליפות וולדות תודה. 18) במשנה, שם. ואף־על־פי שהמביא תודה מביא לחם, שנאמר "והקריב על זבח התודה חלות וגו'" – תמורת תודה אינה חייבת בלחם, ולמדו כן מהפסוק הנ"ל: "התודה – תודה טעונה לחם, ולא ולד תודה ולא תמורת וחליפת תודה טעונות לחם" (תמורה שם, וראה להלן פ"ד ה"א). 19) פי"ב ה"ח. ושם מבואר, שאין הדברים אמורים אלא בתודת חובה, ולאחר שכיפר בתודה העיקרית, אבל לפני הכפרה או בתודת נדבה, אפילו לאחר כפרה – צריך לחם. 20) משום שהפסח קודם חצות לא נקבע עדיין בשם פסח, ואם רצו הבעלים יכולים להפריש פסח אחר, ופסח ראשון יהיה מותר הפסח, שדינו שקרב שלמים – דינו כפסח שאבד, ונמצא אחר חצות קודם שחיטת השני, שכיון שאפשר להקריבו פסח ואפשר להקריבו שלמים, ואין בו קדושה אחת קבועה, אין בו כח להתפיס לתמורתו ליקרב, אלא רועה עד שיסתאב, כמפורש פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ו ('מרכבת המשנה' שם), וראה להלן. 21) שחצות היום קבע את הכבש שהפריש לפסח, להיקרב לקרבן פסח, ואם הוא מתפיס בו בהמה אחרת נחשבת תמורה זו למותר הפסח, שהדין הוא שקרב שלמים ('מרכבת המשנה' שם). וכל זה אינו אלא אם הפריש כבש אחד לפסח, אבל אם נאבד הפסח והפריש אחר תחתיו ואחר־כך נמצא הראשון והמיר בו, הדין הוא שאם "נמצא אחר שחיטה" והמיר בו, התמורה קרבה שלמים, אבל אם נמצא לפני שחיטה והמיר בו אפילו לאחר חצות – כיון שיש כאן שני כבשים ואיזה שירצה יכול להקריב, נחשב זה כאילו פסח ושלמים מעורבים בכל כבש וכבש, ואין תמורתו קריבה. וכרבה בפסחים צו, ב - ודלא כרבי זירא שם, ראה

בהל' קרבן פסח פ"ד ה"ו (מרכבת המשנה' חלק ב, פ"ד מהל' קרבן פסח שם, וחלק א כאן. מעשה רוקח' כאן. וכן נראה בדברי ה'מאירי' בפסחים, שם. וראה כסף־משנה ולחם־משנה כאן). 22) (כן הוא לפי כת"י תימן, וראה להלן). 23) מעשר בהמה. 24) שאפילו לאחר שיפול בהם מום, אינו מביא בדמיהם קרבן, ראה להלן בהמשך הלכה זו ובה"ב. 25) אביי ורבא, בתמורה ה, ב. (וראה שם כא. וזבחים לז: וב'תוספות' שם דיבור־המתחיל קודש הם, ובלחם־משנה כאן). 26) שהרי בבכור נאמר (שמות יג, יב) "והעברת כל פטר רחם", ובמעשר נאמר (ויקרא כז, לב) "כל אשר יעבור תחת השבט", ולמדו מעשר מבכור בגזירה־שוה "עברה עברה" (חולין לז:). 27) של בכור ושל מעשר. 28) משנה, תמורה כא, א: "תמורת הבכור והמעשר וכו', הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים".

1 **ב.**[29] **תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לַכֹּהֲנִים, וּתְמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר -**
2 **לַבְּעָלִים**[30]**. וּכְשֶׁם שֶׁאֵין פּוֹדִין בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁנָּפַל בָּהֶן**
3 **מוּם**[31]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ**[32]**, כָּךְ אֵין**
4 **פּוֹדִים תְּמוּרָתָן**[33]**.**

29) (בכת"י תימן, אין כאן הפסק, ו"תמורת הבכור וכו'" מחובר למה שלפניו: "עד שיפול בם מום ותאכל תמורת הבכור וכהנים וכו'", וכן נכון). 30) כלומר, מה שאמרו במשנה שם "תמורת הבכור והמעשר הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים", היינו כשם שהמעשר שייך לבעלים, והבכור שייך לכהנים והם בעליו, כמו כן תמורתם: המעשר לבעלים והבכור לכהנים, שהם הבעלים שלו ולא הישראל שהמיר. וכן נראה בזבחים ט, א - משאלת הגמרא בעניין מותר הפסח שהוא שלמים – "אימא, אם שחטו לשם בכור שיהיה בכור וכו' ליתביה לכהן", והוא־הדין לתמורה שכתוב בה "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", שהיא שייכת לכהן, אבל דעת ה'תוספות' (זבחים עה: דיבור־המתחיל "בכור") שתמורת הבכור לבעלים, היינו לישראל ולא לכהן, וראה להלן פ"ד ה"ו ('אור שמח'). 31) ראה מה שכתב רבינו בפ"א מהל' בכורות הי"ז לעניין בכור, ובפ"ו שם ה"ה־ו לעניין מעשר בהמה. 32) פ"א הי"ב. 33) בזבחים עה, ב - פשט רבא בעייתו של רמי בר חמא, לעניין תמורת בכור, מהברייתא "בכור ומעשר שהוממו, עושין תמורה ותמורתן כיוצא בהן" (וראה ב'תוספות' הנ"ל שם). ובתמורה יג, ב - מפורש כן לעניין תמורת מעשר בהמה, שאינה נגאלת ('יד איתן').

5 **ג.** **בְּהֵמָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ חֲצָיָהּ עוֹלָה וְחֶצְיָהּ שְׁלָמִים**[34]
6 **- תְּמוּרָתָהּ**[35] **כָּמוֹהָ**[36]**. וְכֵן כָּל בְּהֶמַת הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵינָהּ**
7 **קְרֵבָה מִפְּנֵי תְּחִלַּת הֶקְדֵּשָׁהּ**[37] **- הֲרֵי תְּמוּרָתָהּ כָּמוֹהָ**[38]**.**
8 **אָמַר : חֲצִי בְּהֵמָה זוֹ תְּמוּרָה וְחֶצְיָהּ עוֹלָה - הֲרֵי זוֹ**
9 **תִּקָּרֵב עוֹלָה**[39]**. חֶצְיָהּ עוֹלָה וְחֶצְיָהּ מַעֲשֵׂר - תִּקָּרֵב**
10 **עוֹלָה**[40]**. חֶצְיָהּ תְּמוּרָה וְחֶצְיָהּ מַעֲשֵׂר**[41] **- הֲרֵי זוֹ**
11 **סָפֵק**[42]**, וְאֵינָהּ קְרֵבָה.**

34) שהיא "קדושה ואינה קריבה אלא רועה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים (פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ג, וראה למעלה פ"ב ה"ד). 35) אם המיר בה. 36) שאינה קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ותמכר, ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים. והוא בברייתא תמורה כו, א. 37) נראה, שהכוונה לבעלת מום עובר, או הקדיש תמימה ואחר־כך נולד לה מום קבוע, שעושות תמורה (למעלה פ"א הי"ג) ורובע ונרבע וכיוצא בהן (למעלה שם הי"ח), והמפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו (שם הכ"א), שכולן אינן קריבות אלא נפדות אחר שנופל בהן מום קבוע (פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"י. פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הט"ז־יז, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"ד). 38) נלמד מדין בהמה, שהקדישה חצייה עולה וחצייה שלמים, שלמעלה (כסף־משנה). 39) [בתמורה כו, ב: "אמר אביי, אמר חצייה עולה וחצייה מעשר, דברי הכל עולה קריבה". "ואפשר שבנוסחאות שלו (= של רבינו) מצא חצייה עולה וחצייה תמורה, דברי הכל עולה קריבה וכו'" (הראב"ד, וראה להלן). וכעין זה כתב ה'כסף משנה': "ורבינו נראה שהיה גורס הכל מודים, היכא דאמר חצייה תמורה וחצייה עולה, דברי הכל קריבה. חצייה עולה וחצייה מעשר, תקרב עולה". והראב"ד הטעים בזה "כיון דאיכא איסורא (= שאסור להמיר) לא איכוין מעיקרא לאיסורא, ולבסוף הוא דטעה ואימליך (= ונמלך) והמיר". אבל זה אינו אלא לפי גירסתו "חצייה עולה וחצייה תמורה", אבל לפי דברי רבינו "חצי בהמה זו תמורה, וחצייה עולה" שהקדים "תמורה" ל"עולה", אין לומר כדברי הראב"ד. וצריך לומר כמו שכתבנו למעלה (פ"א הט"ז, הערה קטז), שאע"פ שאין ממירים באיברים, אם אמר "לבה או ראשה של בהמה זו תמורה" פשטה קדושה בכולה, ואם כן כאן באומר "חצי בהמה זו תמורה וחציה עולה, שוודאי נתכוון לשתיהן, אין מקום להתפשטות הקדושה בכולה ע"י החצי של התמורה, שהרי החצי השני – עולה, ומכיון שכך לא חלה התמורה כלל, שהרי אין ממירים באיברים, ולעומת זאת, חצי העולה – נשאר, שהרי אפשר להקדיש חצי עולה ושוב פשטה קדושה בכולה, וראה להלן]. 40) [אף כאן, כמו למעלה בתמורה, אין מעשר בהמה לחצאין (הראב"ד, וכן הוא בעירובין נ.) והואיל והחצי השני הוא עולה, לא שייך לומר פשטה קדושה בכולה, ונשאר רק חצי עולה, ושוב פשטה קדושה בכולה כנ"ל]. 41) [הואיל ואף אחד מהם אינו נתפס לחצאין, והואיל ולא שייך באף אחד מהם "פשטה קדושה בכולה", כיון שכל אחד השני עומד כנגדו – על כרחנו שכוונתו היתה לומר או חצייה תמורה או חצייה מעשר, ועי' ב'אור שמח']. 42) אם כוונתו לתמורה הנוהגת בכל הקרבנות, או כוונתו למעשר בהמה שיש לו חומרות אחרות (תמורה שם).

12 **ד.** **הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר**[43]**, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
13 **תְּמִימָה**[44]**, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהּ**[45] **מוּם קָבוּעַ וְנִפְדֵּית,**
14 **וְהֵמִיר בָּהּ אַחַר שֶׁנִּפְדֵּית - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה**[46]**, וְאֵינָהּ**
15 **קְרֵבָה וְאֵינָהּ נִפְדֵּית**[47]**, אֶלָּא מַנִּיחָהּ עַד שֶׁתָּמוּת**[48]**.**
16 **אֵינָהּ קְרֵבָה - מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה מִכֹּחַ קְדֻשָּׁה דְּחוּיָה**[49]**,**
17 **וְאֵינָהּ נִפְדֵּית - שֶׁאֵין בְּכֹחַ קְדֻשָּׁתָהּ לְתַפֵּשׂ פְּדְיוֹנָהּ**[50]**.**

43) שאילו בעלת מום קבוע, אינה עושה תמורה (למעלה פ"א הי"ג). 44) כלומר, הקדיש בהמה תמימה. 45) כלומר, לתמימה או לבעלת המום העובר. 46) בבכורות טז, א: "בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו, עושה תמורה", שהרי "אינם יוצאים לחולין לכל דבר כדי שיהיו מותרים בגיזה ועבודה אחר פדיונם" (להלן ה"ה, ועי' 'תוספות' שם ד"ה "ותמורה"). 47) כלומר, אין אפשרות לפדות תמורה זאת. 48) דברי רב נחמן בשם רבה בר אבוה, בבכורות שם. 49) שהתפיס אותה בבהמה שנפדתה כבר. 50) בכורות, שם.

1 **ה. כָּל הַתְּמוּרוֹת שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין מִתְּחִלָּתָן[51]**
2 **- הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ, וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחֻלִּין לְכָל דָּבָר כְּדֵי**
3 **שֶׁיִּהְיוּ מַתְרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה אַחַר פִּדְיוֹנָן[52]. שְׁהַקְדֵּשָׁה**
4 **חָלָה בְּתְמוּרָה עַל בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[53], שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ**
5 **רַע בְּטוֹב, וְרַע הָאָמוּר כָּאן הוּא בַּעַל מוּם[54] וְכֵיוָצֵא**
6 **בּוֹ שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקָרְבָּן, וְאַף עַל פִּי כֵן כָּתוּב בּוֹ יִהְיֶה**
7 **קֹדֶשׁ[55].**

51) כלומר, אף־על־פי שהיו בעלי מומין קבועים מתחילתן, וכל־שכן אם היו תמימים מתחילתן ואח"כ נפל בהם מום. 52) משנה, תמורה טז, ב. יז, א. 53) כלומר, אע"פ שבהקדש אם הקדיש בעל מום בתחילה, מותר בגיזה ועבודה אחר פדייה (ראה פ"א מהל' מעילה ה"ט), לפי שלא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד – בתמורה חלה קדושת הגוף אף על בעל מום. 54) ראה במשנה, תמורה ט, א. 55) ראה רש"י שם יז, א.

8 **ו. עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּזְבָחִים[56] וְהֵמִיר[57] בְּאַחַת מִן**
9 **הַתַּעֲרוֹבוֹת[58] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא[59] בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְאוֹמֵר:**
10 **אִם תְּמוּרַת עוֹלָה הִיא זוֹ - הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ שְׁלָמִים[60],**
11 **וְאִם תְּמוּרַת שְׁלָמִים הִיא זוֹ - הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה[61].**
12 **וְנִמְצָא הַבְּהֵמָה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוּרָה בְּעוֹלָה וּשְׁלָמִים**
13 **שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה[62]. חָזַר וְהֵמִיר[63] בְּאַחַת מִשְּׁתֵיהֶן**
14 **וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זוֹ מֵהֶן הֵמִיר[64] - מֵבִיא זֶבַח[65] אַחֵר**
15 **מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְאוֹמֵר עַל הַתְּמוּרָה הַשְּׁנִיָּה[66]: אִם תְּמוּרַת**
16 **תְּמוּרָה[67] הִיא זוֹ[68] - הֲרֵי זוֹ שֶׁהֵבִיא חֻלִּין[69], וְאִם**
17 **תְּמוּרַת עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים הִיא[70] - הֲרֵי זֶה שֶׁהֵבִיא[71]**
18 **עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[72]. וַהֲרֵי זֶה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוּרָה**
19 **הַשְּׁנִיָּה כְּזֶבַח וּתְמוּרָה[73] שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ**
20 **דִּין הַתַּעֲרוֹבוֹת בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[74].**

56) כלומר, בשלמים – בתוספתא תמורה פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ' 555, 13): "עולה שנתערבה בזבחים, ירעה (צ"ל: ירעו) עד שיסתאבו וימכרו, ויביא בדמי יפה שבהן זבח, ובדמי יפה שבהן עולה". והביאה רבינו בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ה־ו. 57) בתוספתא, שם. 58) ואינו יודע באיזה מהן (תוספתא, שם). והרי תמורה זו הראשונה ספק עולה ספק שלמים, ואי אפשר להקריבה על המזבח, אלא תרעה עד שתסתאב ויפול בה מום ויפדה אותה ויביא בדמיה עולה או שלמים, אחד משני הקרבנות האלה, ויביא מביתו לקרבן השני. אלא שחששו שמא עד שיפול בה מום – ישכחו שספק הוא ולא יפדו אלא על קרבן אחד, ולכן הצריכוהו לקחת בהמה אחרת, כדלקמן, כדי שיהיו לפניו שני קרבנות, ולכשיסתאבו ויפלו בהם מומים, יפדו שניהם (לחם־משנה, ועי' ראב"ד). 59) תוספתא, שם. 60) כלומר, מקדישה נדבה. 61) נדבה כנ"ל. 62) שדינם נתבאר למעלה, ומפורש בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין שם, שירעו עד שיסתאבו וכו'. 63) תוספתא, שם. 64) שאם ידע שהמיר בזו התמורה (הראשונה) – הרי זו חולין "שאין התמורה עושה תמורה" (למעלה פ"א הט"ו) אבל עכשיו שאינו יודע באיזו המיר, הרי היא מוטלת בשני ספקות שהם שלשה: א' שמא היא תמורת התמורה והרי היא חולין, ב' שמא היא תמורת השניה, שהיא ספק עולה ספק שלמים, והרי היא כמותה, וגם בזה אי אפשר שתרעה עד שתסתאב ותיפדה מספק כיון שהביא אחת, שמא ישכחוה ויפדוה על אחת (כנ"ל בשם לחם־משנה). 65) תוספתא, שם. כלומר, בהמת חולין (כסף־משנה). 66) שהמירה על אחד מהתערובת השניה (= תמורת ספק וקרבן פסח). 67) כלומר, תמורת תמורה ראשונה. 68) זו התמורה השניה. 69) כלומר, החולין שהביא מתוך ביתו נשאר חולין כמו שהיה, שהרי גם התמורה, השניה שעמה היא חולין, כמבואר למעלה (ובפ"א הט"ו). 70) כלומר, התמורה השניה היא תמורת הבהמה האחרת, שהביא אותה בצירוף התמורה הראשונה (היא ספק הקרבן). 71) כלומר, החולין שהביא מביתו. 72) כלומר, אם התמורה השניה היא עולה – הרי הוא מקדיש זו החולין לשלמים, ואם התמורה השניה היא שלמים – הרי זו לעולה. 73) תוספתא, שם. כלומר, ספק זבח וספק תמורה (שהרי יש גם ספק חולין). 74) פ"ו.

21 **ז. שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּבְכוֹר אוֹ בְּמַעֲשֵׂר[75] וְהֵמִיר**
22 **בְּאֶחָד מֵהֶן[76] - הֲרֵי זֶה לֹא יִקְרַב[77], אֶלָּא יִרְעֶה עַד**
23 **שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם וְיִפָּדֶה[78], וְיֵאָכֵל כַּבְּכוֹר אוֹ כַּמַּעֲשֵׂר כְּמוֹ**
24 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[79].**

75) תוספתא, תמורה פ"ג: "שלמים שנתערבו בבכור, שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו כבכור" (וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ד). (וברור שצריך לפדות את זה שהוא שלמים, אע"פ שאינו יודע מי הוא, כדלהלן). 76) ואם כן, התמורה היא ספק שלמים ספק בכור (או מעשר). 77) תוספתא שם, שהרי תמורת הבכור (או המעשר) אינם קריבים, אלא נאכלים במומם (ראה למעלה ה"ב). 78) אף שתמורות הבכור והמעשר שנפל בהן מום, אינם צריכים פדיון (למעלה ה"ב) – צריך כאן פדיון משום תמורת שלמים, שדין תמורת שלמים כשלמים (למעלה ה"א). ובדפוס רומי ווניציאה ובכת"י תימן, חסרה המילה "ויפדה", וראה ב'לחם משנה' 'מעשה רוקח' ו'אור שמח'. 79) למעלה ה"ב.

יום שבת קודש י' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כיצד דין ולדות הקדשים וולדי ולדות, והמשנה את הקדשים מקדושה לקדושה.

א. כֵּיצַד דִּין וַלְדוֹת הַקֳּדָשִׁים? וְלַד שְׁלָמִים וּוְלַד תְּמוּרַת שְׁלָמִים - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁלָמִים, וְהֵן עַצְמָן כִּשְׁלָמִים[2] לְכָל דָּבָר[3]. וְכֵן וְלַד הַתּוֹדָה וּוְלַד תְּמוּרָה - הֲרֵי אֵלּוּ יִקָּרְבוּ כְּתוֹדָה[4], אֶלָּא שֶׁאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. שֶׁאֵין מְבִיאִין לֶחֶם אֶלָּא עִם הַתּוֹדָה עַצְמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל זֶבַח הַתּוֹדָה; עָלָיו - וְלֹא עַל וְלָדָהּ וְלֹא עַל תְּמוּרָתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּוַלְדוֹת עַצְמָן; אֲבָל וַלְדֵי וַלְדוֹת - אֵינָן קְרֵבִין[5]. שֶׁמִּתּוֹךְ מַעֲשָׂיו[6] נִכָּר שֶׁהוּא מַשְׁהֶה אוֹתָן לְגַדֵּל מֵהֶן עֲדָרִים עֲדָרִים[7], וּלְפִיכָךְ קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְלֹא יַקְרִיבֵם.

2) כלומר, וולד השלמים וולד תמורת השלמים הם עצמם קריבים על המזבח, ולא שירעו עד שיפול בם מום ויביא בדמיהם שלמים. 3) שטעונים גם סמיכה, נסכים ותנופות חזה ושוק. 4) משנה שם יח: ונלמד בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" - "אם על תודה" לרבות וולדות. 5) אלא רועים עד שיסתאבו, ורש"י (שם) כתב שכונסן לבית ונועל בפניהם את הדלת ומתים ברעב. 6) שלא הקריב מיד את וולדות השלמים והתודה וולדות תמורתם, אלא השאירם עד שגם הם ילדו. 7) וכשיקריבם אחר זמן רב יהיה לו הרבה בשר לאכילה, שהשלמים והתודה נאכלים לבעלים, ובינתיים הוא עובר על הלאו של "לא תאחר לשלמו".

ב. וְלַד הַחַטָּאת[8] יָמוּת[9], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר וְלַד תְּמוּרָתָהּ[10].

8) והיא אחת מחטאות המתות. 9) היינו שמכניס אותו לבית ונועל את הדלת עד שימות וכגון שהקדישה ואחר כך נתעברה אבל אם נתעברה לפני שהקדישה אין הוולד מת. 10) של חטאת בוודאי ימות, שהרי תמורת החטאת עצמה אף היא מתה.

ג. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַחַטָּאת[11] וּמָצָא בָהּ[12] בֶּן אַרְבָּעָה[13] חַי[14] - הֲרֵי זוֹ נֶאֱכֶלֶת[15] כִּבְשַׂר הַחַטָּאת[16]; שְׁוֹלְדֵי הַקֳּדָשִׁים בְּמֹעֵי אִמָּן הֵם קְדוֹשִׁים[17].

11) וכגון שהיתה שעירה, אבל כבשה אי אפשר שתלד בתוך שנתה הראשונה. 12) בבטנה. 13) והכוונה לבהמה גסה, שזמן עיבורה הוא תשעה חדשים, אבל זה לא ייתכן, שהרי בבהמה גסה אין חטאת, שתהיה נקבה אלא זכר, והזאתו בפנים והוא נשרף ואינו נאכל. 14) המדובר בבהמה דקה, שזמן עיבורה חמישה חדשים. ולפי שלא כלו לו חדשיו, הרי הוא כאבר מאברי אמו, אבל אם מצא בן חמשה חדשים חי - דינו כוולד חטאת שימות. ומכיוון שהביא רבינו דין זה סמוך לוולד חטאת, נראה, שהמדובר כשהקדישה ואחרי כן נתעברה, כדלהלן, אבל אם נתעברה ואחרי כן הקדישה, שאין הוולד מת - אין הבדל בין כלו לו חדשיו ללא כלו לו חדשיו. 15) בלי שחיטה, ששחיטת אמו מתירתו באכילה. 16) לזכרי כהונה ולפנים מן הקלעים (=בעזרה) וליום אחד. 17) ולא בעת לידתם, ויש בהם קדושת חטאת, וראה בתמורה שם שזוהי מחלוקת בין שתי ברייתות, ולפי ברייתא אחת היא נאכלת לכל אדם ובכל מקום, משום שוולדי קדשים אינם קדושים אלא בלידתם.

ד. וְלַד תְּמוּרַת הָאָשָׁם וּוְלַד וְלָדָהּ עַד סוֹף הָעוֹלָם - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם, וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה[18]. וְאִם יָלְדָה זָכָר[19] אַחַר שֶׁהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ[20] - הַוָּלָד עַצְמוֹ יִקָּרֵב עוֹלָה. הִפְרִישׁ נְקֵבָה לַאֲשָׁמוֹ וְיָלְדָה - תִּרְעֶה הִיא וּבְנָהּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיִמָּכְרוּ וְיָבִיא בִּדְמֵי שְׁנֵיהֶם אֲשָׁמוֹ[21]. וְאִם כְּבָר הִקְרִיב אֲשָׁמוֹ - יִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה[22].

18) ופירוש "שיפלו דמיהם לנדבה" ראה להלן הלכה ח, שנותן המעות בשופרות (=תיבות) שהיו במקדש, ובית דין מקריבין באותן המעות עולות נדבה (ולא אשם, שאין אשם בא בנדבה). 19) כלומר, תמורת האשם ילדה זכר. 20) שאין חשש שיקריבוהו לאשמו. 21) ראה במשנה תמורה יט: "המפריש נקבה לאשם (ואשם אינו בא אלא ממין זכר) תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם וכו'". ולעניין וולדה אמרו שם (בגמרא שלפני המשנה הנ"ל), שאפילו רבי אליעזר שאמר "המפריש נקבה לעולה וילדה זכר הוא עצמו יקרב עולה", מודה במפריש נקבה לאשם וילדה זכר שאינו קרב אשם, לפי שאין שם אשם על אמו (אבל בעולה יש מציאות של נקבה, בעולת העוף). 22) לעולה, שהרי כבר הקריב אשמו.

ה. וְלַד תְּמוּרַת הָעוֹלָה וּוְלַד וְלָדָהּ עַד סוֹף הָעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ כְּעוֹלָה, וְהֵן עַצְמָן יִקָּרְבוּ עוֹלָה[23]. הִפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָתוֹ וְיָלְדָה, אַף עַל פִּי שֶׁיָּלְדָה זָכָר - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה[24]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֶׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִין יִפְּלוּ לִנְדָבָה, הוּא שֶׁיִּתֵּן הַמָּעוֹת בַּשּׁוֹפָרוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁבְּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים בַּמֶּה הֵם[25], וּבֵית דִּין מַקְרִיבִין בְּאוֹתָן הַמָּעוֹת עוֹלוֹת נְדָבָה, וְנִסְכֵּיהֶם מִשֶּׁל צִבּוּר, וְאֵינָן טְעוּנוֹת סְמִיכָה. אֲבָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר הוּא עַצְמוֹ יִקְרַב עוֹלָה אוֹ יָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה - הֲרֵי זוֹ טְעוּנָה סְמִיכָה, וּנְסָכֶיהָ מִשֶּׁלּוֹ.

23) משנה שם יח: ונלמד שם יז: ממה שנאמר (דברים יב, כו-כז) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדרך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה'" וגו' - "רק קדשיך" אלו תמורות וכו' "אשר יהיו לך" אלו הוולדות כו', "ועשית עולותיך הבשר והדם" כדרך שאתה נוהג בעולה אתה נוהג בתמורה וכו'. 24) ואינו קרב עצמו עולה משום שאמו שהיא הקדושה הראשונה, והוא בא מחמתה, אינה קריבה עולה, שאין עולה באה אלא מן הזכר, אבל וולד תמורת עולה אף שהתמורה עצמה אינה קריבה, משום שהיא נקבה - וולדה קרב, משום שהקדש הראשון, שהתמורה באה מחמתו, היה זכר והוא קרב. 25) כמה שופרות היו במקדש.

ו. וְלַד הַמַּעֲשֵׂר[26], [וּוְלַד] תְּמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר[27], וְלַד תְּמוּרַת הַבְּכוֹר, וּוְלָדֵי וַלְדוֹתֵיהֶן עַד סוֹף הָעוֹלָם -

1 חֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקָּרְבוּ, אֶלָּא יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[28]
2 וְיֵאָכְלוּ, כִּבְכוֹר וּכְמַעֲשֵׂר שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם. וְלָדוֹת
3 תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לַכֹּהֵן[29], וְלָדוֹת מַעֲשֵׂר וּתְמוּרָתוֹ[30] -
4 לִבְעָלָיו[31].

26) מעשר בהמה. 27) אינו קרב, שהרי גם תמורת המעשר עצמה אינה קריבה. 28) משנה בתמורה כא. "תמורת הבכור והמעשר, ולדן, וולד וולדן עד סוף העולם הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים". 29) רבינו מפרש מה שאמרו במשנה שם "ויאכלו במומן לבעלים" שהיינו לכהן, ולא לישראל. 30) כלומר, וולדות מעשר וולדות תמורת מעשר. ואילו תמורת המעשר עצמו, שהיא לבעלים, כבר הביא רבינו למעלה פרק ג שם. 31) במשנה שם: "ויאכלו במומן לבעלים".

5 ז. וְלַד תְּמוּרַת הַפֶּסַח - כִּתְמוּרַת הַפֶּסַח: אִם הָיְתָה
6 אִמּוֹ קְרֵבָה שְׁלָמִים[32] - וְלָדָהּ יִקָּרֵב שְׁלָמִים; וְאִם הָיָה
7 דִּינָהּ שֶׁתִּמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים[33] - אַף וְלָדָהּ
8 נִמְכָּר וְיָבִיא בְּדָמָיו שְׁלָמִים. הִפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ[34]
9 וְיָלְדָה[35], אוֹ שֶׁהִפְרִישָׁהּ מְעֻבֶּרֶת - הִיא וְוַלְדָהּ יִרְעוּ
10 עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן פֶּסַח. וְאִם נִשְׁאֲרָה
11 נְקֵבָה זוֹ עַד אַחַר הַפֶּסַח אוֹ שֶׁיָּלְדָה אַחַר הַפֶּסַח -
12 תִּרְעֶה הִיא וְוַלְדָהּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן
13 שְׁלָמִים[36].

32) כגון, שהתפיס בהמת החולין בקרבן פסח, אחר חצות יום י"ד. 33) כגון שהמיר לפני חצות יום י"ד. 34) ברייתא מובאה בתמורה יט. וראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א, שהפסח אינו בא אלא ממין זכר. 35) כלומר, שנתעברה לאחר שהפריש. 36) כחכמים שם. ואף על פי, שפסח בשאר ימות השנה קרב שלמים ושלמים באים נקבה - נקבה זו שהפרישה לפסח, לא תקרב שלמים, שכל קדושתה היא קדושה פסולה, שהקדישה לפסח, ואין פסח בא נקבה, לפיכך נדחית היא וגם וולדה מהקרבה לשלמים, אלא ירעו עד שיסתאבו ויביא בדמיהם שלמים.

14 ח. וְלָדוֹת הַקָּדָשִׁים שֶׁיָּצְאוּ דֶּרֶךְ דֹּפֶן[37], אוֹ שֶׁיָּלְדוּ
15 טַמְטוּם[38] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[39] וְכִלְאַיִם[40] וּטְרֵפָה[41] - חֲרֵי
16 אֵלּוּ יִפָּדוּ[42], וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן קָרְבָּן[43] הָרָאוּי לְהָבִיא בִּדְמֵי
17 וָלָד שֶׁל זוֹ[44].

37) כגון שנתקשתה לילד וחתכו את דופן בטנה והוציאו את הוולד. 38) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות. 39) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. 40) כגון תיש הבא על הרחל (=כבש). 41) ראה בפרק י מהלכות שחיטה הלכה ח שבעים מיני טריפה. ואף כי אין פודין טריפה להאכילה לכלבים (פרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה י) - יש לחלק בין אם נטרפה לאחר שהקדישוה שאין פודין אותה, לבין אם היתה טריפה במעי אמה שפודין אותה. 42) אף אם לא נפל בהם מום, שאין לך מום גדול מזה (לחם משנה). 43) איזה שירצה. 44) טעם הדברים לפי שוולדות הקדשים במעי אמן הם קדושים וחל על הוולד שהוא יוצא דופן וכו' קדושת דמים.

18 ט. וְלַד בַּעֲלַת מוּם[45] - חֲרֵי הוּא כְּוֹלַד הַתְּמִימָה לְכָל
19 דָּבָר, וְיִקָּרֵב[46] כָּרָאוּי לוֹ.

45) כלומר, נולד מבהמה בעלת מום וכגון שהוקדשה בעת שהיתה תמימה או היתה בעלת מום עובר ואחרי כן הוממה, וולד זה נולד לפני שנפדתה האם. 46) כן מפורש בגמרא בכורות טו: שמי שסובר "אין בעלי חיים נדחין" - סובר שאם ילדה לפני פדיונה הוולד קדוש.

20 י. קָדָשִׁים שֶׁהִפְּילוּ נֵפֶל אוֹ שִׁלְיָא[47] - יִקָּבְרוּ, וַחֲרֵי
21 הֵם אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה[48].

47) כיס שבו מונח העובר במעי אמו. ואף על פי שהפילה שליא בלבד ולא היה בה עובר - בוודאי נמח בה הוולד, כי אין שליא בלי וולד. 48) משנה בתמורה לג: "ואלו הן הנקברין קדשים שהפילה יקברו, הפילה שליא תיקבר". ומפרש רש"י שכל הנך נקברין משום שהם איסורי הנאה, וכמו כן מפורש במשנה חולין עז. "המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים. ובמוקדשין תיקבר".

22 יא. הַמְשַׁנֶּה אֶת הַקָּדָשִׁים מִקְּדֻשָּׁה לִקְדֻשָּׁה[49] - עוֹבֵר
23 בְּלֹא תַּעֲשֶׂה; שֶׁנֶּאֱמַר בַּבְּכוֹר: לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ -
24 שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנּוּ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[50]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר
25 הַקָּדָשִׁים שֶׁאֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִקְּדֻשָּׁה לִקְדֻשָּׁה[51], אֶחָד
26 קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת[52]. כֵּיצַד[53]? אָם
27 הִקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַהֵיכָל - לֹא יְשַׁנֶּה לְבֶדֶק הַמִּזְבֵּחַ[54]. וְכֵן
28 כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[55]. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה[56].

49) שאומר על עולה, הרי זו שלמים או על שלמים הרי זו עולה, וכן כל כיוצא בזה. 50) היינו שלא יאמר "הרי זו עולה" או "הרי זו שלמים". 51) ספרא בחוקותי (פרשה ה הלכה ב־ג) "מנין שלא יקדיש אדם בכור, תלמוד לומר בכור לא יקדיש איש אותו וכו' אין לי אלא בכור מנין לכל הקדשים שאין משנין אותם מקדושה לקדושה, תלמוד לומר (שם) בבהמה לא יקדיש איש אותו" "כאילו אמר כל מה שיהא לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו קדושה אחרת אלא יישאר כמו שהוא". 52) משנה בתמורה לב. "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותם מקדושה לקדושה". וראה בחינוך (מצוה שנו), שכתב, שגם קדשי בדק הבית למדו מהפסוק הנ"ל "בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "ירמוז בכל בהמה קדושה בין בקדושה לקדשי מזבח בין לבדק הבית, שאין משנין אותה מקדושתה ועל הכל נאמר לא יקדיש איש אותו" (לשון החינוך שם). 53) אין משנים בקדשי בדק הבית (שקדשי מזבח אין משנין, הוא שאומר על עולה שהוא שלמים או להיפך כנ"ל). 54) שכשם שבקדשי מזבח אין משנים מעולה לשלמים ומשלמים לעולה, כך בקדשי בדק הבית אין משנים מבדק ההיכל לבדק המזבח. וייתכן כי מבדק הבית למזבח, מותר. 55) שאם הקדיש לבדק דבר זה, אסור לשנותו לבדק דבר אחר. 56) לפי שאין בו מעשה שהרי לא אהנו מעשיו, ואינו קדוש.

29 יב. כֵּיצַד מַעֲרִימִין עַל הַבְּכוֹר לְהַקְדִּישׁוֹ לַמִּזְבֵּחַ
30 הֶקְדֵּשׁ אַחֵר? מַקְדִּישׁוֹ בַּבֶּטֶן קֹדֶם שֶׁיִּוָּלֵד. שֶׁנֶּאֱמַר:

אֲשֶׁר יְבַפֵּר לַה' לֹא יְקֻדַּישׁ אִישׁ אֹתוֹ - מִשֶּׁיְּבַכֵּר אִי
אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ, אֲבָל אַתָּה מַקְדִּישׁוֹ בַּבְּטֶן[57]. לְפִיכָךְ
יֵשׁ לוֹ לוֹמַר: מַה שֶּׁבִּמְעֶיהָ שֶׁל מְבֻכֶּרֶת זוֹ, אִם הוּא
זָכָר - הֲרֵי זוֹ עוֹלָה[58]. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר זִבְחֵי
שְׁלָמִים[59], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְקִיעַ אוֹתוֹ מִקְּדֻשָּׁתוֹ כְּדֵי
לֵהָנוֹת בּוֹ[60]. וְאִם אָמַר: עִם יְצִיאַת רֹב רֹאשׁוֹ[61] יִהְיֶה
עוֹלָה - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר וְאֵינוֹ עוֹלָה[62].

57) גמרא שם כה. "שהבכור ביציאתו [מרחם אמו] הוא שמתקדש". 58) במשנה שם, שקדושת עולה חמורה מקדושת בכור, שבכור נאכל לכהנים ועולה כליל לה', לכך יכול לשנותו. 59) כלומר, מה שבמעיה של מבכרת זו הרי הוא זבחי שלמים. 60) שם בגמרא, שבכור הוא לכהן ושלמים נאכלים לבעליו והיא קדושה גרועה משל בכור, ואינו יכול לשנות מקדושה חמורה לקדושה גרועה. "ונראה שאין זה אסור אלא מדרבנן". 61) שביציאת רוב ראשו דהיינו פדחתו, הרי הוא כילוד. 62) זוהי בעייתו של רב עמרם מרב ששת בתמורה שם, אם אמר על הבכור, כשהוא בבטן אמו, שעם יציאת רובו (שאז חלה עליו קדושת בכורה) יהיה עולה, באופן שישנה כאן התנגשות של שתי קדושות (קדושת בכור וקדושת עולה) לחול בבת אחת, איזו מהן עדיפה, אם קדושת עולה שהיא כליל לה', או קדושת בכור שהיא מרחם. ופשט אביי שלא חלה קדושת עולה אלא קדושת בכור, משום ש"דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין". כלומר, קדושת בכור היא של הרב, של הקדוש־ברוך־הוא, ואילו קדושת עולה היא של התלמיד, שאין כאן מצוה להקדישה לעולה.

יג. וְאֵין מַעֲרִימִין עַל בְּהֵמַת הֶקְדֵּשׁ לְהַקְדִּישׁ עֻבָּרָהּ
קְדֻשָּׁה אַחֶרֶת, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּקָדְשַׁת אִמּוֹ; שֶׁוַּלְדוֹת
הַקָּדָשִׁים מִמְּעֵי אִמָּם הֵם קְדוֹשִׁים[63], כְּמוֹ שֶׁבְּאָרְנוּ,
וַהֲרֵי כָּל עֻבָּר מֵהֶן כְּקָדְשַׁת אִמּוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ
בַּבְּטֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה בַּבְּכוֹר, שֶׁהַבְּכוֹר בִּיצִיאָתוֹ הוּא
שֶׁמִּתְקַדֵּשׁ. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל חֻקֵּי הַתּוֹרָה גְּזֵרוֹת הֵם[64],
כְּמוֹ שֶׁבְּאָרְנוּ בְּסוֹף מְעִילָה, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן בָּהֶן, וְכָל
מַה שֶּׁאַתָּה יָכוֹל לְתֵּן לוֹ טַעַם - תֵּן לוֹ טַעַם. הֲרֵי
אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה הֵבִין רֹב
הַטְּעָמִים[65] שֶׁל כָּל חֻקֵּי הַתּוֹרָה. יְרֵאָה לִי, שֶׁזֶּה
שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ,
כָּעִנְיַן שֶׁאָמַר: וְאִם הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת בֵּיתוֹ וְיָסַף
חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו. יָרְדָה תּוֹרָה לְסוֹף מַחֲשֶׁבֶת
הָאָדָם וְקָצָת יְצִרוֹ הָרָע. שֶׁטֶּבַע שֶׁל אָדָם נוֹטֶה
לְהַרְבּוֹת קִנְיָנוֹ וְלָחוּס עַל מָמוֹנוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁנָּדַר
וְהִקְדִּישׁ - אֶפְשָׁר שֶׁחָזַר בּוֹ וְנִחַם וְיִפְדֶּה בְּפָחוֹת
מִשָּׁוִיו. אָמְרָה תּוֹרָה: אִם פָּדֹה לְעַצְמוֹ - יוֹסִיף
חֹמֶשׁ. וְכֵן אִם הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה קְדֻשַּׁת הַגּוּף, שֶׁמָּא
יַחֲזֹר בּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹתָהּ יַחֲלִיפֶנָּה
בְּפָחוּתָה מִמֶּנָּה; וְאִם תִּתֵּן לוֹ רְשׁוּת לְהַחֲלִיף הָרַע
בְּיָפֶה - יַחֲלִיף הַיָּפֶה בְּרַע וְיֹאמַר טוֹב הוּא. לְפִיכָךְ
סָתַם[66] הַכָּתוּב בְּפָנָיו שֶׁלֹּא יַחֲלִיף, וּקְנָסוֹ אִם הֶחֱלִיף
וְאָמַר: וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ. וְכָל אֵלּוּ
הַדְּבָרִים כְּדֵי לָכֹף אֶת יִצְרוֹ וּלְתַקֵּן דֵּעוֹתָיו. וְרֹב דִּינֵי
הַתּוֹרָה אֵינָן אֶלָּא עֵצוֹת מֵרָחוֹק מִגְּדוֹל הָעֵצָה לְתַקֵּן
הַדֵּעוֹת וּלְיַשֵּׁר כָּל הַמַּעֲשִׂים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: הֲלֹא
כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִישִׁים בְּמֹעֲצוֹת וָדָעַת. לְהוֹדִיעֲךָ קְשֹׁט
אִמְרֵי אֱמֶת, לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ.

63) כתנא קמא של רבן שמעון בן גמליאל בתמורה כד: כה. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כז, כו) "אך בכור אשר יבוכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אותו" - "משיבוכר לה' אי אתה מקדישו אבל אתה מקדיש את הבכור בבטן, יכול אף וולדי כל הקדשים כן (שאתה יכול להקדישם בקדושה אחרת) תלמוד לומר "אך" חלק, הרי שוולדות הקדשים ממעי אמם הם קדושים. 64) ואינם לפי הבנתו של האדם. 65) ולא כל הטעמים, שהרי על מצוות פרה אדומה אמר שלמה "על כל אלו עמדתי ועל פרשת פרה שאלתי וחקרתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (במדבר רבה שם). 66) כלומר, גדר בעדו, מנע ממנו.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת תְּמוּרָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא
נִגְמַר סֵפֶר תְּשִׁיעִי, וְהוּא סֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת. הִלְכוֹתָיו
שִׁשָּׁה, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים, וְאֵלּוּ הֵן: הִלְכוֹת
קָרְבַּן פֶּסַח - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת חֲגִיגָה -
שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים.
הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת
מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת תְּמוּרָה -
אַרְבָּעָה פְּרָקִים.
לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ד'־י' תמוז תשע"ו

יום ראשון ד' תמוז ה'תשע"ו
מצות עשה קו.

הַמִּצְוָה הַק"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת זָבָה
מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת הַלְכוֹת הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הִיא
נַעֲשֵׂית זָבָה, וְאֵיךְ מְטַמְּאָה זוּלָתָהּ אַחַר שֶׁנַּעֲשְׂתָה זָבָה.

יום שני ה' תמוז ה'תשע"ו
מצות עשה קד.

הַמִּצְוָה הַק"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַזָּב
מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הוּא
נַעֲשֶׂה זָב, וּבְאֵיזֶה אֹפֶן הוּא מְטַמֵּא לְזוּלָתוֹ.

מתוך מהדורת חזק

יום שלישי ו' תמוז ה'תשע"ו

מצות עשה צו.

הַמִּצְוָה הַצ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהְיוֹת הַנִּבְלָה
מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נִבְלָה וְכָל־דִּינֶיהָ. וְהִנֵּנִי
מַזְכִּיר לְךָ עַתָּה הַקְּדָמָה, אֲשֶׁר רָאוּי שֶׁתִּזְכְּרֶנָּה בְּכֹל
מַה־שֶּׁיִּזָּכֵר לְקַמָּן מִמֵּינֵי הַטֻּמְאוֹת, וְהוּא: זֶה שֶׁאָנוּ מוֹנִים
כָּל־מִין וָמִין מִן־הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוַת עֲשֵׂה, אֵין עִנְיָנוֹ שֶׁאָנוּ
חַיָּבִים לְהִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה זוֹ, וְגַם לֹא שֶׁאָנוּ מְזֻהָרִים
מִלְּהִטַּמֵּא בָּהּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ (אז בכלל) מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אֶלָּא
זֶה שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי הַנּוֹגֵעַ בְּמִין זֶה נִטְמָא, אוֹ שֶׁדָּבָר
זֶה מְטַמֵּא בְּאֹפֶן כָּזֶה, לְמִי שֶׁנָּגַע בּוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה,
כְּלוֹמַר: דִּין זֶה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ הוּא מִצְוָה, הֵינוּ שֶׁאָנוּ
אוֹמְרִים שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּדָבָר פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּזֶה נִטְמָא; וְאִם הוּא
בְּמַצָּב אַחֵר, אֵינוֹ נִטְמָא. אַךְ עֶצֶם הַהִטַּמְּאוּת הוּא דָּבָר שֶׁל
רְשׁוּת: אִם רוֹצֶה מִטַּמֵּא וְאִם לָאו אֵינוֹ מִטַּמֵּא. וּלְשׁוֹן
סִפְרָא (פרשת שמיני): "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (ויקרא יא, ח)
— "יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בַּנִּבְלָה יִלְקֶה אַרְבָּעִים? תַּלְמוּד
לוֹמַר: "וּלְאָלָה תִּטַּמָּאוּ" (שם יא, כד); יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם
נְבֵלָה יֵלֵךְ וְיִטַּמָּא לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְנִבְלָתָם לֹא
תִגָּעוּ", הָא כֵּיצַד? הֲוֵי אוֹמֵר: רְשׁוּת". אִם כֵּן הַמִּצְוָה הִיא
— הַדִּין אֲשֶׁר נִצְטַוִּינוּ בְּדִינִים אֵלּוּ וְנֶאֱמַר לָנוּ שֶׁהַנּוֹגֵעַ
בָּזֶה נִטְמָא וְנַעֲשָׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכָל־חִיּוּבֵי הַטְּמֵאִים:
לָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מ'עזרת ישראל' שבמקדש
ופנימה) וְשֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ וְלֹא לִנָּגֵעַ בּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה —
וְזֶהוּ הַצִּוּוּי, כְּלוֹמַר: שֶׁנַּעֲשָׂה טָמֵא אִם נָגַע בְּדָבָר זֶה, אוֹ
אִם הָיָה בְּקִרְבָתוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ. וּזְכוֹר עִנְיָן זֶה בְּכָל־מִין מִמֵּינֵי
הַטֻּמְאָה.

יום רביעי ז' תמוז ה'תשע"ו

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְבּוֹל בְּמֵי מִקְוֶה
וְאָז נִטְהַר מִכָּל־מִין מִמֵּינֵי הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמְאנוּ בּוֹ, וְהוּא
אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ" (ויקרא טו, טז),
וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרא פרשת מצורע): "מַיִם שֶׁכָּל־בְּשָׂרוֹ עוֹלֶה
בָּהֶם וְהוּא שִׁעוּר מִקְוֶה", אֶלָּא אִם הָיוּ מַיִם נוֹבְעִים
(ממעין), שֶׁלָּהֶם אֵין שִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה
זוֹ (הלכות מקוואות). וּמִתְּנָאֵיהָ, שֶׁהַזָּב בִּלְבַד יִהְיוּ הַמַּיִם
שֶׁיִּטָּהֵר בָּהֶם נוֹבְעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "בְּמַיִם
חַיִּים" (שם, יג). וְאֵין הַכַּוָּנָה בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהַטְּבִילָה מִצְוַת
עֲשֵׂה, שֶׁכָּל־טָמֵא חַיָּב לִטְבּוֹל בְּהֶכְרַח, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל־
הַמִּתְעַטֵּף בְּטַלִּית חַיָּב לַעֲשׂוֹת צִיצִית, אוֹ שֶׁכָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ
בַּיִת חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה — אֶלָּא כַּוָּנָתִי בְּכָךְ לְדִינֵי טְבִילָה
שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־הָרוֹצֶה לְהִטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ לֹא יִתְכֵּן
דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּטְבִילָה בַּמַּיִם, וְאָז יִטְהָר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא
(פרשת אחרי מות): "וְרָחַץ בַּמַּיִם, יָכוֹל גִּזְרַת מֶלֶךְ (הקדוש
ברוך הוא, ללא טעם) תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה
— מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה". הֲרֵיהוּ רוֹמֵז לַכְּלָל הַזֶּה שֶׁבְּאַרְתִּי לְךָ:
שֶׁזֶּה דִּין בִּלְבַד לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִטַּהֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה־כָּךְ — וְדִין
זֶה הוּא הַמִּצְוָה; אֲבָל לֹא שֶׁנִּחַיְּבֵהוּ טְבִילָה דַּוְקָא, אֶלָּא
הָרוֹצֶה לְהִשָּׁאֵר בְּטֻמְאָתוֹ וְלֹא יִכָּנֵס לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מעזרת
ישראל שבבית המקדש ולפנים) אֵיזֶה זְמַן — רַשַּׁאי. וּכְבָר
בֵּאֵר סֵפֶר הָאֱמֶת ("ספר התורה") שֶׁכָּל־מִי שֶׁנִּטְמָא וְטָבַל
שֶׁהוּא טָהוֹר, אֶלָּא שֶׁאֵין טָהֳרָתוֹ שְׁלֵמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ
(שתשקע השמש ביום הטבילה). וְכֵן בָּא גַּם בַּפְּרוּשׁ הַמְקֻבָּל,
שֶׁצָּרִיךְ לִטְבֹּל וְגוּפוֹ עָרוֹם נוֹגֵעַ בְּשֶׁטַח הַמַּיִם. אָמְרוּ
(עירובין ד:): "כָּל־בְּשָׂרוֹ — שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין
הַמַּיִם". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ — וְהִיא מִצְוַת טְבִילָה
— כּוֹלֶלֶת דִּינֵי הַמִּקְוֶה וְדִינֵי הַחֲצִיצָה וְדִינֵי טְבוּל יוֹם (זה
שטבל ועדיין לא העריב — שקעה — שמשו). וּמִצְוָה זוֹ
מְבֹאָרֶת בְּמַסֶּכֶת מִקְוָאוֹת וּבְמַסֶּכֶת טְבוּל יוֹם.

יום חמישי ח' תמוז ה'תשע"ו

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הָק"ט נדפסה ביום הקודם.

יום שישי ט' תמוז ה'תשע"ו

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הָק"ט נדפסה ביום רביעי.

יום שבת קודש י' תמוז ה'תשע"ו

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הָק"ט נדפסה ביום רביעי.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמוד ב

בְּקֶרֶן יָמִין עצמה **נַמִּי אִית בֵּיהּ צַד תַּמּוּת וְאִית בֵּיהּ צַד מוּעֶדֶת,** שכן כאמור צד תמות במקומה עומדת, נמצא שאף בקרן אחת לבד מצאנו שני סוגי שמירות, לגבי צד תמות לא די בשמירה פחותה ולגבי צד מועדות די בשמירה פחותה, ואם כן קשה מה לימדנו רב שנקט חילוק זה בשני קרניים. **אָמְרֵי, לְעוֹלָם** סובר רב **כְּרַבִּי יְהוּדָה** שמחלק בין חיוב שמירת תם לחיוב שמירת מועד, **וְלֹא תֵּימָא כְּהָרֵב אַדָּא בַּר אַהֲבָה** שאמר צד תמות במקומה עומדת, אלא גם צד תמות שבו נעתק מתמות ונכנס לכלל העדאה, **וְהָכִי קָאָמַר** רב, שדווקא **בִּכְרִי הַאי גַּוְונָא** שקרן אחת תמה וקרן אחת מועדת **הוּא דְּמַשְׁכַּחַתְּ בֵּיהּ** בשור אחד **צַד תַּמּוּת וּמוּעֶדֶת,** ואם שמר שמירה פחותה והזיק בקרן ימנית פטור לגמרי כרבי יהודה שלמועד די בשמירה פחותה, ואם הזיק בקרן שמאלית משלם חצי נזק כדין תם,

ישעיה פרק כח ז־יב

ז וְגַם־אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגּוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגּוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגּוּ בָּרֹאֶה פָּקוּ
פְּלִילִיָּה: ח כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם: (פ) ט אֶת־מִי יוֹרֶה דֵּעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה
גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם: י כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קָו לָקָו קָו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם: יא כִּי בְּלַעֲגֵי
שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה: יב אֲשֶׁר | אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת
הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמֹעַ:

רש״י

(ז) וגם אלה. יושבי משפט ומשיבי מלחמה שבדור הזה כלומר טובים וחשובים שבהן ביין שגו כי עתה אין טוב בהם: **שגו ברואה.** הלעיגו בדברי הנביאים ויונתן תרגם במאכל מעדנים שראוהו עונג להם: **פקו פלילים.** הכשילו המשפט: **פקו.** לשון פיק ברכים (נחום ב׳) פוקה (שמואל א׳ כ״ה): **(ח) כי כל שולחנות.** שלהם של זבחי מתים הם שהם כקיא צואה: **בלי מקום.** אין הדעת סובלתן: **(ט) את מי יורה דעה.** שמא לתינוקות שאין יודעין להבין כי הגדולים פנו לדרך רעה: **גמולי מחלב.** בדולי מחלב: **עתיקי משדים.** לשון ויעתק משם (בראשי׳ יב), ד״א בדולי׳ מן התורה שנקראת חלב ועתיקי משדים מוסרים מלפני ת״ח: **(י) כי צו לצו צו לצו. נביא** מצוה להם מאת הקב״ה והם יש להם צו של עכו״ם כנגד צו זה וחוזר הנביא ומוכיחם והם תמיד אומרים יש לנו צו לצו, שלנו חשוב משלך: **קו לקו.** יש להם קו משקולת משפטי רשע כנגד קו הצדק: **זעיר שם.** הנביא אומר להם עוד מעט תבוא עליכם רעה והם אומרים זעיר שם ימהר יחישה מעשהו לימים מועטין: **(יא) בלעגי שפה.** וכן כל לשון לעגים וכן (לקמן לב) עלגים שניהם לשון הפוך שאינו מיושר להשמע: **ידבר אל העם הזה.** כל המדבר אליהם דבר נבואה ותוכחה דומה להם ללשון נלעג שאין יכולין להבין בו: **(יב) אשר אמר.** הנביא להם זאת המנוחה להיותכם בשלוה הניחו לעיף שלא תגזלוהו זאת תהיה לכם המרגעה:

מצודת דוד

(ז) וגם אלה. גם יהוד׳ ובנימין בעבור שכרות היין שגו בדעתם ובעבור השכר תעו מדרך הישר: **כהן.** הוא המורה וכן נאמר כי שפתי כהן וכו׳ ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב): **ונביא.** הנביא השקר אשר העמידוהו להוכיח׳ וליישר דרכם: **שגו בשכר.** בעבור שתיית השכר שגו בדעת׳: **נבלעו.** נשחתו מן השכרות: **שגו ברואה.** שגגו בדעתם בענין הראיה כדרך השכור שאין דעתו מסכמת לאמיתת הדבר הנראה: **פקו פלילים.** הכשילו את המשפט ולא דנוהו דין אמת: **(ח) כי כל שלחנות.** אשר הם מסובים עליהם: **קיא צואה.** הקאה ושלשול היציאה כדרך היין המביא הקאה ושלשול מלמטה: **בלי מקום.** אין מקום פנוי ונקי מאלה: **(ט) את מי.** הואיל והגדולים פונים אל השכרות א״כ למי ילמוד הנביא דעה ולמי יבין השמועה אשר שמע מאת ה׳: **גמולי מחלב.** וכי ילמד לאלה שנגמלו מהנקת החלב: **עתיקי.** הנעתקים משדי אמן וכפל הדבר במ״ש: **(י) כי צו לצו.** מהתענג ומרוב כל המה רחוקים ממצות ה׳ עד שההכרח לעשות להם צוואה במצות ה׳ ר״ל לעשות עוד סייג וגדר למצות ה׳ ואל הצוואה והסייג הזה ההכרח לעשות עוד לה סייג וצוואה אחרת: **קו לקו.** ע״ש שקו המשקולת עשויה להשמר לבל יעקמו הבנין לזה קורא למשמרת בלשון קו, ורצה לומר ההכרח לעשות להם משמרת למשמרת התורה ולעשות עוד משמרת למשמרת והענין כפול במ״ש: **זעיר שם.** ר״ל אף במקום המוכן ללמוד תורת ה׳ אין ללמד להם כי־אם מעט מעט כי למשא יחשב להם: **זעיר שם.** הכפל יורה על הצמצום: **(יא) כי בלעגי שפה.** כי דברי הנביא בעיניהם כאילו ידבר אליהם בלעגי שפה ובלשון אחרת שאינם מכירים בו: **(יב) אשר אמר אליהם.** רצה לומר הלא לטובתם ידבר כי זהו הדבר אשר אמר אליהם הניחו לעיף ותש כח ואל תגזלו אותו ובזאת תמצאו מנוחה ומרגוע ועכ״ז אינם רוצים לשמוע עם שהדבר הוא לטובתם:

מצודת ציון

(ז) שגו. מל׳ שגגה ומשגה: **ובשכר.** יין ישן: **תעו.** מי שהוא מבולבל בדעתו ואינו יודע מה לעשות נקרא תועה והושאל מהתועה בדרך שאינו יודע להיכן ילך: **נבלעו.** ענין השחתה כמו ובלע בהר הזה (לעיל כה): **פקו.** ענין הכשלה כמו ופיק ברכים (נחום ב): **פלילים.** ענין משפט כמו ופללו אלהים (ש״א ב): **(ח) קיא.** הוא המאכל החוזר מן הגוף דרך הפה: **צואה.** כמו וצואה והיא צואת הגוף: **(ט) יורה.** ענין לימוד כמו ולהורות נתן בלבו (שמות לה): **גמולי מחלב.** כן נקרא התינוק הנפרש מקרוב מן ההנקה כמו ויגדל הילד ויגמל (בראשית כא): **עתיקי.** מל׳ העתק והסרה וכן ויעתק משם ההרה (שם יב): **(י) צו לצו.** מל׳ צוואה: **קו לקו.** ענינו חוט המשקולת של הבנאי וכן וקו ינטה (זכריה א): **זעיר.** מעט כמו כתר לי זעיר (איוב לו): **שם.** ר״ל במקום הידוע המוכן ללמוד שמה וכן על כל המעשה שם (קהלת ג) ופי׳ במקום המוכן אל הדבר: **(יא) בלעגי.** המדבר בהפך תכונות הדבר שאין נוח להבין קרוי נלעג בל׳ המקרא כמו נלעג לשון אין בינה (לקמן לג): **(יב) המרגעה.** ענין מנוחה כמו הלוך להרגיעו ישראל (ירמיה לא): **אבוא.** ענין רצון וחפץ כמו לא אבה יבמי (דברים כה) והאל״ף נוספת וכן ההלכוא אתו (יהושע י׳):

איוב פרק ד יג־כא

יג בְּשִׁעְפִּים מֵחֶזְיֹנוֹת לָיְלָה בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה עַל־אֲנָשִׁים: יד פַּחַד קָרָאַנִי וּרְעָדָה וְרֹב עַצְמוֹתַי הִפְחִיד:
טו וְרוּחַ עַל־פָּנַי יַחֲלֹף תְּסַמַּר שַׂעֲרַת בְּשָׂרִי: טז יַעֲמֹד | וְלֹא־אַכִּיר מַרְאֵהוּ תְּמוּנָה לְנֶגֶד עֵינָי דְּמָמָה
וָקוֹל אֶשְׁמָע: יז הֲאֱנוֹשׁ מֵאֱלוֹהַ יִצְדָּק אִם מֵעֹשֵׂהוּ יִטְהַר־גָּבֶר: יח הֵן בְּעֲבָדָיו לֹא יַאֲמִין וּבְמַלְאָכָיו יָשִׂים
תָּהלָה: יט אַף | שֹׁכְנֵי בָתֵּי־חֹמֶר אֲשֶׁר־בֶּעָפָר יְסוֹדָם יְדֻכְּאוּם לִפְנֵי־עָשׁ: כ מִבֹּקֶר לָעֶרֶב יֻכַּתּוּ מִבְּלִי
מֵשִׂים לָנֶצַח יֹאבֵדוּ: כא הֲלֹא־נִסְעַ יִתָּרָם בָּם יָמוּתוּ וְלֹא בְחָכְמָה:

רש"י

(יג) בשעיפים. במחשבות: **(יד) פחד קראני.** מן הרוח שבא אלי ורוח הוא מלאך שנאמר (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות: **(טו) תסמר.** הרוח שערת בשרי: **תסמר.** הוא ל' אדם שעמדו שערותיו: **(טז) יעמוד.** עומד היה בפני ולא הייתי מכיר מראהו: **דממה וקול.** קול דבר חשאי הייתי שומע, ד"א דממה וקול אשמע קול שמעתי מדממה אבל דממה לא שמעתי דממה אלו המלאכים שאומרים שירה כדמתרגם ואחר הרעש קול דממה דקה (מלכים א יט) קל דמשבחין בחשאי, משה דממה שמע מכאן שהראשונים נשתמשו בקול והאחרוני' בבת קול כאדם המכה בפטיש וקול ההברה נשמע למרחוק, כך הוא אומר: **(יז) האנוש מאלוה יצדק.** בתמיה: **ואם מעושהו יטהר גבר.** ואם יותר מעושהו יטהר גבר ומה זה חבירך יצעק: **(יח) הן בעבדיו.** הצדיקים לא יאמין שלא יחטאו לו ומסלקם מן העולם לפני זמנם: **תהלה.** ל' הוללות: **(יט) אף.** כל שכן: **שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם.** קברם: **ודכאום לפני עש.** מן השמים מתישין את כחם עד שהן שפלים ונדכאים לפני הרימה האוכלתן במותן: **(כ) מבקר לערב יכתו.** ביום אחד הם כתותים ונדכאים: **מבלי משים.** על לב לשוב לקונם: **לנצח יאבדו.** וגם זה הוא מקרא חסר: **(כא) הלא נסע יתרם בם.** כמו (ישעיה טו) יתרה עשה וגו' גאותם וחכמתם תתבלע בגופן והנה נוסעת ונסחת כמו (שם לג) בל יסע יתידותיו:

מצודת דוד

(יג) בשעיפים. בעת היו המחשבות מלאות מחזיונות לילה ר"ל מראיית הדמיונות הנראים בלילה על המשכב והיא תחלת הלילה שאז הרעיונים מלאים מדמיונות שהרהרו ביום: **בנפול.** בעת אשר התרדמה נופלת על אנשים כי בתחלת הלילה האדם נלאה ועיף ממלאת היום והתרדמה נופלת עליו וכפל הדבר במ"ש לתוספת ביאור ולתפארת המליצה: **(יד) פחד.** אז בעת ההיא קרה לי פחד וגם רעדה והפחד ההיא הפחיד את הרוב מעצמותי ואחזום חיל ורתת: **(טו) ורוח וגו'.** המלאך הדובר חלף ועבר לפני: **תסמר.** קבוצת שערת בשרי תעמוד ותתקשה כמסמר כדרך המתפחד ונבעת: **(טז) יעמוד.** עם כי בעת חלף לפני היה עומד זמן מה עם כל זה לא הייתי מכיר מראהו אף כי היתה תמונת פניו לנגד עיני: **דממה וקול אשמע.** שמעתי קול נמוך מאד כאילו

מצודת ציון

(יג) בשעיפים. ענין מחשבה וכן לכן שעיפי ישיבוני (לק' כ): **מחזיונות.** ענין ראיה כמו ואתה תחזה (שמות יח): **תרדמה.** היא שינה עמוקה: **(יד) קראני.** מל' מקרה: **(טו) ורוח.** ר"ל המלאך: **יחלוף.** יעבור כמו חלף הלך לו (ש"ה ב): **תסמר.** מל' מסמר ויתד ור"ל נתקשה כמסמר וכן סמר מפחדך בשרי (תהלים קיט): **(טז) ולא אכיר.** הוי"ו היא כטעם אעפ"כ וכן הנמלים וגו' ויכינו וגו' (משלי ל): **תמונה.** צורה: **דממה.** מל' דמיה ושתיקה: **(יח) יאמין.** ענינו קיום וכן יתד במקום נאמן (ישעיה כב): **תהלה.** ענין אורה כמו בהלו נרו (לקמן כט): **(יט) אף שוכני.** תחסר מלת כי וכאומר אף כי והוא ענין כ"ש כמו אף כי אש אכלתהו (יחזקאל טו): **חומר.** טיט: **עש.** ענין הבלוי וההפסד כמו עששה מכעס (תהלים ו): **(כא) יתרם.** ענין ריבוי ותוספת:

היתה מורכבת משתיקה וקול: **(יז) האנוש.** והנה שמעתיו אומר האנוש מאלוה יצדק ר"ל האם אפשר שיהא האדם מוצדק בסדר ההנהגה יותר מן המקום ב"ה ואם הגבר יהיה טהור במפעליו יותר מה' אשר עשהו וכאומר הלא אף האדם השלם המסדר הנהגה מה הנה לא יסדרה באופן יהיה מקרה אחד לרע ולטוב ואיך א"כ יחשוב מי שהמקום ב"ה מסר הכל ביד הנהגת מערכת השמים עד כי יהיה מקרה אחד לצדיק ולרשע ויצדק א"כ האנוש מאלוה: **(יח) הן בעבדיו.** הנה בעבדיו המלאכים עם כי ירבו מאנוש בשלימות רב עכ"ז לא נתן בהם קיום בעצמם לבל יצטרכו בכל עת השפעת אלוה עליהם: **ובמלאכיו.** מלת 'לא' משמשת בשנים, כאילו אמר ובמלאכיו לא ישים תהלה והוא כפל הענין במ"ש לומר הנה לא שם במלאכיו עצמם להיות בהם אורה משלהם כי הכל בא ממנו בכל עת וא"כ הוא שלם מאד מן מלאכי מעלה ואין לו ערך ודמיון עמהם: **(יט) אף שוכני.** ומכ"ש שהוא שלם מבני אדם השוכנים בבתי חומר ר"ל בעולם השפל אשר יסוד מצבה הוא בעפר הארץ שהוא סבה לדכא אותם לפני הבלוי והרקבון המושל בהם לא כמלאכי מעלה השוכנים בעולם העליון אשר לא יקרה להם הבלוי וההפסד וכאומר הלא משכנות עולם השפל ומקריו המה סבות מונעות ההשגה והשלימות ולזה אינם אפילו כמלאכי מעלה וכ"ש הוא שמאד רחקו מערך שלימות המקום ב"ה ואיך יחשוב מי אשר יצדק אנוש מאלוה: **(כ) מבוקר וגו'.** כל היום המה כתותים ומדוכאים ומבלי משים בו הכתיתה כ"א אולת אדם תסלף דרכו וחובל בעצמו: **לנצח יאבדו.** וכן בכל יום המה כתותים ואבודים ואיה א"כ שלימות האדם אם אין בו דעת אף לשמור עצמו: **(כא) הלא נסע וגו'.** יתרון החכמה אשר ניתן בהם יותר משאר בע"ח הלא נסע והלך מהם כי המקריים המתהוים מזולתם ומעצמם המה יסבבו להשליך החכמה מנגד ולזה ימותו ולא ימצאו חכמה ר"ל יהיה לבם צפון מחכמה עד כי ימותו ובהיות כן איה א"כ שלימות האדם לחשוב אשר יצדק מאלוה:

ו הָיְתָה שָׁדֵהוּ זְרוּעָה בְּצָלִים, וּמְבַקֵּשׁ לִטַּע בְּתוֹכָהּ שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִים — רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: עוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת וְנוֹטֵעַ שׁוּרָה אַחַת, וּמַנִּיחַ קָמַת בְּצָלִים בְּמָקוֹם שְׁתֵּי שׁוּרוֹת, וְעוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת וְנוֹטֵעַ שׁוּרָה אַחַת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: עוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת וְנוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת, וּמַנִּיחַ קָמַת בְּצָלִים בְּמָקוֹם שְׁתֵּי שׁוּרוֹת, וְעוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת וְנוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִם אֵין בֵּין שׁוּרָה לַחֲבֶרְתָּהּ שְׁתִּים עֶשְׂרֵה אַמָּה, לֹא יְקַיֵּם אֶת הַזֶּרַע שֶׁל בְּנָתַיִם.

ז דְּלַעַת בְּיָרָק — כְּיָרָק, וּבְתְבוּאָה — נוֹתְנִין לָהּ בֵּית רֹבַע. הָיְתָה שָׁדֵהוּ זְרוּעָה תְּבוּאָה, וּבִקֵּשׁ לִטַּע לְתוֹכָהּ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין — נוֹתְנִין לָהּ לְעֻבּוֹדָתָהּ שִׁשָּׁה טְפָחִים. וְאִם הִגְדִּילָה — יַעֲקֹר מִלְּפָנֶיהָ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹתְנִין לָהּ עֲבוֹדָתָהּ

פירוש ברטנורא

ו עוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת. שיעור השורה אין פחות מד' אמות רוחב, וכשעוקר שתי שורות של בצלים שהן ח' אמות ונוטע באמצען שורה אחת של דלועים שהיא ד' אמות נשתיירו ב' אמות ברורות מכאן וב' אמות ברורות מכאן: **ומניח קמת בצלים ב' שורות.** שהן שמונה אמות רוחב ועוקר שתי שורות שהן כמו כן ח' אמות וזורע באמצען שורה א' של דלועין שהיא ד' אמות, נמצא בין שורה ראשונה של דלועין לקמת הבצלים שתי אמות ברורות וקמת הבצלים ח' אמות, ושתי אמות ברורות בין קמת הבצלים לשורה שניה של דלועים, הרי בין שורה של דלועים לשורה של דלועים י"ב אמה וכן לעולם: **רבי עקיבא אומר עוקר ב' שורות ונוטע שתי שורות.** קסבר שאין צריך להפסיק בין שתי שורות של דלועים לקמת הבצלים אלא התלם, כדתנן לעיל בפרקין בשאר ירקות. ובין שורות של דלועים לשורות של דלועים מפסיקים שמנה אמות של קמת הבצלים בלבד: **וחכמים אומרים אם אין בין שורה לחברתה י"ב אמה וכו'.** חכמים כר' ישמעאל סבירא להו שצריך שיהיה בין שורה של דלועים לחברתה י"ב אמה, מיהו רבי ישמעאל מצריך הפסק שתי אמות ברורות בין שורה של דלועים לקמה של בצלים וחכמים מתירים לסמוך שורה של דלועים אצל קמה של בצלים ולא מצרכי אלא תלם אחד בלבד כשאר ירקות. אבל י"ב אמה בין שורה של דלועים לחברתה בעו חכמים לפי שהדלועים עלין שלהן רחבות ומתפשטות הרבה כדי שלא תראה כל השדה מעורבבת בבצלים ודלועים. והלכה כחכמים:

ז דלעת בירק. הבא ליטע דלעת אצל ירק עבודתה כירק דהיינו ששה טפחים. אבל אם בא ליטע דלעת בתבואה צריך להרחיב לו בית רובע כשיעור עבודת התבואה שהוא עשר אמות ושני טפחים ומחצה על עשר אמות, והוא מקום זריעת רובע הקב: **שורה של דלועים נותנים לה עבודתה ששה טפחים.** וקילא שורה מדלעת יחידית, דדלעת יחידית בתבואה צריכה בית רובע, לפי ששורה מנכרא בפני עצמה וליכא ערבוב כמו בדלעת יחידית, וששה טפחים

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

משנתנו דנה במי שרוצה לזרוע שורות שורות של דלועים בתוך שדהו הזרועה מין ממיני הירקות. וכבר הזכרנו, שהעלים של הדלועים ארוכים הם ומתפשטים הרבה ומסתבכים בצמחים שבצידם. הלכך נישנו בהם דינים מיוחדים לענין כלאים.

הָיְתָה שָׁדֵהוּ זְרוּעָה בְּצָלִים – והוא הדין למין אחר של ירקות, **וּמְבַקֵּשׁ** – ורוצה בעל שדה הבצלים, **לִטַּע בְּתוֹכָהּ שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִים** – שעליהן דרכם להתפשט ולהסתבך, כמו שהזכרנו לעיל, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: עוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת** – של בצלים, וכל שורה רחבה ארבע אמות (2 מטרים בקירוב), **וְנוֹטֵעַ שׁוּרָה אַחַת** – של דלועים באמצע, וכיון שרוחב השורה ארבע אמות נשארו, איפוא, שתי אמות פנויות מכאן ושתי אמות מכאן, **וּמַנִּיחַ קָמַת בְּצָלִים** – הבצלים כשהם בגידולם נקראים קמה כתבואה, **בְּמָקוֹם שְׁתֵּי שׁוּרוֹת** – כלומר שמשאיר שתי שורות של בצלים במקומן, שהן שמונה אמות רוחב, **וְעוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת** – של בצלים אחרי קמת הבצלים שהניח, **וְנוֹטֵעַ שׁוּרָה אַחַת** – של דלועים באמצע. נמצא בין שורות הדלועים מרחק של שתים עשרה אמה, כצורה זו:

וכן יכול הוא לעשות על פני כל השדה כרצונו. טעמו של רבי ישמעאל, שהואיל והעלים של הדלועים ארוכים והם מסתבכים, אם אין בין שורות הדלועים מרחק של שתים עשרה אמה נראית השדה מעורבת מדלועים ובצלים, שהם כלאים. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: עוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת** – של בצלים, **וְנוֹטֵעַ** – במקום הבצלים העקורים, **שְׁתֵּי שׁוּרוֹת** – של דלועים, **וּמַנִּיחַ קָמַת בְּצָלִים בְּמָקוֹם שְׁתֵּי שׁוּרוֹת** – במקומן שתי שורות; ואינו צריך להרחיק שתי אמות מהדלועים לבצלים, אלא די בהפסק התלם שביניהם, כמו ששנינו לעיל (משנה ג), **וְעוֹקֵר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת** – של בצלים, **וְנוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת** – של דלועים במקום הבצלים; נמצא המרחק בין דלועים לדלועים – לדעת רבי עקיבא – כשיעור רוחב קמת הבצלים בלבד, שהוא שמונה אמות.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִם אֵין בֵּין שׁוּרָה לַחֲבֶרְתָּהּ – של הדלועים – **שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה, לֹא יְקַיֵּם אֶת הַזֶּרַע שֶׁל בְּנָתַיִם** – אסור לו לקיים את הבצלים שביניהם משום כלאים. בירושלמי מבואר, שאמנם חכמים סוברים בזה כרבי ישמעאל שבין דלועים לדלועים צריך להיות מרחק של שתים עשרה אמה, אלא שחלוקים הם בשיעור ההרחקה שבין הבצלים לדלועים: לדעת רבי ישמעאל צריך הפסק של שתי אמות בין שורת הדלועים לקמת הבצלים, ואילו לדעת חכמים מותר לזרוע בצלים כל שתים עשרה אמה שבין שורות הדלועים, ואין צורך אלא בהפסק תלם בין הדלועים לבצלים. מכל מקום בין שורות הדלועים צריך שיהא מרחק של שתים עשרה אמה, כדי שלא תיראה השדה זרועה דלועים ובצלים בערבוביה. ההלכה כחכמים.

בענין ההלכה ששנינו לעיל (משנה ד): "הנוטע שתי שורות של קשואים, שתי שורות של דלועים, שתי שורות של פול המצרי – מותר", מובאות בירושלמי שתי דעות. יש אומר שהלכה זו היא כדעת רבי עקיבא הסובר במשנתנו שמותר לזרוע שתי שורות של דלועים במקום שתי השורות של הבצלים. אבל לדעת רבי ישמעאל וחכמים צריכים גם שם הרחקה של שלש שורות, שהן שתים עשרה אמה. ויש אומר שהלכה זו (שבמשנה ד) היא לדברי הכל, שכן "יפה כוח מוקשה בין המוקשיות (קישואים ודלועים) להציל בשמונה", כלומר, שהכל מודים בקישואים ודלועים ופול המצרי, הואיל והעלים של כל אלו ארוכים וניכרים, שמותר לזרעם שתי שורות, שהן שמונה אמות (ר"ח אלבק — "השלמות"). ויש מפרשים, שהבא לעקור חמור יותר מן הנוטע בתחילה (ר"ש; ועיין "תוספות יום טוב", "משנה ראשונה").

באור משנה ז

דְּלַעַת בְּיָרָק – הבא ליטע דלעת יחידית בשדה ירק, **כְּיָרָק** – דינה כירק, שצריך להרחיקה מן הירק ששה טפחים. **וּבִתְבוּאָה** – אבל הבא ליטע דלעת יחידית בשדה תבואה, **נוֹתְנִין לָהּ** – לדלעת בכל צד, **בֵּית רֹבַע** – הקב, עשר אמות וחמישית האמה על עשר אמות וחמישית האמה, כדין ירק בתבואה (עיין לעיל, ב, י). **הָיְתָה שָׁדֵהוּ זְרוּעָה תְּבוּאָה, וּבִקֵּשׁ לִטַּע לְתוֹכָהּ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין** – ורצה ליטע לתוך התבואה שורה אחת של דלועים, **נוֹתְנִין לָהּ לַעֲבוֹדָתָהּ** – לצורך עבודתה של שורת הדלועים, **שִׁשָּׁה טְפָחִים** – שטח פנוי ברוחב ששה טפחים, ובאורך – עשר אמות ומחצה בקירוב (כמפורש בתוספתא). בשורה של דלועים הקלו חכמים מבדלעת יחידית, לפי ששורה ניכרת שלא נזרעה בערבוב, ולכן בדלעת יחידית שנינו לעיל שצריך הרחקה של בית רובע, ואילו בשורה של דלועים אין צורך

אַרְבַּע אַמּוֹת. אָמְרוּ לוֹ: הֶחָמִיר זוֹ מִן הַגֶּפֶן? אָמַר לָהֶן: מְצִינוּ שֶׁזּוֹ חֲמוּרָה מִן הַגֶּפֶן, שֶׁלְּגֶפֶן יְחִידִית נוֹתְנִין לָהּ עֲבוֹדָתָהּ שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְלִדְלַעַת יְחִידִית נוֹתְנִין לָהּ בֵּית רֹבַע. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל שְׁלֹשָׁה דְּלוּעִין לְבֵית סְאָה — לֹא יָבִיא זֶרַע לְתוֹךְ בֵּית סְאָה. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַחוֹטֵף אֶפְרָתִי אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל שְׁלֹשָׁה דְּלוּעִין לְבֵית כּוֹר — לֹא יָבִיא זֶרַע לְתוֹךְ בֵּית כּוֹר.

פרק רביעי

א קָרַחַת הַכֶּרֶם — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה. מְחוֹל הַכֶּרֶם — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה. וְאֵיזוֹ הִיא קָרַחַת הַכֶּרֶם? כֶּרֶם שֶׁחָרַב מֵאֶמְצָעוֹ; אִם אֵין שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה — לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם. הָיוּ שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה

פירוש ברטנורא

דתנן הכא הוי שיעור רוחב אבל שיעור אורך לא אתפרש במתניתין ובתוספתא פירשו דצריך שיהיה שיעור האורך עשר אמות ומחצה: **ואם הגדילה.** השורה ונכנסו הענפים בתוך ששה טפחים, יעקור מלפניה כל הענפים שנתפשטו ונכנסו בתוך שיעור זה: **נותנין לה עבודתה.** של שורת הדלועים ארבע אמות, שצריך להרחיק ארבע אמות מן התבואה: **התחמיר זו מן הגפן.** דתנן לקמן בפ"ד הנוטע שורה של חמש גפנים בית הלל אומרים אינו כרם ואינו נותן לה עבודת הכרם ארבע אמות אלא ששה טפחים, והכי נמי בשורה של דלועים אין להחמיר וליתן להן ד' אמות דאין להחמיר בכלאי זרעים יותר מבכלאי הכרם: **מצינו שזו חמורה מן הגפן.** אע"ג דאיסור כלאי זרעים קיל מאיסור כלאי הכרם, מ"מ הא אשכחן דלגפן יחידית כשבא ליטע אותה בתבואה נותנין לה עבודתה ששה טפחים ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע שהן עשר אמות ושני טפחים ומחצה על עשר אמות מפני שהיא מתפשטת והולכת מרחוק הכי נמי אין לתמוה אם לשורה אחת של גפנים נותנים לה עבודתה ששה טפחים ולשורה של דלועין נותנין לה ארבע אמות: **כל שלשה דלועין לבית סאה.** ר"מ פליג אתנא קמא דאמר שלדלעת יחידית בתבואה נותנים לה בית רובע וסבר איהו דנותנים לה שלישית בית סאה, ורבי יוסי בן החוטף אפרתי סבר שלישית בית כור. ואין הלכה כדברי כולם אלא כתנא קמא בלבד. ודלעת השנויה במתניתין היא דלעת יונית בלבד שעלים שלה רחבים ומסככים ומסתבכים טפי, אבל דלעת מצרית עם שאר דלועין דינן כשאר ירקות:

ד א קרחת הכרם ומחול הכרם, מפרש להו ואזיל: **בית שמאי אומרים כ"ד אמות.** אם קרחתה כ"ד אמות מותר לזרוע לשם פחות מכאן לא יביא זרע לשם: **שחרב מאמצעו.** ויש גפנים כל סביבות הקרחה שהיא שש עשרה אמה על שש עשרה אמה, וכן אם הלכה הקרחת על פני רוחב הכרם

משניות מבוארות – קהתי

אלא בהרחקה של ששה טפחים. **וְאִם הִגְדִּילָה** – השורה, ונכנסו עלי הדלועים לתוך השטח הפנוי של ששת הטפחים, **יַעֲקֹר מִלְּפָנֶיהָ** – את העלים שנתפשטו לתוך ששת הטפחים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹתְנִין לָהּ עֲבוֹדָתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת** – צריך להניח לצורך עבודתה של שורת הדלועים הזרועה בתוך שדה התבואה שטח פנוי של ארבע אמות, היינו עשרים וארבעה טפחים. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יוסי: **הֶחָמִיר זוֹ מִן הַגֶּפֶן** – האם חמור דינה של דלעת מדין הגפן? שכן הנוטע שורה של חמש גפנים אין נותנים לה לעבודתה אלא ששה טפחים (כמפורש לקמן ד, ה); וכלאי הכרם הרי חמורים הם מכלאי זרעים, שכלאי הכרם אסורים בהנאה, ואילו כלאי זרעים מותרים אפילו באכילה (כמו שהזכרנו בהקדמה למסכתנו – ומפורש לקמן ח, א). **אָמַר לָהֶן** – רבי יוסי: **מָצִינוּ** – אמנם מוצאים אנחנו, **שֶׁזּוֹ חֲמוּרָה מִן הַגֶּפֶן** – שחכמים החמירו בדלעת יותר מבגפן, **שֶׁלְּגֶפֶן יְחִידִית** – הבא ליטע גפן יחידית בתוך שדה של תבואה, **נוֹתְנִין לָהּ עֲבוֹדָתָהּ** – לצורך עבודתה, **שִׁשָּׁה טְפָחִים** – שטח פנוי של ששה טפחים, **וְלִדְלַעַת יְחִידִית** – אבל הבא ליטע דלעת יחידית בתבואה, **נוֹתְנִין לָהּ בֵּית רֹבַע** – הקב, כמפורש לעיל. הלכך אף בשורה של דלועים יש להחמיר מבגפן, ולתת לה לעבודתה ארבע אמות, מפני שהדלועים עליהם מתפשטים למרחוק. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל שְׁלֹשָׁה דְּלוּעִין לְבֵית סְאָה** – אם נטועים שלושה דלועים בשטח של בית סאה, שהוא חמישים על חמישים אמה, **לֹא יָבִיא זֶרַע לְתוֹךְ בֵּית סְאָה** – אסור לזרוע כל זרע אחר בתוך שטח של בית סאה. מכאן שלדעת רבי מאיר נותנים לדלעת יחידית בתבואה רווח של שליש בית סאה, ולא די בבית רובע כדעת תנא קמא. **רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַחוֹטֵף אֶפְרָתִי אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל שְׁלֹשָׁה דְּלוּעִין לְבֵית כּוֹר** – אם נטע שלושה דלועים, אפילו בבית כור, דהיינו מקום שזורעים בו שלושים סאה תבואה, ושטחו שבעים וחמישה אלף אמה מרובעות, **לֹא יָבִיא זֶרַע לְתוֹךְ בֵּית כּוֹר** – לא יזרע זרע אחר באותו בית כור; כלומר שלדעת רבי יוסי בן החוטף אפרתי נותנים לדלעת יחידית בתבואה ריווח של שליש בית כור, היינו מקום שזורעים בו עשר סאה תבואה. בירושלמי מבואר, שלא נחלקו ביניהם רבי מאיר ורבי יוסי בן החוטף אפרתי, אלא שבתחילת ימיו שנה רבי ישמעאל לרבי מאיר "שלושה דלועים לבית סאה", ובסוף ימיו חזר בו ושנה לרבי יוסי "שלושה דלועים לבית כור". כן מבואר שם שהמדובר במשנתנו בדלעת יונית, שעליה מתפשטים ביותר ומסתבכים, אבל דלעת מצרית ושאר הדלועים דינם כשאר ירקות.

ההלכה כתנא קמא.

באור משנה א

עד כאן נישנו הלכות כלאי זרעים. מכאן ואילך – בארבעת הפרקים הבאים – נישנים דיני כלאי הכרם; וכבר בארנו ענייני כלאי הכרם בפתיחה למסכתנו (עיין שם). – ולענין משנתנו יש להקדים, שנותנים לכרם כדי עבודתו ארבע אמות (2 מטרים בקירוב) לכל צד, וזהו שיעור הרחקתו מזרעים. ארבע אמות אלו נקראות, איפוא, "עבודת הכרם", היינו מקום לעגלה ולשוורים שעובדים בהם בכרם בשעת החרישה ובשעת הבצירה.

קָרַחַת הַכֶּרֶם – שטח חשוף בכרם שיש מסביבו גפנים, כפי שיבואר עוד להלן, מה צריך להיות שיעורו שיהא מותר לזרוע בו ולא יהא בזה כלאים? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת** – אם הקרחת היא עשרים וארבע אמה על עשרים וארבע אמה מותר לזרוע בה. פחות מכן אסור; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** – קרחת שהיא שש עשרה אמה על שש עשרה אמה מותר לזרוע בה. אבל בפחות משש עשרה אמה אסור לזרוע, כפי שמבואר להלן במשנתנו. **מְחוֹל הַכֶּרֶם** – השטח הפנוי שבין הכרם לגדר, כמפורש להלן במשנה ב, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** – אם הוא רחב שש עשרה אמה מותר לזרוע בו; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה** – אם רחבו שתים עשרה אמה מותר לזרוע בו. **וְאֵיזוֹ הִיא קָרַחַת הַכֶּרֶם** – מה נקרא "קרחת הכרם"? **כֶּרֶם שֶׁחָרַב מֵאֶמְצָעוֹ** – שגפניו האמצעיות נתייבשו או נעקרו, ונשארו בו הגפנים שמסביב או אפילו משני הצדדים בלבד, אותו מקום חשוף נקרא "קרחת הכרם"; **אִם אֵין שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** – כדברי בית הלל, **לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם** – אסור שם לזרוע מין זרע, לפי שארבע אמות מצד זה וארבע אמות מצד זה הרי הן עבודת הכרם, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, וכיון שאין נשארות באמצע שמונה

אַמָּה – נוֹתְנִין לוֹ עֲבוֹדָתוֹ, וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר.

ב אֵיזֶהוּ הוּא מְחוֹל הַכֶּרֶם? בֵּין כֶּרֶם לַגָּדֵר. אִם אֵין שָׁם שִׁתִּים עֶשְׂרֵה אַמָּה – לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם. הָיוּ שָׁם שִׁתִּים עֶשְׂרֵה אַמָּה – נוֹתְנִין לוֹ עֲבוֹדָתוֹ וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר.

ג רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין זֶה אֶלָּא גֶּדֶר הַכֶּרֶם. וְאֵיזֶהוּ הוּא מְחוֹל הַכֶּרֶם? בֵּין שְׁנֵי הַכְּרָמִים. אֵיזֶהוּ הוּא גָּדֵר? שֶׁהוּא גָּבֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים. וְחָרִיץ? שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה.

ד מְחִצַּת הַקָּנִים – אִם אֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס הַגִּדִּי, הֲרֵי זוֹ כְּמִחְצָה. וְגָדֵר שֶׁנִּפְרַץ עַד

פירוש ברטנורא

שאין גפנים אלא משני צדי הקרחת: **אם אין שם שש עשרה אמה.** כדברי בית הלל לא יביא זרע לשם אפילו באמה האמצעית, דארבע אמות שבצד הכרם מזה וארבע אמות שבצד הכרם מזה הוו עבודת הכרם דעבודת הכרם ארבע אמות כדתנן לקמן, לפי שהיו בוצרים בשוורים ובעגלות ובעת החרישה חורשים אותה בשוורים הלכך אותן ארבע אמות ככרם דמו, ואם נשארו בינתים שמנה אמות חוץ מאותן ארבע לכל צד לא בטלי לגבי כרם ומותר לזרען, בציר משמנה אמות שדי פלגא להכא ופלגא להכא בטלי לגבי כרם וככרם דמו ואסור לזרוע בהן משום כלאים. ולבית שמאי לא חשיב שדה פחות משמנה אמות הלכך ארבעה ועשרים אמות בעינן ארבע לעבודת הכרם מכאן וכנגדן מכאן פשו להו שש עשרה שדי ח' להכא וח' להכא איכא שדה ולא בטלי:

ב מחול הכרם. מקום פנוי בין כרם לגדר סביב, כמו מחולות הנשים כשמרקדות בסבוב לשון אז תשמח בתולה במחול (ירמיה לא): **אם יש שם י"ב אמה.** כדברי בית הלל, נותן ד' אמות לעבודת כרם וזורע השאר. אבל אם אין שם י"ב אמה לא יביא זרע לשם, דארבע אמות דלהדי כרם עבודת הכרם, וארבע אמות דלהדי כותל כיון דלא מזדרעי מפני תקון הכותל כדי שיהלך אדם על גבי קרקע סמוך לכותל ויהיה העפר נדוש ויתחזקו יסודותיו אפקורי מפקר לחו. ואמצעיות אי איכא ד' אמות חשיבי ואי לא בטלי לגבי כרם, והכא לא בעינן שש עשרה שאין האסור אלא מצד אחד. וכל הנך אמות באמה בת ששה טפחים:

ג אין זה אלא גדר הכרם. מקום שבין גדר לכרם גדר הכרם הוא קרוי, ואפילו אין שם אלא שש אמות מרחיק ארבע אמות וזורע את המותר: **ואיזהו מחול הכרם.** שצריך י"ב אמות, מקום שבין ב' כרמים. ות"ק סבר מקום שבין ב' כרמים כגרם שחרב באמצעו הוא נדון. ובירושלמי מוכיח דלא אמר ר' יהודה איזהו מחול הכרם בין שני הכרמים אלא כגון שאין שורות הכרמים שוות של זו לזו, כגון דכרם של צד זה של מחול שורותיה מן המזרח למערב ושבצד אחר מן הצפון לדרום, דאם היו מכוונים מודה רבי יהודה דנראה כקרחת הכרם ובעי ט"ז אמה. ואין הלכה כר' יהודה: **איזהו גדר.** המפריש בין הכרם שיכול להניח כרם מצד זה ולזרוע מצד אחר, וכן חריץ:

ד ג' טפחים. דכל פחות מג' כלבוד דמי. והוא שיעור כדי שיכנס הגדי: **הרי הוא כמחיצה.** ומותר לסמוך גפנים מצד זה וזרעים מצד זה: **נדון כפתח.**

משניות מבוארות – קהתי

אמות, היינו ארבע אמות לכל צד שהוא שיעור מקום חשוב, הרי הן בטלות לגבי הכרם, וכאילו כל הקרחת שייכת לכרם, הלכך אסור לזרוע שם משום כלאים. **הָיוּ שָׁם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** – ואם היו בקרחת שש עשרה אמה, **נוֹתְנִין לוֹ עֲבוֹדָתוֹ** – נותנים לכרם כדי עבודתו, ארבע אמות לכל צד, **וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר** – ומותר לזרוע את שמונה האמות הנשארות שבאמצע. אבל בית שמאי סוברים, ששטח שהוא פחות משמונה אמות אינו חשוב שדה, הלכך צריך שתהא הקרחת עשרים וארבע אמה, ארבע אמות לעבודת הכרם מכאן וארבע אמות מכאן, ושש עשרה הנותרות מותר לזרען, אבל אם נשארו באמצע פחות משש עשרה אמה, היינו פחות משמונה אמות לכל צד, הואיל ואינן חשובות שדה, הרי הן בטלות לגבי הכרם, ואסור לזרען.

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה לפרש ענין "מחול הכרם".

אֵיזֶהוּ הוּא מְחוֹל הַכֶּרֶם? בֵּין כֶּרֶם לַגָּדֵר – שטח פנוי שבין כרם לגדר שמסביבו נקרא "מחול הכרם", על שם שהוא הולך וסובב את כל הכרם (**ר"ש**), או על שם המחולות שהיו עורכים בכרמים במקום זה (**"תוספות אנשי שם"; ועיין ספר שופטים כא, כא**). ויש מפרשים: "על שם שמחלים ומפקירים מקום זה (**רמב"ם**). **אִם אֵין שָׁם שִׁתִּים עֶשְׂרֵה אַמָּה** – כדברי בית הלל במשנה הקודמת, **לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם** – אסור לזרוע שם, לפי שארבע אמות שליד הכרם הן עבודת הכרם, וארבע אמות שליד הגדר, אין דרך בני אדם לזרעם, כדי שלא יתרכך העפר ויפול הגדר, וכיון שלא נשאר בינתיים כרוחב ארבע אמות שהוא שיעור חשוב בפני עצמו, הרי הוא בטל לכרם. **הָיוּ שָׁם שִׁתִּים עֶשְׂרֵה אַמָּה** – אם מחול הכרם היה רחב שתים עשרה אמה, **נוֹתְנִין לוֹ עֲבוֹדָתוֹ** – נותנים לכרם כדי עבודתו, היינו ארבע אמות, **וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר** – את השטח הנשאר. אבל בית שמאי סוברים שאין שדה פחות משמונה אמות, ולפיכך אמרו: "מחול הכרם שש עשרה אמה" כמו ששנינו במשנה הקודמת.

באור משנה ג

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, ובא כאן רבי יהודה לחלוק בענין הגדרת "מחול הכרם".

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין זֶה אֶלָּא גֶּדֶר הַכֶּרֶם – המקום הפנוי שבין כרם לגדר אינו נקרא "מחול הכרם" אלא "גדר הכרם", ודינו שאפילו אין רחבו שתים עשרה אמה, נותנים לכרם כדי עבודתו, ארבע אמות, וזורעים את המותר. **וְאֵיזֶהוּ הוּא מְחוֹל הַכֶּרֶם** – ששיעור רחבו, לדעת בית הלל, שתים עשרה אמה? **בֵּין שְׁנֵי הַכְּרָמִים** – שטח הפנוי שבין שני כרמים, שאם הוא רחב שתים עשרה אמה, נותנים ארבע אמות לכרם זה וארבע אמות לכרם זה, וזורעים את ארבע האמות שבאמצע, שהן חשובות בפני עצמן ואינן שייכות לא לכרם זה ולא לכרם זה. ברם, תנא קמא סובר, שמקום פנוי בין שני כרמים דינו כקרחת הכרם. בירושלמי מבואר, שאם הגפנים שבשני הכרמים מכוונות זו כנגד זו, אף רבי יהודה מודה, שהמקום הפנוי שביניהם דינו כקרחת הכרם, לפי ששני הכרמים נראים ככרם אחד; ולא אמר רבי יהודה שבין שני הכרמים הוא "מחול הכרם" אלא כשאין הגפנים של שניהם מכוונות זו כנגד זו, באופן שניכר שהם שני כרמים. **אֵיזֶהוּ הוּא גָּדֵר** – מהו שיעורו של גדר? **שֶׁהוּא גָּבֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים** – פיסקה זו היא הלכה בפני עצמה ונשנתה כאן אגב "גדר הכרם", שנזכר בדברי רבי יהודה, ובאה המשנה לפרש, שגדר שהוא גבוה עשרה טפחים (= 93 ס"מ בערך) הרי הוא חשוב הפסק לענין כלאים, ומותר לסמוך לו כרם מצד זה וזרעים מצד זה; ואגב גדר מפרשת המשנה גם חריץ שדינו כגדר (עיין לעיל ב, ח): **וְחָרִיץ** – מהו שיעורו של חריץ שיהא הפסק לענין כלאים? **שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה, וְרָחָב אַרְבָּעָה** – טפחים (= 37 ס"מ בערך).

באור משנה ד

מְחִצַּת הַקָּנִים – מחיצה העשויה מקנים, **אִם אֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס הַגִּדִּי** – כלומר ששלושה טפחים

עֶשֶׂר אַמּוֹת – הֲרֵי הוּא כְּפֶתַח; יֶתֶר מִכֵּן, כְּנֶגֶד הַפִּרְצָה אָסוּר. **נִפְרְצוּ בּוֹ פְּרָצוֹת הַרְבֵּה** – אִם הָעוֹמֵד מְרֻבֶּה עַל הַפִּרְוִץ, מֻתָּר; וְאִם הַפִּרְוִץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד, כְּנֶגֶד הַפִּרְצָה אָסוּר.

ה הַנּוֹטֵעַ שׁוּרָה שֶׁל חָמֵשׁ גְּפָנִים – **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כֻּלָּם; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ כֻּלָּם, עַד שֶׁיִּהוּ שָׁם שְׁתֵּי שׁוּרוֹת. לְפִיכָךְ הַזּוֹרֵעַ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבַּכֻּלָּם** – **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: קִדֵּשׁ שׁוּרָה אַחַת; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: קִדֵּשׁ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת.**

ו הַנּוֹטֵעַ שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב – **הֲרֵי זֶה כֻּלָּם. שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת בִּנְתַיִם, אוֹ שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת בָּאֶמְצַע** – **אֵינוֹ כֻּלָּם, עַד שֶׁיִּהוּ שְׁתַּיִם נֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב.**

פירוש ברטנורא

ואפילו כנגדו מותר לסמוך אבל יותר מעשר לא חשיב כפתח וצריך הרחקה כנגד המקום הפרוץ: **ואם הפרוץ מרובה על העומד אסור כנגד הפרוץ.** אבל כנגד העומד מותר אם הוא רחב ארבעה, אבל פחות מארבעה אף כנגד העומד אסור:

ה בית שמאי אומרים כרם. וצריך להרחיק ממנה ארבע אמות כדי עבודת הכרם: **אינו כרם עד שיהיו שתי שורות.** ואין צריך להרחיק אלא ששה טפחים כנפן יחידית: **הזורע ארבע אמות.** כלומר בתוך ארבע אמות של עבודת הכרם: **בית שמאי אומרים קדש שורה אחת.** דכי אמרה תורה (דברים כב) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם, שורה אחת מקריא כרם: **ובית הלל אומרים קדש שתי שורות.** דאין נקרא כרם פחות משתי שורות, הלכך ותבואת הכרם דאמרה תורה דקדשה שתי שורות משמע:

ו ואחת יוצאה זנב. כגון ג' גפנים נטועות בשורה אחת, ושתים בשורה שניה כנגד שתים מן השלש: **ואחת בינתים.** שהשתים כנגד שתים והחמישית כנגד אוירן: **ואחת באמצע.** כגון גפן הנטועה וארבע גפנים לארבע רוחותיה:

משניות מבוארות – קהתי

הוא שיעור של פירצה שהגדי יכול לעבור דרכה בבת אחת, ואם בין קנה לקנה אין פירצה בשיעור כזה, **הֲרֵי זוֹ כְּמֻחְצָה** – גמורה, שפחות משלושה טפחים דומה כלבוד, כאילו הקנים מחוברים זה לזה (לבוד היינו מחובר), ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא (**רמב"ם**). ודין מחיצה זו כדין גדר ששנינו במשנה הקודמת, שמותר לסמוך לה גפנים מצד זה וזרעים מצד זה. **וְגָדֵר שֶׁנִּפְרַץ** – גדר של כרם שנהרס חלק ממנו, **עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת** – אם מקום הפירצה איננו יותר מעשר אמות, **הֲרֵי הוּא כְּפֶתַח** – דינו של מקום הפירצה כפתח, ומותר לסמוך לו זרעים; **יֶתֶר מִכֵּן** – אבל אם מקום הפירצה הוא יותר מעשר אמות, **כְּנֶגֶד הַפִּרְצָה אָסוּר** – לזרוע זרעים עד שירחיק כשיעור. **נִפְרְצוּ בּוֹ פְּרָצוֹת הַרְבֵּה** – וכל פירצה עד עשר אמות, **אִם הָעוֹמֵד** – הגדר הקיים, שלא נפרץ, **מְרֻבֶּה עַל הַפָּרוּץ** – שאם נצרף כל חלקי הגדר הקיים ונצרף כל המקומות הפרוצים, יהא הקיים מרובה מן הפרוץ, **מֻתָּר** – לזרוע אפילו כנגד הפירצה, והוא הדין אם הפרוץ הוא כעומד (שהחלק הפרוץ והחלק הקיים שווים זה לזה); **וְאִם הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד** – אבל אם כל הפרוץ מרובה על כל הגדר הקיים, **כְּנֶגֶד הַפִּרְצָה אָסוּר** – לזרוע; אבל כנגד העומד מותר, ובלבד שיהא רחב ארבעה טפחים. ברם, אם הוא פחות מארבעה טפחים, אף כנגד העומד אסור (**ר"ש; ברטנורא**).

באור משנה ה

למדנו במשניות הקודמות ששיעור ההרחקה מכרם הוא ארבע אמות, והוא הנקרא "עבודת הכרם"; ואילו שיעור ההרחקה מגפן יחידית אינו אלא ששה טפחים. משנתנו דנה בשורה אחת של גפנים אם דינה ככרם, ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל.

הַנּוֹטֵעַ שׁוּרָה שֶׁל חָמֵשׁ גְּפָנִים, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כֻּלָּם – דינה ככרם, ואם הוא רוצה לזרוע בצידה, צריך הוא להרחיק ממנה ארבע אמות כדי עבודת הכרם, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ כֻּלָּם** – שורה אחת של גפנים, ואפילו הן מאה (**רמב"ם**), אינה חשובה כרם, ודינה כגפנים יחידות שאינו צריך להרחיק מהן אלא ששה טפחים, **עַד שֶׁיִּהוּ שָׁם שְׁתֵּי שׁוּרוֹת** – ובכל שורה שלש גפנים או יותר (**רמב"ם**). **לְפִיכָךְ** – הואיל וסוברים בית שמאי ששורה אחת נקראת כרם, ובית הלל סוברים שאין כרם פחות משתי שורות, **הַזּוֹרֵעַ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבַּכֻּלָּם** – כלומר בתוך ארבע אמות שצריכים להרחיק את הזרע מן הגפנים כדי עבודת הכרם, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: קִדֵּשׁ שׁוּרָה אַחַת** – כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו) שכלאי הכרם אסורים בהנאה, שנאמר (**דברים כב, ט**): "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" (פירוש: שאם תזרע כרמך כלאים, תקדש – כלומר תיאסר בהנאה כהקדש, המלאה – התבואה שתגדל באיסור כלאים, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם – כלומר שתבואת הכרם מתקדשת עם הזרעים, וצריך לשרוף כל מה שנתקדש); מכאן נקטו חכמים בכלאי הכרם לשון "קידש" כלשון המקרא, ופירושו: אסר בהנאה; וסוברים בית שמאי: קידש שורה אחת מן הכרם, היינו החיצונה הסמוכה לזרע, שכן "תבואת הכרם" משמעה השורה האחת של הכרם, שהרי לדעתם אף שורה אחת נקראת "כרם". **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: קִדֵּשׁ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת** – שתי שורות אסר בהנאה, החיצונה והסמוכה לה, שהרי לדעתם פחות משתי שורות לא נקרא "כרם", הלכך מה שאמרה התורה "תבואת הכרם" משמעה שתי שורות. נמצאים בית שמאי מקילים בענין זה ובית הלל מחמירים.

באור משנה ו

במשנה הקודמת למדנו, שלדעת בית הלל אין כרם פחות משתי שורות של שלש גפנים כל אחת. משנתנו באה להשמיע שיש וגם חמש גפנים נקראות "כרם".

הַנּוֹטֵעַ שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם – שתי גפנים כנגד שתי גפנים, **וְאַחַת** – הגפן החמישית, **יוֹצְאָה זָנָב** – כגון (**לפי הר"ש**) בצורה זו: ★★★ ★★ כלומר שנוטע שלש גפנים בשורה אחת, ושתי גפנים כנגד שתיים מהן שהן סמוכות בשורה שניה. והרמב"ם מפרש, שיוצאה זנב, היינו שהיא עומדת כנגד הריווח שבין שתי השורות של שתים כנגד שתיים, כגון בצורה זו: ★★ ★★ **הֲרֵי זֶה כֻּלָּם** – וצריך להרחיק ממנו זרע ארבע אמות כדי "עבודת הכרם". כרם זה נקרא "כרם קטן" (**רמב"ם**). אבל הנוטע **שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת בִּנְתַיִם** – כצורה זו: ★★★ ★ ★ **אוֹ שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת בָּאֶמְצַע** – כצורה זו: ★ ★ ★ **אֵינוֹ כֻּלָּם** – אינו חשוב כרם, ודינן כגפנים יחידות, ★★ ★★ **עַד שֶׁיִּהוּ שְׁתַּיִם נֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב** – כמו שבארנו לעיל.

בעל "תוספות יום טוב" כותב, שהתנא חוזר ושונה: "אינו כרם עד שיהו שתים נגד שתים ואחת יוצאה זנב", לפי "ששתי צורות (היינו של הר"ש ושל הרמב"ם) ראויות להיקרא "יוצאה זנב" ואחת מהן היא יותר ראויה, ובא התנא בסיפא להשמיענו, שדווקא אותה היותר ראויה היא בכלל כרם ולא האחרת. ואילו לא חזר ושנה "עד שיהו"

ז **הַנּוֹטֵעַ שׁוּרָה אַחַת בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְשׁוּרָה אַחַת בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד וְדֶרֶךְ הָרַבִּים בָּאֶמְצַע, וְגָדֵר שֶׁהוּא נָמוּךְ מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים — הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת. גְּבֹהַּ מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים — אֵינָן מִצְטָרְפוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם עֵרְכָּן מִלְמַעְלָה, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת.**

ח **הַנּוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת — אִם אֵין בֵּינֵיהֶן שְׁמוֹנָה אַמּוֹת, לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם. הָיוּ שָׁלֹשׁ — אִם אֵין בֵּין שׁוּרָה לַחֲבֶרְתָּהּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר מִשּׁוּם חֲנַנְיָה בֶּן חֲכִינַאי: אֲפִלּוּ חָרְבָּה הָאֶמְצָעִית, וְאֵין בֵּין שׁוּרָה לַחֲבֶרְתָּהּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה — לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם, שֶׁאִלּוּ מִתְחַלָּה נְטָעָן, הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁמוֹנָה אַמּוֹת.**

פירוש ברטנורא

ז שורה אחת בתוך שלו ושורה אחת בתוך של חבירו. ומיירי כגון ששורה אחת של שתי גפנים ושורה אחת של שלש. ואפילו רבי שמעון דאמר לקמן גבי המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו לא קדש דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הכא מודה דמצטרפין לאסור הזרעים כיון דאיכא שלו ושל חבירו: **ודרך היחיד ודרך הרבים.** שאין אחד מהם רחב שמונה אמות, דברוחב שמונה אמות אמרינן בשלהי פרקין דאין מצטרפות: **הרי אלו מצטרפות.** להיות קרויין כרם וצריך להרחיק ארבע אמות: **אם ערסן מלמעלה.** שהעלה ראשי הגפנים על גבי הגדר ומתערבין אותם שבצד הגדר מזה עם אותם שבצד הגדר מזה. ועירסן הוא לשון איזה ערים דתנן לקמן בריש פרק ו, כלומר שעשה להן ערש:

ח הנוטע שתי שורות. של שתי גפנים ואין בהן אחת יוצאה זנב: **אם אין ביניהם ח׳ אמות לא יביא זרע לשם.** דמצטרפין להיות כרם, אבל רחוקים שמנה חוץ ממקום הגפנים אין מצטרפים והרי הן כגפן יחידית, ומרחיק ששה טפחים משורה זו וששה טפחים משורה זו וזורע ששה אמות שבאמצע: **בין שורה לחברתה ט״ז אמה.** דכיון דאיכא שלש שורות הוו ככרם גדול והמקום שבין כל שתי שורות מהן נדון כדין קרחת הכרם שהוא שש עשרה אמה. אבל חרבה השורה האמצעית, לדברי תנא קמא לא בעינן ביניהם שיעור קרחה כיון דלא נשתייר כרם, ולא דמי לכרם בן ארבע וחמש שורות דכי חרבה האמצעית אכתי נשאר כרם הלכך בעי המקום המוקרח ט״ז אמה: **רבי אליעזר בן יעקב אומר אפילו חרבה השורה האמצעית.** מאחר שהיה כבר כרם אף עתה דין כרם יש לו וצריך ט״ז אמה: **שאילו מתחלה נטען.** כלומר שאם לא הגיעו לעולם לכלל כרם ולא היה נוטען מתחלה אלא שתי שורות לא היה צריך להיות ביניהן אלא שמנה אמות כדאמרינן לעיל, עכשיו שנטען שלש והגיעו לכלל כרם אע״פ שחרבה אמצעית ולא נשארו אלא שתים הרי הן ככרם שחרב באמצעיתו וצריך ט״ז אמה. ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב:

משניות מבוארות – קהתי

וכו׳ היינו אומרים ששתי הצורות הן כרם. והתנא סמך על שבימיו היה ידוע ומפורסם איזו היא הצורה היותר ראויה. ואמנם נראה שלדעת הר״ש הצורה של הרמב״ם אינה כרם, ולדעת הרמב״ם הצורה של הר״ש אינה כרם. ובעל ״תוספות יום טוב״ כותב: שמעתי מפי זקן אחד מצפת תוב״ב שעל פי צורה זו של הרמב״ם באחת יוצאה זנב, כן הם כל הכרמים שראה הוא בארץ ישראל.

בירושלמי אמרו, שצורה זו – ״שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב״ – למדוה מדרך נטיעת הכרמים על ידי הכנענים, שהיו בקיאים בטבעה של עבודת הארץ, וכן מובא בבבלי (שבת פה, א): ״אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ״ (בראשית לו, כ) וכי כל העולם יושבי רקיע הם? אלא שהיו בקיאים בישובה של ארץ (שהיו מבחינים בין אדמה לאדמה, איזו ראויה לגדל זיתים ואיזו תאנים, וכן היו בקיאים בשיעור יניקה של הצמחים השונים), ומהם למדו חכמים כמה עניינים המקובלים בעבודת האדמה.

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד בשתי שורות של גפנים, שאף על פי שכל שורה היא בשדהו של אחר, דינן ככרם.

הַנּוֹטֵעַ שׁוּרָה אַחַת – של גפנים, **בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ** – בקצה כרמו, **וְשׁוּרָה אַחַת** – היתה נטועה, **בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ** – בכרם הסמוך של חבירו, **וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד וְדֶרֶךְ הָרַבִּים בָּאֶמְצַע** – ואפילו דרך היחיד או דרך הרבים בין השורות; ומבואר במפרשים שמדובר כאן בדרך הרבים שאינה רחבה שמונה אמות (אף שסתם דרך הרבים רחבה שש עשרה אמה), ויש מפרשים: דרך הרבים – שביל הרבים (**הראב״ד; ״תפארת ישראל״**), **וְגָדֵר** – או גדר, **שֶׁהוּא נָמוּךְ מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** – מפסיק ביניהן, **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת** – שתי השורות הללו מצטרפות יחד להיקרא כרם, וצריך להרחיק זרע מהן ארבע אמות. **גְּבֹהַּ מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** – אם היה ביניהן גדר שהוא גבוה עשרה טפחים, או מעשרה ולמעלה, **אֵינָן מִצְטָרְפוֹת** – אין שתי השורות מצטרפות לכרם, ויש להן דין גפנים יחידות. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם עֵרְכָּן מִלְמַעְלָה** – אם הדלה את הגפנים של שתי השורות על גבי הגדר ועשה מהן ״עריס״, דהיינו שקלען יחד ועשאן כמין עריסה (כמבואר להלן ו, א), **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת** – לכרם, אף על פי שהגדר שביניהן גבוה למעלה מעשרה טפחים.

באור משנה ח

הַנּוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת – של גפנים, **אִם אֵין בֵּינֵיהֶן שְׁמוֹנָה אַמּוֹת** – הרי הן מצטרפות לכרם, ולכן **לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם** – אסור לזרוע בשטח שבין שתי השורות. אבל אם יש בין שתי השורות שמונה אמות חוץ ממקום הגפנים עצמן, אינן מצטרפות לכרם, ודינן כגפנים יחידות, ומרחיק ששה טפחים משורה זו וששה טפחים משורה זו, וזורע את השטח הנשאר. לפי רוב המפרשים מדובר במשנתנו בשתי שורות של שתים שתים גפנים, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שחוצה להן אין דינן ככרם, כמו ששנינו במשניות הקודמות, ודי בהרחקה של ששה טפחים, מכל מקום לגבי השטח שביניהן שונה הדין, שאם אין ביניהן שמונה אמות, הרי הן מצטרפות לכרם ואסור לזרוע שם. וכן נראה גם מפירושו של הרמב״ם למשנתנו. אבל יש חולקים על פירוש זה וסוברים, ששתי שורות של שתיים שתיים לעולם אין דינן ככרם אלא כגפנים יחידות, ולא באה משנתנו אלא להשמיע שהנוטע שתי שורות של שלש שלש גפנים או יותר, אימתי דינן ככרם? כשאין בין השורות שמונה אמות, אבל אם יש ביניהן שמונה אמות, אינן מצטרפות לכרם (**״מלאכת שלמה״**). וכן גם כותב הרמב״ם ב״משנה תורה״ (**הל׳ כלאים ז, ב**). **הָיוּ שָׁלֹשׁ** – שורות של גפנים, **אִם אֵין בֵּין שׁוּרָה לַחֲבֶרְתָּהּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** – הואיל ויש שלש שורות הרי הן ככרם גדול והשטח שבין השורות נידון כדין ״קרחת הכרם״ ששיעורה שש עשרה אמה, ואם אין בין השורות ריווח של שש עשרה אמה, **לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם** – שמצטרפות הן לכרם. אבל אם חרבה השורה האמצעית, הואיל ולא נשארו אלא שתי שורות בלבד, אין השטח שביניהן נידון כדין ״קרחת הכרם״, שהרי אין כאן כרם, כמו שלמדנו למעלה; ואין זה דומה לכרם של ארבע וחמש שורות, שאם חרבה השורה האמצעית עדיין נשאר כרם, והמקום החרב נידון בשיעור ״קרחת הכרם״, היינו שש עשרה אמה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר מִשּׁוּם חֲנַנְיָה בֶּן חֲכִינַאי: אֲפִלּוּ חָרְבָּה הָאֶמְצָעִית** – השורה האמצעית, ולא נשארו אלא שתי שורות, **וְאֵין בֵּין שׁוּרָה לַחֲבֶרְתָּהּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** – כשיעור ״קרחת הכרם״, **לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם** – שהואיל והיה כבר כרם, אף עכשיו יש לשתי השורות הנשארות דין כרם, וצריך שיהא ביניהן שש עשרה אמה כדי לזרוע

ט הַנּוֹטֵעַ אֶת כַּרְמוֹ עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, מֻתָּר לְהָבִיא זֶרַע לְשָׁם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: כֵּיצַד? בְּצַלְמוֹן בְּאֶחָד שֶׁנָּטַע אֶת כַּרְמוֹ, עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, וְהָיָה הוֹפֵךְ שֶׂעֶר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת לְצַד אֶחָד וְזוֹרֵעַ אֶת הַנִּיר, וּבְשָׁנָה הָאַחֶרֶת הָיָה הוֹפֵךְ אֶת הַשֵּׂעָר לְמָקוֹם אַחֵר, וְזוֹרֵעַ אֶת הַבּוּר — וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְהִתִּירוּ. רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסְרִים: אַף הַנּוֹטֵעַ אֶת כַּרְמוֹ עַל שְׁמוֹנָה שְׁמוֹנָה אַמּוֹת, מֻתָּר.

פ ר ק ח מ י ש י

א כֶּרֶם שֶׁחָרַב — אִם יֵשׁ בּוֹ לְלַקֵּט עֶשֶׂר גְּפָנִים לְבֵית סְאָה וּנְטוּעוֹת כְּהִלְכָתָן, הֲרֵי זֶה נִקְרָא כֶּרֶם דַּל. כֶּרֶם שֶׁהוּא נָטוּעַ עֲרְבוּבְיָא — אִם יֵשׁ בּוֹ לְכַוֵּן שְׁתַּיִם נֶגֶד שָׁלֹשׁ, הֲרֵי זֶה כֶּרֶם; וְאִם לָאו — אֵינוֹ כֶּרֶם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הוֹאִיל וְהוּא נִרְאֶה כְּתַבְנִית הַכְּרָמִים, הֲרֵי זֶה כֶּרֶם.

ב כֶּרֶם שֶׁהוּא נָטוּעַ עַל פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת — רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ כֶּרֶם; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כֶּרֶם, וְרוֹאִין

פירוש ברטנורא

ט הנוטע את כרמו ט״ז אמה. שכל שורה של גפנים רחוקה מחברתה ט״ז אמה: **מותר להביא זרע לשם.** ואין צריך להרחיק אלא ששה טפחים מן השורה, כעבודת גפן יחידית: **צלמון.** שם מקום: **הופך שער שתי שורות.** כרם גדול היה שכל שורה רחוקה מחברתה ט״ז אמה ולא היה רוצה לסכך גפנו ע״ג תבואתו, והיה מצרף השורות שתים שתים, וראשי הגפנים דהיינו השער של כל שתים ושתים הופך לצד אחד אלו בלפי אלו, ונשאר המקום פנוי מצד זה ומצד זה וזורע אלא שמניח ששה טפחים, ולשנה אחרת עושה להפך. שכך היה דרכם מקום שזורעים בו שנה אחת לשנה אחרת מניחים אותו בור בלא חרישה ובלא זריעה: **אף הנוטע את כרמו על שמנה שמנה אמות מותר.** קסברי כיון דרחוקות השורות שמנה אמות הוה ליה כגפן יחידית, ומניח סמוך לשורה ששה טפחים וזורע את השאר, ולא בעינן שש עשרה אמה אלא בכרם חרב אבל בנוטע מעיקרא כי מרחקי שמנה אמות דיו. וכן הלכה:
ה א כרם שחרב. עשר גפנים לבית סאה. שיש בקרקע של בית סאה עשר גפנים לא פחות מכן: **ונטועות כהלכתן.** דהיינו שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב ואין רחוקות זו מזו ט״ז אמות ולא פחות מארבע אמות: **כרם דל.** שגפניו מועטים ואעפ״כ דין כרם יש לו. ואין זה קרחת הכרם דאותו חרב מאמצעו וזה נחרב מכל צד: **ערבוביא.** שאין הגפנים מכוונים כשורה: **אם יכול לכוין.** בכל הכרם שתים כנגד שלש, כגון שיביא חוט ומותח ומוצא הגוע מכוון שתים כנגד שתים ואחד יוצא זנב אע״פ שהנוף אינו מכוון הרי זה כרם. אבל אם מוצא מכוון והגוע אינו מכוון אין זה כרם: **כתבנית כרמים הרי זה כרם.** ובעי הרחקה ט״ז אמות, ואין הלכה כרבי מאיר:

משניות מבוארות – קהתי

באמצע כדין ״קרחת הכרם״, **שֶׁאִלּוּ מְתֻחְלָה נְטָעָן** – שתי שורות בלבד, **הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּשָׁמוֹנָה אַמּוֹת** – ריווח ביניהן כדי לזרוע שם, כמו שלמדנו ברישא, אבל הואיל והיו שלש שורות והגיעו לכלל כרם גדול, אף על פי שחרבה השורה האמצעית ולא נשתיירו אלא שתי שורות, הרי הן ככרם שחרב באמצעו, ואין להביא זרע לשם אלא אם כן יש ביניהן שש עשרה אמה. ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב.

באור משנה ט

משנתנו באה ללמד, שאפילו בכרם שיש בו הרבה שורות, אם יש בין שורה לשורה שש עשרה אמה, דין כל שורה כגפנים יחידות, ואין צריך להרחיק זרע ממנה אלא ששה טפחים,

הַנּוֹטֵעַ אֶת כַּרְמוֹ עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה – שמניח בין שורה לחברתה שש עשרה אמה, **מֻתָּר לְהָבִיא זֶרַע לְשָׁם** – בין השורות, ואינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים מכל שורה, כדין גפן יחידית, שאין השורות מצטרפות. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּצַלְמוֹן** – עיר בגליל התחתון, **בְּאֶחָד שֶׁנָּטַע אֶת כַּרְמוֹ, עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה** – כמו שבארנו, **וְהָיָה הוֹפֵךְ שְׂעַר שְׁתֵּי שׁוּרוֹת** – ראשי הענפים של שתי שורות גפנים, **לְצַד אֶחָד** – אלו כלפי אלו, כדי שהענפים לא יסככו על הזרעים, **וְזוֹרֵעַ אֶת הַנִּיר** – המקום החרוש, הפנוי מצד זה ומצד זה, בריחוק ששה טפחים מכל שורה. **וּבְשָׁנָה הָאַחֶרֶת הָיָה הוֹפֵךְ אֶת הַשֵּׂעָר לְמָקוֹם אַחֵר** – לצד שכנגד, היינו למקום הניר שזרע בשנה שעברה, **וְזוֹרֵעַ אֶת הַבּוּר** – הקרקע שלא נזרעה בשנה שעברה; ושינה בכל שנה ושנה את מקום הזרע כדי להשביח את גידולה של התבואה, שקרקע הנזרעת לסירוגין הריהי משובחת, **וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְהִתִּירוּ** – ורבי יהודה הביא את המעשה, כראיה לדברי תנא קמא (**תוספות יום טוב**). **רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: אַף הַנּוֹטֵעַ אֶת כַּרְמוֹ עַל שְׁמוֹנָה שְׁמוֹנָה אַמּוֹת** – שמניח בין שורה לחברתה שמונה אמות בלבד, **מֻתָּר** – להביא זרע בין השורות, שלדעתם אין הבדל בין כרם גדול לכרם קטן, וכל שיש בין שורה לשורה שמונה אמות אין השורות מצטרפות, ואין מרחיקים מכל שורה אלא ששה טפחים; ושיעור שש עשרה אמה לא נאמר אלא בכרם שחרב, אבל בכרם שנטעו מתחילה שורות רחוקות זו מזו, די שיהא המרחק בין שורה לשורה שמונה אמות, שלא יצטרפו לכרם.

באור משנה א

כֶּרֶם שֶׁחָרַב – שנעקרו ממנו גפנים במקומות הרבה (לא רק מאמצעו כמו ב״קרחת הכרם״), **אִם יֵשׁ בּוֹ לְלַקֵּט עֶשֶׂר גְּפָנִים לְבֵית סְאָה** – אם נשארו בו לפחות עשר גפנים על שטח של בית סאה, שהוא אלפיים וחמש מאות אמה מרובעות, **וּנְטוּעוֹת כְּהִלְכָתָן** – שתי גפנים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב (לעיל ד, ו), **הֲרֵי זֶה נִקְרָא כֶּרֶם דַּל** – שגפניו מועטות, ומכל מקום דינו ככרם, שאסור לזרוע בכולו, וצריך להרחיק ממנו ארבע אמות. אבל אם אין בו התנאים הללו, אין הגפנים מצטרפות לכרם ודינן כגפנים יחידות, שמרחיק מהן ששה טפחים וזורע. **כֶּרֶם שֶׁהוּא נָטוּעַ עֲרְבוּבְיָא** – שאין הגפנים נטועות בשורות מכוונות, **אִם יֵשׁ בּוֹ לְכַוֵּן שְׁתַּיִם נֶגֶד שָׁלֹשׁ** – כלומר אם בתוך הערבוביא אפשר למצוא חמש גפנים שהן מכוונות בגזעיהן שתיים כנגד שלש, היינו שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב, **הֲרֵי זֶה כֶּרֶם** – ושיעור הרחקת הזרע ממנו הוא ארבע אמות. **וְאִם לָאו** – שאין בו לכוון שתיים כנגד שלש, **אֵינוֹ כֶּרֶם** – ודיו להרחיק ששה טפחים מכל גפן וגפן. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הוֹאִיל וְהוּא נִרְאֶה כְּתַבְנִית הַכְּרָמִים** – שהרי יש בו שורות שורות גפנים, אלא שאינן מכוונות, **הֲרֵי זֶה כֶּרֶם** – תורת כרם עליו.

באור משנה ב

כבר התבאר בפרק הקודם, שאין שורות גפנים מצטרפות לכרם, אלא אם כן היו נטועות במרחק מתאים זו מזו. בענין השיעור של המרחק הגדול ביותר שבין שורת גפנים לחברתה נחלקו שם תנאים: יש מבדילים בין כרם קטן (שתי שורות) לכרם גדול (שלש שורות ויותר), שבכרם קטן המרחק בין שורה לשורה צריך להיות לא יותר משמונה אמות, ואילו בגדול עד שש עשרה אמה מצטרפות השורות לכרם. ויש חולקים וסוברים שאין הבדל לענין זה בין כרם קטן לגדול, וכל שיש בין שורה לשורה שמונה אמות אין השורות מצטרפות לכרם. משנתנו באה ללמד מהו שיעור המרחק הקטן ביותר שבין שורה לשורה כדי להיקרא כרם, שכן אם השורות צפופות מדי אין הגפנים יכולות לגדול כראוי להן (רמב״ם), או שאי אפשר לחרוש בין השורות ולטפל בעבודת הגפנים (רש״י), ולכן אינן ראויות להיקרא כרם.

אֶת הָאֶמְצָעִיּוֹת כְּאִלּוּ אֵינָן.

ג חָרִיץ שֶׁהוּא עוֹבֵר בַּכֶּרֶם עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִם הָיָה מְפֻלָּשׁ מֵרֹאשׁ הַכֶּרֶם וְעַד סוֹפוֹ – הֲרֵי זֶה נִרְאֶה כִּבְיַן שְׁנֵי כְרָמִים, וְזוֹרְעִים בְּתוֹכוֹ; וְאִם לָאו, הֲרֵי הוּא כְּגַת. וְהַגַּת שֶׁבַּכֶּרֶם עָמֹק עֲשָׂרָה וּרְחָבָה אַרְבָּעָה – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ; וַחֲכָמִים אוֹסְרִים. שׁוֹמֶרָה שֶׁבַּכֶּרֶם גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה וּרְחָבָה אַרְבָּעָה, זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ; וְאִם הָיָה שֵׂעָר כּוֹתֵשׁ, אָסוּר.

פירוש ברטנורא

ב כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות. שאין בין שורה לשורה ארבע אמות: **אינו כרם.** ומרחיק ששה טפחים וזורע את השאר, דכיון שאין יכול לחרוש בשוורים ביניהם אין שם כרם עליו: **וחכ"א כרם.** דרואים את האמצעיים כאילו אינם ומצטרפין החיצונים אם יש ביניהם ריוח הראוי להם. לפי שדרך בני אדם ליטע שורות רצופות הרבה ביחד ואותן שראויין להתקיים ולהעשות כרם ישארו כרם והשאר יהיו לעצים הלכך אלו האמצעיים הנטועים בתוך הריוח הראוים להיות בין שורה לשורה רואים אותם כאילו הם עצים בעלמא והחיצונים מצטרפים להיות כרם:

ג וזורעים בתוכו. דחשיב הפסק ורשות אחרת כיון דעמוק עשרה ורחב ארבעה ומפולש. אבל פחות מעשרה או מד' או אפילו עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש אלא שהכרם מקיפו משלש רוחות, אין זורעים בתוכו, שהרי היא כגת שנחלקו בה רבי אליעזר ורבנן לקמן, ורבי אליעזר בן יעקב סבר כרבנן דאסרי לזרוע בגת: **שומרה שבכרם.** תל גבוה שהשומר עומד עליו לשמור הכרם ורואה למרחוק: **זורעים בתוכה.** ובהא לא פליגי רבנן על רבי אליעזר לפי שהיא גבוהה ואין אויר הכרם מקיפה אבל בגת שאויר הכרם מקיפה אסרי רבנן וכן הלכה: **ואם היה שער כותש.** שהשריגים של הגפנים שהן קרויין שער היו מתערבים ומסתבכים למעלה ע"ג השומרה וזע"ז כעלי במכתש:

משניות מבוארות – קהתי

כֶּרֶם שֶׁהוּא נָטוּעַ עַל פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת – שאין בין שורה לשורה ארבע אמות, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ כֶּרֶם** – הואיל והשורות צפופות מדי אינו נקרא כרם, ואין צורך להרחיק את הזרע ממנו אלא ששה טפחים כדין גפן יחידית; **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כֶּרֶם** – וצריכים להרחיק ממנו ארבע אמות, **וְרוֹאִין אֶת הָאֶמְצָעִיּוֹת כְּאִלּוּ אֵינָן** – רואים את השורות האמצעיות כאילו אינן מן הכרם, והשורות החיצוניות שיש ביניהן ארבע אמות מצטרפות להיקרא כרם. לפי זה יוצא שאם אין שם אלא שתי שורות במרחק של פחות מארבע אמות ביניהן, אף חכמים מודים שאינן כרם. בבבלי (**בבא בתרא קב, ב**) מבואר טעם המחלוקת, שלדעת רבי שמעון אין אדם נוטע גפנים על דעת לעקרם אחר כך, הלכך לשם כרם נטע הכל, וכיון שלא נטעו כהלכתו אינו חשוב כרם. וחכמים סוברים שאדם נוטע תחילה בצפיפות על מנת לבחון איזו גפן תעלה יפה, וזו שלא תעלה יפה יעקור אותה לעצים, הלכך רואים את האמצעיות כאילו אינן.

באור משנה ג

חָרִיץ שֶׁהוּא עוֹבֵר בַּכֶּרֶם עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה – טפחים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִם הָיָה מְפֻלָּשׁ מֵרֹאשׁ הַכֶּרֶם וְעַד סוֹפוֹ** – אם החריץ עובר לאורך כל הכרם, באופן שמחלק את הכרם לשני חלקים, **הֲרֵי זֶה נִרְאֶה כְּבֵין שְׁנֵי כְרָמִים** – נראה החריץ כאילו הוא בין שני כרמים, **וְזוֹרְעִים בְּתוֹכוֹ** – שהוא נחשב כרשות מיוחדת; **וְאִם לָאו** – שאינו מפולש, או שהוא מפולש ואין בעומקו עשרה טפחים או שאין ברוחבו ארבעה טפחים, **הֲרֵי הוּא כְּגַת** – שלדעת חכמים אסור לזרוע בתוכה, כמו שהמשנה מפרשת והולכת. ורבי אליעזר בן יעקב סובר בזה כמותם. **וְהַגַּת שֶׁבַּכֶּרֶם** – בור שדורכים בו ענבים ליין, **עָמֹק עֲשָׂרָה וּרְחָבָה אַרְבָּעָה** – טפחים, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ** – שרשות מיוחדת היא, **וַחֲכָמִים אוֹסְרִים** – לזרוע בתוך הגת, שחשובה כחלק מן הכרם. **שׁוֹמֶרָה שֶׁבַּכֶּרֶם** – גבעה המשמשת מקום מצפה לשומר הכרם, **גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה וּרְחָבָה אַרְבָּעָה** – טפחים, **זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ** – אפילו לדעת חכמים, שהואיל ואינה בתוך אוירו של הכרם, אינה דומה לגת, אלא היא נראית כרשות מיוחדת; **וְאִם הָיָה שֵׂעָר כּוֹתֵשׁ** – אם ראשי הענפים של הגפנים מתערבים זה בזה ומשתרגים מעל השומירה (עיין באורנו פאה ב, ג), **אָסוּר** – לזרוע בתוכה, שהרי אויר הכרם מקיפה.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמוד א

1 **תֹּאכַל׳ ׳לֹא תֹּאכְלוּ׳, אֶחָד אִיסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִיסּוּר הֲנָאָה**
2 **בְּמַשְׁמָע, עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב** שמותר בהנאה **כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַט לְךָ**
3 **בִּנְבֵילָה** – שנאמר בה ׳לא תאכלו׳ ומכל מקום הוצרך לפרש ולומר
4 שמותר בהנאה, שהתיר לתתו **לְגֵר בִּנְתִינָה וּלְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּמְכִירָה,**
5 ומשמע שלולא כן היה אסור בהנאה. ואף בשור הנסקל יש לומר
6 שלכך נאמר ׳ולא יאכל את בשרו׳ לאוסרו בהנאה לאחר שנסקל, אך
7 לפני שנסקל אף שנגמר דינו ליסקל אינו נאסר באכילה ובהנאה.
8 **אָמְרֵי, הֲנֵי מִילֵּי** שלשון אכילה כולל איסור הנאה, **הֵיכָא דִּנְפִיק לֵיהּ**
9 **אִיסּוּר אֲכִילָה וְאִיסּוּר הֲנָאָה מִקְרָא מִ׳לֹא יֹאכַל׳** – באופן שמאותו
10 פסוק למדים הן את איסור האכילה והן את איסור ההנאה, שמאחר
11 והיה צריך לכתוב שאסור באכילה כללה התורה בלשון זה אף את
12 איסור ההנאה, **אֲבָל הָכָא** בשור הנסקל **דְּאִיסּוּר אֲכִילָה מִפֶּקַל יָפֵקַל**
13 **נַפְקָא** – שעיקר איסור האכילה למדים ממה שנסקל השור שנהיה בכך
14 נבילה, **אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שהַאי **׳לֹא יֹאכַל אֶת בְּשָׂרוֹ׳ אִיסּוּר הֲנָאָה**
15 **הוּא** – בא לומר שאסור אף בהנאה, אם כן **נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא לֹא יֵהָנֶה,**
16 ומדוע הוצרך לכתוב בלשון אכילה. ובהכרח שבא לאסור אף באיסור
17 אכילה, והיינו בשור שנגמר דינו ליסקל ועדיין לא נסקל.
18 **אִי נָמֵי,** אף אם נאמר שכוונת הפסוק לאסור בהנאה שור הנסקל, היה
19 די שיהיה כתוב ׳**לֹא יֹאכַל**׳, **׳אֶת בְּשָׂרוֹ׳ לָמָּה לִי**, אלא ודאי בא לרבות,
20 **דְּאַף עַל גַּב דְּעַבְדֵיהּ כְּעֵין בָּשָׂר דְּשַׁחֲטֵיהּ אָסוּר** – שאף באופן שעשה
21 את השור כעין בשר, כלומר ששחטו, מכל מקום לא יאכל.
22 מר זוטרא מקשה על דרשת הברייתא: **מַתְקִיף לָהּ מַר זוּטְרָא,** אם
23 מכאן למדים לאיסור האכילה כששחטו, **אֵימָא הָנֵי מִילֵּי** שאסור,
24 באופן

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מט עמוד א. **משנה בְּכָל יוֹם** מימי החג היו **מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ פַּעַם אַחַת, וְאוֹמְרִים 'אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא', רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, היו אומרים בהקפתם **אֲנִי וָהוּ הוֹשִׁיעָה נָּא. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם** - ביום השביעי **מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים. בְּשָׁעַת פְּטִירָתָן** - פרידתן ממצות ערבה ביום השביעי **מָה הֵן אוֹמְרִים, יופי לְךָ מִזְבֵּחַ יופי לְךָ מִזְבֵּחַ** - היופי הזה אנו עושין לך המזבח שאתה מכפר עלינו. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לְיָהּ וּלְךָ מִזְבֵּחַ לְיָהּ וּלְךָ מִזְבֵּחַ** - כלומר לה' ולך המזבח אנו עושין את הכבוד הזה.

שנינו במשנה: **בְּשָׁעַת פְּטִירָתָן מָה הֵן אוֹמְרִים וְכו' יופי לך מזבח יופי לך** מזבח, רבי אלעזר אומר ליה ולך מזבח ליה ולך מזבח. מקשה הגמרא: כיצד כולל בשבחו לדעת רבי אלעזר, את הקב"ה והמזבח כאחד, **וְהָא קָא מְשַׁתַּפְתְּ שֵׁם שָׁמַיִם וְדָבָר אַחֵר, וְתַנְיָא כָּל הַמְשַׁתֵּף שֵׁם שָׁמַיִם וְדָבָר אַחֵר נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר** 'זובח לאלהים יחרם **בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ'**. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר, לְיָהּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים** שהוא אלהינו ואין אנו כופרים בו חלילה, **וּלְךָ** המזבח **אָנוּ מְשַׁבְּחִין** שאתה חביב לפני הקב"ה לכפר עלינו, **לְיָהּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים וּלְךָ אָנוּ מְקַלְּסִין.** נמצא שאינו כולל את המזבח עם שם שמים אלא שני דברים נפרדים הם, הודאה בהקב"ה ושבח למזבח שנבחר על ידו לכפר עלינו.

דָּרֵשׁ רָבָא, מַאי דִּכְתִיב 'מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב', כוונת הכתוב, **מַה יָּפוּ פַּעֲמוֹתֵיהֶן** - רגליהן **שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁעוֹלִין לָרֶגֶל**, ונקראת כנסת ישראל **'בַּת נָדִיב'** שהיא **בִּתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁנִּקְרָא נָדִיב**, משום שנדבו לבו להכיר את בוראו, **שֶׁנֶּאֱמַר 'נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם'** - גרים מן העמים נאספו לחסות תחת כנפי השכינה והצטרפו לעם אלהי אברהם לקבל על עצמם עול מצוות, וקשה וכי הקדוש ברוך הוא הוא **אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְלֹא אֱלֹהֵי יִצְחָק וְיַעֲקֹב, אֶלָּא אֱלֹהֵי אַבְרָהָם שֶׁהָיָה תְּחִילָּה לַגֵּרִים** - הראשון שנדבו לבו להתגייר, ולכך נקראו הגרים שבאו אחריו על שמו.

תָּנָא דְּבֵי רַב עָנָן, מַאי דִּכְתִיב 'חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן', שפסוק זה נדרש על התורה: 'כמו חלאים' - כמו הלוחות שהיו מאבנים טובות ומעשה ידי אומנותו של הקדוש ברוך הוא, ויש לשאול **לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּיָרֵךְ,** אלא **לוֹמַר לְךָ מַה יָּרֵךְ בַּסֵּתֶר אַף דִּבְרֵי תוֹרָה בַּסֵּתֶר,** ופירוש הכתוב 'חמוקי ירכיך' הנסתרים כירך, שכבוד התורה בצינעא ולא להיות יושב ושונה בשוק בפרהסיא. **וְהֵיכִי דָּאֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מַאי דִּכְתִיב 'הַגִּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ, כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ', 'עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט' זֶה הַדִּין לדון דין תורה, 'וְאַהֲבַת חֶסֶד' זוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, 'וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ' זוּ הוֹצָאַת הַמֵּת וְהַכְנָסַת כַּלָּה לַחוּפָּה** שנאמר בהן 'לכת' (קהלת ז ב) 'טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה', שאף בהן צריך לנהוג בצניעות, ולא יפרסם שהוציא הוצאות על מת עני או להכנסת כלה עניה. **וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר וּמַה דְּבָרִים** - מצוות אלו **שֶׁדַּרְכָּן לַעֲשׂוֹתָן בְּפַרְהֶסְיָא, אָמְרָה תּוֹרָה 'הַצְנֵעַ לֶכֶת'** - לעשותן בצינעא ולא להשתבח בהן בפני מי שאינו יודע שעשאן, **דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לַעֲשׂוֹתָן בְּצִנְעָא,** כגון צדקה הניתנת לעני בסתר, ואין אחרים מתעסקים איתו כמו עם מת וכלה, ואין יודעים שפיזר מממונו לצדקה, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שלא יפרסם. ומדברי רבי אלעזר שכל דבר צריך צניעות, יש ללמוד גם לדברי תורה שצריך ללמדם בסתר.

רש"י

אני והו — בגימטריא: אנא ה'. ועוד: משבעים ושתים שמות הן, הנקובים בשלש מקראות הסמוכין בפרשת "ויהי בשלח": "ויסע" וגו' "ויבא בין מחנה" "ויט משה את ידו", ושלשתן בני שבעים ושתים אותיות, ומהן שם המפורש: אות ראשונה של פסוק ראשון, ואחרונה של אמצעי, וראשונה של אחרון, וכן בזה הסדר כולן. השם הראשון "והו": וי"ו של ויסע, ה"א דכל הלילה, וי"ו דויט. ושם השלשים ושבע הוא "אני": אל"ף דמאחריהם, ונו"ן ראשון דהענן בחשבון של מפרע, ויו"ד דרוח קדים. **יופי לך** — היופי הזה אנו עושין לך, שאתה מכפר עלינו. **ליה ולך** — אנו עושין את הכבוד הזה. **ליה אנו מודים** — שהוא אלהינו. **ולך אנו משבחים** — שאתה חביב לפניו לכפר עלינו. מודים לאו לשון הוד, אלא לשון תודה, שאנו מודים בו ולא כופרים. **מאי דכתיב חמוקי ירכיך וגו' למה נמשלו וכו'** — רב ענן דרש לקרא "כמו חלאים" — כלוחות, שהיו מאבנים טובות, כמו "נזם [זהב] וחלי כתם" (משלי כה), "מעשה ידי אמן" — והלוחות מעשה אלהים" (שמות לב). **חמוקי ירכיך** — הנסתרים כירך, שכבוד התורה בצנעא, ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר, ולא לשנות לתלמידיו בשוק. כדאמר במועד קטן (טז,א). **הוצאת המת והכנסת כלה** — דכתיב בהו "לכת", "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה" (קהלת ז) אף שם צריך הצנע, לסעוד במדה נאה, ולשמוח במדה נאה ולא להנהיג קלות ראש בעצמו. ויש אומרים: אם צריך לבזבז להוצאת מת עני או להכנסת כלה ענייה — יעשה בצנעא, ולא לימא קמי מאן דלא ידע דעבדי [כן], וכן מפרש בשאלתות דרב אחאי. **דברים שדרכן לעשותן בצנעא** — כגון צדקה הניתנת לעני בסתר שאין צריך להודיע לשום אדם. מה שאין כן במת ובכלה, לפי שאחרים מתעסקין בהן ויודעין היציאה משל מי. והיינו דאמר רבי אלעזר דכל מילי בעי צניעותא, והוא הדין לדברי תורה.

אִי לְרַבִּי יְהוּדָה – אם סובר כרבי יהודה (לקמן מה:) שצריך לשמור שור תם בשמירה מעולה, מדובר דְּעָבֵד לֵיהּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה **וְלֹא עָבֵד** לֵיהּ **שְׁמִירָה מְעוּלָּה, וְאִי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** – ואם סובר כרבי אליעזר בן יעקב שדי לשומרו בשמירה פחותה, מדובר דְּ**לֹא עָבֵיד** לֵיהּ **שְׁמִירָה כְּלָל,** ולכך חייב. וכמו דְּתַנְיָא בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד שֶׁשָּׁמָרָן שְׁמִירָה פְּחוּתָה פְּטוּרִין.** ובאופן זה אמר רבי יעקב שחייב לשלם, **וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן רַבִּי יַעֲקֹב דְּמַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפִּין לְתָם לִגְבוֹת מִגּוֹפוֹ,** ומדוע הוצרך לבאר שהברייתא מדברת במועד.

אָמַר לֵיהּ, אכן היה יכול רבא להעמיד כן, אמנם **הָכִי קָאָמַר** רבא, **חֲדָא דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי מַעֲמָא** – אפשר להעמידו באופן אחד שיש בו שני טעמים, כלומר שאם נעמיד דברי רבי יעקב במועד יש בכך כמה חידושים, שסובר כרבי יהודה שבמועד די בשמירה פחותה ושצד תמות במקומה עומדת, ושמעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו. אך אם נעמידו בתם, לא היה בכך אלא חידוש אחד שמעמידין אפוטרופוס לתם, ולא הייתי יודע שסובר כרבי יהודה שצד תמות במקומה עומדת ושלמועד די בשמירה פחותה.

רבינא חוזר לתרץ קושיית אביי ממה ששנינו בברייתא שרבי יהודה ורבי יעקב חולקים: **רָבִינָא אָמַר,** מה שמבואר בברייתא השנייה שחולקים רבי יעקב ורבי יהודה, אין מחלוקתם באחד מהדברים שהוזכרו בדברי רבא שסובר רבי יעקב בהם כרבי יהודה, אלא בדבר אחר, **וּרְשׁוּת מְשַׁנֶּה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ,** אם באופן שנשתנה הרשות חוזר לתמותו או לא, **וּבְגוֹן דַּהֲוָה מוּעָד** ברשות האפוטרופוס, **וְנִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁתַּפֶּה הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן,** ולא שמרו כראוי ונגח, **רַבִּי יְהוּדָה סָבַר חֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ,** ודינו כמועד לשלם נזק שלם, **וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר רְשׁוּת מְשַׁנָּה** וחוזר להיות תם, ואינו חייב אלא חצי נזק בלבד:

הגמרא דנה בשור של יתומים שהרג אדם: **תָּנוּ רַבָּנָן, אַפּוֹטְרוֹפְּסִים** הממונים על שור היתומים, **מְשַׁלְּמִין** על נזקי השור **מִן הָעֲלִיָּה** – משאר הנכסים ולא מגוף השור, **וְאֵין מְשַׁלְּמִין כּוֹפֶר** אם הרג אדם.

מברררת הגמרא: **מַאן תַּנָּא כּוֹפְרָא כַּפָּרָה וְיַתְמֵי לַאו בְּנֵי כַּפָּרָה נִינְהוּ** – מי התנא שסובר שתשלום הכופר הינו כפרה על בעל השור על שהרג אדם, ולכך פוטר מכופר שכיון שקטנים הם אינם צריכים כפרה. **אָמַר רַב חִסְדָּא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא,** וכמו **דְּתַנְיָא,** נאמר בפסוק (שמות כא ל) 'אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו **וְנָתַן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ',** היינו **דְּמֵי נִיזָק** – כשווי דמי הנהרג. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר,** הכופר הוא דְּמֵי מַזִּיק – כשווי בעל השור, לפי שתשלום הכופר הוא כדי לפדותו ממיתה בידי שמים, ולכך צריך שישלם את שוויו. ומבאר רב חסדא, **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבָּנָן סָבְרֵי כּוֹפְרָא כַּפָּרָה, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה סָבַר כּוֹפְרָא כַּפָּרָה,** ולכך צריך לשלם כפי שווי המזיק.

רב פפא דוחה ביאורו של רב חסדא במחלוקתם: **אָמַר רַב פָּפָא, לֹא** – אין מחלוקתם תלויה בדבר זה, אלא **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** ואף רבנן סוברים **שכּוֹפְרָא כַּפָּרָה הוּא, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, שׁרַבָּנָן סָבְרֵי בְּדִינֵיזָק שַׁיְּימִינַן** – בשווי דמי הניזק שמים את הכפרה לבעל השור, שבכך קבעה התורה כפרתו, **וְאִילּוּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה סָבַר, בְּדַמְזִיק שַׁיְּימִינַן. וּמַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן,** שהכופר הוא בדמי הניזק, משום שנֶּאֱמְרָה לשון **'שִׁיתָה'** – לגבי שור מועד שהמית אדם, וכמו שנאמר (שמות כא ל) 'אִם כֹּפֶר יוּשַׁת', **וְנֶאֱמְרָה** לשון **'שִׁיתָה' לְמַעְלָה** – לפני פרשה זו, לענין דמי ולדות, שנאמר (שמות כא כב) 'וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וגו' עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו', ויש ללמוד זה מזה, **מַה לְּהַלָּן** לגבי דמי ולדות היינו **בְּדִינֵיזָק** – בשווי דמי הניזק שהם הוולדות, **אַף כָּאן בְּדִינֵיזָק. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה סָבַר,** 'וְנָתַן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ' בְּתִיב, והיינו נפשו של המזיק, **וְרַבָּנָן** דורשים דיוק זה, **אֵין** – אכן **פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ בְּתִיב,** ואכן תשלום זה בא לפדות את נפשו, **מֵיהוּ כִּי שַׁיְּימִינַן בְּדִינֵיזָק שַׁיְּימִינַן** – ומכל מקום שווי התשלום הוא כפי שווי הניזק, ובכך יפדה את נפשו.

מספרת הגמרא: **מַשְׁבֵּחַ לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן בְּרֵהּ אָחָא בַּר יַעֲקֹב דְּאָדָם גָּדוֹל הוּא** – רבא היה משבח לפני רב נחמן את רב אחא בר יעקב שגדול בתורה הוא, **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרבא, **לְכִשֶּׁיִּבָּא לְיָדֵךְ הֲבֵיאֵהוּ לְיָדַי** – כשיבוא אליך תביאנו אלי. **כִּי אָתָא לְנַהֲרְדָּעָא** – כשבא רב אחא לפני רב נחמן, **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן **בָּעֵי מִינַּאי מִילְּתָא** – שאל ממני דבר. **בָּעָא מִינֵּיהּ, שׁוֹר** מועד **שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין** שהרג אדם, **כֵּיצַד מְשַׁלְּמִין כּוֹפֶר,** אם תאמר **שְׁמְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר וְחֲצִי כּוֹפֶר** – שכל אחד ישלם כופר שלם, הרי **כּוֹפֶר אֶחָד אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שְׁנֵי כּוֹפְרִין** – התורה חייבה בכופר אחד, ומדוע ירוויחו יורשי הניזק ויקבלו שני תשלומים. ואם תאמר שישלם **חֲצִי חֲצִי כּוֹפֶר וַחֲצִי חֲצִי כּוֹפֶר,** הרי **כּוֹפֶר שָׁלֵם אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא חֲצִי כּוֹפֶר** – ואין המזיק מתכפר במה שישלם חצי כופר.

אַדְּיָתֵיב וְקָא מְעַיֵּין בָּהּ – בתוך כדי שישב רב נחמן ועיין בספק זה, **אָמַר לֵיהּ** ספק נוסף, **תְּנַן** בערכין (כא.), **חֲיָיבֵי עֲרָכִין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן חֲיָיבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן** – אדם שאמר 'ערכי עלי' שנתחייב לתת לבית המקדש כפי הערך שנאמר בתורה, רשאי גזבר ההקדש למשכנו על חיוב זה, כלומר ליכנס לביתו ולגבות בעל כרחו את הסכום שנתחייב, שכיון שאין תשלום זה בא לכפרה יש לחשוש שיתעכב מלשלם. אך אדם שחטא ונתחייב להביא קרבן חטאת או אשם, כיון שהקרבן בא לכפר עליו אין לחשוש שיתעכב מלהביא הקרבן, ולכך אין רשאים למשכנו על הקרבן. ושאל רב אחא, **חֲיָיבֵי כּוֹפְרִין מַאי,** האם יורשי הניזק רשאים למשכנו על הכופר או לא. **כֵּיוָן דְּכַפָּרָה הוּא, כְּחַטָּאת וְאָשָׁם דָּמְיָא** – כיון שתשלום הכופר בא לכפר על בעל השור, דומה חיובו לחייבי חטאת ואשם, **וּמְחַמַּר חֲמִיר עֲלֵיהּ וְלֹא בָּעֵי מְשַׁכְּנֵיהּ** – וחמור בעיניו חיוב זה ואין צריך למשכנו. **אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דִּלְחַבְרֵיהּ הוּא דְּבָעֵי מֵיזְּבָא לֵיהּ (ממונא הוא) וְלֹא לְגַבּוֹהַּ הוּא** – כיון שחיוב זה נתחייב לחברו הניזק, ולא לגבוה לבית המקדש, **[מְמוֹנָא הוּא] וְלֹא חֲמִיר עֲלֵיהּ וּבָעֵי מְשַׁכְּנֵיהּ** – חשוב בעיניו חיוב זה לחיוב ממוני שבין אדם לחבירו ואינו חמור עליו, וצריך למשכנו. **אִי נַמִי** יש לומר סברא נוספת, **כֵּיוָן דְּהוּא לֹא חָטָא וּמְמוֹנֵיהּ הוּא דְּאָזִיק** – כיון שלא בעל השור בעצמו חטא, אלא ממונו דהיינו השור, **לֹא חֲמִיר מִילְּתָא עֲלֵיהּ וּבָעֵי מְשַׁכְּנֵיהּ** – אינו חמור עליו חיוב זה, וצריך למשכנו.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן, **שַׁבְקֵן** – הנח ואל תוסיף להקשות, **אִסְתַּגַּר בְּקַמַּיְיתָא** – כבר בקושייתך הראשונה הושתקתי, שאינני יודע תשובה עליה:

תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁאֵלוֹ לשור בְּחֶזְקַת תָּם, וְנִמְצָא מוּעָד לאחר שנגח, שנודע לו שכבר היה מועד ברשות הבעלים, **הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק** של מועד, שכיון שלא הודיעו לשואל שהשור מועד, לא קיבל עליו שמירת שור מועד אלא שמירת שור תם, **וְשׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק,** שהרי אף אם היה תם היה חייב לשלם החצי נזק.

ואם היה תם אלא **שֶׁהוּעַד בְּבֵית שׁוֹאֵל, וְהֶחֱזִירוֹ** לאחר מכן **לְבַעֲלִים** ונגח ברשותם, **בַּעֲלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק וְשׁוֹאֵל פָּטוּר מִכְּלוּם,** ש'רשות משנה' וחוזר להיות תם.

אָמַר מָר, שְׁאֵלוֹ בְּחֶזְקַת תָּם וְנִמְצָא מוּעָד בְּבַעֲלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק וְשׁוֹאֵל חֲצִי נֶזֶק. מקשה הגמרא, **וְאַמַּאי** חייב השואל כלל, **לֵיכָּא לֵיהּ** – יאמר לבעלים, **תּוֹרָא שְׁאִילִי אַרְיָא לֹא שְׁאִילִי** – שור שאלתי ולא אריה, כלומר מאחר שלא ידעתי ששור זה רגיל לנגוח לכך לא נזהרתי בשמירתו, ועליך היתה מוטלת שמירתו.

אָמַר רַב, אכן אם לא ידע שרגיל לנגוח פטור השואל לגמרי, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן,** באופן **שֶׁהכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא נוֹגֵחַ** – שהכיר ששור זה רגיל

המשך בעמוד סו

אי לר"י. כלומר אי כר"י סבירא ליה דאמר לקמן תם לא סגי ליה בשמירה פחותה כגון דעבד ליה שמירה פחותה: **אי לר"א בן יעקב.** דאמר תם סגי ליה בשמירה פחותה כגון דלא עבד ליה שמירה כלל ואיצטריך לר' יעקב לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם ולהכי תנא ח"נ ולא תנא רבי יעקב מחייב בסקילה אין הבעלים משלמין כופר: **כופר** אחד אמר רחמנא ולא ב'. ואע"ג דלגבי חטאת אמר בפ' המפניע (שבת דף צב: ושם גבי המוציא כבר לרה"ר ודוציאו שנים חייבין ומסתמא כל חד וחד חייב חטאת התם כיון דכל חד מיתחייב אזדונו ברת מיחייבי נמי אשגגתו חטאת ועוד חטאת דלגבוה אין להקפיד אי מביאין שתי חטאות אבל כופר דלחבירו לגמ' ירויח זה במה ששלשור לשנים: **כופר** שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר. דוקא לענין כופר דכפרה היא דמסתמא כפרה שלימה צריכה אבל לענין החשלומין אמר לקמן במרובה (דף עא:) ה' בקר ואפילו ה' חצאי בקר ושה אפילו מקצת שה דפ' אותו ואת בנו (חולין דף עט:) ודמו (אפילו) מקצת דמו דכיסוי הדם (שם דף פח.) וחצי מתנות דהזורע (שם דף קלב.) ובכור ואפילו מקצת בכור דריש בכורות (דף ג. ושם לא שייך לאתויי הכא והיא דחומש ולא חצי חומש דפ' יש בכור (שם דף מח:) שייך טפי והא דמשלם תם חצי כופר לר' יוסי הגלילי היינו כופר שלם דידיה וכן המית מי שחצין עבד וחציו בן חורין דהשולח (גיטין דף מב:) דמשלם חצי כופר ליורשים היינו כופר שלם דידיה: **חייבי** כופר מאי. ביורשי הניזק עצמו מבעיא ליה אם יכולין למשכנו: **ולימא** ליה אי תם הוה משתלם מגופו. הך פרכא ליתי ליה לר"י דאמר צד תמות במקומה עומדת וכן היא פירכא דהוה מערקנא ליה לאגמא אבל היא פירכא דמודינא ומפטרי אתיא אף אליבא דר"י דבזיון דאיעייל לאו קנקא הוא:

לאו תורא בעית לשלומי. וא"ת אי הוה תם לא הוה משתלם אלא כמו שהשור שוה והשתא משלם כל חצי נזק מהעלייה אע"פ שאין השור שוה כל כך וי"ל דהשתא נמי לא משלם אלא בשויו של שור:

שור של ב' שותפין. בשני שוורים של שנים לא מצי למיבעי דלר"י בן בתירא דאמר (סנהדרין דף עח.) בהכותו עשרה בני אדם בזה אחר זה הראחרון חייב ה"נ האחרון חייב דאי אבבת אחת כולן פטורין ממיתה דכמיתת בעלים כך מיתת השור וכיון דפטורין ממיתה פטורין מכופר למ"ד לקמן אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר:

אי לר"י דעבד ליה שמירה פחותה ולא עבד ליה שמירה מעולה אי לר"א בן יעקב דעבד ליה שמירה פחותה כגון דלא עבד ליה שמירה כלל ואיצטריך לר' יעקב לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם קמ"ל ר' יעקב דמעמידין להן אפוטרופין לתם לגבות מגופו א"ל הכי קאמר חדא דאית ביה תרתי מעמא רבינא אמר רשות משנה איבא ביניהו מועד ונתפקח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן ר"י סבר הרי הוא בחזקתו ר' יעקב סבר רשות משנה: ת"ר אפוטרופסים משלמין מן העליה ואין משלמין כופר מאן תנא כופרא כפרה ויתמי לאו בני כפרה נינהו א"ר חסדא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דתניא ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר דמי מזיק מאי לאו בהא קמיפלגי דרבנן סברי כופרא ממונא הוא ור' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר כופרא כפרה א"ר פפא לא דכ"ע כופרא כפרה הוא והכא בהא קמיפלגי רבנן סברי בדניזק שיימינן ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר בדמזיק שיימינן מ"ט דרבנן נאמרה שיתה למטה ונאמרה שיתה למעלה מה להלן בדניזק אף כאן בדניזק ור' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר ונתן כופר נפשו כתיב ורבנן אין כופר נפשו כתיב מיהו כי שיימינן בדניזק שיימינן משבחי ליה רבא לר"נ בדרב אחא בר יעקב דאדם גדול הוא א"ל לכשיבא לידך הביאהו לידי כי אתא לגביה א"ל בעי מינאי מילתא בעא מיניה שור של שני שותפין ביצד משלמין כופר משלם חצי כופר והאי כופר והאי כופר אחד אמר רחמנא ולא ב'. ואע"ג דלגבי חטאת אמר בפ' המפניע (שבת דף צב: ושם גבי המוציא כבר לרה"ר ודוציאו שנים חייבין ומסתמא כל חד וחד חייב חטאת התם כיון דכל חד מיתחייב אזדונו ברת מיחייבי נמי אשגגתו חטאת ועוד חטאת דלגבוה אין להקפיד אי מביאין שתי חטאות אבל כופר דלחבירו לגמ' ירויח זה במה ששלשור לשנים: **כופר** שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר. דוקא לענין כופר דכפרה היא דמסתמא כפרה שלימה צריכה אבל לענין החשלומין אמר לקמן במרובה (דף עא:) ה' בקר ואפילו ה' חצאי בקר ושה אפילו מקצת שה דפ' אותו ואת בנו (חולין דף עט:) ודמו (אפילו) מקצת דמו דכיסוי הדם (שם דף פח.) וחצי מתנות דהזורע (שם דף קלב.) ובכור ואפילו מקצת בכור דריש בכורות (דף ג. ושם לא שייך לאתויי הכא והיא דחומש ולא חצי חומש דפ' יש בכור (שם דף מח:) שייך טפי והא דמשלם תם חצי כופר לר' יוסי הגלילי היינו כופר שלם דידיה וכן המית מי שחצין עבד וחציו בן חורין דהשולח (גיטין דף מב:) דמשלם חצי כופר ליורשים היינו כופר שלם דידיה: **חייבי** כופר מאי. ביורשי הניזק עצמו מבעיא ליה אם יכולין למשכנו: **ולימא** ליה אי תם הוה משתלם מגופו. הך פרכא ליתי ליה לר"י דאמר צד תמות במקומה עומדת וכן היא פירכא דהוה מערקנא ליה לאגמא אבל היא פירכא דמודינא ומפטרי אתיא אף אליבא דר"י דבזיון דאיעייל לאו קנקא הוא:

לאו תורא בעית לשלומי. וא"ת אי הוה תם לא משתלם אלא כמו שהשור שוה והשתא משלם כל חצי נזק מהעליה אע"פ שאין השור שוה כל כך וי"ל דהשתא נמי לא משלם אלא בשויו של שור:

אי הוה יתיבא ליה ממונא הוא ולא לגבוה הוא ולא חמיר עליה ובעי משכונייה אי נמי ביון דהוה לא חטא ומנוניה הוא דאזיק לא חמיר מילתא ובעי משכונייה א"ל שבקן אסתגר בקמייתא: ת"ר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ושואל משלם חצי נזק הועד בבית שואל והחזירו לבעלים בעלים משלמין חצי נזק ושואל פטור מפלוגתם אמר מר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ושואל חצי נזק ואמאי ליתא ליה תורא שאילי ארויא לא שאילי אמר רב הכא במאי עסקינן שהכיר בו שהוא נגחן וניתא ליה תם שאילי מועד לא שאילי משום דא"ל סוף סוף אי תם הוה פלגא נזקא בעית שלומי תשתא נמי זיל שלים פלגא נזקא וניתא ליה אי תם הוה משתלם מגופו משום דא"ל סוף סוף אתי לאו תורא בעית שלומי לידי וניתא ליה

אי תם הוה מודינא ומפטרינא. הך פירכא ליתא לר"ת מודקא בקנס ואח"כ באו עדים חייב וכי קאמר אפילו לר"ת פלגא נזקא ממונא ה"ה דהו"מ למפרך אפילו לר"ת פלגא נזקא קנסא ולמ"ד מודקא בקנס ואח"כ באו עדים חייב ליכא היכא מעריקנא ליה לאגמא אלא חדא מינייהו נקט ואיהאיך יכול לטעון אי תם הוה מודינא אי תם הוה מעריקנא ליה הא קמן שלא הודה ולא הבריח אע"פ שהחזיר טבור שהיה תם וי"ל דמיד אחר נגיחה הוגד לו שהוא מועד וא"ת לישני בגון שיש עדים שלא הוגד לו משעת נגיחה עד שיצא לב"ד ואפ"ה לא הודה ולא הבריחו הא לא שכיח ועדיפא מינייהו קמשני דקדם ב"ד ותפסוהו:

הוה מעריקנא ליה לאגמא. תימה מה טענה היא זו א"כ היה עושה שלא בדין ובשלמא לרבי ישמעאל דאמר ב"ח נינהו ניחא קצת דאיכא למימר דהוה אבלנא ליה תתם או מזבנינא ליה ולא הוה אלא במזיק שעבודו שלם חבירו ופטור אבל לר"ע דאמר שומרים נינהו אי הוה מעריק היה גולל לו שורו לניזק ועוד דב"ד יגדוהו אם לא ישלם אם יש לו ונ"ל שרוצה לומר מתוך דברים אלו שהייתי עושה היה ניזק מתפשר עמי בדבר מועט והיה מוחל לי ונמצא שהפסדתני כל היתרון:

אי הכי בעלים אמאי משלמין ח"נ לימא ליה אתפסתיה לתורא כו'. וא"ת והרי הוא לא התפיסו ביד"ם קדים ב"ד ותפסוהו והוא לא היה יודע שהוא מועד וי"ל דמיד כשנגח היה לו לחוש שמא היה מועד דנהי דקודם נגיחה אין לו לחוש כ"כ לפי שאין הפסד מזומן ב"ד לתופסו לא יגח אבל לאחר שנגח שמא יגח ב"ד לתופסו והיה לו לחוש להזדהר שלא יפול ביד בית דין:

מן הבהמה להוציא הרובע כו'. בתמורה בפ' כל התאסורין (דף כח: ושם) מפרש דגבי רביעה כתיב בהמה ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה וגבי עבד כתיב לשון בקר בדכתיב ויזמירו את בכודם בתבנית שור ומוקי לה התם ע"פ עד אחד או על פי בעלים דאי איכא עדים בני קטלא נינהו והך ברייתא פליגא אתנא דבי רבי ישמעאל דנפקא ליה בפרק אין מעמידין (ע"ז דף כג:) מכי משחתם בהם מום כו' כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז וכן איתא בתמורה (דף כח:) דפליגי:

למה נאמר נוגח. הא דלא קאמר למה נאמר נעבד דההוא פשיטא דקיל מכוחלהו דלאו בר קטלא הוא ובעי קרא יתירא: **ויש** בנוגח כו'. בחד מנייהו סגי דכיון דלא מפרש קראי בהדיא הוה אוקימנא ליה בדמי ולא שייך למימר שקולים הם ויבואו שניהם דהני חומרות אין שקולות ולא משכחת שיקול אלא ברישׂ מכילתין:

רובע עשה בו אונס ברצון. וא"ת רובע באונס היכי משכחת לה הא אין קישוי אלא לדעת וי"ל בגון שנתקשה למינו ותקפתו והביאתו עליה: **לאו** לקרבן. והשתא ה"ק נוגח לא עשה בו אונס ברצון כלומר השתא נמי שנכתב אין שייך להעמיד פסול קרבן שלו אלא ברצון בענין שיש בו חיוב מיתה הלכך כשלא היה בתוב בכל אין שייך ללמוד אפילו רצון שלו מרובע כיון דלא אפשר למילף בכל ענין בין באונס בין ברצון וא"ת אמאי ס"ד דלקרבן קאמר רפ' דחוק הוא בדמוכח בשמעתין ומה קשה ליה אי לקטלא קאמר דשייך לעשות קולא או חומרא פירכא מקטלא אקרבן כמו שעשה ק"ו מכופר אקרבן וי"ל כיון דלא מפרש בהדיא לענין מה עשה אונס ברצון משמע דלענין קרבן דאיירי ביה קרא קאמר דאי לענין קטלא הוה ליה למימר לא חייב בו אונס ברצון:

כמאן

אם תם הוה מודינא ומפטרינא ואפילו למ"ד מודקא בקנס ואפילו הכי נזקא ממונא ניתא ליה אי תם הוא הוה מעריקנא ליה לאגמא אלא היכא דנזקא ממונא ומ"ד מודקא בקנס ואפילו הכי נזקא קנסא ומודה בקנס פטור: **רישא** אין רשות משנה. בתיובתא מייתי לה אמאי קתני רישא כשהועד בבית בעלים והזיק בבית שואל חייב באותה נגיחה נזק שלם: **תברא**. קשיא אהדדי ומי ששנה זו לא שנה זו: **לאו** כל כמינך כו'. לא שלך היה ולא נזהרת בשמירתו: **רישא** נמי רשות משנה. כלומר חד תנא הוא ולתנא דרישא ס"ל נמי הך דסיפא דרשות משנה **ורישא** משום הכי חרי הוא בחזקתו שאין כאן שינוי רשות שכל מקום שהולך שם בעליו עליו: **מהו** לגבי מוסף. שגבי נוגח ברצון והמית אדם פשיטא לן דפסול בדלקמן: **מן** הבהמה. ממקצת בהמות ולא בולן: **להוציא** רובע ורבוע. ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים שלא נסקל דפסול לגבי מזבח: **את** הנעבד. שעשאו ע"ז והשתחוה לו: **המוקצה**. שייחדו להקריב לע"ז: **הנוגח**. שהמית את האדם ע"פ עד אחד או ע"פ בעלים ונעבד מן הסקילה: **אם** נאמר רובע לפה נאמר נוגח. חרי שניהן שוין בעבירה לענין סקילה במקום עדים: **רובע** עשה בו אונס ברצון. דנרבע אנוס הוא ונסקל ברובע דכתיב ואת הבהמה תהרגו: **נוגח** לא עשה בו אונס ברצון. דכתיב כי יגח ולא שיגיחוהו: **רובע** אינו משלם כופר. לקמן מפרש: **לאו** לקרבן. דלענין קרבן מיירי: **לא** לקטלא. ולהכי קאמר נוגח לא עשה בו אונס ברצון לענין סקילה במקום עדים הלכך אי לא מעטיה קרא לענין קרבן לא נפקא לן מרובע אפילו כי עבד ברצון דלפסול דהא קל הוא מרובע לענין קטלא: **לא** עשה. משמע לא עשה בו הכתוב אונס ברצון ומהיכא נפקא ליה דפשיטא ליה:

בחצר

אי הכי בעלים אמאי משלמין ח"נ לימא ליה אתפסתיה לתורא כו'. ואע"ת והרי הוא לא התפיסו ביד"ם קדים ב"ד ותפסוהו והוא לא היה יודע שהוא מועד וי"ל דמיד כשנגח היה לו לחוש שמא היה מועד דנהי דקודם נגיחה אין לו לחוש כ"כ לפי שאין הפסד מזומן ב"ד לתופסו לא יגח אבל לאחר שנגח שמא יגח ב"ד לתופסו והיה לו לחוש להזדהר שלא יפול ביד בית דין:

מן הבהמה להוציא הרובע כו'. בתמורה בפ' כל התאסורין (דף כח: ושם) מפרש דגבי רביעה כתיב בהמה ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה וגבי עבד כתיב לשון בקר בדכתיב ויזמירו את בכודם בתבנית שור ומוקי לה התם ע"פ עד אחד או על פי בעלים דאי איכא עדים בני קטלא נינהו והך ברייתא פליגא אתנא דבי רבי ישמעאל דנפקא ליה בפרק אין מעמידין (ע"ז דף כג:) מכי משחתם בהם מום כו' כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז וכן איתא בתמורה (דף כח:) דפליגי:

למה נאמר נוגח. הא דלא קאמר למה נאמר נעבד דההוא פשיטא דקיל מכוחלהו דלאו בר קטלא הוא ובעי קרא יתירא: **ויש** בנוגח כו'. בחד מנייהו סגי דכיון דלא מפרש קראי בהדיא הוה אוקימנא ליה בדמי ולא שייך למימר שקולים הם ויבואו שניהם דהני חומרות אין שקולות ולא משכחת שיקול אלא ברישׂ מכילתין:

רובע עשה בו אונס ברצון. וא"ת רובע באונס היכי משכחת לה הא אין קישוי אלא לדעת וי"ל בגון שנתקשה למינו ותקפתו והביאתו עליה: **לאו** לקרבן. והשתא ה"ק נוגח לא עשה בו אונס ברצון כלומר השתא נמי שנכתב אין שייך להעמיד פסול קרבן שלו אלא ברצון בענין שיש בו חיוב מיתה הלכך כשלא היה בתוב בכל אין שייך ללמוד אפילו רצון שלו מרובע כיון דלא אפשר למילף בכל ענין בין באונס בין ברצון וא"ת אמאי ס"ד דלקרבן קאמר רפ' דחוק הוא בדמוכח בשמעתין ומה קשה ליה אי לקטלא קאמר דשייך לעשות קולא או חומרא פירכא מקטלא אקרבן כמו שעשה ק"ו מכופר אקרבן וי"ל כיון דלא מפרש בהדיא לענין מה עשה אונס ברצון משמע דלענין קרבן דאיירי ביה קרא קאמר דאי לענין קטלא הוה ליה למימר לא חייב בו אונס ברצון:

כמאן

אִם הֵיכָא **תָּם**, **הָוֶה מוֹדִינָא** בבית דין שהשור נגח לפני שיבואו עדים, **וּמְפַטְרִינָא** בכך, שהרי תשלום חצי נזק הוא קנס ו'מודה בקנס פטור', **וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר שְׁפָלָה נִזְקָא מָמוֹנָא**, ולא היה נפטר בהודאתו, עדיין **נִימָא לֵיהּ** השואל, **אִי תָּם הוּא הָוֶה מַעֲרִיכְנָא לֵיהּ לְאַגְמָא** – הייתי מבריחו לאגם ולא היה מהיכן לגבות החצי נזק, שכן שור תם אינו משתלם אלא מגופו.

אֶלָּא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן שחייב השואל, **כְּגוֹן דְּאַקְדִּים בֵּי דִינָא וְתַפְסֵיהּ** – באופן שקדמו בית דין ותפסו את השור בעוד שלא היה לו שהות כלל להבריחו לאגם.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, בְּעָלִים אַמַּאי מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק** – מדוע מחייבת הברייתא את הבעלים לשלם החצי נזק של מועד, **נִימָא לֵיהּ** הבעלים לשואל, **אַתְפַּסְתֵּיהּ לְתוֹרַאי בִּידָא מַאן דְּלָא מָצִינָא לְאַשְׁתַּעוֹיֵי דִינָא בַּהֲדֵיהּ** – התפסת את שורי ביד מי שאינני יכול לעמוד עמו בדין ולהוציא שורי ממנו, שלא היית צריך להתפיס השור ביד בית דין.

מתרצת הגמרא: **מְשׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ** השואל לבעלים, הלא אף **אִי אַהֲדַרְתֵּיהּ נִיהֲלֵיהּ הָוֶה מַעֲרִיכְנָא לֵיהּ לְאַגְמָא** – אם הייתי מחזיר לי את השור קודם שיתפסוהו בית דין, הייתי מבריחו לאגם. ומאחר שפשעת ולא שמרת על השור כראוי שלא יתפסוהו, עליך לשלם היזק זה.

משיבה הגמרא: **מְשׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ** השואל לבעלים, **סוֹף סוֹף** מאחר שהשור מועד, וכי **לַאו מֵעֲלָיָה הָוֵי מִשְׁתַּלְּמֵי** – לא היו גובים בית דין את מלא הנזק משאר הנכסים, ולא היית מרוויח כלום במה שהיית מבריחו לאגם.

שואלת הגמרא: **הָנֵיחָא** תשובה זו, **הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ נְכָסֵי** – באופן שיש לבעלים שאר נכסים, **אֲךְ הֵיכָא דְּלֵית לֵיהּ נְכָסֵי מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**, הלא אם היו מבריחים את השור לאגם לא היה לבית דין מהיכן לגבות.

משיבה הגמרא: **מְשׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ** השואל לבעלים, **כִּי הֵיכָא דְּמִשְׁתַּעְבַּדְנָא לְדִידָךְ** – כשם שמחויב אני להחזיר לך את השור, **כְּכִי נַמִּי מִשְׁתַּעְבַּדְנָא לְהַאי** – כך מחויב אני לשלם את השור לניזק, ודין זה נלמד **מִדְּרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מָנַיִן לְנוֹשֶׂה בַּחֲבִירוֹ מָנֶה וַחֲבֵירוֹ בַּחֲבִירוֹ** – שאם היה לראובן תביעת ממון על שמעון, וכגון שהלוה לו ממון, ולשמעון היתה תביעת ממון על לוי, **מַנַּיִן שֶׁמּוֹצִיאִין מִזֶּה וְנוֹתְנִים לָזֶה** – שמוציאים את הממון מלוי ונותנים אותו לראובן, שכיון שחייב שמעון לראובן, אף לוי נשתעבד לראובן ונחשב כבעל חובו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** לגבי גוזל ממון ונשבע לשקר, כאשר יודה על חטאו (במדבר ה ז) 'וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ' – יתן את הגזילה לאותו אדם ששייך לו ממון זה, ומשמע אף שלא גזלו ממנו אלא שנשתעבד לו מחמת שהנגזל היה חייב לו ממון. ואף כאן כיון שחייבים הבעלים לשלם לניזק, יכול השואל לשלם מהשור לניזק, ואין יכולים הבעלים לטעון כנגדו שהיה לו להבריח השור.

שנינו בברייתא לעיל: **הוֹעֵד בְּבֵית שׁוֹאֵל וְהֶחֱזִירוֹ לַבְּעָלִים, בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק וְשׁוֹאֵל פָּטוּר מִכְּלוּם**. ומבינה הגמרא הטעם משום 'רשות משנה', שכיון שעבר מרשות השואל לרשות הבעלים נשתנה דינו וחזר להיות תם. ואם כן יקשה, **בְּשֶׁפָּא** מבואר **שִׁרְשׁוּת מְשַׁנֶּה**, ומדוע **בְּרֵישָׁא** שעבר השור מרשות הבעלים לרשות השואל **רְשׁוּת אַחֶרֶת מְשַׁנֶּה** ונשאר מועד.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, תַּבְרָא – אכן יש סתירה מהרישא לסיפא, וצריך לומר **שִׁמְעִי שֶׁשָּׁנָה זוֹ** – את הרישא **לֹא שָׁנָה זוֹ** – את הסיפא, ומחלוקת תנאים היא.

רַבָּה אָמַר, הברייתא כולה כדעת תנא אחד היא, **וּמִדְּרֵישָׁא** – וממה שמבואר ברישא **שִׁרְשׁוּת אַחֶרֶת מְשַׁנֶּה**, צריך לומר **שִׁבְשֶׁפָּא נַמִּי** סוברת **שִׁרְשׁוּת אַחֶרֶת מְשַׁנֶּה, וְסֵיפָא הֵיכִי מַתְנֵי מַתְנֶה** – ומה ששנינו בסיפא שאין הבעלים משלמים אלא חצי נזק, אינו משום שרשות משנה, אלא **מְשׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ הַבְּעָלִים לְשׁוֹאֵל, לַאו כָּל כְּמִינָּךְ דְּמִיַּעֲדַתְּ לֵיהּ לְתוֹרַאי** – אין בכוחך לעשות שורי מועד, שיתכן ומאחר שלא היה השור שלך לא שמרת כראוי, ולכך חוזר השור להיות תם ברשות הבעלים.

רַב פָּפָּא אָמַר, מִדְּסֵיפָא מבואר **שִׁרְשׁוּת מְשַׁנֶּה**, צריך לומר **שִׁבְּרֵישָׁא נַמִּי** סוברת **שִׁרְשׁוּת מְשַׁנֶּה, וְרֵישָׁא הֵיכִי מַתְנֵי מַתְנֶה** שנשאר השור מועד אף לאחר שעבר לרשות השואל, אינו משום שרשות אינה משנה, אלא **מְשׁוּם דְּכָל מָקוֹם שֶׁהוֹלֵךְ** השור, **שֵׁם בְּעָלָיו עָלָיו** – ואינו חשוב שיצא מרשות הבעלים:

שנינו במשנה: **שׁוֹר הָאֲצָטָדִין אֵינוֹ חַיָּיב מִיתָּה [וְכוּ']** שנאמר 'כי יגח' ולא שיגיחוהו:

אִיבַּעְיָא לְהוּ, שור האצטדין **מַהוּ לְגַבֵּי מְזַבֵּחַ** – האם דינו ככל שור הנוגח אדם שאף באופן שאינו נסקל פסול להקרבה על גבי המזבח, או שכיון שנגיחתו היתה באונס כשר להקרבה.

מביאה הגמרא, נחלקו אמוראים בכך: **רַב אָמַר כָּשֵׁר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר פָּסוּל. רַב אָמַר כָּשֵׁר** משום **שְׁאָנוּס הוּא** בנגיחתו, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר פָּסוּל, שְׁחֲרֵי נֶעֱבַד בּוֹ עֲבֵירָה** – ושור שנעשתה בו עבירה פסול לגבי מזבח.

מֵיתִיבִי, נאמר בפסוק (ויקרא א ב) 'מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם', וממה שנאמר 'מן' משמע למעט שרק חלק מהבהמות כשרות להקרבה ולא כולם, ויש לדרוש 'מִן הַבְּהֵמָה' **לְהוֹצִיא אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע** – למעט שור שבעל אשה או בהמה שנבעלה לאיש. 'מִן הַבָּקָר' **לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד** – למעט בהמה שעשאוה עבודה זרה והשתחוו לה, שפסולה להקרבה. 'מִן הַצֹּאן' **לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּקְצֶה** – למעט בהמה שיחדוה להקריבה לעבודה זרה. וממה שנאמר 'מִן הַצֹּאן' בתוספת וא"ו, יש לדרוש **לְהוֹצִיא אֶת הַנּוֹגֵחַ** – למעט שור שנגח והרג אדם.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִם נֶאֱמַר מיעוט **לִרוֹבֵעַ, לָמָּה נֶאֱמַר** מיעוט נוסף **לִנּוֹגֵחַ, וְאִם נֶאֱמַר נוֹגֵחַ לָמָּה נֶאֱמַר רוֹבֵעַ**, והלא דין שניהם שוה שאם שני עדים העידו שרבע השור או נגח צריכים לסוקלו, ומאחר שנתמעט אחד מהם יש למעט אף השני. אלא **מִפְּנֵי שֵׁשׁ** חומרה **בְּרוֹבֵעַ שֶׁאֵין בְּנוֹגֵחַ, וֵשׁ** חומרה **בְּנוֹגֵחַ שֶׁאֵין בְּרוֹבֵעַ, הָרוֹבֵעַ** חמור שכן **עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס בְּרֵצוֹן**, ואילו הנוֹגֵחַ **לֹא עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס בְּרֵצוֹן**, והנוֹגֵחַ חמור שכן **מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר** אם היה מועד להרוג אדם, ואילו **רוֹבֵעַ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר, לְפִיכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר רוֹבֵעַ וְהוּצְרַךְ לוֹמַר נוֹגֵחַ.**

ומדייקת הגמרא: **קָתָנֵי מִיתַת** בדברי רבי שמעון, **'רוֹבֵעַ עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס בְּרֵצוֹן, נוֹגֵחַ לֹא עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס בְּרֵצוֹן, וּלְמַאי הִלְכְתָא** – לענין מה נאמר חילוק זה, **לַאו** – האם לא **לְעִנְיַן קָרְבָּן** שבו עוסקת הברייתא. ומבואר כדעת רב ששור האיצטדין כיון שאנוס הוא, כשר לגבי מזבח. דוחה הגמרא: **לֹא** – חילוק זה לא נאמר על פסול ההקרבה, אלא **לְקִטְלָא** – לענין הריגת הבהמה, שבהמה הנרבעת באונס נסקלת ואילו שור הנוגח באונס כגון שור האיצטדין אינו נסקל כמבואר במשנה, אך לענין ההקרבה יש לומר שפסול אף באונס וכדעת שמואל.

וְהָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא שרבי שמעון מדבר בהריגת הבהמה ולא בפסול הקרבתה, **דְּאִי אָמְרַתְּ לְקָרְבָּן**, אם כן מה זה שאמר רבי שמעון שאילו לא נאמר מיעוט לנוגח לא הייתי לומד מרובע משום **שנוֹגֵחַ לֹא עָשָׂה בּוֹ אוֹנֶס בְּרֵצוֹן**, והרי כל עוד שלא נאמר המיעוט לנוגח, **לַאו אוֹנֶס הִיא דִּידֵיהּ כְּתִיב וְלַאו רָצוֹן דִּידֵיהּ כְּתִיב** – לא נאמר כלל בתורה פסול הנוגח לקרבן לא באונס ולא ברצון, ואיך מוכיח רבי שמעון מדין שעדיין לא נאמר. **אֶלָּא לַאו** חילוק זה נאמר **לְקִטְלָא** – לענין הריגת הבהמה על פי עדים, שדין זה כבר נאמר, ומזה מוכיח רבי שמעון שדין הנוגח קל מדין הרובע.

המשך בעמוד יז

כְּמַאן דְּקָטָלָה דָּמֵי – הרי זה כמו שהרג את האשה בנגיחה, ויתחייב בכופר, קָא מַשְׁמַע לָן רבי שמעון שכיון שלא הרג האשה במעשה אינו חייב כופר.

רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם רבי שמעון מדבר באופן דְּרַבְעָה וְקָטָלָה, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ מדוע אינו משלם כופר, שכן מַה לִּי קָטָלָה בְּקַרְנַיִם מַה לִּי קָטָלָה בִּרְבִיעָה. יש לחלק, שכן הֶרֶן בְּוַונָתוֹ לְהַזִּיק ולכך חייב, אך הַאי רובע כְּוַונָתוֹ לַהֲנָאַת עַצְמוֹ הוּא ולא להזיק, ולכך פטור.

מבררת הגמרא: כְּמַאי פְּלִיגִי אביי ורבא, כלומר מדוע אביי אינו מבאר כרבא. מבארת הגמרא, מחלוקתם בְּרֶגֶל שֶׁדַּרְכָּהּ עַל גַּבֵּי תִּינוֹק בַּחֲצַר הַנִּיזָּק – בהמה שבדרך הילוכה בחצר הניזק דרסה על אדם והרגתו, לְאַבַּיֵי מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר, לְרָבָא לֹא מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר, ולכך אביי אינו מבאר כרבא, שאף באופן זה שהרג ללא כוונה להזיק היה חייב כופר, כמו שחייב כשהרג ברגלו בדרך הילוכו, אך רבא סובר שלרבי שמעון פטור מכופר באופן זה.

הגמרא חוזרת למחלוקת רב ושמואל אם שור האיצטדין כשר להקרבה: תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב כשכשר להקרבה, ששנינו, שׁוֹר הָאִיצְטַדִּין אֵינוֹ חַיָּיב מִיתָה וְכָשֵׁר לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֻעוּשֶׁה – כמו שהכריחוהו לנגוח, שאנוס הוא בכך. ומבואר כדברי רב:

משנה

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הָאָדָם וּמֵת, אם היה מוּעָד לנגיחת אדם, מְשַׁלֵּם בעל השור כּוֹפֶר ליורשי המת, וְתָם פָּטוּר מִן הַכּוֹפֶר, וְזֶה וָזֶה – בין מועד ובין תם, חַיָּבִין מִיתָה בסקילה.

וְכֵן בֶּבֶן קטן וְכֵן בַּבַּת קטנה שמתו בנגיחת השור הדין כן, שהשור נסקל הן תם והן מועד, ומשלם כופר אם היה מועד.

נָגַח שור המועד עֶבֶד אוֹ אָמָה בנעניים שטבלו לשם עבדות, מלבד שהשור נסקל, נוֹתֵן – משלם בעל השור לבעל העבד שְׁלֹשִׁים סְלָעִים, בֵּין שֶׁהוּא יָפֶה – בין אם היה העבד שוה מֵאָה מָנֶה, וּבֵין שֶׁאֵינוֹ יָפֶה אֶלָּא דִּינָר אֶחָד:

גמרא

שואלת הגמרא: וְכִי מֵאַחַר דְּמִתָּם קַטְלִינַן לֵיהּ – מאחר שאף שור תם שהרג צריכים בית דין לסוקלו, מוּעָד הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – כיצד שייך שינגח שלש פעמים ויהיה מועד, הלא בנגיחה הראשונה דינו ליסקל.

הגמרא מביאה כמה אופנים ליישב דבר זה: אָמַר רַבָּה, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, באופן שלא נגח השור אלא כְּגוֹן שֶׁאָמְדוּהוּ לְשֶׁלֹּשָׁה בְּנֵי אָדָם – שראו את השור ר"ג אחר אדם לנוגחו, ואמדו בית דין שאם לא היה בורח היה השור הורגו, וביון שעשה כך שלש פעמים נעשה מועד, ומכל מקום אינו נסקל כל עוד שלא הרג ממש.

רַב אַשִׁי אָמַר, אוֹמְדָנָא לָאו בְּכָל הוּא – אין השור נעשה מועד במה שאמדוהו שהיה הורג בלבד, אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁשִּׁכֵּין לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם – שאכן נגח לשלשה אנשים אמנם לא מתו אלא סיכנם עד כדי שנעשו גוססים, ובנגיחת האחרון כבר מתו כולם, ונמצא שרק עתה לאחר שמתו חייב מיתה, ועל הנגיחה האחרונה כבר מועד הוא ומשלם כופר.

רַב זְבִיד אָמַר, כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה בְּהֶמּוֹת, ובכך נעשה מועד, ולאחר מכן בשנגח אדם והרגו משלם כופר ונסקל. מקשה הגמרא, וְכִי מוּעָד לְבְהֵמָה הָוֵי מוּעָד לְאָדָם, והלא את האדם קשה ליגח יותר מהבהמה לפי שיש לו מזל, ומנין ששור זה שהועד לבהמה מועד אף לאדם.

אֶלָּא אָמַר רַב שִׁימִי, כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה עוֹבְרֵי כּוֹכָבִים, ובכך נעשה מועד לאדם, שהרי אף לעובד כוכבים יש מזל ומכל מקום נגחו השור, אך אינו נסקל על כך, לפי שאינו נסקל על הריגת עכו"ם, ולאחר מכן בשנגח לישראל והרגו משלם כופר ונסקל. מקשה הגמרא, וְכִי מוּעָד לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הָוֵי מוּעָד לְיִשְׂרָאֵל, והלא לישראל יש מזל יותר מעובדי כוכבים.

אֶלָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם טְרֵפָה, שעל הריגתם אינו נסקל, ולאחר מכן כשנגח אדם שלם והרגו משלם כופר ונסקל. מקשה הגמרא, וְכִי מוּעָד לִטְרֵפָה, הָוֵי מוּעָד לְשָׁלֵם, והלא הטריפה קרוב למיתה יותר מאדם שלם, ומנין שאף אדם שלם היה הורג.

אֶלָּא אָמַר רַב פָּפָּא, כגון דְּקָטַל וְעָרַק לְאַנְפָּא דְּקָטַל וְעָרַק לְאַנְפָּא – שבכל פעם לאחר שהעידו בו שנגח ונגמר דינו ליסקל ברח לאגם, ולכך לא סקלוהו עד שנהיה מועד.

רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר, כְּגוֹן שֶׁהוּזְמּוּ זוֹמְמִין – שבכל פעם שנגח השור והעידו עליו עדים ונגמר דינו ליסקל, באו עדים והזימו את הראשונים, ולכך לא סקלו את השור, ולאחר הנגיחה השלישית באו עדים אחרים והזימו את העדים המזימים, ומעתה חוזרים בית דין ומקבלים את כל העדויות על נגיחות השור, ונמצא שנעשה עתה השור מועד ומשלם כופר.

שואלת הגמרא: הֲנִיחָא אִי לְיַיעוּדֵי תּוֹרָא בְּעֵינַן – אם נסבור שבכדי לעשות את השור מועד די להעיד על השור בפעם אחת שנגח שלש פעמים, שַׁפִּיר – מובן שבאופן זה נעשה השור מועד, אֶלָּא אִי לְיַיעוּדֵי נַבְרָא בְּעֵינַן – אך אם נסבור שצריך שיעידו בפני הבעלים בין כל נגיחה ונגיחה, אם כן באופן זה שבתחילה כשהעידו על נגיחת השור הוזמו העדים, מֵימַר אָמַר לֵיהּ – יכולים הבעלים לומר, לֹא הֲוָה יָדַעְנָא – לא הייתי יודע שהשור אכן נגח כדי שאשמרנו, שאף שהעידו עליו עדים מאחר שהוזמו לא נתקבלה עדותם.

משיבה הגמרא: כאן מדובר כְּגוֹן דְּאָמְרֵי העדים האחרונים שכָּל אֵימַת דְּקָטֵיל תּוֹרֵיהּ נַבֵּיהּ הֲוָה קָאֵי – שבכל הפעמים שנגח השור היו הבעלים אצל השור וראו את הנגיחה, ואינם יכולים לטעון שלא ידעו ששורם נגח.

רָבִינָא אָמַר, יתכן שיהיה השור מועד, בְּמַכִּירִין אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר וְאֵין מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר – באופן שהעידו עדים על בעל השור שאחד משווריו נגח, אך אינם יודעים איזה שור היה זה, ולכך לא נסקל השור עד עתה, ולאחר הנגיחה האחרונה הכירו העדים שהוא הוא השור שנגח בפעמים הראשונות, ומשלם כופר ונסקל.

מקשה הגמרא: אם לא הכירו את השור מַאי הֲוָה לֵיהּ לבעל השור לְמֶעְבַד כדי לשמור שלא יגח, והלא לא ידע איזה שור לשמור, ומדוע נעשה מועד.

מתרצת הגמרא: מְשׁוּם דְּאָמְרֵי לֵיהּ בית דין, תּוֹרָא נַגְחָנָא אִית לָךְ בְּבָקָרָךְ – שור נגחן יש לך ברפתך, אִיבְּעֵי לָךְ נַטּוּרֵי כּוּלֵּי בְּקָרָךְ – וצריך הנך לשמור את כל הרפת:

שנינו במשנה: וְזֶה וָזֶה חַיָּבִין מִיתָה כו'.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק (שמות כא כח) 'סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי', ולכאורה, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר 'סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר', אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁנְּבֵילָה הִיא – שהרי מתה בלא שחיטה, וּנְבֵילָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, ואם כן לשם מַה תַּלְמוּד לוֹמַר עוד 'לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ'. אלא מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב – הפסוק מלמדנו כאן, שֶׁאִם שְׁחָטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לסקל, מכל מקום אָסוּר בַּאֲכִילָה. וְאֵין לִי מפסוק זה ללמוד אֶלָּא שאסור בַּאֲכִילָה, בַּהֲנָאָה מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי'. וּמַאי מַשְׁמַע מכאן שנאסר אף בהנאה, שִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ יָצָא אִישׁ פְּלוֹנִי נָקִי מִנִּכְסַיִךְ וְאֵין לוֹ בָּהֶם הֲנָאָה שֶׁל כְּלוּם, ואף כאן הכוונה שיצא בעל השור נקי מכל ערך השור ואין לו בו כלום, כלומר שנאסר עליו לגמרי אף בהנאה.

מקשה הגמרא: וּמַאי דְּ'לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ' בא ללמד לְהַיכָא דִּשְׁחָטוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה, אֵימָא דְּהֵיכָא דִּשְׁחָטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ שָׁרֵי [– מותר] בַּאֲכִילָה הוּא, וְהַאי 'לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ' בא ללמדנו לְהֵיכָא דְּסָקְלֵיהּ מִסָּקֵל – לאופן שנסקל השור ממש, ולומר דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה הוּא, ואף שלא נאמר בתיבות אלו איסור הנאה, מכל מקום יש ללמוד מכאן אף איסור הנאה, וּכְדְרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא יֵאָכֵל' 'לֹא

המשך בעמוד קנו

רש"י

בְּחָצֵר חֲנִיזָק. דְּאִילּוּ בִּרְה"ר אֵין חַיָּיב בְּרֶגֶל לְדִבְרֵי הַכֹּל דִּכְתִיב בִּשְׂדֵה אַחֵר בְּפ' קַמָּא (דף ג:): לְאַבֵּי מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר. אע"פ שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּוּן לְהַזִּיק הָכָא אוֹקֵי דְּרַבְעָה וְלֹא קְטָלָה הָא קְטָלָה מִשְׁלֵם כּוֹפֶר: **מתני'** וְזֶה וְזֶה חַיָּיבִין מִיתָה. דִּבְתַם נָמֵי כְּתִיב סְקֹל יִסָּקֵל: וְכֵן בֶּבֶן וְכֵן בַּת. בֵּן קָטָן וְתִינוֹקֶת קְטַנָּה חַיָּיב עֲלֵיהֶן סְקִילָה וְכוֹפֶר כִּגְדוֹלִים: **גמ'** שֶׁאִמְּדוּהוּ לְשָׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם. שֶׁרָץ אַחֲרֵיהֶן זֶה אַחַר זֶה וּבֵרְחוּ מִפָּנָיו וְאָמְדוּ שֶׁאִם לֹא בָּרְחוּ הָיָה הוֹרְגָן: שָׁמִין ג' בְּנֵי אָדָם. לְפִיכָךְ לֹא נִסְקַל בִּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים וּכְשֶׁנִּגַּח שְׁלִישִׁי מִתּוֹ כּוֹפֶל הַלְכָךְ מְשַׁלֵּם עָלָיו כּוֹפֶר: הֲוֵי מוּעָד לְאָדָם. בְּתַמְיִדִי: אִעְרְפָה לֹא קְטָלֵינְן לֵיהּ דְּגַבְרָא קְטִילָא קָטִיל: הֲוֵי מוּעָד לְשָׁלֹם. בְּתַמְיִדִי: אִלְּאַחַר לְאַמָּא. לְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ בְּרִאשׁוֹנוֹת וּשְׁמֵי וּמְמֵין. כְּשֶׁנִּגַּח ב' וְנִגִּיחוֹת רִאשׁוֹנוֹת וְהֵעִידוּ בּוֹ ב' בִּיחִידוּת עֲדִים בְּאוֹ כַּת אַחַת וְהֶזִּימוּם וּפִטְרוּהוּ וּכְשֶׁנִּגַּח נְגִיחָה שְׁלִישִׁית וְהֵעִידוּ בּוֹ בְּאוֹתָהּ כַּת הַמְּזֻמֶּמֶת לְהַזִּימָן וְהוּזְמָה אוֹתָהּ הַכַּת אַף עַל הַזְּמוֹת רִאשׁוֹנוֹת וְנִמְצָא הַשּׁוֹר מוּעָד וּמְשֻׁלָּם כּוֹפֶר עַל הַשְּׁלִישִׁית: **הָנִיחָא אי** לְיִיעוּדֵי תּוֹרָא בְּעֵינָן. ג' יָמִים דִּכְתִיבִי בְּקָרָא: **שְׁפִיר.** דְּרֵי נְגִח שְׁלֹשׁ נְגִיחוֹת בְּג' יָמִים וְאע"ג שֶׁלֹּא נִתְקַיְּימָה הָעֵדוּת אֶלָּא בְּכַת אַחַת לֹא אִיכְּפַת לָן: **אֶלָּא אי** לְיִיעוּדֵי נְבֵרָא בְּעֵינָן. שְׁלֹשָׁה יָמִים: **אִמַּר לֹא** הָוֶה יָדֵעְנָא. ב' נְגִיחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת דְּאִינְטְרִיהּ שֶׁהַמְּזִמִּין הִטְעוּנִי: נְגִיחָה הָוֶה קָאֵי. שֶׁהַמְּזִמִּין הֵעִידוּ דְּגִבְיהּ הָוֶה קָאֵי וְרָאָה בְּנִגִּיחוֹתָיו: **רַבִּינָא אָמַר.** מִשְׁכַּחַת לָהּ דְּלֹא נִסְקַל בִּשְׁתֵּים הָרִאשׁוֹנוֹת כְּגוֹן שֶׁהֶעִדִים הַמְּעִידִים עָלָיו אֵין מַכִּירִין אֶת הַשּׁוֹר וּבָא הוּפְרִי: **מַאי** הָוֶה לֵיהּ. לְבַעֲלִים לְמֵיעֲבַד וּמַאי מְחַזְיְיבַת לֵיהּ כּוֹפֶר. **לְאַחַר שֶׁנִּמְנוּ** דַּיְינוּ. דְּהָכִי מַשְׁמַע קְרָא מִשְׁבָּא שׁוֹר לִידֵי סְקִילָה יִסָּקֵל וְשׁוּב לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ: **לְהֵיכָא** דְּסָקְלֵיהּ מִסָּקֵל. וְאָתָא לֹא יֵאָכֵל לְאוֹסְרוֹ בַּהֲנָאָה וּכְדַרְבִי אַבָּהוּ וְנָקֵי מִבְּעָיָא לֵיהּ לִדְרָשָׁה אַחֲרִיתִי לְחַצִּי כּוֹפֶר וְלִדְמֵי וְלִדְוֹת כְּדִלְקַמְּן: **בְּדָרָךְ שֶׁפֵּרַט** לְךָ בְּנֵבֵילָה. שֶׁכָּתַב לְךָ בָּהּ לֹא תֹאכְלוּ וְהוּצְרַךְ הַכָּתוּב לְפָרֵשׁ לְךָ בָּהּ הֵיתֵר הַנָּאָה לְגֵר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' אֶלְמָא לֹא תֹאכְלוּ אִיסּוּר הֲנָאָה הֲוֵי מִשְׁמַע: **ה"מ.** דְּמִפֵּיק קְרָא לְאִיסּוּר הֲנָאָה בְּלִשּׁוֹן אֲכִילָה: **הֵיכָא הִפְקִיר לָן** נְמֵי **אֲכִילָה וַהֲנָאָה מִלֹּא יֵאָכֵל.** אַגַּב דְּמוֹרֵי לָן נְמֵי אַאֲכִילָה מִפֵּיק לֵיהּ בְּלִשּׁוֹן אֲכִילָה: **אֲבָל הָבָא דְּאֲכִילָה נָפְקָא** לָן מִשָּׁקוֹל יִסָּקֵל. אִי לְהֲנָאָה גְּרִידְתָּא אִתָּא לְכְתוֹב לֹא יְהֲנֶה: **אִי** נְמֵי. אֲפִילּוּ לְדִידְךָ לְכְתוֹב לֹא יֵאָכֵל וְתוּ לֹא: **אֶת בְּשָׂרוֹ** לְמָה לִי. אֶלָּא לְאוֹ לְאִשְׁמוּעִינַן אע"ג דְּעֵבְדֵיהּ כְּעֵין בְּשַׂר שְׁחוּטָה בְּהֶכְשֵׁר אִסּוּר בַּאֲכִילָה וּבַהֲנָאָה דְּהִשְׁתָּא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְקָרָא לְאַפּוּקֵי בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה: **אִיבָּא** ה"מ. דְּאִסּוּר אִם שְׁחָטוֹ: היכא

כְּמַאן דְּסָקְלֵיהּ דְּמֵי. וְאֵ"ת וּמַה פְּשַׁט הַשּׁוֹר הָיָה הָרְגָה עַצְמָהּ שֶׁהֲרֵי הֲבִיאָתוֹ עָלֶיהָ וְרִ"ל כְּמוֹ שִׁפֵּרֵשׁ רַ"ח דְּקָפֵץ עָלֶיהָ הַשּׁוֹר לְרָבְעָהּ וְאִלְבְּשָׁה בָּהּ יִצְרָהּ וְנִתְרַצָּה וְאֲפִילּוּ לְמַ"ד בִּכְתוּבוֹת פ' נַעֲרָה (דף נא:) תְּחִילָּתָהּ בְּאוֹנֶס וְסוֹפָהּ בְּרָצוֹן דְּמוּתָר הָיְינוּ תְּחִילַת בִּיאָה בְּאוֹנֶס אֲבָל הָכָא תְּחִילַת בִּיאָה זוּ בְּרָצוֹן וְאַסּוּרָה לְכ"ע וְה"ה שֶׁנִּתְרַגְּזָה: **הָא** אֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק. וְאע"ג דְּכִשְׁלָהּ דְּמֵי כְּיָצָא בָּהּ בְּעֵינָא לְמֵימַר מִבָּעְיָא לֵיהּ (לעיל דף יט:) לְפִי שֶׁיֵּשׁ שָׁם שִׁינּוּי קָצָת וְדָמֵי טִפֵּי לְקֻלָּן אֲבָל רְבִיעָה לְאו שִׁינּוּי הוּא וְלֹא דָּמֵי לְקֻלָּן וְיֹכְשַׁן גְּמוּרָה הִיא שְׁמוּקֶת ע"י אֲכִילָה:

בְּרֶגֶל שֶׁדַּרְכּוֹ. שֶׁן הַזֶּה שֶׁיֵּשׁ לְמִנְקָט הֵכָא אֶלָּא אַגַּב דְּנָקַט רֶגֶל סַפ"ב (דף כו.) נָקְטֵיהּ הָכָא: **לְרַבָּא** לֹא מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר. אֵלִּיבָּא דְּהַךְ בְּרַיְיתָא קָאָמַר בְּדִפ' בְּסַפ"ב (דף כו.): **מֵאַחַר** דִּמְתַם קְטָלֵינְן כו'. לֹא מָצֵי לְאוֹקְמֵי כְּגוֹן שֶׁבְּשָׁלֹשׁ נְגִיחוֹת רִאשׁוֹנוֹת נִתְכַּוְּוּן לְהָרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם דְּהָכִי"ג לֹא הֲוֵי מוּעָד לְאָדָם הוֹאִיל וְלֹא נִתְכַּוְּוּן לְאָדָם וְגַם בְּהָרַג ג' פְּעָמִים עַל פְּנֵי בְּעָלָיו לֹא הֲוֵי מוּעָד כְּרַבָּנַן בְּפֶרֶק שְׁנֵי שִׁנֵּי (דף כד.) אֵין הַשּׁוֹר נַעֲשֶׂה מוּעָד עַד שֶׁיָּעִידוּ בּוֹ בִּפְנֵי בְּעָלִים וּבִפְנֵי ב"ד: **כְּגוֹן** שֶׁאָמְדוּהוּ לְג' בְּנֵי אָדָם. כּוֹלֵּהּ סוּגְיָא מוֹכַחַ דְּלֹא מִיחַיַּיב בְּשִׁלִּישִׁי נ"ש כְּדִפְרִישִׁית בְּפ"ב (דף כד:): **אֵינִי** יוֹדֵעַ שֶׁהָיָה נְבֵילָה. וְאֵ"ת אִצְטְרִיךְ לְבֶן פְּקוּעָה לְרַבָּנַן דְּרַבִּי מֵאִיר דְּלֹא בָּעֵי שְׁחִיטָה (חולין דף עד.) וְכ"ת דְּלֹא אִקְרֵי שׁוֹר הָא לְעִנְיַן פֶּטֶר חֲמוֹר מִקְרֵי שָׁה בְּפ"ק דְּבְכוֹרוֹת (דף יב.) וּבְפֶרֶק בְּהֵמָה הַמְקֻשָּׁה (חולין דף עד:) וְאֲפִילּוּ שְׁחוּט מוּכַח בְּיוֹמָא (דף מט: נ.) דְּמִקְרֵי פַּר וְכ"ש בֶּן פְּקוּעָה וְי"ל בְּלֹאו הָכֵי פָּרִיךְ שַׁפִּיר וּלְפִי הַמַּסְקָנָא נִיחָא דְּנִקְּטֵיהּ לָן מִבְּשָׂרוֹ אע"ג דִּשְׁחִטֵיהּ וְעִבְּדֵיהּ בְּעֵין בָּשָׂר: **וְהָאי** לֹא יֵאָכֵל לְהֵיכָא דְּסָקְלֵיהּ מִסָּקֵל דְּאִסּוּר בְּהֲנָאָה. וּבְעֵי הַשּׁוֹר נָקֵי לְהֲנָאַת עוֹרוֹ וְכִי תֵּימָא לִשְׁתּוֹק מִלֹּא יֵאָכֵל אִם כֵּן לֹא הָוֶה מוֹקְמִינַן נָקֵי אֶלָּא לְהֲנָאַת בָּשָׂר דְּזוֹקֵא: **כִּדְרַבִּי** אַבָּהוּ. לְרוּחָא דְּמִלְּתָא נָקֵט דְּבִלְאו רַבִּי אַבָּהוּ לֹא הָוֵי נְבֵילָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה מַה ת"ל לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁאִם שָׁחַט לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ אָסוּר בַּאֲכִילָה אֵין לִי אֶלָּא בַּאֲכִילָה בַּהֲנָאָה מְנַיִן ת"ל וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקֵי מַאי מַשְׁמַע שְׁמַעְיָן בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר בְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ יָצָא אִישׁ פְּלוֹנִי נָקִי מִנְּכָסָיו וְאֵין לוֹ בָּהֶם הֲנָאָה שֶׁל כְּלוּם וּמִמַּאי דְּלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ לְהֵיכָא דְּשָׁחַטוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ שֶׁאָסוּר בַּאֲכִילָה אִימָא דְּהֵיכָא דְּשָׁחַטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ שָׁרֵי בַּאֲכִילָה הוּא וְהַאי לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ לְהֵיכָא דְּסָקְלֵיהּ מִסָּקֵל דְּאִסּוּר בַּהֲנָאָה הוּא כְּדִרְ' אֲבָהוּ דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר ר' אֶלְעָזָר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יֵאָכֵל לֹא תֹאכַל לֹא תֹאכְלוּ אֶחָד אִיסּוּר אֲכִילָה וְאֶחָד אִיסּוּר הֲנָאָה בְּמַשְׁמַע עַד שֶׁיִּפָּרֵט לְךָ הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּפְרַט לְךָ בִּנְבֵילָה לְגֵר בִּנְתִינָה וּלְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּמְכִירָה אָמְרֵי הֵנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּנָפֵיק לֵיהּ אִיסּוּר אֲכִילָה וְאִיסּוּר הֲנָאָה מִקְּרָא מִלֹּא יֵאָכֵל אֲבָל הָכָא דְּאִיסּוּר אֲכִילָה מִסָּקֵל יִסָּקֵל נָפְקָא אִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ הַאי לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ אִיסּוּר הֲנָאָה הוּא נִכְתּוֹב רַחְמָנָא לֹא יְהֲנֶה אִי נְמֵי לֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ לָמָּה לִי דְּאַף עַל גַּב דְּעֵבְדֵיהּ כְּעֵין בָּשָׂר דְּשַׁחְטֵיהּ אִסּוּר מַתְקִיף לָהּ מַר זוּטְרָא אִימָא הָנֵי מִילֵּי

היכא

תוספות

היכא דבדרך צור כו'. אע"ג דשחיטה בצור בשירה מכל מקום ביון דהך שחיטה בעין סקילה אסרה תורה ומשני אטו סכין כתיב בהדיא ולא אתיא צור אלא מריבויא כך הוא עיקר שחיטה בצור אפילו לשחוט לכתחילה כמו בסכין ולפיכך אין לחלק בלל בין צור לסכין ובדין הוא דליבעי לאתויי בריייתא דבבל שוחטין בין בצור בין בקרומית כו' (חולין דף טו:) דמשמע לכתחילה אלא דניחא ליה להביא המשנה ומ"מ סמיך אברייתא דשרייא אפילו לכתחילה ובהאי מקדש (קדושין דף נו:) מייתי הברייתא אהך מילתא גופה: **נפקא** להו מאת בשרו. משמע דרבי יוסי הגלילי דריש אתין דאיהו דריש לקמן נקי מדמי ולדות ותימה דבפרק המקשה (חולין דף ע:) ושם גבי הא דתנן רבי יוסי הגלילי אומר בטמאה טמא בטהורה טהור דדריש מהלבי בפים בחזיה טמאתי לך ופריך קלוטה במעי קלוטה ליטמא דמהלבי ד' ובמהלבי ד' היא ומאי קשה הא קתני בטמאה טמא והאי בטמאה הוא דרבי יוסי הגלילי ובין דדריש אתין ע"כ בר"ש ס"ל דאוסר גמל במעי פרה כדמוכח בפ"ק דבכורות (ד' ו:) דמאן דשרי לא דריש אתין וי"ל דבחולין פריך מקלוט שראשו ורובו דומה לאמו דמודה ר"ש (שם) א"נ רוצה לישב דברי רבי יוסי הגלילי דבחולין אפילו לרבנן דבכורות: **כיון** שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש. אע"ג דבפ"ק דקדושין (ד' ל:) דריש נאמר איש אמו ואביו תיראו ונאמר את ה' אלהיך תירא השוה הכתוב מורא אב ואם למורא שמים לא הוה ניתא ליה למדרשיה לאוקמי לעשה תירא: **לרבות** ת"ח. וא"ת מפני שיבה תקום למה לי תיפוק ליה מהכא וי"ל דהכא ברבו מוהקהק כדתנן (אבות פ"ד מעשה י"ב) מורא רבך כמורא שמים או ברב מופלג דהוי כעין רבו: **נקי** מחצי כופר. לא בעי למימר נקי מדמי ולדות דרבי יוסי הגלילי משום קושיא דאנשים ומדמי עבד דהיינו שלשים של עבד לא קאמר דכריש ס"ל דאמר לקמן (ד' מג.) בשאין השור בסקילה דלא משלם קנס ואע"ג דכופר מחייב רבי אליעזר היינו משום דדריש אם כופר לרבות כופר שלא בכוונה ברבי יוחנן דלקמן אבל אם עבד לא דריש דה"ק ר"ל לקמן וסברא דרבי עקיבא ס"ד דתם משלם דמי עבד מן

1 היכא דבדרך צור. דהיינו בעין סקילה (בא) באבנים: **אטו** סכין כתיבא באוריתא. שתהא
2 שחיטתו חשיבא להתיר יותר משחיטת צור: **ותשתא** דנפקא ליה אבילה ונאנאה מלא
3 יאכל. ברבי אבהו להכיא דשחטיה וכ"ש לחיכא דסקליה בעל השור נקי לקמה לי: **את לא**
4 דריש. כדתניא דפריש מקרן נחמיה: אתין וגמין ריבויין: **שהגיע לאת ה' אלהיך תירא.** לא
5 ידע מה לרבות: **נקי מחצי כופר.** דלא תימא
6 כשהמית משלם חצי כופר כי היכי דבנזקין ת"ל:
7 **אשר** לו **רבי עקיבא.** פשיטא דפטור והלא אם
8 חייב היה אין תשלומיו אלא מגופו וזה שנסקל
9 ממה משלם יאמרו לו בעלים הביאהו לב"ד
10 וישלמו לך הימנו: **אין דיני.** אין מדרשי זה שאני
11 דורש אלא כשהמית על פי עד אחד שאינו
12 נסקל אבל ממונא אימא לשלם להכי אצטריך
13 קרא: **מוזה** בקנם. פטור וכי הייכי דמפטר מקטלא
14 מפטר נמי מכופר ולמה לי קרא והוא הדין דהוה
15 מצי למפרך אעד אחד פשיטא דפטור: **קסבר**
16 כופרא כפרה. לפיכך אי לא מעטיה הוה אמינא
17 ליחייב בין בעד אחד בין ע"פ עצמו כי היכי
18 דתיהוי ליה בפרה: **אלא במתניתין להרוג** כו'.
19 דפטור מסקילה כדתנן במתני' (לקמן דף מד.):
20 **מתניתין אמר** ליה **ברישא.** דרישא גדולה היא
21 דלהאי ודאי אצטריך קרא אבל המית על פי עד
22 אחד כו' ראיה קטנה היא דאיכא לאוקומיה
23 מוזה בקנם ובעד אחד נמי איכא למימר
24 פשיטא דלא מחייב דהא תרי בעינן לאפוקי
25 ממונא ואפילו גבי מועד נמי פטור:

משכח

1 **היכא** דבדרך צור וְשָׁחַט בּוֹ דְּעֲבֵדִיהּ כְּעֵין סְקִילָה
2 **אֲבָל** הֵיכָא דְּשִׁחֲטֵיהּ בְּסַכִּין לֹא אֲמְרֵי אָטוּ סַכִּין
3 **כְּתִיבָא** בְּאוֹרָיְיתָא וְהָתְנַן הַשּׁוֹחֵט בְּמַגָּל יַד בְּצוֹר
4 **וּבְקָנֶה** שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה וְהַשְׁתָּא דְּנַפְקָא לֵיהּ אִיסּוּר
5 **אֲכִילָה** וְאִיסּוּר הֲנָאָה מִלֹּא יֹאכַל אֶת בְּשָׂרוֹ בַּעַל
6 **הַשּׁוֹר** נָקִי לְמָה לִי לַהֲנָאַת עוֹרוֹ דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא
7 **בְּשָׂרוֹ** הוּא דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה אֲבָל עוֹרוֹ נִשְׁתְּרֵי בַּהֲנָאָה
8 **קָמַשְׁמַע** לָן בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי וּלְהַנָּךְ תַּנָּאֵי דְּמַפְקֵי
9 **לֵיהּ** לְהַאי בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי לְדָרְשָׁה אַחֲרִינָא [בְּדִבְעֵינַן
10 **לְמֵימַר** קַמָּן] הֲנָאַת עוֹרוֹ מְנָא לְהוּ נַפְקָא לְהוּ מֵאֶת
11 **בְּשָׂרוֹ** אֶת הַמֻּפָּל לְבָשָׂרוֹ מַאי נִיהוּ עוֹרוֹ וְהַאי תַּנָּא
12 **אֶת לֹא דָּרֵישׁ** דִּרְתַנְיָא שִׁמְעוֹן הָעֲמְסוֹנִי וְאָמְרֵי לָהּ
13 **נֶחֱמְיָה** הָעֲמְסוֹנִי הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל אֶתִּין שֶׁבַּתּוֹרָה כֵּיוָן
14 **שֶׁהִגִּיעַ** לְאֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא פִּירֵשׁ אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו
15 **רַבִּי** כָּל אֶתִּין שֶׁדָּרַשְׁתָּ מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן אָמַר לָהֶם
16 **כְּשֵׁם** שֶׁקִּבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַדְרִישָׁה כָּךְ קִבַּלְתִּי שָׂכָר עַל
17 **הַפְרִישָׁה** עַד שֶׁבָּא ר' עֲקִיבָא וְלִימֵּד אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
18 **תִּירָא** לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים : ת"ר וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי
19 **רַבִּי** אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר נָקִי מֵחֲצִי כּוֹפֶר אָמַר לוֹ ר' עֲקִיבָא וַהֲלֹא הוּא עַצְמוֹ אֵין מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא
20 **מִגּוּפוֹ** הֲבִיאֵהוּ לְבֵית דִּין וְיִשָּׁלֵם לְךָ אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כָּךְ אֲנִי בְּעֵינֶיךָ שֶׁדַּיְנֵי בָּזֶה שֶׁחַיָּיב
21 **מִיתָה** אֵין דַּיְנֵי אֶלָּא בְּשֶׁהַמִּית אֶת הָאָדָם עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי בְּעָלִים עַל פִּי בְּעָלִים
22 **מוֹדֶה** בְּקָנָם הוּא קָסָבַר כּוֹפְרָא כַּפָּרָה תַּנְיָא אִידָךְ אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲקִיבָא כָּךְ אֲנִי
23 **בְּעֵינֶיךָ** שֶׁדַּיְנֵי בָּזֶה שֶׁחַיָּיב מִיתָה אֵין דַּיְנֵי אֶלָּא בְּמִתְכַּוֵּון לַהֲרוֹג אֶת הָאָדָם וְהָרַג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג
24 **לְמִצְרִי** וְהָרַג יִשְׂרְאֵל לִנְפָלִים וְהָרַג בֶּן קַיְינָא הֵי אָמְרַת לֵיהּ בְּרִישָׁא רַב כַּהֲנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא
25 **אָמַר** מִתְכַּוֵּון אָמַר לֵיהּ בְּרִישָׁא רַב טַבְיוֹמֵי מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר הֵמִית אָמַר לֵיהּ בְּרִישָׁא
26 **רַב** כַּהֲנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר מִתְכַּוֵּון אָמַר לֵיהּ בְּרִישָׁא מָשָׁל לְצָעִיד שֶׁשּׁוֹלֶה דָּגִים מִן הַיָּם

משכח

על פי עד אחד או על פי בעלים. בריש פרק התערבות (זבחים ד' עא. ושם ובריש פרק כל האסורים (תמורה ד' כח. ושם) פי' הקונטרס דשור אין נהרג על פי בעלים לא נוגח ולא רובע משום דמודה בקנם הוא ותימה לר"י היכן מצינו דסנהדרין (ד' י.) נמי דקאמר פלוני רבע שורי הוא ואחר מצטרפין להורגו משום דאין אדם קרוב אצל ממונו ומה בכך מ"מ יפטר משום דמודה בקנם ונראה דהיינו טעמא דלא מחייב על פי הבעלים אפילו יהיו ב' בנוסף של שני שותפין ומעידין עליו משום דאדם קרוב אצל ממונו דהא דאמרינן בסנהדרין דאין אדם קרוב אצל ממונו ה"מ בשבאין להעיד ג"כ על חבירו דמתוך שנאמן על חבירו נאמן גם על שורו בדמוכח סוגיא התם אבל אמר שורי נרבע לא מקניא לן דפשיטא דקרוב אצל ממונו הוא כיון שלא בא להעיד על חבירו:

מודה בקנם הוא. דקיימא לן פלגא נזקא קנסא ונראה דהוה מצי למפרך מאי אחד דאין סברא לומר שלא יחשוב כשמודה ואין רוצה לישבע ואף על גב דעל ידי העד בא עליו חיוב זה אלא הפשוט יותר נקט:

הֵיכָא דְּבָדַק צוֹר – באופן שבדק סלע מחודד שיהיה כשר לשחיטה **וְשָׁחַט בּוֹ,** ולכך נאסר משום **דְּעַבְדִיהּ כְּעֵין סָכִּילָה** – שהמיתו באבן כעין הסקילה, **אֲבָל הֵיכָא דְּשַׁחֲטֵיהּ כְּסַכִּין, לֹא** יאסר באכילה.

אָמְרֵי – תירצו בני הישיבה, **אַטּוּ סָכִּין כְּתִיבָא בְּאוֹרַיְיתָא** – וכי נאמר בפירוש בתורה סכין לענין שחיטה יותר מצור, **וְהָתְנַן** במשנה (חולין טו:) **הַשּׁוֹחֵט בְּמַגָּל יָד, בְּצוֹר** – סלע מחודד, **וּבְקָנֶה** – חתיכת עץ שחידדו כסכין, **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.** הרי שאף בצור כשירה השחיטה כסכין, ואין לומר שתיאסר בהנאה בצור יותר מאם שחט את השור הנסקל בסכין.

שואלת הגמרא על הברייתא: **וְהַשְׁתָּא** לאחר שנתבאר **דְּנַפְקָא לַיהּ** – שלפי רבי אבהו אפשר ללמוד **אִיסּוּר אֲכִילָה וְאִיסּוּר הֲנָאָה מִ'לֹא יֹאכַל אֶת בְּשָׂרוֹ', 'בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי'** שממנו למדה הברייתא את איסור ההנאה, **לָמָּה לִי.**

משיבה הגמרא: פסוק זה נצרך **לַהֲנָאַת עוֹרוֹ** – לאסור בהנאה אף את עור השור הנסקל, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שֶׁבָּשָׂרוֹ הוּא דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה, אֲבָל עוֹרוֹ נִשְׁתְּרֵי בַּהֲנָאָה, קָמַשְׁמַע לָן 'בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי'** – שיוצא בעל השור נקי לגמרי מהשור, ואף עורו נאסר.

שואלת הגמרא: **וּלְהָנָךְ תַּנָּאֵי** – ולאותם תנאים, **דְּמַפֵּקֵי לֵיהּ לְהַאי** – שדורשים את הפסוק **'בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי' לִדְרָשָׁה אַחֲרִינָא [כְּדִכְעָיְנָן לְמֵימַר קַמָּן** – וכמו שיובא להלן], **הֲנָאַת עוֹרוֹ מְנָא לְהוּ** – מנין לדעתם שאף העור אסור בהנאה. משיבה הגמרא, **נַפְקָא לְהוּ מֵ'אֶת בְּשָׂרוֹ'** – דורשים הם ממה שנאמר 'את בשרו' שתיבת 'את' באה לרבות **אֶת הַטָּפֵל לְבָשָׂרוֹ, וּמַאי נִיהוּ** – ומהו הדבר הטפל לבשר, **עוֹרוֹ.**

שואלת הגמרא: **וְהַאי תַּנָּא** של הברייתא לעיל שדורש לאסור הנאת עורו מ'בעל השור נקי', מדוע אינו דורש מ'את'. משיבה הגמרא, **'אֶת' לֹא דָּרִישׁ** – אותו תנא סובר שאין לדרוש כלל לתיבת 'את'. **וּכְדְתַנְיָא** בברייתא שיש תנא הסובר כן, **שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים **נְחֶמְיָה הָעַמְסוֹנִי, הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל אָתִּין שֶׁבַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהַגִּיעַ לְ'אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא'** (דברים ו יג) לא ידע מה לרבות ממנו, ולכך **פָּרַשׁ** – עזב דרכו וחזר בו מכל הדרשות שדרש. **אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי כָּל אֶתִּין שֶׁדָּרַשְׁתָּ מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן, אָמַר לָהֶם כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַדְּרִישָׁה – על מה שדרשתי כָּךְ קִבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַפְּרִישָׁה** – על שחזרתי בי. **עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִימֵּד** שאף פסוק זה יש לדרוש, **'אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא' לְרַבּוֹת** שיש לירא מתַּלְמִידֵי חֲכָמִים. ומבואר שנחמיה העמסוני אינו דורש לרבות מ'את', וכדעתו סוברת הברייתא לעיל:

הגמרא מביאה דרשות נוספות מהפסוק 'ובעל השור נקי': **תָּנוּ רַבָּנָן, 'וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי', רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר נָקִי מֵחֲצִי כּוֹפֶר** – פסוק זה בא לפטור את בעל השור מלשלם כופר, שפטור אף מחצי כופר.

אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לרבי אליעזר, **וַהֲלֹא הוּא עַצְמוֹ אֵין מְשַׁתַּלֵּם אֶלָּא מְגוּפוֹ** – והלא כל תשלומי שור תם אינם משתלמים אלא מגוף השור, ואם כן אף בלא פסוק אין אפשרות לחייבו בחצי כופר, שכן יאמר בעל השור לניזק **הֲבֵיאֵהוּ** – הבא את השור **לְבֵית דִּין וְיַשְׁלֵם לְךָ** – וישלמו לך ממנו, שכיון שסוקלים את השור אינו שוה כלום, ומהיכן יגבה תשלום החצי כופר.

אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרבי עקיבא, **וכִּי כְּךָ אֲנִי בְּעֵינֶיךָ שֶׁדַּיְינֵי בָּזֶה שַׁחַייָב מִיתָה** – וכי חשוד אני בעיניך שכוונתי היתה לדרוש על שור שחייב מיתה, **אֵין דַּיְינֵי אֶלָּא בְּשֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי בְּעָלִים,** שבאופנים אלו אין השור נהרג, ובהם בא הפסוק לומר שאינו משלם חצי כופר.

מקשה הגמרא: **עַל פִּי בְּעָלִים, מוֹדֶה בְּקָנָס הוּא** – באופן שהבעלים מודים הלא לכאורה ודאי פטור על הכופר אף בלא הפסוק, שהרי חצי הכופר הוא קנס כשם שתשלום חצי הנזק הוא קנס, והמודה בקנס פטור. מתרצת הגמרא, **קָסָבַר** רבי אליעזר **כּוּפְרָא כַּפָּרָה** –שתשלום הכופר הוא כפרה על בעל השור, והיה מקום לומר שכשם שאדם מתחייב קרבן חטאת על פי עצמו או על פי עד אחד, הוא הדין לענין כופר, ולכך צריך למעט מ'בעל השור נקי'.

תַּנְיָא אִידָךְ, כך **אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** לרבי עקיבא, **עֲקִיבָא, כָּךְ אֲנִי בְּעֵינֶיךָ שֶׁדַּיְינֵי בָּזֶה שַׁחַייָב מִיתָה, אֵין דַּיְינֵי אֶלָּא בְּאופן שֶׁמִּתְכַּוֵּון** השור **לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם,** או במתכוון **לְמִצְרֵי וְהָרַג יִשְׂרָאֵל, לִנְפָלִים וְהָרַג בֶּן קַיָּמָא,** שבאופנים אלו מבואר לקמן (מד.) שאין השור נהרג, והוצרך הפסוק לומר שאינו משלם כופר בתם.

מבררת הגמרא: **הֵי אָמַר לֵיהּ בְּרֵישָׁא** – איזו תשובה השיב רבי אליעזר קודם לרבי עקיבא.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בכך: **רַב כַּהֲנָא מַשְׁמֵיהּ דְּרַבָּא אָמַר, מִתְכַּוֵּון** לבהמה והרג אדם, **אָמַר לֵיהּ בְּרֵישָׁא, רַב טַבְיוֹמֵי מַשְׁמֵיהּ דְּרַבָּא אָמַר הֵמִית** על פי עד אחד או על פי הבעלים **אָמַר לֵיהּ בְּרֵישָׁא.** וביאור סברתם, **רַב כַּהֲנָא מַשְׁמֵיהּ דְּרַבָּא אָמַר, מִתְכַּוֵּון אָמַר לֵיהּ בְּרֵישָׁא,** מָשָׁל למה הדבר דומה, **לְצַיָּיד שֶׁשּׁוֹלֶה** – מעלה **דָּגִים מִן הַיָּם**

אגרות קודש

ב"ה, י"ח תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מו' תמוז, בו כותב אשר בקרוב ימלאו לו תשע עשרה שנה ותיכף אחר זה ממשיך מויכוחו עם הנהלת הישיבה שאינו יכול לקיים דרישתם ללמוד מתאים לסדרי הישיבה וכו'. הנה בטח גם הוא מבין שזהו סתירה מרישא לסיפא כי אם בקרוב ימלאו לו תשע עשרה שנה בודאי אי אפשר שיהי' לו הנסיון בחינוך ובאופני הנהגו[ה], כאדם של כמה עשיריות שנים ובמילא מובן אשר החלטותיו בזה שזה אי אפשר וזה מוכרח וכו' הרי עלולים לטעות ובפרט כשאלו העוסקים במשך כמה שנים בחנוך ואינם נוגעים בדבר אומרים ההיפך מהחלטתו הוא, ובנוסף על זה ההנה כיון שהמסובב מהחלטתו הוא שהזניח את הלימוד יצא מהישיבה ומהמשמעת שם וכו' הרי בטח קרוב לודאי גם בעיניו שזהו מתעלולי ופתויי היצר הרע המתנכל בכל הדרכים האפשרים לנתק את האדם מעבודת הבורא, ובא אליו בטענות של יראת שמים כבוד אם, מוצא כמה אשמות בהנהלת הישיבה וכו'.

המשך בעמוד הבא

מַשְׁבֵּחַ רַבְרְבֵי שְׁקִיל – כשמוצא דגים גדולים לוקחם, ולאחר מכן כשמוצא **זוּטְרֵי** – דגים קטנים, **שָׁקִיל** אף אותם, ואינו נמנע. ואף רבי אליעזר בתחילה אמר את התירוץ החזק שאין עליו תשובה, והוא האופן שהיה השור מתכוון לבהמה והרג אדם, ולאחר מכן כשמוצא אופן נוסף שיש להעמיד בו, והיינו על פי בעלים, אמר אף אותו ואף שאפשר להקשות עליו שמודה בקנס פטור. ואילו **רַב מַתְנְיוֹמֵי מְשַׁמֵּיהּ דְּרַבָּא אָמַר, חֵמֶת אָמַר לֵיהּ בְּרֵישָׁא, מָשָׁל לְצַיָּיד שֶׁשּׁוֹלֶה דָּגִים מִן חַיִּם, מַשְׁבֵּחַ זוּטְרֵי שָׁקִיל** – בתחילה כאשר מוצא דגים קטנים לוקח אותם, שמא לא ימצא אחרים, אך לאחר מכן כשמַשְׁבֵּחַ **רַבְרְבֵי, שָׁדֵי זוּטְרֵי וְשָׁקִיל רַבְרְבֵי** – זורק את הקטנים ולוקח רק את הגדולים, מפני שאין לו מקום בכלי לשניהם. וכמו כן רבי אליעזר אמר בתחילה את האופן של על פי עד אחד או על פי הבעלים שיש להקשות עליו, ולאחר מכן כשמוצא אופן יותר טוב, חזר בו מהאופן הראשון ונשאר רק באופן זה של מתכוון לבהמה.

ברייתא נוספת בדרשת הפסוק 'ובעל השור נקי': **תַּנְיָא אִידָךְ, 'בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר**, פסוק זה בא לומר **נָקִי מִדְּמֵי וְלָדוֹת** – ששור תם שנגח פטור מחצי דמי ולדות.

אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לרבי יוסי הגלילי, **חֲרִי הוּא אוֹמֵר** לענין דמי ולדות, (שמות כא כב) **'כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים (וְנָגְפוּ אִשָּׁה)'** ומשם כבר יש לדרוש **'אֲנָשִׁים' וְלֹא שָׁוְורִים**, ומדוע נצרך למיעוט נוסף מ'נקי'.

שואלת הגמרא: **שַׁפִּיר קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא**, ומה יענה על כך רבי יוסי הגלילי. **אָמַר רַב עוּלָּא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, אִיצְטְרִיךְ** לדרשת 'נקי' ואין די במה שנאמר 'אנשים', משום **שֶׁסַּלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** שמה שמיעטה התורה **'אֲנָשִׁים' וְלֹא שָׁוְורִים**, היינו בשוורים **הַדּוֹמִין לַאֲנָשִׁים**, כלומר **מָה אֲנָשִׁים** האמורים בפסוק לחיוב הם **מוּעָדִין**, שהרי אדם מועד לעולם וכמו ששנינו לעיל (כו.), **אַף שָׁוְורִים** שמיעטנום מדובר **במוּעָדִין, הָא תָּם מִיחַיַּיב** – אך שור תם יהיה חייב בדמי ולדות. לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי** לומר **דְּפָטוּר** אף שור תם.

רבא מקשה על תירוצו של רב עולא: **אָמַר רָבָא**, המשל אומר, **יְצִיבָא בְּאַרְעָא וְגִיוֹרָא בִּשְׁמֵי שְׁמָיָא** – וכי אזרח ותושב המדינה יהיה למטה בארץ ואילו הגר יעלה ויתנשא מעליו. כלומר, וכי אפשר לומר שהשור המועד לנגוח יהיה פטור על הולדות, ואילו התם שאינו רגיל בכך יהיה חייב בדמי ולדות, ואיך אפשר לומר שהמיעוט 'אנשים' נאמר רק על מועד ולא על תם. ובהכרח המיעוט אף על תם, ומדוע צריכים לדרוש כן מ'נקי'.

רבא מיישב באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, אִיצְטְרִיךְ** לדרשת 'נקי' ואין די במה שנאמר 'אנשים', משום **שֶׁסַּלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** שמה שמיעטה התורה **'אֲנָשִׁים' וְלֹא שָׁוְורִים**, היינו בשוורים **הַדּוֹמִין לַאֲנָשִׁים**, כלומר **מָה אֲנָשִׁים** שהפסוק מדבר בהם הם **מוּעָדִין, אַף שָׁוְורִים** שמיעטנום מדובר **במוּעָדִין, וְכָל וָחוֹמֶר לְתָמִין דְּפָטְרִי**, ולפי זה היה אף שור המועד פטור מדמי ולדות, לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא** בשור תם **'בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי'**, ללמד שרק **תָּם פָּטוּר וּמוּעָד חַיָּיב.**

אביי מקשה על ביאורו של רבא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אֶלָּא מֵעַתָּה** שכך דורש רבי יוסי הגלילי לגבי דמי ולדות, **נַגֵּי בּוֹשֶׁת נַמִּי נֵיעָא הָכִי** – אף לגבי בושת שנאמר בו (דברים כה יא) 'כי ינצו אנשים' ודרשו 'אנשים' ולא שוורים, יש לדרוש באופן זה, שכיון שהיה מקום לומר שמה שדורשים **'אֲנָשִׁים' וְלֹא שָׁוְורִים**, היינו בשוורים **הַדּוֹמִין לַאֲנָשִׁים, מָה אֲנָשִׁים מוּעָדִין אַף שָׁוְורִים מוּעָדִין, וְכָל וָחוֹמֶר לְתָמִין דְּפָטְרִי** מבושת, לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא 'בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי'** לומר שרק **תָּם פָּטוּר** מבושת, **וּמוּעָד חַיָּיב. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי** – ואם תאמר שאכן רבי יוסי הגלילי דורש כך אף לגבי בושת, **אִי הָכִי לֵיתָנֵי** בברייתא בפירוש, **'בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי' רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת וּמִבּוֹשֶׁת.** ובהכרח שלא לדרשה זו כוון רבי יוסי הגלילי לענין דמי ולדות.

אביי ורבא מבארים דרשת רבי יוסי הגלילי באופן אחר: **אֶלָּא, אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ**, כיון שדין דמי ולדות נאמר רק באופן שהאשה לא מתה, אך אם מתה כיון שחייב עליה המכה מיתה פטור מלשלם את דמי הולדות, לכך היה מקום לומר שמה שמיעטה התורה ב'אנשים' היינו לומר, דווקא ב**'אֲנָשִׁים'**, אם **אֵין אָסוֹן בָּאִשָּׁה** – שלא מתה, **יְעָנְשׁוּ** לשלם דמי ולדות, ואם **יֵשׁ אָסוֹן בָּאִשָּׁה לֹא יְעָנְשׁוּ, וְלֹא שָׁוְורִים, דְּאַף עַל גַּב דְּיֵשׁ אָסוֹן** באשה, **יְעָנְשׁוּ** לשלם דמי ולדות, לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא 'בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי'**, לומר **דְּפָטוּר** השור מדמי ולדות כלל.

רב אדא בר אהבה מקשה על ביאור אביי ורבא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אָטוּ** – וכי מה שפטרה התורה מדמי ולדות באנשים כשהאשה מתה, **בְּאָסוֹן תַּלְיָא מִילְּתָא** – תלוי הדבר במיתת האשה בלבד, שאם מתה פטורים ואם לא מתה חייבים, הלא **בְּכַוָּונָה תַּלְיָא מִילְּתָא** –הדבר תלוי בכוונת המכה, שאם נתכוון להרוג את האשה ומתה פטור מדמי ולדות, אך אם לא התכוון להרוג את האשה אלא את חבירו, חייב בדמי ולדות אף אם האשה מתה. ואם כן אין שייך לדרוש מ'אנשים' שרק באנשים יש חילוק אם יש אסון או אין אסון, שהרי אף באנשים אין חילוק זה ובכל אופן חייבים בדמי ולדות, ובהכרח הדרשה 'אנשים' ולא שוורים היינו לומר שהשוורים פטורים, וחוזרת הקושיא מדוע צריך רבי יוסי הגלילי לדרוש מ'נקי'.

רב אדא בר אהבה מיישב דברי רבי יוסי הגלילי באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה**, מ'אנשים' ולא שוורים היה מקום לדרוש כך, דווקא **'אֲנָשִׁים' כִּי נְתַכַּוְּונוּ** להרוג **זֶה לָזֶה** ולא להרוג את האשה, **אַף עַל גַּב שֶׁיֵּשׁ אָסוֹן בָּאִשָּׁה יְעָנְשׁוּ** לשלם דמי ולדות, אך **כִּי נְתַכַּוְּונוּ לָאִשָּׁה עַצְמָהּ** ומתה, **לֹא יְעָנְשׁוּ** בדמי ולדות, כיון שחייבים עליה מיתה, **וְלֹא שָׁוְורִים, דַּאֲפִילּוּ נְתַכַּוְּונוּ לָאִשָּׁה עַצְמָהּ, יְעָנְשׁוּ** בדמי ולדות, לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי** לומר **דְּפָטְרִי** בכל אופן מדמי ולדות.

וְכֵן כִּי אָתָא – כשבא **רַב חֲנִי מִדְּרוֹמָא, אָתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ כְּוָותֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה** – הביא ברייתא בידו שמפורש בה כדברי רב אדא, שדרשת רבי יוסי באה להוציא שלא נדרוש מ'אנשים' לחייב השור בדמי ולדות בכל אופן אף אם נתכוון להרוג את האשה.

ברייתא נוספת בדרשת הפסוק 'ובעל השור נקי': **תַּנְיָא אִידָךְ, 'בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי', רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר** פסוק זה בא לומר **נָקִי מִדְּמֵי עֵבֶד** – ששור תם שנגח עבד פטור מלשלם שלושים שקלים.

המשך בעמוד הבא

ואם לדעתי ישמע יחזור להישיבה על מנת ללמוד שם במסירה ונתינה ואז יצליח וגם בהנוגע לבריאות הנה כשיתייעץ עם רופא דמקצוע זה בודאי יסדר לו לימודו שתהי' הנשמה בריאה וגם הגוף בריא, ואין הדבר תלוי אלא בו שיחליט באמת לעסוק בתורת ד' עכ"פ עוד משך איזה זמן וללכת בדרכיו ואז יצליח.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מַשְׁבֵּחַ רַבְרְבֵי. בְּרִישָׁא שָׁקִיל לְהוּ וְכִי הָדַר מַשְׁבֵּחַ זוּטְרֵי שָׁקִיל הָכָא נַמִּי אע"ג דְּרָאֲיָיה גְּדוֹלָה אָמַר לֵיהּ בְּרִישָׁא כִּי הָדַר מַשְׁבֵּחַ רְאָיָיה זוּטְרָתִי אָמְרָה נִיהֲלֵיהּ: מַשְׁבֵּחַ זוּטְרֵי. בְּרִישָׁא שָׁקִיל לְהוּ סָבַר דִּלְמָא לֹא מַשְׁבֵּח אַחֲרִינֵי וְכִי הָדַר מַשְׁבֵּח רַבְרְבֵי וְלֵית לֵיהּ מָנָא כּוּלֵי הַאי דִּלְיַחֲזוּקֵינְהוּ לְכוּלְּהוּ שָׁדֵי זוּטְרֵי וְשָׁקִיל רַבְרְבֵי ה"נ הֵמִית אָמַר לֵיהּ בְּרִישָׁא דַּאֲכַתִּי לֹא הָוֶה יָדַע לֵיהּ מֵילְתָא דַּעֲדִיפָא מִינֵּיהּ כִּי הָדַר מַשְׁבֵּח הַך הָדַר בֵּיהּ מִקַּמַּיְיתָא: מִדְּמֵי וְלָדוֹת. נָגַח אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ: כִּי יִנְּצוּ אֲנָשִׁים. וְנִגְּפוּ אִשָּׁה הָרָה וְלֹא שָׁוְורִים: אֲפִי שָׁוְורִים. דְּפָטַר לְהוּ קְרָא מוּעָדִים הוּא דְּפָטַר אֲבָל תַּמִּין לֵיחַיֵּיבוּ: כָּתַב רַחֲמָנָא וּבעל השור נָקִי. לְמֵימַר דְּלֹא דְּרִשִׁינַן אֲנָשִׁים וְלֹא שָׁוְורִים הַדּוֹמִין לָאֲנָשִׁים אֶלָּא תם פָּטוּר וּמוּעָד חַיָּיב: גַּבֵּי בּוֹשֶׁת נָמֵי. דְּקִיְּימָא לָן (לקמן דף פז:). שׁוֹרוֹ שֶׁבַּיָּיש פָּטוּר וְנִפְקָא לָן מִכִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אִשֶּׁת וגו' וְקָצוֹתָה אֶת כַּפָּהּ מִמּוֹן הַדּוֹמִין לָהּ בּוֹשֶׁת נִימָא הָכִי כו': וכ"ת ה"ג. דִּלְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מִשְׁלֵם מוּעָד מִמּוֹן בּוֹשֶׁת: אֶלָּא אַבֵּי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ. לְהָכִי אִצְטְרִיךְ דְּאִי מִדְּר"ע הָוֶה אָמִינָא אֲנָשִׁים וְלֹא שָׁוְורִים הָכִי מִידְּרַשׁ אֲנָשִׁים הוּא דְּכִי יֵשׁ אָסוֹן בְּאִשָּׁה לֹא יֵעָנְשׁוּ בִּדְמֵי וְלָדוֹת דְּקָם לֵיהּ בְּדִרְבָּה מִינַּיהּ אֲבָל שָׁוְורִים אֲפִילּוּ יֵשׁ אָסוֹן יֵעָנְשׁוּ אִם בְּדִמֵּי וְלָדוֹת דִּלְיֵיבָּא בְּהּ חִיּוּב מִיתָּה כְּתִיב רַחֲמָנָא כו': אִמּוֹ בְּאָסוֹן תָּלְיָא מֵילְתָא תָּלְיָא. מֵילְתָא. וְאַפִּילּוּ יֵשׁ אָסוֹן בְּאִשָּׁה יֵעָנְשׁוּ אִם נִתְכַּוְּנוּ לַחֲבֵרְתָּהּ דִּסְבִירָא לֵיהּ לְרַב אַדָּא בר' שִׁמְעוֹן דְּאָמַר בְּמַסֶּ' סַנְהֶדְרִין בְּאִלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין (דף עט.) נִתְכַּוֵּן לַהֲרוֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה פָּטוּר מִמִּיתָה וְחַיָּיב מָמוֹן וְלֵית לֵיהּ דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה דְּאָמַר לֹא חִלְקָה בּוֹ בֵּין מְתַכְּוֵין לְשֶׁאֵין מְתַכְּוֵין לְחַיֵּיבוּ מָמוֹן אֶלָּא בְּאִשָּׁה יֵעָנְשׁוּ אִשְׁתּוֹ כְּמוֹתָהּ דְּקָרֵישׁ לֵיהּ אִם אֵין אָסוֹן נְמִי יֵעָנְשׁוּ וְכֵיוָן דְּאִנָּשִׁים אַהֵיכָּא דְּיֵשׁ אָסוֹן נְמִי יֵעָנְשׁוּ אִשְׁתְּכַח אִמְּעִיט שָׁוְורִים בֵּין בְּיֵשׁ אָסוֹן בֵּין בְּשֶׁאֵין אָסוֹן וּבְעל הַשּׁוֹר נָקִי לְמָה לִי:

גמ' **הָא** תם מיחייב. לא בָּעֵי לְמֵימַר תם שֶׁמְּחוּיָּב מִמַּה שֶּׁהַמּוּעָד פָּטוּר דְּאִטּוּ מִשּׁוּם דְּאֵייעֵד יִהְיֶה פָּטוּר יוֹתֵר אֶלָּא ה"ק דְּמוּעָד יִהְיֶה פָּטוּר שֶׁלֹּא לְחַיְּבוֹ בְּהַעֲדָאָה יוֹתֵר מֵהֶם וְהָא דְּקָאָמַר יַצְּבָא בְּאַרְעָא מִשּׁוּם צַד תְּמוּת הַקֶּל שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ חַיָּיב צַד מוּעָדוּת לֹא כ"ש: **כָּתַב** רַחֲמָנָא בְּעַל הַשּׁוֹר נָקִי דְּפָטוּר. וְאִצְטְרִיךְ לְמֵימְרֵיהּ תַּם שֶׁמְּחוּיָּב דְּאִי לֹא כָּתַב אֶלָּא בְּעַל הַשּׁוֹר נָקִי מִילְתָא דַּעֲדִיפָא מִינֵּיהּ כִּי כּוֹפֵר וְהָוֶה מְחַיְּבִינַן בֵּין תַּם בֵּין מוּעָד בִּדְמֵי וְלָדוֹת אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב אֲנָשִׁים לְמִעוּטֵי מוּעָד אִית לָן לְאוֹקְמֵי פָּטוּר דְּנָקֵט אַתַּם דְּלָא לֵהֱוֵי יַצְּבָא בְּאַרְעָא וכו': **כָּתַב** רַחֲמָנָא בְּעַל הַשּׁוֹר נָקִי תַּם פָּטוּר וּמוּעָד חַיָּיב. וְנָקֵי מִדְּמֵי וְלָדוֹת דְּקָתָנֵי לֹאו לְפוֹטְרוֹ מִדְּמֵי וְלָדוֹת אִצְטְרִיךְ אֶלָּא כְּלוֹמַר דִּזְקָא תַּם פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת וְאִי לֹא כָּתַב אֲנָשִׁים בְּלָל הָיוּ פְּטָרִינַן נְמִי בְּמוּעָד דְּלֹא מְחַיְּבִי הַכָּתוּב בְּמוּעָד אֶלָּא בְּמָקוֹם שְׁחַיָּיב בְּתַם דִּדְפִרְשִׁתִּי לְעֵיל (לח.) וּלְהָכִי כָּתַב אֲנָשִׁים דְּלִיתֵי נָקִי לְגַלּוּיֵי עֲלֵיהּ דְּלֹא מִשְׁתָּעֵי אֲנָשִׁים וְלֹא שָׁוְורִים אֶלָּא בְּתַם וְהָא תַּנְיָא בְּהֶחָבוֹל (לקמן דף פז.) שׁוֹר אֵין מִשְׁלֵם אֶלָּא נֶזֶק וּפָטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת מִשְּׁמַע דְּאֵייעֵד יִהְיֶה דְּמִשְׁלֵם נ"ש וְעוֹד דּוּמְיָא דְּאָדָם וַאֲפִילּוּ הָכִי פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת הָהִיא בְּר' ע"א אַתְיָא:

גַּבֵּי בּוֹשֶׁת נְמֵי נֵימָא הָכִי אֲנָשִׁים כו'. דְּגַבֵּי בּוֹשֶׁת כְּתִיב כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו דְּמֵאִישׁ בְּעֵמִיתוֹ לֹא נִפְקָא אֶלָּא צַעַר לְחוּדֵיהּ וְרִיפּוּי וְשִׁבַּת נִפְקָא מֵהַהוּא דְּכִדְאָמְרִינַן בְּהַמֵּנִיחַ (לעיל דף לג.) וְאֲפִילּוּ לְר"ע דְּמֵאִישׁ בְּעֵמִיתוֹ נִפְקֵי כּוּלְּהוּ מוֹדֶה הוּא דְּבוֹשֶׁת לֹא נְפִיק מִינֵּיהּ אֶלָּא צַעַר וְרִיפּוּי וְשִׁבַּת שְׂרָגִילִין לִהְיוֹת ע"י חֲבָלָה דּוּמְיָא דְּנִתִּינַת מוּם אֲבָל בּוֹשֶׁת דְּרָגִיל לִהְיוֹת רוֹב פְּעָמִים בְּלֹא חֲבָלָה לֹא נְפִיק מֵאִישׁ אֶלָּא מֵאֲנָשִׁים וְאִ"ת וְרִיפּוּי וְשִׁבַּת בֵּין לר"ע וּבֵין לְרַבָּנָן לֵילֵף מֵאֲנָשִׁים דִּכְתִיב גַּבֵּי רִיפּוּי וְשִׁבַּת וְכִי יְרִיבוּן אֲנָשִׁים וְי"ל דִּקְרֵי לְגִמְרָא דְּהַהוּא אֲנָשִׁים אֶתְא וְהָא דִּלְא פָּרִיךְ אַחֲרִינָא וּמַהאי טַעְמָא נְמֵי א"ש דִּלְא פָּרִיךְ גַּבֵּי רִיפּוּי וְשִׁבַּת נְמֵי נֵימָא הָכִי אֲבָל הָהוּא דְּבוֹשֶׁת קִים לָן דִּלְמֵעוּטֵי שָׁוְורִים אֶתְא וְהָא דִּלְא פָּרִיךְ גַּבֵּי צַעַר נְמֵי נֵימָא הָכִי דִּכְתִיב אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ דּוּמְיָא דְּאִישׁ כו' מְשׁוּם דִּנְיָיקָא לֵיהּ לְמִפְרָךְ מִקְּרָא דַּאֲנָשִׁים דּוּמְיָא דְּהַהִיא דְּאֵיירֵי בְּהּ: **כְּבָיְונָה** תְּלִיָא מֵילְתָא. פ"ה דס"ל בְּר"ש דְּאָמַר בְּאִלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין (סנהדרין דף עט. ושם) נִתְכַּוֵּן לַהֲרוֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה פָּטוּר מִמִּיתָה וְכֵיוָן דְּפָטוּר מִמִּיתָה חַיָּיב בִּדְמֵי וְלָדוֹת דִּלְיֵת לֵיהּ דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה וְקָשָׁה לְר"י וְכִי הָוֶה תַּמּוּהַ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה עַל אַבַּיֵי וְרָבָא אִם

הָא תַּם מְחַיַּיב. לֹא בָּעֵי לְמֵימַר תַּם שֶׁמְּחוּיָּב מִמַּה שֶּׁהַמּוּעָד פָּטוּר דְּאִטּוּ מִשּׁוּם דְּאֵייעֵד יִהְיֶה פָּטוּר יוֹתֵר אֶלָּא ה"ק דְּמוּעָד יִהְיֶה פָּטוּר שֶׁלֹּא לְחַיְּבוֹ בְּהַעֲדָאָה יוֹתֵר מֵהֶם וְהָא דְּקָאָמַר יַצְּבָא בְּאַרְעָא מִשּׁוּם צַד תְּמוּת הַקֶּל שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ חַיָּיב צַד מוּעָדוּת לֹא כ"ש:

כָּתַב רַחֲמָנָא בְּעַל הַשּׁוֹר נָקִי דְּפָטוּר. וְאִצְטְרִיךְ לְמֵימְרֵיהּ תַּם שֶׁמְּחוּיָּב דְּאִי לֹא כָּתַב אֶלָּא בְּעַל הַשּׁוֹר נָקִי מִילְתָא דַּעֲדִיפָא מִינֵּיהּ כִּי כּוֹפֵר וְהָוֶה מְחַיְּבִינַן בֵּין תַּם בֵּין מוּעָד בִּדְמֵי וְלָדוֹת אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב אֲנָשִׁים לְמִעוּטֵי מוּעָד אִית לָן לְאוֹקְמֵי פָּטוּר דְּנָקֵט אַתַּם דְּלָא לֵהֱוֵי יַצְּבָא בְּאַרְעָא וכו': **כָּתַב** רַחֲמָנָא בְּעַל הַשּׁוֹר נָקִי תַּם פָּטוּר וּמוּעָד חַיָּיב. וְנָקֵי מִדְּמֵי וְלָדוֹת דְּקָתָנֵי לֹאו לְפוֹטְרוֹ מִדְּמֵי וְלָדוֹת אִצְטְרִיךְ אֶלָּא כְּלוֹמַר דִּזְקָא תַּם פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת וְאִי לֹא כָּתַב אֲנָשִׁים בְּלָל הָיוּ פְּטָרִינַן נְמִי בְּמוּעָד דְּלֹא מְחַיְּבִי הַכָּתוּב בְּמוּעָד אֶלָּא בְּמָקוֹם שְׁחַיָּיב בְּתַם דִּדְפִרְשִׁתִּי לְעֵיל (לח.) וּלְהָכִי כָּתַב אֲנָשִׁים דְּלִיתֵי נָקִי לְגַלּוּיֵי עֲלֵיהּ דְּלֹא מִשְׁתָּעֵי אֲנָשִׁים וְלֹא שָׁוְורִים אֶלָּא בְּתַם וְהָא תַּנְיָא בְּהֶחָבוֹל (לקמן דף פז.) שׁוֹר אֵין מִשְׁלֵם אֶלָּא נֶזֶק וּפָטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת מִשְּׁמַע דְּאֵייעֵד יִהְיֶה דְּמִשְׁלֵם נ"ש וְעוֹד דּוּמְיָא דְּאָדָם וַאֲפִילּוּ הָכִי פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת הָהִיא בְּר' ע"א אַתְיָא:

גַּבֵּי בּוֹשֶׁת נְמֵי נֵימָא הָכִי אֲנָשִׁים כו'. דְּגַבֵּי בּוֹשֶׁת כְּתִיב כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו דְּמֵאִישׁ בְּעֵמִיתוֹ לֹא נִפְקָא אֶלָּא צַעַר לְחוּדֵיהּ וְרִיפּוּי וְשִׁבַּת נִפְקָא מֵהַהוּא דְּכִדְאָמְרִינַן בְּהַמֵּנִיחַ (לעיל דף לג.) וְאֲפִילּוּ לְר"ע דְּמֵאִישׁ בְּעֵמִיתוֹ נִפְקֵי כּוּלְּהוּ מוֹדֶה הוּא דְּבוֹשֶׁת לֹא נְפִיק מִינֵּיהּ אֶלָּא צַעַר וְרִיפּוּי וְשִׁבַּת שְׂרָגִילִין לִהְיוֹת ע"י חֲבָלָה דּוּמְיָא דְּנִתִּינַת מוּם אֲבָל בּוֹשֶׁת דְּרָגִיל לִהְיוֹת רוֹב פְּעָמִים בְּלֹא חֲבָלָה לֹא נְפִיק מֵאִישׁ אֶלָּא מֵאֲנָשִׁים וְאִ"ת וְרִיפּוּי וְשִׁבַּת בֵּין לר"ע וּבֵין לְרַבָּנָן לֵילֵף מֵאֲנָשִׁים דִּכְתִיב גַּבֵּי רִיפּוּי וְשִׁבַּת וְכִי יְרִיבוּן אֲנָשִׁים וְי"ל דִּקְרֵי לְגִמְרָא דְּהַהוּא אֲנָשִׁים אֶתְא וְהָא דִּלְא פָּרִיךְ אַחֲרִינָא וּמַהאי טַעְמָא נְמֵי א"ש דִּלְא פָּרִיךְ גַּבֵּי רִיפּוּי וְשִׁבַּת נְמֵי נֵימָא הָכִי אֲבָל הָהוּא דְּבוֹשֶׁת קִים לָן דִּלְמֵעוּטֵי שָׁוְורִים אֶתְא וְהָא דִּלְא פָּרִיךְ גַּבֵּי צַעַר נְמֵי נֵימָא הָכִי דִּכְתִיב אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ דּוּמְיָא דְּאִישׁ כו' מְשׁוּם דִּנְיָיקָא לֵיהּ לְמִפְרָךְ מִקְּרָא דַּאֲנָשִׁים דּוּמְיָא דְּהַהִיא דְּאֵיירֵי בְּהּ: **כְּבָיְונָה** תְּלִיָא מֵילְתָא. פ"ה דס"ל בְּר"ש דְּאָמַר בְּאִלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין (סנהדרין דף עט. ושם) נִתְכַּוֵּן לַהֲרוֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה פָּטוּר מִמִּיתָה וְכֵיוָן דְּפָטוּר מִמִּיתָה חַיָּיב בִּדְמֵי וְלָדוֹת דִּלְיֵת לֵיהּ דְּתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה וְקָשָׁה לְר"י וְכִי הָוֶה תַּמּוּהַ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה עַל אַבַּיֵי וְרָבָא אִם

מַשְׁבֵּחַ רַבְרְבֵי שָׁקִיל זוּטְרֵי רַב טַבְיוֹמֵי מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא אָמַר הֵמִית אָמַר לֵיהּ בְּרִישָׁא מָשָׁל לְצַיָּיד שֶׁשּׁוֹלֶה דָּגִים מִן הַיָּם מַשְׁבֵּחַ זוּטְרֵי שָׁקִיל מַשְׁבֵּחַ רַבְרְבֵי שָׁדֵי זוּטְרֵי וְשָׁקִיל רַבְרְבֵי תְּנָיָא אִידָךְ בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר נָקִי מִדְּמֵי וְלָדוֹת אָמַר לוֹ ר"ע הֲרֵי הוּא אוֹמֵר כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים (וְנָגְפוּ אִשָּׁה) אֲנָשִׁים וְלֹא שָׁוְורִים שַׁפִּיר קָאָמַר ר"ע אָמַר רַב עוּלָּא שָׁוְורִים הַדּוֹמִין לַאֲנָשִׁים מָה אֲנָשִׁים מוּעָדִין אַף שָׁוְורִים מוּעָדִין הָא תַּם מְחַיַּיב כָּתַב רַחֲמָנָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי דְּפָטוּר אָמַר רָבָא יָצְאָה בְּאַרְעָא וְגִיזְרָה בְּשִׁמְעָיָה אֶלָּא אָמַר רָבָא אִיצְטְרִיךְ ס"ד אֲמִינָא אֲנָשִׁים וְלֹא שָׁוְורִים הַדּוֹמִין לַאֲנָשִׁים מָה אֲנָשִׁים מוּעָדִין אַף שָׁוְורִים מוּעָדִין וְק"ו לְתַמִּין דְּפָטְרֵי הָדַר כָּתַב רַחֲמָנָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי תַּם פָּטוּר וּמוּעָד חַיָּיב א"ל אַבַּיֵי אֶלָּא מַעֲתָּה גַּבֵּי בּוֹשֶׁת נְמֵי נֵימָא הָכִי אֲנָשִׁים וְלֹא שָׁוְורִים הַדּוֹמִין לַאֲנָשִׁים מָה אֲנָשִׁים מוּעָדִין אַף שָׁוְורִים מוּעָדִין וְקַל וָחוֹמֶר לְתַמִּין דְּפָטְרֵי הָדַר כָּתַב רַחֲמָנָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי תַּם פָּטוּר וּמוּעָד חַיָּיב וכ"ת ה"נ אִי הָכִי לֵיתְנֵי בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת וּמְבוֹשֶׁת אֶלָּא אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ אֲנָשִׁים אִין אָסוֹן בְּאִשָּׁה יֵעָנְשׁוּ יֵשׁ אָסוֹן בְּאִשָּׁה לֹא יֵעָנְשׁוּ וְלֹא שָׁוְורִים דְּאַע"ג דְּיֵשׁ אָסוֹן יֵעָנְשׁוּ הָדַר כָּתַב רַחֲמָנָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי דְּפָטוּר מַתְקִיף לָהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה וְהָא ע"כ בְּכְבָיְונָה תְּלִיָא מִילְתָא לְרַבִּי דְּדָרֵישׁ בְּהַנְּשָׂרָפִין (סנהדרין דף עט. ושם) וְנָתְתָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ מָמוֹן וְלֵית לֵיהּ לְאִינָשׁ בֵּין מִתְכַּוֵּין לְשֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין לְעִנְיַן דְּמֵי הַנֶּהֱרָג וְסוֹבֵר רַב אַדָּא דְּהוּא הִדְיוֹט לְעִנְיַן דְּמֵי וְלָדוֹת דְּכֵיוָן דְּגִלֵּי קְרָא שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּק בֵּין מִתְכַּוֵּין לְשֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין לְעִנְיַן דְּמֵי הַנֶּהֱרָג לֹא נִלְמוֹד עוֹד שׁוּם פָּטוּר מָמוֹן בְּשֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין מִכֹּחַ הַקִּישָׁא לְעִנְיַן שְׁאָר דְּבָרִים וְא"כ דְּאִית לֵיהּ הַקִּישָׁא לְעִנְיַן אֲנָשִׁים אֲפִילּוּ יֵשׁ אָסוֹן בְּאִשָּׁה יֵעָנְשׁוּ וּלְדִידֵיהּ יֵשׁ לָנוּ לְפָטוֹר בְּשׁוֹרִים אֲפִילּוּ נִתְכַּוְּונוּ לְאִשָּׁה שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְרַבִּי לְדָרוֹשׁ אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁ אַחֵרִי כֵּן וּמִדְּרַבִּי נִשְׁמַע לְכוּלְּהוּ תְּנָאֵי שֶׁלֹּא מָצִינוּ מְחֻלּוֹקֶת זֶה בְּיָנִיהֶם וְאַבַּיֵי וְרָבָא סְבִירֵי לְהוּ דְּדָוְקָא לְמֵאי דְּגִלֵּי קְרָא כְּגוֹן לְדִמֵּי הַנֶּהֱרָג לְרַבִּי גִּלֵּי בְּשֶׁאֵר מָמוֹן לֹא גִּלֵּי וְכֵן מוּכָח בְּהֶחָבוֹל (לקמן דף מט.) דְּאַבַּיֵי וְרָבָא סְבִירֵי לְהוּ שֶׁהוּא חַיָּיב בְּשׁוֹרִים כְּשֶׁנִּתְכַּוֵּין לְאִשָּׁה בְּעֵמָּהּ דְּתָנָן שׁוֹר שֶׁהָיָה מְתֻכָּוָּן לַחֲבֵרוֹ וְהִכָּה אִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת וְדִיקְיָקָן בְּגְמָרָא דְּנִתְכַּוֵּין לַחֲבֵרוֹ אֲבָל נִתְכַּוֵּין לְאִשָּׁה מִשְׁלֵם נִימָא תִּיובְתָא דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה מִשְּׁמֵיהּ דִּלְרָבָא וְאַבַּיֵי נִיחָא דְּמִתְנִיתִין דְּהֶחָבוֹל (לקמן דף פז.) דְּפָטַר שׁוֹר מִדְּמֵי וְלָדוֹת דַּוְקָא בְּשֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּין לְאִשָּׁה דּוּמְיָא דַּאֲנָשִׁים דִּקְרָא

מְיֻלְּתָא אֶלָּא אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אֲנָשִׁים כִּי נִתְכַּוְּונוּ זֶה לְזֶה אע"ג שֶׁיֵּשׁ אָסוֹן בְּאִשָּׁה יֵעָנְשׁוּ כִּי נִתְכַּוְּונוּ לְאִשָּׁה עַצְמָהּ לֹא יֵעָנְשׁוּ וְלֹא שָׁוְורִים דַּאֲפִילּוּ נִתְכַּוְּונוּ לְאִשָּׁה עַצְמָהּ יֵעָנְשׁוּ כְּתִיב רַחֲמָנָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי דְּפִטְרֵי וְכֵן כִּי אָתָא רַב חֲנִי מִדָּרוֹמָא אָתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא סְבִירֵי לְהוּ דְּבֵיהּ כְּוָונִיתֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה תַּנְיָא אִידָךְ בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי ר"ע אוֹמֵר נָקִי מִדְּמֵי וְלָדוֹת

גמ'

ונימא

וְנֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא לְנַפְשֵׁיהּ וַהֲלֹא עַצְמוֹ אֵין מְשַׁתַּלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ הֲבִיאֵהוּ לְבֵית דִּין וִישַׁלֵּם לָךְ אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק כְּשֶׁקָּדַם בְּעָלָיו וְשָׁחֲטוֹ מַהוּ דְּתֵימָא לִישְׁתַּלֵּם מִינֵּיהּ קמ"ל הוֹאִיל וּבַר קְטָלָא הוּא אע"ג דְּשַׁחְטֵיהּ לֹא לִישְׁתַּלֵּם מִינֵּיהּ אִי הָכֵי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַמִּי כְּשֶׁקָּדַם וְשָׁחֲטוֹ ה"נ וְסָבַר דִּלְמָא אִית לֵיהּ טַעְמָא אַחֲרִינָא דְּעָדִיף מֵהַאי וְנֵימָא לֵיהּ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַמִּי לִישְׁנֵי לֵיהּ שֶׁקָּדַם וְשָׁחֲטוֹ אָמַר לָךְ הָתָם הוּא דְּנִתְכַּוֵּון לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם דְּשׁוֹר לַאו בַּר קְטָלָא הוּא כְּלָל דְּס"ד אֲמִינָא נִיחַיֵּיב אִצְטְרִיךְ קְרָא לְמְעוּטֵי אֲבָל הָכָא דְּמֵעִיקָּרָא בַּר קְטָלָא הֲוָה לֹא צָרִיךְ קְרָא אע"ג דְּשַׁחְטֵיהּ וּלְר"ע נַמִּי וַדַּאי הָכֵי הֲוָה אֶלָּא אָמַר רַב אַסֵּי הַאי מִילְּתָא מִפִּי דְּגַבְרָא רַבָּה שְׁמִיעַ לִי וּמַנּוּ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְאָמַר ר"ע אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם מְשַׁלֵּם בְּמוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם מִשְׁתַּלֵּם נַמִּי [דְּמֵי עֶבֶד] מֵעֲלִיָּיה כָּתַב רַחְמָנָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַב אַסֵּי וְהָא תַּבְרֵיהּ ר"ע לְגֻזְזֵיהּ דְּתַנְיָא ר"ע אוֹמֵר יָכוֹל יְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה ת"ל כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה אֶלָּא אָמַר רָבָא אִצְטְרִיךְ ס"ד אֲמִינָא הוֹאִיל וּמַחְמִירַנִי בְּעֶבֶד יוֹתֵר מִבֶּן חוֹרִין שֶׁבֶּן חוֹרִין יָפֶה סֶלַע נוֹתֵן סֶלַע שְׁלֹשִׁים נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים וְעֶבֶד יָפֶה סֶלַע נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים מִשְׁתַּלֵּם נַמִּי דְּמֵי עֶבֶד מִן הָעֲלִיָּיה כָּתַב רַחְמָנָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרָבָא בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי ר"ע אוֹמֵר נָקִי מִדְּמֵי עֶבֶד וַהֲלֹא דִּין הוּא הוֹאִיל וְחַיָּיב בְּעֶבֶד וְחַיָּיב בְּבֶן חוֹרִין מַה כְּשֶׁחַיָּיב בְּבֶן חוֹרִין חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד אַף כְּשֶׁחַיָּיב בְּעֶבֶד נְחַלֵּק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד וְעוֹד ק"ו וּמַה בֶּן חוֹרִין שֶׁנּוֹתֵן כָּל שָׁוְיוֹ חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד עֶבֶד שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים אֵינוֹ דִּין שֶׁנַּחְלוֹק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד לֹא מַחְמִירַנִי בְּעֶבֶד יוֹתֵר מִבֶּן חוֹרִין שֶׁבֶּן חוֹרִין יָפֶה סֶלַע נוֹתֵן סֶלַע שְׁלֹשִׁים נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים וְעֶבֶד יָפֶה סֶלַע נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים יָכוֹל יְהֵא חַיָּיב ת"ל בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי נָקִי מִדְּמֵי עֶבֶד: תָּנוּ רַבָּנָן וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אָמַר ר"ע וְכִי מַה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ אִם לְחַיֵּיב עַל הָאִשָּׁה כָּאִישׁ הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר כִּי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה אֶלָּא לְהַקִּישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ מָה אִישׁ נְזָקָיו לְיוֹרְשָׁיו אַף אִשָּׁה נְזָקֶיהָ לְיוֹרְשֶׁיהָ וְסָבַר ר"ע לֹא יָרֵית לָהּ בַּעַל וְהָתַנְיָא וְיָרַשׁ אוֹתָהּ מִכָּאן שֶׁהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ דִּבְרֵי ר"ע אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ לֹא אָמַר אֶלָּא בְּכוֹפֶר הוֹאִיל וְאֵין מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה וַהֲוָה לֵיהּ רָאוּי וְאֵין הַבַּעַל נוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמוּחְזָק מַאי טַעְמָא אָמַר קְרָא וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת אִם כּוֹפֶר יוּשַׁת עָלָיו וּבִנְזָקִין לֹא אָמַר ר"ע וְהָתַנְיָא הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ נוֹתֵן נֶזֶק וְצַעַר לָאִשָּׁה וּדְמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל אֵין הַבַּעַל נוֹתֵן לְיוֹרְשָׁיו אֵין הָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת לְיוֹרְשֶׁיהָ הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה

או

רש"י

וְנֵימָא ר"ע לְנַפְשֵׁיהּ. כִּדְאַקְשֵׁי לֵיהּ לְר' אֱלִיעֶזֶר לְעֵיל: כְּשֶׁקָּדַם בְּעָלָיו וְשָׁחֲטוֹ. קוֹדֶם שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ אִצְטְרִיךְ לֵיהּ קְרָא לְמִפְטְרֵיהּ: אִי הָכֵי. אַמַּאי מוֹתִיב ר"ע לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְעֵיל הֲבִיאֵהוּ לְב"ד וְלֹא אַסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ דְּמָצֵי לְשַׁנּוּיֵי לֵיהּ כְּשֶׁקָּדַם וְשָׁחֲטוֹ אִי לֵית לֵיהּ טַעְמָא אַחֲרִינָא: אָמַר לָךְ. ר' אֱלִיעֶזֶר שֶׁקָּדַם וְשָׁחֲטוֹ לֹא אִצְטְרִיךְ קְרָא דְּהָתָם כִּי הֲרָגוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה אִצְטְרִיךְ לְמִפְטְרֵיהּ מִכּוֹפֶר: דְּשׁוֹר לַאו בַּר קְטָלָא הוּא כְּלָל. וְאִי לֹא מִיעֲטֵיהּ הֲוָה אֲמִינָא עִיקַּר חִיּוּבוֹ כּוֹפֶר הוּא: אֲבָל הָכָא. דְּשׁוֹר בַּר קְטָלָא הוּא תְּחִילַּת דִּינוֹ נִפְטַר מִמָּמוֹן וְלֹא חָלָה עָלָיו תַּשְׁלוּמִין דְּאִיכָּא לְמֵימַר הֲבִיאֵהוּ לְב"ד הִלְכָּךְ כִּי קָדֵים וְשָׁחֲטוֹ נַמִּי בְּלֹא קְרָא מִיפְּטַר וְלֹא צָרִיךְ קְרָא: לְר"ע נַמִּי וַדַּאי הָכֵי הוּא. קוּשְׁיָא הִיא: נְשַׁלֵּם דְּמֵי עֶבֶד מֵעֲלִיָּיה. וְאע"ג דְּמִקְטִיל דְּהָא לְגַבֵּי חַבָּלַת אָדָם אֵין תּוֹרַת תָּם עָלָיו וְאֵינוֹ נִפְטָר בְּטַעֲנַת הֲבִיאֵהוּ לְב"ד כָּתַב רַחְמָנָא נָקִי: וְהָא תַּבְרֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְגֻזְזֵיהּ. דְּאַשְׁמְעִינַן בְּהֶדְיָא דְּאֵין מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ וְאַכַּתִּי אִיכָּא לְמֵימַר הֲבִיאֵהוּ לְב"ד: הוֹאִיל וּמַחְמִירַנִי בְּעֶבֶד. לְגַבֵּי מוּעָד: חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד. דְּמוּעָד מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר וְתָם פָּטוּר: שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים. אֲפִילּוּ שָׁוֶה ק' מָנֶה: וְהֵמִית אִישׁ וְגוֹ'. בְּמוּעָד כְּתִיב: נְזָקֶיהָ לְיוֹרְשֶׁיהָ. וְלֹא לְבַעְלָהּ: [וְיָרַשׁ אוֹתָהּ]. וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרוֹב אֵלָיו וְגוֹ' שְׁאֵרוֹ זוֹ אִשְׁתּוֹ וְהָא לֵיכָּא לְמֵימַר דִּלְדִידָהּ נֵיתִיב יְרוּשָּׁה דִּידֵיהּ דְּהָא מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ כְּתִיב אֶלָּא ה"ק וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לַקָּרוֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וּשְׁאֵרוֹ שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ הוּא יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ: לֹא אָמַר ר"ע. נְזָקֶיהָ לְיוֹרְשֶׁיהָ: אֶלָּא בְּכוֹפֶר הוֹאִיל וְאֵין מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא לְאַחַר מִיתָתָהּ. הִלְכָּךְ לֹא זָכְתָה בּוֹ מֵחַיִּים: וַהֲוָה לֵיהּ רָאוּי. וְלֹא מוּחְזָק וְקַיְימָא לָן בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין (ב"ב דף קיג.) דְּאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּרָאוּי לָבוֹא לְאַחַר מִיתָתָהּ כִּבְמוּחְזָק לָהּ מֵחַיִּים: מַאי טַעְמָא. אֵין כּוֹפֶר מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה אע"ג דִּכְתִיב וְהֵמִית נֵימָא דְּכֵיוָן שֶׁאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה לִישְׁתַּלֵּם מֵחַיִּים: [וְהֵמִית כּוּ']. שׁוֹר אֵינוֹ בִּסְקִילָה עַד שֶׁיָּמוּת הַנִּיזָּק דִּכְתִיב וְהֵמִית אִישׁ וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל: וּדְמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל. הַתּוֹרָה זִכְּתָה לוֹ כִּדְכְתִיב בַּעַל הָאִשָּׁה (שמות כא): אֵין הָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת לְיוֹרְשֶׁיהָ. נֶזֶק וְצַעַר: הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה כּוּ'. כְּלוֹמַר הָיְתָה מְשׁוּחְרֶרֶת מְעוּבֶּרֶת מִמְּשׁוּחְרָר:

או

תוספות

וְנֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא לְנַפְשֵׁיהּ. וְלֹא בָּעֵי לְמֵימַר שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ אוֹתָם תֵּירוּצִים וּכְשֶׁאָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר קִבְּלָם דְּפָשׁוּט לוֹ לַגְּמָרָא דְּמִסְתָּמָא הָיָה יוֹדֵעַ וּמַה שֶּׁלֹּא הָיָה חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ דְּרַבָּה דְּאִי אֵין הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִים כּוֹפֶר וְא"ת וְדִלְמָא אִם כּוֹפֶר לֹא דָּרִישׁ וְאִם עֶבֶד דָּרִישׁ וְי"ל כֵּיוָן דְּלֹא דָּרִישׁ אִם כּוֹפֶר כ"ש דְּלֹא דָּרִישׁ אִם עֶבֶד כִּדְמוּכַח לְקַמָּן: **אֶלָּא** אָמַר רַב אַסֵּי כּוּ'. וְא"ת וּמַה דּוֹחֲקוֹ לְתָרֵץ נֵימָא דְּגַם ר"ע הָיָה יוֹדֵעַ וְסוֹבֵר אוֹתוֹ תֵּירוּץ שֶׁהֵשִׁיב לוֹ ר"א וְסָבַר דִּלְמָא אִית לֵיהּ טַעְמָא אַחֲרִינָא כִּדְאָמַר לְעֵיל אַקָּדַם וְשָׁחֲטוֹ וְי"ל דְּגַבֵּי טַעַם דְּקָדַם וְשָׁחֲטוֹ שַׁיָּיךְ לוֹמַר הָכֵי שֶׁאֵינוֹ טַעַם טוֹב כִּדְפְרִישִׁית לְעֵיל אֲבָל אַטַּעַם דְּהֵמִית עַל פִּי עֵד אֶחָד וְגַבֵּי טַעְמָא דְּנִתְכַּוֵּין לֹא שַׁיָּיךְ לְמֵימַר דִּלְמָא אִית לֵיהּ טַעְמָא אַחֲרִינָא דִּטְעָמִים חֲשׁוּבִין הֵן וְלֵיכָּא לְמִפְרַךְ עֲלַיְהוּ מִידֵּי:

וְעֶבֶד יָפֶה סֶלַע נוֹתֵן ל'. אע"ג דְּשָׁוֶה ק' אֵין נוֹתֵן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים מ"מ כֵּיוָן שֶׁנּוֹתֵן קִצְבָּה שֶׁל שְׁלֹשִׁים אע"פ שֶׁאֵין שָׁוֶה אֶלָּא סֶלַע אוֹ יוֹתֵר שֶׁלְּעוֹלָם הַקִּצְבָּה עוֹמֶדֶת א"כ גַּם כְּשֶׁהַשּׁוֹר אֵין שָׁוֶה כְּלוּם קַיֶּימֶת:

מַה כְּשֶׁחַיָּיב בֶּן חוֹרִין חִלַּקְתָּ בֵּין תָּם לְמוּעָד. בְּרַיְיתָא זוֹ מוֹכְחָא דְּר"ע לֹא קִבֵּל תְּשׁוּבָה דְּר"א דְּהָא לֹא דָּרִישׁ ר"ע נָקִי מֵחֲצִי כּוֹפֶר וַאֲפִילּוּ הָכֵי פּוֹטֵר כַּאן בְּתָם וְהַיְינוּ מִשּׁוּם דְּכִי לֹא מִיחַיֵּיב סְקִילָה פְּשִׁיטָא דְּפָטוּר מִכּוֹפֶר: **נָקִי** מִדְּמֵי עֶבֶד. פֵּירוּשׁ מִשְּׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דַּאֲפִילּוּ דָּמִים לֹא מְשַׁלֵּם וְכ"ש קְנָס:

וַהֲוָה לֵיהּ רָאוּי. אַף עַל גַּב דְּבְיֵשׁ נוֹחֲלִין (ב"ב דף קיג.) דָּרִישׁ דְּאֵין הַבַּעַל נוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמוּחְזָק מִקְּרָא אַחֲרִינָא מֵהָכָא לֹא נַפְקָא דַּהֲוָה אֲמִינָא דְּשָׁאנֵי כּוֹפֶר דִּלְעוֹלָם הֲוֵי רָאוּי וְלֹא אָתֵי מִינֵּיהּ שְׁאָר רָאוּי וְכוֹפֶר נַמִּי לֹא נָפִיק מֵהָתָם דְּהָתָם בִּירוּשָּׁה שֶׁנָּפְלָה לְאַחַר מִיתַת הָאִשָּׁה אֵין הַבַּעַל נוֹטֵל בְּרָאוּי אֲבָל כּוֹפֶר דְּמֵחַיִּים נַעֲשָׂה הַחַבָּלָה שֶׁהַכּוֹפֶר בָּא עַל יָדָהּ הֲוָה אֲמִינָא דְּנוֹטֵל:

נוֹתֵן נֶזֶק וְצַעַר לָאִשָּׁה. נָקַט נֶזֶק וְצַעַר לְפִי שֶׁרְגִילוּת הוּא שֶׁמִּצְטַעֶרֶת יוֹתֵר וְגַם נִפְחָתִין דָּמֶיהָ כְּשֶׁמַּפֶּלֶת ע"י הַכָּאָה מִכְּשֶׁיּוֹלֶדֶת בִּזְמַנָּהּ אֲבָל רִיפּוּי וְשֶׁבֶת אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא הוּא שֶׁאֵין צְרִיכָה רִיפּוּי וְגַם אֵינָהּ מִתְבַּטֶּלֶת יוֹתֵר מִמְּלָאכָה מִשְּׁאָר יוֹלֶדֶת וְכָזֶה הָיָה סוֹפָהּ כְּשֶׁתֵּלֵד וְא"ת וּבוֹשֶׁת מ"ט לֹא חָשִׁיב וְי"ל נִתְכַּוֵּין לְבַיֵּישׁ זֶה וּבִיֵּישׁ זֶה פָּטוּר לְר"ש בְּהַחוֹבֵל (לקמן דף פו.) וּמַיְירֵי דְּנִתְכַּוֵּון לְהַכּוֹת חֲבֵירוֹ וְהִכָּה הָאִשָּׁה כִּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא:

הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה אוֹ גִּיּוֹרֶת זָכָה. פ"ה נִתְעַבְּרָה מִן הַגֵּר וּמִן הַמְּשׁוּחְרָר וְכֵן מַשְׁמַע בְּהַפָּרָה (לקמן דף מט.) דְּקָאָמַר לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁחָבַל בָּהֶם בְּחַיֵּי הַגֵּר וְאֵין לוֹמַר כְּרִיבָּ"א שֶׁנִּתְעַבְּרָה בְּעוֹדָהּ שִׁפְחָה דְּאֵין לַבַּעַל כְּלוּם דְּשֶׁל אָדוֹן נִינְהוּ וְעַכְשָׁיו נִשְׁתַּחְרְרָה כִּדְמַשְׁמַע לִישְׁנָא דְּהָיְתָה שִׁפְחָה דְּהָא בְּהַפָּרָה (שם) מַשְׁמַע כְּדְפ"ה וְהָא דְּנָקַט הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה וְלֹא נָקַט הָיְתָה מְשׁוּחְרֶרֶת מִשּׁוּם דְּע"כ כְּשֶׁאֵין לָהּ בָּנִים קָאָמַר וּלְהָכֵי נָקַט וְנִשְׁתַּחְרְרָה דְּמַשְׁמַע עַתָּה מִקָּרוֹב וְה"ה לְיִשְׂרְאֵלִית נְשׂוּאָה לְגֵר וּמֵת הַגֵּר דְּפָטוּר דְּהָא דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעְלָהּ וְהָא דְּנָקַט שִׁפְחָה וְגִיּוֹרֶת מִשּׁוּם דְּאוֹרְחָא דְּמִילְּתָא כָּךְ דִּסְתָּם מְשׁוּחְרֶרֶת נְשׂוּאָה לִמְשׁוּחְרָר וּסְתָמָא גִּיּוֹרֶת לְגֵר:

גרושה

שואלת הגמרא: והלא לעיל (מא:) הקשה רבי עקיבא שאין על רבי אליזר שאין לדרוש 'נקי מחצי כופר', שכיון שהשור נסקל 'הביאהו לבית דין וישלם לך', ואם כן יקשה, **וְנֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא לְנַפְשֵׁיהּ** – וישאל רבי עקיבא על עצמו, **וְהָלֹא עַצְמוֹ** – כל חיובי שור התם, **אֵין מְשַׁלְּמִין אֶלָּא מִגּוּפוֹ, הֲבִיאֵהוּ לְבֵית דִּין וִישַׁלֵּם לְךָ.** ומדוע צריך פסוק למעט מדמי עבד.

רב שמואל בר רב יצחק מיישב שיטת רבי עקיבא: **אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק,** רבי עקיבא מדבר **בְּשֶׁקָּדַם בְּעָלָיו** של השור **וּשְׁחָטוֹ** קודם שנגמר דינו, שבאופן זה אין הבשר נאסר בהנאה, **וּמַהוּ דְּתֵימָא לְיִשְׁתַּלֵּם מִינֵּיהּ** –שיתחייב השור בדמי העבד, ויגבוהו מבשר השור, **קָא מַשְׁמַע לָן** 'בעל השור נקי', **שֶׁהוֹאִיל וּבַר קְטָלָא הוּא** – שכיון שהשור עשה מעשה המחייבו מיתה, **אַף עַל גַּב דְּשַׁחֲטֵיהּ, לֹא לְיִשְׁתַּלֵּם מִינֵּיהּ** – אף ששחטו ובשרו מותר בהנאה, לא נתחייב לשלם את דמי העבד.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** אף **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַמִּי** שדורש 'נקי מחצי כופר' היה אפשר לתרץ שמדובר **בְּשֶׁקָּדַם בְּעָלָיו וּשְׁחָטוֹ,** ומדוע שאל רבי עקיבא עליו ולא העלה בדעתו שיכול רבי אליעזר להשיב לו כן.

מתרצת הגמרא: **הָכִי נַמִּי** – אכן ידע רבי עקיבא שאפשר ליישב כך לפי רבי אליעזר, **וְכָבַר** בקושייתו, **דִּלְמָא אִית לֵיהּ טַעְמָא אַחֲרִינָא דְּעָדִיף מֵהַאי וְנֵימָא לֵיהּ** – שמא יש לרבי אליעזר תירוץ יותר טוב ויאמר לו. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַמִּי** אף עליו יקשה, **לִישְׁנֵי לֵיהּ שֶׁקָּדַם וּשְׁחָטוֹ** – מדוע אכן לא ענה כך לרבי עקיבא שמדובר באופן זה שקדם ושחטו. מתרצת הגמרא, **אָמַר לָךְ** רבי אליעזר, **הָתָם הוּא** – דווקא באופן ההוא **דְּנִתְכַּוֵּון לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, דְּשׁוֹר לַאו בַּר קְטָלָא הוּא בְּלָל** – שהשור לא נתחייב כלל מיתה, ולכך נצרך פסוק למעטו מכופר, משום **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא נִיחַיֵּיב** בחצי כופר כשם שחייב שור תם חצי נזק, **וְאַצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטֵי. אֲבָל הָכָא** באופן שהעמיד רבי עקיבא, דהיינו שקדם ושחטו, **דְּמֵעִיקָּרָא בַּר קְטָלָא הָוֶה** – שבשעה שהרג נתחייב מיתה, **לֹא צְרִיךְ קְרָא אַף עַל גַּב דְּשַׁחֲטֵיהּ** – אין צריך פסוק למעטו מחיוב כופר ואף שקדם ושחטו, שכיון שמתחילת דינו עומד ליסקל ולא יהיה כלל אפשרות לגבות ממנו, פשוט הוא שמתחילה לא חל עליו כלל חיוב זה.

מקשה הגמרא: **וּלְרַבִּי עֲקִיבָא נַמִּי** אף עליו יקשה, שהרי **וַדַּאי הָכִי הָוֶה** – סברא זו ודאי נכונה היא, ומדוע הוצרך פסוק למעט על אופן זה שקדם ושחטו.

רב אסי מיישב שיטת רבי עקיבא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב אַסִּי, הָאי מִילְתָא** – ביאור זה **מִפִּי הַנָּבְרָא רַבָּה שְׁמִיעַ לִי** – שמעתיו מאדם גדול בתורה **וּמִנּוֹ רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא,** מה שהוצרך פסוק למעט מדמי עבד, משום **שֶׁסָּלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אַף הָתָם שֶׁחָבַל בְּאָדָם מְשַׁלֵּם בְּמוֹתָר נָזֵק שָׁלֵם** – שבאופן שחבל שור תם באדם והאדם חבל בשור, לא רק האדם משלם נזק שלם אלא אף התם שחבל באדם משלם נזק שלם, ולכך אם החבלה שלו באדם היתה יותר מחבלת האדם בו, מנכים את שווי חבלת האדם ומשלם התם את מלא ההפרש. הרי שלרבי עקיבא משלם שור תם החובל אדם נזק שלם כשור מועד, והיה מקום לומר **שֶׁמִּשְׁתַּלֵּם נַמִּי** [**דְּמֵי עֲבֵד**] **מֵעֲלָיָיה** – שאף כשנגח עבד ישלם את דמי העבד משאר הנכסים כשור מועד, **לכך כָּתַב רַחֲמָנָא** 'בעל השור נקי' לומר שפטור כלל מדמי עבד.

רבי זירא מקשה על ביאור זה: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַב אַסִּי, וְהָא תַּבְרֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְגַזִּיזֵיהּ** – והלא שבר רבי עקיבא את כח אגרופו, כלומר צמצם את דינו שאמר שמשלם נזק שלם, וכמו **דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר** מאחר שהתם שחבל באדם משלם נזק שלם, **יָכוֹל** אף **שִׁיְּשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה, תַּלְמוּד לוֹמַר** 'כמשפט הזה יעשה לו' – ומשמע שהחיוב שמחייבים את השור על נזקי האדם הוא 'יעשה לו' על השור בלבד הוא, כלומר **שֶׁמִּגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה.** ומבואר שאף לדעתו אינו משלם אלא מגופו, ועדיין יקשה 'הביאהו לבית דין וישלם לך'.

רבא מיישב שיטת רבי עקיבא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, אִצְטְרִיךְ לדרוש מ'נקי' למעט דמי עבד,** משום **שֶׁסָּלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וּמַחַיְּירֵנִי בְּעֶבֶד יוֹתֵר מִבֶּן חוֹרִין, שֶׁהֲרֵי בֶּן חוֹרִין יָפֶה מֵלַע נוֹתֵן מֵלַע, שִׁלְּשִׁים נוֹתֵן שִׁלְּשִׁים,** ולא יותר משוויו, **וְאִילּוּ עֶבֶד,** אף אם הוא **יָפֶה מֵלַע, נוֹתֵן שִׁלְּשִׁים,** ויש לומר שאף דבר זה החמירה **שֶׁמִּשְׁתַּלֵּם נַמִּי דְּמֵי עֶבֶד מִן הָעֲלִיָּיה,** לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא** 'בעל השור נקי' לומר שפטור מדמי עבד. **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא** – מצינו ברייתא המסייעת לרבא, 'בעל השור נקי', **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר נָקִי מִדְּמֵי עֶבֶד, וַהֲלֹא דִּין הוּא** – והרי יש ללמוד אף בלא הפסוק שפטור מ'במה מצינו', **הוֹאִיל וְחַיָּיב בְּעֶבֶד** שלושים שקלים **וְחַיָּיב בְּבֶן חוֹרִין** כופר, **מָה כְּשֶׁחַיָּיב בְּבֶן חוֹרִין חֲלָקָתָן בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד,** שהתם פטור מכופר והמועד חייב, **אַף כְּשֶׁחַיָּיב בְּעֶבֶד** שלושים שקלים **נֶחְלָק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד,** שהתם יהיה פטור משלושים של עבד והמועד יהיה חייב. **וְעוֹד, קַל וָחוֹמֶר** לפוטרו, **וּמָה בֶּן חוֹרִין שֶׁנּוֹתֵן** בתשלום הכופר **כָּל שָׁוָויו, חֲלָקָתָן בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד** ופטרת את התם מכופר, **עֶבֶד שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן** כל שוויו **אֶלָּא שְׁלֹשִׁים, אֵינוֹ דִּין שֶׁנֶּחְלוֹק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד,** ונפטור את התם משלושים של עבד. ומתרץ רבי עקיבא, **לֹא** – אין לדרוש במה מצינו וקל וחומר לפוטרו, שכן **מַהַמִּירַנִי בְּעֶבֶד יוֹתֵר מִבֶּן חוֹרִין, שֶׁבֶּן חוֹרִין יָפֶה מֵלַע נוֹתֵן מֵלַע, שְׁלֹשִׁים נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים, וְאִילּוּ עֶבֶד יָפֶה מֵלַע נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים,** וכיון שהעבד חמור יותר, **יָכוֹל יְהֵא חַיָּיב** אף שור תם בשלושים של עבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'בעל השור נקי', **נָקִי מִדְּמֵי עֶבֶד.** הרי מבואר בסיבת החיוב כטעמו של רבא:

הגמרא דנה בתשלום שור מועד שהרג אשה:

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בשור המועד (שמות כא כט) 'וְהֻמַת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה', **אֲמַר רַבִּי עֲקִיבָא וְכִי מָה בָּא** פסוק **זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם לְחַיֵּיב עַל הָאִשָּׁה כְּאִישׁ** –לומר ששור שנוגח אשה דינו כשור שנוגח איש ונסקל ומשלם כופר, **הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** לפני זה (שם כח), 'כִּי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה'. **אֶלָּא** פסוק זה בא **לְהָקִישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ,** לומר **מָה אִישׁ** אם מת **נָזְקָיו לְיוֹרְשָׁיו** –יורשיו הם שזוכים בתשלומי הנזק שחייבים עליו, **אַף אִשָּׁה נָזְקֶיהָ לְיוֹרְשֶׁיהָ** ולא לבעלה.

שואלת הגמרא: **וְלִכְתֹּב רַבִּי עֲקִיבָא לֹא יָרְתָה לָהּ בַּעַל** – האם אכן סובר רבי עקיבא שהבעל אינו יורש את אשתו מהתורה, ולכך אמר שהיורשים הם שמקבלים את הנזקין, **וְהָתַנְיָא,** נאמר בפרשת נחלות (במדבר כז יא) 'וְיָרַשׁ אֹתָהּ', **מְכָאן שֶׁהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא.** וכיצד דורש כאן שאין הבעל יורש את נזקי האשה.

ריש לקיש מיישב שיטת רבי עקיבא: **אָמַר** ריש **לָקִישׁ,** אכן **לֹא אָמַר** רבי עקיבא שהבעל אינו יורש את אשתו לכל הדברים, **אֶלָּא בְּכוֹפֶר** בלבד, **הוֹאִיל** והכופר **אֵין מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, וְהָוֶה לֵיהּ רָאוּי** – ונמצא שאין ממון זה מוחזק ביד האשה, אלא רק ראוי לבוא לה לאחר מיתתה, **וְהכלל שֶׁאֵין הַבַּעַל נוֹטֵל בְּרָאוּי בִּכְמוּחָזָק** – אין הבעל יורש את הנכסים הראויים לה לאחר מיתתה, אלא את נכסי אשתו שהיו מוחזקים בידיה בחייה. **וּמַאי טַעְמָא** – ומנין שאין חיוב הכופר אלא לאחר מיתה, שכן **אָמַר קְרָא** 'וְהֻמַת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל **וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו',** הרי שחיוב הכופר הוא לאחר סקילת השור, וסקילת השור ודאי אינה אלא לאחר מיתה.

שואלת הגמרא: **וּבְנָזְקִין לֹא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** – ובשאר נזקים שחל חיובם עוד בחיי האשה, וכי בהם לא אמר רבי עקיבא שאין הבעל יורשם, **וְהָתַנְיָא,** אדם **שֶׁהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה** שהיתה מעוברת **וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, נוֹתֵן נֶזֶק וְצַעַר לְאִשָּׁה, וּדְמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל. אֵין הַבַּעַל** – מת הבעל לאחר ההכאה, **נוֹתֵן** דמי הוולדות **לְיוֹרְשָׁיו. אֵין הָאִשָּׁה, (נותנת) [נוֹתֶנֶת]** את דמי הצער והנזק **לְיוֹרְשֶׁיהָ** ולא לבעלה. ואם **הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה,** ולאחר שהשתחררה נתעברה מעבד משוחרר,

אוֹ גְּיוֹרֶת הנשואה לגר, ומתו שניהם, **וְכָהּ** המזיק ואינו משלם נזק וצער ודמי ולדות, שכיון שאין להם יורשים כל הקודם לזכות בנכסיהם זכה, וזה שהממון בידו קודם לכל אדם ואינו צריך לשלם. וממה שנאמר 'אין האשה נותן ליורשיה', מבואר שאף בנזק וצער סובר רבי עקיבא שאין הבעל יורש את אשתו.

רבה ורב נחמן מיישבים דברי הברייתא: **אָמַר רָבָה**, הברייתא מדברת **בְּגֵרוּשָׁה** – שלאחר החבלה גירש את אשתו, ולכך אינו יורשה כלל, אך באופן שהיתה נשואה לו יורש הבעל אף את נזקיה חוץ מכופר. **וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן**, הברייתא מדברת **בְּגֵרוּשָׁה.**

אָמְרֵי – הקשו בני הישיבה, **גֵּרוּשָׁה נַמִּי תִּיפְלוֹג בִּדְמֵי וְלָדוֹת** – אם מדובר בגרושה, מדוע דמי הוולדות שייכים לבעל, אף אותם היתה צריכה האשה לקבל, שהרי מה שדמי הוולדות לבעל נלמד מהפסוק 'באשר ישית עליו בעל האשה', ומשמע שלא זיכתה התורה אלא אם 'בעל האשה' הוא, אך בגרושה אינו עוד בעלה.

אָמַר רַב פָּפָּא, אין דין זה נכון, אלא **הַתּוֹרָה זִכְתָה דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל אֲפִילּוּ** אם לא נשאה מעולם אלא **בָּא עָלֶיהָ בְּזִנּוּת**, וכל שכן בגרושה, **מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא 'כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה', וּ'בעל' משמעותו 'בועל', שלבועל האשה שייכים דמי הוולדות.**

שואלת הגמרא: מדוע רבה ורב נחמן הוצרכו להעמיד הברייתא בגרושה, **וְנוֹקְמָהּ** – היו יכולים להעמיד כפי מה שנחלקו במקום אחר, **לְפִי רַבָּה, כְּגוֹן שֶׁנָּבְעוּ מָעוֹת** בשביל הנזק והצער, שכיון שמעות אלו לא היו בידה סובר רבה שנחשבים 'ראוי' ואין הבעל יורש בראוי, **וּלְרַב נַחְמָן, כְּגוֹן שֶׁנָּבְעוּ קַרְקַע** בשביל הנזק והצער, שכיון שקרקע זו לא היתה בידה סובר רב נחמן שנחשבת 'ראוי'. שכן מצאנו לענין ירושת בכור (ב"ב קכד:) שאינו נוטל בראוי, שאם גבו היתומים חוב אביהם, נחלקו רבה ורב נחמן, **דְּאָמַר רַבָּה**, אם **גָּבוּ קַרְקַע יֵשׁ לוֹ פִּי שנים** בקרקע זו, שנחשבת מוחזקת ביד האב כיון שמשועבדת לו בחובו, אך אם **גָּבוּ מָעוֹת אֵין לוֹ פִּי שנים**, משום שמעות אלו לא היו ביד האב, ונחשבים 'ראוי'. **וְרַב נַחְמָן אָמַר, גָּבוּ מָעוֹת יֵשׁ לוֹ פִּי שנים**, משום שהאב נחשב מוחזק בהם, שהרי מעות הלוה ומעות החזירו לו, **גָּבוּ קַרְקַע, אֵין לוֹ פִּי שנים**, משום שקרקע זו לא היתה ביד אביהם, ונחשבת 'ראוי'. וכמו כן כאן לענין תשלום הנזק והצער יש להחשיב המעות או הקרקע כראוי, ומדוע הוצרכו להעמיד בגרושה.

אָמְרֵי – תירצו בני הישיבה, **הָנֵי מִילֵּי לִבְנֵי מַעֲרָבָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן** – מחלוקת רבה ורב נחמן בבכור נאמרה רק על דברי בני מערבא הסוברים כדעת רבנן שכל שבח ששבחו הנכסים לאחר מיתת האב נחשבים 'ראוי', **כִּי קָאָמְרֵי הָכָא** – אך מה שתירצו רבה ורב נחמן כאן, היינו **כְּרַבִּי** שחולק על רבנן, ולדעתו כל שבח ששבחו נכסים מאליהם לאחר מיתת האב נחשב 'מוחזק', וכמו כן במלוה בין אם גבו מעות ובין אם גבו קרקע, נחשב מוחזק ויורשם הבעל, ולדעתו הוצרכו להעמיד בגרושה:

הגמרא דנה בשור שנגח שלא בכוונה לענין חיובו בכופר ושלשים של עבד: **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה, פָּטוּר מִשְּׁלֹשִׁים שְׁקָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל', הרי שהוקש תשלום הקנס למיתת השור, לומר כָּל זְמַן שֶׁהַשּׁוֹר בְּסְקִילָה הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים, אֵין הַשּׁוֹר בְּסְקִילָה כגון שהרג שלא בכוונה, אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים.**

דין נוסף: **אָמַר רַבָּה, שׁוֹר שֶׁהֵמִית בֶּן חוֹרִין שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה, פָּטוּר מִכּוֹפֶר, שֶׁנֶּאֱמַר 'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו', הרי שהוקש תשלום הכופר למיתת השור, לומר כָּל זְמַן שֶׁהַשּׁוֹר בְּסְקִילָה בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין כּוֹפֶר, אֵין הַשּׁוֹר בְּסְקִילָה אֵין בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין כּוֹפֶר.**

אֵיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי לרבה, ממה ששנינו (כתובות מא.), אדם שהודה בפני בית דין ואמר **הֵמִית שׁוֹרִי אֶת פָּלוֹנִי, אוֹ** המית שורי את **שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, חַיָּיב הוּא מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ**, משום שתשלומים אלו אינם קנס שהמודה בהם פטור אלא ממון. **מַאי לַאו** מה שחייבה המשנה לשלם כשהודה 'המית שורי את פלוני', היינו **כּוֹפֶר**, שזהו התשלום שחייבה התורה כשהרג אדם, והרי באופן זה שלא היו עדים על ההריגה, אין השור נסקל בהודאת הבעלים, ומכל מקום חייב לשלם כופר.

מתרץ רבה: **לֹא** – אין כוונת המשנה לתשלום כופר, אלא **לְדָמִים** – לתשלום שוויו של הנהרג, שכשם ששור המזיק אדם חייב לשלם את שווי הנזק, כמו כן אם הרג אדם צריך לשלם את שוויו ליורשיו, ותשלום זה חייב באופן שאין השור נסקל, אך כופר אינו משלם.

אביי אינו מקבל תירוץ זה: **אִי** כוונת המשנה לחיוב **דָּמִים, אֵימָא סֵיפָא,** ששם נאמר שאם הודה ואמר **הֵמִית שׁוֹרִי אֶת עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם** קנס שלושים שקלים **עַל פִּי עַצְמוֹ**, משום שמודה בקנס פטור. **וְאִי דָּמִים, אַמַּאי לֹא** – ואם אכן יש חיוב דמים על הריגת אדם, אף כשהרג עבד היה צריך להיות שישלם דמים, ותשלום זה היה חייב אף כשהודה, שכן חיוב ממון הוא ולא קנס, ומדוע סתמה המשנה שאינו משלם על פי עצמו.

אָמַר לֵיהּ רבה לאביי, **יָכִילְנָא לְשַׁנּוֹיֵי לָךְ** – הייתי יכול לתרץ לך, שאכן **רֵישָׁא דָּמִים וְסֵיפָא קְנָס, מֵיהוּ, שַׁנּוֹיֵי דְּחִיקָא לֹא מְשַׁנֵּינָא לָךְ** – אמנם לא אתרץ לך תירוץ דחוק כזה, לבאר המשנה בשני עניינים, אלא אכן **אִידֵי וְאִידֵי דָּמִים** – הן הרישא והן הסיפא מדברת בחיוב הדמים,

---

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיום ששי לסדר חקת התורה בו מבשר טוב אשר בנו יוסף שי' נכנס בברית המצות וגם דרש בתורה"ק מענינא דיומא ובמאמרי זהר הק'. ויהי רצון מהשי"ת שמבן שלש עשרה למצות יגיע לבן חמש עשרה לגמרא וכו' וכו' וכפסק תוה"ק והוא וזוגתו שיחיו ירוו ממנו ומכל ב"ב רוב נחת. ולפלא קצת שאינו מזכיר במכתבו אשר הבר מצוה כלל בדרשתו גם דברי תורת החסידות אף שבודאי ידוע לו הכתוב במכתב כ"ק הבעל שם טוב הקדוש אשר בראש השנה תק"ז עלה להיכל המשיח ושאלו אימתי קאתי מר וענה משיח צדקנו לכשיפוצו מעינותיך חוצה היא תורת החסידות וכמבואר בארוכה בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בשמחת תורה ת"ר צדיק.

בברכה לבשר טוב בכל הנ"ל ובב' מז"ט.

רש"י

אוֹ גְּיוֹרֶת. מְעוּבֶּרֶת מִגֵּר וּמִתּוֹ שְׁנֵיהֶם פָּטוּר מִן הַכֹּל שֶׁהוּא קוֹדֵם הוֹאִיל וְאֵין לָהּ יוֹרְשִׁין כָּל הַקּוֹדֶם בְּשֶׁלָּהּ זָכָה וְזֶה שֶׁשָּׁנוּ בְּיָדוֹ קוֹדֵם לְכָל אָדָם אֲבָל יִשְׂרְאֵלִית מְעוּבֶּרֶת מִיִּשְׂרְאֵל אֲפִילּוּ אֵין לָהֶם בָּנִים יֵשׁ לָהּ יוֹרְשִׁין לְיִרֵשׁ חֶלְקָהּ וְיֵשׁ לוֹ יוֹרְשִׁין לְיִרֵשׁ חֶלְקָהּ וְדוֹקָא נִשְׂתַּחְרְרָה קוֹדֶם הַלָּבָה אֲבָל הָיְתָה שִׁפְחָה כְּשֶׁחָבַל בָּהּ חַיָּיב בְּכֹל אֲפִילּוּ בְּדָמֶיהָ וְלָדוֹת וְיֵתֶן לַאֲדוֹנֶיהָ דְּמֵי וְלָדוֹת שִׁפְחָה אֵינָם אֶלָּא לַבְּעָלִים שֶׁלָּהּ דִּכְאַמְרִינַן לְקַמָּן בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (דף מט.) דְּאָמַר לֵיהּ חֲמֵרְתָּא מְעַבְּרְתָּא אַזְקַת מִינָּאי: **בְּגִרוּשָׁה.** עַכְשָׁיו וּמֵ"ה נוֹתֵן לְיוֹרְשֶׁיהָ שֶׁגִּירְשָׁהּ אַחַר הַחֲבָלָה: **בַּעַל הָאִשָּׁה.** אֲבוֹעֵל הַקִּפּוֹד: **וְנוֹקְמָה לְרַבָּה כו'.** לָמָּה לִהוּ לְרַבָּה וּלְר"נ לְאוֹקְמָה בִּגְרוּשָׁה לוֹקְמָה מֵר כְּדַאִית לֵיהּ וּמַר כְּדַאִית לֵיהּ בְּיֵשׁ נוֹחָלִין נוֹקְמָה לְרַבָּה כְּגוֹן שֶׁגָּבוּ ב"ד מָעוֹת מִן הַמְּזִיק לְשַׁלֵּם נְזָק וְצַעַר וְאֵע"פ שֶׁנִּתְחַיֵּיב לָהּ מֵחַיִּים לֹא עָדִיף מִמְּלוֹוֶה בְּשׁטָר: **דְּאָמַר רַבָּה גָּבוּ.** יוֹרְשִׁין קַרְקַע בְּמִלְוָה שֶׁהַלְוָה אֲבִיהֶם יֵשׁ לוֹ לְבַכּוֹר פִּי שְׁנַיִם דַּהֲוָה לֵיהּ כְּמוּחֲזָק דְּהַאי קַרְקַע אִשְׁתַּעְבֵּד לֵיהּ לְאָבוּהוֹן: **גָּבוּ מָעוֹת אֵין לוֹ.** פִּי שְׁנַיִם דְּלֵאו הָנֵי מָעוֹת הָנֵיחַ אֲבִיהֶן וְהָנֵי רָאוּי: **וְר"נ אָמַר גָּבוּ מָעוֹת יֵשׁ לוֹ.** דִּכְמוּחֲזָק דְּמֵי שֶׁהֲרֵי מָעוֹת הִלְוָה אֲבִיהֶם וּמָעוֹת נִטְּלוּ: **גָּבוּ קַרְקַע אֵין לוֹ.** דְּקַרְקַע לֹא הֲנִיחַ אֲבִיהֶם וְהֵנִי רְאוּי וְהָכָא נַמִּי לוֹקְמָא ר"נ כְּגוֹן שֶׁגָּבוּ קַרְקַע דְּהֵנִי רְאוּי: **אַבְּרֵי.** הָנֵי מִילֵּי דְּאִפּוֹלוּ רַבָּה וְר"נ בְּיֵשׁ נוֹחָלִין: **אַלִּיבָּא דְּבֵי מַעֲרְבָא.** דְּשָׁלְחוּ בְּבוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלְוָה וְלֹא בְּרִבִּית וְאוֹקִימְנָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן דְּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי דְּאָמְרִי אֵין בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשֶׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן דְּאִי רַבִּי אֲפִילּוּ בְּרִבִּית נַמִּי שְׁקִיל פִּי שְׁנַיִם דְּשַׁבָּחָא דְּמֵמִילָא הוּא וּפִרְשׁוּהָ רַבָּה וְר"נ לְהָא דְּבָנֵי מַעֲרְבָא דְּאָמְרִי לְרַבָּנָן בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלְוָה מַר בְּגִבְיָא מְעוֹת וּמַר בְּגִבְיָא קַרְקַע: **חָבָא.** בְּגִרוּשָׁה וְלֹא מוֹקְמִינַן לָהּ בְּחָבֵי: **בְּרַבִּי.** דְּאָמַר בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשֶׁבַח דְּכְמוּחֲזָק דְּמֵי וְכ"ש בְּמִלְוָה דְּכַמָּאן דְּגַבְיָא דְּמֵי לֹא שָׁנָא גָּבוּ קַרְקַע וְלֹא שָׁנָא גָּבוּ מָעוֹת הִלְכָךְ אִי לָאו דְּגִירְשָׁהּ שְׁקִיל דְּבָעַל בִּבְכוּרָה וּמִיהוּ בְּכוֹפֵר אֲפִילּוּ רַבִּי מוֹדֶה דְּרָאוּי הוּא דְּהוֹאִיל וְאֵין בּוֹ שׁוּם חִיּוּב מִחַיִּים לֹא חֲזֵי כְּשֶׁבָּחָא דְּמֵמִילָא: ה"ג ת"מ לְבֵנֵי מַעֲרְבָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן כִּי קָאָמַר הָכָא בְּרַבִּי: שׁוֹר שֶׁלָּא בְּכִוּנָּה פָּטוּר מִסְּקִילָה כְּדִרְתַנְיָן בְּמַתְנִי' (לקמן דף מד.) נִתְכַּוִּין לְהָרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה כו': וְיִלְפִינָן לָהּ בְּגָמָרָא כְּמִיתַת בָּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר: **אֵין הַשּׁוֹר בְּסְקִילָה אֵין הַבְּעָלִים מְשֻׁלָּמִין כּוֹפֶר.** וְר"א דְּאָמַר לְעִיל (דף מא:) אֵין דִּינֵי אֶלָּא בְּמִתְכַּוִּין לְהָרוֹג כו' פָּלִיג עֲלֵיהּ דְּמַדְאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמִפְטְרֵיהּ בְּתַם שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה מִכְּלַל דְּמוּעָד שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה (בר כופר הוא ועוד מִתְנִיתִין בְּהֶדְיָא תָּנָא לְקַמָּן דְּפְלִיגִי עֲלֵיהּ דְּקָתָנֵי מוּעָד שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה) פָּטוּר מִמִּיתָה וְחַיָּיב בְּכוֹפֶר וְרַבָּה אַקְרָא סָמִיךְ וּמוֹקְמִינַן לְמַתְנִי' דְּלִקְמָן כַּוּוֹתֵיהּ דְּהַאי דְּקָתָנֵי מַתְנִי' פָּטוּר מִכּוֹפֶר וּמִסְּקִילָה קָאָמַר: **אוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי.** בְּמוּעָד אוֹקִימְנָא בְּפִירְקָא קַמָּא דְּמַתְנִי' מִיהַת הַמִּית שׁוֹרוֹ אֶת פְּלוֹנִי מִשְׁלֵם ע"פ עַצְמוֹ: **מַאי לָאו כּוֹפֶר.** וְאַע"ג דְּאֵין הַשּׁוֹר בְּסְקִילָה שֶׁהֲרֵי הוֹדָה וְאָמְרוּ בְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר וְאָדָם בְּהוֹדָאַת אִינוֹ נֶהֱרָג: **לֹא דָּמִים.** הָא דְּקָתָנֵי מְשֻׁלָּם לָאו בְּתוֹרַת כּוֹפֶר דְּנִיבָעֵי כְּפֶרָה דְּאֲפִילּוּ לֹא מְשֻׁלָּם נַמִּי כְּגוֹן אִי לֵית לֵיהּ נְכָסִי לָאו בְּכָלָל עוֹנֶשׁ הוּא דְּאֵין כּוֹפֵר בְּלֹא סְקִילָה דְּשׁוֹר אֲבָל הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ נְכָסִי ע"כ מְשֻׁלָּם דָּמִים דְּלֹא גְּרָעָה מִיתָה מִנְּזָקִין דְּאִילּוּ אֲזַקֵיהּ אע"ג דְּאֵינוֹ בְּסְקִילָה בְּעִי לְשַׁלּוּמֵי לֵיהּ פַּחַת דָּמָיו ה"נ מְשֻׁלָּם דָּמָיו לְיוֹרְשָׁיו: **אֵינוֹ מְשֻׁלָּם ע"פ עַצְמוֹ.** דִּשְׁלִישִׁים שֶׁל עֶבֶד קָנָס הֵן: **אֵי דָּמִים.** כְּלוֹמַר וְאִי סַ"ד יֵשׁ תּוֹרַת נְזָקִין לְהֵיכָא דְּקִטְלֵיהּ וְע"כ כִּי הֵיכִי דִּבְנִן חוֹרִין בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹפֵר מְשֻׁלָּם דָּמָיו עֶבֶד נַמִּי בְּמָקוֹם שֶׁאֵין קָנָס מְשֻׁלָּם דָּמָיו וְאַמַּאי קָתָנֵי דְּלֹא: **שְׁנַיִם אַחִין.** בְּתַרְתֵּי טַעְמָא:

מיהו

גְּרוּשָׁה נַמִּי תִּפָּלוֹג בְּדָמֵי וְלָדוֹת. דְּקֵס"ד דִּלְא אַקְרֵי בַּעַל הָאִשָּׁה אֶלָּא כְּשֶׁהָאִשָּׁה תַּחְתָּיו וְקֵ"ק דְּמַאי פָּרֵיךְ דְּהִתְפְּלוֹג בְּדָמֵי וְלָדוֹת עֲרֵרִי נִינְהוּ דְּזָכְיָה בְּהוּ דְּהָכִי פָּרֵיךְ לְקַמָּן (דף מט.) דְּבַעַל גּוּפֵיהּ לֹא הָוֵה זָכֵי בְּהוּ אִי לָאו דְּאִשְׁתְּכַח דְּזָכֵי לֵיהּ רַחֲמָנָא וְלָאִשָּׁה לֹא אִשְׁתְּכַח דְּזָכֵי:

אֲפִילּוּ בָּא עָלֶיהָ בִּזְנוּת. בִּירוּשַׁלְמִי בְּעֵי ר"ע בָּא עַל אִמּוֹ בָּא עַל אֲחוֹתוֹ יָכוֹל אַף הוּא בַּעַל הַהֶרְיוֹן ת"ל בַּעַל אוֹתוֹ שֶׁרָאוּי לְקָרוֹת בַּעַל יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לְקָרוֹת בַּעַל:

וְנוֹקְמָה לְרַבָּה כְּגוֹן שֶׁגָּבוּ מָעוֹת. הֲוֵה מָצֵי לְמֵימַר לְרַבָּה אֲלִיבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ לוֹקְמִיהּ בֵּין בְּגָבוּ מָעוֹת בֵּין בְּגָבוּ קַרְקַע דִּבְסוֹף גֵּט פְּשׁוּט (ב"ב דף קעה:) מוּכָח דס"ל אֲלִיבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ אֲפִילּוּ גָּבוּ קַרְקַע אֵין לוֹ דִּשְׁעִבּוּדָא לְאוּ דְּאוֹרַיְיתָא אֶלָּא לא חָשׁ לְדִקְדֵּק כָּל כָּךְ וּלְהָאֲרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ לְהַקְשׁוֹת הֲהִיא דִּשְׁעִבּוּדָא לְאוּ דְּאוֹרַיְיתָא אֲהֲהִיא דְּגָבוּ קַרְקַע יֵשׁ לוֹ וּלְהָרַצְתָּם: **וְלָרַב** נִתְמַן שֶׁגָּבוּ קַרְקַע. פִּ' בְּגוֹן שֶׁגָּבוּ נַמִּי קַרְקַע וְלֹא בָּא לְמֵעוּטֵי מָעוֹת דְּהָא דְּחָשִׁיב הָתָם ר"נ מָעוֹת כְּמוּחֲזָק הַיְינוּ גְּבֵי מִלְוָה כְּדפ"ה מִשּׁוּם דְּזוּזֵי יְהִיב שְׁקִיל אֲבָל הָכָא לֹא שַׁיְיךְ הַאי טַעְמָא וְר"י מְפָרֵשׁ לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִפְרוֹעַ מָעוֹת חָשִׁיב ר"נ מָעוֹת מוּחֲזָקִים: **אָמַר** רַבָּה שׁוֹר שֶׁהַמִּית בֶּן חוֹרִין. בְּר"ע סַ"ל דִּלְר"א וַדַּאי חַיָּיב דִּדְאָמְרִינַן לְעֵיל וְאַבַּיֵי דְּפָרִיךְ סָבַר דְּאֲפִילּוּ ר"ע מוֹדֶה דְּחַיָּיב כּוֹפֶר מוּעָד שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה מֵאִם כּוֹפֶר לְרַבּוֹת שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה וְהָא דְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְר"ע לְאוֹקְמֵי בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי לְדִמֵּי עֶבֶד וְלֹא בְּעֵי לְאוֹקְמֵי נָקִי לְחַצִּי כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּמֵאִם כּוֹפֶר לֹא מְרַבִּינַן אֶלָּא דְּבִשְׁלֹא בְּכִוּנָּה מְחַיֵּיב בְּכִוּנָּה וְהֵיינוּ דְּזוֹקֶה מוּעָד דְּמַחַיֵּיב ע"פ עֵדִים בְּכִוּנָּה אֲבָל תַּם ע"פ עֵדִים לֵיכָא כּוֹפֶר בְּכִוּנָּה מִשּׁוּם דְּהָבֵיאָהוּ לב"ד וְיִשְׁלֹם לָךְ שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה נַמִּי אוֹ ע"פ עַצְמוֹ לֵיכָא לְרַבּוּיֵי מֵאם כּוֹפֶר וּלְהָכֵי פָּרִיךְ שַׁפִּיר ר"ע וּלְר"א אֲפִילּוּ לְאַבַּיֵי דְּמַחַיֵּיב הָבֵיאָהוּ לב"ד וְיִשְׁלֹם לָךְ יֵשׁ לְפוֹטְרוֹ אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה בְּלֹא קְרָא דְּנָקִי וְכֵן (אָמַר) רַב דִּימִי א"ר יוֹחָנָן לְקַמָּן דְּאָמַר אִם כּוֹפֶר לְרַבּוֹת כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה אֲפִילּוּ לְר"ע נַמִּי קָאָמַר הָכִי כִּדְפָרִיךְ אַבַּיֵי וְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּפָלְגִי נַמִּי לְקַמָּן (דף מד.) אַמַּתְנִי' דְּשׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בְּכוֹתֶל בְּכוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה נִרְאֶה לְר"ע אֲלִיבָּא דְּר"ע פְּלִיגִי וְהָא דְּאִיתּוֹתֵב רַב מִבְּרַיְיתָא דְּמַיְיתֵי תָּנָיָא כַּוּוֹתֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל וְתִיוּבְתָּא דְּרַב אוֹ תִּיוּבְתָּא דְּרַבָּה לְגִירְסַת רַשְׁ"ם ז"ל דְּחִשְׁיב לֵיהּ גְּמָרָא תִּיוּבְתָּא גְּמוּרָה מִשּׁוּם דְּאַיְירֵי בְּסִפָּא רַבִּי יְהוּדָה וְר"ש שֶׁהֵם תַּלְמִידֵי ר"ע דִּבְרֵאמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין (דף פו.) וּכוּלָּן אֲלִיבָּא דְּר"ע וּבִיבְמוֹת (דף סב:) נַמִּי אָמַר עַד שֶׁבָּא ר"ע אַצַּל רַבּוֹתָיו שֶׁבַּדָּרוֹם וְשָׁנָה לָהֶם וְר"א ס"ל דְּאִיפָּא כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה בְּלֹא רִיבּוּי דְּאִם כּוֹפֶר וּלְהָכֵי אִצְטְרִיךְ קְרָא דְּנָקִי לְמִעוּטֵי תַּם שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה מֵהָכִי וְאַתְּ"ל דְּמַרְבִּיאָ דְּאִם כּוֹפֶר נִפְקָא לֵיהּ כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה נַמִּי לְר"א צ"ל דִּבְדִיהָ טָבְרָא דְּפָרִיךְ לֹא מַרְבִּינַן מֵאִם כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא כּוֹפֶר בְּכִוּנָּה פָּלִיג אִידְּךָ אַדְּר"ע:

מַאי לָאו כּוֹפֶר לֹא דָּמִים. וְא"ת לְמ"ד (לעיל דף מג.) כּוֹפֶר דְּמֵי נִיזָּק מַאי אִיכָּא בֵּין דָּמִים דְּאֵין בְּאֵין לְאַחַר מִיתָה אֲבָל דָּמִים מִשְׁלָם וּלְמ"ד חֲמוּרָה שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה מִבְּכִוּנָּה וְהָכִי נַמִּי יֵשׁ חוֹמֶרָא אַחֶרֶת שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה מִבְּכִוּנָּה לְמ"ד כּוֹפֶר דְּמֵי מִזִּיק דְּפָעֲמִים שֶׁהַנִּזָּק שָׁוֶה יוֹתֵר מִן הַמְּזִיק וְעוֹד י"ל דְּנִפְקָא מִינָּה בֵּין דָּמִים לְכוֹפֶר דְּדָמִים יָכוֹל לְמֵחוֹל וְכוֹפֶר אֵין יָכוֹל לְמֵחוֹל וְאִי הָוֵה פְּשִׁיטָא לָן דְּכוֹפֶר שָׁלֵם אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא חֲצִי כּוֹפֶר הָוֵה נ"מ נַמִּי לְהָא: **רֵישָׁא** דָּמִים וְסִיפָא קָנָס. תִּימַהּ מַה תִּירוּץ הוּא זֶה וְאוֹמֵר ר"י דְּמִצְיַ לְיַישֵׁב פִּירוּשׁ הַמִּשְׁנָה כֵּן הַמִּית שׁוֹרוֹ אֶת פְּלוֹנִי חַיָּיב מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמִין הַכְּתוּב בְּגוּן כּוֹפֶר עַל פִּי עַצְמוֹ וּמְשֻׁלָּמוֹ בְּתוֹרַת דָּמִים אֲבָל עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי תַּשְׁלוּמִין שֶׁחִיַּיבוֹ הַכְּתוּב דְּהַיְינוּ שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד לְעוֹלָם לֹא יְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ:

אוֹ גְּיוֹרֶת זָכָה אָמַר רַבָּה בְּגִרוּשָׁה וְכֵן אָמַר ר"נ בְּגִרוּשָׁה אָמְרֵי גְּרוּשָׁה נַמִּי תִּיפְלוֹג בְּדָמֵי וְלָדוֹת אָמַר רַב פָּפָּא הַתּוֹרָה זִכְּתָה דָּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל אֲפִילּוּ בָּא עָלֶיהָ בִּזְנוּת מַאי טַעְמָא אָמַר קְרָא כַּאֲשֶׁר יָשִׂית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנוֹקְמָהּ לְרַבָּה כְּגוֹן שֶׁגָּבוּ מָעוֹת וּלְר"נ כְּגוֹן שֶׁגָּבוּ קַרְקַע דְּאָמַר רַבָּה גָּבוּ קַרְקַע יֵשׁ לוֹ גָּבוּ מָעוֹת אֵין לוֹ וְר"נ אָמַר גָּבוּ מָעוֹת יֵשׁ לוֹ גָּבוּ קַרְקַע אֵין לוֹ אַמְרֵי הָנֵי מִילֵּי לְבָנֵי מַעֲרְבָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן כִּי קָאָמְרֵי שֶׁלֹּא בְּכִוָּנָה פָּטוּר מִשְּׁלֹשִׁים שְׁקָלִים שֶׁנֶּאֱמַר פֶּסֶף וְזָהָב וְלָרַב נִתְמַן שֶׁגָּבוּ קַרְקַע. פִּ' בְּגוֹן שֶׁגָּבוּ נַמִּי קַרְקַע וְלֹא בָּא לְמֵעוּטֵי מָעוֹת דְּהָא דְּחָשִׁיב הָתָם ר"נ מָעוֹת כְּמוּחֲזָק הַיְינוּ גְּבֵי מִלְוָה כְּדפ"ה מִשּׁוּם דְּזוּזֵי יְהִיב שְׁקִיל אֲבָל הָכָא לֹא שַׁיְיךְ הַאי טַעְמָא וְר"י מְפָרֵשׁ לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִפְרוֹעַ מָעוֹת חָשִׁיב ר"נ מָעוֹת מוּחֲזָקִים: **אָמַר** רַבָּה שׁוֹר שֶׁהַמִּית בֶּן חוֹרִין. בְּר"ע סַ"ל דִּלְר"א וַדַּאי חַיָּיב דִּדְאָמְרִינַן לְעֵיל וְאַבַּיֵי דְּפָרִיךְ סָבַר דְּאֲפִילּוּ ר"ע מוֹדֶה דְּחַיָּיב כּוֹפֶר מוּעָד שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה מֵאִם כּוֹפֶר לְרַבּוֹת שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה וְהָא דְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְר"ע לְאוֹקְמֵי בַּעַל הַשּׁוֹר נָקִי לְדִמֵּי עֶבֶד וְלֹא בְּעֵי לְאוֹקְמֵי נָקִי לְחַצִּי כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּמֵאִם כּוֹפֶר לֹא מְרַבִּינַן אֶלָּא דְּבִשְׁלֹא בְּכִוּנָּה מְחַיֵּיב בְּכִוּנָּה וְהֵיינוּ דְּזוֹקֶה מוּעָד דְּמַחַיֵּיב ע"פ עֵדִים בְּכִוּנָּה אֲבָל תַּם ע"פ עֵדִים לֵיכָא כּוֹפֶר בְּכִוּנָּה מִשּׁוּם דְּהָבֵיאָהוּ לב"ד וְיִשְׁלֹם לָךְ שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה נַמִּי אוֹ ע"פ עַצְמוֹ לֵיכָא לְרַבּוּיֵי מֵאם כּוֹפֶר וּלְהָכֵי פָּרִיךְ שַׁפִּיר ר"ע וּלְר"א אֲפִילּוּ לְאַבַּיֵי דְּמַחַיֵּיב הָבֵיאָהוּ לב"ד וְיִשְׁלֹם לָךְ יֵשׁ לְפוֹטְרוֹ אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה בְּלֹא קְרָא דְּנָקִי וְכֵן (אָמַר) רַב דִּימִי א"ר יוֹחָנָן לְקַמָּן דְּאָמַר אִם כּוֹפֶר לְרַבּוֹת כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה אֲפִילּוּ לְר"ע נַמִּי קָאָמַר הָכִי כִּדְפָרִיךְ אַבַּיֵי וְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּפָלְגִי נַמִּי לְקַמָּן (דף מד.) אַמַּתְנִי' דְּשׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בְּכוֹתֶל בְּכוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה נִרְאֶה לְר"ע אֲלִיבָּא דְּר"ע פְּלִיגִי וְהָא דְּאִיתּוֹתֵב רַב מִבְּרַיְיתָא דְּמַיְיתֵי תָּנָיָא כַּוּוֹתֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל וְתִיוּבְתָּא דְּרַב אוֹ תִּיוּבְתָּא דְּרַבָּה לְגִירְסַת רַשְׁ"ם ז"ל דְּחִשְׁיב לֵיהּ גְּמָרָא תִּיוּבְתָּא גְּמוּרָה מִשּׁוּם דְּאַיְירֵי בְּסִפָּא רַבִּי יְהוּדָה וְר"ש שֶׁהֵם תַּלְמִידֵי ר"ע דִּבְרֵאמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין (דף פו.) וּכוּלָּן אֲלִיבָּא דְּר"ע וּבִיבְמוֹת (דף סב:) נַמִּי אָמַר עַד שֶׁבָּא ר"ע אַצַּל רַבּוֹתָיו שֶׁבַּדָּרוֹם וְשָׁנָה לָהֶם וְר"א ס"ל דְּאִיפָּא כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה בְּלֹא רִיבּוּי דְּאִם כּוֹפֶר וּלְהָכֵי אִצְטְרִיךְ קְרָא דְּנָקִי לְמִעוּטֵי תַּם שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה מֵהָכִי וְאַתְּ"ל דְּמַרְבִּיאָ דְּאִם כּוֹפֶר נִפְקָא לֵיהּ כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה נַמִּי לְר"א צ"ל דִּבְדִיהָ טָבְרָא דְּפָרִיךְ לֹא מַרְבִּינַן מֵאִם כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא כּוֹפֶר בְּכִוּנָּה פָּלִיג אִידְּךָ אַדְּר"ע:

מַאי לָאו כּוֹפֶר לֹא דָּמִים. וְא"ת לְמ"ד (לעיל דף מג.) כּוֹפֶר דְּמֵי נִיזָּק מַאי אִיכָּא בֵּין דָּמִים דְּאֵין בְּאֵין לְאַחַר מִיתָה אֲבָל דָּמִים מִשְׁלָם וּלְמ"ד חֲמוּרָה שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה מִבְּכִוּנָּה וְהָכִי נַמִּי יֵשׁ חוֹמֶרָא אַחֶרֶת שֶׁלֹּא בְּכִוּנָּה מִבְּכִוּנָּה לְמ"ד כּוֹפֶר דְּמֵי מִזִּיק דְּפָעֲמִים שֶׁהַנִּזָּק שָׁוֶה יוֹתֵר מִן הַמְּזִיק וְעוֹד י"ל דְּנִפְקָא מִינָּה בֵּין דָּמִים לְכוֹפֶר דְּדָמִים יָכוֹל לְמֵחוֹל וְכוֹפֶר אֵין יָכוֹל לְמֵחוֹל וְאִי הָוֵה פְּשִׁיטָא לָן דְּכוֹפֶר שָׁלֵם אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא חֲצִי כּוֹפֶר הָוֵה נ"מ נַמִּי לְהָא: **רֵישָׁא** דָּמִים וְסִיפָא קָנָס. תִּימַהּ מַה תִּירוּץ הוּא זֶה וְאוֹמֵר ר"י דְּמִצְיַ לְיַישֵׁב פִּירוּשׁ הַמִּשְׁנָה כֵּן הַמִּית שׁוֹרוֹ אֶת פְּלוֹנִי חַיָּיב מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמִין הַכְּתוּב בְּגוּן כּוֹפֶר עַל פִּי עַצְמוֹ וּמְשֻׁלָּמוֹ בְּתוֹרַת דָּמִים אֲבָל עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי תַּשְׁלוּמִין שֶׁחִיַּיבוֹ הַכְּתוּב דְּהַיְינוּ שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד לְעוֹלָם לֹא יְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ:

מיהו

מיהו בן חורין. דאשכחן ביה כופר ע"פ עצמו: והיכי דמי בגון דאתו סהדי כו'. דהכא ודאי משלם כופר דכופרא בפרה ולא קנסא דליפטר משום הודאת עצמו והיכא דליכא עדים כלל הוא דפטרינא מכופר משום גזירת הכתוב דאין השור בסקילה והכא הרי השור בסקילה בהעדאת העדים דאי נמי תם היו סקילה הוא הלכך היכא דליכא עדים כלל דאינו בר כופר משלם דמים אבל עבד דלא משכחת ביה קנס ע"פ עצמו דאי נמי סהדי ואמרי קטל עבד ולא ידעינן אי תם אי מועד אמר מרימר מועד הוא דפטור מקנס אע"ג דהשור בסקילה ואפילו תם כדאמרינן לקמן כל שחייב מיתה בבן חורין חייב בעבד מיהו מודה בקנס פטור הלכך כי ליכא עדים כלל אפילו דמים לא משלם: **אלא** לאו דמים. וקתני כל שחייב בבן חורין חייב בעבד ובין דאמרת בן חורין ע"פ עצמו משלם דמים אמאי קתני לגבי עבד אינו משלם ע"פ עצמו: הכי קאמר כל שחייב כו'. הכי פירושא דקתני כל לאו במודה מפי עצמו קאי אלא בהעדאת עדים כסתם כל באי לב"ד והעדאת עדים ליכא מידי דמחייבת בבן חורין דלא מיחייב בעבד והכי קאמר כל שחייב בבן חורין בכופר ע"פ עדים כופר בלומר כל שחייב בבן חורין בכופר כגון בכופר ועפ"פ עדים חייב נמי בעבד בכופר ע"פ עדים קנס שלשים דהא השור בסקילה וכל שחייב בבן חורין דמים והיכי דמי כגון שלא בכופר ע"פ עדים חייב נמי בעבד דמים אבל ע"פ עצמו אע"ג דבבן חורין משלם דמים בעבד פטור כדאמרן הואיל ומצינו חילוק בע"פ עצמו בין כופר בבן חורין לקנס דעבד אבל בעדים שלא בכופר לא אשכחן חומרא בכופר מבקנס דהכא והכא פטור הלכך לגבי דמים תרוייהו כי הדדי ניתנו: **אי** הכי. דשורו שלא בכופר ע"פ עדים דליתיה בתורת כופר משלם דמים ביון שישׁ דמים למיתת אדם במקום שאין כופר וקנס אשו נמי דליתיה בתורת כופר לשלם דמים שלא בכופר דהא ישנה בתורת נזקין ומיהו בכופר פשיטא לן דפטור דקם ליה בדרבה מיניה: היה גדי כפות לו. לגדיש : חייב. אגדי ואגדיש ופטור על העבד דהויה לו לברוחי: עבד כפות לו וגדי סמוך לו. ונשרפו עמו פטור וקסבר רבא האי פטור אעבד וגדי קאמר אעבד משום דאין תשלומין לעבד אלא במקום קנס בשור המועד ואגדי משום דהויה לו לברוחי אבל משום דקם ליה בדרבה מיניה לא פטר ליה דקסבר אשו משום ממונו ואין כאן חיוב מיתה: האמר ר"ל. בפ' כיצד: בגון שהצית בגופו של עבד. דאיכא עליה חיוב משום דקם ליה בדרבה מיניה: בין דבר שאין ראוי לה. ליחבה נירו וסכסכה אבניה: ואילו שהאש משלמת שלא בכונה. דליכא דרבה מיניה דמים: מה שאין כן בבור. דפטר ביה מיתת אדם דכתיב שור ולא אדם לא קתני: **אלא** רבא גופיה. הא דאותיב לעיל אשו שלא בכוונה לאו דפשיטא ליה דלא משלם ובתיובתא מייתי לה אלא בלשון בעיא אייתי לה והכי קאמר ליה רבא לרבה אי הכי דשור שלא בכוונה מאי אבל אש דכוונה לא משלם כופר. חדא דאין כופר באש ועוד דקם ליה בדרבה מיניה: לרבות כופר שלא בכוונה. אע"ג דאין השור בסקילה ופליגא אדרבה: לרבות עבד שלא בכוונה. לקנס: אם כופר כתיב במקום תשלומים. דסברא דלרבויי אחרינו אתא לתשלומין דלגופיה לא אצטריך דהוה ליה למכתב כופר: אם עבד לא כתיב גבי תשלומין. אלא גבי נגיחה אם עבד יגח ולגופיה אצטריך לחלק בין עבד לבן חורין: לחייב על הקטנים. סקילה: והלא דין הוא. ולא צריך קרא: הואיל וחייב. מיתה באדם דהוקש את האדם: וחייב. מיתה שור באדם: לא תחלוק בו בין קטנים לגדולים. דכתיב כי יכה כל נפש אדם אפילו קטנים במשמע: מה אדם באדם שלא עשה כן. רוצח קטן בגדול דכתיב (ויקרא כד) ואיש כי יכה איש ולא קטן: חייב בו. על הנהרגין קטנים בגדולים:

שור

אשו שלא בכוונה. על פי עדים לשלם דמים
כיון דשורו שלא בכוונה אע"פ שאין יכול
לבא בשום ענין לידי כופר וקנס משלם דמים אם
כן באש נמי משלם דמים אע"פ שאין יכול לבא
בשום ענין לידי כופר ולאו דוקא אשו שלא
בכוונה דכ"ש אשו בכוונה דאי בכוונה פשיטא
ליה דלא משלם דמים היכי דייק מההוא דעבד
כפות לו דפטור דלמא הניא בכוונה ודוקא
אליבא דמ"ד אשו משום ממונו פרוך דהוויא
דומיא דשור אבל למ"ד אשו משום חצרו היינו
אדם המזיק:

וכי

מיהו בן חורין דמשלם כופר ע"פ עצמו והיכי דמי
דאי אתו סהדי ואסהידו ביה דקטל ולא ידעי אי תם
הוה אי מועד הוה ואמר מרימר דמועד הוא דמשלם
כופר על פי עצמו היכא דליכא עדים משלם דמים
גבי עבד שאינו משלם קנס ע"פ עצמו והיכי דמי דאי
אתו עדים ואסהידו ביה דקטל ולא ידעי אי תם הוה
אי מועד הוה ואמר מרימר מועד הוא לא משתלם
קנס ע"פ עצמו היכא דליכא עדים לא משלם דמים
מתיב רב שמואל בר רב יצחק כל שחייב בבן חורין
חייב בעבד בין בכופר בין במיתה כופר בעבד מי
איכא אלא לאו דמים אי הכי דאמרי הוא מותיב להו והוא מפרק להו איכא דאמרי אמר
ליה רבה הכי קאמר כל שחייב בבן חורין בכונה על פי עדים כופר חייב בעבד קנס כל
שחייב בבן חורין שלא בכונה ע"פ עדים בעבד שלא בכונה על פי עדים
דמים א"ל רבא אי הכי אשו שלא בכונה ע"פ עדים נשלם דמים ומנא ליה לרבא דלא
משלם אילימא מדתנן היה גדי בפות לו ועבד סמוך לו ונשתרף עמו חייב בפות לו
וגדי סמוך לו ונשתרף עמו פטור האמר ריש לקיש בגון שהצית בגופו של עבד דקם ליה
בדרבה מיניה ואלא מהא תדניא חומר באש מבבור באש שהאש מועדת לאכול בין דבר הראוי
להו בין דבר שאין ראוי להו מה שאין כן בבור לא קתני דלמא תנא ושייר אלא רבא גופיה אבעויי מבעיא ליה אשו
שלא בכונה מי משלם דמים או לא מי אמרינן גבי שור הוא דכתיב משלם כופר שלא
בכונה משלם דמים אבל אשו דכתיב לא משלם כופר שלא בכונה נמי לא משלם דמים
או דלמא כיון דגבי שורו שלא בכונה אע"ג דליכא כופר משלם דמים גבי אשו נמי אע"ג
דכתיב לא משלם כופר שלא בכונה מיהת משלם דמים ולא ידעינן תיקו: כי אתא רב
דימי א"ר יוחנן כופר מה ת"ל אם כופר לרבות כופר שלא בכונה כופר בכונה א"ל
אבני אלא מעתה עבד נמי מה ת"ל אם עבד לרבות עבד שלא בכונה כעבד בכונה וכי
תימא הכי נמי והאמר ריש לקיש שור שהמית את העבד שלא בכונה פטור משלשים
שקלים א"ל גברא אגברא קא רמית כי אתא רבין א"ר יוחנן עבד מה תלמוד לומר אם
עבד לרבות עבד שלא בכונה כעבד בכונה ולריש לקיש נמי ניתא מדעבד אם עבד לא
דריש כופר אם כופר נמי לא דריש אמרי לא עבד אם עבד לא דריש כופר אם כופר
דריש ומאי שנא עבד אם עבד לא כתיב במקום תשלומין כופר אם כופר כתיב במקום
תשלומין: וכן בבן או בבת: ת"ר או בן יגח או בת יגח לחייב על הקטנים כגדולים והלא
דין הוא הואיל וחייב אדם באדם וחייב שור באדם מה כשחייב אדם באדם לא שנא
בין קטנים לגדולים אף כשחייב שור באדם לא תחלוק בו בין קטנים לגדולים ועוד קל
וחומר הוא ומה אדם באדם שלא עשה בו קטנים כגדולים חייב בו על הקטנים כגדולים

מִיהוּ יש לחלק, שֶׁבֵּן חוֹרִין מאחר דְּמְשַׁלֵּם כּוֹפֶר עַל פִּי עַצְמוֹ, וְהֵיכִי דָּמֵי, כגון דְּאִי אָתוּ סָהֲדֵי וְאַסְהִידוּ בֵּיהּ דְּקָטַל – שאם באו עדים והעידו ששורו הרג אדם בן חורין, וְלֹא יָדְעִי אִי תָּם הָוָה אִי מוּעָד הָוָה – ולא ידעו אם היה השור תם ופטור מכופר או מועד וחייב בכופר, וְאָמַר מָרֵיהּ דְּמוּעָד הוּא – והודה בעל השור ששורו היה מועד, כיון שהשור נסקל ואין לפטור מכופר משום ׳כל שאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר׳, הדין הוא דְּמְשַׁלֵּם כּוֹפֶר עַל פִּי עַצְמוֹ, שהרי הכופר אינו קנס כדי שיפטר בהודאתו. ומאחר שמשלם על פי הודאתו באופן שהשור נסקל, לכך אף הֵיכָא דְּלֵיכָּא עֵדִים על הנגיחה אלא הוא הודה ששורו נגח, שבאופן זה אין משלם כופר משום שאין השור בסקילה, מכל מקום מְשַׁלֵּם דָּמִים על פי הודאתו. אבל נַמִּי שֶׁלעולם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם קֹנֶם עַל פִּי עַצְמוֹ, וְהֵיכִי דָּמֵי, דְּאִי אָתוּ עֵדִים וְאַסְהִידוּ בֵּיהּ דְּקָטַל – שאף אם באו עדים והעידו ששורו הרג עבד וְלֹא יָדְעִי אִי תָּם הָוָה אִי מוּעָד הָוָה – ואינם יודעים אם השור תם ופטור משלושים של עבד או מועד וחייב בשלושים של עבד, וְאָמַר מָרֵיהּ מוּעָד הוּא – והודה בעל השור שהיה מועד, אף שהשור נהרג שהרי העידו עדים על הנגיחה, מכל מקום לֹא מְשְׁתַּלֵּם קֹנֶם עַל פִּי עַצְמוֹ, משום שמודה בקנס פטור. ומאחר שלא מצאנו אופן שמשלם על פי הודאתו, לכך אף הֵיכָא דְּלֵיכָּא עֵדִים כלל על הנגיחה אלא הוא הודה ששורו נגח, לֹא מְשַׁלֵּם דָּמִים על פי הודאתו.

מָתִיב רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק על חילוק זה, ממה ששנינו בברייתא, כָּל שֶׁחַיָּיב בִּבְנֵי חוֹרִין חַיָּיב בְּעֶבֶד בֵּין בְּכוֹפֶר בֵּין בְּמִיתָה. ולכאורה כּוֹפֶר בְּעֶבֶד מִי אִיכָּא – הלא אינו משלם כופר אלא שלשים של עבד, אֶלָּא לָאו ודאי כוונת הברייתא לְדָמִים, שדין בן חורין ועבד שוה שבשניהם יש חיוב דמים, וקשה על רבה שפוטר בעבד מדמים.

אִיכָּא דְּאָמְרֵי הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ – יש שאמרו שרב שמואל בר רב יצחק עצמו יישב את הקושיא, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי אָמַר לֵיהּ רָבָה – ויש שאמרו שרבה יישב את הקושיא. הָכִי קָתָנֵי – פירוש הברייתא כך הוא, כָּל שֶׁחַיָּיב בִּבְנֵי חוֹרִין בִּכְוָונָה עַל פִּי עֵדִים כּוֹפֶר, חַיָּיב בְּעֶבֶד קֹנֶם, וְכָל שֶׁחַיָּיב בִּבְנֵי חוֹרִין שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה עַל פִּי עֵדִים דָּמִים, חַיָּיב בְּעֶבֶד שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה עַל פִּי עֵדִים דָּמִים. כלומר, הברייתא אינה מדברת באופן שהודה על פי עצמו, שבאופן זה אכן אין דמים בעבד וכמו שנתבאר מהמשנה בכתובות, אלא מדברת באופן שהעידו עדים על נגיחת השור, ובזה משוה הברייתא דין העבד לבן חורין, שאם היתה הנגיחה בכוונה חייב בבן חורין כופר ובעבד קנס שלשים של עבד, ואם היתה שלא בכוונה פטור בשניהם מכופר ומקנס, שהרי כל שאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר ושלשים של עבד, וחייב בשניהם דמים.

רבא מקשה על רבה שמחייב דמים על הריגת אדם: אָמַר לֵיהּ רָבָא לרבה, אִי הָכִי שאכן יש חיוב דמים על הריגת אדם על פי עדים, במקום שאין כופר או קנס, אם כן אִשּׁוֹ – אדם שהצית אש ויצאה שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה והרגה אדם כפות עַל פִּי עֵדִים, נְשַׁלֵּם דָּמִים, שהרי על נזקי האש פטור מכופר, ואם כן יש לחייב דמים.

מבוררת הגמרא: וּמְנָא לֵיהּ לְרָבָא דְּלָא מְשַׁלֵּם – ומנין אכן לרבא שאינו משלם דמים על הריגת האדם על ידי האש. אֵילֵימָא שמקורו מַדְּתָנֵן במשנה (לקמן סא:), אדם שהצית אש בגדישׁ, וְהָיָה גְּדִי בָּפוּת לוֹ – לגדיש, וְגַם עֶבֶד כנעני סָמוּךְ לוֹ, וְנִשְׂרַף עָמּוֹ – עם הגדיש העבד והגדי, חַיָּיב לשלם על הגדי והגדיש ופטור על העבד משום שהיה לו לברוח. אך אם היה הָעֶבֶד בָּפוּת לוֹ, וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ, וְנִשְׂרַף עָמּוֹ, פָּטוּר מלשלם. וסובר רבא שהפטור הוא הן על הגדי והן על העבד, על הגדי משום שהיה לו לברוח, ועל העבד משום שאין חייבים דמים על הריגת אדם באש. ומכאן הוכיח רבא שאינו חייב בדמים. אין ללמוד משם דין זה, שכן הָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ – ביאר ריש לקיש (לעיל כב:) בטעם המשנה, שמדובר כְּגוֹן שֶׁהִצִּית את האש בְּגוּפוֹ שֶׁל עֶבֶד, שבאופן זה חייב עליו מיתה משום רוצח, וטעם הפטור הוא משום דְּקָם לֵיהּ בְּדַרְבָּה מִינֵּיהּ – שכיון שנתחייב במיתה החמורה פטור על חיובי הממון שנתחייב באותה שעה. ועדיין יש לומר שבאופן שהנזק נעשה על ידי האש יש לחייב בדמים.

וְאֶלָּא תאמר שרבא לומד כן מַהָא דְּתַנְיָא, חוֹמֶר בְּאֵשׁ מִבְּבוֹר, שֶׁהָאֵשׁ מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל – רגילה לאכול ולשרוף בֵּין דָּבָר חֲרָאוּי לָהּ, כגון עצים, בֵּין דָּבָר שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ, כגון אם ליחכה את הקרקע החרושה וצריך לחרשה שנית, או ששרפה את האבנים והזיקתן, שאף עליהם חייב בנזקי האש. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר שפטור כשמזיק באופן שאינו רגיל להזיק. וְאִילּוּ שֶׁהָאֵשׁ מְשַׁלֶּמֶת שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה דָּמִים כשהרגה אדם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר שפטור על מיתת אדם, לֹא קָתָנֵי, ובהכרח משום שאף באש פטור מחיוב דמים. אף מכאן אין להוכיח כן, שכן הִלְמָא תָּנָא וְשַׁיֵּיר – שמא אכן חמור האש מהבור בדבר זה, אלא שהתנא שיירו ולא כתב את כל החומרות.

אֶלָּא, אכן רבא לא הקשה על רבה מדין האש, אלא רָבָא נוֹפֶיהּ אַבְּעוֹיֵי מַבְּעָיָא לֵיהּ – נסתפק בדבר זה ושאל את רבה, לפי דבריו שיש חיוב דמים על נגיחת השור שלא בכוונה, מה הדין בְּאִשּׁוֹ שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה, מִי מְשַׁלֵּם דָּמִים אוֹ לֹא. וצדדי הספק, מִי אֲמְרִינַן שדווקא לִגְבֵּי שׁוֹר, הוּא – בו נאמר שכיוון דִּבְכַוָּונָה מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר, אף שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה מְשַׁלֵּם דָּמִים, אֲבָל אִשּׁוֹ דִּבְכַוָּונָה לֹא מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר, שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה נַמִּי לֹא מְשַׁלֵּם דָּמִים. אוֹ דִלְמָא שבֵּין דִּנְגֵי שׁוֹרוֹ שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה אַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא כּוֹפֶר מְשַׁלֵּם דָּמִים, נְגֵי אִשּׁוֹ נַמִּי אַף עַל גַּב דִּבְכַוָּונָה לֹא מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר, שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה מִיהַת מְשַׁלֵּם דָּמִים, וְלֹא יָדְעִינַן, תֵּיקוּ:

הגמרא הביאה לעיל (ע״א) שלדעת רבה שור מועד שהרג אדם שלא בכוונה פטור מכופר. מביאה הגמרא שרבי יוחנן חולק על כך: כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, היה די שיהיה כתוב ׳כּוֹפֶר׳, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אִם כֹּפֶר׳, מייתור הלשון יש לדרוש לְרַבּוֹת כּוֹפֶר שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה כְּכוֹפֶר בְּכַוָּונָה.

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב דימי, אֶלָּא מֵעַתָּה עֶבֶד נַמִּי – אף בעבד יש לדרוש כך, שהיה די שיהיה כתוב עבד׳ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אִם עֶבֶד׳, לְרַבּוֹת עֶבֶד שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה כְּעֶבֶד בְּכַוָּונָה. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי – שאכן רבי יוחנן דורש כך אף בעבד ומחייב שלושים של עבד שלא בכוונה, וְהָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ (לעיל ע״א) שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה פָּטוּר מִשְּׁלֹשִׁים שֶׁקָּלִים, ומבואר שריש לקיש אינו סובר כך לגבי עבד.

אָמַר לֵיהּ רב דימי לאביי, נִבְרָא אֲנַבְרָא קָא רָמֵית – מקשה הנך מדברי ריש לקיש על רבי יוחנן, רבי יוחנן חולק על ריש לקיש ודורש אף לגבי עבד לרבות מ׳אם׳ ששור שנוגח עבד שלא בכוונה חייב בשלושים של עבד.

מימרא אחרת של רבי יוחנן שבה דיבר בפירוש בדין העבד: כִּי אָתָא רַבִּין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, היה די שיהיה כתוב ׳עֶבֶד׳, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אִם עֶבֶד׳, לְרַבּוֹת עֶבֶד שֶׁלֹּא בְכַוָּונָה שמשלם שלושים של עבד כְּעֶבֶד בְּכַוָּונָה. וחולק על ריש לקיש.

מבררת הגמרא: וְלֵרִישׁ לָקִישׁ שפוטר שור שנגח שלא בכוונה בעבד, נַמִּי נֵימָא – האם אף נאמר, מִדְּעֶבֶד אִם עֶבֶד לֹא דָּרִישׁ – שכמו שאינו דורש לרבות מ׳אם׳ האמור בעבד, כּוֹפֶר אִם כּוֹפֶר נַמִּי לֹא דָּרִישׁ – כמו כן אינו דורש לרבות מ׳אם׳ האמור לגבי בן חורין, ופוטר שור שנוגח שלא בכוונה בכופר.

אָמְרֵי בני הישיבה, לֹא – אין הדרשות תלויות זו בזו, וְעֶבֶד אִם עֶבֶד לֹא דָּרִישׁ, אך כּוֹפֶר אִם כּוֹפֶר דָּרִישׁ. וּמַאי שְׁנָא, שכן עֶבֶד אִם עֶבֶד לֹא כְּתִיב בְּמָקוֹם תַּשְׁלוּמִין – לא נאמר לגבי חיוב התשלומים אלא לגבי עיקר הנגיחה, ואפשר לומר שנכתב לגופו כדי לחלק בין בן חורין האמור בפסוק קודם לבין עבד. אך כּוֹפֶר אִם כּוֹפֶר כְּתִיב בְּמָקוֹם תַּשְׁלוּמִין – וכיון שלגופו אין צריך לתיבה זו, יש לדורשו לרבות כשנגח שלא בכוונה:

שנינו במשנה: וְכֵן בְּבֵן אוֹ בַּבַּת:

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר לגבי שור מועד שהרג אדם (שמות כא לא) ׳אוֹ בֵן יִגָּח אוֹ בַת יִגָּח, לְחַיֵּיב עַל נגיחת הַקְּטַנִּים בְּגְדוֹלִים בסקילה.

המשך בעמוד נ״ז

שׁוֹר בְּאָדָם שֶׁעָשָׂה בּוֹ קְטָנִים כְּגְדוֹלִים, שאף אם היה השור שהרג קטן חייב מיתה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁחַיֵּיב עַל הַקְּטַנִּים** שהרג **כְּגְדוֹלִים.** אמנם יש לדחות, **לֹא, אִם אָמַרְתָּ אָדָם בְּאָדָם** שחייב אף אם הרג קטן, **שֶׁכֵּן** יש בו חומרא אחרת, **שֶׁחַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים** – שחייב לשלם ארבעה דברים דהיינו צער ריפוי שבת ובושת מלבד הנזק, **תֹּאמַר בְּשׁוֹר שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים,** אלא נזק בלבד, ויש לומר שכמו כן אינו חייב על הקטנים. לכך **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ' בֵּן יִגַּח אוֹ בַּת יִגַּח' לְחַיֵּיב עַל הַקְּטַנִּים כְּגְדוֹלִים.**

וְאֵין לִי ללמוד מפסוק זה לחייב על הקטנים, **אֶלָּא בְּמוּעָדִין** שבהם מדבר הפסוק, **בְּתָם מַנַּיִן** שאף הוא חייב על הקטנים. **דִּין הוּא** – אפשר ללמוד כן מ'במה מצינו', **הוֹאִיל וְחַיֵּיב בְּאִישׁ וְאִשָּׁה** – מאחר שחייבה התורה שור שהרג איש ואשה גדולים, **וְחַיֵּיב** אף **בְּבֵן וּבַת** קטנים, **מָה כְּשֶׁחַיֵּיב בְּאִישׁ וְאִשָּׁה לֹא חִלְקָתָ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד,** ואף התם חייב עליהם, **אַף כְּשֶׁחַיֵּיב בְּבֵן וּבַת, לֹא תַחֲלוֹק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד. וְעוֹד** יש ללמוד כן מקל **וְחוֹמֶר, מָה אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁכֵּן הוֹרֵעַ כֹּחַם בְּנִזְקֵיהֶן** – שגרעה התורה כוחם לגבי אם הם הזיקו, שחייבים לשלם על נזקם, **וּבכל זאת לֹא חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד** ואף התם חייב עליהם מיתה, **בֵּן וּבַת** קטנים **שֶׁיָּפָה כֹּחַם בְּנִזְקֵיהֶן** שהרי אם הזיקו פטורים מלשלם על נזקם, **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תַחֲלוֹק בָּהֶן בֵּין תָּם לְמוּעָד** ואף התם יהיה חייב עליהם מיתה.

דוחה הברייתא: **אָמַרְתָּ** – איך אפשר ללמוד כן ב'במה מצינו', **וְכִי דָּנִין** קַל **מֵחָמוּר לְהַחֲמִיר (עָלָיו** – וכי אפשר ללמוד את הדבר הקל מהדבר החמור לחמיר אף על הקל אותה חומרא שיש בחמור, ואף כאן **אִם** הֶחֱמִיר **בְּמוּעָד הֶחָמוּר** שחייב על הקטנים, **תַּחֲמִיר** אף **בְּתָם** הַקַּל.

וְעוֹד, אף הקל וחומר אינו נכון, שכן יש לומר) **אִם אָמַרְתָּ בְּאִישׁ וְאִשָּׁה** שחייבים עליהם הן תם והן מועד, **שֶׁכֵּן חַיָּיבִין בְּמִצְוֹת, תֹּאמַר בְּבֵן וּבַת שֶׁפְּטוּרִין מִן הַמִּצְוֹת,** ולכך לא החמירה התורה בהם לחייב בתם. ומאחר שאין ללמוד כן מבמה מצינו או קל וחומר, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַּת יִגַּח',** ומריבוי הפסוק שכתב פעמיים 'יגח', יש ללמוד שריבתה התורה בקטנים, הן **נְגִיחָה בְּתָם** והן **נְגִיחָה בְּמוּעָד,** וכן יש לדרוש לרבות הן **נְגִיחָה לְמִיתָה** והן **נְגִיחָה לְנִזְקִין,** שאף אם הזיק השור ולא המית חייב לשלם עליהם:

משנה

שׁוֹר שֶׁהָיָה מַתְחַכֵּךְ בְּכוֹתֶל להנאתו, **וְנָפַל** הכותל **עַל הָאָדָם** והרגו, או שור **שֶׁנִּתְכַּוְּונוּ לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם,** או שנתכוון **לְכַנַּעֲנִי וְהָרַג בֶּן יִשְׂרָאֵל, לְנָפָלִים וְהָרַג בֶּן קַיָּמָא,** בכל אלו כיון שלא הרג השור בכוונה את האדם, **פָּטוּר.**

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת מאיזה חיוב פטרה המשנה את השור שהרג שלא בכוונה: **אָמַר שְׁמוּאֵל,** מה ששנינו במשנה שפטור, היינו **פָּטוּר** השור **מִמִּיתָה** כיון שהרג שלא בכוונה, **וְחַיָּיב בְּכוֹפֶר,** שאף השור שהרג שלא בכוונה שפטור ממיתה חייב בכופר. **וְרַב אָמַר, פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה** – הן ממיתה והן מכופר.

מקשה הגמרא על דעת שמואל: **וְאַמַּאי** חייב בעל השור שנתחכך בכותל והרג אדם בכופר, **וְהָא תָּם הוּא** – והרי זו הפעם הראשונה שנתחכך בכותל והרג, ותם אינו משלם כופר. מתרצת הגמרא, **כְּרַאֲמַר רַב** – כמו שפירש רב את המשנה לקמן (מז:), שמדברת **בְּשׁוֹר** שהיה **מוּעָד לִיפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת,** ולכך חייב לשלם כופר, **הָכָא נַמִּי** יש לבאר שהמשנה מדברת **בְּשׁוֹר** שהיה **מוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ עַל בְּנֵי אָדָם בַּבָּתִּים,** ולכך משלם כופר.

ומבינה הגמרא שהשור הפיל את הכותל בכוונה על בני אדם ובכך נעשה מועד, ואף בפעם הרביעית הפיל בכוונה, ומקשה הגמרא: **אִי הָכִי** הרי השור **בַּר קְטָלָא הוּא** – חייב מיתה על הריגת האדם, ומדוע פוטרתו המשנה. **וּבִשְׁלָמָא הָתָם** – מילא במשנה לקמן שפירש רב שהיה השור מועד ליפול על בני אדם בבורות, שם אין להקשות שהשור חייב מיתה, שכן יש לומר שאכן לא הפיל עצמו השור בכוונה על בני אדם, אלא כמו שביאר רב יוסף לקמן (מח:) **דַּחֲוָא** השור **יְרוֹקָא** – עשב על פי הבור ובא לאוכלו, **וְנָפַל** שלא בכוונה והרג את מי שהיה בבור, ולכך אינו חייב מיתה שהרי נפל שלא בכוונה, וכיון שעשה כן שלש פעמים נעשה מועד וחייב על הפעם הרביעית כופר, **אֶלָּא הָכָא** בשור שנתחכך בכותל והפילו על בני אדם, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך אפשר לומר שלא נתכוון השור למעשיו.

מתרצת הגמרא, **הָכָא נַמִּי** מדובר שהפיל את הכותל על בני אדם בלא כוונה, וכגון **בְּמִתְחַכֵּךְ בְּכוֹתֶל לַהֲנָאָתוֹ,** ולכך אינו חייב מיתה, ובזה נחלקו רב ושמואל אם כיון שפטור ממיתה פטור אף מכופר או לא.

שואלת הגמרא: **וּמִנָּא יָדְעִינַן** – שאכן כוונת השור היתה להתחכך להנאתו ולא להפילו על בני אדם. משיבה הגמרא, כגון שרואים אנו **דְּכַתַּר דְּנָפַל** – שאף לאחר שנפל הכותל, עדיין **קָא מִתְחַכֵּךְ** השור **בֵּיהּ** – בכותל, ומוכח שאין כוונתו להפיל על האדם ולהמיתו, אלא להתחכך להנאתו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הארוך נתקבל מכתבו מיום גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע וגאולתנו כי גופא בתר רישא אזיל. ומה שכותב שאינו כותב מפני שאין לו מה להודיע. הנה זהו תמוה וקשה יותר מאשר העדרת הכתיבה, כי בשעה שנמצא הוא בעיר בה דרים אלפים ואלפים מבני ישראל ואיך שלא יהי' המצב ביהדות הרי תמיד יש מה לתקן שזהו צד השוה בכל המקומות ובכל הזמנים מלאחר חטא העגל ועד אשר רוח הטומאה יעבור מן הארץ הרי מובן שמן המוכן הוא ג"כ חומר לכתיבה, פרט באם אין הרצון לעשות ולתקן מה או שאין הרצון לכתוב עד"ז. ומ"ש אשר המקום הוא באופן שלא ירים איש את ידו וגו' הרי יש לדון בזה כ"ש וק"ו שזה מקום אשר לא ירים איש את ידו מבלעדי הקב"ה שהוא ממה"מ וגם ע"פ שכל האנושי ואפילו ע"פ שכל דנה"ב הנה נוגע שם ענין המרות והבעלות כלפי חוץ אבל הפעולות עצמן אינן מבלבלות ובמילא לא יעכבו עליהם וכיון שבפנימיות העניינים הרי אינו נוגע אלא הפעולות והמרות והבעלות כלפי חוץ אינו נוגע הרי יש מקום לפעולה והמרות אינה נוגעת בכל הנ"ל, סיכום החשבון במלות אחרים:

המשך בעמוד הבא

רש"י

שׁוֹר בְּאָדָם שֶׁעָשָׂה בּוֹ. שׁוֹר קָטָן הַהוֹרֵג כְּשׁוֹר גָּדוֹל הַהוֹרֵג דְּהָא שׁוֹר בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי שׁוֹר דִּכְתִיב (ויקרא כב) שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב כִּי יִוָּלֵד: אֵינוֹ דִּין. שֶׁחַייֵב בּוֹ סְקִילָה עַל תִּינוֹק קָטָן בְּעֵל אָדָם גָּדוֹל: שֶׁכֵּן חַיָּיב. בִּנְזָקִין אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהַשּׁוֹר פָּטוּר מֵהֶן וְנָזָק לֹא חָשִׁיב דְּהָא שׁוֹר נָמֵי נָזְקָא מִשְׁלַם: **ת"ל בֵּן וּבַת.** קְטַנִּים מִשְׁמַע דְּלֵיעֵל מִינַּיהּ כְּתִיב וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה: **וְאֵין לִי אֶלָּא בְּמוּעָד.** דְּקְרָא בְּמוּעָד כְּתִיב: **לֹא** חִלְקָתָ בֵּין תָּם לְמוּעָד. לְעִנְיַן סְקִילָה: שֶׁהוּרַע כֹּחָן בִּנְזָקִין. דְּאִם הַזִּיקוּ מְשַׁלְּמִין: **יָפָה כֹחָן.** דְּחָרַשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּגִיעָתָן רָעָה הַחוֹבֵל בָּהֶן חַייָב וְהֵן שְׁחֻבָּלוּ בְּאַחֲרִים פְּטוּרִין: **וְכִי** דִּין הוּא מַחְמוֹר. תָּם בְּמוּעָד: לְהַחֲמִיר. עַל הַקָּל דְּנִימָא כִּי הֵיכִי דְּחָמוּר חַייָב קָל נָמֵי חַייָב דְּקַדְּרְשַׁת תָּם מִמּוּעָד בְּמֶה מְצִינוּ דְּקָתָנֵי חַייָב בְּאִישׁ וְאִשָּׁה וְחַייָב בְּבֵן וּבַת בְּמוּעָד דְּהָא חִיּוּב דְּבֵן וּבַת בְּמוּעָד הוּא דִּכְתִיב וְקָאָמַרְתְּ מַה חִיּוּב דְּאִישׁ וְאִשָּׁה (בְּמוּעָד) עֲשֵׂה בּוֹ תָּם בְּמוּעָד אַף בֵּן וּבַת נַעֲשֶׂה בּוֹ תָּם בְּמוּעָד וְאִשְׁתַּכַּח דְּקָא יָלְפַת תָּם מִמּוּעָד דְּאִי לֹא אִשְׁכַּחְתְּ חִיּוּב דְּבֵן וּבַת בְּמוּעָד לֹא הָוֵה יָלְפַת לֵיהּ בְּתָם מֵאִישׁ וְאִשָּׁה דְּהָא בְּמוּעָד גּוּפֵיהּ אִי לָאו דְּרַבִּינְהוּ קְרָא לֹא מְצִית לְאַתּוֹיֵינְהוּ מִדִּינָא לְעִיל: **אִם הַחֲמִיר.** הַכְתוּב בְּבֵן וּבַת בְּאִישׁ וְאִשָּׁה בְּמוּעָד כָּתַב לָךְ שֶׁהֲרֵי חָמוּר הוּא לְעִנְיַן כּוֹפֶר: **יַחֲמִיר.** אֲנַן מְדִינָא בְּתָם הַקֵּל בְּתִמְיָה: **אִם אָמַרְתָּ בְּאִישׁ וְאִשָּׁה.** כְּלוֹמַר וְקִ"ו דְּדְקַדְּשַׁת נָמֵי בְּסִיפָּא פְּרֵיכָא הוּא דְּאִם אָמַרְתָּ בְּאִישׁ וְאִשָּׁה כו' ל"א וְכִי דָּנִין קַל וְחוֹמֶר בֵּן וּבַת שֶׁפְּטוּרִין מִן הַמְּצוֹת מֵאִישׁ וְאִשָּׁה וְזֶה שָׁמַעְתִּי וְרֹאשׁוֹן מָצָאתִי וְכֹשֵׁר הוּא מִן הָאַחֲרוֹן דְּהֵיכִי פָּשִׁיטָא לֵיהּ הָךְ קוּלָא וְהָךְ חוּמְרָא דְּקַמְתַמֵּה וְכִי דָּנִין כו' וְהָא תְּנָא אַשְׁכַּח חוּמְרָא בְּבֵן וּבַת דְּיָפָה כֹּחָן בִּנְזָקִין מֵאִישׁ וְאִשָּׁה: **ת"ל** אוֹ **בֵּן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח.** יִגַּח יִגַּח תְּרֵי זִמְנֵי דְּרִיבָּה לֵיהּ נְגִיחָה לְמוּעָד וּלְתָם לְמִיתָה וּלְנִזְקִין: **פָּטוּר מִמִּיתָה.** דְּהָא לֹא נִתְכַּוֵּין דְּאֲמָרִינַן לְקַמָּן (ע"ב) בְּמִיתַת בָּעָלִים אִם דָּרַךְ בֶּן מִיתַת הַשּׁוֹר שֶׁהִרְגִּ: **וְחַייָב בְּכוֹפֶר.** דִּדְרִשִׁינַן כּוֹפֶר אִם כּוֹפֶר לְהָבִיא שֶׁלֹּא בְּבִנּוּנָהּ: **וְרַב אַחָא פָּטוּר מִמִּיתָה וְחַייָב בְּכוֹפֶר וְרַב** רָבָא לְעִיל הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגוֹ' כָּל זְמַן שֶׁהַשּׁוֹר בִּסְקִילָה בָּעָלִים מְשַׁלְּמִין כּוֹפֶר: **וְהָא תָּם הוּא.** אֲפִילּוּ לְמַאן דְּדָרְשִׁי אִם כּוֹפֶר ה"מ לְמוּעָד שֶׁלֹּא בְּבִנּוּנָהּ וְהַאי תָּם הוּא בְּחִיּוּב וָהּ: **בְּמוּעָד לִיפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם כְּגוֹרוֹת.** לְקַמָּן בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה (דף מח:): **בְּשֶׁלָּמָא הָתָם.** גַּבֵּי שׁוֹר שֶׁנָּפַל עַל הָאָדָם בְּבוֹר אֵיכָא לְתַרוּצֵי כְּדְמַתְרֵצִינַן הָתָם דְּהַאי דִּלְא קְטִילִינַן לֵיהּ בְּגִירְסָאוֹת רִאשׁוֹנוֹת כְּגוֹן דְּחָזֵא יְרִיקָא וְנָפַל שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה עַל זֶה שֶׁרָאָה עֹשֶׂה בְּתוֹךְ פִּי הַבּוֹר וּבָא לְאוֹכְלָהּ וְנָפַל: **אֶלָּא הָכָא.** הוֹאִיל וּמוּעָד לְכַר מֵאי שֶׁלֹּא מִתְכַּוֵּין אֵיכָא: **הָכָא נָמֵי** . דְּחָזֵינַן לֵיהּ דְּמִתְחַכַּךְ לְהַנָּאָתוֹ וְלֹא לְהַפִּילוֹ עָלָיו:

ואכתי

וְכִי דָּנִין קַל מֵחָמוּר. פ"ה דְּהָךְ פִּירְכָא אַדִּין רִאשׁוֹן דְּבַדִּין שְׁנִי דִּק"ו דְּאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהוּרַע כֹּחָן בִּנְזָקִין לֹא דָּנִין קַל מֵחָמוּר דְּאֲפִילּוּ אִי לֹא הָוָה כְּתִיב מוּעָד בְּכָל הָוָה יְלִיפְנָן בְּהֵאי קַל וְחוֹמֶר אע"ג דִּבְכ"ו נָמֵי קָאָמַר לֹא חִלְקָתָ הַאי לִישָׁנָא לָאו דְּוָקָא וְלִכְךָ אִצְטְרִיךְ לֹא אִם אָמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת פִּירְכָא בְּדִין שְׁנִי שֶׁהוּא ק"ו: **נְגִיחָה** לִנְזָקִין. אִצְטְרִיךְ לְרַבּוֹת נְזָקִין מִשּׁוּם דְּדָרְשִׁינַן בְּסִיפֵּיהּ דְּהַאי קְרָא בִּנְזָקִין בְּהַמִּנִּיתִין (לעיל דף לג.) כְּמִשְׁפַּט שׁוֹר בְּשׁוֹר וְכֵן בְּסוֹף פְּרָקִין לְעִנְיַן שְׁמִירָה מְעוּלָּה דִּנְזָקִין דְּרִישׁ מִלֹּא יִשְׁמְרֶנּוּ אע"ג דִּלְא יִשְׁמְרֶנּוּ גַּבֵּי מִיתָה כְּתִיב: **וְהָא** תָּם הוּא. לֹא בָּעֵי לְמֵימַר דְּמַתְנִי' כַּר"י הַגְּלִילִי דְּדִמּוֹקֵי שְׁמוּאֵל מַתְנִי' בְּהַפְרָה (לקמן דף מח:) גַּבֵּי הָיָה אָבִיו אוֹ בְּנוֹ בְּתוֹכוֹ דְּמַאי דְּזִחְקִיהּ דְּשְׁמוּאֵל לְאוֹקְמֵי מַתְנִיתִין כְּרַ"י הַגְּלִילִי וּמַה פְּלוּגְתָּא הָוֵה שַׁיְיךְ בְּזֶה וּפְלִיגִי רַב וּשְׁמוּאֵל מַתְנִי' כְּמָאן דְּעוֹד דְּרִישָׁא דְּמַתְנִי' דְּקָתָנֵי מוּעָד דְּמִשְׁלַם כּוֹפֶר וְתָם פְּטוּר מִן הַכּוֹפֶר לֹא אַתְיָא כְּרַ"י הַגְּלִילִי וְהָא דְּלֹא מוֹקֵי שְׁמוּאֵל מַתְנִי' דְּלִקְמָן בְּמוּעָד לִיפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת כִּדְמְפָרֵשׁ מֵילְתָא דְּהָכָא בְּמוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ עַל בְּנֵי אָדָם בִּבְהֶמְתּוֹ דְּלִקְמָן לֹא חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד בֵּן וּבַת לֹא תַחְלוֹק בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד וְעוֹד קַל וְחוֹמֶר מָה אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁכֵּן הוּרַע כֹּחָם בִּנְזָקִין לֹא חִלַּקְתָּ בּוֹ בֵּין תָּם לְמוּעָד בֵּן וּבַת שֶׁיְּפָה כֹּחָם בִּנְזָקִין אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תַחְלוֹק בָּהֶן בֵּין תָּם לְמוּעָד אָמַרְתָּ בְּאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁכֵּן חַייָבִין בְּמִצְוֹת תּ"ל אוֹ בֵּן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח תָּם נֶגִיחָה בְּתָם נְגִיחָה בְּמוּעָד נְגִיחָה לְמִיתָה נְגִיחָה לִנְזָקִין: **מתני'** שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בִּכּוֹתֶל וְנָפַל עַל הָאָדָם נִתְכַּוֵּין לְהָרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם נִתְכַּוֵּין לְהָרוֹג אֶת הָאָדָם וְהָרַג אֶת הַבְּהֵמָה לְבֶן נֹחַ יִשְׂרָאֵל לְנֶפֶל וְהָרַג בֶּן יִשְׂרָאֵל לְנֶפֶל וְהָרַג בֶּן נֹחַ נֶהֱרָג: **גמ'** אָמַר שְׁמוּאֵל פָּטוּר מִמִּיתָה וְחַייָב בְּכוֹפֶר וְרַב אָמַר פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה וְאַמַּאי הָא תָּם הוּא כִּדְאָמַר רַב בְּמוּעָד לִיפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת הָכָא נָמֵי בְּמוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ עַל בְּנֵי אָדָם בִּבְהֶמְתּוֹ כְּשֶׁמֵּתָה אֵין מִתְכַּוֵּין לְהַפִּילוֹ עָלָיו אֶלָּא מִמִּילָּא אֵירַע שֶׁנָּפַל ע"י שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בּוֹ לְהַנָּאָתוֹ וּלְכַךְ קָאָמַר שְׁמוּאֵל הֵיכָא דְּמִתְחַכֵּךְ בִּכּוֹתֶל לְהַנָּאָתוֹ כִּדְמַשְׁמַע לִישָׁנָא דְּמַתְנִי' דִּפְטוּר מִמִּיתָה וְחַייָב כּוֹפֶר וְרַב אָמַר פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה כִּדְמַשְׁמַע לִישָׁנָא דִּפְטוּר שֶׁפָּטוּר לְגַמְרֵי וְהַמְּקַשֵּׁן הָיָה סָבוּר דְּהָא דְּנָקֵט בְּמַתְנִי' וְנָפַל עַל הָאָדָם וְלֹא קָתָנֵי לְהַפִּילוֹ מִשּׁוּם דְּלֹא מִתְכַּוֵּין לְהַפִּילוֹ עַל הָאָדָם מִיירֵי אֲבָל מ"מ בְּמִתְכַּוֵּין לְהַפִּילוֹ וְשֶׁלֹּא עַל הָאָדָם מִשְׁמַע לֵיהּ שְׁמִיירִי:

הָכָא נָמֵי בְּמִתְחַכֵּךְ לְהַנָּאָתוֹ. תֵּימָה דְּהָכָא אָמַר רַב דְּפָטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה וּלְקַמָּן בְּהַפְרָה (ד' מח:) מוֹקֵי רַב מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי מִשְׁלַם הַכּוֹפֶר בְּמוּעָד לִיפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת וְחָזֵא יְרִיקָא וְתִירֵץ רַבִּינוּ תָּם דְּלִקְמָן הָוֵי רֶגֶל בְּכַוָּונָה כְּשֶׁמְּנִיחַ עִצְמוֹ בְּבוֹר כְּדֵי לֶאֱכוֹל הַיֶּרֶק שֶׁבְּבוֹר וְיוֹדֵעַ שֶׁמִּתְמַעֵט הָאָדָם כְּמוֹ רֶגֶל שֶׁדְּרָכָהּ ע"ג תִּינוֹק שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהֲרוֹג בְּתִינוֹק וּלְפִיכָךְ מְשֻׁלָּם כּוֹפֶר אע"פ שֶׁאֵין הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה הוֹאִיל וְאֵינוֹ מִתְכַּוֵּין לְהַזִּיק דִּילְפִינַן רֶגֶל בְּכַוָּונָה מִקֶּרֶן בְּכַוָּונָה אֲבָל הָכָא שֶׁמִּתְחַכֵּךְ בְּכוֹתֶל לְהַנָּאָתוֹ (שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה) הֲוָיָה שֶׁן (שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה) כְּשֶׁן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁיִּפּוֹל הַכּוֹתֶל עַל הָאָדָם לְפִיכָךְ פָּטוּר מִן הַכּוֹפֶר כֶּקֶרֶן שֶׁלֹּא בְּכַוָּונָה וּמוּעָד דְּהָכָא כְּלוֹמַר מוּעָד בְּשֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים אֶלָּא כְּלוֹמַר בְּדָבָר שֶׁנַּעֲשָׂה מוּעָד מִתְּחִילָּתוֹ לִבְגוֹן שֶׁן וְרֶגֶל וְהָא דְּפָרֵיךְ לְקַמָּן כְּדְמוֹקֵי לֵיהּ בְּמוּעָד לִיפּוֹל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת אִי הָכִי בַּר קְטָלָא הוּא דְּיֵיתֵי מִמַּתְנִי' דְּקָתָנֵי מִשְׁלַם הַכּוֹפֶר וְלֹא קָתָנֵי חַייָב מִיתָה וּמִשְׁלַם הַכּוֹפֶר מִשְׁמַע דְּפָטוּר הוּא מִן הַמִּיתָה וְרַ"ש פֵּירֵשׁ כָּל הַסּוּגְיָא דִּלְקַמָּן בְּע"א אֲבָל דּוֹחֵק הוּא וְשָׁם אֲפָרֵשׁ בְּע"ה וְעַל פִּי ר"ת נָמֵי קָשֶׁה דְּפָטוּר רֶגֶל בְּכַוָּונָה לְדִרְמִינְהוּ עַל הָאָדָם מִמִּיתָה כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּין לְהָרוֹג א"כ ר"ש דִּילִיף בְּשִׁמְעָתִין נְזָקִין מִקְּטָלָא פָּטוּר רֶגֶל מִנְּזָקִין בְּכַוָּונָה דְּרִיסָה כָּל הַכֵּלִים בְּשֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּין לְהַזִּיק וְזֶה אִי אִפְשָׁר דְּעַל כָּרְחָךְ לָאו בְּכַוָּונָה הֵיזֵק חַייְבִיהּ רַחֲמָנָא דְּאִי בְּכַוָּונָת הֵיזֵק א"כ הֵיינוּ קֶרֶן וְהוֹאִיל וְכֵן עַל כָּרְחָךְ לֵיכָּא לְמֵילַף נְזָקִין מִקְּטָלָא לְעִנְיַן כַּוָּונָה וְרַבִּינוּ שְׁמוּאֵל מְצָאָ בְּסִפְרֵי יָשָׁן דְּלֹא גָּרְסִינַן מֵילְתָא דְּרַב דְּפָטַר מִזֶּה וּמִזֶּה וּלְקַמָּן גָּרְסִינַן תְּנָא כַּוָּונָתִיהּ דִּשְׁמוּאֵל וְתִיוּבְתָּא דְּרַב דְּפָטַר לְעִיל מִכּוֹפֶר בְּשֶׁאֵין הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה:

הוה

המשך מהעמוד הקודם

בכל הצעות והסברות והצטדקות שאמר לי בע"פ ושכותבם במכתבים. אם אף צודקים לא תתוסף אף פעולה אחת בהפצת התורה בכלל והפצת המעינות בפרט, משא"כ כשיתחיל לפעול מה וידוע פסק נשיאנו הק' אשר חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם וטובה פעולה אחת מאלף אנחות, ובפרט שאין אתנו יודע עד מה תוצאות פעולה שבקדושה שיכולה להביא פירות ופירי פירות עד סוף העולם וכפירוש רבותינו עד סוף ההעלם וההסתר.

בברכה

הָוָה לֵיהּ פַּלְגָא וּפַלְגָא וְסָפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל. תֵּימַה לְמ"ד הַתְרָאַת סָפֵק לֹא שְׁמֵיהּ הַתְרָאָה בְּלֹא טַעֲמָא דְּסָפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל מַהַאי טַעֲמָא דְּלֹא שְׁמֵיהּ הַתְרָאָה אֲפִילּוּ ס"ל דְּסָפֵיקָא לְחוּמְרָא וְאִי אֲלִיבָּא דְמ"ד שְׁמֵיהּ הַתְרָאָה הֵיכִי פְּטְרִינַן לֵיהּ מֵהַאי טַעֲמָא הָכָא אִם נִמְצָא שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָרַג הָא מְחַיְּבִינַן לֵיהּ בְּהֶזֵּקוֹ וְהָכָא אֵת זֶה וְחָזַר וְהִכָּה אֵת זֶה אע"ג דְּסָפֵק הוּא וּבְעוֹתָר לוֹ אל תּוֹתִיר וי"ל דִּשְׁאנִי הָתָם דְּיוֹדֵעַ בְּבֵירוּר דְּיָבֵא לִידֵי אִיסּוּר וְדַאי אִם יוֹתִיר אוֹ אִם יָכֵה אֵת שֶׁנִּיהֶם מִשּׁוּם הָכֵי שְׁמֵיהּ הַתְרָאָה אֲבָל הָכָא בְּשִׁוּרֹק אֲבָל אֵין יָדוּעַ שֶׁיָּבֹא לִידֵי אִיסּוּר וְדַאי שְׁאֵין יוֹדֵעַ אֶת מִי יַכֶּה: **כָּל** קְבוּעַ בְּמַחֲצָה עַל מַחֲצָה דָּמוּ. מַהֲכָא נִפְקָא לְכָל דּוּכְתֵּי דִּבְרֵאשִׁית בְּפ"ק דְּכֵתוּבוֹת (דף טז.) וְתֵימַה לְר' שִׁמְעוֹן קְבוּעַ מְנָא לֵיהּ וְאֵין לוֹמַר הָכָא כִּדְמַסֵּיק בְּעֶרְכִּין (דף ז וּבְהַנִּשְׁרָפִין (סנהדרין דף עט.) דְּר' שִׁמְעוֹן יְלִיף נְתִינָה נְתִינָה אַיידֵי לֵיהּ וְאָרַב לוֹ לְקְבוּעַ דְּאַבְּתֵּי לְהָנֵא דְּבֵי חִזְקִיָּה קָשֶׁה מְנָא לֵיהּ דְּכָל קְבוּעַ כו' וְעוֹד בְּיוֹן דְּפָטַר ר"ש אֲפִילּוּ בְּכוּלָּן יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיֹּאמַר לְפָלוֹנִי אֲנִי מַכְנִין לֹא שָׁיְיךְ לְמִדְרַשׁ כְּלָל וי"ל דְּלֹא' שִׁמְעוֹן בְּכוּלָּן יִשְׂרָאֵל וּכְעָנִי אֶחָד וְאָמַר לְאוֹתוֹ שֶׁעוֹמֵד שָׁם אֲנִי מַכְנִין דְּפָטוּר מִשּׁוּם קְבוּעַ מְוֻאָרָב לוֹ דְּכַהֲאי גַּוְונָא כּוּלָּן יִשְׂרָאֵל

שׁוֹר הָאִשָּׁה. אִצְטְרִיךְ לְאַתּוּיֵי מִשּׁוּם דְּאָמַר לְעֵיל (ע"א) כִּי יִגַּח נְגִיחָה לְמִיתָה נְגִיחָה לְנְזָקִין וּבְנְזָקִין כְּתִיב אִישׁ כִּי יִגַּח שׁוֹר אִצְטְרִיךְ לְכַךְ

ריבוי:

מכור

וְאִם אֲבָתַי צְרוֹרוֹת נִינְהוּ אָמַר רַב מָרֵי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא דְּקָאָזִיל מִינֵיהּ מִינֵיהּ מִינֵיהּ תַּנְיָא כַּוָּותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל וּתְיוּבְתָּא דְּרַב יֵ"שׁ חַיָּיב בְּמִיתָה וּבְכוֹפֶר וְיֵ"שׁ חַיָּיב בְּכוֹפֶר וּפָטוּר מִמִּיתָה וְיֵ"שׁ חַיָּיב בְּמִיתָה וּפָטוּר מִן הַכּוֹפֶר וְיֵ"שׁ פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה הָא כֵּיצַד מוּעָד בְּבָנָיו חַיָּיב בְּמִיתָה וּבְכוֹפֶר מוּעָד שֶׁלֹּא בְּבָנָיו חַיָּיב בְּכוֹפֶר וּפָטוּר מִמִּיתָה תַּם בְּבָנָיו חַיָּיב בְּמִיתָה וּפָטוּר מִכּוֹפֶר תַּם שֶׁלֹּא בְּבָנָיו פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה וְהַנִּזְקָן שֶׁלֹּא בְּבָנָיו ר' יְהוּדָה מְחַיֵּיב וְר' שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה יָלִיף מִכּוֹפְרוֹ מַה כּוֹפְרוֹ שֶׁלֹּא בְּבָנָיו חַיָּיב אַף הַנִּזְקָן נַמִּי שֶׁלֹּא בְּבָנָיו חַיָּיב וְרַבִּי שִׁמְעוֹן יָלִיף מִקְּטָלֵיהּ דְּשׁוֹר מַה קְּטָלֵיהּ שֶׁלֹּא בְּבָנָיו פָּטוּר אַף נְזָקִין שֶׁלֹּא בְּבָנָיו פָּטוּר וְר' יְהוּדָה נַמִּי נְיָלֵף מִקְּטָלֵיהּ דִּינִין הַשְׁלוּמִין מִמִּיתָה וְאֵין דִּינִין הַשְׁלוּמִין מִמִּיתָה וְר' שִׁמְעוֹן נַמִּי נִילַף מִכּוֹפְרוֹ דִּינִין חִיּוּבֵיהּ דְּשׁוֹר מֵחִיּוּבֵיהּ דְּשׁוֹר לַאֲפוּקֵי כּוֹפֶר דְּחִיּוּבֵיהּ דִּבְעָלִים הוּא: נִתְכַּוֵּין לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם [וְכוּ'] פָּטוּר: הָא נִתְכַּוֵּין לַהֲרוֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה חַיָּיב

מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּר' שִׁמְעוֹן דְּתַנְיָא ר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֲפִילּוּ נִתְכַּוֵּין לַהֲרוֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה פָּטוּר מ"ט דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר קְרָא הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת כְּמִיתַת בְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר מַה בְּעָלִים עַד דְּמִיכַוְּונִין לֵיהּ אַף שׁוֹר נַמִּי עַד דְּמִיכַוְּונִין לֵיהּ וּבְעָלִים גּוּפַיְיהוּ מְנָלָן דְּאָמַר קְרָא וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּין לוֹ וְרַבָּנָן הַאי וְאָרַב לוֹ מַאי עֲבַדִי לֵיהּ אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי פְּרָט לְזוֹרֵק אֶבֶן לְגוֹ הֵיכִי דָּמֵי אִילֵימָא דְּאֵיפָא תִּשְׁעָה בְּנֵעָנִים וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל בֵּינֵיהֶם תֵּיפּוֹק לֵיהּ דִּרְוֹבָא בְּנֵעָנִים נִינְהוּ אִי נַמִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא סָפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל לֹא צְרִיכָא דְּאֵיפָא תִּשְׁעָה יִשְׂרָאֵלִים וְאֶחָד בְּנֵעָנִי דְּאע"ג דִּרְוֹבָא יִשְׂרָאֵלִים נִינְהוּ כֵּיוָן דְּאֵיפָא חָדָא בְּנֵעָנִי בֵּינַיְיהוּ חַיָּיב לֵיהּ קָבוּעַ וְכָל קְבוּעַ כְּמֶחְצָה עַל מֶחְצָה דָּמוּ וְסָפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל: **מתני'** שׁוֹר הָאִשָּׁה וְשׁוֹר הַיְתוֹמִים שׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שׁוֹר הַמִּדְבָּר שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין מִיתָה ר' יְהוּדָה אוֹמֵר שׁוֹר הַמִּדְבָּר שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים: **גמ'** ת"ר שׁוֹר שׁוֹר שִׁבְעָה לְהָבִיא שׁוֹר הָאִשָּׁה שׁוֹר הַיְתוֹמִים שׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שׁוֹר הַמִּדְבָּר שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין ר' יְהוּדָה אוֹמֵר שׁוֹר הַמִּדְבָּר שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים אָמַר רַב הוּנָא פּוֹטֵר הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אֲפִילּוּ נָגַח וּלְבַסּוֹף הֻקְדִּישׁ נָגַח וּלְבַסּוֹף הִפְקִיר מַמַּאי מִדְּקָתָנֵי תַּרְתֵּי שׁוֹר הַמִּדְבָּר וְשׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת מַאי נִיהוּ דִּכְיוָן דְּאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין וְאַמְרֵי אַף בְּעָלָיו נַמִּי מִתְכַּוְּונִין לְהָרוֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה וְהָרְגָה אֶמְצָעִית דְּאָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי רַבָּנָן פְּלִיגִי עֲלֵיהּ וְרַבָּנָן מַתְנִיתִין מַמַּאי מִדְּקָתָנֵי תַּרְתֵּי שׁוֹר הַמִּדְבָּר וְשׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת מַאי נִיהוּ דִּכְיוָן דְּאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין אֶלָּא לָאו הָא קָמַשְׁמַע לָן דַּאֲפִילּוּ נָגַח וּלְבַסּוֹף הֻקְדִּישׁ נָגַח וּלְבַסּוֹף הִפְקִיר שְׁמַע מִינָּה תַּנָּיָא נַמִּי הָכִי יָתֵר עַל כֵּן אָמַר ר' יְהוּדָה אֲפִילּוּ נָגַח וּלְבַסּוֹף הִפְקִיר פְּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְהֻמַּת וגו' עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בְּדִין שָׁוִין בְּאֶחָד וּגְמַר דִּין לֹא בְּעֵינָן וְהָא הַשּׁוֹר יִסָּקֵל גְּמַר דִּין הוּא אֶלָּא אֵימָא עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בְּדִין שָׁוִין בְּאֶחָד: **מתני'** שׁוֹר שֶׁהוּא יוֹצֵא לִיסָּקֵל וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו אֵינוֹ מוּקְדָּשׁ שָׁחְטוֹ בְּשָׁרוֹ אָסוּר וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ הִקְדִּישׁוֹ וְאִם שָׁחָטוֹ בְּשָׁרוֹ מוּתָּר מָכְרוֹ לִשּׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל לִנּוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר נִבְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים מוּעָד מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם וְתַם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק: **גמ'** תָּנוּ רַבָּנָן שׁוֹר שֶׁהֻמְּתָה עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ מָכְרוֹ

מכור

מיתה והעמדה בדין כא' ומיחייב קטלא:

מקשה הגמרא: **וְאַבָּתְיִ** קשה, מדוע חייבים הבעלים כופר, והלא **צְרוּרוֹת נִינְהוּ** – אופן זה דומה לצרורות שהבהמה מתיזה תוך כדי הילוכה, ולא חייבה התורה כופר אלא כשהמית בגופו ממש, וכגון בנגיחה. **אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא,** אכן המשנה מדברת **דְּקָאָזֵיל מִינֵּיהּ מִינֵּיהּ** – שאף לאחר שנפל הכותל דחף השור ללא הפסק עד שהפילו עליו, נמצא שהמיתו בגופו ממש.

הגמרא מביאה ראיה לדברי שמואל וקושיא לרב: **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל,** ששור מועד שהרג שלא בכוונה חייב בכופר ופטור ממיתה, **וּתְיוּבְתָּא דְּרַב,** ששנינו בברייתא, יֵשׁ אופן ששור שהרג **חַיָּיב בְּמִיתָה וּבְכוֹפֶר, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּיב בְּכוֹפֶר וּפָטוּר מִמִּיתָה, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּיב בְּמִיתָה וּפָטוּר מִן הַכּוֹפֶר,** וְיֵשׁ **שֶׁפָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה** – ממיתה ומכופר. **הָא בֵּיצַד,** אם היה השור **מוּעָד** והרג **בְּכָוָונָה, חַיָּיב בְּמִיתָה וּבְכוֹפֶר,** ואם היה **מוּעָד** והרג **שֶׁלֹּא בְּכָוָונָה, חַיָּיב בְּכוֹפֶר וּפָטוּר מִמִּיתָה,** ואם היה **תָּם** והרג **בְּכָוָונָה, חַיָּיב בְּמִיתָה וּפָטוּר מִכּוֹפֶר,** ואם היה **תָּם** והרג **שֶׁלֹּא בְּכָוָונָה, פָּטוּר מִזֶּה וּמִזֶּה** – ממיתה ומכופר. ומבואר אם הרג שלא בכוונה חייב בכופר וכדעת שמואל.

והמשך דברי הברייתא: **וְהַנָּזְקָן** – ואם הזיק השור **שֶׁלֹּא בְּכָוָונָה, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר.**

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** שמחייב על נזקי שור שלא בכוונה. מבארת הגמרא, משום **שִׁילְּיָא** לחייב 'במה מצינו' **מַכּוֹפְרוֹ,** מַה **כּוֹפְרוֹ** אף אם המית **שֶׁלֹּא בְּכָוָונָה חַיָּיב,** וכמו שנתבאר בברייתא לעיל, **אַף הַנָּזְקָן נַמִּי** אף אם היו **שֶׁלֹּא בְּכָוָונָה חַיָּיב. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שפוטר על נזקי השור שלא בכוונה, טעמו משום **שִׁילְּיָא מִקְּטָלֵיהּ דְּשׁוֹר** – שלומד 'במה מצינו' מחיוב הריגת השור בשהמית אדם, **מַה קְּטָלֵיהּ** – כשם שלענין הריגתו, אם המית **שֶׁלֹּא בְּכָוָונָה** הרי הוא **פָּטוּר** מסקילה, **אַף הַנָּזְקִין** אם היו **שֶׁלֹּא בְּכָוָונָה פְּטוּר.**

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי נֵילַף מִקְּטָלֵיהּ** – אף רבי יהודה היה לו ללמוד ממיתת השור עצמו לפטור שלא בכוונה, וכרבי שמעון. משיבה הגמרא, **דָּנִין חִיּוּבֵיהּ דְּשׁוֹר מֵחִיּוּבֵיהּ דְּשׁוֹר** – עדיף ללמוד את הנזקים שנגרמו מחמת השור מדין מיתת השור שהוא חובת השור עצמו, **לְאַפּוֹקֵי** – להוציא חיוב **הַכּוֹפֶר דְּחִיּוּבֵיהּ דִּבְעָלִים הוּא** – שהוא חוב המוטל על הבעלים לכפרת נפשו:

שנינו במשנה: **נִתְכַּוֵּין לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם [וְכוּ'] פָּטוּר:**

מדייקת הגמרא: **הָא** – אך אם **נִתְכַּוֵּין לַהֲרוֹג אֶת** אדם **זֶה וְהָרַג אֶת זֶה** – אדם אחר, **חַיָּיב** השור סקילה, ואף שלא התכוון לאותו אדם שהרגו, ומבואר **שְׁמַתְנִיתִין דְּלֹא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** וכמו **דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפִילּוּ נִתְכַּוֵּין לַהֲרוֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה, פָּטוּר** השור ממיתה.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שפוטר. מבארת הגמרא, **דְּאָמַר קְרָא** לגבי מיתת השור (שמות כא כט) 'וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא וגו' **וְהֻמַּת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת',** ובהכרח אין הכוונה לחייב את הבעלים מיתה, שהרי אינם חייבים אלא כופר בלבד, אלא כוונת הפסוק לומר, **כְּמִיתָתְיִ בְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר** – שיש לדמות דין מיתת השור למיתת הבעלים, **מָה בְּעָלִים** אינו חייב **עַד דְּמִיכַּוֵּין לֵיהּ** – שיתכוון לאותו אדם שהרג, אך אם נתכוון לאדם זה והרג אדם אחר, פטור, **אַף שׁוֹר נַמִּי** דינו כן, שאינו חייב סקילה **עַד דְּמִיכַּוֵּין לֵיהּ.**

מבררת הגמרא: **וּבְעָלִים נוֹפַיְיהוּ מְנָלָן** – ומנים אכן שהבעלים פטורים באופן זה שנתכוונו לאדם זה והרגו אדם אחר. מבארת הגמרא, מִ**דְּאָמַר קְרָא** לגבי רוצח (דברים יט יא) 'וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שׂנֵא לְרֵעֵהוּ **וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ** וגו', ומשמעות 'וארב לו' היינו **עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּין** מתחילה **לוֹ** – לאותו אדם שנהרג, אך אם התכוון לאחר פטור.

מבררת הגמרא: **וְרַבָּנָן** המחייבים אדם או שור שנתכוונו לזה והרגו אדם אחר, **הַאי 'וְאָרַב לוֹ'** שמשמעותו שיתכוון לאותו נהרג, **מַאי עָבְדֵי לֵיהּ** – מה דורשים ממנו. **אָמְרֵי דְּכִי רַבִּי נָאנַי,** פסוק זה בא לומר, **פָּרַט לְזוֹרֵק אֶבֶן לְגוֹ** – למעט אם זורק אבן לתוך חבורת אנשים שיש בה ישראלים וגויים, שאף אם נהרג ישראל אינו חייב, משום שספק הוא למי התכוון הזורק, וכמו שיתבאר.

שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר, **אִילֵימָא** באופן **דְּאִיכָּא** – שיש באותה חבורה **תִּשְׁעָה כְּנַעֲנִים וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל בֵּינֵיהֶם,** יקשה מדוע צריך לימוד מיוחד על אופן זה לפטור, **תֵּיפּוֹק לֵיהּ** – אפשר להוציא דין זה וללומדו מסברא, משום **דִּרְוּבָּא כְּנַעֲנִים נִינְהוּ** – שכיון שרוב חבורה זו הם גויים, נמצא שהזורק אבן לחבורה זו הרי הוא כמתכוון לזרוק לגויים, ואף אם נהרג ישראל הרי זה כמתכוון לגוי והרג ישראל שפטור. **אִי נָמֵי** – ואף אם נאמר שמדובר באופן שחבורה זו היתה **פַּלְגָא וּפַלְגָא** – חציה גויים וחציה ישראלים, עדיין יקשה שעל אופן זה אין צריך פסוק לפטור, שכן יש לפטור מסברא משום **שֶׁסָּפֵק סָפֵק** חיוב **נְפָשׁוֹת** הולכים **לְהָקֵל.**

משיבה הגמרא: **לָא צְרִיכָא** – אכן לא הוצרך הפסוק אלא באופן **דְּאִיכָּא** בחבורה זו **תִּשְׁעָה יִשְׂרָאֵלִים וְאֶחָד כְּנַעֲנִי,** ובא הפסוק לומר **דַּאֲפִילּוּ עַל גַּב דְּרוּבָּא יִשְׂרָאֵלִים נִינְהוּ** – שאף שרוב החבורה ישראלים הם, והרי זה כמו שנתכוון לזרוק האבן על ישראל ונהרג ישראל, שלדעת רבנן חייב אף אם לא הרג לאותו ישראל שנתכוון לו, מכל מקום **כֵּיוָן דְּאִיכָּא חָדָא כְּנַעֲנִי בֵּינֵיהוּ** – כיון שיש גוי אחד באותה חבורה, **חָיְיבִי לֵיהּ קָבוּעַ** – יש לדון אותו כדין קבוע, כלומר כדבר שהתעורר בו ספק במקום קביעותו [ולא לאחר שפרש ממקומו], **וְכָל דבר הַקָּבוּעַ כְּמֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה דָּמֵי** – יש לדון אותו כמחצה על מחצה, דהיינו שהספק שקול ואין הולכים בו אחר הרוב, ולכך פטור הישראל כדין מחצה על מחצה שספק למי היתה כוונתו, **וְסָפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל.**

משנה

המשנה מביאה מחלוקת באיזה שור יש חיוב סקילה אם הרג אדם: **שׁוֹר הָאִשָּׁה, וְשׁוֹר הַיְתוֹמִים** שאין להם אפוטרופוס, או **שׁוֹר** של יתומים שמוטל על **הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס** לשומרו, או **שׁוֹר הַמְּדִבָּר** שהוא הפקר, או **שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ,** או **שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין,** ונמצא שעתה אין לשור בעלים, אם המיתו אדם **הֲרֵי א�לּוּ חַיָּיבִין מִיתָה. רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר, שׁוֹר הַמְּדִבָּר** או **שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ** או **שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת** ואין לו יורשים, **פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים.**

גמרא

הגמרא מביאה מקור מהיכן לומדים ששוורים אלו נסקלים: **תָּנוּ רַבָּנָן,** בפרשה העוסקת בשור שנגח אדם נאמר 'שׁוֹר' 'שׁוֹר' **שְׁבָעָה** פעמים, פעם אחת לצורך הענין עצמו, ושאר פעמים **לְהָבִיא שׁוֹר הָאִשָּׁה, שׁוֹר הַיְתוֹמִים, שׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שׁוֹר הַמְּדִבָּר, שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ, שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין,** שכל אלו אם המית אחד מהם אדם חייבים מיתה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שׁוֹר הַמְּדִבָּר** או **שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ** או **שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין,** שהמית אחד מהם אדם, **פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים.**

הגמרא מבארת מתי מצריך רבי יהודה שיהיה לשור בעלים על מנת שיהיה ניתן לחייבו: **אָמַר רַב הוּנָא, פּוֹטֵר הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אֲפִילּוּ נָגַח בזמן שהיו לו בעלים, וּלְבַסּוֹף בשעת העמדה לדין או בשעת גמר דין הֶקְדִּישׁ** את השור, או **שְׁנָגַח וּלְבַסּוֹף הִפְקִיר.** ומוסיף רב הונא לבאר **מַאי** שרבי יהודה פוטר אף באפנים אלו, **מִדְּקָתָנֵי** בדבריו **תַּרְתֵּי, שׁוֹר הַמְּדִבָּר** שאין לו בעלים והרי הוא הפקר, **וְשׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין,** והרי **שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת** ואין לו יורשים **מַאי נִיהוּ** – מה טעם

המשך בעמוד יז

הרי הוא **מְכוּר** ויכול הקונה לחרוש בו עד שיגמר דינו לסקילה, ואם **הִקְדִּישׁוֹ** הרי הוא **מוּקְדָּשׁ**, ואם **שְׁחָטוֹ**, **בְּשָׂרוֹ מוּתָּר** באכילה. וכן אם נגח והמית אדם בעודו אצל השומר **וְהֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבֵית בַּעֲלָיו**, הרי הוא **מוּחָזָר** ופטור השומר מלשלם לבעלים. אבל אם **מְשֻׁנְמַר דִּינוֹ** לסקילה **מָכְרוֹ**, **אֵינוֹ מָכוּר**, ואם **הִקְדִּישׁוֹ**, **אֵינוֹ מוּקְדָּשׁ**, ואם **שְׁחָטוֹ**, **בְּשָׂרוֹ אָסוּר** באכילה. וכן אם נגח והמית אדם בעודו אצל השומר ונגמר דינו לסקילה ולאחר מכן **הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבֵית בַּעֲלָיו**, **אֵינוֹ מוּחָזָר** כיון שבשעת החזרתו אסור בהנאה. **רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר**, **אַף** אם **מְשֻׁנְמַר דִּינוֹ** ונאסר בהנאה **הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבַעֲלָיו**, הרי הוא **מוּחָזָר**, ופטור מלשלם לבעלים את דמיו.

מבוארת הגמרא במה נחלקו רבנן ורבי יעקב: **לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי**, **דְּרַבָּנַן סָבְרֵי אֵין אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ**, כלומר שדבר שנאסר בהנאה בעודו בבית השומר מחמת פשיעתו, השבת הדבר אינה נחשבת השבה, ואינו נפטר אלא בתשלום דמי הדבר שנאסר, **וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ**, כלומר שהשומר יכול להשיב את הדבר כמות שהוא, ופטור מלשלם דמיו. הגמרא דוחה שאין להעמיד מחלוקתם בכך: **אָמַר רָבָה**, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – רבנן ורבי יעקב סוברים ש**אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה חֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ**, **דְּאִם כֵּן** שרבנן סוברים שהשומר אינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך, **נִפְלוֹג** רבנן על רבי יעקב גם **לְעָנְיַן חָמֵץ בְּפֶסַח**, כלומר, אם גזל חמץ קודם הפסח ונתחייב בהשבתו, ועבר עליו הפסח ונאסר בהנאה, יסברו רבנן שאין הגזלן יכול להשיבו אחר הפסח ולומר הרי שלך לפניך, ואילו להלן (צח:) בברייתא שנינו, 'גזל חמץ ועבר עליו הפסח וכו' ושור עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך', אבל משנגמר דינו לא, ומוכח שהברייתא סוברת כדעת חכמים שמחלקים בין נגמר דינו של השור לסקילה ללא נגמר, ואילו לענין חמץ שעבר עליו הפסח מודים חכמים שיכול לומר לבעלים הרי שלך לפניך ופטור מלשלם, כיון שהוא איסור הנאה הבא מאליו. ונמצא שאי אפשר לתלות את מחלוקתם בזה.

הגמרא מבארת את מחלוקתם באופן אחר: **אֶלָּא הָכָא** נידון מחלוקתם הוא מה דינו של שומר שתפש את השור והביאו בידיו לבית דין על מנת שיגמרו את דינו, האם חייב לשלם לבעליו את דמי השור או לא, **וּבְגוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר** לסקילה **שְׁלֹא בְּפָנָיו קָמִיפַּלְגִי**, **דְּרַבָּנַן סָבְרֵי אֵין** בית דין **גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר** לסקילה **אֶלָּא בְּפָנָיו**, ולדעתם חייב השומר לשלם את דמי השור לבעלים משום **דְּאָמַר לֵיהּ** מפקיד לשומר, **אִי אַהֲדְרֵתֵיהּ נְיָחֵלִי הֲוָה מַעֲרַקְנָא לֵיהּ לְאַנְמָא** – אם היית מחזירו אלי הייתי מבריחו לאגם באופן שבית דין לא היו יכולים לגמור את דינו לסקילה ולא היה נאסר, אבל **הַשְׁתָּא אַתְפַּשְׁתֵּיהּ לְתוֹרַאי בֵּידָא דְּלָא יָכִילְנָא לְאַשְׁתַּעוֹיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ** – התפסת [– מסרת] את שורי בידים ליד בית דין שאיני יכול לעמוד בנגדם בדין, ונחשב הדבר כאילו הזקתו בידים ממש. **וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר** אפילו **שְׁלֹא בְּפָנָיו**, ולכן פטור השומר מתשלומין, **דְּאָמַר לֵיהּ** שומר למפקיד **סוֹף סוֹף מִינַּמַּר הֲווּ גָּמְרֵי לֵיהּ** בית דין **לְדִינָא** של השור אפילו שלא בפניו, ונמצא שאף ללא פעולת המסירה היה הנזק נעשה מאליו, ובמסירת השור לבית דין על ידי השומר לא נעשה כל נזק.

הגמרא מביאה מקור לשיטת רבנן שאין גומרין את דינו של השור אלא בפניו: מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן** שסוברים שאין גומרים את דינו של השור למיתה אלא בפניו, שנאמר (שמות כא כט) **'הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת'**, וממה שהקיש הכתוב את דינם לומדים **כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר**, **מַה בְּעָלִים** אין דינם נגמר למיתה בבית דין אלא **בִּפְנֵיהֶם**, שנאמר (במדבר לה יב) 'ולא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט', כלומר שהוא עצמו נדרש לעמוד לפני הסנהדרין בשעה שגומרים את דינו, **אַף שׁוֹר** אין בית דין גומרים את דינו אלא **בִּפְנָיו**. **וְרַבִּי יַעֲקֹב** שסובר גומרים את דינו של השור למיתה אף שלא בפניו, וההיקש אינו נאמר לענין זה, משום שלדעתו יש חילוק ביניהם, **דִּכְשֶׁלְּמָא** דין **הַבְּעָלִים** צריך להגמר בפניהם משום **שְׁבֵנִי טַעֲנָה נִיחְוֵי**, ויתכן שיטענו טענה שתזכם בדין, **אֶלָּא שׁוֹר בַּר טַעֲנָתָא הוּא.**

שנינו במשנה, **מָכְרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל כּוּ'** נכנסו במקום הבעלים להתחייב בתשלום נזקי השור: הגמרא מבררת באיזה שמירה נאמר דין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, **אַרְבָּעָה נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים** להתחייב בתשלומי נזק כמותם, **וְאֵלּוּ הֵן**, **שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר.** אם **הָרְעוּ** – אם השוורים שהרגו הם **תַּמִּין**, **נֶהֱרָגִין** ובעלים **פְּטוּרִין מִן הַכּוֹפֶר**, ואם הם **מוּעָדִין**, **נֶהֱרָגִין** ובעלים **מְשַׁלְּמִין אֶת הַכּוֹפֶר.** ומסיימת הברייתא: וְכיון שהשור הומת ואינו מוחזר לבעליו **חַיָּבִין** השומרים **לְהַחֲזִיר דְּמֵי שׁוֹר לְבַעֲלָיו**, **חוּץ מִשּׁוֹמֵר חִנָּם** שפטור מלהחזיר את דמיו.

מבררת הגמרא באיזה שמירה מדברת הברייתא: **אָמַרְתְּ**, **הֵיכִי דָּמֵי**, **אִי דְּנָטְרֵיהּ** – אם מדובר ששמר את השור שמירה מעולה שלא יזיק, מדוע פוטרת הברייתא רק את השומר חינם מלהחזיר את דמיו, **אֲפִילּוּ בּוּלְּהוּ** שומרים [מלבד שואל] **נַמִּי לִיפַּטְרוּ** מלהחזיר את דמי השור, **וְאִי דְּלֹא נָטְרֵיהּ** כראוי, **אֲפִילּוּ שׁוֹמֵר חִנָּם נִיחַיֵּיב** להחזיר את דמיו, כיון שפשע בשמירתו, ושומר חינם חייב על נזק שנעשה מחמת פשיעתו. **אָמְרֵי**, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּנָטְרֵיהּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה**, דהיינו שנעל בפניה דלת הראויה לעמוד ברוח מצויה, **וְלֹא נָטְרֵיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה**, ומעתה מובן, **דְּשׁוֹמֵר חִנָּם** פטור מלהחזיר את דמי השור לפי **שְׁכָלְתָה לוֹ שְׁמִירָתוֹ** – די לו בשמירה פחותה ובזה מסתיימת חובתו, ואינו מחוייב בשמירה מעולה מזו, ולכן פטור מלהשיב לבעלים את דמי השור, מה שאין כן **הָנָךְ** – שאר השומרים, **לֹא כָּלְתָה שְׁמִירָתָן** – לא די להם בשמירה פחותה, אלא חייבים להתחזק בשמירת השור, וכשלא עשו כן פשיעה היא בידם, ומחוייבים בהשבת דמי השור לבעלים.

הגמרא מקשה על האוקימתא האמורה: **אָמְרֵי**, לפי הדברים האמורים יקשה **כְּמַאן** – כדעת מי את הברייתא, **אִי כְּדַעת רַבִּי מֵאִיר** שסובר (להלן ע"ב) שלמועד לא די בשמירה פחותה, ולכן מחייבת הברייתא את הבעלים בתשלום כופר, יהיה קשה המשך הברייתא שפוטרת רק שומר חינם מהחזר דמי השור לבעלים,

---

אגרות קודש

ב"ה, י"ח תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מח' תמוז בענין שאינו יודע יום היארצייט של אביו ז"ל. הנה יתייעץ בזה עם אנ"ש והם יתדברו עם אמו תחי' לברר היום שיש לומר שהוא היותר קרוב להיארצייט, ולקבוע בו.

בהנוגע למ"ש אודות הנחת תפילין למלאת לו י"ב שנה. הנה אף שמובא מנהג כזה אבל לא

המשך בעמוד הבא

רש"י

מכור. הוא לרדיא: הקדישו מוקדש. ונפקא מינה דאי מיתהני מיניה מעל: מוחזר. ואע"ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא בשבחוזירו שור מעליא הוא: אינו מוקדש. דלאו ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה: אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך. ונפקא מינה לגזל חמץ ועבר עליו בפסח והחזירו אינו מוחזר: **דא"כ.** דלרבנן אין אומרין: ליפלגו.

תוספות

מכור. פי' בקונטרס לרדיא ומשנגמר דינו אינו מכור דאסור בהנאה ואפילו ר"ת דמפרש דמחיים לא מיתסר מ"מ הרי אסור להשהותו לעגות דינו ובמהדורא אחת פרש"י מברו מכור דאמר ליה מוכר היה לך לשוחטו כיון שידעת שהרג ואת הוא דאפסדת אנפשך ולא הוי מקח טעות וא"ת וסיקא כשנגמר דינו דקתני אינו מכור מסתמא יודע שנגח ושנגמר דינו דומיא דרישא שיודע שהרג וא"כ ליהוי מעות מהנה כמו במקדש אחותו וי"ל שאין הכל בקיאין בדין שור הנסקל וקבור שיכול להשהותו לעשות בו מלאכתו או אפילו לשחטו קבור דשרי: **דאם** כן ליפלוג בחמץ בפסח. פ"ה ואנן קי"ל בהגוזל (ועצים) (לקמן דף צח:) דלרבנן אומר הרי שלך לפניך דקתני בברייתא גזל חמץ ועבר עליו הפסח שור והחזירו עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך אבל משנגמר דינו לא ואהאי סברא לרבנן הוא דשמעינן להו דקתני דבחמץ בפסח מודו דקתני ושקלה לפירושו דסוגיא דהכא איתא נמי התם בהאי שמעתא ומוכח התם דרבה שדחה ואמר דכ"ע אומרים באיסורי הנאה שלך לפניך מדלא פליגי בחמץ בפסח לא היה יודע אותה ברייתא אלא רבה בר שמואל הביאה ואמר ליה רב חסדא אי משכחת להו לא תימא להו ואור"י דדייק מדלא פליגי בחמץ שלא היית יכול לטעות ולהעמיד מחלוקתם במילתא אחרית:

השתא אתפסתיה לתורא. פי' הקונטרס אתפסתיה בידים שמסרו לב"ד לרבותו בסקילה ולכך אין יכול לומר לו הרי שלך לפניך לפי שדחפיסו בידים והשתא לפי זה נוכל להעמיד כל הבבא דמתני' בהגוזל קמא (לקמן ד' צו:) ברבנן דרבי יעקב לפי דחזי דרבה ושור היוצא ליסקל דקתני במתני' דהתם דא"ל הרי שלך לפניך כגון שתפסוהו ב"ד מאליהן ומיהו ר"ש פי' שם שאין מעמיד ברבנן רק ראישא אבל הסיפא דשור היוצא ליסקל דמתניתין לא אתיא ברבנן אלא בר' יעקב דוקא וזה פי' משום שרוצה להעמיד שור היוצא ליסקל דמתניתין בתפיסה בידים ליד ב"ד דומיא דברייתא דהניחו בהתחפיסו בידים וקשה לפירושו דאם זה הזיזק לא הוי הזיזק ניכר אפילו אתפסיה בידים לא יתחייב ואם הוא ניכר אפילו תפסו ב"ד מאליהן למה יפטר וכי לא היה לו לשומרן שלא יבא לידי כך ועוד דאם הוא פטור בשתופסים אותו מאליהן בשתופסים אותו בידים נמי פטור דסוף סוף אפילו לא היה מתפיסו בידים היו תופסים אותו מאליהן ולא הפסידו בעלים בהתחפסתו כלום

מָכוּר הִקְדִּישׁוֹ מוּקְדָּשׁ שָׁחַטוֹ בְּשָׁרוֹ מוּתָּר הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבֵית בַּעֲלָיו מוּחְזָר מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ מָכְרוֹ אֵינוֹ מָכוּר הִקְדִּישׁוֹ אֵינוֹ מוּקְדָּשׁ שָׁחַטוֹ בְּשָׁרוֹ אָסוּר הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבֵית בַּעֲלָיו אֵינוֹ מוּחְזָר ר' יַעֲקֹב אוֹמֵר אַף מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לְבַעֲלָיו מוּחְזָר לְיָמִים הָרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ אָמַר רַבָּה דְּכוּלֵי עָלְמָא אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה הָרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ דְּרַבָּנָן סְבְרֵי אֵין אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה הָרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה הָרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ אָמַר רַבָּה דְּכוּלֵי עָלְמָא אוֹמְרִין בְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה הָרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ דְּא"כ נִפְלוֹג לְעָנְיַן חָמֵץ בְּפֶסַח אֶלָּא הָכָא בְּגוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו בְּפָנָיו דְּאָמַר אַמֵּימָר לֵיהּ אִי אַהֲדְרֵיהּ נִיהְלֵי הֲוָה סוֹף מֵיגְמַר דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שֶׁלֹּא בְּפָנָיו דְּאָמַר לֵיהּ לְדִינָא מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן שׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמַת כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר מַה בְּעָלִים בְּפָנֵיהֶם אַף שׁוֹר בְּפָנָיו וְרַבִּי יַעֲקֹב בְּשִׁלְמָא בְּעָלִים בְּנֵי טַעֲנָה נִינְהוּ אֶלָּא שׁוֹר בַּר טַעֲנָתָא הוּא: מָסְרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל כו': תָּנוּ רַבָּנָן אֲרָבָּעָה נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים וְאֵלּוּ הֵן שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר וְהָרוֹעֶה הַמִּין נֶהֱרָגִין וּפְטוּרִין מִן הַכּוֹפֶר מוּעָדִין נֶהֱרָגִין וּמְשַׁלְּמִין אֶת הַכּוֹפֶר וְחַייְבִין לְהַחֲזִיר דְּמֵי שׁוֹר לִבְעָלָיו חוּץ מִשּׁוֹמֵר חִנָּם נִמְצְאוּ הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּנִטְרִיהּ אֲפִילּוּ שׁוֹמֵר חִנָּם נַמִּי לִיפְטְרוּ וְאִי דְּלָא נִטְרִיהּ אֲפִילּוּ שׁוֹמֵר חִנָּם נַמִּי אַמֵּימָר הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּנִטְרִיהּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה וְלֹא נִטְרִיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה שׁוֹמֵר חִנָּם פָּלְתָה לוֹ הַנָּךְ לֹא פָּלְתָה שְׁמִירָתָן אַמֵּימָר אִי כְּרַבִּי מֵאִיר

דאמר

מכור. הוא לרדיא: הקדישו מוקדש. ונפקא מינה דאי מיתהני מיניה מעל: מוחזר. ואע"ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא בשבחוזירו שור מעליא הוא: אינו מוקדש. דלאו ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה: אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך. ונפקא מינה לגזל חמץ ועבר עליו בפסח והחזירו אינו מוחזר: **דא"כ.** דלרבנן אין אומרין: ליפלגו.

רבנן בחמץ בפסח ולימרו דחזיב ואנן קיימא לן בהגוזל עצים (לקמן ד' צח:) דלרבנן אומר הרי שלך לפניך דקתני גזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך אבל משנגמר לא וקתני בחמץ בפסח מודו דאמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא דכולי עלמא אמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך היכא דאיסורא ממילא אתא ליה כגון חמץ בפסח ולא מצי א"ל האי לאו מידי הוא אבל הכא משום הכי אמרי רבנן אינו מוחזר דאמר ליה אתפסתיה לתוראי כו' וזיזיקא דבידים הוא שהביאו לבי דינא והאי דקטי אהדרתיה ניהלי' לאו משום דחזיבא דלא אהדרתיה הוא דא"כ בחמץ בפסח נמי ליפלוג אי אהדרתיה ניהלי' הוה אכלינא ליה ועוד לר' יעקב נמי נהי דגומרים דינו של שור שלא בפניו ניפלוג אי אהדרתיה ניהלי הוה שחיטנא ליה אלא אדלא אהדרתיה לא מחייבי ליה רבנן דהא קמהדר ליה השתא ואמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא חזיבי משום דהולכיו לב"ד בידים והכי קאמר ליה לא היה לך להולכיו לב"ד דאי הוה בידי הוה מערקנא ליה מיניידה: סוף סוף מיגמר היה נמרי ליה לדיניה. הלכך הוה ליה הזיקה דממילא ולא בידים: מה בעלים בפניהם. כדכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט (במדבר לה:) אי הנשרייה. שמירה מעולה: בוחלו נמי ניפטרו. מדמי שור בר משואל דהא אנוסין הם: שמירה פחותה. דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה: בלתה ליה שמירתו. דאין עליו להתחזק בשמירתו ודי בכך ולאו פשיעה היא הלכך לגבי בעלים פטור מדמי שור דהא סגי ליה בשמירה פחותה ובעי בפרה: והני לא בלתה שמירתן. שחייבין היו להתחזק בשמירתו שיהא שמור לבעליו ופשיעה היא מידי דהוה שיאבד אגב ביתה ואבידה: באן אי בר"מ. דאמר במתניתין מועד לא סגי ליה בשמירה פחותה ומשום הכי נמי קתני משלמין כופר:

דאמר

ונראה לר"י דבתפסתיה מאליהן נמי חייב דמה שנופל ליד ב"ד חשוב היזק ניכר וכיון דעל ידי פשיעה נפל ליד ב"ד חייב ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח שהוא היזק שאינו ניכר הלכך יכול לומר שם הרי שלך לפניך ור' יעקב לא חשיב היזק ניכר מה שנופל ליד ב"ד וגמרו את דינו כיון שאפילו בא לידם היו גומרין את דינו ונמצא שאינו מפסיד ע"י שבא לידם אלא כאילו גמרו דינו שלא בפניו והוי כאילו נאסר והיזק שאין ניכר חשיב היזק ולכך יכול לומר לו הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח ואי אהדרתיה לאו נתינת טעם הוא שתהיה יכול להצילו ע"י כך שאין תלוי בזה כמו שפ"ה אלא כלומר לא היו גומרין דינו שלא בפניו ועכשיו גרמתן שנתפסו בידים וגומרין דינו ע"י מה שנפל בידים וכיון שנפסד ע"י מה שנפל בידים חשיב היזק ניכר ולא תוכל לומר הרי שלך לפניך וכן משמע בהניזקין (גיטין ד' נג:) דבהיזק ניכר אין יכול לומר הרי שלך לפניך דפריך מתני' דגזל מטבע ונפסל כו' ואי אמרת היזק שאין ניכר שמיה היזק פי' משום דחשיב באילו ניכר אמאי אומר ליה הרי שלך לפניך גזל הוא ומנוגע מעליא בעי לשלומי כי אין זה ממון שגזל ביון שחשוב באילו הזיזק ניכר בו שאין לך שינוי גדול מזה אילו היה ניכר ושור תם דמזיק ברשות שומר אפילו קודם גמר דין אם יחזירנו שומר לבעלים לא יפטר בכך כיון דמזיק ע"י פשיעת שומר ונפל ברשות ניזק להחליט לו מיד לר"ע להשתעבד בו ולרבי ישמעאל לגבות מגופו והוה ליה היזק ניכר שהוא מופקד שנפל ברשות אחרים ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו שיכול לומר בשור שהרג אפילו לאחר גמר דין לר' יעקב ולרבנן קודם גמר דין ובחמץ לכ"ע: **אלא** שור בר טענה הוא. ואפילו דרשינן בעלמא כמיתת בעלים כך מיתת השור לחך מילתא אין סברא לרווחי: **חוץ** משומר חנם. הוא הדין דהוה מצי למימר כולן פטורין בשמרו שמירה מעולה חוץ משואל דחייב באונסים: **אפילו** כולהו נמי ליפטרו. ושואל גופיה נהי דחייב לשלם דמי שור לבעלים מ"מ כופר אין משלם:

בחזקת

המשך מהעמוד הקודם

ראיתי נוהגין ככה בין אנ"ש לשנות התחלת תפילין ליתום ויתנהג ע"פ המובא בלוח היום היום ב' מנ"א להתחיל הנחת תפילין בשני חדשים לפני הבר מצוה.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

בְּחֻזְקַת שימור קיימי. אין הפירוש בההיא דפ"ק (ד' טו.) גבי פלוגתא דפלגא נזקא קנסא דבחזקת שימור קיימי, מאיר קסבר סתם שוורים בחזקת שימור הן, ורבי יהודה סבר לא בחזקת שימור ולפי הגיר' הכי פירושו מאי טעמא דר' מאיר בחזקת שמבורין הבעלים שאין דרכן להזיק ועל כן אינם חוששין לשומרם ותעמא דר"י סתם שוורים לאו בחזקת שימור חשיבי לבעלים ונטרי להו שמירה פחותה ולהך גירסא הוי פירוש חזקת שימור דהכא כחזקת שימור דפ"ק ומיהו בין לר"מ בין לר"י סברי שפיר פלגא נזקא קנסא: **וְהָא** מיבעי ליה ללאו. נראה בגירסת הספרים דגרסי והא מיבעי ליה לגופיה כלומר לר"מ ור"י אלא פטר ר"י אלא צד השדאה שבו. משברא אומר בן דאטו משום שנעשה מועד גרע ויפטר אפילו מחנ"ג בשמירה פחותה ואת"ת התינח לחומרא דאית לן למימר צד תמות במקומה עומדת משברא כדפרישית אלא לקולא דאין משתלם אלא מגופו ואין מעמידין אפוטרופוס מנלן וי"ל הואיל דצריכין אנו לומר צד תמות במקומה עומדת לחומרא ה"ה לקולא ומיהו ליפטר בהודאתו למ"ד פלגא נזקא קנסא לא אמרינן במקומה עומדת דכיון דאיידד לאו קנסא הוא: **מועד** לקרן ימית. מצינו למימר דדוקא נקט לפי שקרן ימין מזומן להזיק יותר מקרן של שמאל אבל מועד לקרן שמאל כ"ש דמועד לקרן ימין או שמא אין מועד ואורחא דמילתא נקט: אלא

1 **בְּחֻזְקַת** שימור קיימי. אין הפירוש בההיא דפ"ק (ד' טו.) גבי פלוגתא דפלגא נזקא קנסא
2 דבחזקת שימור הכתם היינו דאין צריכין שימור שאין דרכו להזיק כמו שן ורגל
3 אבל חזקת שימור דהכא היינו שקדרך בני אדם לשומרו וסתם עביד להו שמירה פחותה
4 ור"ת גרס בדר' מאיר בחזקת שימור ובדרבי יהודה לאו בחזקת שימור ולפי הגיר' הכי
5 פירושו מאי טעמא דר' מאיר קסבר סתם שוורים
6 בחזקת שימור חשיבי לבעלים שמבורין הבעלים
7 שאין דרכן להזיק ועל כן אינם חוששין לשומרם
8 ותעמא דר"י סתם שוורים לאו בחזקת שימור
9 חשיבי לבעלים ונטרי להו שמירה פחותה ולהך
10 גירסא הוי פירוש חזקת שימור דהכא כחזקת
11 שימור דפ"ק ומיהו בין לר"מ בין לר"י סברי שפיר
12 פלגא נזקא קנסא: **וְהָא** מיבעי ליה ללאו. נראה
13 בגירסת הספרים דגרסי והא מיבעי ליה לגופיה
14 כלומר לריבוי אחר ריבוי: **לא** פטר ר"י אלא צד
15 השדאה שבו. משברא אומר בן דאטו משום
16 שנעשה מועד גרע ויפטר אפילו מחנ"ג בשמירה
17 פחותה ואת"ת התינח לחומרא דאית לן למימר צד
18 תמות במקומה עומדת משברא כדפרישית אלא
19 לקולא דאין משתלם אלא מגופו ואין מעמידין
20 אפוטרופוס מנלן וי"ל הואיל דצריכין אנו לומר
21 צד תמות במקומה עומדת לחומרא ה"ה לקולא
22 ומיהו ליפטר בהודאתו למ"ד פלגא נזקא קנסא לא
23 אמרינן במקומה עומדת דכיון דאיידד לאו קנסא
24 הוא: **מועד** לקרן ימית. מצינו למימר דדוקא נקט
25 לפי שקרן ימין מזומן להזיק יותר מקרן של שמאל
26 אבל מועד לקרן שמאל כ"ש דמועד לקרן ימין או
27 שמא אין מועד ואורחא דמילתא נקט:
אלא

1 דְּאָמַר שׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי. בְּבָבָא מְצִיעָא בְּהַשּׁוֹאֵל (ד' צה.) וְנִתְנֵי חוֹרֵשׁ מְשׁוֹמֵר חִנָּם
2 וְהַשּׁוֹכֵר: **וְאִי בָּעֵי**. הֵיכָא דְּשָׁמְרוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה אַמַּאי מְשַׁלְּמִים כּוֹפֵר הָאָמַר ר"י מוֹעֵד
3 סַגִּי לֵיהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה: **ר"א הֵיא דְּאָמַר**. בְּמַתְנִיתִין אֵין לוֹ שְׁמִירָה לְמוֹעֵד אֶלָּא סַכִּין
4 וַאֲפִילּוּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה וְכ"ש הַאי דְּשָׁמְרָה פְּחוּתָה וְטָרְיָה וּמְשׁוּם הָכִי מְשַׁלְּמִין כּוֹפֵר

1 דְּאָמַר שׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי לִיתְנֵי חוֹץ מִשּׁוֹמֵר
2 חִנָּם וְהַשּׁוֹכֵר וְאִי בָּעֵי ר"י דְּאָמַר שׁוֹכֵר כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר דָּמֵי
3 נִיתְנֵי חוֹץ מִשּׁוֹמֵר חִנָּם וְכוֹלָּן בְּמוּעָדִין פְּטוּרִין לְעִנְיַן
4 כּוֹפֶר אָמַר רַב הוּנָא הָא מַנִּי ר"א הִיא
5 דְּאָמַר אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין וּלְעִנְיַן שׁוֹכֵר סָבַר לָהּ
6 כְּר"י דְּאָמַר שׁוֹכֵר כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר דָּמֵי אֲבָיֵי אָמַר לְעוֹלָם
7 כְּר' מֵאִיר וְכִרְמַחֲלִיף רַבָּה בַּר אֲבוּהּ וְתָנֵי שׁוֹכֵר כֵּיצַד
8 מְשַׁלֵּם ר"מ אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר
9 כְּשׁוֹמֵר חִנָּם א"ר אֶלְעָזָר מַסֹּר שׁוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם הַזִּיק
10 חַיָּיב הוֹזַק פָּטוּר אֲמַרֵי הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּקָבִיל עֲלֵיהּ
11 שְׁמִירַת נְזָקִין אֲפִילּוּ הוֹזַק נַמִּי לֵיחַיֵּיב וְאִי דְּלָא קָבִיל
12 עֲלֵיהּ שְׁמִירַת נְזָקִין אֲפִילּוּ הַזִּיק נַמִּי לֵיפְטַר אָמַר רָבָא
13 לְעוֹלָם שֶׁקִּיבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקִין וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן
14 כְּגוֹן שֶׁהִכְנִיס בּוֹ שֶׁהוּא נִגְנָן וּסְתָמָא דְּמִילְּתָא דְּלָא
15 אָזִיל אִיהוּ וּמַזִּיק אַחֲרִינִי קָבִיל עֲלֵיהּ דְּאָתֵי אַחֲרִינִי
16 וּמְזַקִּי לֵיהּ לְדִידֵיהּ לָא אַפִּיק אַדַּעְתֵּיהּ: **מַתְנִי'** קָשְׁרוּ
17 בְּעָלָיו בְּמוֹסֵרָה וְנָעַל בְּפָנָיו בָּרְאוּ וְיָצָא וְהִזִּיק אֶחָד
18 תָּם וְאֶחָד מוּעָד חַיָּיב דִּבְרֵי ר"מ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר
19 תָּם חַיָּיב וּמוּעָד פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו

20 וְשָׁמוּר הוּא זֶה ר"א אוֹמֵר אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין: **גמ'** מַאי טַעְמָא דר"מ קָסָבַר סְתָם
21 שְׁוָורִים לַאו בְּחֶזְקַת שִׁימּוּר קַיְימֵי וְאָמַר רַחְמָנָא תָּם נִיחַייֵב דְּנִיבְּעֵי לֵיהּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה הָדַר
22 אָמַר רַחְמָנָא וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ גַּבֵּי מוּעָד דְּנִבְּעֵי לֵיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה וְלֵיפוֹק לְתָם נְגִיחָה
23 לְמוּעָד ר"י סָבַר סְתָם שְׁוָורִים בְּחֶזְקַת שִׁימּוּר קַיְימֵי אָמַר רַחְמָנָא תָּם נַעֲשֶׂה דְּנִיבְּעֵי לֵיהּ
24 שְׁמִירָה מְעוּלָּה הָדַר אָמַר רַחְמָנָא וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ גַּבֵּי מוּעָד דְּנֵיעֲבִיד לֵיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה הֲוֵי
25 ריבוי אַחַר ריבוי וְאֵין ריבוי אַחַר ריבוי אֶלָּא לְמַעֵט מִיעֵט הַכָּתוּב לִשְׁמִירָה מְעוּלָּה וְכִי תֵּימָא
26 נְגִיחָה לְתָם נְגִיחָה לְמוּעָד הָא מִיעֵט רַחְמָנָא וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ לָזֶה וְלֹא לְאַחֵר וְהָא מִיבְּעֵי לֵיהּ
27 לְלַאו אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחְמָנָא וְלֹא יִשְׁמֹר מַאי וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ לָזֶה וְלֹא לְאַחֵר תַּנָּיֵא ר"א בֵּן
28 יַעֲקֹב אוֹמֵר אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד שֶׁשָּׁמְרוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה פָּטוּר מַאי טַעְמָא קָסָבַר לָהּ כְּר"י
29 דְּאָמַר מוּעָד בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה סַגִּי לֵיהּ וְלֵיפוֹק נְגִיחָה לְתָם וּנְגִיחָה לְמוּעָד אָמַר רַב אַדָּא בַּר
30 אַהֲבָה לֹא פָּטַר ר"י אֶלָּא צַד הַעֲדָאָה שֶׁבּוֹ אֲבָל צַד תַּמּוּת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת אָמַר רַב מוּעָד
31 לְקֶרֶן יָמִין אֵינוֹ מוּעָד לְקֶרֶן שְׂמֹאל אָמְרֵי אֲפִילְּבָא דְּרַמַּאן אִי אֲפִילְּבָא דְּר"מ דְּאָמַר אֶחָד תָּם
32 וְאֶחָד מוּעָד שְׁמִירָה מְעוּלָּה בָּעֵי אִי אֲפִילְּבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מַאי אִרְיָא קֶרֶן שְׂמֹאל אֲפִילּוּ בְּיָמִין
33 נַמִּי אִית בֵּיהּ צַד תַּמּוּת וְאִית בֵּיהּ צַד מוּעֶדֶת אָמְרֵי לְעוֹלָם כְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא סְבִירָא לֵיהּ
34 דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה וְהָכֵי קָאָמַר כִּי הַאי גַּוְונָא הוּא דִּמְשַׁכְּחַת בֵּיהּ צַד תַּמּוּת וּמוּעֶדֶת
אבל

שְׁמִירָה פְּחוּתָה וְיָצָא וְהִזִּיק בְּקֶרֶן יָמִין שֶׁהוּעַד לָהּ פָּטוּר דְּמוּעָד בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה סַגְיָא לֵיהּ וְאִם נָגַח בִּשְׂמֹאל חַיָּיב דְּתָם לֹא אֲמַעִיט לִשְׁמִירָה פְּחוּתָה: **מַאי אִרְיָא** קֶרֶן שְׂמֹאל. דְּאִי נָגַח בְּהָ
חַיָּיב חֲצִי נֶזֶק כִּי נָגַח בְּיָמִין נַמִּי אֵיכָא צַד תַּמּוּת וּמוּעֶדֶת לְחַצְיוֹ פָּטוּר וּלְחַצְיוֹ חַיָּיב דְּהָא צַד תַּמּוּת בְּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וְאִשְׁתַּכַּח דְּהָכָא נַמִּי חֲצִי נֶזֶק מִשְׁלֵם וּמַאי נַפְקָא לָן מִדְּרַב: **לֵית לֵיהּ**
דְּרַב אַדָּא. אֶלָּא לְגַמְרֵי פָּטַר בֵּיהּ ר"י וְאִשְׁתְּמִיטְּיָן רַב דְּכִי הַאי גַּוְונָא מִשְׁכַּחַת צַד תַּמּוּת וּמוּעֶדֶת בְּחַד תּוֹרָא וּלְעִנְיַן שְׁמִירָה דְּאִם שָׁמְרוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה וְהִזִּיק בְּקֶרֶן יָמִין פָּטוּר לְגַמְרֵי וְאִם
בִּשְׂמֹאל מִשְׁלֵם חֲצִי נֶזֶק:
אבל

שכן רבי מאיר לשיטתו דְּאָמַר (ב"מ צה:) שׁוֹבֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם דָּמֵי ודי לו בשמירה פחותה, ואם כן לֵיתָנֵי בהמשך הברייתא 'וחייבין להחזיר דמי שור לבעליו חוץ מִשּׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹכֵר'. וְאִי כְּרַבִּי יְהוּדָה להלן במשנה שמועד די לו בשמירה פחותה, ולשיטתו דְּאָמַר שׁוֹבֵר כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר דָּמֵי ולכן מחייבת הברייתא את השוכר בדמי השור, יהיה קשה מדוע מועדין נהרגין ומשלמים את הכופר, והרי הוא סובר שדי להם בשמירה פחותה, ואם כן לֵיתָנֵי הברייתא חוץ מִשּׁוֹמֵר חִנָּם וְכוּלָּן כְּמוּעָדִין, פְּטוּרִין לְעִנְיַן כּוֹפֶר, שהרי מדובר ששמרו את השור באופן הראוי לו.

הגמרא מתרצת בשני אופנים את הברייתא: אופן הראשון בביאור הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא בַּר חִינָּנָא, הָא מַנִּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא דְּאָמַר מועד אֵין מועילה לוֹ אפילו שְׁמִירָה מעולה אֶלָּא כֶּסֶף – מיתה, ולכן חייבים השומרים בכופר אף ששמרו שמירה פחותה, וּלְעִנְיַן שׁוֹבֵר כָּסָר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר שׁוֹבֵר כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר דָּמֵי ולא די לו בשמירה פחותה. אופן נוסף בביאור הברייתא: אַבַּיֵי אָמַר, לְעוֹלָם כְּרַבִּי מֵאִיר שסובר שהמועד לא די לו בשמירה פחותה, ועל כן כולם חייבים בכופר כששמרו שמירה פחותה, והטעם שהברייתא לא פטרה גם את השוכר מדמי השור, הוא משום שרבי מאיר הוא זה שסובר שהשוכר דינו כשומר שכר, וְכִדְמַחֲלִיף רָבָה בַּר אֲבוּהּ וְתָנֵי, שׁוֹבֵר כְּיוֹצֵא מִשָּׁלֹם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם, ונמצא שהברייתא כולה סוברת כרבי מאיר.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מָסַר שׁוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, אם הִזִּיק חַיָּיב השומר בתשלומי נזקו, ואם הוּזַק פָּטוּר השומר מלשלם לבעלים את דמי נזקו. הגמרא מבררת באיזה אופן אמור דינו של רבי אלעזר: אָמְרִי, הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּקַבִּיל עֲלֵיהּ שומר את שְׁמִירַת נְזָקָיו של השור, שלא יזיק ושלא יוזק, אֲפִילּוּ הוּזַק נְמֵי לִיחַיַּיב שומר, וְאִי דְּלָא קַבִּיל עֲלֵיהּ שומר את שְׁמִירַת נְזָקָיו של השור, אֲפִילּוּ הִזִּיק נְמֵי לִיפְטַר השומר. אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם שֶׁקִּבֵּל עָלָיו השומר את שְׁמִירַת נְזָקָיו, ולכן אם הזיק השור חייב השומר, אמנם יש להבין מדוע אם הוזק פטור השומר, וְהָכָא בִּמְאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁהֶכִּיר בּוֹ השומר שֶׁהוּא שור נָגָחָן וקיבל עליו את שמירתו בסתם, וּפְתָמָא דְּמִילְּתָא, דְּלָא אָזִיל אִינְהוּ וּמַזִּיק אַחֲרִינִי קַבִּיל עֲלֵיהּ – שלא יזיק הוא את אחרים קיבל על עצמו, מאחר והעלה אפשרות זו בדעתו, אבל דְּאָתֵי אַחֲרִינִי – שוורים אחרים וּמַזְּקִי לֵיהּ לְדִידֵיהּ – ויזיקו לשור זה שהוא נגחן ואימתו מוטלת על האחרים, לֹא אַפֵּיק אַדַּעְתֵּיהּ – לא העלה בדעתו, וממילא בקבלתו לא קבל עליו את שמירתו.

משנה

בתורה נאמרו שני פסוקים בדבר חיובי שור תם ומועד שהזיקו. לגבי שור תם נאמר (שמות כא לה) 'וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת, וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וגו'. ולגבי שור מועד נאמר (שם כא לו) 'אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו, שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר' וגו'. המשנה מבארת באיזה שמירה מחוייבים הבעלים בתם ובמועד, שבהעדרה חייבים בתשלומי נזק, ושלש שיטות חלוקות נשנו בזה.

קְשָׁרוֹ בְּעָלָיו בְּמוֹסֵרָה – חבל העשוי גמי וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי, כלומר בשיעור שיכולה הדלת לעמוד ברוח מצויה, והיינו שמירה פחותה, וְאַף על פי כן יָצָא וְהִזִּיק, אֶחָד שור תם וְאֶחָד שור מוּעָד חַיָּיב השומר בתשלומי נזקיו, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, על נזקי שור תם, חַיָּיב השומר, וְעל נזקי שור מוּעָד פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא לו) 'אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא וגו' וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם' וגו', וכיון שהכתוב תלה את חיוב הבעלים בחסרון שמירה, הרי שכל שישנה שמירה ולו גם שמירה פחותה שוב אין לחייבו שהרי וְשָׁמוּר הוּא וָזֶה, כלומר די לו למועד בשמירה פחותה, וכמו שיתבאר בגמרא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין לוֹ למועד אפשרות שְׁמִירָה כלל אֶלָּא כֶּסֶף – מיתה, ואפילו אם שמרו שמירה מעולה ויצא והזיק, חייב על נזקי השור.

גמרא

ביאור טעמי המחלוקת בין רבי מאיר לרבי יהודה: מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר שסובר בין תם ובין מועד צריכים שמירה מעולה. קָסָבַר, סָתָם שׁוֹרִים לַאו בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קָיְימִי, כלומר, אין דרך אדם לשמור על שורו שלא יזיק, וְאָמַר רַחֲמָנָא שבאופן זה שור תָּם נִיחַיַּיב בתשלומין, כדי שמזה נלמד דִּנְיָיעֵי לֵיהּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה על מנת לפוטרו מן התשלומין, כלומר, מאחר והתורה חייבה שור תם שאינו שמור כלל בתשלומין, יש ללמוד מכך שכל ששמרו אפילו שמירה פחותה פטור, הָדַר אָמַר רַחֲמָנָא 'וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו' לְגַבֵּי מוּעָד, כדי ללמד דִּנְיָיעֵי לֵיהּ למועד שְׁמִירָה מְעוּלָּה. ולאחר שלמדנו חיוב שמירה מעולה למועד, מוסיף רבי מאיר וְיָלִיף בגזירה שווה נְגִיחָה האמורה לְגבי תָּם מִנְּגִיחָה האמורה לְגבי מוּעָד, שאף התם צריך שמירה מעולה. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר סָתָם שׁוֹרִים לַאו בְּחֶזְקַת שְׁמִירָה קָיְימִי, כלומר, דרך בני אדם לשמור על שורם שמירה פחותה שלא יזיק, וְאָמַר רַחֲמָנָא שור תָּם נִשְׁלַם כדי שמזה נלמד דִּנְיָיעֵי לֵיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה ולא די בשמירה הפחותה המצויה, וְהָדַר אָמַר רַחֲמָנָא 'וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו' לְגַבֵּי מוּעָד כדי ללמד דִּנַעֲבִיד לֵיהּ לשור מועד שְׁמִירָה מְעוּלָּה, ונמצא דְּהָוֵי רִיבּוּי אַחַר רִיבּוּי, וְאֵין רִיבּוּי אַחַר רִיבּוּי אֶלָּא לְמַעֵט, מִיעֵט הַכָּתוּב לִשְׁמִירָה מְעוּלָּה – שאין חיוב שמירה מעולה במועד.

שואלת הגמרא: וְכִי תֵּימָא שלאחר שלימדנו הכתוב שתם צריך שמירה מעולה, נלמד בגזירה שווה נְגִיחָה האמורה לְגבי תָּם מִנְּגִיחָה האמורה לְגבי מוּעָד שאף לתם די בשמירה פחותה. מיישבת הגמרא: הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא במה שאמר 'וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ' לגבי שור מועד, ללמד שדי בשמירה פחותה לָזֶה – למועד דווקא וְלֹא לָאַחֵר – לתם. שואלת הגמרא: היאך ניתן למעט מ'ולא ישמרנו' שור תם מחיוב שמירה מעולה, וְהָא הכתוב 'ולא ישמרנו' מִיבָּעֵי לֵיהּ לְלַאו, כלומר לחייב בנזקי מועד אם לא שמרו הבעלים שמירה מעולה, ולדרוש ממנו ריבוי אחר ריבוי למעטו מחיוב זה. מיישבת הגמרא: אִם כֵּן שהכתוב אכן נאמר רק כדי לדרוש ממנו ריבוי אחר ריבוי במועד ולמעטו מחיוב שמירה מעולה, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא וְלֹא יִשְׁמוֹר לבד, מַאי 'וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ', שמורה על מיעוט, אלא ודאי בא למעט לָזֶה וְלֹא לָאַחֵר.

הגמרא מביאה שיטה נוספת שאינה מחלקת בין תם למועד, ובשניהם די בשמירה פחותה: תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד שֶׁשָּׁמְרוּ שְׁמִירָה פְּחוּתָה, פָּטוּר מתשלומי נזקו. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא. ומבארת: רבי אליעזר בן יעקב סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר שור מוּעָד בְּשִׁמְירָה פְּחוּתָה סָגֵי לֵיהּ, וְיָלִיף רבי אליעזר בן יעקב בגזירה שווה 'נְגִיחָה' האמורה לְגבי תָּם וּ'נְגִיחָה' האמורה לְגבי מוּעָד, שאף לתם די בשמירה פחותה.

הגמרא מבארת את שיטת רבי יהודה: אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, לֹא פְּטַר רַבִּי יְהוּדָה על נזקי שור מועד ששמרו בעליו שמירה פחותה, אֶלָּא רק צַד הֲעָדָאָה שֶׁבּוֹ, כלומר החלק שמחוייב בו מצד היותו מועד, אֲבָל החלק שמחוייב בו מִצַּד תַּמּוּת שהוא תשלום חצי נזק, בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת – נותר בתמותו, ולא נעתק מתמות למועדות, ואין הבעלים נפטרים מחיוב זה בשמירה פחותה, וממילא שור מועד ששמרו שמירה פחותה ויצא והזיק חייב בחצי נזק.

דין שור שמועד לקרן אחת: אָמַר רַב, שור שנעשה מוּעָד לְקֶרֶן יָמִין, אֵינוֹ מוּעָד לְקֶרֶן שְׂמֹאל, ואם נגח בקרנו השמאלית, דינו כתם שמשלם חצי נזק. ולפי זה יתכן צד תמות וצד מועדות בשור אחד. אָמְרִי, אַלְיְיבָא דְּמָאן – כמי מהשיטות שנאמרו לגבי שמירת השור סובר רב. אִי אַלְיְיבָא דְּרַבִּי מֵאִיר, הָאָמַר רבי מאיר אֶחָד שור תָּם וְאֶחָד שור מוּעָד שְׁמִירָה מְעוּלָּה בָּעֵי, ואילו רב מחלק בין שמירת תם לשמירת מועד. וְאִי אַלְיְיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, והשמיענו רב שבשור אחד יש שתי סוגי שמירות, ואם שמרו שמירה פחותה והזיק בקרן ימנית שהועד לה פטור כיון שדי לו למועד בשמירה פחותה, ואם נגח בקרן שמאלית חייב חצי נזק כיון שלתם לא די בשמירה פחותה, אם כן מַאי אִרְיָא קֶרֶן שְׂמֹאל – מדוע הוצרך להשמיענו חילוק זה בין קרן ימין לשמאל, והרי אֲפִילּוּ

המשך בעמוד קמז

אֲבָל בשור מוּעָד לְגַמְרֵי, לֹא מַשְׁכַּחַת בֵּיהּ בשור אחד לִצַּד תַּמּוּת כְּלָל שנחייבו על היזקו חצי נזק, כיון שצד תמות אינה עומדת במקומה.

שנינו במשנה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין לוֹ למועד שְׁמִירָה אֶלָּא סָבִין (כו'): הגמרא מבררת מנין למד רבי אליעזר את דינו: אָמַר רַבָּה, מַאי מַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר קְרָא גבי מועד (שמות כא כט) וְאִם שׁוֹר נגֵף הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וגו', שׁוֹב אֵין לוֹ שְׁמִירָה לֶיהָ, כלומר, ככל שישמרנו אין זו שמירה, אלא עליו לשוחטו, ומטעם זה חייב אפילו שמרו שמירה מעולה. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אֶלָּא מֵעַתָּה נדרוש גם את מאי דְּכְתִיב לגבי בור וְלֹא יְכַסֶּנּוּ שמשמעו נַמִּי ששׁוֹב אֵין לוֹ כִּיסּוּי לֶהָ ועליו לאטום את הבור. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, וְהָתְנַן כְּפָחוּ לבור בָּרְאוּי ועבר וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וּמֵת פָּטוּר, ומוכח שכיסוי לבד מועיל.

מביאה הגמרא טעם אחר לדינו של רבי אליעזר: אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, הֵיינוּ מַעֲמָיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר ששור מועד אין לו שמירה אלא עליו לשוחטו, כְּדַתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִגְדֹּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְכן שֶׁאֵל יַעֲמִיד אדם סוּלָּם רָעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב ח) 'כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ' וגו', ומדברי רבי נתן לומדים שגם 'לא ישמרנו' האמור לגבי שור המועד שסכנתו מרובה, הכוונה שלא יקיימנו.

הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה

בתחילת המסכת (ב.) שנינו, ארבעה אבות נזיקין, השור והבור והמבעה והחבער. פרק זה עוסק בענייני בור, אולם קודם ענייני בור נתבארו בו כמה עניינים הנוגעים לנזקי שור, וכן מה דינו של הנכנס לחצר חבירו או מכניס כליו לרשות חבירו, והזיקו כליו או הוזקו:

משנה

משנה זו מבארת שבאופן שיש ספק האם השור הזיק, בעל השור והניזק חולקים בממון המסופק. וכן פרה שנגחה ויש ספק האם ולדה הזיק, חולקים בעל הולד והניזק בדמי הולד:

שׁוֹר תם שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה המעוברת, וראו עדים מרחוק את הנגיחה, וְאחרי הנגיחה נִמְצָא עוּבָּרָה מת בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ הֵאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ – קודם הנגיחה יָלְדָה, אִם מִשֶּׁנִּגְּחָהּ – או שאחרי הנגיחה יָלְדָה, ומחמת הנגיחה הפילה את עוברה. בעל השור מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק לַפָּרָה, כדין שור תם, וּרְבִיעַ נֶזֶק לַוָּלָד, מכיון שיש ספק האם הזיק את העובר או לא, ולכן בעל השור ובעל הולד מתחלקים בממון המסופק שהוא דמי חצי הנזק של הולד. וְכֵן פָּרָה מעוברת תמה שֶׁנִּגְּחָה אֶת הַשּׁוֹר, וְאחרי הנגיחה נִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ. ושור תם שהזיק משלם רק כשווי גופו. וְאֵין יָדוּעַ הֵאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה, ובעל השור גובה רק בשווי הפרה, אִם מִשֶּׁנִּגְּחָהּ יָלְדָה, ויכול בעל השור לגבות גם בשווי הולד. בעל השור מְשַׁלֵּם – מקבל תשלומים חֲצִי נֶזֶק מִן – משווי הַפָּרָה וּרְבִיעַ נֶזֶק מִן – משווי הַוָּלָד.

גמרא

שמואל מבאר שמשנתינו כסומכוס, וחכמים נחלקו עליו: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, זוֹ דִּבְרֵי סוּמְכוֹס דְּאָמַר שְׁמָעוֹן הַמּוּטָל בְּסָפֵק, חוֹלְקִין, ואף שלבעל השור יש חזקת מרא קמא על הממון. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה כְּלָל נָדוֹל בַּדִּין, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו להביא הָרְאָיָה – עדים שהוא מוציא מיד חבירו בדין, ובמשנתינו שלבעל השור יש חזקת מרא קמא, אומרים 'המוציא מחבירו עליו הראיה', ופטור מתשלום על הולד.

שואלת הגמרא: לָמָּה לִי לְמֵימַר – מדוע צריכים חכמים לומר זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּדִּין'. משיבה הגמרא: אִצְטְרִיךְ, לבאר דַּאֲפִילּוּ במשנתינו שהַנִּיזָּק אוֹמֵר בָּרֵי – ודאי לי שהפרה ילדה אחרי הנגיחה, וְהַמַּזִּיק שהוא המוחזק אוֹמֵר שָׁמָּא ואינו יודע האם הפרה ילדה קודם הנגיחה או אחריה, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. אִי נַמִי, חכמים אמרו 'זה כלל גדול בדין' לְכִי הָא דְּאִתְּמַר – כדי להשמיענו ברייתא זו, הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵירוֹ וְנִמְצָא שהוא נָגָחָן קודם המכירה, ואינו ראוי לחרוש בו אלא הוא מיועד לשחיטה, והלוקח טוען שקנה את השור כדי לחרוש בו, ואף שלא אמר כן בשעת המכירה, רוב בני אדם משתמשים בשוורים לחרישה. רַב אָמַר, חֲרִי זֶה מְקַח טָעוּת, והולכים אחר הרוב להוציא ממון מהמוכר אף שהוא מוחזק. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, יָכוֹל המוכר שֶׁיֹּאמַר לוֹ, לְשֶׁחִיטָה מָכַרְתִּיו לְךָ, שהרי יש מיעוט שקונים שוורים לשחיטה, וכיון שהמוכר מוחזק, לא הולכים אחר הרוב, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וזו כוונת חכמים שאמרו 'זה כלל גדול בדין', שאפילו אם יש רוב כנגד המוחזק, לא מוציאים ממנו.

שואלת הגמרא: אַמַּאי – מדוע נחלקו רב ושמואל אם הולכים אחר הרוב או אחר המוחזק, וְנֵיחֲזֵי – נראה אִי נַבְרָא דְּזָבֵין לְדָרְיָא – האם הלוקח הוא עובד אדמה הצריך שור לחרישה, והמוכר הכירו וידע את זה, אִי נַבְרָא דְּזָבֵין לְנַכְסְתָּא – או שהוא טבח הצריך שור לשחיטה. משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא, מדובר בְּנַבְרָא דְּזָבֵין לֶהָא וּלְהָא – באדם שהוא גם עובד אדמה וגם טבח, והוא קונה שוורים גם לחרישה וגם לשחיטה, ואי אפשר לדעת עבור מה הוא קנה את השור. שואלת הגמרא: וְנֵיחֲזֵי – נראה כמה שילם הלוקח למוכר עבור השור, אִי דְּמֵי לְדָרְיָא – אם שילם דמי שור לחרישה שהוא יקר, מוכח שהתכוין לקנותו לְדָרְיָא – לחרישה, וְאִי דְּמֵי נְכְסְתָּא – ואם שילם דמי שור לשחיטה שהוא זול, מוכח שהתכוין לקנותו לְנַכְסְתָּא – לשחיטה. משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא, מדובר דְּאוֹקִיר בֵּישְׁרָא וְקָאֵי בְּדְמֵי דְּרְיָא – שהבשר התייקר, ושור לשחיטה נמכר באותו מחיר של שור לחרישה. אָמְרֵי – הקשו על דברי רב שהולכים אחר הרוב,

---

אגרות קודש

ב"ה, כ' תמוז, תשי"ד
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה על מכתבך אודות יום הולדת שלך, הנה בטח תקבל על עצמך - בלי נדר - להוסיף מכאן ולהבא בלימוד ובהנהגה טובה ובהשפעה על הסביבה וביחוד על חברותיך לשמוע בקול הורים ומורים ולהתנהג כראוי לבנות ישראל בנות שרה רבקה רחל ולאה, ובודאי תנצלנה ימי החופש מהלימוד בבית הספר לארגן מסיבות שבת בשביל ילדות הקטנות מכן וכן גם בימות החול לאספן על כל פנים פעמים או פעם בשבוע לספר להן מסיפורי תורתנו הקדושה וללמד אותן ברכות דיני ומנהגי ישראל בכלל נחוצים לגילן.

המשך בעמוד הבא

אֶלָּא טַעְמָא דְּר"א כִּדְרַבָּנַיִן. תֵּימָה מַהַאי טַעְמָא נַמִּי לֹא תִּסְגֵּי בּוֹר בְּכִסּוּי מִשּׁוּם דְּרַבִּי נָתָן וְר"ל דִּבּוֹר אִית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא טְפֵי בְּשֶׁמְּכַסֶּהוּ בָּרְאוּי מִשּׁוֹר נָגַחַן וְעי"ל דְּמַעִיקָּרָא וַדַּאי ס"ד דְּר"א לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמִין קָאָמַר אֲבָל הַשְׁתָּא דְּמַסְקִינַן טַעְמָא כְּדַר' נָתָן לַאו לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמִין אִיירִי אֶלָּא לְגַבֵּי אִיסּוּר בְּעֶלְמָא דְּאָסוּר לְקַיְּימוֹ וְאֵיכָא לְמֵימַר דְּגַבֵּי בּוֹר נַמִּי אֵיכָא אֲבָל מוֹדֶה שֶׁאִם שָׁמְרוֹ שְׁמִירָה מְעוּלָּה וְהִזִּיק פָּטוּר מִידוֹ בְּשֶׁמִּירָה פְּחוּתָה וַדַּאי לֹא סָגֵיא מִדְּאוֹסֵר לְקַיְּימוֹ וּלְהָכִי אָמַר לְעֵיל (דף מה:) הָא מָנֵי ר"א הִיא:

הַדָּרָן עָלָךְ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה וְנִמְצָא עוֹבְרָהּ בְּצִדָּהּ.
וּמֵת: וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה.
וְלֹא מֵת מַחֲמַת הַנְּגִיחָה: אִם מְשֻׁנֶּגְּחָה. וּמֵחֲמַת הַנְּגִיחָה הִפִּילָתוּ: וְרִבִּיעַ נֵזֶק. דְּתֵם חַיָּיב חֲצִי נֵזֶק וְהָאי יָלְדָּ מוֹטָל בְּסָפֵק הוּא וְחוֹלְקִין: וְכֵן פָּרָה שֶׁנָּגְחָה כו'. מְפָרֵשׁ בְּגֵמָ': **גמ'** אִי נַמִּי לְכִי הָא. דְּיָכוֹל לוֹמַר לְשַׁחִיטָה מְכָרְתִּיו לָךְ וְאַף עַל גַּב דְּאֵיכָא לְמֵימַר זִיל בָּתַר רוּבָּא וְרוּבָּא לִרְדִיָּא קָזְבֵנִי וְהַוֵי מָקֹם טָעוּת אַשְׁמְעִינַן מַתְנִיתִין דְּהוֹאִיל וְנָקִיט מוֹכֵר דְּמֵי הַוֶּה לֵיהּ אִידָךְ מוֹצִיא מֵחֲבִירוֹ וְעָלָיו הָרְאָיָה: לְנִכְסָתָא. לְשַׁחִיטָה: דְּמֵי רִדְיָא. יְקָרָן:

בעל

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה וְנִמְצָא עוֹבְרָהּ בְּצִדָּהּ וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה אִם מְשֻׁנֶּגְּחָה יָלְדָה מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק לַפָּרָה וּרְבִיעַ נֵזֶק לַוָּלָד וְכֵן פָּרָה שֶׁנָּגְחָה

אֶבָל מוּעָד לְגַמְרֵי לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ לְצַד תַּמּוּת כְּלָל. דְּלִיחַיֵּיב חֲצִי נֵזֶק: שֶׁלֹּא יָגַדֵּל אָדָם כּוֹ'. הָכִי נַמִּי הָאי לֹא יִשְׁמְרֶנּוּ לֹא יְקַיְּימֶנּוּ הוּא:

הַדָּרָן עָלָךְ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה וְנִמְצָא עוֹבְרָהּ בְּצִדָּהּ.
וּמֵת: וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה.
וְלֹא מֵת מֵחֲמַת הַנְּגִיחָה: אִם מְשֻׁנֶּגְּחָה. וּמֵחֲמַת הַנְּגִיחָה הִפִּילָתוּ: וְרִבִּיעַ נֵזֶק. דְּתֵם חַיָּיב חֲצִי נֵזֶק וְהָאי יָלְדָּ מוֹטָל בְּסָפֵק הוּא וְחוֹלְקִין: וְכֵן פָּרָה שֶׁנָּגְחָה כו'. מְפָרֵשׁ בְּגֵמָ': **גמ'** אִי נַמִּי לְכִי הָא. דְּיָכוֹל לוֹמַר לְשַׁחִיטָה מְכָרְתִּיו לָךְ וְאַף עַל גַּב דְּאֵיכָא לְמֵימַר זִיל בָּתַר רוּבָּא וְרוּבָּא לִרְדִיָּא קָזְבֵנִי וְהַוֵי מָקֹם טָעוּת אַשְׁמְעִינַן מַתְנִיתִין דְּהוֹאִיל וְנָקִיט מוֹכֵר דְּמֵי הַוֶּה לֵיהּ אִידָךְ מוֹצִיא מֵחֲבִירוֹ וְעָלָיו הָרְאָיָה: לְנִכְסָתָא. לְשַׁחִיטָה: דְּמֵי רִדְיָא. יְקָרָן:

בעל

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה וְנִמְצָא עוֹבְרָהּ בְּצִדָּהּ וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה אִם מְשֻׁנֶּגְּחָה יָלְדָה מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק לַפָּרָה וּרְבִיעַ נֵזֶק לַוָּלָד וְכֵן פָּרָה שֶׁנָּגְחָה

אֶת הַשּׁוֹר וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה אִם מְשֻׁנֶּגְּחָה יָלְדָה מְשֻׁתָּלֵם חֲצִי נֵזֶק מִן הַפָּרָה וּרְבִיעַ נֵזֶק מִן הַוָּלָד: **גמ'** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל זוּ דִּבְרֵי סוּמְכוֹס דְּאָמַר מָמוֹן הַמּוּטָל בְּסָפֵק חוֹלְקִין אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּדִּין הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה לָמָּה לִי לְמֵימַר זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּדִּין אֲצְטְרִיךְ דַּאֲפִילּוּ נִיזָּק אוֹמֵר בָּרֵי וּמַזִּיק אוֹמֵר שֶׁמָּא הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה אִי נַמִּי לְכִי הָא דְּאִתְּמַר הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵירוֹ וְנִמְצָא נִגָּחָן רַב אָמַר חֲרֵי זֶה מֻקָּח טָעוּת וּשְׁמוּאֵל אָמַר יָכוֹל שֶׁיֹּאמַר לוֹ לְשְׁחִיטָה מְכָרְתִּיו לָךְ אַמַּאי וְנֵיחֲזֵי אִי נַבְרָא דְּזַבִּין לְרִדְיָא אִי גַּבְרָא דְּזַבִּין לְנִכְסָתָא לֹא צְרִיכָא בְּגַבְרָא דְּזַבִּין לָהָא וּלְהָא וְנֵיחֲזֵי אִי דְּמֵי רִדְיָא לְרִדְיָא אִי דְּמֵי נִכְסָתָא לְנִכְסָתָא לֹא צְרִיכָא דְּאוֹקִיר בִּישְׁרָא וְקָאֵי בִּדְמֵי רִדְיָא אֲמַרֵי

ואי

יְדִיעָנָא דְּבַאֲבוּהּ כֵּיהּ ס"ג מִיחַיֵּיב וְעַל בָּרְחָךְ צָרִיךְ לִיתֵּן טַעַם לְמָה בָּאב חַיָּיב וּבְיוֹרְשִׁים פָּטוּר דִּבְלָא טַעְמָא אֵין לוֹמַר כִּדְאָמַר הָתָם אִי דְּאָמַר לֵיהּ נ' אִית לֵיהּ וְנ' לֵית לֵיהּ מָה לִי הוּא מָה לִי אֲבוּהּ אֶלָּא הֵיינוּ טַעְמָא דְּבָאב חַיָּיב לֹא יָדְעִנָא דְּהָיָה לוֹ לִידַע אִם מָצָה לְאוֹ אֲבָל יוֹרְשִׁין לֹא הָיָה לָהֶם לִידַע בְּמִילֵי דַּאֲבוּהוֹן וּמַהַאי טַעְמָא אִית לֵיהּ נַמִּי לְמִיפְטַר בִּשְׁמוּעָתִין שֶׁאֵין לוֹ לִידַע דָּבָר זֶה אִם מְשֻׁנֶּגְּחָה יָלְדָה אוֹ קוֹדֶם וְא"ת דְּהָכָא מַשְׁמַע דְּלֵית לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה בְּרֵי עָדִיף וּלְקַמָּן בְּפֶרֶק בַּתְרָא (דף קיח.) וּבְהַאי שׁוֹאֵל (ב"מ דף צז: ושם) אָמַר מָנָה לִי בְּיָדְךָ וְהִלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ רַב יְהוּדָה וְרַב הוּנָא מַחְיְיבֵי דְּבָרֵי עָדִיף וְאֵין לְתָרֵץ דְּהָכָא מַשְׁמִיטֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל קָאָמַר דְּהָא בְּסוֹף כ"ק דְּתַנְיָא (דף יב: ושם) בָּעֵי לְמֵימַר הָא דְּרַב יְהוּדָה וְרַב הוּנָא דְּשָׁמוּאֵל הֵיא וּלְפִי אוֹתָהּ סְבָרָא תִּקְשֶׁה דְּשְׁמוּאֵל אַדְּשָׁמוּאֵל וְי"ל כְּדִפְרִישׁוּת לְעֵיל דְּהָתָם בְּרֵי שֶׁלּוֹ טוֹב שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיִּבְחִישָׁנוּ אִם הוּא מְשֻׁכָּר וְגַם אוֹתוֹ יֵשׁ לוֹ לְיַדֵּעַ אִם חַיָּיב לוֹ אִם לָאו הִלְכָךְ מִדְּקָתָנֵי שֶׁמָּא מוֹכֵחָא מִלְּתָא דְּבָרֵי דְּהַאי אָמַת הוּא וּבְרֵי עָדִיף אֲבָל הָכָא מַה שָּׁטוּעָן בְּרֵי לְפִי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁזֶּה לֹא הָיָה בְּשָׁעַת נְגִיחָתוֹ וְזֶה טוֹעָן שֶׁמָּא טוֹב שֶׁאֵין לוֹ לִידַע משו"ה אֵין בְּרֵי עָדִיף וּבְסוֹף כ"ק דִּכְתִיבוּת (שם) דְּבָעֵי לְמֵימַר הָא דְּרַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה דְּשְׁמוּאֵל הֵיא וְלֹא מְסִיק אַדְּעָתֵיהּ הָא דְּדָחֵי הָתָם בְּמִסְקָנָא הָיָה יָכוֹל לְהַקְשׁוֹת הָתָם דְּשְׁמוּאֵל אַדְּשְׁמוּאֵל דְּהָתָם פָּסִיק שְׁמוּאֵל בְּרֵי"ג דְּאָמַר נֶאֱמָנַת בְּהֶהיא דְּמַשְׁאַרְסָתְנִי נֶאֱנָסְתִּי אע"ג דְּהָתָם אֵין לְבַעַל לִידַע מִתֵּי נֶאֱנָסָה וְהָכָא בִּשְׁמַעְתָּתָא מוֹדֶה שְׁמוּאֵל דְּלֹא אָמַר בְּרֵי עָדִיף בְּמָקוֹם שֶׁהַבְּרֵי גָּרוּעַ אֶלָּא שֶׁבְּכַמָּה מְקוֹמוֹת יָכוֹל לוֹמַר וְלִישְׁתַּמִּיט וְלֹא קָאָמַר וְהֶהיא דְּהַבִּית וְהָעֲלָיָה (ב"מ דף קטו: ושם) דְּהָיָה אֶחָד מֵכִיר מִקְצַת אֲבָנָיו נוֹטְלָן וְאָמַר (בב"מ) דְּאִידָךְ קָאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ וּפְרִיךְ לֵימָא תֵּיקָּוְתָא דְּר"נ וּמַשְׁמַע דִּלְרַב יְהוּדָה נִיחָא הָתָם י"ל דִּרְגִילוּת הוּא שֶׁכָּל אֶחָד מֵכִיר מִקְצַת אֲבָנָיו וְכֵן מוּכָח דְּמוֹסִי לָהּ בְּגוֹן שֵׁשׁ עֶסֶק שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶם וְאִם לֹא הָיָה לוֹ לְהַכִּיר אֲבָנָיו וְלֹא הָיְיתִי אוֹמֵר מִתּוֹךְ שֶׁאֵין יָכוֹל לִישָּׁבַע מְשֻׁלָּם כְּדִפְרִישׁוּת לְעֵיל וְהָהיא דְּתַנְיָן בַּיִּשׁ נוֹתְלִין (ב"ב דף קלה. ושם קלה:) זֶה אָחִי אֵין נֶאֱמָן לִישׁוֹל עִמּוֹ בְּחֶלְקוֹ וּמוֹקֵי בְּגֵמָ' דְּאָמְרֵי אֵינָן יוֹדְעִין וְדַיֵּיק זֹאת אוֹמֶרֶת מְנָה לִי בְּיָדְךָ וְהִלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ פָּטוּר אע"ג דִּבְרֵי גָּרוּעַ הוּא שֶׁאֵין לָהֶם לְאָחִיהֶם לִידַע אִם הוּא אֲחִיהֶם דְּמָה יוֹדְעִים בְּאוֹתוֹ שָׁבָא מִמְּדִינַת הַיָּם הָתָם בְּלֹאו הָכִי דְּחֵי שִׁפּוּר וְאֵין חוֹשֵׁשׁ לוֹמַר וְלִישְׁתַּמִּיט וְעוֹד י"ל דְּהָתָם מְצִי לְמֵימַר דְּהָכִי קָאָמַר זֹאת אוֹמֶרֶת מָנָה לִי בְּיָדְךָ וְהִלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ פָּטוּר הֵיכָא דְּהָוֵי בְּרֵי גָּרוּעַ וְהַשְׁתָּא טוֹב כְּעֵין הַהיא דְּמִתְנִי' דְּהָתָם:

הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מִשְׁמַע מֵהָכָא דְּאֵין הֲלָכָה כְּסוּמְכוֹס מִדְּלָא ס"ל שְׁמוּאֵל כְּוָותֵיהּ וּבִשְׁמַעְתָּתָא דְּכָל דְּאָלִים גַּבֵּי בְּפֶרֶק חֶזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף לה. ושם יֵשׁ לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה: **וְנֶחֱזֵי** אִי דְּמֵי רִדְיָא לְרִדְיָא. פֵּי' הָרַ"י ז"ל בַּר מְרַדְכֵי דְּהָכָא אַפֵּי' בְּרִבָּנַן דְּאָמְרֵי בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (שם דף עז:) מֹכֵר הַצָּמֶד לֹא מֹכֵר הַבָּקָר וְלֹית לְהוּ הַדְּמִים מוֹדִיעִים הָכָא מוֹדִיעִים דְּהָנֵי מִילֵי גַּבֵּי צֶמֶד דְּאִיכָּא רוּבָּא וְחֶזְקָה דְּרוּבָּא קָרוּ לְצֶמֶד חֲצִי צֶמֶד וּלְבָקָר בָּקָר וְגַם הוּא מוּחְזָק וְאַפֵּילוּ לְפִי הַסְּפָרִים דְּלֹא גָּרְסִי רוּבָּא מ"מ לֹא אַתְיָא דְּמִים לְחַזְּוִיהוּ וּמִפְּקִי מֵחֲזָקָה אֲבָל הָכָא רוּבָּא לִרְדִיָּא וְגַבֵּי צֶמֶד דְּאִיכָּא רוּבָּא וְחֶזְקָה דְּרוּבָּא קָרוּ לְצֶמֶד חֲצִי צֶמֶד וּלְבָקָר בָּקָר וְגַם הוּא מוּחְזָק וְאַפֵּילוּ לְפִי הַסְּפָרִים דְּלֹא גָּרְסִי רוּבָּא מ"מ לֹא אַתְיָא דְּמִים לְחַזְּוִיהוּ וּמִפְּקִי מֵחֲזָקָה אֲבָל הָכָא רוּבָּא לִרְדִיָּא וְגַבֵּי אֵיכָא חֶזְקָה בְּגֻנָּב אוֹתוֹ הָרוֹב שֶׁהַמּוֹכֵר מוּחְזָק אֲמָרִינַן הַדְּמִים מוֹדִיעִים לְסַיֵּיע אוֹ לְרוֹב אוֹ לְחֶזְקָה וְרָשָׁב"ם פֵּירֵשׁ בְּהַמּוֹכֵר פֵּירוֹת (שם דף צב. ושם בְּעִנְיַן אַחֵר:

ה"ג

המשך מהעמוד הקודם

בודאי תמסור כל הנ"ל לחברותיך וכולכן יחד תשתפו פעולה והשי"ת יצליחכן.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

ה"ג אי דליכא לאשתלומי מיניה לשקול תורא בזוזי לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה ואית דגרסי אי דליכא להני זוזי משלמו בעין שנתן לוקח למוכר אפי' אית ליה זוזי אחריני לא יהיב ליה זוזי ואין נראה לר"ת מאחר שמקח טעות הוא כברא הוא שדינו בדין ב"ח וב"ח אי אית ליה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי בדמוכח בהכותב (כתובות דף פו. ושם) בהדהוא דקאמר תולה מעותיו בנכרי הזה ואור"ת שיש ג' דינים לב"ח ולנזקין ולשכיר דבעל חוב אי אית ליה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי בדמוכח בהכותב פארע אפרע וגזקין אפי' אית ליה זוזי מצי לסלוקי באריעא לרב הונא דאמר בפ"ק (דף ט.) או בכסף או מיטב ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כל מילי מיטב הוא ובשכיר אפי' לית ליה זוזי אמרינן ליה זיל טרח ואייתי זוזי דגבי פועל לא אמרינן ממרי רשעותך פארי אפרע בדמוכח בהכותב

שאין נזקקין אלא לתובע תחילה. פ"ה בגון ראובן תובע לשמעון מנה שהלוהו ושמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכון היה בידך ונפחת מדמיו שנשתמשת בו בתחילה נזקקין לטענת ראובן ומוציאין לו המנה משמעון ואח"כ נזקקין לשמעון לדון על דבר התפיסה והמשכון. דקא ויילי נכסיה. שיש כאן תגרין שיקנוהו בדמים יקרים ומחר יבואו להם אי נמי שקרקעותיו זלות ע"י תביעה זו שרואין אותו דחוק ואם יוציאו לו תפיסתו או משכונו ימכרם וישלם לו מהן: חצי נזק ורבע נזק. הרי כל הנזק חסר רבע ואמאי הא תם הוא ופלגא נזקא הוא דבעי שלומי ותו לא והאי כל נזקא נכי רבעא דמחייבת ליה לשלומי מאי עבידתיה: אמר אביי חצי נזק. דקתני היינו חצי תשלומין שישנו על הפרה אם אין לו דקא איהי משלמת ח"נ השתא משלם רבעא משום דאית ליה שותפות ובדמקרש ואזיל דולד דאיניש אחריבא הוא: ורבע נזק. דקתני אולד רבע חצי נזק שהזיקה חציב אם הוא לבדו נגח דהיינו אחד משמנה בנזק כדמקרש טעמא: ואי פרה וולד כו'. דפרה דחד וולד דחד. כגון שמכר לו פרה חוץ מעוברה: דא"ל. בעל הפרה: נילית אדעתיך דשותפא אית לי. ורבעא דנזקא הוא דמחייבנא לך ובעל ולד אמר ליה אי ודאי עם ולד נגחה הואי אנא שותפא ומחייבנא לך רבעא דנזקא השתא דמסתפקא לך שמינית משתלמת מיפא:

ליתא

ואי ליכא לאשתלומי מיניה לישקליה לתורא בזוזי דאמרי אנשי ממרי רשעותך פארי אפרע לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה רב אמר הרי זה מקח טעות זיל בתר רובא ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחטיה מכרתיו לך ולא אזלינן בתר רובא כי אזלינן בתר רובא באיסורא אבל במסוכא לא אזלינן בתר רובא אלא המוציא מחבירו עליו הראיה תניא נמי הכי שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואינו יודע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לבתר ורבע נזק חצי נזק שהזיקה חציב אם הוא לבדו נגח דהיינו אחד משמנה בנזק כדמקרש טעמא: ואי פרה וולד כו'. דפרה דחד וולד דחד. כגון שמכר לו פרה חוץ מעוברה: דא"ל. בעל הפרה: נילית אדעתיך דשותפא אית לי. ורבעא דנזקא הוא דמחייבנא לך ובעל ולד אמר ליה אי ודאי עם ולד נגחה הואי אנא שותפא ומחייבנא לך רבעא דנזקא השתא דמסתפקא לך שמינית משתלמת מיפא:

ליתא

בר אבוהי דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוהי מניין שאין נזקקין אלא לתובע תחילה שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם יגיש דבריו אליהם ומי בעל דברים יגש אליהם זה בעל הפרה ומי בעל דברים יגש אליהם זה בעל השור: וכן פרה שנגנחה את השור [וכו']: חצי נזק ורבע נזק פלגא נזקא הוא דבעי שלומי כולי נזקא נכי רבעא מאי אביי חצי נזק אמר אביי חצי נזק מארבעה בנזק ורבע נזק אחד משמנה בנזק ואי פרה וולד דחד נינהו ה"נ דמצי א"ל לבעל פרה מפה נפשך חצי נזק הב לי אלא לא צריכא דפרה דחד וולד דחד ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה הבי נמי דאמר ליה לבעל פרה פרה דידך אזיקתן הב לי ראיה דאית לך שותפי אלא דקדים תבעיה לבעל פרה וולד תחלה דאמר ליה נלית אדעתך דשותפא אית לי איכא דאמרי אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה מצי אמר ליה מידע ליה דאמר ליה מידע ידעי (אנא) דשותפא אית לי אמר רבא אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק קתני חצי נזק ורבע נזק קתני אלא אמר רבא לעולם בפרה וולד דחד והכי קאמרינן איתה לפרה משתלם חצי נזק מפרה

ליתא

שאין נזקקין אלא לתובע תחלה שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם יגיש דבריו אליהם אמרי נהרדעי פעמים שנזקקין לנתבע תחלה והיכי דמי דקא זילי נכסיה: וכן פרה שנגנחה את השור [וכו']: חצי נזק ורבע נזק פלגא נזקא הוא דבעי שלומי כולי נזקא נכי רבעא מאי אביי חצי נזק אמר מארבעה בנזק ורבע נזק אחד משמנה בנזק ואי פרה וולד דחד נינהו ה"נ דמצי א"ל לבעל פרה מפה נפשך חצי נזק הב לי אלא לא צריכא דפרה דחד וולד דחד ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה הכי נמי דאמר ליה לבעל פרה פרה דידך אזיקתן הב לי ראיה דאית לך שותפי אלא דקדים תבעיה לבעל פרה וולד תחלה דאמר ליה נלית אדעתך דשותפא אית לי איכא דאמרי אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה מצי אמר ליה מידע ליה דאמר ליה מידע ידעי (אנא) דשותפא אית לי אמר רבא אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק קתני חצי נזק ורבע נזק קתני אלא אמר רבא לעולם בפרה וולד דחד והכי קאמרינן איתה לפרה משתלם חצי נזק מפרה

ליתא

שאין נזקקין אלא לתובע תחילה. בגון ראובן תובע משמעון מנה שהזיקו (בעדים או בשטר) ושמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכון היה בידך ונפחת מדמיו שנשתמשת בו בתחילה נזקקין לטענת ראובן ומוציאים לו המנה משמעון ואחר כך נזקקין לו לטענת שמעון לדון על דבר התפיסה והמשכון: דקא ויילי נכסיה. שיש כאן תגרין שיקנוהו בדמים יקרים ומחר יבואו להם אי נמי שקרקעותיו זלות ע"י תביעה זו שרואין אותו דחוק ואם יוציאו לו תפיסתו או משכונו ימכרם וישלם לו מהן: חצי נזק ורבע נזק. הרי כל הנזק חסר רבע ואמאי הא תם הוא ופלגא נזקא הוא דבעי שלומי ותו לא והאי כל נזקא נכי רבעא דמחייבת ליה לשלומי מאי עבידתיה: אמר אביי חצי נזק. דקתני היינו חצי תשלומין שישנו על הפרה אם אין לו דקא איהי משלמת ח"נ השתא משלם רבעא משום דאית ליה שותפות ובדמקרש ואזיל דולד דאיניש אחריבא הוא: ורבע נזק. דקתני אולד רבע חצי נזק שהזיקה חציב אם הוא לבדו נגח דהיינו אחד משמנה בנזק כדמקרש טעמא: ואי פרה וולד כו'. דפרה דחד וולד דחד. כגון שמכר לו פרה חוץ מעוברה: דא"ל. בעל הפרה: נילית אדעתיך דשותפא אית לי. ורבעא דנזקא הוא דמחייבנא לך ובעל ולד אמר ליה אי ודאי עם ולד נגחה הואי אנא שותפא ומחייבנא לך רבעא דנזקא השתא דמסתפקא לך שמינית משתלמת מיפא:

ליתא

שאין נזקקין אלא לתובע תחילה. פ"ה בגון ראובן תובע לשמעון מנה שהלוהו ושמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכון היה בידך ונפחת מדמיו שנשתמשת בו בתחילה נזקקין לטענת ראובן ומוצאין לו המנה משמעון ואח"כ נזקקין לשמעון לדון על דבר התפיסה והמשכון. דקא ויילי נכסיה. שיש כאן תגרין שיקנוהו בדמים יקרים ומחר יבואו להם אי נמי שקרקעותיו זלות ע"י תביעה זו שרואין אותו דחוק ואם יוציאו לו תפיסתו או משכונו ימכרם וישלם לו מהן: חצי נזק ורבע נזק. הרי כל הנזק חסר רבע ואמאי הא תם הוא ופלגא נזקא הוא דבעי שלומי ותו לא והאי כל נזקא נכי רבעא דמחייבת ליה לשלומי מאי עבידתיה: אמר אביי חצי נזק. דקתני היינו חצי תשלומין שישנו על הפרה אם אין לו דקא איהי משלמת ח"נ השתא משלם רבעא משום דאית ליה שותפות ובדמקרש ואזיל דולד דאיניש אחריבא הוא: ורבע נזק. דקתני אולד רבע חצי נזק שהזיקה חציב אם הוא לבדו נגח דהיינו אחד משמנה בנזק כדמקרש טעמא: ואי פרה וולד כו'. דפרה דחד וולד דחד. כגון שמכר לו פרה חוץ מעוברה: דא"ל. בעל הפרה: נילית אדעתיך דשותפא אית לי. ורבעא דנזקא הוא דמחייבנא לך ובעל ולד אמר ליה אי ודאי עם ולד נגחה הואי אנא שותפא ומחייבנא לך רבעא דנזקא השתא דמסתפקא לך שמינית משתלמת מיפא:

ליתא

ה"ג אי דליכא לאשתלומי מיניה לשקול תורא בזוזי לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה ואית דגרסי אי דליכא להני זוזי משלמו בעין שנתן לוקח למוכר אפי' אית ליה זוזי אחריני לא יהיב ליה זוזי ואין נראה לר"ת מאחר שמקח טעות הוא כברא הוא שדינו בדין ב"ח וב"ח אי אית ליה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי בדמוכח בהכותב (כתובות דף פו. ושם) בהדהוא דקאמר תולה מעותיו בנכרי הזה ואור"ת שיש ג' דינים לב"ח ולנזקין ולשכיר דבעל חוב אי אית ליה זוזי לא מצי לסלוקי בשאר מילי בדמוכח בהכותב פארע אפרע וגזקין אפי' אית ליה זוזי מצי לסלוקי באריעא לרב הונא דאמר בפ"ק (דף ט.) או בכסף או מיטב ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כל מילי מיטב הוא ובשכיר אפי' לית ליה זוזי אמרינן ליה זיל טרח ואייתי זוזי דגבי פועל לא אמרינן ממרי רשעותך פארי אפרע בדמוכח בהכותב

שאין נזקקין אלא לתובע תחילה. פ"ה בגון ראובן תובע לשמעון מנה שהלוהו ושמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכון היה בידך ונפחת מדמיו שנשתמשת בו בתחילה נזקקין לטענת ראובן ומוצאין לו המנה משמעון ואח"כ נזקקין לשמעון לדון על דבר התפיסה והמשכון. דקא ויילי נכסיה. שיש כאן תגרין שיקנוהו בדמים יקרים ומחר יבואו להם אי נמי שקרקעותיו זלות ע"י תביעה זו שרואין אותו דחוק ואם יוציאו לו תפיסתו או משכונו ימכרם וישלם לו מהן: **חצי** נזק ורבע נזק. הרי כל הנזק חסר רבע ואמאי הא תם הוא ופלגא נזקא הוא דבעי שלומי ותו לא והאי כל נזקא נכי רבעא דמחייבת ליה לשלומי מאי עבידתיה: **אמר** אביי חצי נזק. דקתני היינו חצי תשלומין שישנו על הפרה אם אין לו דקא איהי משלמת ח"נ השתא משלם רבעא משום דאית ליה שותפות ובדמקרש ואזיל דולד דאיניש אחריבא הוא: **ורבע** נזק. דקתני אולד רבע חצי נזק שהזיקה חציב אם הוא לבדו נגח דהיינו אחד משמנה בנזק כדמקרש טעמא: **ואי** פרה וולד כו'. דפרה דחד וולד דחד. כגון שמכר לו פרה חוץ מעוברה: **דא"ל**. בעל הפרה: **נילית אדעתיך דשותפא אית לי**. ורבעא דנזקא הוא דמחייבנא לך ובעל ולד אמר ליה אי ודאי עם ולד נגחה הואי אנא שותפא ומחייבנא לך רבעא דנזקא השתא דמסתפקא לך שמינית משתלמת מיפא:

ליתא

ורבע נזק אחד משמונה בנזק. תימה האיך משוה הולד לפרה פשיטא שלא עשה הולד נזק כמו הפרה דאטו אם יש לו לאחד ט' חלקים ולאחד חלק אחד מי ישלם זה כמו זה כאילו היתה חציצה שלו והא תניא בהדיא בפרק ארבעה (לעיל דף לו.) האחרון נוטל מנה ושלשנים חמשים זו ושנים! הראשונים דיינך וחבב משמע שכל אחד מפסיד בפי מה שיש לו ומפרש ריב"א דכולה מלתא נקט לסיומא בעלמא כאילו הולד עשה חצי נזק אבל לעולם לא משלם רבע נזקו שאם הפרה שוה שמונים זו בלא הולד ועם הולד מנה וחצי כל נזק שעשתה מנה כגון שנגחה שור שוה מאתים ונמצא חלק חמישית לולד ואם היה ודאי שותף היה נוטל הפרה עם הולד ועכשיו שהוא טפק נוטל חצי הולד שהוא עשר זו שהוא רבע נזקו של ולד:

נלית אדעתיך דשותפא אית לי. ומאחר שהודה שיש לו שותף לא ישלם רק חצי התשלומין ואידך פלגא לא משלם כולו בעל הולד דשמא ילדה ואח"כ נגחה וחוזקין ואפי' לר' נתן דאמר (לקמן דף נג.) כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי מודה הכא דעד כאן לא קאמר רבי נתן אלא בשור תם שדחבו את חבירו לבור שבעל השור אין לחייבו אלא רבע אע"פ שודאי הזיק לפיכך משתלם כל השאר מבעל הבור כיון שהבור הרגו לשור אבל כאן שאם הולד במעי אמו בשעת נגיחה יש לו להתחייב בתשלומין אין לחייב הפרה תשלומין שהם על הולד לשלם אם נגח:

מידע ידעי דשותפות אית לי. פ' שיש לנו להעמיד הפרה בחזקת שהיא מעוברת והשתא היא דילדה ומודה סומכוס כיון דאיכא תרתי שהוא מוחזק וגם איכא חזקת גופה דאמרינן המע"ה הלכך לא משלם בעל הפרה אלא רבע כאילו היה שותפי ומיהו להוציא ממון מיד בעל הולד אין מוציאין חזקה הלכך לא משלם בעל הולד אלא אחד משמונים נזק ואידך אחד משמונים נזק מפסיד והכי"נ בהדהוא דהמחליף פרה בחמור דמוקי בהשואל (ב"מ דף ק. ושם בסומכוס ולא אמרינן אוקי אחזקתיה והשתא הוא דילדה להוציא ממון מחזקת מרה קמא וקשה לר"י דבפרק השואל (שם דף צו: ושם צח:) תנן זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו גבי שאלה היום ושכרה למחר ומוקמא לה בסומכוס ואמאי לא אמרינן אוקמיה אחזקתה והשתא היא דמתה להעמיד המממון ביד השואל ויפטר מלשלם ואור"י דשמא יחלוקו לאו אשאלה היום ושכרה למחר קאי אלא אשאל אחת ושכר אחת:

ליתא

וְאִי לֵיכָּא לְאִשְׁתַּלּוּמֵי מִינַּיהּ – אם מדובר שאין למוכר מעות להחזיר ללוקח, אם כן **לִישְׁקְלֵיהּ לְתוֹרָא בְּזוּזֵי** – יקח הלוקח את השור במקום המעות, וכמו **דְּאָמְרֵי אַנְשֵׁי** – שבני אדם רגילים לומר **'מְמַרֵי רַסָּווּתָךְ פָּאֲרֵי אַפַּרְעָ'** – מהאיש שאתה נושה בו תגבה נכסים, אפילו גרועים כמו סובין, נמצא שבין לרב ובין לשמואל השור נשאר אצל הלוקח, לרב בתורת פירעון, ולשמואל המקח קיים, ובמה נחלקו. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא, דְּאִיכָּא לְאִשְׁתַּלּוּמֵי מִינַּיהּ** – שיש למוכר מעות והלוקח יכול לגבותם, **רַב אָמַר, חֲרֵי זֶה מִמֶּקַח טָעוּת,** מפני שאומרים **זִיל בָּתַר רוֹבָּא** – לך אחר הרוב, **וְרוֹבָּא דְּאִינְשֵׁי לֵידֵיהּ הוּא דְּזָבְנֵי** – ורוב האנשים קונים שור לחרישה, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, יָכוֹל הַמּוֹכֵר שֶׁיֹּאמַר לוֹ, לִשְׁחִיטָה מְכַרְתִּיו לְךָ, וְלֹא אַזְלִינַן בָּתַר רוֹבָּא** – ולא הולכים אחר הרוב, מפני שכִּי **אַזְלִינַן בָּתַר רוֹבָּא** – הדין שהולכים אחר הרוב הוא רק **בְּאִיסּוּרָא** – בדיני איסור והיתר, **אֲבָל בְּמָמוֹנָא** – בדיני ממונות **לֹא אַזְלִינַן בָּתַר רוֹבָּא** – לא הולכים אחר הרוב כדי להוציא ממוחזק, **אֶלָּא הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו** להביא **הָרְאָיָה** על ידי עדים.

הגמרא מביאה ברייתא שסומכוס וחכמים נחלקו האם הולכים אחר הרוב בממונות: **תַּנְיָא נָמֵי הָכִי** – כך גם שנינו בברייתא, **שׁוֹר תם שָׁנָגַח אֶת הַפָּרָה** המעוברת, **וְאַחֲרֵי הנגיחה נִמְצָא עוּבָּרָה** של הפרה מת **בְּצִדָּהּ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה הפרה, אִם מִשֶּׁנִּגְּחָהּ יָלְדָה,** ומחמת הנגיחה הפילה את עוברה, בעל השור **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק לַפָּרָה,** כדין שור תם, **וּרְבִיעַ נֶזֶק לַוָּלָד,** אלו **דִּבְרֵי סוּמְכוֹס** הסובר שממון המוטל בספק חולקין. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו** להביא **הָרְאָיָה.** ומפורש בברייתא כדברי שמואל שאמר שמשנתינו בסומכוס, וחכמים חולקים ולדבריהם פטור לגמרי על הולד.

הגמרא מבארת את מקור הדין שהמוציא מחבירו עליו הראיה: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, מְנַיִן לְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה,** שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד יד) **'מִי בַּעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם',** כלומר, שמי שטוען דברים על חבירו צריך להביא ראיה על טענתו, ומפרשת הגמרא שכוונת המילה 'יגש' היא **שֶׁיְּגִישׁ רְאָיָה אֲלֵיהֶם** – לבית דין.

רב אשי מקשה על דברי רבי שמואל בר נחמני: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי, הָא** – דין זה שהמוציא מחבירו עליו הראיה, **לָמָּה לִי קְרָא** – מדוע צריך ללומדו מפסוק, הלא **סְבָרָא הוּא, דְּכָאִיב לֵיהּ כְּאִיבָא אָזֵיל לְבֵי אַסְיָא** – שמי שיש לו כאב הוא ההולך לבית הרופא, וכמו כן על התובע להביא ראיה להוציא מן המוחזק. **אֶלָּא קְרָא** – הפסוק בא ללמד **לְכִדְרַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מְנַיִן שֶׁאֵין נְזָקִין אֶלָּא לַתּוֹבֵעַ תְּחִלָּה** – באופן שראובן תובע משמעון שהוא חייב לו ממון, ושמעון טוען שראובן תפס ממנו ממון עבור החוב, או שיש לו משכון ביד ראובן וראובן השתמש במשכון והוא נפחת משוויו, ולכן הוא פטור מלשלם לראובן, בית דין נזקקין תחילה לראובן שתבע ראשון, ומוציאים משמעון, ואחר כך נזקקין לדון בטענת שמעון, **שֶׁנֶּאֱמַר 'מִי בַּעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם',** ומדייק רב נחמן, שכוונת המילה 'יגש' היא **שֶׁיְּגִישׁ דְּבָרָיו אֲלֵיהֶם** – לבית דין, כלומר, שראובן התובע שנקרא 'בעל דברים' מגיש תחילה את דבריו לבית דין, ובית דין מוציאים את הממון משמעון, ואחר כך אם שמעון יביא עדים שראובן חייב לו, ראובן יחזיר לו את הממון.

הגמרא מבארת שלפעמים נזקקין לנתבע תחילה: **אָמְרֵי נְהַרְדָּעֵי, פְּעָמִים שֶׁנְּזַקְקִין לַנִּתְבָּע תְּחִלָּה, וְהֵיכִי דָּמֵי,** במקרה **דְּקָא זְיֵלִי נְכָסֵיהּ** – שיש סוחרים שרוצים לקנות משמעון את נכסיו בדמים יקרים, ואם לא ניתן לו עכשיו את מה שראובן חייב לו לפי טענתו, ילכו התגרים מכאן ויפסיד ממון. או שכיון שבני אדם רואים שבית דין מוציאים ממנו ממון, לא ירצו לקנות את קרקעותיו אלא בפחות משווים. ולכן נזקקין בתחילה לטענת שמעון, כדי שלא יפסיד ממון.

שנינו במשנה, **וְכֵן פָּרָה שֶׁנָּגְחָה אֶת הַשּׁוֹר [וְכוּ']** ונמצא ולדה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה, משתלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הולד:

מקשה הגמרא: אם מדובר שהפרה והולד שייכים לאדם אחד, מדוע הניזק מקבל **חֲצִי נֶזֶק וּרְבִיעַ נֶזֶק,** הלא הפרה הנוגחת היא תמה **וּפַלְגָא נְזֵקָא הוּא דְּבָעֵי שְׁלוּמֵי** – ובעל הפרה מחויב לשלם רק חצי נזק, ואילו כאן הניזק מקבל שלושה רבעים מהנזק, **וּבוּלֵי נְזֵקָא נְכֵי רְבָעָא מַאי עֲבִידְתֵּיהּ** – כל הנזק פחות רבע [– שלושת רבעי הנזק] מה מעשהו כאן, כלומר מדוע הניזק מקבל כך.

אביי מתרץ את קושיית הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי, חֲצִי נֶזֶק הכוונה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בְּנֶזֶק** – רבע נזק, שזה חצי מהתשלומים שמוטלים על בעל הפרה לשלם, **וּרְבִיעַ נֶזֶק הכוונה אֶחָד מִשְּׁמֹנָה בְּנֶזֶק** – שמינית מהנזק, שזה חצי מהתשלומים המוטלים על בעל הולד לשלם. **וְאִי** – ואם נאמר שה**פָּרָה וְהַוָּלָד דְּחַד נִינְהוּ** – שייכים לאדם אחד, **הָכִי נָמֵי דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ** – ודאי יכול הניזק לומר **לְבַעַל הַפָּרָה, מַמָּה נַפְשָׁךְ חֲצִי נֶזֶק הַב לִי** – תן לי, שהרי ודאי בהמתך הזיקה את שורי, או כשהולד היה בתוכה, או אחרי שילדה את הולד. **אֶלָּא לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּפָרָה חַד וְוָלָד חַד** – שהפרה שייכת לאדם אחד והולד שייך לאדם אחר. **וְעוֹד יש לחלק, שְׁאִי דְּקָרִים תַּבְעֵיהּ** – אם מדובר שהניזק קדם ותבע **לְבַעַל הַפָּרָה תְּחִלָּה, הָכִי נָמֵי דְּאָמַר לֵיהּ** – ודאי יכול הניזק לומר **לְבַעַל הַפָּרָה, פָּרָה דִּידָךְ אַזֵּיקָתַן** – פרתך ודאי הזיקה את שורי, אלא שאתה טוען שגם הולד השתתף בנגיחה, **הַב** – תן **לִי רְאָיָה דְּאִית לָךְ שׁוּתָּפֵי** – שאכן היו לך שותפים בהיזק, וכל זמן שאינך מביא ראיה, אתה חייב לשלם לי חצי נזק. **אֶלָּא** מדובר באופן **דְּקָרִים תַּבְעֵיהּ** – שהניזק קדם ותבע **לְבַעַל הַוָּלָד תְּחִלָּה,** ואז יש לבעל הפרה טענה כנגדו, **דְּאָמַר לֵיהּ, נַלִּית אַדַּעְתָּךְ דְּשׁוּתָּפָא אִית לִי** – גילית דעתך שבעל הולד שותף עמי בהיזק, ואם כן איני חייב לשלם לך אלא רבע נזק, ואת הרבע השני עליך לתבוע מבעל הולד, וכשתובע את בעל הולד טוען שאינו ודאי שותף למעשה ההיזק כיון שיתכן שהפרה ילדה קודם הנגיחה, וממון המוטל בספק חולקין, ובעל הולד צריך לשלם רק שמינית נזק.

אִיכָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים, **שַׁאַף עַל גַּב דְּקָרִים תַּבְעֵיהּ** – שהניזק קדם ותבע **לְבַעַל הַפָּרָה תְּחִלָּה,** בעל הפרה **מְצֵי מַדְחֵי לֵיהּ** – יכול לדחותו על ידי **דְּאָמַר לֵיהּ** – לניזק, **מֵידַע יָדַעְתְּ (אנא)** – אני יודע **דְּשׁוּתָּפָא אִית לִי** – שיש לי שותף להיזק, והוא בעל הולד, כלומר שהפרה ילדה אחרי הנגיחה. וכיון שבעל הפרה מוחזק בממון, וגם יש לפרה חזקת מעוברת, שכמו שהיתה מעוברת קודם הנגיחה כך היתה מעוברת בשעת הנגיחה, מודה סומכוס שהמוציא מחבירו עליו הראיה, והניזק אינו יכול לגבות מבעל הפרה יותר מרבע נזק. ומבעל הולד גובה עוד שמינית נזק.

רבא דוחה את ביאור אביי: **אָמַר רָבָא, אָמְנָם** – וכי **אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בַּנֶּזֶק** [–רבע נזק] **וְאֶחָד מִשְּׁמֹנָה בַּנֶּזֶק** [–ושמינית נזק] **קָתָנֵי** – כתוב במשנה, הלא **חֲצִי נֶזֶק וּרְבִיעַ נֶזֶק קָתָנֵי** – כתוב במשנה, ואיך אתה [אביי] מעמיד את המשנה שמדובר ברבע נזק ושמינית נזק. **אֶלָּא אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם** מדובר **בְּפָרָה וְוָלָד דְּחַד** – השייכים שניהם לאדם אחד, **וְהָכִי קָאָמְרִינַן** – וכך הוא ביאור דברי המשנה, שאם **אִיתָּהּ לְפָרָה** – הפרה קיימת לפנינו **מְשַׁתְּלֵם** – גובה הניזק את כל **חֲצִי הַנֶּזֶק מִן הַפָּרָה,**

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ט וַאֲפִילוּ אִם יֵּשׁ לוֹ כּוֹס יַיִן שֶׁאֵינוֹ מָלֵא וְכוֹס מָלֵא שֵׁכָר אוֹ שְׁאָר מַשְׁקֶה חֲמַר מְדִינָה טוֹב יוֹתֵר לְהַבְדִּיל עַל הַיַּיִן אִם אֵינוֹ פָּגוּם אֲבָל אִם הוּא פָּגוּם וְהוּא בָּעֲנָיָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ מִפְּגִימָתוֹ עַל יְדֵי נְתִינַת מְעַט מַיִם לְתוֹכוֹ כְּגוֹן שֶׁהוּא מָזוּג בְּמַיִם כְּבָר כָּרָאוּי בְּעֵנְיָן שֶׁאִם יוֹסִיף עָלָיו מְעַט מַיִם לְתוֹכוֹ יִתְקַלְקֵל[67] אֲזַי טוֹב יוֹתֵר לְהַבְדִּיל עַל מַשְׁקֶה חֲמַר מְדִינָה שֶׁאֵינוֹ פָּגוּם[כו]:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף ט
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

כו] שאינו פגום - בשעת הדחק שאין לו לא יין ולא מים מוטב לברך על כוס פגום מלבטל הבדלה על הכוס לגמרי[68].

ציונים והוספות

67) ראה גם לעיל **סי' קפב ס"ו**: והוא שאינם מתקלקלים מחמת המים עד שאינם ראוים לשתיה, וראה עוד **בסי' רד ס"ט** על שיעור המזיגה האפשרי. **ובסי' רעא ס"כ** במי שיש לו רביעית יין מצומצמת עבור קידוש הלילה והיום שעליו למזוג בה מים (בשיעור שלא מקלקל היין) כדי שתספיק לכל השבת.

68) והיינו במקומות ששאר משקים אינם חמר מדינה, או שאין לו (ע"פ סי' קפב ס"ו).
לכאורה עדיף להבדיל על כוס יין פגום מאשר על משקאות שהם ספק חמר מדינה כמו תה או קפה דלעיל (והיינו שאי אפשר לתקן היין על ידם או משום שהיין כבר מזוג לגמרי, או משום שהם משקים המקלקלים היין מיד).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

ו במה דברים אמורים כשכל המבואות הם מוכשרים במחיצות כהלכתן בין שהכשירם על ידי לחי או קורה בין שהם בענין שאינם צריכים לתיקון כלל כגון עיר המוקפת חומה ויש לה דלתות שאין מבואותיה צריכים תיקון אבל עיר שמבואותיה צריכים תיקון יכולים להכשיר מקצת מבואות העיר ולהניח השאר בלא תיקון ואין המבואות שאינם מתוקנים אוסרים על המתוקנים אפילו אין ביניהם צורת פתח או פסין אלא לחי או קורה ואפילו היא עיר של יחיד ומתחלה הורגלו לערב עירוב אחד שהיו כל המבואות מתוקנים ואחר כך נפרצו ואפילו מבוי אחד יכולים לחלק לרחבו על ידי לחי שיעמידו באמצעיתו כמו שנתבאר בסימן שס"ג ואין שאר בני המבוי שחוץ ללחי אוסרים על הפנימית מחמת שלא עירבו עמהם כיון שהחיצונים אסורים לטלטל במבוי ואי אפשר להם לערב כלל.

(ומטעם זה אפילו אם המבואות שאינם מתוקנים יש להם דריסת רגל על המתוקנים אינם אוסרים עליהם כיון שאינן יכולים לערב עמהם והוא הדין אם כולם מתוקנים אלא שמפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול מחמת שאינו מוקף מחיצות כהלכתן אף על פי שמקצתם לא עירבו אין אוסרים ולא אמרו שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה אלא בב' חצרות זו לפנים מזו שיכולות לערב יחד).

ועיר המוקפת חומה ויש לה דלתות ננעלים רק שבפתח אחד אין לה דלת וגם אין שם משקוף שיהא נדון משום צורת פתח אלא מזוזות בלבד הרי מזוזות אלו אינן גרועים מלחי שמועיל למבואות המפולשים לרשות הרבים וא"כ אם אין בעיר רשות הרבים אע"פ שמבואותיה מפולשים לסרטיא שהיא רשות הרבים הרי היא ניתרת בלחי שמכאן ודלתות שמכאן ושוב אין שאר מבואותיה צריכים תיקון ואי אפשר להם ליחלק בעירובם אלא על דרך שנתבאר ואם יש בה פרצה האוסרת בטל הכשרה ויכולים לערב חציה ולהניח חציה בלי הכשר:

ז (וכל זה כשבני המבואות עוברים זה על זה בשבת אבל ב' מבואות הפתוחים זה לזה ופתוחים ג"כ לרשות הרבים שרוצים להסתלק זה מזה שלא לעבור זה על זה בשבת אלא כל אחד ילך לרשות הרבים דרך פתחו יש אומרים שיכולים לערב כל אחד לעצמו אף על פי שאין ביניהם צורת פתח או פסין אלא לחי או קורה אם אין שם רוחב יותר מעשר שכיון שאינן עוברים זה על זה אינן אוסרים זה על זה כמו שהחצר הפתוחה למבוי ואינה עוברת בו בשבת אינה אוסרת אם יש לה פתח אחר למבוי אחר כמו שנתבאר בסי' שפ"ו.

ולפי זה אם מבוי אחד עירב לעצמו והשני לא עירב כלל כופין אותו על מדת סדום שלא יעבור בשבת על זה שעירב כדי שלא יאסר עליו כיון שיש לו פתח אחר לצאת לרשות

הרבים כמו שכופין את החצר שלא עירבה במבוי שלא תעבור בו בשבת אם יש לה פתח למבוי אחר לעבור דרך עליו לרשות הרבים כמו שנתבאר שם.

ואין צריך לומר אם עירבו ב' המבואות זה לעצמו וזה לעצמו ובשבת בא אחד לעבור על חבירו שיכול לעכב עליו כיון שכבר גילה דעתו שסילק דריסת רגלו מעל חבירו במה שעירב לעצמו.

במה דברים אמורים בעיר שמבואותיה צריכים תיקון ותיקוני מבואות אלו בצורת פתח לצד רשות הרבים ולחי או קורה ביניהם כדין מבוי עקום שנתבאר בסי' שס"ד אבל עיר המוקפת חומה בענין שאין מבואותיה צריכים תיקון מפני שנעשית כולה כחצר אחת של רבים כמו שנתבאר אינן יכולים לחלוק מבואותיה לערב אלו לעצמן ואלו לעצמן אלא בצורת פתח או בפסין כמי שרוצה לחלוק חצר אחת לשתים אבל לחי וקורה אינן מועילות אפילו אם לא יעברו זה על זה בשבת שאינן אוסרים בדריסת רגלם מ"מ אוסרים זה את זה במה שכל אחד פרוץ במילואו למקום האסור לו שהרי אסור לטלטל מבתי מבוי זה למבוי אחר שלא עירב עמו ולתקן פרצת חצר צריך צורת פתח או פסין כמו שנתבאר בסי' שס"ג משא"כ עיר שמבואותיה צריכות תיקון אזי כל מבוי המתוקן בפתחו בלחי או קורה יש תורת פתח עליו ולא שם פרצה לפיכך מועיל בו סילוק דריסת הרגל כמו שמועיל בחצר הפתוחה כמו שנתבאר):

ח עיר של רבים שנתמעטה ועמדה על חמשים דיורין מערבין כולה ואין צריך שיור:

ט המזכה בשיתוף לכל בני העיר אם מערב עירוב אחד לכולם אינו צריך להודיע להם שזכות הוא להם.

ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני העיר או מי שהלך לשבות בעיר אחרת או נכרי שדר עמהם בעיר דין הכל כדינם בחצר ובמבוי:

חלק ב סימן שצב דין עירובין לעיר:

א אין מערבין עירובי חצרות ושיתופי מבואות ביו"ט שחל להיות בערב שבת מפני שנראה כמתקן דבר.

ואם חלו ב' ימים טובים ביום ה' וביום ו' ושכח ולא עירב מערב יום טוב יערב ביום טוב על תנאי שיאמר ביום טוב א' אם היום חול יהא זה עירוב ואם היום קדש אין בדברי כלום ולמחר יאמר אם היום קדש הרי עירבתי אתמול ואם היום חול יהא זה עירוב ועצה טובה שיערב למחר בפת שעירב בה אתמול שאם יערב בפת אחרת יאסר לאכול שתיהן קודם שחשכה ליל שבת.

במה דברים אמורים בב' ימים טובים של גליות אבל בב' ימים טובים של ראש השנה אינו יכול לערב על תנאי מפני שהם כיום אחד ארוך כמו שיתבאר בסי' ת"ר:

ב אחד עירובי חצירות ואחד שיתופי מבואות מערבים אותם בין השמשות מטעם שנתבאר בסי' רס"א.

ואפילו אם כבר קיבל עליו תוספת שבת ויש אוסרין אם קבל עליו תוספת שבת (והעיקר כסברא הראשונה בקבלת תוספת שבת בלבד אבל אם התפלל תפלת ערבית של שבת הרי קבל עליו שבת עצמה כיון שהתפלל תפלת ליל שבת ונאסר בכל השבותים כמו בשבת עצמה לבד ממה שנעשה ע"י אחר כמו שנתבאר בסי' רס"א ורס"ג ואפילו אם הוא לא התפלל אם רוב הציבור התפללו המיעוט נמשכים אחריהם בעל כרחן ולא משגמרו התפלה אלא אפילו משהתחילו אותה דהיינו עניית ברכו כמו שנתבאר שם):

ג העירוב אינו צריך להיות קיים אלא בין השמשות ויכול לאוכלו כשודאי חשכה (שכיון שנקבעה דירתו במקום עירוב בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת שוב אינה נפקעת משם כל השבת אע"פ שנוטל משם עירובו).

ויש לבצוע עליו בשבת שחרית (או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי) דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת.

ואפילו נאכל עירובו בבין השמשות קנה עירוב (ובדיעבד) כי בין השמשות הוא ספק לילה ושמא נכנס כבר תחלת השבת וספק דברי סופרים להקל.

ואפילו עירב לשנים לאחד עירב מבעוד יום ונאכל עירובו בין השמשות ולאחד עירב בין השמשות ונשאר עירובו קיים עד שחשכה שניהם קנו עירוב שלאותו שנאכל עירובו בין השמשות אנו חושבין שבין השמשות הוא לילה ולאותו שעירב לו בין השמשות אנו חושבין שבין השמשות הוא יום שאין מערבין משתחשך ואע"פ שעירב לשניהם בבין השמשות אחד והרי הן ב' קולות הסותרות זו את זו אין בכך כלום כיון שהם לשני בני אדם אבל אם עירב לאחד בין השמשות ונאכל העירוב בין השמשות לא קנה עירוב ואין מקילין כל כך לומר שברגע שעירב היה עדיין יום וכשנאכל היה כבר לילה וכבר קנה עירוב:

חלק ב סימן שצג דין עירוב [ב]יו"ט שחל בערב שבת ודין בין השמשות לעירוב:

א ספק עירוב כגון ספק אם היה קיים בין השמשות אם לאו מותר שספק דברי סופרים להקל והוא שהניחו שם ואירע בו ספק אבל ספק אם הונח שם אם לאו אסור:

ב צריך שיהא העירוב בין השמשות במקום שראוי ליטלו ולאוכלו לפיכך אם נפל עליו גל ואינו יכול ליטלו עד שיחפור במרא וקרדום אינו עירוב מפני שחפירה זו היא מלאכה גמורה של תורה ואסורה אפילו בבין השמשות אבל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות לצורך מצוה כמו שנתבאר בסי' רס"א והעירוב ג"כ הוא צורך מצוה כדי שלא יטלטלו באיסור כמו שנתבאר בסי' שס"ו:

ג נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח קודם שחשכה אם אי אפשר להוציא משם העירוב אלא א"כ יעשה מלאכה גמורה הרי זה כמי שאבד ואינו עירוב שהרי אי אפשר לאכלו.

ואם נמצא המפתח בשבת אם היה במקום שיכול להביאו

בלא מלאכה של תורה הרי זה עירוב ואע"פ שלא היה המפתח בידו בין השמשות כיון שמצוי הוא שימצאנו אנו חושבים אותו כשמצאו כאילו היה בידו למפרע:

חלק ב סימן שצד ספק עירוב מה דינו:

א מצוה לחזו(ו)ר אחר שיתופי מבואות כמו אחר עירובי חצרות.

ומברך עליו על מצות עירוב ואומר בזה השיתוף יהא מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי.

ואם משתתפים בפת וסומכין על שיתוף במקום עירוב ואין מערבין בחצרות כלל כמו שנתבאר בסימן שפ"ז יאמר ג"כ מחצרות לבתים.

אימתי מברך עליו בשעה שמקבץ אותו מבני המבוי או בשעה שמזכה להם כמו שנתבאר בסי' שס"ו.

ואם לא בירך ולא אמר עליו כלום אינו מעכב כמו שנתבאר שם:

חלק ב סימן שצה דיני ברכת עירוב:

א שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי יש אומרים שזו אזהרה ליוצא חוץ לתחום ושיעור תחום של תורה הוא י"ב מיל כשיעור מחנה ישראל שהיתה י"ב מיל על י"ב מיל וחכמים אסרו לצאת יותר מאלפים אמות שהן מיל א'.

ויש אומרים שאין לתחומין עיקר מן התורה כלל אלא אפילו יותר מי"ב מיל אינו אסור מן התורה כלל וזה שנאמר אל יצא איש ממקומו זו היא אזהרה על הוצאה שהזהיר משה שלא לצאת עם הכלי מרשות היחיד לרשות הרבים ללקוט המן ושבו איש תחתיו קבלו חכמים שזו אזהרה שלא לטלטל ברשות הרבים אלא כשיעור תחתיו של אדם שהוא ד' אמות כמו שנתבאר בסי' שמ"ט.

אלא שחכמים סמכו איסור התחומין של דבריהם למקרא זה אל יצא איש ממקומו שלא יצא יותר מאלפים מהמקום ששבת בו כי עד אלפים נקרא מקומו כמו שמצינו בערי מקלט שנאמר ושמתי לך מקום וגו' והן קולטות אותו גם כשהוא חוצה להן שנאמר ומצא אותו מחוץ לגבול עיר מקלטו ונאמר להלן ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו' מה חוץ האמור להלן אלפים אף חוץ האמור כאן אלפים.

ושבו איש תחתיו כשיעור תחתיו מכאן סמכו חכמים שכל אדם יש לו ד' אמות בכל מקום שהוא אפילו יצא חוץ לתחום יכול להלך שם ד' אמות וכן יכול לטלטל בהן וכן כשמודדים אלפים ממקום שביתתו מודדים חוץ מד' אמות אלו שהן כשיעור תחתיו (ויכול לטלטל בהן לפיכך) אם שבת דהיינו שקדש עליו היום במקום המוקף מחיצות בענין שמותר לטלטל בכולו הרי כולו נחשב לו כד' אמות ונותנים לו אלפים סביב להיקף זה ע"ד שיתבאר בסי' שצ"ט אפילו יש בו כמה מילין.

והוא שיהא מוקף לדירתו מתחילתו אע"פ שאין בו עתה דיורין ואין משתמשין בו כלל כמו שיתבאר בסי' ת"ח או אפילו אינו מוקף לדירה אלא שאין בו יותר מבית סאתים אבל אם יש בו יותר מבית סאתים כשם שאין מחיצותיה מועילות שיהא מותר לטלטל בכולו כך אינן מועילות שיהא כולו נחשב כד' אמות לענין תחומין:

ב ד' אמות אלו שלענין תחומין בין ד' אמות שבמקום שביתתו בין ד' אמות שיש לו כשיצא חוץ לתחום יש אומרים שהן כד' אמות שברשות הרבים שלענין טלטול שהוא בורר לו ד' אמות לאיזו רוח שירצה וכשהלך לרוח אחת ד' אמות שוב אינו יכול לחזור ולילך לרוח השנית (שכנגדה) אפילו כל שהוא אם הוא חוץ לתחום כמו שאינו יכול לטלטל חפץ אחד יותר מד' אמות שאין נותנים אלכסון לענין טלטול אלא מפני שאין שם ריבוע כמו שנתבאר בסי' שמ"ט וכן במקום ששבת בו אם הלך לרוח אחת ד' אמות ואלפים שוב אינו יכול לילך לרוח השנית (שכנגדה) אלא אלפים ואם לא נטל לו כל ד' אמות לרוח אחת יכול להשלימן ברוח הב' (שכנגדה).

ויש אומרים שד' אמות אלו שלענין תחומין אינו כד' אמות שלענין טלטול אלא הן ד' אמות לכל רוח שהן ח' על ח' מרובעות בין במקום ששבת בו בין כשיצא חוץ לתחום (ולפי סברא זו כל־שכן שאין מודדים לו ד' אמות עם אלכסונם לכל רוח שכיון שנותנים לו ח' על ח' מרובעות הרי יש בהן אלכסון ממש של ד' אמות לכל רוח דהיינו מאמצעיתו לארבע הזויות משא"כ בד' אמות שלענין טלטול שמודדים לו ד' אמות ביושר אל עבר פניו לאיזו רוח שירצה וכיון שלא שייך בהן אלכסון ממש צריך ליתן לו הן ואלכסונם כמ"ש בסי' שמ"ט) ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים:

ג ד' אמות אלו שלכל רוח ורוח שהן שיעור תחתיו של אדם מודדים אותו לכל אדם באמה שלו ואם הוא ננס באברים שגופו גדול ואמתו קטנה נותנים לו ד' אמות בינונית של כל אדם שכל אחת מהן ו' טפחים כמו שנתבאר בסי' שמ"ט.

וכבר נתבאר שם שד' אמות אלו מודדים אותן מצומצמות ויש אומרים שמודדים אותן מרווחות ויש לסמוך על דבריהם בד' אמות אלו שלענין תחומין שעיקרן אינן אלא מדברי סופרים:

חלק ב סימן שצו דין ארבע אמות שיש לכל אדם בשבת ובו ד' סעיפים:

לקוטי תורה

ועתה ימשיך שאדרבה, פחיתות האדם הבאה כתוצאה מהכרה בריחוקו מהשי"ת יכולה להגדיל עוד יותר את השמחה בעבודת ה':]

ואדרבה, כל מה שיתבונן היטב איך הוא רחוק מה', על ידי שיכיר מקומו וידע ערכו.

לא זו בלבד שהאדם יכול לשמוח בה' למרות מצבו הירוד - שהוא רחוק מאור ה' מחמת עיסוקו בדברים גשמיים - אלא אדרבה: ככל שמרגיש יותר את פחיתות עצמו כתוצאה מריחוקו מה', כך תגדל שמחתו בה' יותר ויותר, בהתבוננו בדבר זה עצמו, שאף שהוא במצב נמוך כל־כך מכל־מקום ה' שוכן אתו בתוך תורתו.

שאפילו הוא יושב אוהל כו', שהרי יכול לדבר דברים בטלים באמצע לימודו באין מונע.

התבוננות זו בפחיתות נפשו וריחוקו מה' שייכת (לא רק בבעל עסק הטרוד ועסוק בענינים גשמיים, אלא) גם ביושב אהל, כי אף שהוא עוסק בתורת ה' כל היום ואם כן לכאורה הרי הוא קרוב אליו ית' - מכל מקום, מזה שיתכן אצלו "לדבר דברים בטלים באמצע לימודו", בלי שום מונע וסייג, הרי זו הוכחה שאף בעת עסקו בתורה נפשו רחוקה מאלקות, שהרי אילו הי' מרגיש קירוב לאלקות בגלוי, הרי קירוב זה הי' מונע אותו מלהפסיק בדברים בטלים באמצע הלימוד.

מכל־שכן אם נכשל בדבר איסור בחטאת נעורים, כי ידע אינש בנפשיה.

מה גם אם נכשל בעבר בחטאת נעורים - כפי שיודע אדם בנפשו - שאז בוודאי יקל לו להכיר את מקומו ולדעת את ערכו על ידי התבוננות עד כמה התרחק מאור ה' על־ידי־זה.

ואף שהרהר ועשה תשובה, אם עדיין לא עשה תשובה שלימה, וסיגופים הממרקין יותר.

אף אם כבר הרהר ועשה תשובה בלבו על דברים אלו, ואם כן לכאורה כבר חזר והתקרב לאלקות, מכל־מקום כל זמן ש"לא עשה תשובה שלימה" ונכונה כפי הדרוש בהתאם לחומרת החטא, ונוסף על זה עשה גם "סיגופים הממרקין יותר" את החטא - הרי הוא עדיין מרוחק מה'.

וכל־כך למה?

כי אמנם על ידי הרהור תשובה בלבד נמחל ונמחק החטא לגמרי, עד שהאדם אינו נחשב עוד כרשע (ויכול לחזור ולהתדבק בה' על ידי לימוד התורה כנ"ל), מכל־מקום, כדי להיות קרוב לה' כמו קודם החטא לא די בהרהור תשובה לבד, כי על ידי החטא נעשה פגם בנפשו, ופגם זה אינו נמחק אלא על ידי תשובה שלימה ונכונה, כל חטא וחטא כפי הראוי לאותו החטא.

זאת ועוד:

גם לאחר שעשה תשובה שלימה עד שנמחל לו העון לגמרי, מכל־מקום, כדי שיהי' "מרוצה וחביב לפניו ית' כקודם החטא להיות נחת רוח לקונו מעבודתו", צריך לתעניות וסיגוף הגוף.

וכל מה שיאריך ויעמיק בענין פחיתת עצמו, ויהיה נבזה בעיניו נמאס, וישים עצמו כשיריים, למה נברא בעולם, אזי תהיה שמחת נפשו בעסק התורה כפולה ומכופלת ביתר שאת.

ככל שיוסיף להתבונן באריכות בפחיתות עצמו ויעמיק הרבה בהתבוננות זו, עד שיהי' נבזה ונמאס בעיני עצמו, ויהי' נחשב בעיניו כ"שיריים" (כדברים שאין בהם שום צורך) - אזי, לא זו בלבד שהרגש הזה לא ימנע ממנו את שמחת נפשו בה', אלא להיפך ממש, דוקא על־ידי־זה יוכל לשמוח בעת לימוד התורה בשמחה כפולה ומכופלת וביתר שאת;

והוא - בהעלותו על דעתו איך שהקב"ה שהוא מלך רם ונשא משפיל את עצמו אליו, עם היותו הדיוט ושפל אנשים, ומתקרב אליו ונותן לו את האפשרות שאורו יתברך ישכון בנפשו על ידי לימוד תורתו.

והעצבות הוא כשמבקש גדולות דוקא.

ולאידך, מי שנופל בעצבות מחמת פחיתות ערכו, הרי זו הוכחה שאינו מעריך נכונה את מצבו האמיתי, ובמקום להכיר בערכו שאינו שייך למדריגות גבוהות בעבודת ה' מדמה בנפשו שהוא בעל מדריגה גבוהה. ולפיכך, כשרואה בעצמו שבמשך היום הוא "נופל מבחינת אהבה" ביחס

למצבו בעת התפלה שאז מתעורר באהבה, הרי הוא אומר לעצמו: אצל הצדיקים הגדולים אש האהבה לה' בוערת בלבם תמיד בלי הפסק, ומדוע יגרע חלקי מהם, וכתוצאה ממחשבה זו, הרי הוא נופל בעצבות.

ונמצא שהעצבות שלו היא "כשמבקש גדולות דוקא".

להגיע למדריגת רבי שמעון בן יוחאי שתורתו אומנתו.

מדריגה נעלית כזו - להיות בדביקות תמידית באהבת ה' - היא מדריגת רשב"י, שעליו אמרו חז"ל שהיתה "תורתו אומנתו".

פירוש:

לפי פשוטו, "תורתו אומנתו" היינו שעוסק בתורה יומם ולילה ואינו מפסיק מלימודו כלל; אבל הפירוש הפנימי ב"תורתו אומנתו" הוא - שנמצא במדריגה גבוהה ונעלית כל כך, שעל ידי לימוד התורה מרגיש את דביקותו בהקב"ה השוכן בקרבו על ידי התורה (דאורייתא וקוב"ה כולא חד) תמיד, בלי שום הפסק כלל.

- וזו היתה מדריגת רשב"י [וכמו שממשיך:]

כמו שאמר בחד קטירא אתקטרנא, נשמתא ביה אחידא ביה להיטא וכו'

איתא בזהר שרשב"י אמר על עצמו "בחד קטירא אתקטרנא, נשמתי בי' אחידא, בי' להיטא" (נשמתי מקושרת עם הקב"ה בקשר אחד ויחיד; נשמתי מאוחדת ומיוחדת בו יתברך, ומתלהטת באש האהבה אליו יתברך).

פירוש, שלא היה בבחינת שינה, ולא היה צריך לעורר את האהבה.

אש האהבה לה' היתה בוערת בלבו של רשב"י תמיד, ואף פעם לא הי' בבחינת "נופל" ח"ו מאהבה לה', ומאחר שהאהבה לא היתה "בבחינת שינה" כלל, לכן "לא הי' צריך לעורר את האהבה".

ולכן היה פטור מתפלה.

ובזה יובן מה שאמרו רז"ל על רשב"י שמתוך שהיתה תורתו אומנתו "לכן הי' פטור מתפלה", היות שכל ענין התפלה אינו אלא כדי לעורר את האהבה מ"שינתה", וכיון שאצל רשב"י האהבה שלו לאלקות היתה בהתגלות תמידית, לכן הי' פטור מעבודת התפלה.

[לסיכום: גם מי שרחוק מאור ה' יכול לשמוח בעסק התורה, ואדרבה, הריחוק גורם להגדלת השמחה ביתר שאת, ואילו סיבת העצבות היא משום שמחפש גדולות לעצמו, אבל האדם המכיר את ערכו האמיתי ישמח מאד בעסקו בתורה.

ד"ה תחת אשר לא עבדת פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(יב) **ובכ"ז** יובן ענין והוא מסיבות מתהפך בתחבולותיו שהוא כמשל גלגל היוצר שמסבבו כפי הצריך לו באופן הצורה בחומר כך או כך כנ"ל ולא החומר עושה הצורה ולא הצורה מצד עצמה רק הכל מן המגלגל הגלגל בסיבובי' שונים ומהפך מצורה לצורה וכמו תתהפך כחומר חותם שהחומר מתהפך בסיבוב הגלגל בשינוי מצורה לצורה (כמו שהעשיר יהיה עני והעני יהיה עשיר וכן גם מטפש חכם וכה"ג אע"פ שכבר נגזר ישונה צורה הראשונה וכן מצדיק לרשע רק שצדיק ורשע לא קאמר בדיבור מטעם הנ"ל וד"ל) ודמיון לזה הוא כמו התחבולה שהיא באה בסיבה מן הצד דוקא כמו כשרוצה לחקור דבר סתר מחבירו שיודע שלא יגיד לו בפירוש יסבב בדברים אחרים שמן הצד שמשם יביאנו לידי גילוי בדבר שרוצה לחקור וכן בענייני מלחמה כשלא יוכל לנצח לשונאו כשיעמוד לנגדו בגלוי יארוב לו במסתרים שלא יבחין בזה ומשם יבא הניצוח וכן כל דבר שלא יוכל להוציא מכח אל הפועל בגילוי כמו שהוא יסבב הדבר בתחבולות ועצות מרחוק הנקרא התחכמות כמו הבה נתחכמ' לו וכמו שיסבב הדבר כך יבא הדבר אם לטוב או לרע לאוהבו יעשה תחבולות לטוב ולשונאו להיפוך (וע"ד דוגמא זו הנה ידוע ומבואר במ"א בענין הקניגייא שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד שזהו כמו הצחוק שהשרים והמלכים

עושין שמעמידין ב' חיות כארי וכנמר ונלחמים יחד ועושין תחבולה מן הצד שינצח הא' לזולתו והוא במה שעוזרים לזה ומכשילים לזה שממילא ינוצח וכן להיפך יעזרו לזולתו ויכשילו לזה עד שכל עניני הניצוח זל"ז הכל נעשה שלא מצד עצם כח החיות כלל שהארי כאשר מתגבר בכחו ונדמה לו שבכחו ינצח יעשה תחבול' שיעזרו להנמר וינצחנו הנמר וכן להיפך בהתגברות הנמר יעשו לו מכשול ועזר לארי וזהו לנגד כ"א כשרוצה להתגבר ולפעמים יעזרו להגובר מצד העצם והכל כפי אופן התענוג הנרצה בזה למלך כו'

וכך יעשה כמו קניגייא לצדיקים שיראו מה שגברו על יצרם בצדקתם לא הי' מצד כח עצמם רק מצד העזר מלמעלה וכמאמר יצרו של אדם מתגבר עליו ואלמלא עוזרו כו' וכן לא רשעת הרשע מצד עצמו אלא שעוזרים לו כו' ואע"פ שהכל תלוי בבחירה גם הבחירה עצמה יש לה עזר והכל כפי רצה"ע שהוא לפי אופן התענוג הנעלם העליון באופן הבירורים דרפ"ח שכך יהיה ההעלאה וכך יהיה ההמשכה כנ"ל והוא נק' מאמר קו המדה כנ"ל וכמ"ש במ"א בענין אם צדקת מה תתן לו לפי שאינו שלך וד"ל).

שער הבחירה. ראה נתתי לפניך. יג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

ומעתה צריך להבין ענין השופר גנוחי גנח ילולי יליל, וזהו ענין ויבדל את הרקיע שזהו ענין הבדלה במע"ב בין מ"ע למ"ת, כי מ"ע הוא בחי' ח"ע ותענוג אלקי ומים תחתונים הוא ענין תענוגי' גשמי', וזהו ענין הבדלה שבאין ערך למ"ע למ"ת, וזהו מ"ת בוכין אנן בעינן למהוי קדם מלכא בבחי' עלי' ובוכין על הירידה, וזהו ג"כ אצל אדם בגוף כי הנשמה קודם בואה לגוף היא בבחי' עלי' וכמ"ש חי ה' אשר וכו' ואח"כ ירדה בגוף גשמי וזהו ירידה גדולה, וזהו הבכי' שבוכין קדם מלכא על הירידה שירד כ"כ בגוף גשמי עם תאוות גשמיות, ועיקר הבכי' הוא בר"ה מחמת שאדה"ר נברא בר"ה והוא בר"ה עיקר הירידה צורך עלי', וזהו בכסה ליום חגינו בכסה לשון הסתר המגן ומחסה ליום חגינו זהו ענין הגילוי כמו אחוי לי' במחוג שזהו ענין הגילוי כך הוא בכסה הוא ענין הצמצום ואח"כ הגילוי בחי' הוי' ע"י השופר, שזה ענין שפרו מעשיכם שזהו ענין תענוג שהשופר ממשיך בחי' העונג עליון, וזהו ענין גנוחי גניח שזהו ענין הבכי' להמשיך תענוג עליון שיהי' רצון למלוכה.

ומעתה צ"ל ענין שבת, כי הנה בימות החול הנה כתי' בראשית ברא אלקי' בחוכמתא, וזהו ענין ל"ב אלקי' ל"ב נתיבות החכ' כי הנתיב הוא ענין צמצום וזהו המשכת תענוג עליון ע"י הנתיבות כי הגם לאו אורחא דמלכא לאשתעי במילין [דהדיוטא] וזהו כמשל חכם גדול והוא משפך, כך הגם שלאו אורחא דמלכא אעפ"כ יש בזה תענוג עליון במע"ב, וזהו ע"י שם אלקי', ל"ב אלקי', ל"ב נתיבות המשכת תענוג עליון, אבל בשבת הנה כתי' ויכל אלקים נסתלק התענוג עליון כי התענוג עליון הוא ע"י שם אלקי' וכמ"ש צחוק עשה לי אלקי' שזהו ענין תענוג, ואיך הוא הקיום עולמות בשבת, וזהו כל האומר ויכולו הוא נעשה שותף להקב"ה במע"ב כי ע"י אמירת ויכולו בשבת הוא הקיום שנמשך מלמעלה תענוג עליון יותר מבימות החול, ע"י ג"פ ביום השביעי שבויכולו שהוא נגד ג' סעודות דשבת שזהו ענין העלאה והמשכה וממוצע, וזהו ענין זכור ושמור בדיבור אחד, וזהו שמור לנוק' בחי' העלא' וזכור לדכורא בחי' המשכה ובדיבור אחד הוא הממוצע. וזהו שאין תוקעין בשבת כי יש תענוג ושכל, והתענוג הוא למעלה מהשכל, והראי' כשממציא שכל חדש יש לו תענוג אבל כשנתישן השכל אזי אין לו תענוג כ"כ, וגם כשמספר השכל לאחר ג"כ אין לאחר כ"כ תענוג, מחמת שהתענוג הוא מלמעלה מהשכל וכשממציא השכל אזי נתגלה התענוג, וזהו התענוג נתגלה בשבת ע"י אמירת ויכולו השמים והארץ שנשלם המלאכה בבריאת העולמות ויש בזה תענוג בבחי' העלאה ובבחי' המשכה וממוצע ע"י ג' סעודות וג"פ שביעי, לכן אין תוקעין כי השופר ממשיך ג"כ תענוג ע"י מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות בבחי' העלאה זכרונות בבחי' המשכה ושופרות הוא הממוצע אבל בשבת יש בלא"ה תענוג היותר עליון ע"י סעודות שבת ואמירת ויכולו אזי אין צריך לתקוע כלל.

יר"ט של ר"ה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם, ופי' בזהר שהשנתיים ימים הוא דתב דרגא לדרגא דאית ביה זכירה, ופי' בזה"ח שדרגא התחתונה הוא מל' ודרגא העליונה הוא יסוד ותב דרגא לדרגא הוא יחוד זו"נ, ועל ויהי מקץ פי' שהוא קץ הימים, ובלק"ת להאריז"ל פי' דקאי על קץ הימין, וההפרש גדול ביניהם כי קץ הימים דקין ממנו נמשך שכחה כמ"ש ולא זכר כו' וישכחהו, ומקץ הימין נמשך זכירה שיהי' גאולה, ומפי' הזהר גופא בשנתיים ימים משמע כפי' האריז"ל כי בזמה"ג כתיב השיב אחור ימינו והשנתיים ימים הוא יחוד זו"נ ואז וימינו תחבקני ונעשה גילוי הימין, ומהמד"ר משמע ג"כ כפי' האריז"ל שפי' ע"פ קץ שם לחושך זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה ומה טעם קץ שם לחושך שכ"ז שיצה"ר בעולם אופל וצלמות בעולם דכתיב אבן אופל וצלמות, נעקר יצה"ר מן העולם אין אופל וצלמות בעולם, הרי פי' על הגאולה.

ובכדי להבין ההפרש בין קץ הימין ובין קץ הימים צריך להקדים מה שנמצא בקבלה שני לשונות חלוקים קו המדה וקנה המדה, כי קץ הוא מלשון מדה וגבול, והענין כי קו המדה הוא בוצינא דקרדוניתא המודד כל המדידות מפרצופי אצי' כמה יהי' המשכת אורות בכלים ושיעור קומה של יוצר בראשית, וראשית הגילוי היא במו"ס, והכח הזה להגביל האור שיהי' מוגבל ספי' הכתר מן החכמה וכן החכמה מן הבינה הוא נמשך מעצמות אוא"ס, כמו האור שבודאי נמשך מעצמות א"ס, ואדרבה הכח המעציר הוא קדום, דאל"כ הי' ספי' הכתר מונע לחכ' שכשם שהוא א"ס כך שמו א"ס. ויובן זה דכמו שאנו רואים באדם שכאשר הוא בתוקף הרצון אז אין השכל פועל כלום כי הרצון מתפשט בכל כחות הנפש ואין השכל פועל כלום שהרצון הוא יותר נעלה מהשכל, והיא הנותנת שמפני שהוא גבוה הרבה ממנו לכן אינו מניח להשכל להתפשט, ומפני זה אנו רואים שמחמת תוקף הרצון יכול לעשות דברים נגד השכל ממש, וכן הוא בשכל ג"כ שכאשר הוא בעמקות השכל וטרוד בטרדת השכל אז אינו מניח להמדה להיות מדה בפ"ע כי אין שייך גילוי המדה כ"א כאשר השכל מתיישב בכלי אבל כשאינו מתיישב אז אין שום גילוי המדה בפ"ע, וכן יובן במדות דכאשר יהי' האדם בתוקף המדה אז מחמת התפעלות המדה אינו יכול לדבר כלום ונתעלם הדבור כאילו אינו יכול לדבר כלל. וכן יובן למעלה דכאשר עלה ברצונו הפשוט ית' להאציל ע"ס הי' כח המגביל כל אור לפי הכלי קדום דאל"כ הי' ספי' הכתר עד א"ס ולא הי' יכול להיות גילוי מוחין, ואם נצייר שהי' נאצל מוחין לא הי' יכול להיות אצילות מדותיו ית' אם לא מחמת כל יכול, וא"כ לא הי' יכול להיות ע"ס והרי עלה ברצונו להוות ע"ס, ע"כ שהכח המגביל הוא קדום וכמ"ש בראשית ברא אלקים שבמקור האמיתי שם אלקים שהוא כח המגביל קדום אפי' להתהוות אורות דעקודים כו' וכמו שהי' תחלה גלות מצרים רד"ו שנה בכדי שיהי' אח"כ גילוי אור דמ"ת, וזהו בוצינא דקרדוניתא. וראשית הגילוי הוא במו"ס כי ה"ג דעתיק מתלבש במו"ס ואח"כ מתלבש בה"ג דאימא ומה"ג דאימא נמשך בה' גבורות דמל' להיות התהוות בי"ע, ועד"מ כשעולה לאדם ברצונו לבנות בנין הרי נצטייר ברצונו כל החדרים ומדידות כל חדר אך זהו עדיין רצון, וכאשר נצרך לבוא למעשה אז מתלבש הרצון באותיות המחשבה ואח"כ לדיבור עד מעשה, וכן הוא עד"מ למעלה שראשית הגילוי מה"ג דעתיק הוא במו"ס שנק' רצון בכלל שהוא הרצון להאציל אורות אצי' בכלל, ואח"כ כשנצרך להאציל פרצוף ז"א אז נמשך ומתלבש ממו"ס בה"ג דאימא שנק' מחשבה בכלל, ועוד כי בינה הוא הבנה והשגה וא"א להיות בלתי אותיות המחשבה, ומבינה נמשך במל' שמה"ג דמל' מתהווה מאין ליש כל פרטי עולמות בי"ע להיות כל נברא בפרט במדתו ובערכו, וזהו מאמר קו המדה. וענין קנה המדה אמרו בזהר לאו איהו בוצינא דקרדוניתא אלא כד אסתלק לעילא, ופי' אסתלק שלא יהי' מאיר בגילוי ונשאר מעט אור הנק' רשימו כדי להחיות עולמות, כמו למשל כאשר מסתלק הרצון הרי נשאר ממנו איזו רשימו וכן השכל והמדות, ורשימו זה נק' בשם קנה המדה.

ויהי מקץ שנתיים

בס"ד. פ' מקץ, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

ועל־דרך מה שנתבאר לעיל בפירוש מאמר חכמינו[156] "אין אדם לומד תורה אלא ממקום שליבו חפץ", שכאשר יש לו רצון (מקיף) בענין, הלימוד (פנימי) שלו הוא באופן נעלה יותר. וכך בעולמות, כשיש התעוררות הרצון (המקיף), נמשך לעולם אור פנימי בתוספת גילוי. **וכמו בזמן בית המקדש** שהוא בכללותו זמן של 'עת רצון' **שהיה גילוי אור אין־סוף בכל העולמות** הרוחניים **עד שגם למטה** בעולם הזה הגשמי **היה מאיר גילוי אור**, שאור זה שהאיר היה אור פנימי, והראיה לזה היא, **שהכל ראו גילוי אור אין־סוף בבית המקדש**, היינו, הנבראים מצד עצמם יכלו לקבל ולראות את האור שהאיר בבית המקדש, **וכמו שכתוב**[157] **שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך** ודרשו על זה חכמים (בענין חיוב העליה לרגל)[158] **דכשם שבא ליראות כך בא לראות בו'**. על פי פשט, הפירוש הוא שצריך לראות בשתי העיניים. והפירוש על פי פנימיות הענינים הוא, שבבית המקדש לא רק שהקדוש־ברוך־הוא ראה את העולים למקדש, אלא גם שהיה באפשרות העולים למקדש לראות אלוקות.

על מנת להבין את השורות הבאות, יש להקדים: הקיום של כל העולמות תלוי ביחודים העליונים הנעשים בין הספירות העליונות, וכיון שקיום העולם הוא תמידי, יש באופן תמידי יחוד עליון בין החכמה לבינה (ראשית הספירות) הנקרא בלשון הקבלה - יחוד 'אבא ואמא'. אלא שיחוד 'חכמה ובינה' שלצורך קיום העולמות, הוא חיצוני בלבד. פירוש הדברים: כיון שקיום העולמות הוא אינו מטרה כשלעצמו אלא אמצעי בשביל התכלית (עם ישראל והתורה), היחוד לצורך זה הוא יחוד חיצוני בלבד (כמו אדם שעושה דבר ללא חשק פנימי אלא רק בחיצוניות). וכאשר נשלמת תכליתו של העולם, היינו - שישנה עבודה רוחנית של קיום התורה והמצוות על־ידי עם ישראל, זה מעורר את היחוד הפנימי של החכמה והבינה.

והנה, ראיית והרגשת האלקות בעולם נמשכת מהיחוד הפנימי של 'חכמה ובינה', והמשכת השפע הגשמי בעולם נמשכת מהיחוד החיצוני של 'חכמה ובינה'. ומבואר, שהיחוד הפנימי הוא נשמה ליחוד החיצוני. והיינו, כאשר יש יחוד פנימי (גילוי אלוקי בעולם), זה מגדיל אף את ההשפעה הנמשכת מהיחוד החיצוני (שפע בגשמיות), וכפי שבגאולה האמיתית והשלימה שיהיה גילוי אלוקי בדרגה הנעלית ביותר, זה ישפיע גם על מצב העולם בגשמיות.

ובלשון הרבי נ"ע:

וידוע דראיה של אלוקות **זהו מבחינת יחוד פנימי** בין הספירות האלוקיות חכמה ובינה (הנקראים בלשון הקבלה 'אבא ואמא'). **שהוא הגילוי דבחינת עצמות אור אין־סוף ברוך־הוא**, - כלומר, זה שיש יחוד בין הספירות הוא בכוח עצמות־אין־סוף שמושלל מכל גדר, וממילא, ביכולתו לעשות יחודים עליונים בין הספירות אף שבגדרן הן הפוכות זו מזו. וכמו כן בבית המקדש שהאיר עצמות אין־סוף, ולכן היה שם גילוי של בלי־גבול בתוך גבול, שמקום הארון (גבול) אינו מן המידה (בלי־גבול).

והרי זה ההמשכה הנמשכת על־ידי יחוד הספירות היא **בחינת יושר בחינת אור פנימי** - הביטוי 'יושר' הוא כינוי לאור הפנימי הנמשך כקו ישר ויש לו התחלה וסוף (בניגוד לבחינת ה'עיגולים' המסמלים את האור המקיף) **רק שזהו** לא האור הנמשך בדרך כלל בפנימיות, אלא **בחינת תוספת אור בהפנימי כו'**, **והיה זה בזמן הרצון דוקא כו'**.

וגם בגשמיות היה אז בזמן בית המקדש **ריבוי השפעה** והיה ישיבה לבטח, כלשון הפסוק[159]: **איש תחת גפנו** ותחת תאנתו **כו'**, **וכנודע דיחוד פנימי הרי זה נשמה אל יחוד חיצוני דאב ואם כו'**, השפעה גשמית באה מיחוד חיצוני של אב ואם, וכיון שהיה בזמן בית המקדש יחוד פנימי שהתבטא בראיית אלוקות ולא בגשמיות, זה נעשה 'נשמה' (כח מניע) ליחוד החיצוני, **ועל כן לפי שהיה אז בחינת יחוד פנימי ד'אבא ואמא' היה תוספת אורות גם בבחינת יחוד חיצוני דאב ואם כו'**. ולכן היתה אז השפעה מרובה גם בגשמיות.

וכן בעולמות העליונים היה הריבוי ביותר - לא רק בעולם הזה הגשמי היתה תוספת ההשפעה בגשמיות, אלא גם בעולמות הרוחניים העליונים נעשה ריבוי השפעה כתוצאה מהגילוי שהאיר בבית המקדש.

וכמאמר רבותינו ז"ל במסכת חגיגה דף **י"ג עמוד ב'** שיש לכאורה סתירה בין שני פסוקים, **כתוב** (פסוק) **אחד**

156) עבודה זרה יט, א.
157) שמות לד, כג.
158) ראה חגיגה ב, א.
159) מלכים־א ה, ה.

אומר[160] **אלף אלפים** ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון (אלף אלפים ישמשו את הקדוש־ברוך־הוא וריבוא רבבות יעמדו לפניו) **כו'** ואף שזהו מספר עצום של מלאכים אבל בכל זאת זה מספר וכמות מסוימת, אלף אלפים וריבוא רבבות, **וכתוב אחד אומר**[161] בלשון תמיהה: **היש מספר** לגדודיו? **כו'**, והיינו, שאין כלל מספר למלאכים. ואם כן, זוהי סתירה לכאורה? ומתרצת הגמרא, שמדובר על שני זמנים שונים - **כאן בזמן שבית המקדש קיים** שאז לא היה כלל מספר למלאכים **וכאן בזמן שאין בית המקדש קיים** לאחר שנחרב **שכביכול נתמעטה פמליא של מעלה שאז על־ידי סילוק הרצון נתמעטה** החיות בעולמות העליונים **כו'**,

וכמו שמספרת התורה שלאחר ש"רבה רעת האדם בארץ" בדורו של נח, **ויתעצב** - הקדוש־ברוך־הוא - **אל לבו**[162] ואמר שיהרוג את כל בני האדם, כאן רואים **שסילוק הרצון גרם סילוק האור והחיות כו'**, ולעומת זאת, **בזמן גילוי הרצון נמשך תוספת אור בבחינת אור פנימי כו'.**

הרי דמסקנת הענין היא: **בחינת אור הסובב באמת נמצא בכל העולמות וההשתלשלות, וכמאמר** הזוהר[163] **ליתי אתר פנוי מיניה** (אין מקום פנוי ממנו), וונוסף לזה, **פועל בכל העולמות בבחינת ההתהוות והגילוי שבהם וגם בחינת תוספת אורות כו'.**

שבת פרשת תצא

160) דניאל ז, י.
161) איוב כה, ג.
162) בראשית ו, ו.
163) תקוני זוהר, תקון נ"ז (צא, סוף ע"ב).

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

התורה והנשמה נקראים נר, כי מאירים את החושך הרוחני שבעולם, לעשותו דירה בתחתונים. "גשמיות" – מסתיר על החיות האלקית, "חומריות" – עושה את השקר לאמת.

דְּהִנֵּה אִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (דְּבָרִים פָּרָשָׁה ד): הַנֶּפֶשׁ וְהַתּוֹרָה נִמְשְׁלוּ בְּנֵר, הַנֶּפֶשׁ דִּכְתִיב (מִשְׁלֵי כ) "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם", וְהַתּוֹרָה דִּכְתִיב (שָׁם ד) "כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָאָדָם הַזֶּה, נֵרִי בְּיָדְךָ וְנֵרְךָ בְּיָדִי, נֵרִי בְּיָדְךָ זוֹ הַתּוֹרָה, וְנֵרְךָ בְּיָדִי זוֹ הַנֶּפֶשׁ, אִם שָׁמַרְתָּ אֶת נֵרִי אֲנִי מְשַׁמֵּר אֶת נֵרְךָ, וְאִם כִּבִּיתָ אֶת נֵרִי אֲנִי מְכַבֶּה אֶת נֵרְךָ וְכוּ', אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אִם שְׁמַרְתֶּם דִּבְרֵי תוֹרָה אֲנִי מְשַׁמֵּר אֶתְכֶם מִן הַמַּזִּיקִין, וְנִמְצָא דִּנֵּר הַנְּשָׁמָה וְנֵר הַתּוֹרָה תְּלוּיִים זֶה בָּזֶה, אִם שָׁמַרְתָּ אֶת נֵרִי דִּשְׁמִירַת הַתּוֹרָה הִיא עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן מְשַׁמְּרִין אֶת הַתּוֹרָה, וְעַל יְדֵי הַתּוֹרָה אֲנִי מְשַׁמֵּר אֶת נֵרְךָ, דִּשְׁמִירַת הַנְּשָׁמוֹת הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וּשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד נִקְרָאִים נֵר, דִּכְתִיב הַנֵּר בְּגַשְׁמִיּוּת הוּא בִּשְׁבִיל לְהָאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ, וּכְמַאֲמַר "מְעַט אוֹר דּוֹחֶה הַרְבֵּה חֹשֶׁךְ", כֵּן הַנֵּר דְּתוֹרָה וּנְשָׁמָה מְאִירִים אֶת הַחֹשֶׁךְ הָרוּחָנִי, וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (שְׁמוֹת פָּרָשָׁה מח) "שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה – בִּזְכוּת מִי נִבְרְאוּ 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ', וּבִזְכוּת מִי הֵם עוֹמְדִים, בִּזְכוּת 'אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. וְאֵלֶּה בִּזְכוּת מִי הֵם עוֹמְדִים, בִּזְכוּת 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ'", וְהוּא דְּהַמְכֻוָּן בִּבְרִיאַת הָעֲדוּת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים", וְהוּא דְּהַמְכֻוָּן בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם הוּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה, דִּזֶהוּ דִּכְתִיב "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ", דְּ"בְּרֵאשִׁית" הוּא ב' רֵאשִׁית, דִּשְׁנַיִם נִקְרָאִים רֵאשִׁית, הַתּוֹרָה נִקְרֵאת רֵאשִׁית וְיִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים רֵאשִׁית, וּבִשְׁבִיל ב' אֵלּוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, וְהֵינוּ דְּתַכְלִית הַכַּוָּנָה בִּבְרִיאַת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָם הוּא שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִתְעַסְּקוּ בַּתּוֹרָה וַעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרֵךְ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה מה יב) "אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ, וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי" וְגוֹ', דְּ"אָנֹכִי" מִי שֶׁאָנֹכִי שֶׁעָשִׂיתִי אֶרֶץ, הוּא בִּשְׁבִיל הָ"אָנֹכִי הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ" שֶׁמְּבַטֵּל תּוֹרָה, וְהֵינוּ דְּנִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, וּבִשְׁבִיל זֶה הִנֵּה "עָשִׂיתִי אֶרֶץ", וּבִכְדֵי דְּכַוָּנָה זוֹ תֵּשָׁלֵם עַל יְדֵי הַתַּחְתּוֹנִים, הִנֵּה "וְאָדָם עָלֶיהָ", שֶׁהוּא בְּרִיאַת הָאָדָם, דְּ"אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם", וְזֶהוּ "וְאָדָם עָלֶיהָ", מַה שֶּׁנִּבְרָא הָאָדָם הוּא בִּשְׁבִיל בָּרָאתִי", בְּגִימַטְרִיָא תַּרְי"ג, בִּכְדֵי שֶׁיְּקַיְּמוּ הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר בְּגִזְרַת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה נִתְלַבְּשׁוּ בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים. וְזֶהוּ דְּהַנֶּפֶשׁ וְהַתּוֹרָה נִמְשְׁלוּ בְּנֵר, דִּכְתִיב לְהָאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ, כֵּן הִנֵּה יִשְׂרָאֵל וְתוֹרָה מְאִירִים אֶת הַחֹשֶׁךְ דְּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁנִּמְשָׁל לְלַיְלָה, וּכְשֵׁם שֶׁבַּלַּיְלָה הִנֵּה מִפְּנֵי חֲשֵׁכַת הָעוֹלָם רוֹאֶה מְאוּמָה וְיוֹכֵל לִפֹּל בְּאֶחָד

הַפְּחָתִים אוֹ לְנַזֵּק אֶת עַצְמוֹ בְּכָל מִינֵי מִכְשׁוֹלִים שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת, וְצָרִיךְ לְנַר לְהָאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה לִהְיוֹתוֹ עוֹלָם גַּשְׁמִי וְחָמְרִי נִקְרָא חֹשֶׁךְ, דְּחַיּוּת הוּא אוֹר, עֶסֶ אִיז לִיכְטִיג[א], וְגַשְׁמִי הוּא מַה שֶּׁמְּכַסֶּה וּמַסְתִּיר עַל הַחַיּוּת, עֶס פַארדעקְט אוֹיף דֶּעם אֱמֶת[ב], וּכְמוֹ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ שֶׁהַנֶּפֶשׁ הוּא חַיּוּת וְאוֹר, וְהַגּוּף הוּא גַּשְׁמִי וְחֹשֶׁךְ מַסְתִּיר עַל הָאֱמֶת, וְהַיְנוּ דַּהֲגַם דְּכָל אֶחָד יוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ שֶׁהָעִקָּר הוּא הַחַיּוּת, וּמִכָּל־מָקוֹם הִנֵּה הַגּוּף מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר עַל הָאֱמֶת, וְהַחָמְרִי הוּא עוֹד גַּם יוֹתֵר מִן הַגַּשְׁמִי, דְּהַגַּשְׁמִי הוּא מְכַסֶּה עַל הָאֱמֶת, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים יוֹדְעִים אֶת הָאֱמֶת, וְהַחָמְרִי הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבָד שֶׁמְּכַסֶּה עַל הָאֱמֶת וּמַחְשִׁיךְ עָלָיו, הִנֵּה עוֹד זֹאת שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הַשֶּׁקֶר לֶאֱמֶת, דְּהִנֵּה כָּל נִבְרָא שֶׁנִּמְצָא, לֹא עָשָׂה אֶת עַצְמוֹ, כִּי אֵין דָּבָר עוֹשֶׂה אֶת עַצְמוֹ, וְהִתְהַוּוּת כָּל הַנִּבְרָאִים הוּא מֵהַכֹּחַ הָאֱלֹקִי שֶׁהוּא הָאַיִן הַמְהַוֶּה אֶת הַיֵּשׁ, כִּי כָּל הִתְהַוּוּת אֶפְשָׁר לִהְיוֹת רַק מֵאַיִן וְלֹא מִיֵּשׁ, וּכְמַאֲמַר "יֵשׁ מִיֵּשׁ הוּא שֶׁקֶר וְצָרִיךְ לִהְיוֹת אֵין בָּאֱמְצַע", וְלָכֵן גַּם בִּזְרִיעַת הַגַּרְעִין אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת שׁוּם צְמִיחָה טֶרֶם שֶׁנִּרְקָב וְנִפְסָד צוּרָתוֹ שֶׁל הַגַּרְעִין הַנִּזְרָע, וְהִתְפַּלְּלוּתוֹ בְּכֹחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁהִטְבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאָרֶץ, וְכֵן הוּא בְּכָל בְּרִיאָה וְהִתְהַוּוּת שֶׁהוּא מֵהַכֹּחַ הָאֱלֹקִי שֶׁהֵם הָעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת דְּמַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית, וְכֵן הַחַיּוּת דְּכָל נִבְרָא וְנִבְרָא הוּא מֵהַכֹּחַ הָאֱלֹקִי שֶׁהִטְבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּנְּפָשׁוֹת וּמַזָּלוֹת דְּדוֹמֶם צוֹמֵחַ חַי, וּמֵהַנִּיצוֹץ אֱלֹקוּת שֶׁהִטְבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּנְּשָׁמוֹת. וְהִנֵּה הַדּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי הַנַּשְׁמִיִּים, וְכֵן גּוּף הָאָדָם שֶׁהוּא רַק גַּשְׁמִי וְלֹא חָמְרִי מַמָּשׁ, הֵם מְכַסִּים עַל הָאֱמֶת, אֲבָל אֵינָם מַכְחִישִׁים אֶת הָאֱמֶת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנִּבְרָאִים הַחָמְרִיִּים כְּמוֹ הַדּוֹמֵם וְגוּף הָאָדָם בְּמִי שֶׁהוּא חָמְרִי, עוֹשֶׂה אֶת הַשֶּׁקֶר לֶאֱמֶת.

ד"ה והאר עינינו בתורתך

א. מואר. ב. מכסה על האמת.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

א. לסעודת היום של אחרון של פסח אצל כל נשיאי החסידים, הן נשיאי החסידות הכללית והן נשיאי חסידות חב"ד, היה סדר מיוחד, שבא, ביסודו, בירושה ממנהגי מורנו הבעל־שם־טוב.

לאמיתו של דבר, היו צריכים לקבץ כל מנהגי כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זי"ע ולקבוע "ספר המנהגים" שיהיה מותאם לחיי היום יום, מין "חק" לחסידי חב"ד עם מנהגי חב"ד בלוויית פתגמים מסויימים וסיפורים קצרצרים.

ליקוט מסודר כזה יכול לסדר רק אדם פנימי עמוק, מסודר יסודי בעל דעת רחבה ועמוקה. אני מעמיד על – ברוך ה' – בשעה טובה – ההצלחה לדבר – ההצלחה האלקית שהוענקה לי ב"ה, שכל דבר שאני חושב אותו לטובת הרבים בתורה, יראת שמים ופרנסה יהודית בכלל ושל חסידים בפרט, עוזר השי"ת, שבמוקדם או במאוחר, על־ידי כמה סיבות מסיבות שונות מתבצע הדבר שחשבתיו לנחוץ. כך גם תקותי לליקוט מסודר תבוא בודאי בעזה"י סוף כל סוף מהכוח אל הפועל לשמחת לבבי ולתועלת אנ"ש ד' עליהם יחיו.

ב. בטחון והפקרות קרובים זה לזה. ההבדל ביניהם הוא חוט השערה. בהשקפה ראשונה הם שניהם שווים, וקשה למצוא את המבדיל ביניהם. במיוחד להסביר את הדבר – בודאי ובודאי קשה, שכן כל הסברה הבנתית דורשת ראיה מוכיחה.

ההבנה הדקותית בהבדל שבין בטחון להפקרות, היא בשתי נקודות ראשיות כלליות. ובדבר אחד, הרי למרות שהם מובדלים במהות הדבר, אך ב'בפועל' הם שווים:

א) בבטחון אין האדם חושב על עצמו, אלא חושב במי שהוא בוטח, ואילו בהפקרות הוא רק על עצמו, שהוא ינצל מה שיותר את ההפקרות בשביל הנאתו.

ב) בבטחון הוא חושב על העתיד וצורת החשיבה מחולקת בשלשה חלקים. א) שהעתיד יהיה כפי רצון ד'. ב) שיהיה כפי רצון ד' הרי בודאי טוב, כלומר איך שיהיה – הכל טוב, למרות שלפי התפיסה האנושית זה לא טוב. ג) ברצון ד' הרי גם הלא־טוב הגלוי נעשה כרגע טוב גלוי. ואילו הפקרות אינה חושבת על העתיד.

בדבר אחד, כלומר במסירות נפש, הרי למרות שבמהות מסירות הנפש שונים בטחון והפקרות, אך ב'בפועל ממש' של מסירות הנפש – שניהם שווים.

ההבנה בהבדל הכללי הראשי בין בטחון להפקרות מן ההכרח שתהיה לה הסברים מסויימים וראיות מוכיחות.

האישורים בכל ענין שכלי, מחולקים בשלשה

אופנים: א) מישוש, בכך נכלל טעם וריח. ב) ראיה. ג) הרגש. שמן ההכרח שכל ענין שכלי יתאשר באחד משלושת האופנים האמורים. שני האופנים הראשונים (מישוש או ראיה) הרי אופן אישורם השכלה מסויימת, כמה שלא יהיה הדבר קשה להסביר, הוא בדרך שואל ומשיב, זה שואל וזה עונה. למרות שעניים אנחנו מאד במלות הסברה הבנתית, הרי בכל זאת המישוש או הראיה – (אפילו בפעולות השמש והירח שלא שייך בהם מישוש או ראיה) – עוזרים, פחות או יותר, להסביר את האישור של ההשכלה.

אך, באופן השלישי של האישורים, שהוא הרגש הנפש, לא שייך שואל ומשיב, שכן ענין ההרגש הוא כל־כך דקותי שלא שייכות בו שום קושיות ושום 'והשיב'. אין זה כמו שני אישורי ההבנות (מישוש וראיה) שבהם שייך הענין של פלפול וחקירות בדרך של קושיא וישוב.

בהרגש הנפש שהוא הנחה שכלית, הנחה של נפש, מתאשרת אצלו לא רק ההבנה בהבדל שבין בטחון להפקרות, אלא גם בהבדל ההרגשי של מסירות נפש בבטחון והפקרות. אך אין אישור הרגש הנפש יכול לבוא מפאת עניותנו במלים. העניות במילים אצלינו היא כל כך חזקה, עניות גדולה כל כך, שכדי להסביר דבר מופלא זקוקים אנו לארבע־חמש מילים או משפטי שלילה עד שאנו מתאימים מלה או משפט שיבטאו את מה שאנו מתכוונים, ולכן כל השכלה וגם סיפור של צדיקים וחסידות מן ההכרח שתהיה להם הקדמה כדי שנוכל להשיג לנכון את ההבנה ואת מוסר ההשכל של אותה הבנה.

ג. בתחילת התגלות מורנו הבעל־שם־טוב הרהרו תלמידיו רבות אם עליהם לשמור על מנהגי מורם ורבם הבעל־שם־טוב.

הרהור זה של החבריא קדישא, אין זה ח"ו בכלל המאמר[129] המהרהר אחר רבו, אלא הם בדקו את עצמם אם הם כבר בדרגא שיכולים כבר להתנהג בדרך הקודש של הבעל־שם־טוב, שהדבר לא ייראה כחיקוי, מפני שהרבי נוהג כך.

אחרון של פסח בסעודת היום

129) סנהדרין ק, ב

אגרות קודש

[אסרו חג פסח]

ב"ה, א"ח, ת"ש כבוד ידידי עוז הרה"ג הנכבד והנעלה הנודע ומפורסם לשם תהלה ותפארת בתוככי גאוני יעקב ועוסק לטובת כלל ישראל כש"ת מוהר"ר חיים עוזר שליט"א, גראדזענסקי, ווילנא.

שלום וברכה.

הנה שמעתי שמועה טובה אשר ידידי כת"ר שליט"א יקבל בקרוב מספר סרטיפיקטים בעד תלמידי הישיבות, ע"פ השתדלות הרב הראשי הערצאג שליט"א.

ובאשר חלוקת הסרטיפיקטים תעשה ע"י ועד מיוחד תחת נשיאותו, הנני בזה לפנות בבקשה גדולה אל כהדר"ג שליט"א אשר יאבה נא להקציב לכה"פ מאה סרטיפיקטים עבור תלמידי הישיבות דליובאוויטש והר"מים שלהם.

בגודל הבטחון אשר ידידי כת"ר שליט"א ימלא בקשתי לחיוב, למען הצלת נפשות ולהגדיל תורה ויאדיר.

אתענין לידע ממצב בריאות ידידי כת"ר שליט"א, השי"ת יחזק בריאותו אשר יוכל להמשיך עבודתו הקדושה לטובת כלל ישראל ולטובת לומדי תורה, ד' עליהם יחיו, ועינינו תחזינה בטוב ישראל בגשם וברוח.

אתפלא אשר עוד טרם קבלתי מענה על מכתבי לידידי כת"ר שליט"א.

והנני ידידו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרק ה משנה ה

עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, וְלֹא אֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלֹא כִבּוּ הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, וְלֹא נִצְּחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הֶעָשָׁן, וְלֹא נִמְצָא פְסוּל בָּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלָיִם:

נקודות משיחות קודש

הגמרא[1] מקשה - "פתח במקדש וסיים בירושלים". ומתרצת "איכא תרתי אחרנייתא במקדש". ואולם מכך שהמשנה בכל־זאת כוללת את שני הנסים שאירעו בירושלים בתוך רשימת עשרת הנסים ש"נעשו לאבותינו בבית־במקדש", מוכרחים לומר שגם שני אלה ("לא הזיק נחש ועקרב", "ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום") החלו בבית־המקדש ומשם התפשטו לכל ירושלים:

הסיבה לכך שנחש ועקרב לא הזיקו היתה - שתהיה מנוחת הנפש לאדם המקריב קרבן. מסיבה זו צריך היה הנס להתרחש בכל רחבי ירושלים, שכן שם שהה האדם בזמן הקרבת הקרבן ובעת אכילתו.

כעין זה גם בנס "שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום". מכיון שהקרבת הקרבן מחייבת לינה בירושלים, שהרי אי־אפשר ללון בעזרה[2], צריך היה להתרחש נס מיוחד - שכל מי שהקריבו את קורבנותיהם יוכלו ללון בלא דוחק בירושלים[3].

ובכל זאת היה הבדל בפרטי שני הנסים האלה, בין בית־המקדש לירושלים:

בירושלים היה הנס ש"לא הזיק נחש ועקרב", אף כי יתכן שהיו שם "נחש ועקרב"; ואילו בבית־המקדש כלל לא היו "נחש ועקרב", שהלא קל־וחומר הוא ממה שנאמר במשנתנו "ולא נראה זבוב בבית המטבחים" - ומה אם מציאותו של זבוב פוגמת בקדושת בית־המקדש, מציאותם של נחש ועקרב על־אחת־כמה־וכמה!

גם בנס השני ש"לא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים" - יתכן לומר שבפועל היה המקום צר לכולם, אך הדבר לא היה מורגש, (וזאת מסיבת היותם עסוקים בענינים רוחניים) ולכן בפועל איש "לא אמר" זאת. לעומת זה בבית־המקדש עצמו הנס היה גדול עוד יותר: המקום עצמו אכן היה מרווח - "עומדים צפופים ומשתחוים רוחים".

('תורת־מנחם - התוועדויות' תשמ"ג, כרך ד, עמ' 1914)

בביאור דברי המשנה המציינת שני בעלי חיים אלה דוקא, אף שלבטח גם שאר החיות לא הזיקו - יש לומר (על־פי פנימיות הענינים):

בספר ערכי־הכנויים[4] כתוב שהנחש ארסו חם [כנרמז בלשון הכתוב[5] - "הנחשים השרפים"] ואילו העקרב ארסו קר[6].

בעבודת האדם הנחש והעקרב מייצגים שני אופנים של התנגדות לקדושה:

"נחש שרף" - היינו החמימות וההתלהבות בעניני העולם ותאוותיו. ואולם לכך יש תקנה - להפוך את ההתלהבות לקדושה, אהבת ה' כרשפי אש.

"עקרב ארסו קר" - ענינו קרירות בעבודת ה'. הנהגה זו גרועה אף יותר משל הנחש, כי הקרירות היא סימן להפך החיים.

על־פי זה יובן מה שנאמר בגמרא[7] על אדם העומד בתפילת שמונה־עשרה, "נחש כרוך על עקבו לא יפסיק; עקרב כרוך על עקבו - יפסיק". כאשר יהודי עומד בתפילה ולפתע אוחזת בו חמימות לעניני העולם, אין לו להפסיק את תפילתו שכן סוף־סוף עם החיות והחמימות שבו, יכול הוא להפוך את ההתלהבות לעניני קדושה.

אבל כאשר עומד הוא בתפילה ולפתע אוחזת בו קרירות, הנה גם אם זו נאחזת ב"עקבו" בלבד, כלומר שעדיין לא השפיעה על מוחו ולבו - עליו להפסיק את תפילתו. כי קרירות היא (כאמור) סימן להפך החיים ואם זהו מצבו אות הוא שכל סדר עבודתו אינו כדבעי ועליו לשנותו ולהתחיל סדר עבודה אחר; עבודה מתוך חיות והתלהבות הבאה כתוצאה מלימוד פנימיות התורה - אילנא דחיי.

זהו אפוא הנס שהיה בירושלים, "שלימות היראה"[8] - לא היה בה נתינת־מקום לחמימות בעניני עולם וכל־שכן לא לקרירות.

(שיחות קודש תשל"ו - פרשת חוקת־בלק, לקוטי־שיחות כרך ב, עמ' 372)

---

1) יומא כא, א. 2) שהרי קל וחומר היא מהדין ש"אין ישיבה בעזרה" (יומא כה, א). 3) ויש לומר, שנס זה נפעל כתוצאה מהנס שאירע בבית־המקדש, "עומדים צפופים ומשתחוים רוחים". 4) מערכת נחש. 5) חוקת כא, ו. 6) ראה ברכות נח, ב "אלמלא חמה של כסיל וכו'". 7) ברכות ל, ב. 8) בראשית רבה נו, י.

פרשת חוקת

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו: ד וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים: ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף: ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה: (לוי) ז וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב: ח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: ט וְאָסַף | אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא: (ישראל) י וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם: יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטָּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: יג כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: טז וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקֶבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: יז וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 129)

וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ (יט, ב)

בְּפָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת נִתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים מֵאֵפֶר פָּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה, שֶׁהָיָה בָּטֵל בְּתַכְלִית לַה', עֶבֶד נֶאֱמָן – מְסַמֵּל מְסִירַת נֶפֶשׁ (הָאָדָם מוּכָן לִמְסֹר אֶת כָּל מְצִיאוּתוֹ לַה'). לָכֵן טָהֲרַת טֻמְאַת מֵת הִיא בְּכֹחַ אֵפֶר פָּרָתוֹ, כִּי טֻמְאָה זוֹ מוֹרָה עַל פְּרוּד מֵהַקָּבָּ"ה, שֶׁהֲרֵי הַדְּבֵקוּת בֶּאֱלֹקִים חַיִּים מוֹנַעַת מִיתָה וְטֻמְאָתָהּ; וּכְדֵי לְבַטֵּל פְּרוּד זֶה, יֵשׁ לְעוֹרֵר אֶת הַכֹּחַ שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ לַה'.

שני יח וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר: יט וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: כא וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: כב וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב: **פ כ** א וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם: ב וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן: ג וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ בְּגוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה: ד וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ: ה וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא

אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה ׀ לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן וּמַיִם אֵין לִשְׁתּוֹת: ו וַיָּבֹא משֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ חקת תשמ"ה)

לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן (כ, ה)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, בִּשְׁלָמָא חִטָּה וּשְׂעוֹרָה כְּלוּלִים בַּ"זֶּרַע", אֲבָל מַדּוּעַ לֹא הִזְכִּירוּ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ (דְּבַשׁ תְּמָרִים). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁטַּעֲנָתָם הָיְתָה שֶׁהַבְטָחוּ לָהֶם פֵּרוֹת חֲדָשִׁים שֶׁלֹּא הָיוּ בְּמִצְרַיִם, וּבְפֹעַל הֶבִיאוּם לְמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם פֵּרוֹת הַלָּלוּ. וְאִלּוּ שֶׁמֶן וּדְבָשׁ הָיוּ לָהֶם גַּם בַּמִּדְבָּר: שֶׁמֶן - הֲרֵי הִדְלִיקוּ נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה. דְּבַשׁ – כְּשֶׁבָּאוּ לְאֵילִים מָצְאוּ שָׁם שִׁבְעִים תְּמָרִים.

שלישי ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־משֶׁה לֵאמֹר: ח קַח אֶת־הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם: ט וַיִּקַּח משֶׁה אֶת־הַמַּטֶּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ: י וַיַּקְהִלוּ משֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֶּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם: יא וַיָּרֶם משֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה וּבְעִירָם: ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־משֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם: יג הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקָּדֵשׁ בָּם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 398)

וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם (כ, ח)

"מִכָּאן שֶׁחָס הַקָּבָ"ה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל" (רש"י). בְּטַעַם הַדָּבָר אוֹמֵר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב (כתר שם טוב סימן ריח), שֶׁנִּכְסֵיהֶם שֶׁל אָדָם הֵם חֵלֶק מֵעֲבוֹדָתוֹ, וְיֵשׁ בָּהֶם נִצּוֹצוֹת שֶׁל קְדֻשָּׁה הַשַּׁיָּכִים לְשׁוֹרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ.

רביעי יד וַיִּשְׁלַח משֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ: טו וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ: טז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קְצֵה גְּבוּלֶךָ: יז נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ: יח וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבָר בִּי פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ: יט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמְסִלָּה נַעֲלֶה וְאִם־מֵימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנָי וְנָתַתִּי מִכְרָם רַק אֵין־דָּבָר בְּרַגְלַי אֶעֱבֹרָה: כ וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד חֲזָקָה: כא וַיְמָאֵן ׀ אֱדוֹם נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 468)

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים (כ, יד)

ה'מֹשֶׁה' שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שׁוֹלֵחַ מַלְאָכִים מִ'קָדֵשׁ' שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֶל מֶלֶךְ, אֵלֶּה שֶׁהַקָּבָ"ה מָסַר לָהֶם אֶת הַהַנְהָגָה בִּזְמַן הַגָּלוּת - אֱדוֹם, כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל – אַף שֶׁגּוּף יְהוּדִי נִדְמֶה בְּחָמְרִיּוּתוֹ לְגוּף לֹא-יְהוּדִי, וְ'אַחִים' הֵם, כִּי שְׁנֵיהֶם זְקוּקִים לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְכַדּוֹמֶה, הִנֵּה דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ - מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, דֶּרֶךְ ה', גַּלְגַּל - בְּכָל הַקֶּשׁוּר לְדָתֵנוּ, לְמוּד הַתּוֹרָה קִיּוּם הַמִּצְוֹת וּמִנְהָגֵי יִשְׂרָאֵל.

חמישי כב וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הֹר הָהָר: כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־משֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם לֵאמֹר: כד יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמֵי מְרִיבָה: כה קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר: כו וְהַפְשֵׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם: כז וַיַּעַשׂ משֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר לְעֵינֵי

כָּל־הָעֵדָה׃ כה וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו
וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם
בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר׃
כו וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת־
אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ס
כא א וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עָרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי
בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל
וַיִּשְׁבְּ | מִמֶּנּוּ שֶׁבִי׃ ב וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה
וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי
וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־עָרֵיהֶם׃ ג וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת־
עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חָרְמָה׃ פ ד וַיִּסְעוּ
מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבֹּב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם
וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ׃ ה וַיְדַבֵּר הָעָם
בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת
בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה
בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל׃ ו וַיְשַׁלַּח יְהוָה בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים
הַשְּׂרָפִים וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם וַיָּמָת עַם־רָב
מִיִּשְׂרָאֵל׃ ז וַיָּבֹא הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ
כִּי־דִבַּרְנוּ בַיהוָה וָבָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וְיָסֵר
מֵעָלֵינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם׃
ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים
אֹתוֹ עַל־נֵס וְהָיָה כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי׃
ט וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ עַל־הַנֵּס וְהָיָה
אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נְחַשׁ
הַנְּחֹשֶׁת וָחָי׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות מוצש"ק חקת תשל"ח)

דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים (כא, א)

"דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב, שֶׁהָלְכוּ בָהּ הַמְרַגְּלִים" (רש"י). הַגַּע בְּעַצְמְךָ: הַמְרַגְּלִים, שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה וְהֵבִיאוּ אָסוֹן עַל הָעָם, הֵם גַּם אֵלּוּ שֶׁפָּלְלוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְכָל הָעָם! וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַמְרַגְּלִים זָכוּ לְכָךְ בִּגְלַל פְּעֻלָּה טוֹבָה אַחַת - הֲלִיכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁלִיחוּת ה', וְקִיּוּם הַצִּוּוּי לָתוּר אֶת הָאָרֶץ. לוֹמַר לְךָ, שֶׁאֲפִלּוּ פְּעֻלָּה טוֹבָה אַחַת גּוֹרֶמֶת עִלּוּי בָּאָרֶץ הַגַּשְׁמִית וַהֲפִיכָתָהּ לְ'אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל'.

ששי יְ וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּחֲנוּ בְּאֹבֹת׃ יא וַיִּסְעוּ
מֵאֹבֹת וַיִּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ׃ יב מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ
בְּנַחַל זָרֶד׃ יג מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנֹן
אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי כִּי אַרְנֹן גְּבוּל
מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי׃ יד עַל־כֵּן יֵאָמַר
בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְהוָה אֶת־וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת־
הַנְּחָלִים אַרְנֹן׃ טו וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה
לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב׃ טז וּמִשָּׁם בְּאֵרָה
הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף
אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם׃ ס יז אָז יָשִׁיר
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר עֱנוּ־לָהּ׃
יח בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בִּמְחֹקֵק
בְּמִשְׁעַנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה׃ יט וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל
וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת׃ כ וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה
מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן׃ פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 75)

וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אוֹתוֹ וָחָי (כא, ח)

"בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמְשַׁעְבְּדִין אֶת לִבָּם . . הָיוּ מִתְרַפְּאִים" (רש"י). וּמְשַׁעְבְּדִין אֶת לִבָּם - הַיְינוּ כָּל הַלֵּב, כּוֹלֵל הַיֵּצֶר הָרַע. וְאִתְהַפְּכָא זוֹ בְּנֶפֶשׁ, הֲפִיכַת הַיֵּצֶר הָרַע לְטוֹב, פְּעֻלָּה אִתְהַפְּכָא גַּם בָּעוֹלָם: הַנָּחָשׁ עַצְמוֹ, שֶׁהֵמִית עַם רַב, הֵבִיא רְפוּאָה וְחַיִּים.

שביעי כא וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־
הָאֱמֹרִי לֵאמֹר׃ כב אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נַטֶּה
בְשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ
נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃ כג וְלֹא־נָתַן סִיחֹן
אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־
עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יָהְצָה
וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל׃ כד וַיַּכֵּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב
וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן
כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן׃ כה וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת
כָּל־הֶעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי
הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֹתֶיהָ׃ כו כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר

סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנֹן: כט עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים בָּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחֹן: כח כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן אָכְלָה עָר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָמוֹת אַרְנֹן: כט אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַדְתָּ עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחֹון: ל וַנִּירֶם אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד־דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר עַד־מֵידְבָא: לא וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי: לב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְנֹתֶיהָ כתיב ויירש קרי וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם: לג וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי: לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן: לה וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ: **כב** א וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ססם

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לא עמ' 127)

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנוֹתֶיהָ (כא, לב)

לְכְאוֹרָה, הֲרֵי שָׁלְחוּ אוֹתָם לְרַגֵּל אֶת יַעְזֵר, וּמַדּוּעַ לָכְדוּהָ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֵם שִׁעֲרוּ שֶׁשְּׁלִיחוּת זוֹ נִתְּנָה לָהֶם בְּאֹפֶן שֶׁעָלֵיהֶם לְהָבִין שֶׁהַכַּוָּנָה אֵינָהּ רַק לְרַגֵּל, וְלָכֵן עָלֵיהֶם לְמַלֵּא אוֹתָהּ יַחַד עִם כַּוָּנָתָהּ הַפְּנִימִית, בִּבְחִינַת תֵּן לֶחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד (וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּאַחַר הַכִּשָּׁלוֹן שֶׁל הַמְרַגְּלִים הָרִאשׁוֹנִים, הִתְקַיֵּים בָּהֶם מַעְיַן "אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דִּבְרֵי תוֹרָה עַד שֶׁנִּכְשָׁל בָּהֶם").

מפטיר לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן: לה וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ: **כב** א וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ססם

פ"ז פסוקים, למידב"א סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה זוֹנָה שֶׁיְּהַדֵּה אֵלָיו לְפִילֶגֶשׁ לְכָךְ הָיָה בָּרוּר לַכֹּל וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: ב אַחֵרי זֶה וַתֵּלֶד אֶשֶׁת־גִּלְעָד הַנָּשׂוּאָה אֵלָיו בְּחוּפָּה וְקִדּוּשִׁין לוֹ בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶּן־אִשָּׁה אַחֶרֶת פִּילֶגֶשׁ אָתָּה: ג וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ אִישׁ שָׁשְׁמוֹ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יֵצֵא הוּא: ד וַיְהִי מִיָּמִים אַחַר שֶׁנִּתְגָּרֵשׁ יִפְתָּח וַיִּלָּחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: ה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח לְהָשִׁיבוֹ אֶל גִּלְעָד מֵאֶרֶץ טוֹב: ו וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָ לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן: ז וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לִזְקֵנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה וְלֹא מוּקָדָם, רַק כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם: ח וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן אֶמֶת כִּדְבָרֶךָ עַתָּה

שי למורא

א) וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי, מְקוֹם מְגוּרָיו הָיָה בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד. (וְגַם שֵׁם אָבִיו הָיָה "גִּלְעָד"). וְהוּא בֶּן אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת יִפְתָּח, יִפְתָּח נוֹלַד מִפִּילֶגְשׁוֹ שֶׁל גִּלְעָד, כִּי בַּזְּמַן הַהוּא עוֹד לֹא הָתִּירוּ הַשְּׁבָטִים לְהִתְחַתֵּן זֶה בָּזֶה, וְעַל כֵּן מִי שֶׁלָּקַח אִשָּׁה מִשֵּׁבֶט אַחֵר הָיָה נוֹשְׂאָהּ לְפִילֶגֶשׁ, כְּלוֹמַר, בְּלֹא כְּתֻבָּה, וּבְנֵי הָאִשָּׁה שֶׁל גִּלְעָד חָשְׁבוּ שֶׁגַּם אֵין לְבֶן הַפִּילֶגֶשׁ זְכוּת בִּירֻשַּׁת אֲבִיהֶם, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ לוֹ "לֹא תִנְחַל בְּבֵית אָבִינוּ כִּי בֶּן אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה", כְּלוֹמַר, מִשֵּׁבֶט אַחֵר. אֲבָל הֵם טָעוּ בָּזֶה, וְלָבֶן אָמַר לָהֶם יִפְתָּח "הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי", כְּלוֹמַר, עֲשִׂיתֶם עִמָּדִי שֶׁלֹּא כַּדִּין, כִּי בֶּן הַפִּילֶגֶשׁ יוֹרֵשׁ. ג) בְּאֶרֶץ טוֹב, כְּךְ הָיָה שֵׁם הַמָּקוֹם. פִּרוּשׁ אַחֵר, אֲדוֹן הָאָרֶץ הַהִיא הָיָה שְׁמוֹ "טוֹב", כְּמוֹ "אִם יִגְאָלְךָ טוֹב" (רות ג,יג). ו) לְקָצִין, לְשַׂר.

הפטרה לפרשת חוקת לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשופטים פרק יא

יא א וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: ב וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד לוֹ בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶּן־אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה: ג וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ: ד וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלָּחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: ה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב: ו וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָ לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן: ז וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לִזְקֵנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם: ח וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן עַתָּה שַׁבְנוּ

שי למורא

יא) אֶת כָּל דְּבָרָיו, אֶת הַתְּנָאי שֶׁבֵּינֵיהֶם. טו) אֶת אֶרֶץ מוֹאָב, לְפִי שֶׁהָיָה מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן מְבַקֵּשׁ "מֵאֲרְנוֹן וְעַד הַיַּבֹּק", לְפִיכָךְ הִשִּׁיב לוֹ שֶׁאוֹתָהּ הָאָרֶץ הָיְתָה שֶׁל מוֹאָב בְּעֶבֶר הָרְחוֹק, וְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי לְקָחָהּ מִמּוֹאָב, וְיִשְׂרָאֵל לְקָחוּהָ מִסִּיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי. וְנִמְצָא שֶׁלֹּא לָקְחוּ יִשְׂרָאֵל לֹא מִמּוֹאָב וְלֹא מֵעַמּוֹן. יז) וְלֹא אָבָה, וְלֹא רָצָה לָתֵת לָהֶם לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ. יח) וַיַּחֲנוּ, כְּמוֹ "וַיִּחֲנוּ". וְהַנּוּ"ן נוֹסֶפֶת כְּמִנְהַג הַלָּשׁוֹן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. יט) עַד מְקוֹמִי, עַד אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר נָתַן לִי ה'. כג) הוֹרִישׁ,

עטרת מרים

שֶׁבָּנוּ אֵלֶיךָ לֹא לְהַרְאוֹת הַכְנָעָה וְחִבָּה יְתֵירָה, כִּי אִם מִפְּנֵי הַדֹּחַק, וְהֶחֱלַטְתָּ וְכַאֲשֶׁר תֹּאמַר עִמָּנוּ וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָנוּ לְרֹאשׁ לְכָל יֹשְׁבֵי גִּלְעָד: טז וַיֹּאמֶר יְפֻתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אֹתָם אֹתִי אִם יְסֻכַּם הַדָּבָר וְאֵלֹּהַ לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אֲנִי אֶנֹכִי אֵלֶיךָ וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָנוּ לְרֹאשׁ לְכָל יֹשְׁבֵי גִלְעָד: טז וַיֹּאמֶר יְפֻתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אֹתִי לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אֲנִי אֶנֹכִי מֵעַצְמִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ מִצַּד הַדִּין, לָכֵן חָפֵץ אֲנִי שֶׁתְּשִׁימוּ אוֹתִי תֵּכֶף לְרֹאשׁ: י וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יִהְיֶה שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ אִם־לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: יא וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זִקְנֵי גִלְעָד וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וְלִקָּצִין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה: יב וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי מַה הִיא סִבַּת הַמִּלְחָמָה, וּמָה אַתָּה רוֹצֶה מִמֶּנִּי: יג וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאֲכֵי יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֶתְהֶן בְּשָׁלוֹם: יד וַיֹּסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן: טו וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן: טז כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־יַם־סוּף וַיָּבֹא קָדֵשָׁה: יז וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים ׀ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלָח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ: יח וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסָב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּ בְּעֵבֶר אַרְנֹן וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי אַרְנֹן גְּבוּל מוֹאָב: יט וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי: כ וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחוֹן

בַּמִּדְבָּר יַם סוּף וַיָּסָב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּ בְּעֵבֶר אַרְנֹן אַרְנוֹן הוּא הַתְּחִלַּת גְּבוּל מוֹאָב וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי חָנוּ בְּהֶעֱבֵר מִזֶּה כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב: יט וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן

עטרת מרים

וַיֹּאמֶר לוֹ יְשָׂרְאֵל נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ עַד־מְקוֹמִי אֶרֶץ כְּנַעַן, מָקוֹם אֲשֶׁר נָתַן לִי ה׳: כ וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחוֹן אֶת־יְשָׂרְאֵל עָבְרֹ בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ יְהוָה אֱלֹהֵי־יְשָׂרְאֵל אֶת־סִיחוֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יְשָׂרְאֵל וַיַּכּוּם כא וַיִּירַשׁ יְשָׂרְאֵל אֵת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא: כב וַיִּירְשׁוּ אֵת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק אֲשֶׁר בְּבֵשׂ סִיחוֹן בְּזִמְנוֹ מִמּוֹאָב וּמֵעַמּוֹן וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן שֶׁשָּׁם הָיוּ רַק מִדְבָּרוֹת: כג וְעַתָּה יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יְשָׂרְאֵל שֶׁכָּל הָאָרֶץ שֶׁלּוֹ הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יְשָׂרְאֵל שֶׁיָּרְשׁוּ הֵם, וְאֵיךְ וְאַתָּה תִּירָשֶׁנּוּ ? בְּתִמְיָהּ: כד בְּדֶרֶךְ לַעַג אָמַר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישֲׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ שֹׁלֵא הִצְלִיחַ לְהַצִּיל הָאָרֶץ מִיַּד מֶלֶךְ הָאֱמוֹרִי אוֹתוֹ תִּירָשׁ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ: כה וְעַתָּה הַטֹּוב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב אֲשֶׁר מָלַךְ בְּעֵת הַהִיא וְהֶחֱרִישׁ, וְכֵן אַחֲרָיו הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וּכְבָר עָבְרוּ שֹׁלֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְיִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים וּמַחֲזִיקִים בְּאֶרֶץ הָרוֹב רָב וְכִי אֶחָד מֵהֶם עָשָׂה מְרִיבָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחַם נִלְחָם בָּם בְּעֲבוּר אַרְצוֹ: כו בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְעַרְעֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנוֹן קְרוֹב שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ לְאֹ־הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא מִיַּד יִשְׂרָאֵל הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה, בָּעֵת הַהִיא בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן הַזֶּה: כז וְאָנֹכִי לְאֹ־חָטָאתִי לָךְ כִּי לֹא עָשִׂיתִי לְךָ מְאוּמָה רָע וְאַתָּה עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי וְאִם אֵין בְּעֵינוֹ יְשֹׁפֵט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו וְרָצָה לְהִלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל: ... אוֹ: כט וַתְּהִי עַל־יִפְתָּחַ רוּחַ גְּבוּרָה וְאַמֵּץ הַלֵּב מֵאֵת יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִּלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֵם בָּהֶם בְּאַרְצָם: ל וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדָי: לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה

שי למורא

לְשׁוֹן גֵּרוּשִׁין. תִּירָשֶׁנּוּ, לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה. יוֹרִישֲׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ, בִּלְשׁוֹן לַעַג אָמַר לוֹ. נִירָשׁ, לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה. כה) הֲרוֹב, וְכִי עָשָׂה הוּא מְרִיבָה. כו) בָּעֵת הַהִיא, בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַזְּמַן הַזֶּה. כט) רוּחַ ה׳, רוּחַ גְּבוּרָה מֵאֵת ה׳. עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן, עָבַר אֶל אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן. לא) וְהָיָה לַה׳, אִם אֵינוֹ רָאוּי לְעוֹלָה, יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה׳. שֶׁיִּהְיֶה תָּמִיד בְּקֻדָּשָׁה. וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה, וְאִם יִהְיֶה רָאוּי לְעוֹלָה, יַעֲלֶהוּ לְקָרְבַּן עוֹלָה.

אֶת־יִשְׂרָאֵל עָבַר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עַם־ יִשְׂרָאֵל: כא וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחוֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיַּכֻּם וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא: כב וַיִּירְשׁוּ אֶת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן: כג וְעַתָּה יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּירָשֶׁנּוּ: כד הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישֲׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִּירָשׁ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ: כה וְעַתָּה הַטֹּוב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב רָב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחֹם נִלְחַם בָּם: כו בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְעַרְעֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְלָמָּה לֹא־הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא: כז וְאָנֹכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֹשֶׂה אֹתִי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: כט וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִּלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן: ל וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדָי: לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה

שי למורא

לג) וְעַד בְּאֲךָ מִנִּית, וְעַד הַמָּקוֹם שֶׁתָּבוֹא בּוֹ אֶל מִנִּית. אָבֵל כְּרָמִים, כְּךָ הָיָה שְׁמוֹ שֶׁל מִישׁוֹר הַכְּרָמִים "אָבֵל הַכְּרָמִים" (ראה פירוש רש"י בראשית יד, ו).

עטרת מרים

מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתֶיהוּ עוֹלָה: לב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ: לג וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־בֹּאֲךָ מִנִּית עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל כְּרָמִים מַכָּה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לַיהוָה אִם הוֹא בְּלִתִּי רָאוּי לְקָרְבָּן, אֲבָל אִם הוּא רָאוּי לְקָרְבָּן וְהַעֲלִיתֶיהוּ עוֹלָה: לב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ: לג וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־בֹּאֲךָ מִנִּית בְּמֶרְחַק הַמָּקוֹם הַהוּא הָיוּ עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל מִישׁוֹר כְּרָמִים מַכָּה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תחילת זמן קידוש לבנה:
יום שלישי בערב, ו׳ תמוז

לוח זמנים לשבת פרשת חוקת בחו״ל (בלק באה״ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי״ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג״א		אדמוה״ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:45	05:48	08:33	08:36	09:13	09:15	10:26	10:27	19:48	19:46	20:17	20:15	19:26	20:27
חיפה (ק)	05:40	05:43	08:29	08:32	09:11	09:13	10:24	10:25	19:54	19:52	20:21	20:18	19:22	20:30
ירושלים (ק)	05:42	05:45	08:30	08:33	09:11	09:13	10:23	10:25	19:53	19:50	20:17	20:15	19:11	20:26
תל אביב (ק)	05:43	05:46	08:32	08:34	09:12	09:14	10:25	10:27	19:51	19:49	20:19	20:17	19:29	20:29
אוסטריה, וינה (ק)	05:05	05:11	07:51	07:57	09:00	09:04	10:22	10:24	20:54	20:50	21:37	21:31	20:32	21:49
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:35	07:32	09:19	09:18	09:58	09:57	10:49	10:48	17:18	17:22	17:48	17:51	17:03	18:03
אוקראינה, אודסה (ק)	05:15	05:20	08:03	08:09	09:07	09:10	10:27	10:29	20:50	20:45	21:30	21:25	20:28	21:42
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:40	04:46	07:26	07:32	08:35	08:38	09:56	09:58	20:28	20:23	21:10	21:05	20:06	21:23
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:49	04:55	07:34	07:41	08:45	08:48	10:06	10:09	20:41	20:36	21:24	21:18	20:19	21:36
אוקראינה, ז׳יטומיר (ק)	05:07	05:13	07:45	07:54	09:07	09:10	10:29	10:32	21:14	21:09	22:01	21:54	20:52	22:14
אוקראינה, קייב (ק)	04:58	05:05	07:35	07:45	08:59	09:02	10:21	10:24	21:08	21:03	21:54	21:48	20:46	22:08
איטליה, מילאנו (ק)	05:45	05:50	08:35	08:40	09:35	09:38	10:54	10:56	21:15	21:10	21:51	21:46	20:53	22:03
אקוואדור, קיטו (ח)	06:16	06:17	08:45	08:46	09:16	09:17	10:18	10:19	18:23	18:23	18:47	18:47	18:05	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	08:00	07:58	09:50	09:49	10:28	10:27	11:19	11:19	18:00	18:03	18:28	18:32	17:45	18:43
ארגנטינה, ברילוצ׳ה (ח)	09:09	09:06	10:46	10:45	11:28	11:27	12:17	12:16	18:33	18:37	19:05	19:10	18:19	19:22
ארה״ב, בולטימור (ק)	05:49	05:53	08:40	08:44	09:28	09:31	10:44	10:46	20:34	20:31	21:08	21:05	20:14	21:18
ארה״ב, ברוקלין (ק)	05:34	05:39	08:25	08:29	09:16	09:18	10:32	10:34	20:28	20:25	21:03	20:59	20:07	21:13
ארה״ב, ג׳רסי סיטי (ק)	05:35	05:39	08:26	08:29	09:16	09:19	10:33	10:35	20:29	20:25	21:03	21:00	20:08	21:14
ארה״ב, דטרויט (ק)	06:05	06:10	08:56	09:00	09:49	09:52	11:07	11:09	21:10	21:06	21:46	21:42	20:49	21:56
ארה״ב, האוסטון (ק)	06:29	06:32	09:16	09:19	09:56	09:58	11:07	11:09	20:26	20:24	20:54	20:52	20:06	21:03
ארה״ב, לוס אנג׳לס (ק)	05:50	05:53	08:39	08:42	09:21	09:24	10:35	10:36	20:05	20:03	20:36	20:33	19:45	20:45
ארה״ב, מיאמי (ק)	06:37	06:40	09:23	09:25	10:00	10:01	11:10	11:11	20:16	20:14	20:43	20:41	19:57	20:52
ארה״ב, ניו הייבן (ק)	05:28	05:33	08:19	08:23	09:11	09:13	10:27	10:29	20:26	20:22	21:01	20:57	20:05	21:12
ארה״ב, פיטסבורג (ק)	05:59	06:04	08:50	08:54	09:40	09:43	10:57	10:58	20:51	20:48	21:26	21:22	20:31	21:36
ארה״ב, שיקגו (ק)	05:25	05:30	08:16	08:20	09:08	09:11	10:26	10:28	20:26	20:23	21:02	20:58	20:06	21:13
בוליביה, לה-פס (ח)	07:02	07:01	09:16	09:16	09:48	09:48	10:46	10:46	18:14	18:16	18:39	18:41	17:58	18:50
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:39	05:46	08:08	08:22	09:41	09:45	11:05	11:07	21:56	21:50	22:44	22:37	21:33	22:58
בלגיה, בריסל (ק)	05:41	05:48	08:15	08:26	09:42	09:46	11:05	11:08	21:54	21:49	22:42	22:35	21:32	22:55
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:49	06:48	08:55	08:55	09:29	09:28	10:24	10:25	17:40	17:42	18:01	18:04	17:24	18:14
ברזיל, ריו דה-ז׳נירו (ח)	06:36	06:35	08:43	08:43	09:16	09:16	10:12	10:12	17:25	17:27	17:51	17:53	17:09	18:03
בריטניה, לונדון (ק)	04:56	05:02	07:21	07:36	08:59	09:02	10:22	10:25	21:17	21:12	22:04	21:57	20:58	22:18
בריטניה, מנצ׳סטר (ק)	04:53	05:01	07:14	07:15	09:02	09:06	10:27	10:30	21:35	21:28	22:28	22:20	21:15	22:44
גרמניה, ברלין (ק)	04:56	05:04	07:12	07:24	09:02	09:06	10:27	10:29	21:29	21:23	22:18	22:10	21:06	22:32
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:27	05:34	08:06	08:15	09:27	09:31	10:50	10:52	21:34	21:28	22:20	22:13	21:11	22:33
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:55	06:54	08:58	08:58	09:32	09:32	10:27	10:27	17:37	17:40	17:57	18:00	17:22	18:10
הודו, מומבאי (ח)	06:08	06:10	08:50	08:51	09:24	09:25	10:32	10:33	19:20	19:19	19:46	19:45	19:02	19:55
הודו, פונה (ח)	06:05	06:07	08:46	08:48	09:20	09:22	10:28	10:29	19:15	19:14	19:41	19:40	18:57	19:50
הונגריה, בודפשט (ק)	04:57	05:03	07:44	07:50	08:51	08:54	10:12	10:14	20:40	20:36	21:22	21:17	20:19	21:34
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:38	05:42	08:29	08:32	09:20	09:22	10:36	10:38	20:34	20:30	21:09	21:05	20:13	21:19
יוון, אתונה (ק)	06:11	06:16	09:02	09:05	09:49	09:51	11:04	11:06	20:49	20:47	21:22	21:19	20:29	21:32
מולדובה, קישינב (ק)	05:20	05:26	08:08	08:14	09:13	09:16	10:33	10:36	20:59	20:55	21:41	21:35	20:38	21:53

לוח זמנים לשבת פרשת חוקת בחו"ל (בלק באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:04	06:07	08:47	08:48	09:21	09:22	10:29	10:30	19:18	19:17	19:44	19:43	18:59	19:53
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:08	08:04	09:34	09:33	10:19	10:18	11:06	11:05	17:02	17:07	17:38	17:43	16:49	17:56
נפאל, קטמנדו (ח)	05:15	05:18	08:02	08:04	08:40	08:42	09:51	09:53	19:03	19:01	19:31	19:29	18:43	19:40
סינגפור, סינגפור (ח)	07:04	07:05	09:34	09:35	10:05	10:06	11:08	11:09	19:16	19:16	19:40	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	04:27	04:34	06:41	07:00	08:32	08:36	09:56	09:59	20:55	20:49	21:45	21:38	20:32	22:00
פרו, לימה (ח)	06:30	06:30	08:49	08:49	09:20	09:20	10:19	10:20	17:58	17:59	18:22	18:23	17:41	18:33
צרפת, ליאון (ק)	06:01	06:07	08:51	08:56	09:52	09:55	11:11	11:13	21:30	21:26	22:10	22:05	21:09	22:22
צרפת, פריז (ק)	05:58	06:05	08:42	08:49	09:55	09:59	11:17	11:19	21:55	21:50	22:37	22:31	21:33	22:50
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:50	05:51	08:23	08:24	08:54	08:55	09:58	09:59	18:13	18:14	18:37	18:37	17:56	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	05:46	05:51	08:37	08:41	09:32	09:35	10:51	10:53	21:03	20:59	21:37	21:32	20:41	21:48
קנדה, מונטריאול (ק)	05:16	05:21	08:05	08:10	09:06	09:09	10:25	10:27	20:44	20:40	21:22	21:17	20:23	21:34
קפריסין, לרנקה (ק)	05:40	05:44	08:30	08:33	09:13	09:16	10:27	10:29	20:01	19:59	20:33	20:30	19:41	20:42
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:32	04:40	07:02	07:02	08:45	08:49	10:12	10:15	21:30	21:23	22:28	22:19	21:07	22:45
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:00	04:08	06:35	06:36	08:15	08:20	09:43	09:46	21:14	21:07	22:11	22:01	20:50	22:29
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:36	04:42	07:23	07:29	08:29	08:32	09:50	09:52	20:17	20:12	20:58	20:53	19:55	21:10
שוויץ, ציריך (ק)	05:40	05:46	08:27	08:33	09:34	09:37	10:54	10:56	21:27	21:23	22:04	21:58	21:05	22:16
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:57	05:59	08:36	08:37	09:08	09:09	10:15	10:16	18:50	18:50	19:15	19:14	18:32	19:24

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַנְחִיעֵנוּ לְמָחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00534
10/07/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304 - 3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים